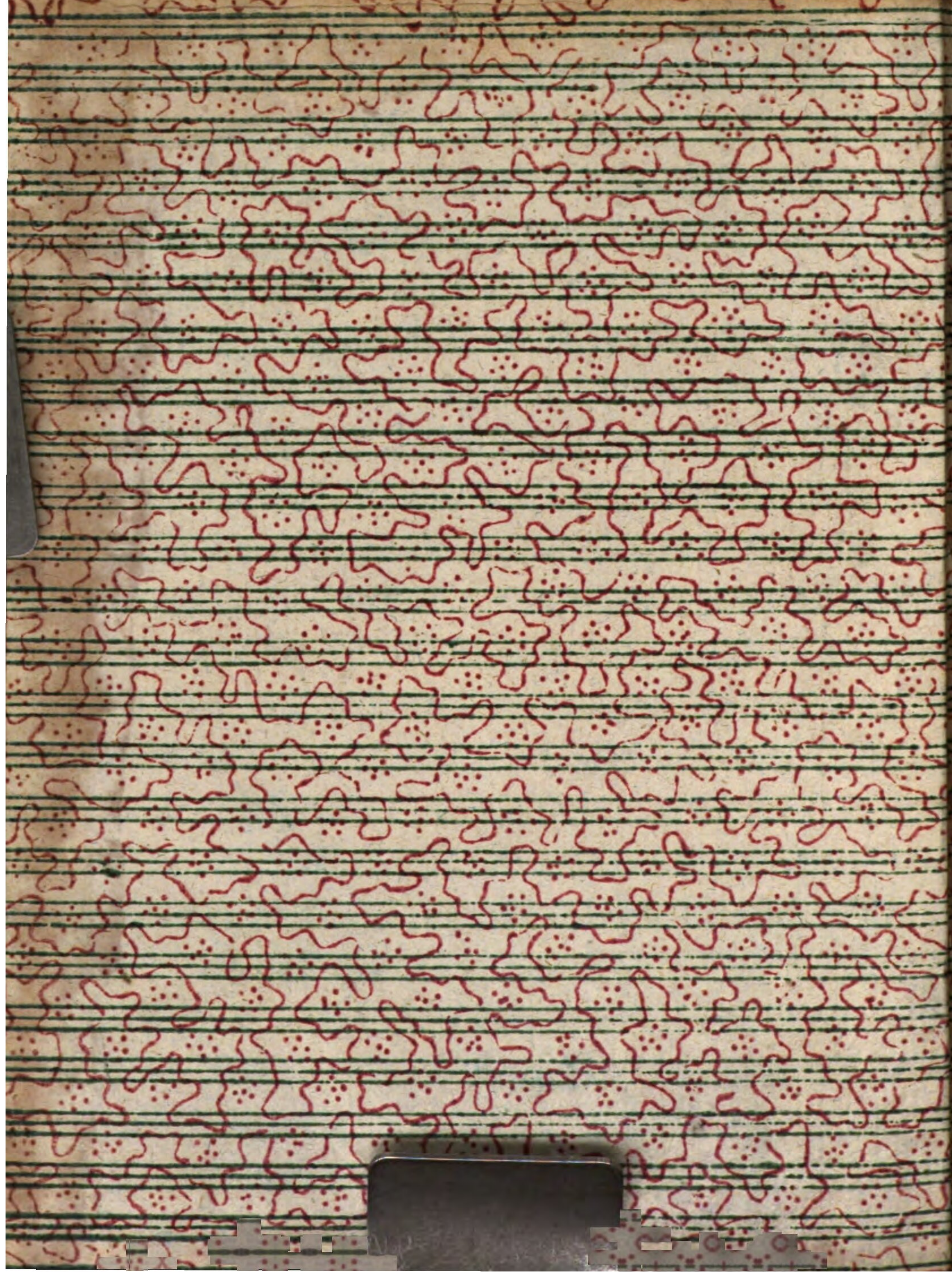
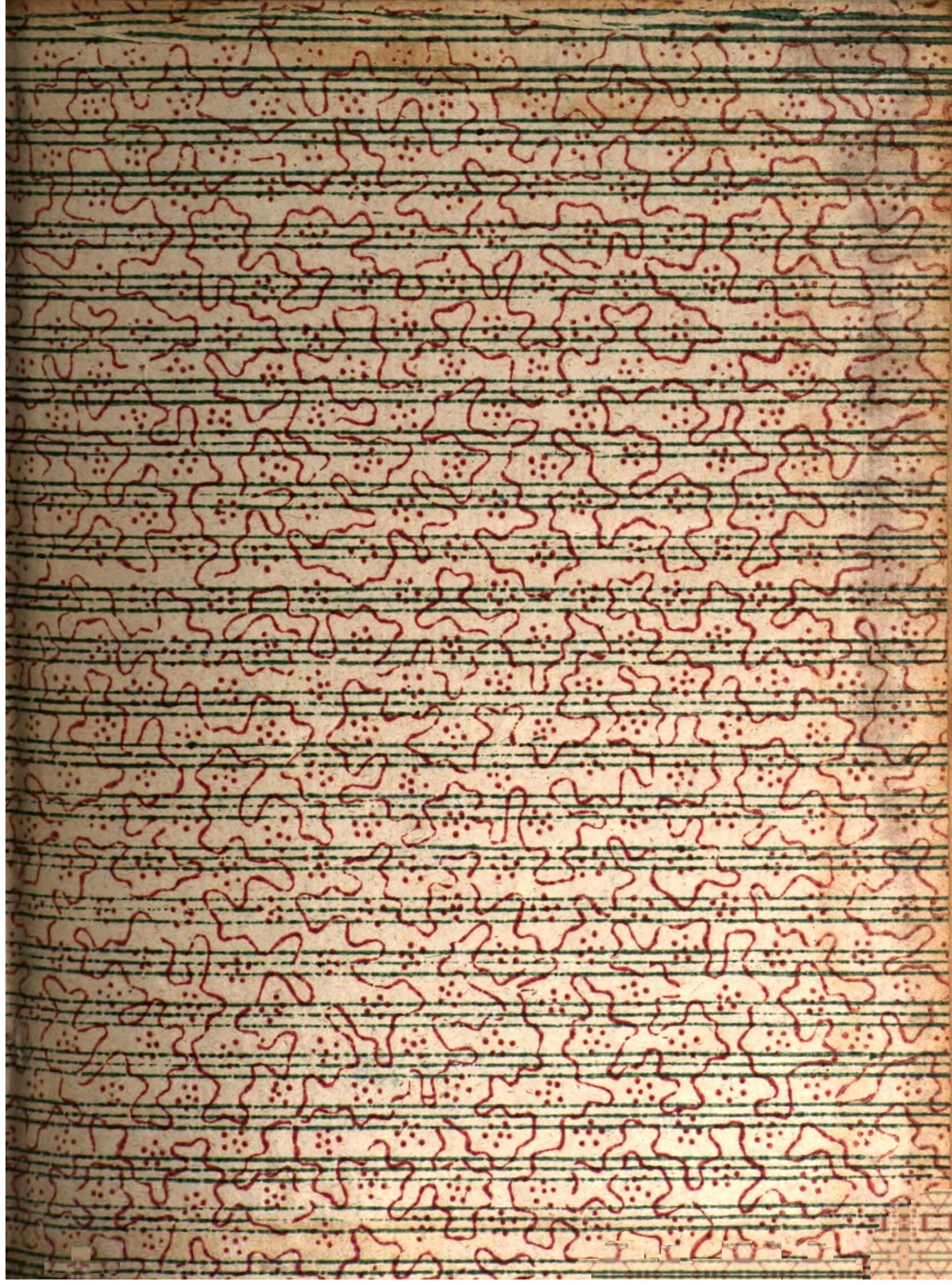

4° Eug. R.

4° Exeg.
542.

SAMUELIS HENRICI MANGERI
COMMENTARIUS

I N

LIBRUM PROPHETICUM

H O S E Æ.

FRANEQUERÆ
Apud DIONISIUM ROMAR.
MDCCLXXXVI.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Bayrische
Staatsbibliothek
München

V I R O

PL. VENERANDO, DOCTISSIMO,

SEB. GODOFR. MANGERO,

POST LONGOS LABORES, IN PLURES EC-

CLESIAS BELGICAS; NOVISSIME VERO

DELFENSEM, FIDELITER INSUMTOS,

MATURÆ PIETATIS FRUCTUS IN

ALTA SENECTUTE LÆTE ET

TRANQUILLE CAPIENTI,

PATRI

PATRI CARISSIMO,

MONUMENTUM HOC AMORIS ANIMIQUE

GRATI, CUM VOTO VERÆ FELICITA-

TIS, MOX PLENIUS FRUENDÆ

D. D. D.

FILIUS OBSEQUENTISSIMUS

SAM. HENR. MANGER.

LECTORI ÆQUO ET ERUDITO

S. D.

SAMUEL HENR. MANGER.

Ad Theologi curam officiumque cum omnium maxime pertineat, ut veram Div. oraculorum mentem cum ipse percipiat, tum aliis exponat; a meis studiis & munere nemo alienum judicabit, quod *Hoseam*, omnium consensu, inter difficiliores semper habitum, mea qualicumque opera, quam oculis tuis nunc subjicio, post multorum in eum infuntos labores, explicandum mihi sumsi. Quo quidem in negotio quam rationem tenuerim, quid maxime spectaverim, lector rei gnarus, per se facile videbit. Catenas ex variis interpretum, tam veterum, quam recentium scriptis contextas, aut diversas eorum cogitationes, & sententias excusas nec in hoc libello inveniet, nec a me expecta-

P R Æ F A T I O.

Etabit, satis persuaso, in tanta, quanta nunc laboramus, librorum abundantia & mole, reipublicæ literatæ commodis longe rectius consuli, si, quod in quoque studiorum genere novis curis expolendum ac perficiendum restat, habito delectu summatim proferatur, quam operosa eorum diligentia, qui, dum nihil inditum esse volunt, dum centies dicta nobis repetunt, ea sæpe, quæ maxime e re erat, docere, magno silentio prætervehuntur. Quæ ratio cum in studio quoque Biblico maxime valeat, nec quicquam ei magis noceat, quam vagum illud & incertum interpretandi genus, quo, quicquid verba possint significare, dummodo interpretis consilio conveniat, aut piis meditationibus aptum videatur, scriptoribus S. obtruditur, id ante omnia in hoc, quem tibi offero, commentario mihi proposui, ut sensum textus Hebr. paulo, quam huc usque factum videbatur, planiorem ac faciliorem redderem, ut locis

P R Æ F A T I O.

cis obscurioribus lucis aliquid adferrem, & quid quæque sententia, in suo complexu considerata, ex scopo dicentis significaret, per interpretationem Grammaticam, quam solam certam esse arbitror, eruerem. Quare huic negotio unice intentus ἀπότρεξα resecui, a locis communibus tractandis manum abstinui, meosque intra limites me continui, eoque lubentius, cum ubique magno numero ad manus sint, quos earum rerum cupidi cum fructu consulant, & modo constet de mente scriptoris S. omnibus, etiam imperitis linguarum, via pateat satis ampla, de ceteris quæstionibus judicandi & disputandi. Quod superest, ut meliora docentem lubens semper audiam, sic tenuem hunc laborem, meque adeo ipsum benigno tuo iudicio commendo, neque mihi, ab officina Typographica cum hæc essent edenda, longius remoto, operarum errores, facile corrigendos, vitio vertas, officiose rogo. Quam vero utilita-

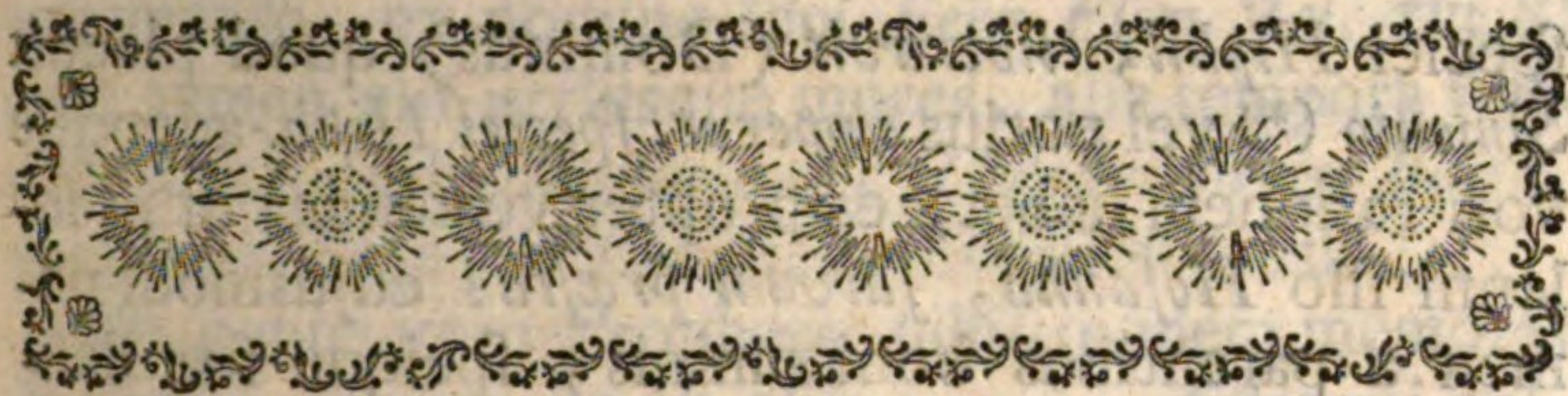
P R Æ F A T I O.

litatem ex *indice* subiecto ceperis, eam
omnem industriæ AGGÆI HAITSMÆ,
Viri pl. Vener. Doctissimi, mihiq̃ a-
micissimi, tribuendam esse lubens & gra-
tus profiteor.

Scribebam Franequeræ

Calendis Jul.

CIO 10CCLXXXII.

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

PROLEGOMENA.

§. I.

Appellatur Propheta noster *Hosea*, הושיע, quod a Græcis Ωσηε, vel Αουση; a Latinis, in antiquis potissimum codicibus *Ause* vel *Ausea* solet proferri. Qui vero, quod pasim fieri videmus, nomen illud exponunt per *servatorem*, atque inde ansam arripuerunt *Hoseam*, tanquam typum veri servatoris generis humani, considerandi, adversam sibi habent vocis Hebraicæ formam, quæ vel exhibet *præter*.
A speciei

speciei *Hiphil*, *liberavit* (Dominus) quod placuit *Simonio* (*) vel potius *imperat. speciei Hiph.* adeoque voti rationem habet, ea propter vertenda, ut in solenni illo *Hosanna, saluum præsta!* cuiusmodi nomen a parentibus boni ominis, speique suæ designandæ causa, quemadmodum pluribus aliis, sic & nostro, fuit impositum; de cuius fati etsi taceat omnino historia sacra, spem tamen illam per ipsum eventum confirmatam videmus, quando quidem eum, tanquam Prophetam, adeoque virum Dei, singulari usum fuisse summi Numinis benedictione, & protectione, dubitari nequit, quod vel inde colligi potest, quod, etiamsi libere & graviter vitiorum, suo tempore per omnes ordines grassantium, atrocitatem castigando, corruptissimæ gentis, ipsorumque adeo Regum & Procerum metuendas iras in se provocaverit, nihilo tamen fecius per longissimum annorum spatium munere suo Prophetico incolumis fuerit perfunctus.

Carere certe hic possumus (**) *Abrabanelis* subtilitate, ita eum appellatum autumantis, a sectione ea, qua totum suum vaticinium, *Cap. xiv.* obsignavit, ubi nimirum ad pœnitentiam cohortatur, & salutem nomine Dei pollicetur. Sed longe est ineptius eorum commentum, veluti *Leusdenii* in *Onomast. S. p. 90.* qui nostrum cum Rege Iisraëlis postremo ejusdem nominis, quem Salmanassar in exilium abduxit, turpiter confundit, quam in rem *Isacides* apud *Aben Esram* plane ludicro utitur argu-

(*) *Onomast. p. 427.*

(**) *Præfat. comm. in Ezech.*

argumento, ex nomine loci *Beër Elim* *Jes.* xv: 8. cum tamen alii utriusque mores, alia tempora fuerint; quasi inde sequeretur, *Hoseam filium Beëri*, ab *Hosea Rege fil. Elæ* non diversum fuisse.

De gente vero Prophetæ nihil quidem memorat S. codex, quam, ut ab aliis *συγγενεῖς* distingui possit, eum fuisse filium *Beëri* *Cap.* i: 1. Judæi tamen adfirmare non dubitant (1.) quod ipse quoque *Beëri* Prophetæ fuerit, ex regula nimirum inter illos per vulgata quidem, sed precaria prorsus, qua Prophetam patrem habuisse judicatur, cujus pater in ipso statim exordio memoratur, namque alte insedit eorum mentibus præjudicata illa opinio, vel ipsa dona Spiritus Sancti hereditario quodam jure a majoribus in posteros passim derivari. (2.) Quod Rubenita fuerit, quam in rem argumento utuntur nihilo meliori, quia, videlicet, *1 Chron.* v: 6. *Beëræ* cujusdam, principis Rubenitarum, mentio fit, quem *Tiglat-Philezer* in captivitatem abduxit; utque solent recutitæ gentis doctores nihil non ad merita apud Deum referre, addunt, hoc præmii ideo Rubeni contigisse, ut ex ejus posteris nasceretur, qui de Israhælitis ad Deum patrem reducendis vaticinaretur, quoniam itidem Ruben de Josepho ad patrem reducendo sollicitus, & hujus sui fratris misericordia captus fuit. Sin *Pseudo-Ephiphanio Dorotheo* que in *vitis Prophetarum* fidem habeamus, Hoseas ex tribu *Isaschar* oriundus fuit, & quidem oppido *Belemoth*, ut etiam habet auctor anonymus ex MSto Codice Augustano a *Davide Hoesche-*
A 2
lio

lio editus, pag. 42. pro quo tamen *Drusius*, Hieronymi auctoritatem secutus, & post eum *Huetius* (*) & *Bethschemes* legendum esse, opinantur.

Sed ne parum fidis de patria Hoseæ traditionibus immorer, quod unum pro certo potest adfirmari, nobis nunc sufficit, vatem nostrum, cujus conciones populum decem tribuum data opera ferunt, gente Iisraëlitam hujusque, regni civem fuisse; neque enim ad sensum facile impetrabit *Welschii*, Theologi Angli, sententia, statuentis, tribui Juda originem suam eum debere, quia, scilicet, anni muneris ejus Prophetici exiguntur, versu i. ad annos Regum Judæ, unius *Jeroboami*, Regis Iisraëuitarum, addita mentione. Sed hujus argumenti nulla omnino vis est; præterquam enim, quod ejusmodi formulæ Prophetarum libris præfixæ non adeo gentem eorum, quam ætatem, qua florere, definiant, hujus instituti ratio aliunde longe rectius repeti potest, nimirum, vel a majori certitudine, qua sibi constet chronologia Regum Judæ, vel a potiori dignitate Regni, & Regum ex Davide progenitorum, præsertim; si, quod vero videtur simillimum, adsumamus, inscriptionem hujus libri non ab ipso Hosea, sed ab Esra, vel alio quodam Judæo profectam esse, qui sermones diversis temporibus habitos unum in volumen collegerit, adeoque potio-rem Judæorum Regum rationem a se habendam esse duxerit. Sed, quicquid id est,

§. II. Ipsa illa inscriptio, *tempus*, quo munus suum incepit & gesit, accurate designat, regnum

(*) *Demonstr. Evang. Propos. iv. p. 420.*

videlicet Judaicum possidentibus *Uzzia*, *Jotha-*
mo, *Achazo* & *Hiskia*, decem vero tribuum Jero-
 boamo II. filio Joasi, cujus postremi mentio id cir-
 co fuit adjecta, ut eo propius cognosceretur tem-
 pus, quo vaticinari incepit, non aliud fuisse, quam
 id ipsum, quo *Uzzia* & *Jeroboamus* Reges συγχρονος
 fuerunt; quod fuit 14 annorum. Namque regnum
 ille demum obtinuit anno 27to *Jeroboami* II. qui
 clavum imperii tenuit annos 41, uti constat ex
 2 Reg. xv: 1. collato 2 Reg. xiv: 23. quo de nu-
 mero si deducantur 27 anni *Jeroboami*, quibus *Uz-*
zia imperium antevertit, reliqui sunt 14, quibus
 ambo simul imperarunt, hic Judæis; ille reliquo
 decem tribuum populo. Hoc itaque temporis spa-
 tio initium sui muneris cepit *Hosea*, idque diutis-
 sime gesfit; namque ætatem suam produxit ad ini-
 tium usque regni *Hiskia*, quemadmodum ex inscri-
 ptione non tantum patet, sed etiam a Cl. *Vitringa*, (*)
 acute colligitur ex loco notabili *Hos.* x: 14. ubi
 mentio fit *Salmanis*, qui videtur idem cum *Salma-*
nassare, *Hiskia* Regis æquali.

Idem præterea confirmat sermonis ultimi argu-
 mentum *Cap.* xiii & xiv. quod ita est compara-
 tum, ut, quemadmodum suo loco videbimus, post
 excidium *Samariae*, atque adeo universi regni
Israëlitici destructionem pronuuciatus esse videat-
 ur quæ contigit anno sexto *Hiskia*, uti constat
 ex 2 Reg. xviii: 10. Quandoquidem vero post
Jeroboami obitum *Uzzia* regnavit adhuc 38 annos;

A 3 *Jotha-*

(*) Proleg. ad *Jes.* p. 6.

Jothamus 16 aut potius 14, totidemque *Achazus*, sequitur, Hoseam plusquam 70 annos in munere Prophetico fuisse versatum, ad quod capesendum admodum juvenis vocatus videtur. Ex qua computatione pariter colligere licet, eum ipso Jesaia, quippe qui demum extremis *Uzzia* annis vaticinari cœpit, quod ad muneris auspicia attinet, anteriorem; imo omnium Prophetarum, quorum quidem oracula collecta habemus, si *Jonam* & *Joëlem*, forte etiam *Amozum* exceperis, antiquissimum fuisse. His tamen præpositum eum videmus in volumine Prophetarum, qui *minores* vulgo dicuntur, ansa, ut videtur, a Masorethis arrepta ex versu 2. Cap. 1. תחלה דבר יהוה בחושע *Initium verbi Dei per Hoseam*. Thalmudistæ certe, qui vertunt *in principio locutus est Deus per Hoseam*, rationem hinc exsculpunt (*) quare reliquos antecedit.

§. III. Si vero comparemus historiam longi istius temporis, quo floruit Hosea, vixisse eumprehendimus temporibus difficillimis, statu Reipublicæ plerumque turbulento; Ecclesiæ vero penitus corrupto. Maximopere quidem floruerunt res Iisraëliitarum sub Jeroboamo II. qui, rebus feliciter gestis, urbes ab hoste expugnatas recuperavit, populumque a Syrorum oppressionibus vindicavit (**) mox tamen ab ejus obitu cuncta in deterius ruere cœperunt, & turbis, factionibus, bellicque intestini motibus, plena fuerunt omnia, dum cædes promi-

(*) v. *Bava Batbra* fol. 14. b.
27, 28.

(**) vid. 2 Reg. xiv.

miscuæ, dum parricidia viam ad regnum obtinendum muniebant, atque adeo, viribus Reipublicæ fractis & proculcatis, externis hostibus apertum latum exhibebant, quorum jugum fuscipere tandem debuit.

Quam enim incertus & perturbatus nunc fuerit universæ civitatis status, quanta temporum inclinatio, ex historia S. non difficulter observatur; præsertim, si animum attendamus ad insigniores illos casus, qui tempus illud, quasi totidem notis distinguunt, & hoc in loco præteriri minime debent. Quorum in numero ponendum est interregnum undecim annorum, quod inter mortem Jeroboami II, & filii in ejus locum successionem intercessit; namque anno xv Amaziæ, regis Judæ, regnum auspicatus est Jeroboamus, (*) idque tenuit 41 annos; ultimus itaque regiminis ejus, sive primus successoris Zachariæ, incidere deberet in annum 27um Uzzæ; sed, hujus anno demum 38, patri successisse legitur *Zacharia* (**) unde merito colligitur, hoc non nisi, post interjectos 11 annos, evenisse, atque adeo rempublicam, gubernatore suo destitutam, toto illo tempore barbarum civilium æstu miserum in modum fluctuasse. Qui vero, post graves illas, & maxime perniciosas civium inter se digladian-tium contentiones, regnum tandem occuparunt, bini reges, *Zacharia* & *Sallumus*, non nisi paucorum admodum mensium reges fuerunt, & conjuratorum ferro de medio sublatis perierunt. Paulo quidem diutius rerum potitus fuit Sallumi, percussor *Mena-*
hemus,

(*) v. 2 Reg. xiv: 23.

(**) 2 Reg. xv: 8.

hemus, sed ita tamen, ut dignitati male partæ suis viribus tuendæ nunc impar eam magna pecuniæ vi ab Assyriorum rege redimere, eique obnoxius fieri, necesse habuerit. Succesit ei filius *Pekahja*, sed post biennium, a *Pekabo*, filio Remaliæ, trucidatus. Quo parricida regnante, contigit fatalis illa regis Assyriorum expeditio, qua regnum Israëliticum nobilissima sua parte multavisse, civibusque in exilium missis, regiones trans Jordanem fitas, & superioris Cananææ partes sui juris fecisse legitur 2 *Reg.* xv: 29. Hoc vero tempore interregnum iterum statui debere videtur, & quidem 8 annorum; namque xxus annus imperii *Pekabi*, qui simul ultimus ejus fuit, incidit in annum iv Achazi, primus vero Hofeæ, qui, illo interemto, succesit, si conferamus 2 *Reg.* xvii: 1. in duodecimum demum ejusdem Achazi; quæ pugna vix aliter videtur tolli posse, quam si statuamus, sive Pekahum, post imperium viginti annorum per octo adhuc annos superstitem quidem, sed aut profugum, aut captivum abductum fuisse, sic ut reliqui illi 8 in censum venire non meruerint; sive potius totidem fluxisse inter Hofeæ conspiracyonem, & illud tempus, quo Rex ab universo populo fuerit salutatus. Ultimus hic fuit regum Iisr. attamen eo nomine laudandus, quod non tam severe, quam quidem antecessores ejus, cives suos prohibuerit a sacris, vero Deo Hierosolyma faciendis, ad quæ complures ex residuis Iisraëlitis, invitationi pii regis Hiskiaë morem gerentes, nunc confluxisse, intelligimus ex 2 *Chron.* xxxi.

§. IV. Mo-

§. IV. Mores autem populi quod attinet, hosce, toto hoc temporis intervallo, deprehendimus penitus corruptos perditosque; in dies enim magis invalescebat peccatorum omnis generis, veluti veneni in reipublicæ visceribus hærentis, malignitas. Certe protervam suam frontem ita nunc perfri-
cuerant Reges pariter atque cives, ut inter ipsa clementiæ & longanimitatis Divinæ illustriora documenta tremendam numinis supremi iram provocare suis sceleribus non vererentur, turpissimæ præsertim idololatriæ procacitate, cui nunc publice litabant; non amplius contenti simplici illa vitulorum aureorum, qua Aegyptiorum superstitionem æmulabantur, sed superaddita longe adhuc deteriori, quam, inter vicinos Phœnices prognatam, & Izebelis, mulieris propudiosæ, patrocínio sibi commendatam non ita pridem susceperant. Impietatem erga Deum, veræque religionis contemptum, ut fieri solet, secuta fuit incredibilis in omni vita improbitas, sic ut parum sani amplius superesset, sed regnarent securitas carnalis, pauperum oppresiones, scortationes, adulteria, & si qua alia sunt scelera, quæ præ ceteris vindictam Dei solent postulare. Neque defuerunt huic temporis supplicii imminentis præfagia, quæ profanos homines ad meliorem mentem revocare debuissent, cujusmodi diversa castigationum genera, ne de funestis hostium irruptionibus nunc dicam, famem, pestem, ignem de coelo lapsum, aliaque plura commemorat *Amozus Cap. IV.*

§. V. Hæc itaque fuit temporum facies, quæ va-

ti nostro necessitatem injunxit, concionibus suis nomine Dei redarguendi obstinati civium suorum animi, qui, neque per acceptas clades, neque per interpositam subinde poenarum mitigationem ad poenitentiam salutarem sese adduci patiebantur, sed fallaci securitati se permittentes, supremum illud excidium non adeo sibi metuendum esse sibi persuadebant, animos contra fumebant, tum ex rebus prosperis, quibus utebantur sub imperio Jeroboami II., tum ex arctiori sua conjunctione cum Deo, tanquam numine suo tutelari, fundata foedere cum majoribus suis olim inito, tum etiam ex fiducia auxilii sibi, vel ab Assyriis, vel Aegyptiis ferendi, quam proinde sæpius reprehendit vates, e. g. *Cap. xi: 5.* ne nunc dicam de pseudo-prophetarum artibus, quibus vanam illam spem fovere & sustentare summo opere studebant. Ad debellandas itaque ejusmodi præjudicatas opiniones, quæ seriæ morum emendationi obicem ponebant, id egit Hosea, ut populo gravissimorum flagitiorum reo demonstraret, non obstante brevi quadam felicitate, & aliqua reipublicæ amplificatione, imo non obstante gratioso Dei consilio, de gente Iisraëlitica nunquam penitus excindenda, fatale tamen illud tempus imminere, quo Deus, destructa republica, universam hanc gentem ita dissiparet, ut singularis populus, in tribus suas distinctus, esse desineret, a gratia Divina & Ecclesiæ societate excludendus, donec tenues admodum reliquiae, eæque populo Judaico inferendæ, colligerentur, ut ad cultum Dei puriorem, & Mes-

siam

fiam regem suum sese recipientes cum placato numine tandem in gratiam redirent.

Argumentum enim vaticiniorum ejus ita est comparatum, ut partim versetur in severis comminationibus, gravique castigatione scelerum per omnes ordines nunc turpiter grassantium; partim vero sit generis consolatorii, quando quidem minis, atque adhortationibus suis ad resipiscentiam, identidem admiscet promissiones divinas, de lætiori temporum facie, sub regno præsertim Mesfiæ, expectanda, quibus melior populi pars in afflictissimis reipublicæ temporibus erigeretur, ejusque fiducia in Deo, diuque desiderato Mesfiæ adventu, confirmaretur. Cujus universi argumenti veluti compendium aliquod nobis exhibent conciones illæ symbolicæ, quæ sub initium muneris ejus prophetici ad populum habitæ sunt, & tribus Capitibus prioribus consignatæ reperiuntur.

§. VI. Genus vero dicendi, quo utitur, tantæ causæ maxime idoneum est, grave nimirum & patheticum; plenum fervoris & audaciæ. In affectibus præsertim aut exprimendis, aut excitandis mirum se præstat artificem, cujus generis specimen quoddam capi potest ex illa clementiæ misericordiæque plenissima oratione, *Cap. ix: 8. & seq.* Res utique, quas tractat, oculis quasi subjicit, magnæque lectissimarum imaginum varietate illustrat, neque ei deest compositionis poëticiæ altitudo aut elegantia, non, nisi ex ipso linguæ Hebraicæ ingenio nativæque ejus venustate, cognoscenda. Præterea

cum inter antiquissimos Hebræorum vates jure merito censeatur, stylus quoque ejus incorruptam sermonis vetustatem feliciter exprimit, pristinam generis sententiosi brevitatem & compressionem retinens, a qua vates inferiores aliquid, judice certe *Lowthio*, (*) remiserunt. *Commaticus* enim est, quod de eo præcipue notavit Hieronymus, (**) & quasi *per sententias loquens*, hinc concisus & abruptus. Verum hoc ipsum, ut verbis utar laudati *Lowthii*, in causa nunc est, *ut, quamquam hujus vatis universum argumentum sit satis apertum, vix tamen aliquis sit æque difficilis & involutus*, quomodo *Drusus*, vir Doctissimus, in præfatione ad notas suas in *Hoseam*, non vanum aut absurdum, testatur, seprehendisse judicium præceptoris sui, *Cevalterii*, qui *Hoseam* dixerit *omnium Prophetarum difficillimum*. Hanc vero difficultatem maxime auget historiæ sacræ angustia, quæ rerum, tam longo temporis intervallo disitarum, memoriâ non nisi summam com-plectitur, dumque præcipuos duntaxat eventus attingit, longe plurimos, eosque magis speciales silentio prætermittit, unde fieri non potest, quin, ubi ad casus ejusmodi respicit vates, quod facit sæpe numero, in illis expediendis hæreat interpret, & quo se vertat, fere nesciat, nisi modestas adhibeat conjecturas, quarum ope aliud ex alio colligat, & ex ipso orationis argumento felici quadam mentis sagacitate eruat. De quo codicem sacrum interpretandi admini-

(*) *De sacra Poësi Hebr.* p. 210. *Ed. Angl.*

(**) *Præfat. in XII. Prophetas.*

adminiculo consuli meretur *Heumanni dissertatio de Exegesi historica Scripturæ S.* Cum enim prophetæ in fatis futuris præcinendis non unice versentur, sed etiam ea, quæ suo tempore contingebant, atque adeo historici sunt argumenti, sed quorum aut levisima, aut nulla omnino mentio fit in monumentis sacris, suis sermonibus frequenter immisceant, ad accuratam eorum explicationem constituendam plurimum fitum est in rerum earum cognitione, ne, simul atque aliquid ex hoc genere nobis occurrat, ad interpretationem allegoricam convolemus, factique alicujus commemorationem in vaticinium de re futura convertamus, quod olim accidisse sibi ingenue profitetur *Hieronymus*, ubi inquit: (*) *allegorice olim interpretatus sum Abdiam prophetam, cujus historiam nesciebam.* Ex hujus certe observationis neglectu multæ passim nebulæ verbo prophetico fuerunt offusæ, sensusque sæpe numero inproprius & mysticus ibi fuit quæsitus, ubi literalis, & maxime proprius locum unice obtinet. Quod ne frustra dixisse videar, ex multis unum nunc notasse suffecerit *Esaïæ* locum *Cap. v: 25.* ubi describitur gravissima quædam calamitas, non futura demum, sed qua Deus paulo ante populum suum adfecerat: *propterea exarsit ira Jehovæ in populum suum, & extendit manum suam contra eum, & contremuerunt montes, & fuerunt cadavera eorum instar quisquiliarum in medio platearum; per omne hoc non sedata est ira ejus, sed adhuc manus ejus extenta.* Hæc ita sunt

B 3

compo-

(*) Præfat. Comm. in Abdiam.

composita, ut nihil aliud in iis observare mihi liceat, quam cladis cujusdam præteritæ designationem, non hostili impetu, cujus nullum hic apparet indicium; sed ab ipso Deo irato immediate, ut ita dicam, illatæ, & quidem *per horribilem terræ motum*, quo montes fuerunt conquassati, & ingens hominum multitudo, ruinis oppressa, misere periit. Quem sensum etsi verba laudata liquido præferant, nihilo tamen secius interpretes plerosque in alia omnia abire videas, dum mentem prophetæ ita accipiendam esse statuunt, ac si non de præterito quodam, sed adhuc futuro, Dei judicio loqueretur. Cujus instituti, quod interpretationem sacram mirifice dubiam reddit, & ambiguum, hanc præcipuam, sed admodum fallacem habent rationem, quod nihil sibi constet ex historia illius temporis, de gravi ejusmodi calamitate, quæ res Judæorum, tunc adhuc florentes, adeo graviter perturbaverit. Sensit, quæ erat sagacitate, præclarus ille interpretationis propheticæ emendator, C. Vitringa, judicii jam præteriti mentionem hic factam videri, uti patet ex ejus verbis in fine *Anacriseos ad Cap. v.* attamen ab hac sententia mentem suam avertit, &, hæc verba *vere esse interpretanda* pronunciat *de eventu aliquo futuro*, quia nimirum, ut ipsis viri summi verbis ad hunc locum utar, *ex totius sermonis contextu liquet, res Judæorum illo tempore, quo sermo est editus, admodum floruisse, neque illos videri, gravius quid, in quo manum Dei ad vindicias nominis sui extentam clare potuissent observare, usque huc expertos esse; qua ja-*
cta

ta hypothesi, *concussionem montium* metaphorice, vel hyperbolice explicat, ut fieri solet, *de magnis motibus & mutationibus in regnis, & populis vicinis, quas clades Judæis illatæ secum traxerunt.*

Sed quænam hic, obsecro, necessitas sensum proprium & grammaticum deferendi? si vel nihil traderent monumenta sacra de tam gravi judicio *per ingentem terræ motum* Judæis istius ætatis inflicto, nonne ipse hic locus Jesaia nobis sufficere deberet, ut sine periculo erroris huic casui locum in Historia Judaica adsignaremus? eodem jure, quo, ut hoc utar, ex unico dicto, *Jes. ix: 11.* recte colligimus, Syros pariter atque Philistæos, post interemtum *Rezinum*, hostilem irruptionem fecisse in regionem Iisraëlitarum, quo tamen de casu omnino tacet historia sacra. Sed aliter hoc in loco res sese habet; non desunt terribilis istius terræ motus documenta, quem Jesaia, tanquam suæ ætatis hominibus probe cognitum, attingit; prostant gemina binorum Prophetarum loca, ex quibus eum revera contigisse certi sumus; alter *Amosi 1: 1.* qui docet, illum adeo memorabilem fuisse, ut, quemadmodum solebant Orientales, eum pro temporis computandi nota adhibuerint; alter, *Zach. xiv: 5.* *fugietis, quemadmodum fugistis propter terræ motum in diebus Uzzie regis Judæ;* ex quo liquet, hanc calamitatem incidisse in ipsum illud tempus, quod Achazi regnum antevertit, quo sermonem hunc a Jesaia habitum esse vere observat *Cl. Vitringa.*

§. VII. Sed e diverticulo in viam redeundum; proxi-

proximum enim est, ut de *partibus* hujus libri quæramus, five diversis sermonibus prophetis, qui hoc volumine continentur; namque ad bene percipiendam prophetarum mentem, eosque ab otiosæ repetitionis, aut neglecti ordinis labe liberandos, haud parum refert, singulas orationes, diversis temporibus habitas, suis intervallis distinguere, atque cujus libet oraculi veros limites, initia & fines dignoscere, ne, quæ aptissimo nexu inter se cohærent, inepte divellamus, copulemus diversa, nostrisque oculis meram caliginem obfundamus. Quæ circumspectio, si ullibi, in Hoseæ certe interprete prorsus necessaria est, cujus vaticinia, etsi diversis temporibus edita, pleraque tamen sine ullis temporum notis, aut expressa argumenti distinctione connexa reperiuntur, quæ ratio *Cl. Marckium* (*) permovit, ut statueret, *nexum rerum inde a Capite IV. frustra investigari, Lowthiumque*, ut minime mirum esse observaret, *si Hoseam perlegentes nonnunquam videamur in sparsa quædam Sibyllæ folia incidere*. Namque deficit hic ut plurimum certissimum illud novorum sermonum indicium, quod speciales inscriptiones, quæ in aliis usu veniunt, præstare nobis solent, nec aliud proinde relinquitur hujus defectus compensandi subsidium, quam quod ex ipsius argumenti diversitate elicitur, sollicitè comparata cum diversis itidem rerum Iisraëlicarum vicissitudinibus, quarum aliquam saltem memoriam nobis conservavit historia sacra.

Tantum

(*) *Præfat. in comment. ad Hos.*

Tantum autem abest, ut vulgo recepta capitum distinctio rem hanc absolvat, atque singulorum sermonum limites ostendat, ut, præterquam quod hac parte plurimum inter se discrepent codices, quibus utimur, illa sæpius sine certo consilio videatur constituta, atque adeo, qui in ea semper acquiescat, interpretes, per eam a recto tramite longius abducatur. Namque non raro contingit, ut per præposteram capitum divisionem oraculum aliquod a semet ipso divulsum, aut contra sermones, diversis temporibus habitos, una eademque serie conjunctos reperiamus, qui cum majori lectoris commodo fuissent distinguendi. Sic IX Caput Jesaiaë a versu demum 7to incipere debuisset, cum commata sex priora partem adhuc constituent Capitis præcedentis, quomodo *Matthæus*, ubi ad hoc oraculum provocat *Cap. iv. 14--16.* binos illos versus, quorum unus Caput VIII. Jesaiaë claudit, alter vero novum inchoat, arctissime connexit. Aliud occurrit hujus moris exemplum in eodem Jesaia, Capite iv, cujus primum comma finem imponere debuisset Capiti tertio; item Capite x, cujus quatuor priora commata ad proximum Caput omnino pertinent; quintum vero, ubi novum, idque diversi argumenti, vaticinium incipit, novi quoque capitis initium longe rectius duxisset. Plura hujus generis exempla dabit singulare hujus Academiae decus, Cl. *Venema* (*).

Idem vero distinctionis perversæ vitium, uti suo loco videbimus, Hoseæ quoque obtigit, & eo quidem

(*) ad *Malach. p. 347.*

dem frequentius, quo facilius hic erat lapsus, deficiente novarum inscriptionum adminiculo. Quam ob rem minime mira videri nobis debet ingens interpretum discrepantia in designandis, numerandisque diversis partibus hujus libri, quem tamen septem distinctis concionibus absolvi nunc statuunt plerique, nisi quod *Schmidius* decem computet, sed revera plures diversi generis sermones, breviores alios, alios longiores, hoc uno volumine contineri videbimus, ubi ad singulos exponendos pervenerimus, quando occasio simul dabitur in temporis rationes, quibus habiti fuerint, paulo studiosius inquirendi. Attigisse nunc suffecerit singularem *Welshii*, diligentissimi harum rerum exactoris, sententiam, statuentis concionum singularum partitionem institui debere juxta numerum septem illorum regum Israëliticorum, quibus regnantibus noster floruit, ita nimirum, ut (1) sub *Jeroboamo II.* habitæ sint illæ, quæ reperiuntur tribus Capitibus prioribus; (2) Caput iv. pertineat ad tempus illud, quod fluxit a *Jeroboami* morte ad regnum usque filii ejus *Zachariæ & Sallumi*; (3) ad *Menabemi & Pekabjæ* ætatem Cap. v, usque ad vi: 4; (4) inde porro usque ad vii: 9. ad *Pekabi*; (5) reliqua tandem ad ultimi regis *Hosæ* tempora referri debeant. Interim gemina concionum Propheticarum clas-
 facile potest observari, quarum prior complectitur eas, quæ junctas sibi habent actiones prophetæ symbolicas, capitibus tribus prioribus, & in compendio quasi exhibent summam factorum, quæ experiretur populus

populus Iisraëliticus; posterior autem ex iis constat oraculis, quæ nullis symbolis involuta cum poenas sceleribus ejus dignas, tum misericordiam Divinam directe prænunciant.

Quod ad priorem illam partem, duobus sermonibus eam absolvi, magno inter se consensu, pasim statuunt interpretes, ex quorum mente priorem nobis exhibent duo prima capita; posteriorem caput III. Sic ut primum caput offerat symbolicum Hoseæ matrimonium, ejusque fructus; sequens vero, continuato sermone, versetur in uberiori ejus explicatione. Sed satis mirari non possum, unde factum sit, ut difficultatem satis utique gravem, quæ sententiam hanc premit, vel non viderint, vel certe dissimulaverint, quotquot ita statuunt. Fac enim, ea, quæ capite primo commemorantur, vere gesta esse, quod tenent plerique, & veritati quoque consonum videtur, fieri profecto per rei naturam non potuit, ut ea singula, verbi causa, matrimonium ab Hosea initum, trium liberorum, unius post alterum ortus, filiolarum ablactatio, eodem tempore contigerint, sed admitti omnino debebunt plura, eaque diversa oracula, quæ per certa temporis intervalla, nata demum singulorum occasione, acceperit. Eadem ratio valet circa caput II, quod pro parte ejusdem sermonis vulgo habetur; namque illa mulier, quæ, superiori capite, comparebat, ut uxor Hoseæ, triumque liberorum mater, nunc, versiculo statim primo, nobis occurrit, tanquam conjugio expulsa, cujusmodi diversus conspectus, qui

in unum tempus cadere nullo modo potest, haud obscurum nobis ostendit novi omnino sermonis prophetici argumentum. Hæc certe causa movisse videtur *Hermannum Hardtium* (*), ut statueret, vel in uno capite primo, quatuor libellos agnosci debere, diversis prorsus annis, a propheta enunciatis, & divulgatos, de matrimonio nimirum capesendo, triumque liberorum nominibus symbolicis.

Quo minus autem ita sentiamus, prohibet omnino continua illa, nec ullibi interrupta, universæ orationis series, qua caput primum cohærere secum videmus, cujus rei certissimum argumentum vel ex eo capi potest, quod nomen Dei, prophetam iteratis licet vicibus alloquentis, novisque adeo mandatis instruentis, a versu tamen sexto usque ad exitum capitis, non expresse memoretur, quod factum fuisset in novo quolibet sermone, sed ex proxime præcedente oraculo repetendum relinquitur.

Argumentum itaque sermonum intercapedinem quidem aliquam omnino postulat, sed ab altera tamen parte illud, ac si eodem tempore divulgatum esset, connexum deprehendimus; quæ causæ utriusque discrepantia, vix aliter, admissa præsertim veritate historica, tolli posse mihi videtur, quam, si statuamus, sermones illos a propheta quidem diversis temporibus, nataque identidem singulorum occasione, habitos; verum tamen deinceps demum in unum libellum, qui prima duo capita; forte tertium

(*) In præfat. *Hosæ illustrati*.

tium etiam complecteretur, fuisse confertos. Sin quis hac uti conditione nolit, cui tamen quid magno opere obstat, non video, nihil aliud ei relinquitur, quam, ut hæc omnia in visione ecstática prophetæ monstrata, populoque dein, parabolæ in modum, fuisse proposita largiatur, quæ sententia, ne de paraphraste Chald. aut celebrioribus Judæorum magistris, *Maimonide*, (*) *Aben Ezra*, *Kimchio* nunc dicam, *Hieronymo* quoque in mentem dudum venit (**), & dein a *Junio*, *Drusio*, *Hacksperio*, viris doctissimis, avide fuit arrepta & propugnata, qui eo facilius huc sese receperunt, quo tolerabilius hoc factò fieri putarent negotium, quod cæteroquin vix ferri posse iis videbatur. Verum enim vero, ut verbis utar *Cyrilli*, sed Latine tantum, ex ejus comment. in *Hoseam*, ubi totam fere illam *Hieronymi* præfationem confutat, *nulla est ratio, quæ nos suadeat literalem sensum repudiare, historiæque probabilitatem opinione nostra elevare*; nullum enim hic reperitur, aut visionis, aut somnii, aut extaseos indicium; nihil ita insolitum, ut ad duriores ejusmodi interpretationem confugere necesse habeamus. Duriores certe appellare eam licuerit, cujus ex lege nomen, verbi gratia, novæ nuptæ, patrisque ejus, disertis licet verbis expressum, quo suos inter cives procul dubio nota fuit, in allegoriam aliquam dilutam, nec, nisi fidiculis adhibitis, inde extorquendam, converti debebit, aut somniasse puta-

C 3

(*) In *More Nevochim* parte II. Cap. 46. (**) vid. epist. ad *Pammachium*.

putabimus vatem ea singula, quæ, præceptis Divinis morem gerens, perfecisse legitur, & perficere debebat inspectante populo, ut ejus mores depravatos, ad oculum quasi, demonstraret, & non verbis tantum, sed ipso etiam exemplo redargueret, quæ tamen usitatisima olim fuit prophetarum vaticinandi ratio, veluti *Jesaiæ*, quando *nudus*, id est, exuta tunica superiori, & *discalceatus* incedere debuit; *Jes.* xx. aut *Jeremiæ*, quando cingulum suum abscondere jussus fuit. *Jer.* xiii. ne nunc dicam, capi vix posse, quomodo propheta, eodem temporis articulo, visus sibi fuerit, uxorem ducere, liberos gignere, ac tres quidem, unum post alterum. Vere itaque hæc omnia peracta fuisse existimaverim, quando priorem hujus libri partem in tres sectiones ita commode dispescere possumus, ut prima, *Capite primo*, collectos exhibeat sermones a propheta, occasione sui matrimonii, cum Gomere initi, liberorumque recens natorum, habitos; altera *Cap. II.* novam concionem, quando adulteræ suæ conjugis societate nunc esset solutus; tertia denique *Cap. III.* sermonem ultimum emblematicum, habitum, quando, sive cum eadem sua uxore, certa sub lege, in gratiam rediit, sive novum inivit matrimonium, de quo deinceps agendi locus erit.

§. VIII. In divina vero auctoritate hujus libri adstruenda, quod abunde præstiterunt alii, morasnectere non lubet, præsertim, cum ipsum ejus argumentum, si vel aliæ deficerent rationes, extra omne dubium eam collocet, quod in fatis universi populi

populi delineandis, & longe ante præcinendis tam accurate versatur, quod ipso eventu ita comprobatum est, ut auctorem Deum, & instinctu, afflatu-que divino fusa oracula certissime demonstret.

COMMENTARIUS

I N

H O S E A M.

C A P U T I.

1. *Verbum Jēhovæ, quod factum est ad Hoseam, filium Beëri, diebus Uzziæ, Jothami, Achazi, Jēbiskia, regum Judæ, & diebus Jerooboami, filii Joasi, regis Iisraëlis.*
2. *Initium ejus, quod locutus est Jēhova cum Hosea; dixit Jēhova Hoseæ: vade, sume tibi uxorem adulteram, & liberos ex adulteriis natos, namque scortando scortatur hæc terra, deficiens a Jēhova.*
3. *Abiit itaque, & duxit in matrimonium Gomerem, filiam*

filiam Diblaimi, quæ concepit, & peperit ei filium.

4. Tunc dixit ei Jehova: voca nomen ejus, Iizraël; nam adhuc paulisper, & ulciscar cædes Iizraëlis in domum Febu, faciamque, ut cesset regnum domus Judæ.
5. Eritque die illo, ut frangam arcum Iisraëlis in valle Iizraëlis.
6. Dein iterum gravida facta peperit filiam, dixitque ipsi [Jehova]: voca nomen ejus, Lo-ruchama; nam non pergam amplius misereri domus Iisraëlis, sed adversus eos omnino proferam sententiam decretoriam.
7. Domus autem Judæ miserebor, & servabo eos per Jehovam, Deum ipsorum; non vero servabo eos per arcum, & gladium, & bellum; per equos & equites.
8. Quumque ablaçtasset Lo-ruchamam, gravida facta peperit filium.
9. Et dixit [Jehova]: voca nomen ejus, Loammi; nam vos non estis populus meus, nec ego vobis erò [in Deum].
10. Erit vero numerus filiorum Iisraëlis, sicut arena maris, quæ non mensuratur, & quæ non numeratur; eritque, ut in loco, quo appellabantur Lo-

D

ammi,

ammi, [Non-populus-meus] *appellentur filii Dei viventis.*

11. *Et congregabuntur filii Judæ, & filii Iisraëlis una, & constituto sibi uno capite, adscendent ex illa terra, nam magnus erit dies Iisraëlis.*

12. *Appellate fratres vestros: Ammi* [Populus-meus] *& sorores vestras, Ruchama* [Misericordiam-adepta].

Occurrit hic primo loco gemina inscriptio versu 1. & initio v. 2. cujusmodi geminæ inscriptionis exemplum quoque habemus in exordio vaticiniorum Jeremiæ.

Altera, quæ versu 1. reperitur, *generalis* est, spectans ad totum librum, & universum tempus designat, quo munere suo functus est propheta, quamobrem videtur ab eo, qui diversos horum oraculorum libellos in unum volumen collegit, quisquis ille fuerit, præfixa; altera vero *specialis*, v. 2. quæ præcise docet hoc ipsum oraculum, quod mox subjungitur, & matrimonii Hoseæ rationes explicat, primum fuisse, quod a Deo accepit, eumque proinde eodem tempore, quo legatus Dei fuit constitutus, matrimonium quoque, simul cum novo munere, capeffere debuisse. Unde discimus, conjugium illud, quod cum hoc ipso munere tam arcte conjunctum erat, non sine mysterio fuisse, sed, ut ita dicam, ipsum quoque *propheticum* fuisse, & altiore significatum habuisse.

De

De locutione vero Hebraica, תחלה דבר יהוה בהושע, ob-
servo, vocem תחלה positam esse, five per ellipsin
præpositionis ב, ut ביהוה pro היום, & quidem in sta-
tu, quem vocant, constructo; eo quod usu adver-
biali nunc cum verbo suo copuletur, ut in illo
רבת שבעה *multum satiata est*. Ps. cxxiii: 4, quando
verti debebit: *in principio locutus est Jheova*; five,
quod malim tanquam simplicius, & usitatus, per
ellipsin pronominis אשר, latentis in verbo דבר, pror-
sus, uti legimus, Jer. XLVIII: 36. יתרה עשה אברו *re-*
sidium ejus, quod acquisiverat, periit; plene for-
mulam hanc præferunt nonnullæ editiones, in qui-
bus legitur, teste *Drusio*: תחלה אשר דבר; *initium ejus,*
quod locutus est Jheova, q. d. *hic est primus sermo Dei*
ad Hoseam, ut reddunt *Alexandrini*, ἀρχὴ λόγου αὐτοῦ.

Cum autem Deus hic dicatur locutus בהושע, in
Hosea, significatur, oracula, quæ accepit, immediata
revelatione hujus menti fuisse insinuata, ut in illo
Habacuci II: 1. *ut videam, quid loquatur in me*, nec
non 2 Sam. XXI I I: 2. *spiritus Domini locutus est in*
me, quomodo Deus, ut notum est, prophetis arca-
na sua plerumque communicavit.

Partes hujus capitis sunt quatuor, pro numero
totidem oraculorum, quæ hic reperiuntur.

α. Prima nimirum exhibet matrimonium, quod
Hosea, jubente Deo, capeffere debuit; versu 2.

β. Secunda nomen filio primogenito imponen-
dum, vers. 3--5.

γ. Tertia spectat ad filiulam, secundo partu in
lucem editam, vers. 6, 7.

D 2

δ. Quarta

J. Quarta denique res futuras, quas proles tertia præmonstrabat, exponit, vers. 8—12.

α. In prima itaque parte nobis occurrit, cum mandatum Dei, tum mandati ejus ratio. Mandatum Dei verbis hisce prolatum reperimus: *vade, sume tibi uxorem adulteram, & liberos ex adulterio natos*, five, ut sonat Hebraismus, *uxorem scortationum, & liberos scortationum*; cujus edicti hanc fuisse vim vulgo statuunt interpretes, ut Hoseas domum ducere debuerit meretricem, scortationibus suis jam ante infamem, atque ita simul cum ea adsumere, & tanquam suos adoptare liberos ejus spurios; quod enim alii eo usque devenerint, ut statuerent, ex dispensatione divina prophetam extra matrimonium cum hac muliere consuevisse, adeo crudum est, & horridum, ut commemorari vix debeat, neque proficisci potuerit, nisi ex barbaro Scholasticorum ingenio, quorum principem, *Thomam de Aquino*, hæc sententia auctorem nacta est & defensorem. In aliud vero extremum prolapsi fuerunt, qui, ne quid Deo tam indignum admittere cogerentur, censuerunt, uxorem Hoseæ, feminam pudicam & honestam, mulieris fornicariæ nomine propter typum, quem gereret, hic unice venire, & ob eandem quoque rationem, liberos etsi legitimos, spurios tamen appellari; sed ita qui statuunt, cogitasse non videntur, cum ejusmodi notam innocentis mulieri sine vitio imprimi non potuisse; tum, si pudica manserit, omnem hujus typi periisse efficaciam. Plurimi propterea nodum hunc haud alia

ratione

ratione extricari posse crediderunt, quam, uti supra, *Prolegom.* §. 7. observavimus, statuendo, hæc omnia non re vera gesta, sed in visione duntaxat prophetica Hoseæ fuisse repræsentata, ad eandem fere rationem, qua Petro *Act. x.* dictum fuit *jugula, & comede*, verum, præterquam quod hæc opinio per se parum sit probabilis, si vel admittatur, idem fere remanet scrupulus; quis enim dixerit, Deum decere, ut per visionem tale aliquod facinus jubeat, ejusque fabulam quasi doceat, quod, si revera perpetratum esset, non ab omni vituperatione vacuum existimaretur. Contra non desunt, qui serio contendunt, nihil indecori habuisse matrimonium, quod propheta cum muliere propudiosa, stuprataque contraxerit, quos inter *Buddeus de peccatis typicis* (*), sed nimis tenuiter de eo, quod honestum est, mihi sentire videntur; sacerdotibus certe ac Levitis quando nuptias cum meretrice lex divina interdixit, *Levit. xxi: 7, 24.* ignominiae notam iis inussit, quam per se tantam habent, ut vir honestus ab iis non possit non abhorrere, animum certe demonstret levisimum, qui sua se sponte in nuptias cum impudica conjiciat. Viderunt hoc quidem, & agnoverunt nostro in casu non infimæ cavæ interpretes, sed nobis sufficere debere simul contendunt, quod istæ nuptiæ Deum habuerint auctorem, cujus sapientissimo consilio satis hac ratione fuerit faciendum, quasi vero factum aliquod, per se minus honestum, Deo jubente, fieret non modo decorum, sed

(*) *Miscell. sacra t. i. p. 262.*

sed & laudabile; *videri quidem id poterat subturpe*, quæ verba sunt Ill. Grotii ad h. l. *sed quicquid jubet Deus, idem jubendo honestum facit.* Verum hæc sententia, si nimirum de re, sua natura turpi, & inhonesta capiatur, licet a viris doctissimis sæpenu-mero defensa, nullo modo sese tueri, aut ad sanctitatem divinam aptari potest. Nec opus unquam est, ut ad hanc conditionem, Deo minus dignam, descendamus, præsertim in nostro casu, in quo, modo mandatum hocce Dei recte intelligatur, ne levisima quidem indecentiæ umbra reperitur. Namque, quotquot *mulierem scortationum* accipien- dam esse putant de muliere, jam ante suas nuptias dissolutis moribus infami, sibi ipsi negotium fa- cessunt, cum contra nihil sit facilius, & cum men- te mandati Divini conjunctius, quam eam intelli- gere, quæ, durante conjugio, talem sese demon- straret; quæ, cum ante sic satis innocens & incul- pata vixisset, mox tamen, sanctissimam connubii fidem turpiter falleret, furtivisque amoribus con- jugalem thorum pollueret.

Neque aliam interpretationem fert præsentis sym- boli ratio, quippe quod eo tendit, ut, sub perso- na hujus mulieris, depravati Iisraëlitarum mores omnium oculis quasi exponantur, ab eo usque tem- pore, quo Deus societatem cum hac gente inive- rat; inde enim solent prophetæ istiusmodi invecti- væ argumentum repetere, ut, quam longe a mayo- rum virtute degeneraverit, eo fortius ob oculos po- nant; quomodo comparari illam videmus a *Je-*

saia

sain (*), cum vinea, confita primum generosis-
 rum vitium genere, & veterem Judæorum populum
plantas deliciarum Dei appellari; non itaque produci
 nunc in scenam debebat femina, jam ante nuptias
 prostituta, sed quæ prius honesta, qualis etiam fue-
 rat olim Patriarcharum progenies, apta imago fo-
 ret populi fœdifragi, & adulterii spiritualis rei. Da-
 ta vero opera eam in rem adhibetur vox זנוה, cujus
 magna vis est, namque originem suam trahit ex spe-
 cie *Pebalbal*, quæ significationem admodum inten-
 dit, duplicata nimirum secunda & tertia radicali
 verbi זנה, unde primum factum זנוה, mox autem,
 utraque litera ז, mollioris pronunciationis ergo, in
 quietem missa, זנוה, quo modo non levio-
 rem quam petulantiam denotat, sed gravissimam indomi-
 tæ libidinis culpam, quam adhuc auget numerus
 multitudinis, culpam innuens multiplici furtorum
 usu identidem aggravatam, quemadmodum de
 meretrice fœdis-*ima*, *Izabele* idem hoc vocabu-
 lum adhibitum deprehendimus 2 Reg. ix: 22. Ta-
 lem itaque mulierem *sumere* jubetur, nempe in ma-
 trimonium, qui constans usus est verbi נפח in simi-
 li casu, quod ideo monendum, ne quis cum *Schmi-*
dio ad h. l. putet, hanc non uxoris legitimæ, sed
 pellicis duntaxat nomine, sine pactis dotalibus, aut
 sponsalibus, a propheta domum fuisse ducendam,
 quod a vero hujus symboli conspectu longius aber-
 rat.

Altera pars mandati divini habet, & *liberos scor-*
tatio-

(*) *Jes. v: 2.*

tationum, nempe *sume*, quod verbum *ἀπό τῆς νότις* repeti nunc debere ultro intelligitur, & jam olim recte monuit Hieronymus; audiendi certe non sunt, qui novum imperativum, *gigne*, hic supplendum esse volunt, ut significantur liberi a propheta quidem progeneriti, sed, qui *scortatorii* tamen dicantur propter matris suæ lasciviam; præterquam enim, quod ejusmodi ellipsis exemplo careat, non favet huic sententiæ orationis ipsius contextus, namque mox vers. 3. non dicitur, quod alias usu venit, *cognovit uxorem, & concepit, & peperit*, quemadmodum in simili casu *Jes. viii: 3*; sed simpliciter *concepit, & peperit*.

Nec etiam intelligere debemus, quod plerisque tamen placet, liberos ante conjugium natos, adeoque spurios, quos nihilo secius Hosea, una cum conjugē suā, pro suis adoptare debuerit, namque vidimus, eam immerito jam ante nuptias scorti loco haberi; sed *liberi scortationum* alii esse nequeunt, quam, qui ex adultera nascerentur, quos *sumere* debebat propheta, id est, eos, etsi dubiæ forent originis, non tamen protinus abnegare, verum suscipere, & tanquam suos educare, neque adeo conjugium ipsum mox dissolvere, sed matrem cum sua sobole aliquamdiu ferre tenebatur, quo certiora daret amoris & mansuetudinis suæ specimina, emendationem aliquantis per expectantis & sperantis, qui verus est hujus symboli conspectus, & unice convenit cum altiori ejus ratione.

Mandato suo Deus hanc causam mox subnectit,
namque

namque *scortando scortatur hæc terra*, atque ita deficit a *Jehova*; id enim valet מאחרי יהוה *de post Jehova*, ac si dicas, *relicto Jehova, scortatur*, uti *Psal. LXXIII: 27*. Quemadmodum enim, qui Divino foederi adhærent, Deumque constanter, uti decet, colunt, stylo S. S. dicuntur *ambulare cum Deo*, vel, *post Deum*, conf. 2 *Reg. XXI: 3*. sic contra eum repudiare censentur, qui scortationi spirituali sese permittunt. Hanc autem gentis Iisraëliticæ culpam exprimere, & exprobrare ex mente Dei debebat conjugium illud Hoseæ cum adultera; namque *hæc terra*, הארץ, quando dicitur, protento quasi digito demonstratur respublica x. tribuum, ut docent sequentia, ubi foeda morum corruptela regionem omnem, summos, medios, infimos occupaverat. Venit itaque hæc terra non tantum sub imagine *mulieris*, qua nihil usitatus apud sacros & profanos scriptores ad urbes, aut regiones designandas, & quidem *adulteræ*, quia proprie dictis adulteriis mirum in modum nunc conspurcata erat Iisraëlitarum regio, vid. *Cap. IV: 3*. sed speciatim spectatur tanquam mulier Deo per matrimonium juncta, quem conspectum, uti notum est, habet in S. S. foedus Sinaiticum cum populo Hebræorum olim erectum, quapropter ejus rationibus explicandis non immorabor, obiter monuisse contentus, cum id toties dicatur ruptum, & quasi per adulteria, violatum, argumentum hinc nasci certissimum, foedus illud, quippe non oblatum unice, sed revera cum toto populo contractum, fuisse externum, umbraticum, & a foedere gratiæ,

E

quod

quod nullo tempore dissolvitur, omnino diverfum. Hoc respectu *scortationis* crimen, cujus rea peragitur Iisraëuitarum gens, vel me non monente, in eo consistere intelligitur, quod per foedam idololatriam foedus, olim cum Deo pactum, violaret, amorem soli Deo debitum ad alios transferret, quo posthabito spretoque fiduciam suam collocabat in auxiliis humanis, nunc in Assyriorum, nunc in Aegyptiorum ope, quorum mores cupide imitabatur, atque adeo Deum ad zelotypiam quasi provocabat, namque hoc etiam vitium sub *adulterii* symbolo complecti solent sacrae literae, uti v. c. videre est *Jer.* 11: 18. *seqq.* & id quidem animo obstinato, quo spectat, cum verbi נא geminatio, tum prægnans illa vocis נא forma; dum per omnem Dei benevolentiam, imo patientiam, feriam tandem emendationem quasi expectantis, ad meliorem frugem se revocari non pateretur, sed eo usque in improbitatis suæ cursu pergeret, ut a Deo suo penitus deficere censeretur, quod factum a x. tribubus, non tantum religionis, sed etiam civitatis habita ratione, cujus sedem Deus, rex idem, ac maritus hujus populi in *Sione* collocaverat. Eo vero aptius idololatria cum scortatione comparari solet, quia ut plurimum turpissimæ libidines cum idolorum cultu erant conjunctæ. Interim per ipsum hoc mandatum Deus novum & illustre præbebat specimen singularis suæ clementiæ erga populum reum, dum eo consilio scenam hanc instruebat, nuncioque suo hanc personam imponebat, ne perirent, non satis admoniti, sed ut
ita,

ita, quasi in speculo, suam sobolisque suæ faciem turpem atque flagitiosam cum pudore agnoscerent, quod primus gradus esset ad salutarem resipiscen-
tiam, discerentque ex fatis, quæ liberis immine-
rent, quidnam sibi suisque metuendum haberent,
nisi in tempore ad meliorem frugem redirent. Mox
enim videbimus, per tres illos liberos depingi judi-
cia divina in gentem perduellem, per totidem veluti
gradus exercenda, quæ in ejus excidium tandem exi-
rent.

β. Subjungitur nunc prophetæ obsequium, *vers.*
3. cum novo oraculo Divino de filio primum nato:
vers. 4, 5.

Prophetæ obsequium his verbis exponitur: *Et abiit,
Et duxit in matrimonium Gomerem, filiam Diblaini,
quæ concepit, Et peperit ei filium.* Quando rem hanc
non adeo per parabolam narrari, quam quidem vere
ita gestam esse existimamus, supersedere nobis licet
ambiguæ illi quæstioni, quæ multorum ingenia, sed
citra operæ pretium, exercuit, de mysterio videli-
cet, quod nomini conjugis Hoseæ subfit, namque
alia hujus, quam liberorum, ratio est; his enim cum
nomina sua ab ipso Deo fuerint imposita, inde vim
illam habebant propheticam, fata futura præfagien-
di, quod secus sese habuit in hac muliere, cujus hoc
nomen proprium jam erat ante ejus nuptias cum
propheta, qua de causa, ut fieri solet in nominibus
propriis Hebræorum, expresse adjicitur illud patris,
Diblain, quod viri nomen est, ejusdem formæ, at-
que *Ephraim*, fuitque procul dubio *Gomer* hoc
E 2 nomi-

nomine, & cognomine suos inter cives illo tempore satis nota, &, huc usque, quod supra jam anticipavimus, honestæ vitæ famæque. Quando autem propheta dicitur *abiisse*, & hanc *sumsisse*, non obscure significatur, eum, ut voluntati divinæ morem gereret, hanc sibi sponte elegisse, cui diceret: tu mihi sola places, hujus amore captum eam ambiisse, ejusque amorem sibi conciliaſſe, quod alias Hebræi dicunt, *loqui secundum cor amatæ virginis*, factisque tandem sponſalibus, lēgitimas nuptias cum ea celebrasse; quæ quidem circumſtantiæ quo minus hic prætereantur, postulat univerſa ratio hujus emblematis; namque uti Hoſea, tanquam legatus Dei, ab eo constitutus *vir ſigni*, & מופת *prodigium*, ut ſimili de cauſa *Ezechiel* (*), perſonam Dei hic ſuſtinet, ipſum hunc populum liberrime olim eligentis, variisque beneficiis ſibi devincientis, quod ad ejus perfidiam aggravandam haud parum facit; ita virgo *Gomer* depingit eundem illum populum, qualis erat, quando in foedus arctiſſimum cum Deo adſumebatur, & pleno cum aſſenſu tranſibat, nondum vitiatuſ & corruptuſ, unde, habita ejus temporis ratione, cum *virgine* intacta ſolet comparari, cum illibatis primitiis Deo quondam ſacris, uti videre eſt *Jer.* 11. & *Ezech.* xvi capite.

Ut vero altera pars voluntatis divinæ, *ſume liberos ex adultera natos*, expleri inciperet, nova hæc nupta legitur, *gravida facta peperisse Hoſeæ filium*, non certe legitimuſ, quod multi putant; ſed ex adul-

(*) Cap. xii: 6.

adulterio natum, ut esset *filius scortationum*, quod cum modo præcefferat, non opus erat, ut verbis disertis nunc exprimeretur; neque huic sententiæ obstat, quod *in ei*, Hoseæ nimirum, primum hunc filium dicatur peperisse, quod videlicet aliud nihil sibi nunc vult, quam filium hunc, cum natus esset durante conjugio, nec Hosea adulteram protinus expelleret, ac divortium cum ea faceret, ab eo tanquam patre susceptum, & communi hominum opinione, pro nato ejus fuisse habitum; vis certe ejusmodi *dativi*, qui, nec sine elegantia, commodi vel incommodi est, aut, quacumque alia ratione contextus patitur, exponendus, non nimis premi debet, ut constat ex quam plurimis locis tam biblicis, quam aliorum auctorum, in quibus apud poëtas Latinos præcipue frequens est. Ita *Solinus in Ponticis ad Venerem*:

*tibi primum candidus æther
Astrigeram faciem nitido gemmavit Olympo.*

Nimii proinde sunt, & justo subtiliores, qui, dum vident, ubi cæterorum liberorum partus commemoratur, *vers. 6, & 8.* illud *in* reticere, & huic tantum primogenito tribui, mox inde colligunt, hunc legitimum & verum Hoseæ filium fuisse, reliquos non item; sed fallit eos sua opinio; cum enim singuli ex æquo appellentur *filii scortationum*, & quod primogenito huic filio a Deo impositum est, nomen, pariter ac reliquorum, mali sit ominis, fa-

cile patet, singulorum eandem esse rationem, & ipsum quoque hunc filium, pro spurio cum cæteris habendum, non designasse semen sanctum, & legitimum, sed adulteratum, sed ex parentibus, mysticæ scortationis reis, in lucem editum. Talis cum esset hic filius, qui illicitis matris suæ amoribus ortum debebat, aptissimus natus erat, ut, ab una parte, omnium oculis, quasi in imagine, objiceret, & exprobraret populi Iisraëlitici gravem culpam, qui, licet a Deo eximie dilectus, & in peculii sui loco habitus, nihilo tamen secius impurissimis moribus sese permiserat, Deum, maritum amantissimum fastidio habebat, sanctissimasque ejus leges flocci faciebat; ab altera vero parte ostenderet singularem Dei patientiam, qui, prorsus ut Hosea adulteram suam conjugem, sic populum quoque corruptissimum, & ad zelotypiam se quasi excitantem non protinus abjiciebat, sed indulgenter ferebat, progeniemque parentibus nihilo meliorem, ac si sua esset, adhucdum tolerabat.

Filium enim hunc prodigii loco genti perduelli esse proponendum, docet oraculum Dei, quo mali ominis nomen ei imponitur, ejusque ratio simul exponitur, *vers. 4, 5: dixit Jehova ad eum: voca nomen ejus Iisreël.* Ab Hosea quidem imponi illud debebat, quoniam parentum est, liberorum suorum nomina constituere, propheta vero, quemadmodum vidimus, pro patre horum liberorum, etsi ex adulterio natorum, habebatur; non autem ad arbitrium suum, quando pro more Hebræorum nomen aliquod
boni

boni ominis, & quo spem suam significaret, filio dedisset, sed ex designatione divina, qua fiebat prodigiosum, & vim accipiebat, certa quædam fata, vaticinii ad instar, portendendi, quemadmodum res se semper habuit, quoties ipse Deus nomina imponenda definivit; ante alia geminum est exemplum duorum filiorum Jesaïæ *Scheer Faschub*, Cap. VII: 3. & *Maher Schalal Chas-Baz*, Cap. VIII: 3., qui, dum nomen hoc, jubente Deo, gererent, ea de causa, vers. 18, dicuntur esse *in signa & prodigia in Iisraële*; hos enim, quicquid in contrarium disputet *Vitringa*, V. C. proprie & directe designari nullus equidem dubito.

Quod autem ad nomen *Iizreël* attinet, isti filio datum, qui regnum Iisraëliticum istius ætatis repræsentaret, per se boni est ominis, namque, ut omnia Hebræorum nomina propria certam habent significationem, ita *Iizreël* ad verbum sonat, *semnabit Deus*, atque adeo beneficium exprimit eximium & augustum; cum autem hac in scena finistrum sit, & mali omnino commatis, non desunt, qui respici nunc putent ad alium verbi *yr* intellectum, quatenus *seminare* quoque dici possit, qui gentem aliquam quoquo versus dispergit & disjicit, qua ratione nomen hoc insinuaret, populum Iisraëliticum, non ut olim, pro *semine Dei* habendum, sed ab ipso Deo disjiciendum, & per omnem terrarum orbem dissipandum esse. Cujusmodi duplex, atque adeo ambiguus, ejusdem nominis proprii intellectus haud raro reperitur in sermone Orientalium,

lium, imo cum elegantia politiori conjunctissimus esse judicatur. Sic pendet, verbi gratia, decus omne orationis sarcasticæ, quæ Regi Assyriorum tribuitur *Jes.* XXIX: 2. ab ambiguo significato vocis *Ariel*, bis positæ, quæ *leonem Dei*, atque adeo *heroem invictissimum* denotans ad *Zionem* primum spectat, tanquam arcem inexpugnabilem, longaue victoriarum possessione nobilitatam, mox autem, arrepta altera significatione, qua *focum altaris holocausti* notat, aptissime inservit gloriosæ regis Assyriorum voci, qua eandem illam arcem, totumque adeo regnum Judaicum, ad instar victimæ alicujus immolandum iræ suæ, & igne consumendum esse, comminatur. Tale vero ambiguum, quod itidem oriatur ex diverso usu verbi ער, nomen hoc *Iizreël* neutiquam pati putaverim, cum Deus nunquam, nisi bono sensu, populum aliquem, hoc ipso adhibito verbo, *seminare* dicatur, veluti *Ezech.* XXXVI: 9, atque inde nomen *Iizreël*, ubi ad nativam ejus significationem respicitur, in bonam partem semper accipiatur, quod liquido confirmat ejusdem usus benignus apud nostrum, *Cap.* II: 21: *terra exaudiet frumentum, & mustum, & oleum, & ista exaudient Iizreelem; q. d. sementem ab ipso Deo factam; & seminabo tibi eam in terra.*

Aliunde idcirco, quod mali huic nomini subest, omnino repeti debet. Nunc videlicet, ut liquido docent verba mox sequentia, *namque visitabo cædes Iizreelis*, respicitur ad urbem hujus nominis, *Iizreel*, ubi pessimus ille rex Achabus, & pejor adhuc

hac ejus uxor sedem suam regiam habuerant, & etiam nunc habebant improbi ejus successores, quorum sub imperio arx quasi facta erat omnis nequitiae, oppressionis & tyrannidis. Ut autem eo magis perspiciamus, quam apte & eleganter nomen inde acceperit Hoseæ filius, Israëlitarum imago, observari debet, levi tantum flexu id differre a glorioso illo & illustri, *Israelis*, quo cæteroquin populus x tribuum conspicuus erat, & quocum mox, per manifestam paronomasiam, commutatur *vers. 5. confringam arcum Israelis in valle Iizreelis*; ut ita indigitetur, gentem illam nobili illo nomine indignam, *Iizreelitas* potius esse appellandam, ab urbe ista invisa & scelestæ, cujus mores exprimeret, ob quos vindictæ divinæ, simul cum illa urbe, particeps fieret, atque adeo a clade gravissima, quam in valle, huic urbi subjacente, pateretur, nomen & memoriam haberet. Nihil utique frequentius in Hebræorum figurato dicendi genere, quam istiusmodi lusus, & levis aliqua vocum in aliam prorsus & oppositam significationem inflexio; eo modo *Achanis* nomen in *Achar*, aut *Achor*, ut a *perturbatione* diceretur, inclinatum reperimus *Jos. vii: 24. I Chron. ii: 7*. Ita nomen *Edom* data opera convertitur in דומה, *Duma* *Jes. xxi: 11*. quod *silentium* notat, q. d. gentem ex negotioso suo strepitu ad alta silentia redigendam; ita ex voce *Baäl*, *Dominus*, ut sua numina appellabant Phœnices, per modum convitii formatum *Boschet*, *pudor*; ex *Bethel*, *domus Dei fortis*, mutato aliquantulum nomine, *Beth-aven*, *domus vanitatis*,

tis, five *idolorum vanissimorum*; plura hujus generis, ne nimius sim, prætereo.

Ad eundem itaque modum per ænigmaticam quandam *ἱπαιξίς*, prophetis adeo familiarem, honorificum *Iisraelis* nomen in odiosum, imo ominosum *Iizreelis* hoc in loco deflexum esse merito credimus; infautum certe illud fuisse discimus ex ipsis Dei verbis, quibus ejus ratio explicatur: *nam paulisper adhuc, & visitabo cædes Iizreelis*, cætera; unde patet, illud ideo fuisse impositum, quia partim exprobrabat multiplicem crudelitatem, quæ tunc temporis regnum quasi inter Israëlitas obtinebat, partim portendebat vindictam Dei, justissimi judicis, quam sanguis temere effusus suo quasi jure postulare censetur.

Sanguines etenim *Iizreelis*, דמי ירמאל, non cum Chaldæo interprete improprie de *idololatria* debere accipi, sed ex recepto Hebraismo denotare plurimas cædes in hac urbe commissas, vix est, ut moneam, nedum exemplis additis confirmem, quas Deus *visitare* per metonymiam dicitur, quando eas, sibi tanquam judici omniscio, fatis cognitas & exploratas, severe punit; cum autem *domum*, five familiam *Jehu*, earum cædium ream peragi videamus, merito quæritur, quænam demum illius fuerit culpa, tam acerbe punienda, quandoquidem cædes illæ a Jehu perpetratæ, quibus Achabum cum suis omnibus medio sustulit, & de quibus hic cogitant plerique, Deum ipsum habuerunt auctorem & approbatorem; hæc certe difficultas tanta visa fuit Grotio, Pocockioque, ut, prorsus invito linguæ genio,

genio, formulæque hujus constanti usu, verba Hebr. vertenda censerent, *visitabo per cædes Iizreel domum Jehu*. Cæteri fere omnes interpretes nodum hunc sic satis expeditum putant, quando observant, in eo peccasse Jehu, quod ex parte tantum mandato Divino satis fecerit, idololatrias quidem medio tollens, non vero omnem idololatriam; aut ultionis sumendæ negotium, quod ad suam gloriam Deus ipsi delegaverat, in suam unius rem verterit, atque ita Divinam iram provocaverit, quam in rem conferri volunt exemplum *Bæzæ*, qui, licet Deo jubente Nadabum, omnemque Jeroboami I. familiam extinxerit, nihilo tamen secius poenas dedisse legitur 1 *Reg.* xv: 29. Sed hoc alienum omnino est a præsentī casu, namque supplicium de Bæza sumtum non fuit, propter cædem Nadabi regis, uti nostro in loco cædium commissarum rea agitur familia Jehu, sed quoniam iisdem criminibus sese permittebat, ob quæ pœnas ab ejus antecessore Deus exegerat, uti verbis expressis docetur 1 *Reg.* xvi: 2. *seq.* Neque magis juvat, quod addant, non adeo insolens esse, quod Deus puniat auctores & instrumenta vindictæ suæ, quam in partem pluribus disputat ad h. l. *Tarnovius*, interpretes eruditus, & minime contemnendus, qui tamen ingenue subjungit: *ea si cui non satisfaciunt hoc loco, & melius quid habet, nos faciat participes suæ explicationis.* Certe vereor, ut hæc observatio justitiam Dei, quantum opus est, ab omni criminatione sit liberatura, quomodo enim cumque Jehu sese gesserit in trucidando

Achabo cum suis, factum tamen illud Deus plenissime comprobavit non tantum, sed & præmio dignum habuit, quod docent ejus verba, *2 Reg. x: 30: eo quod bene egisti faciens id, quod rectum est in oculis meis juxta id omne, quod in animo meo erat, domui Achabi, sedebunt abnepotes tui in solio Israelis.*

Præterea negari quidem nequit, Deum aliquando poenas ab iis exigere, quibus ad alios puniendos usus fuerat, ut factum in rege Assyriorum, *Jes. x: 5.* nunquam vero id contigisse legimus, quando quis per expressum Dei mandatum ejusmodi provinciam susceperat.

Per *cædes* itaque *Iizraëlis* a Deo ulciscendas, misso facto excidio Achabi & familiæ ejus, alias omnino intelligere debemus in urbe illa, sede regum Iisr. atque adeo arce oppressionis & injustitiæ, sive perpetratas, sive decretas, per se scelestas, & gravem Dei judicis vindictam postulantes, cujusmodi homicidiis grassatos fuisse, seque contaminasse, præter ipsum regem Jehu, hominem ambitiosum & sanguinarium, filios quoque ejus & successores, ut in regno sese confirmarent, dubitari nequit; hos enim eandem admisisse culpam, etsi de ea taceat historia sacra, vel inde licet colligere, quod Deus eo nomine a *familia Jehu* poenas se repetere velle profiteatur, qui, quando peccata parentum punit in liberis, secundum comminationem illam, *Exod. xx: 5,* nunquam tamen id facit, nisi ipsorum quoque liberorum accedente culpa, neque per justitiam suam aliter potest. Sed quid opus est multis? eam enim fuisse

fuisse hujus temporis faciem, ut promiscua cædes ubique obtineret, disertis verbis noster declarat *Cap. 2. occidendo, furando effringunt legem, & cædes aliæ aliis sunt contiguæ.* Sumta vero fuit illa pœna, intra breve temporis spatium, a domo Jehu, ut habet comminatio divina, quando *Zacharia*, filius & successor Jeroboami, cujus ætate vaticinium hoc edidit Hosea, interemtus publice fuit a Sallumo, & regia dignitas, posteris regis Jehu erepta, ad novos tyrannos, aliamque stirpem transiit, uti videre est *2 Reg. xv: 10, & 12.*

Cum hac vero comminatione Dei adversus familiam Jehu arctissime conjuncta est illa adversus ipsum regnum Iisraëlis, atque adeo crescit ejus gravitas per reliquam hujus oraculi partem, usque ad *vers. 5: & cessare faciam regnum domus Iisraëlis, & erit illo die, ut frangam arcum Iisraëlis in valle Iisraëlis;* quæ duo membra ita sunt comparata, ut posterius calamitatem in priori denunciata propius definiat, & quam ratione sit efficienda, expresse ostendat.

Quod ad prioris effati mentem attinet, latius utique patet, quam ut illustris Grotii vestigiis insistentes eam restringamus ad *familiam Jehu*, ac si nihil aliud sibi vellet, quam hoc unum, regiam potestatem illi penitus esse eripiendam; certe vis & usus locutionis illius *השבת, cessare faciam regnum Iisraëlis,* gravius quid infert, & si non plenariam regni ejus destructionem, quæ per proxime sequentia symbola *Lo-ruchamæ & Lo-ammi* magis directe insinuatur, primum saltem gradum exprimit ad fatalem illum.

reipublicæ terminum, ut conjunctus ille foret cum extirpatione familiæ regis Jehu. Vim hujus verbi apposite Alexandrini declarant per suum καταπαύσω, id est, *viribus suis exhaustum deprimam, & evertam regnum Iisraëlis*, uti passim apud scriptores Græcos, & *Herodotum* cum primis, καταπαύσαι de eo dicitur, qui potestatem & dignitatem alicui eripit, veluti de Oro Typhonem regno, quod fratri suo per scelus eripuerat, dejiciente, in *Euterpe* p. 174. *Ed. Wessel.* Ejusdem amplitudinis *quies* illa est, quæ per Hebræorum השבית significari solet, oriunda nimirum ex viribus ita fractis & debilitatis, ut, quod ante firmum erat & valens, nunc se movere nequeat, sed immobile, & ad terram quasi afflictum, jaceat, metaphora ducta ab eo, qui transverberatus humi sternitur, quo modo Latini suum *sistere*, pro *sternere*, *conficere*, eleganter adhibent, ut in illo *Silii Italici* (*).

*Ille procul campo linquentem retia cervum
Vulnere sistebat ; id est, vulneratum sternebat.*

Hinc שבית de iis speciatim adhibetur in sacro codice, qui, quo magis viribus & dignitate quondam floruerant, nunc eo graviore lapsu præcipites aguntur, & ita ruunt, ut caput amplius extollere, aut lacertos movere nequeant, cujus virtutis exemplum habemus evidentissimum, ut alia nunc præteream, in elegantissimo illo epinicio Jesaïæ, de rege Baby-

(*) *Punic. l. 11. vers. 97.*

lonico, a pristinae dignitatis & potentiae culmine deturbato, *quomodo cessavit exactor?* cessavit מרהבה aurea! ut vulgo, sed perperam, vertunt vocem illam ἀπαξ λεγ. quæ crux fuit interpretum, & ex interiori sua virtute nunc designat *imperium tyrannicum* (*), quod huc

Hoc ut plenius intelligatur, & simul vox Hebraica, plerisque obscura visa, luce quadam perfundatur, obiter observo, verbum deperditum, דהב, sed ex ipso hoc loco restituendum, ejusdem esse originis cum דאב, דהב, דאב, דוב, quorum omnium communis proprietas sita est in *liquescendo*, atque ita *tabescendo*, apud Arabas præcipue conservata sub radice ذاب, unde ذوب iis notat *purioris mellis partem*, quæ ex favis suis quasi sponte eliquatur; apud Hebræos autem sub themate דוב, quod frequentari præcipue videmus de *fluxu liquido*, qualis, verbi gratia, manasse legitur ex rupe, per ictum prodigiosum dissoluta & veluti liquefacta, Ps. LXXVIII: 20. conf. Jer. XXXII: 22. hinc sub דאב paulo alio flexu regnare videmus *doloris*, animum quasi *liquefacientis*, & *tabe* quadam consumentis, significatum, a quo flavo colore, qualis est *tabidi*, aurum, & *aureus liquor*, Zach. IV: 12. nomen דהב apud Hebræos accepit. Notat itaque מרהבה proprie *liquefaciens*; est enim *part. Hiph.* quo significatu nihil aptius loco Jesaiæ, & quod superiori נש magis respondeat, excogitari potest, quandoquidem hoc ipsum ex genio linguæ Orient. tribui solet tyrannis, aut regnis potentioribus, quæ vexationibus & graviorum tributorum multitudine rempublicam exhauriunt, & in *tabem* quasi conjiciunt; cujusmodi metaphoræ exemplum insigne est in verbo מם, *liquefactus fuit*, contabuit, a quo tributa illa gravissima, quæ rex Aegypti ad emaciandos Israhëlitas olim exigebat, מם fuere dicta, Exod. I: 12. Ex dictis simul observare licet, non adeo inepte, ut vulgo videtur, interpretem Græcum vocem מרהבה reddidisse per ἐπιπορευσάτω, ut regem designaret, qui vehementiori cum contentione, & incitatus ageret; quam vocem quomodo cum Hebr. comparaverit, obscurum esse proficetur Cl. Vitringa ad h. l. sed illa *contentionis*, *studiique intensioris potestas*, vivente adhuc lingua, non ita fuit a verbo דהב aliena, quin in mentem

huc usque perpetuis bellis & vexationibus civitates vicinas bonis exhauserat, quale tunc temporis fuisse imperium Babylonicum, ad quod hoc epitheton, in femin. gen. ideo positum, pertinet, ut præcedens *נש* *exactor* ad ejus regem, neminem fugit; sed ut ad locum nostrum revertar, ex iis, quæ de vi verbi *שנה* observavimus, facile patet, comminationem illam Dei, *cessare faciam regnum Iisraelis*, eo tendere, ut significetur, regnum illud, quod sub *Jerob.* II. mirum in modum floruerat, mox ab ejus interitu gravioribus acceptis cladibus, quasi totidem reipublicæ vulneribus, ita esse debilitandum, & attenuandum, ut se amplius erigere, aut ad pristinum vigorem redire nunquam posset, sed tandem, fractis & exhaustis viribus omnibus, penitus destrueretur; quod ipsum eventus omnino confirmavit, namque mox ab illo tempore, quo deleta fuit domus Jehu, omnis hujus regni vigor & dignitas, una cum Jero-boamo, exspiravit, cujus filius *Zacharia* per sex tantum menses regnum obtinuit, quod mox uni post alterum latroni cedebat, qualis ille fuit *Sallumi* percussor *Menabemus*, qui sanguine civium suorum cruentus imperii vires ita attrivit, ut necesse haberet Assyriorum regi sese vectigalem facere, nomenque regium ab eo prece & pretio redimere, uti constat

tem venire potuerit Alexandrinis, namque etiam nunc conservata reperitur apud Arabas sub cognato *داعب*, cujus IV species *داب* de eo frequenti usu teritur, qui magna utitur diligentia, seque ipsum, aut alios, per nimiam fatigationem quasi *tabescit*.

stat ex 2 Reg. xv: 20. Præterea non incommode cum hoc oraculo comparare mihi posse videor interregnum illud undecim fere annorum, quod a morte Jero-boami II. intercesfisse supra jam anticipavimus (*), quando univerfa respublica, motibus intestinis jactata, non potuit non in maxima rerum omnium converfione & perturbatione verfari.

Altera vero vaticinii hujus pars, *verf. 5.* calamitatem regno Iifraëlis imminentem exprefius adhuc præfagit; & erit die illo, eodem nimirum temporis articulo, de quo modo actum fuerat, *ut frangam arcus Iifraelis in valle Iizreëlis.* Ut autem sacræ literæ *arcus* nomine quævis belli instrumenta complectuntur, atque idcirco *arcus fractus* figurare folet *vires fractas* & *obtritas*, illas præfertim, quæ præcipuum alicujus robur constituunt, quomodo Jer. XLIX: 15. dicitur: *confringam arcum Elami, præcipuum virtutis eorum*, ita nostro in loco generatim quidem infinuatur, vires bellicas decem tribuum, quibus huc usque valuerant, conterendas, ineptasque reddendas esse ad impetum hostilem repellendum, sed quando præciſe additur, in *valle Iizreëlis* earum arcum fractum iri, certa quædam & definita clades, quam hoc ipſo in loco paterentur Iifraëlitæ, designari omnino videtur. Erat nimirum hæc val-
lis, ab urbe *Iizreël*, ad quam pertingebat, ita dicta, tantæ amplitudinis, ut maximos exercitus facile caperet, eaque de caufa præliis committendis maxime propria haberetur, unde in bellis Iifraëliticis

(*) Prolegom. § 3.

cis vix alibi frequentius, quam in hac valle, pugnatum fuisse legimus. Hic certe manus cum Midianitis conferuit Gideon; Saulus rex cum Philistæis; Achæus cum Syris, uti postea cum Saracenis Tataris; quodnam vero fuerit illud præcise prælium, cujus ratio nunc habenda sit, quænam illa clades, quæ vulnus mortiferum hac in valle copiis Iisraëuitarum inflixerit; utrum a domestico, an externo hoste sit illata, tacente historia sacra, definire non ausim, etsi auctorem habeamus *Hieronimum* (*), Iisraëlem in hac valle, quam decem millium passibus extendi tradit, commisso certamine ab Assyriis cæsum fuisse. Hactenus itaque primam, ut ita dicam, cadentis imperii Iisraëlitici periodum delineatam vidimus.

γ. Accedit nunc alterum oraculum, quod alterum, eumque propiorem adhuc gradum, quem ad suum interitum faceret respublica x tribuum, nobis exhibet, in imagine filiolæ, *Lo-ruchamæ* nomine insignitæ, ita quidem, ut primum, *vers.* 6. parte priori, istius calamitatis symbolum; dein usque ad *vers.* 8. ejus ratio ob oculos ponatur. In priori illa orationis parte, quæ alterum partum conjugis Hoseæ commemorat, nihil admodum reperitur, quod explanatione indigeat; namque ex iis, quæ supra disputavimus, nullo negotio apparet, quando Hoseæ conjux iterum gravida facta dicitur, subaudiri nunc quoque debere *ex adulterio*, quem sibi conspectum postulat obstinata illa gentis perduellis contumacia, in qua
redar-

redarguenda versatur vates, qua magis magisque a Deo, clementer eam adhuc ferente, deficiebat, omni pudore, morumque emendandorum cura penitus excusis. Suo vero acumine frui facile patior illos interpretes, qui, dum ubique mysteria, aut quandam certe emphasin subesse putant, subtiliter hic quærant, quanam de causa *filiola* nunc potius, quam *filius*, ut ante, in scenam producat, & eo tandem deveniunt, ut, per sexum hunc sequiorem & debiliorem, statum reipublicæ Israëliticæ, *fractio* nunc ejus *arcu*, debilitatum data opera delineari statuunt, quæ ratio si vel tantillum valeret, utique in proxime sequenti symbolo, quo summus miseriæ gradus pingitur, sexui isti sequiori locus inprimis dandus fuisset; at vero vis universa præsentis emblematis non adeo ex sexus diversitate, quam ex ipso nomine, jubente Deo, filiolaræ recens natæ imposito, æstimari debet, *Lo-ruchama* nimirum, quod sonat *Non adepta misericordiam*, ἐκ ἡλεημένη, ut habet interpretēs Græcus, quem sequitur Petrus i *Pet.* 11: 10. aut ἐκ ἡγαπημένη, quomodo vim hujus nominis paulo laxius declaravit Paulus *Rom.* ix: 25. & recte quidem, dum verbum *רחם* tenerrimum adfectum amoris æque ac misericordiæ designat, qualis est matris erga natos, ex intimis quasi visceribus prorumpens. Obtinet autem in hoc nomine *λίσσης*, qua plus significatur, quam verbis expressis dicitur, sublato videlicet omni misericordiæ divinæ usu, nullum amplius, nisi vindictæ supplicioque ultimo, locum relictum iri. Quemadmodum itaque primus

Gomeris filius primam ex tribus ultimis regni Iisraëlitici periodis designabat; ita proles altera secundam ætatem, illam scilicet, qua, postquam tempus omne longanimitatis divinæ effluxisset, regnante *Pekacho*, a Tiglath Pilefere vastatæ & deportatæ sunt duæ tribus cum dimidia, tota nimirum regio trans Jordanem, quam tenebant Rubenitæ, Gaditæ & pars Manasfitarum (*).

Hujus profecto temporis longe tristissimi imaginem exhibent ipsa Dei verba, quibus prodigiosi nominis, *Lo-ruchamæ*, vera ratio exponitur: *nam non pergam amplius misereri domus Isr. &c.*

Speciali nimirum ratione Deus in S. S. pristini sui populi *misereri* dicitur, quando ejus afflictionibus se quasi afflictum ostendit, atque insperatam opem fert, eum eripiendo ex suis angustiis, aut, per graviora crimina ad iram provocatus, poenam ad aliud tempus differt, reis parcit, atque adeo majorem amoris sui, quam severæ justitiæ rationem habere videtur; sic *misericiordiæ* figillatim illam, verbi causa, tribui videmus liberationem, quam ab Hazaëlis, Syrorum regis, oppressione populo suo Deus antea concesserat, 2 Reg. XIII: 23. *Jehova gratiam iis faciens, misertus eorum respexit ad eos propter foedus suum cum Abrahamo; neque voluit eos perdere, neque adhuc abiecit eos a facie sua.*

Cujus misericordiæ recens & insigne specimen habuerant Iisraëlitæ in *Jeroboamo II*, quem Deus excitaverat, ut rebus feliciter gestis afflictæ suæ patriæ

(*) Vid. 1 Chron. v: 26 & 2 Reg. xv: 26.

triæ vindex esset, & liberator; uti videre est 2 Reg. xv: 25--27. Cum vero ab extirpata domu Jehu usque ad everfam penitus rempublicam nihil tale contigerit, nec usus amplius opis divinæ miseris fuerit concessus, sed omnia nunc ruerent ad interitum, vera profecto & evidentissima hujus ipsius temporis nota fuit nomen *Lo-ruchama*, quod omnem liberationis spem huic genti eripiebat. Quam ejus vim ut eo plenius intelligerent, subjicitur expressa pœnæ, non amplius in aliud tempus rejiciendæ, denunciatio, כִּי נִשְׂא אֶתָּה לָהֶם, in qua formula, ad sacrum quendam horrorem omnibus incutiendum ante alias composita, valde hærent interpretes, quorum in diversa abeuntium sententias pro more suo collegit Cl. Marckius, ipse sua interpretatione nunc parum felix; mirum sane, illam Hieronymi, *oblivione obliviscar eorum*, in qua verbum נִשְׂא cum נִשָּׂה aperte confunditur, viro docto non displicuisse, etsi malit cum plerisque formulam hanc reddere: *abducendo abducam eos*, quod ipsum nihilo magis convenit cum usu atque compositione dictionis Hebraicæ, verum ab ea longissime abhorret. Unus fere omnium rem acu jam tetigit Cl. Vitringa (*), qui, dum locum hunc allegat, eadem opera eum optime vertit: *omnino sententiam in eos proferam*, puta, *decretoriam*; hic enim est signatus usus verbi נִשְׂא, ut speciatim adhibeatur de iudice, qui *sententiam alta voce promulgat*, quomodo plena phrasis, נִשְׂא אֶתָּה הַכִּשְׂא, reperitur 2 Reg. ix: 25. ubi Jehu, jubens Joramum in sepul-

(*) ad Jes. xxxi: 8.

sepultum abjici, subjicit: *memento Jehovam contra illum hanc prolationem*, q. d. edictum peremptorium, protulisse; ut derivatum *אמר*, de sententia ejusmodi a Deo promulgata, praesertim in scriptis prophetarum frequentatur; hinc autem, per ellipsin vocis *אמר*, sponte nata formula loquendi, *אמר להם* protulit contra eos, id est, *sententiam decretoriam de imminente eorum excidio pronunciavit*; quam sententiam ut Deus hic comminatur, revera protulit, quando primum duas tribus cum dimidia in exilium abduendas; & non diu post, sub ultimo rege Hosea, universum regnum x tribuum delendum tradidit Assyriis, atque adeo ipsis factis ostendit, misericordiae illius, qua saepius genti perduelli pepercerat, nullam amplius rationem a se haberi. Crescit autem comminationis hujus gravitas per oppositam gratiae Judaeis faciendae significationem: *sed domus Judae miserebor, eosque servabo, per Jehovam Deum ipsorum, ac non servabo eos arcu & gladio &c.*

Promissionem hanc pasim referunt ad tempora Messiae, atque adeo de salute per eum procuranda regnoque, quod erigeret, coelesti accipiunt, quod si fiat, habita sensus altioris ratione, qualis regnat in Prophetarum scriptis, bene habet, cum *Jehovae sospitatoris* augustum nomen in filium Dei unice conveniat, & in regno ejus sub N. T. lineae hic ductae summa cum emphasi expressae deprehendantur, idque prophetis, quoties externas liberationes Judaeis praefagiunt, ante oculos semper obversari soleat, tanquam earum complementum & terminus, quae

quæ ratio quoque est, quare de iis tam magnifice sermonem facere consueverint; sin, quod fieri oportet, quæramus de sensu hujus vaticinii directo, five grammatico, dubium esse nequit, quin agat de *insigni* quadam & miraculosa liberatione sub illud tempus Judæis adferenda, quando; deleta jam re-publica x tribuum, Judæ regnum nondum erat destructum, sed, etiam si in maximum adductum discrimen, stabat tamen adhuc salvum & incolume, ut justa obtineat oppositio inter fata novissima x tribuum, & salutem reipublicæ Judaicæ.

Huic etenim ejusmodi misericordiæ divinæ fructus promittitur, in cujus partem illæ non venirent, quod secus se habet tempore Mesfiæ, quando reliquis ex decem tribubus ad salutem ab eo procuratam, regniq; ejus coelestis communionem aditus æque fuit concessus, atque genti Judæorum, stricte sic dictæ, quo tendit illa solatii plena oratio, quæ *Cap. III: 5.* nobis in manus veniet. Sed quid plura disputo? liberationis enim beneficium, quod domui Judæ contingeret, ita nunc designatur, ut, ne dicam de liberatione ex captivitate Babyl. de qua itidem *Zach. IV: 6.* *non virtute, neque vi, sed spiritu meo, inquit Jehova exercituum,* ultro appareat, sermonem proxime esse de prodigiosa illa & vere divina Assyriorum clade, qua, tempore Hiskiaë regis, Judæorum respublica ab interitu fuit defensa. Ut enim sæpe alias Deus populum suum ab hostibus eripuerit, eripuit tamen armatum, & in aciem eductum, hujus vero victoriæ præcipuum fuit, & maxime proprium,

prium, quod sine *arcu*, sine *gladio*, aut quæ demum alia sint instrumenta bellica, sed unius Dei fospitatoris virtute, fuerit reportata. In qua pingenda cum singulari exergasia voces, ad belli usum spectantes, apte cumulari videmus, *arcum*, *gladium*, *equos*, *equites*; & forsan excidit adhuc, librariorum incuria, post *ובמלחמה*, vox altera, huic non admodum dissimilis, *במרכבות*, *currus bellici*, sine quibus *equos* vel *equites*, in simili casu, vix unquam commemorare solent sancti scriptores. Certe in nonnullis, Codd. versionis Alexandrinæ expressum reperimus *ἐν ἄρμασι* (*), unde, *ובמרכבות* olim lectum fuisse in Cod. Hebr. admodum fit verisimile. Sed quicquid id est, apposite inter cætera *equitatus* hoc in loco expressa mentio injicitur, cum vix ulla alia in re plus esse momenti ad victoriam obtinendam crederent antiqui, præsertim orientales, quorum in animo hæc opinio ita infedit, ut, verbi causa, quando *Muhammed* victoriam aliquam sine equitatu reportaverat, hoc unum ipsi sufficeret, quo suis persuaderet, eam unius Dei numine & virtute partam fuisse (**), adeoque suo, tanquam legati Dei, arbitrio prædam omnem nunc esse relinquendam.

De ea vero liberatione nunc agi, quæ Deum unice auctorem haberet, directe docent ipsius Jehovæ loquentis verba: *servabo eos per Jehovam Deum eorum*, quod duplici ratione potest accipi; vel enim ex certissimo linguæ Hebr. idiotismo eodem

(*) Vid. *Hexapl. Montf. ad b. l. invit. Mub. p. 72, 91.*

(**) Vid. *Abulf.*

dem redibit, ac si dixisset Deus: *servabo eos per me-
met ipsum*, qui per illustrem hunc & populo adeo
salutarem eventum me demonstrabo *Jehovam*, ve-
rum Deum, numenque tutelare Judæorum; ut solet
eiusmodi nominis ejusdem repetitio apud Hebræos
vim habere reciprocam, vid. v. c. 1 Reg. VIII: 1.
1 Reg. XII: 21. quomodo Chaldæus etiam interpret
usurpat suum מְרַאֵה *verbum Dei*, quod hoc in loco
pro altero *Jehova* posuit; *vel*, si quis malit, per *Jehovam*
Deum ipsorum alium intelligere, idem hic
erit, qui dicitur alias in V. T. *Angelus faciei*, in
quo *nomen Jehovæ est*, per quem Deus pater judicium
illud in hostes exsequeretur; cæterum cum nostro
loco mirifice convenit, & comparari meretur gemi-
num illud *Jesaiæ* vaticinium (*): *cadet Assur gladio*
non-viri, & *gladius non-hominis eum consumet*, id
est, gladius nihil minus, quam humanus, sed pla-
ne divinus, & humanas vires quam longissime ex-
superans.

Apposite vero hæc promissio gratiæ Judæis facien-
dæ comminationi adversus Israëlitas subjicitur, ut
inde agnoscerent suam culpam non uno nomine
graviores esse, atque adeo, cum criminum suo-
rum mensura jam plenior esset, quam quidem Ju-
dæorum, de ira Dei per salutarem poenitentiam in
tempore adhuc, si fieri posset, avertenda serio co-
gitarent; ipsa etenim hæc antithesis aptissima nata
erat ad animos eorum pungendos, & securitatem
carnalem ex iis excutiendam, quando audiebant,

H ubi

(*) Cap. xxxi: 8.

ubi suæ res jam forent desperatæ, illam adhuc gentem, quam oderant, quam sæpius opprimere conati fuerant, a Deo singularem in modum esse protegendam; ut discerent denique, si qua salus sibi speranda foret, eam, non nisi confociatos cum Judæorum gente, & puriori religione, sperandam se habere.

§. Ultimum tandem superest hujus Capitis oraculum *vers.* 8. usque ad 12. namque incommoda est illa divisio, quæ in nonnullis Codd. ita instituitur, ut *vers.* 10, aut 12 ad proximum Caput, ac si novam inchoaret orationem, rejiciatur, cum tamen promissio Divina, *vers.* 10--12. arctissime secum cohærens, immediate excipiat comminationem positam, *vers.* 9., ut solent prophetæ judiciis divinis a se prænunciatis proxime subnectere promissa de temporibus lætioribus, quibus ostendant, Deum populo suo graviter iratum iram tamen illam clementia temperaturum, neque nomen Iisraëliticum penitus velle exscindere, propter promissa patribus facta, ne gentes id in contumeliam nominis Divini traherent, uti habetur *Deut.* xxxii: 27, & sexcentis aliis in locis; quam eandem quoque faciem noster locus satis expresse præ se fert, ubi *primum* ob oculos poni videmus gravissimam Dei comminationem, cujus symbolum est tertius Gomeris partus *vers.* 8, 9; *dein* solatii plenam promissionem, *vers.* 10--12.

Quod ad prius attinet, quando Hoseæ conjux, simul ac *Lo-ruchamam* a lacte depulisset, *gravida facta* dicitur, ex adulterio nimirum, quod hic iterum

rum subaudiendum, quæri vulgo solet, qua de causa id nunc expresse addatur, & quonam id tendat; amplificationis ergo, ut in parabolis usu sæpenumero venit, ubi singula non æque præmi debent, hoc si quis factum dixerit, a vero forsan non longe aberraverit; cæteroquin non inepte quis cogitet, hac addita temporis nota, haud obscure perstringi insatiabilem Gomeris adulteræ libidinem, furtivis amoribus ita deditæ, ut, simul ac juxta consuetum naturæ ordinem liceret, uterum ferret, quod plerumque post ablactationem demum fieri solet; aut hoc veluti signo indicari, post breve temporis spatium, quale illud est, quo lacte nutriuntur infantes, judicium istud divinum, quod per filium hunc recens natum portendebatur, effectum redditum iri; quod enim quam plurimi per *ablactationem Lo-ruchamæ* significari autumant ablatum a Iisraëlitis verbi Divini usum, quod cum lacte alias comparatur, aut aliorum commodorum, quibus hucusque in patria sua frui fuerant, longius utique petatum est, & ab indole hujus emblematis abhorret, dum ablactatio per se nihil mali inferat, præsertim apud Hebræos, qui diem, quo ad illam ætatem puer pervenerat, festum & genialem habebant.

Ad quosnam vero, & quodnam tempus pertineat filii hujus, *Lo-ammi*, nuncupandi, symbolum, pluris nostra refert, ut recte definiatur; quamvis enim per se satis evidens & apertum videri debeat, omnem illam imaginem, quam præ se fert Hoseæ conjux cum liberis suis ex adulterio natis, ad x tribus,

quatenus a regno Judæ distinctæ erant, unice pertinere, nihilo tamen fecius plerique, nec infimæ caveæ, interpretes, fidenter sane nobis affirmant, Judaicæ reipublicæ aut ecclesiæ fata per tertiam hanc prolem, nunc omnino depingi, atque adeo *Loämmi* spectare ad Judæos in potestatem Chaldæorum, expugnata Hierosolyma, traditos, aut ad tempus excisæ hujus urbis per Romanos, adeoque ad Judæos & Iisraëlitas simul, sub N. T. missos a Deo factos, abjectosque propter repudiatum Messiam, sed ultimo demum tempore colligendos iterum, & congregandos sub uno capite & sponso Ecclesiæ, Christo Domino (*). Explicaverant nimirum proxime præcedentem comminationem *vers.* 6. nominisque *Lo-ruchamæ* rationem de plena regni Iisraëlitici destructione per Assyrios, populique rejectione, quapropter reliquum sibi nihil aliud habebant, quam ut animum & cogitationes a decem tribubus ad regnum Judæ ejusque fata nunc converterent. Sed non adeo incerta judicari debet S. Scripturæ ratio, non ita parum sibi constare, ut sine levisimo mutati subjecti orationis indicio, quale nullum omnino hic reperitur, ad alium populum, ad alia plane tempora transitionem faceret, ab attentissimo quoque vix observandam; præterea, ne quidem in Judæos, quando in Chaldæorum potestatem pervenerunt, ominosa illa vis nominis *Lo-ammi* quadrat; namque inter omnes constat, constare certe debet, in ipso illo exilio fœderis Divini cum

[(*) Videſis Gurtler. *Theol. Propb.* p. 499.

cum hoc populo vinculum nondum fuisse disruptum, quod factum demum fuit, abolita fœderis istius tessera, lege Mosaica, & urbe cum templo suo per Romanos penitus deleta.

Quod itaque postulat præsentis emblematis ratio, ultima hæc Gomeris proles non minus, ac reliqua, nobis sistit eandem Iisraëlitaram gentem, sed pressam nunc omni diræ istius sententiæ pondere, quam Deus, *vers.* 6. se promulgaturum esse affirmaverat, & partim jam exsecutus fuerat, deportatis duabus tribubus cum dimidia; nec ulla nos adigit necessitas ad ulteriora descendendi, cum veritas hujus vaticinii, quatenus ad x tribus spectat, in everfa earum republica, ad oculum posfit demonstrari.

Ipse nimirum Deus nominis *Lo-ammi* significatum exponit in hunc modum: *namque non estis populus meus, neque ego ero vobis*; quibus in verbis nihil admodum est, quod nos moretur, nisi, quod minus plenum mihi videatur illud enunciatum, *non ero vobis*; ita enim sonant verba Hebraica; ut fere crediderim vocem *לאלהים*, in *Deum*, culpa librariorum desiderari, quomodo semper hæc formula solet concipi, ut *Levit.* xxvi: 12. *ה' יהי לכם לאלהים* *ero vobis in Deum*, & alibi. Novi quidem, securos vulgo esse interpretes de abrupto hoc sermonis genere, eo quod simile, sed unicum tamen, ejus exemplum sese invenisse putant *Psf.* cxviii: 6. *יהוה לי* *Deus mihi*, nempe adjutor adest, *non timebo*: sed locum inspicienti, dissimillimum hoc esse, mox apparet, namque vox *בקרני* *adjutor meus unicus*, & *qui sit instar*
H 3 *omnium,*

omnium, quæ debebat adesse, sed per affectum loquentis eleganter reticetur, mox *vers.* 7. ubi eandem formulam resumimus, diserte exprimitur. Præterea gravius quid in loco nostro requiritur, quam vulgata lectio secum fert, ex qua *non ero vobis* tantummodo significat, *non adero vobis*, patronus nimirum & vindex. Cæterum conjecturam meam haud parum confirmat, quod interpretes Græcus itidem legisse videatur לֹא־אֵמֵן, namque hanc vocem in Aldina editione expressam reperimus, ἐγὼ οὐκ εἰμι θεὸς ὑμῶν. Ea proinde vis est nominis *Lo-ammi*, ut portendat, non tantum x tribus non amplius fore *populum conjunctum & inter se consociatum*, quæ vera potestas est vocis אֵמֵן, sed dissolvendas esse ac dispergendas, verum etiam, arctissimum illud mutæ communionis vinculum, quo Deus cum hoc populo fuerat conjunctus, penitus esse dirumpendum, & quemadmodum ipsæ sanctissimum illud foedus perfide & obstinate violaverant, sic Deum quoque eas, tanquam tutela & patrocínio suo prorsus indignas, benevolentiae suæ fructu privaturum, nec quicquam amplius commune cum iis habiturum esse, sic ut cum Ecclesia res simul publica Iisraëliitarum exstingueretur, nam utriusque respectu Deus ex foedere Sinaitico Deus eorum fuerat, & hi vicissim Dei focii & amici.

Hanc ipsam autem vim habuit excidium, quo regnum decem tribuum deleverunt Assyrii sub ultimo rege Hosea, ut ab eo tempore Deus hunc populum penitus repudiasset censeretur, secus atque egit
cum

cum Judæis ; cum enim horum respectu, in ipsa captivitate Babyl. illa promissio rata fuerit habita, quod *sceptrum a Juda non omnino recessurum esset, donec venerit Schilo*, in Iisraëlitis contra hujus ætatis certi ac separati populi nomen desitum est, & si deinceps ejus reliquiæ favoris Divini usum, quasi postliminio, receperunt, ad illum tamen percipiendum admittæ demum fuerunt, tanquam nomini & genti Judæorum insitæ.

Hunc certe in modum de isto excidio loqui semper solent sancti scriptores, ut per illud reipublicæ Iisraëlitarum, & quam cum Deo habuerant, societati finem in perpetuum impositum fuisse doceant, atque adeo ad vim præsentis oraculi penitus intelligendam plurimum conferant. Quamobrem grave mihi non duco loca quædam, quæ præ cæteris huc pertinent, adscribere. Talem certe, qualem diximus, excidii istius effectum fuisse expressis verbis declaratur 2 Reg. xvii: 18. *Jehova vehementiori ira in Iisraëlem percitus eos amovit a facie sua; non reliqua fuit, nisi tribus Judæ sola, & paulo post, vers. 20. ideo respuens Jehova totum semen Iisraëlis, eos tradidit in manum diripientium, donec abjiceret eos a facie sua.* Nihil vero hanc in rem evidentius, quam illud ipsius Dei effatum apud Jesaiam Cap. vii: 8. *intra 65 annos (aut potius 21., ut acute observat Vitringa) exscindetur Ephraim, ut non amplius gens sit; hinc Amosi illa concio, Cap. vii. quæ de everfione x tribuum tota agit, in hæc verba desinit, cadent & non resurgent; concinit vers. 2. ve-*
nit

nit יִפְּ, *finis, super populum Iisr.* ubi; *ὡς ἐν παρόδῳ*, elegans observetur paronomasia inter יִפְּ *fructum*, & יִפְּ *finem*, qua innuitur, populum ita maturuisse ad dandas poenas, quæ finem reipublicæ inferrent, veluti fructus in calathum collectos, & jam jam absumendos. Agmen claudat insignis locus Jer. 111: 8. ubi consideratur quidem hoc excidium sub imagine divortii, quod Deus cum Iisraële fecerit, sed eum tamen admonet Deus, ut ad se redeat, quia, non obstante hac repudiatione, alio modo hunc populum instauraret, & favore suo prosequeretur, prorsus uti fit in nostro loco, ubi, per reliquam hujus capitis partem, eandem lætiorum temporum spem, ad erigendos piorum animos Dei nomine propositam reperimus *vers.* 10--12. & eo quidem ordine, ut (1) *vers.* 10 exhibeat singulare populi instaurandi incrementum; (2) ejus collectionem sub uno capite, *vers.* 11, quæ nunc spectatur, tanquam viam ad illud efficiendum muniens, eaque de causa posteriori loco quidem commemoratur, sed, temporis tamen habita ratione, incrementum illud censeretur debet antecedere, quod res ipsa docet, & eventus quoque comprobavit; *vers.* vero 13, qui simul ultimus est hujus capitis, quasi in compendio, singula illa beneficia in populum Dei conferenda complectitur, per nomina symbolica, *Amni*, & *Ruchama*, prioribus illis mali ominis adversa fronte opposita.

Subjectum universæ hujus orationis consolatoriæ ex mente quidem plurimorum interpretum ecclesia est

est Novi T. veris suis coloribus ita depicta, quem-
 admodum ex Abrahamidis pariter ac gentibus, sub
 uno capite Messia, in unum corpus colligenda ma-
 ximum in numerum excresceret, certumque Dei po-
 pulum unice complecteretur; verum, etsi facile lar-
 giar, sensu illustriori, quem mysticum appellant,
 vaticinium hoc nostrum ad ecclesiam novam ejus-
 que incrementum applicari recte posse, imo etiam
 ex mente Spiritus sancti debere, quatenus hæc non
 tantum antiquæ istius, nunc abrogatæ, antitypus est
 & complementum, verum etiam instauratio reipubli-
 cæ ecclesiæque Judaicæ, ultimo tempore veteris
 œconomiae, arctissime fuit conjuncta cum regno a
 Messia constituendo; vereor tamen ut hæc suffi-
 ciant ad directum proximumque sensum orationis
 propheticae bene percipiendum, quæ ea ratione est
 comparata, ut aperte ostendat signa lætiorum illo-
 rum temporum, quibus antiquus Dei populus, ab
 exilio Assyriaco revocatus, in patria sua frueretur.
 Eosdem enim illos compellari videmus, & erigi,
 quorum repudiationem huc usque prædixerat vates,
 idem ille populus, *Loammi* nomine modo notatus,
 nunc etiam manet subiectum orationis, lætiorum
 temporum faciem delineantis. Accedit, *quod vers.*
11. filii Judæ distinguantur ab *Iisraëlitis*, adeoque
 ex sensu grammatico de eo tempore sermo sit, quan-
 do spectari adhuc poterant, tanquam diversi inter
 se, quod in novam Ecclesiam non cadit, ubi, quot-
 quot ex veteri Ecclesia ad doctrinam salutarem
 Evangelii suscipiendam accesserunt, deleta jam isto
 I discri-

discrimine inter x tribus, & duas reliquas, ex una Judæorum gente ad castra fervoris optimi confluisse censentur. Quod autem per *filios* illos *Judæ* vulgo intelligant quoscumque demum Abrahamidas; per *filios* vero *Iisraëlis*, ethnicos ad sacra Christi sese recipientes, quam parum secum constet, vel, me non monente, facile observatur. Non equidem ignoro, qui mentem suam ab ecclesia veteri hic avertunt, munire sese, & tueri gravissima Apostoli auctoritate, promissionem nostro in loco, & *Cap. II. vers. ultimo* propositam ita laudantis, *Rom. IX: 25: sq.* ut ad gentiles, ecclesiæ N. T. infertos, & deinceps adhuc inferendos, referat, sed sensu illo Grammatico, de quo cum maxime solliciti sumus, id factum esse nemo dixerit. *Petrus* certe aliter hoc loco utitur, de Christianis nimirum, ortu Judæis; & recte quidem uterque, ex sensu videlicet altiori & mystico, cujus hæc est ratio, ut, quod improprio & literaliter vere quidem, sed tenuiter tamen obtineat, ad argumentum aliquod analogum transferatur, in quo eadem, ut ita dicam, lineæ, sed longe fortiores & augustiores deprehendantur; quomodo res hic est comparata, nam, si vocari poterant *Iisraëlitæ Loammi*, *Non-populus Dei*; *Lo-ruchama*, *cujus Deus non misereatur*, quoniam per captivitatem Assyriacam eos repudiaverat, ita tamen, ut, spes ingentium beneficiorum iis reliqua maneret; quanto majori jure nominis istius vis illis gentibus tribui videmus ab Apostolo, quas a longo tempore corruptas & depravatas Deus a favo-

ris

ris sui fructu huc usque excluſerat, quarum vero in adoptione *mifericordiam* plane ſingularem, & hoc nomine unice dignam demonſtraret? Accedit, quod, ubi numerus Iſraëlitarum, *verſ.* 10, in immenſam multitudinem augendus dicatur, haud obſcure reſpiciatur ad promiſſionem illam Abrahamo primum factam de ſeminis ejus incremento plane ſingulari, quæ ſemen quoque ſpirituale, inter quaſlibet gentes colligendum, complectitur.

Salvo itaque ſenſu illo altiori, in quo evolvendo ſatis feliciter paſſim verſati fuerunt interpretes, in offenſo pede pergere nobis licet ad vim vaticinii noſtri, quatenus ad eccleſiam veterem, ab exſilio ſuo revocatam, ſpectat, paucis illuſtrandam & confirmandam. Ubi, primo loco nobis occurrit immenſus ille numerus, in quem Iſraëlitæ reduces excreſcerent, *verſ.* 10. parte priori; *erit numerus filiorum Iſraëlis, ſicut arena maris*, cætera. Quæ verba cum nihil habeant obſcuri, ſuffecerit obſervare (1) nomen *filiorum Iſraëlis*, ad totam gentem ex Abrahamo oriundam apte nunc referri poſſe, cum de eo tempore res ſit, ubi in unum corpus jam coaſuerit, quod mox expreſſe ſubjicitur, & promiſſum illud incrementum univerſæ genti contigerit; (2) frequentiſſimum hoc eſſe hyperbolæ genus apud ſcriptores divinos non tantum, ſed alios etiam orientales, ut numerum immenſum cum cumulis menſuræ, *numeroque carentis arenæ* conferant, cujuſmodi locutionis exempla cum paſſim apud *Elmacinum*, *Arabſiadem*, alios reperiantur, non eſt, ut adſcribam;

bam; (3) uti ominosa *Lo-ammi*, *Lo-ruchama* quo nomina mox invertuntur, ita nunc ex obliquo per hanc formulam respici ad prius illud infaustum nomen *Iizreëlis*, cujus atra vis eum in modum inflectitur, ut significet *semen Dei* fecundissimum, per terram sanctam Canaänis longe lateque spargendum, & propagandum, quod infra *Cap. II: 22.* paulo apertius fieri videmus: ubi Deus inquit: *seminabo tibi eos in hac terra; Canaäne*, eadem nimirum illa, cui felicissimum *frugum* omnis generis, *olei vinique proventus* modo promiserat, qui locus nostro plane geminus mirifice confirmat, quæ supra disputavi, nostrum oraculum proximo suo sensu ad bona externa, in Palæstina proprie dictis Abrahamidis concedenda, spectare; (4) denique, promissionem hanc simul tacite complecti statum reipublicæ tranquillum & prosperum, sine quo copiosa illa civium accessio ne sperari quidem poterat.

Hoc ipsum autem populi accrementum adeo singulare fuit privilegium reducum ab exilio suo in patriam, ut a prophetis, tanquam signum adventus Messiae expectandi, sæpe commemoretur. Certe Moses, ubi potissima populi sui fata præcinit, (*Deut. xxx.* illud beneficium minime prætermisit, sed æque, uti in nostro loco fit, cum reditu ex captivitate conjunxit; *vers. 5. reducet te Jehova, Deus tuus, in eam terram, quam hereditario jure possederant patres tui, tibi que benefaciet, & augebit te supra patres tuos.* Idem reliqui vates, Mosis sui vestigiis insistentes magno consensu prænunciarunt; magni-
fice

fice ante alios ea de re loquitur *Ezechiel*, cap. xxxvi: 10. *seqq.* & *Jeremia*, cap. iii: 16. xxi: 3. congregabo residuum ovium mearum ex omnibus regionibus, quo dispuleram eas; & reducam eas ad caulam suam, ubi fetificabunt, & augeſcent; geminum eſt illud, Cap. xxxi: 27. conſeram domum Iſraëlis, & domum Judæ, ſemine hominis, & ſemine jumenti; nec non *Michæ* i: 11. tumultuabuntur præ multitudine hominum; viſumque *Zachariæ* oblatum, de menſuranda Hieroſolyma, Cap. II, ut intelligitur ex addita ejus explicatione, verſ. 4. pagorum in modum habitabitur Hieroſolyma, præ copia hominum & jumentorum.

Quæ loca ex pluribus ideo diligentius adſcribere volui, ut, qui bona hæc corporis, quaſi leviora, mox alio transferunt, &, quæ de iis habent Prophetarum oracula, in allegorias ubique convertunt, non ita quidem tenuia viſa ea fuiſſe cogitent antiquis vatibus, quos data opera iis prænunciandis immorari, eorumque uſum tanquam cum adventu Meſſiæ conjunctum, celebrare toties videmus.

Quam abunde vero Deus hujus promiſſi fidem ſuo tempore liberaverit, ut fatiſ notum, & ab aliis, *Gurtlero* (*) cum primis diligenter comprobatum, non eſt, ut hic demonſtrem; quamobrem hoc unum digito veluti nunc attigiffe ſuffecerit, omnes videlicet cauſas, quæ gentem per ſe fecundam redderent fecundiorẽ & numeroſiorẽ, eo tempore ſimul quaſi confluiſſe, ut ſunt pax, optima rerum, & tranquillitas.

I 3

quilla

(*) *Theol. Propbet.* Cap. xx, Artic. iv.

quilla securitas, quam huic temporis articulo pasfim tribuunt Prophetæ; mira terræ fertilitas, omniumque rerum, quæ benedictionis divinæ nomine sub Oeconomia vetere censebantur, affluentia, sic ut *montes manarent musto, colles lacte fluerent* (*); præterea sublata nunc inter reduces ex XII tribubus pristina æmulatio & discordia, novorum denique civium, quos Profelytos dicimus, ex diversis populis accessio, in qua præludium aliquod fuit exhibitum feminis Arahami sub N. T. inter ethnicos feliciter propagandi.

Pergo ad alterum hujus commatis membrum, quo continetur expressa propositio favoris Divini erga populum prius repudiatum; *Et erit in loco, quo &c.* ita מִקְוֵה ad verbum reddidit, præter Chald. Paraphrasten, Græcus etiam interpres, quem sequitur Apostolus *Rom. IX: 26.* καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ, ὃ ἐβλήθη αὐτοῖς. ὁ λαὸς μὲν ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος; recentiores vero pasfim malunt accipere מִקְוֵה, pro אֲנִי לֵךְ, *loco ejus, quod dictum fuerat.* Ex mea quidem sententia utrumque in hac formula continetur, ita tamen, ut negari neque possit, neque adeo debeat, eam per se & directe priorem illum sensum *in loco, quo dictum fuerat,* exhibere. Hic certe constans & perpetuus ejus usus est in S. Codice, ut per eam certus aliquis locus, ubi quid fiat, designetur. *vid. Lev. IV: 24. Jer. XXII: 12.* Fac autem, ut res in hoc dicto nunc sese habet, contrarium ejus; quod ante evenerat, in eodem loco deinceps usu venire, eo

(*) *Jocl. II. Amos. IX: 13.*

eo in casu illud במקום simul quidem infert illam, quam volunt, *vicissitudinis* notionem, sed majus orationi pondus addit, quam per simplicem illam, & maxime propriam *vicissitudinis* notam, תחת אשר, ^{אולי} τῶς, factum fuisset, quamobrem veterum illam, ipsiusque adeo Apostoli, versionem minime respuendam esse judicaverim. Sive enim respiciatur ad locum, ubi nomen illud atrum *Lo-ammi* Israëlitis, auctore Deo, primum fuerat impositum, ipsam puta Palæstinam, sed quod ibidem in melius convertendum esset, eo ipso, non sine nova quadam dictionis gratia, subinnuitur exoptatus exsulum reditus in eandem hanc suam patriam; sive ad locum exsilii, ubi gravitatem & ignominiam hujus nominis hucusque perpesi fuerant, hoc certe minime spernendum subest solatium, recuperatæ libertatis & felicitatis famam longe lateque, atque inter ipsos eorum hostes, fore circumferendam. Sed quicquid id est, in ipso promisso, quod, uti supra vidimus, directe spectat ad exsules, ex captivitate Assyriaca reducendos, nihil est obscuri, dum satis expresse continet *felicem istius afflictionis exitum*, in eo positum, ut ab una parte, sublata & expiata pristina defectione a Deo, quæ in causa fuerat, ut appellati essent *Lo-ammi*, cessarent nunc indignationis Divinæ tristes effectus; ab altera parte populus afficeretur maximis beneficiis, ex quibus constaret, foedus illud, quod interruptum fuerat, vigorem suum recepisse, populumque ad tempus repudiatum agnoscendum denuo esse pro *filii Dei vivi*, quod epitheton,

ton, ut alias Deum O. M. a fictis Diis longissime disjungit, ita nostro loco maxime convenit, eo quod Jehova a populo resipiscente, idolisque nuncium mittente, pro unico vero Deo nunc agnosceretur, seque vicissim *vivum* demonstraret per singularem illam & præsentissimam curam, qua salutem populi sui prospiceret. Permutatur autem nomen *filiorum Dei*, cum altero illo *populi Dei*, & pro *ny* ponitur, elegantiae causa; synonyma enim hæc sunt, &, quod ad vim suam interiorem, eodem redeunt, quemadmodum constat ex indole fœderis Sinaitici, per quod ubi Deus universum hunc populum sibi peculiarem, eundem simul *filiorum* in loco habuit, unde, habitata illius fœderis ratione, filiorum Dei nomen & honos Abrahamidis expresse tribuitur in S. S. quorum erat *adoptio*, *Rom. ix: 4.* & ibi quoque, ubi mores ejus degeneres notantur, dici solent *fili, sed aversi*, uti *Jer. III: 22. Jes. I: 2.*

Hæc itaque promissio vim suam primum habuit ab eo tempore, quo populus, in exilio Assyriaco Babylonioque correctior factus, cum Deo suo in gratiam rediit, & in patriam reductus, abolito imperio Monarchico, usus fuit magis immediato regimine Dei, hos suos cives, ut olim ferebat antiquissima Theocratiae forma, per judices & duces a se excitatos ita gubernantis & defendentis, ut manifestum fieret omnibus, hunc esse *populum Dei*, cujus virtute & providentia omnia in integrum fuerint restituta, qua de causa hæc ipsa liberatio sub imagine novæ, ut ita dicam, *vivificationis*

tionis proponitur, *Pf.* LXXXV: 7. & fusius adhuc *Ezech.* XXXVII.

Per ipsa proinde rerum testimonia populus red- cum auspiciatissimum illud nomen *filiorum Dei* re- cuperavit, neque prius amisit, quam oblitterata pe- nitus Oeconomia veteri, & in ejus locum substituta nova, in quam vaticinii nostri sensus altior, & ef- ficacior, qui facile potest observari, unice quadrat.

Istius vero liberationis modum uberius explicat, & simul amplificat sermo ille Dei, versu 11: *con- gregabunt se filii Judæ, & filii Iisraëlis, & consti- tuto sibi uno capite adscendent ex illa terra, nam mag- nus erit dies Iizreëlis*; vocibus fere singulis a re bel- lica desumptis; ex quo genere est קָבַץ, verbum scri- ptoribus OO. usitatisimum, quando de copiis di- cunt, quæ contrahuntur, & ad Imperatoris sui man- datum in unum undique locum, in eadem castra se- se recipiunt, quæ vis reciproca *speciei Niphal* in nostro קָבַץ locum suum omnino obtinet;

Huc etiam pertinet *unius capitis*, sive *ducis* ex- pressa mentio, cujus sub auspiciis copię illæ con- tractæ, *expeditionem facerent*, hoc enim sibi nunc vult, ut sæpe alias, verbum אָסַף, *adscendit*; nec ab- ludit ab eadem hac figura usus signatus vocis יוֹם, *dies*, qua absolute posita nunc *diem prælii*, nunc *diem victoria*; nunc *clade* accepta memorabilem significare pasim solent, sed etiam ipsum illud tem- pus, quo in expeditionem exercitus educitur; vid. *Jes.* XIII: 6, 9; quomodo *dies Iizreëlis*, hoc in lo- co, aptissime ponitur, & quidem ut *magnus*, illustris

& gloriosus; quo ipso quicquid dirum & atrox in nomine *Iizreël* supra fuerat observatum, versiculo nimirum quinto, in meliorem partem nunc inflectitur: fuerat olim *dies Iizreëlis* maxime luctuosus & funestus, quo arcu suo fracto huc illuc dispergebatur, sed ejus memoriam cum maxime obliteraret alter optatissimus, rerum bene prospereque gerendarum amplitudine ante alios conspiciendus.

Optime vero hæc omnia conveniunt in populum Dei ex captivitate Babylonica ad terram sanctam redeuntem. Tunc enim dispersæ tribus fuerunt *collectæ*, partim, per mandatum Dei, quod suorum ministrorum ope omnibus ad revertendum proposuit (*); partim, per edictum illud Cyri (**), quo populo universo publicâ auctoritate facultas facta fuit patriam suam repetendi, cui morem gerentes quam plurimi, instar alicujus exercitus, semet congregarunt, neque *fili* tantum *Judæ*, sed etiam *Iisraëlis*, uti constat ex *Ezræ* vii: 7. & quidem יחדו *uniter & concorditer*, posita nunc pristina illa divisione & inimicitia inter Judam & Ephraimum. Sic enim solent Prophetæ de hoc ipso exsulum reditu loqui, ut communem eum faciant *Iisraëlitis* cum reliquis suis fratribus *Judæis*; vid. *Jer.* iiii: 18. & *L.* 4. *Mich.* ii: 12. qui locus nostro plane geminus est, ejusque mentem extra omne dubium collocat: *colligendo colligam Jacobum totum illum; congregabo reliquias Iisraelis, uniter ponam ipsos instar ovium Bozræ;*

(*) vid. *Jes.* xlviii: 20. *Zach.* ii: 6. sq.

(**) *Ezra* i: 2.

Bozrae; ex quibus Prophetarum oraculis probe inter se collatis simul intelligi potest, quod hic additur, *constituent sibi caput unum, & adscendent ex illa terra*, proxime referri debere ad hoc ipsum tempus, quando in corpus politicum & ecclesiasticum coaluerunt Iisraëlitæ reduces cum Judæis, adscito sibi uno eodemque capite & duce *Zerubbabele*, illustri Mesfiæ typo, qui significanter ea de causa *Princeps Judæ* appellatur *Hagg.* 11: 3, 22, a quo tempore unam duntaxat civitatem, unam ecclesiam constituerunt, unde mutuam illam animorum conjunctionem, veluti notam hujus temporis, data opera passim laudari videmus a Prophetis, *Ezechiele* præsertim, *cap.* xxxvi: 16. *sq.* addatur *Zeph.* 111: 10, 11. quem locum, non ad gentes, ut vulgo fit, sed ad Iisraëlitas dispersos, directe spectare, pulchre & acute pro more suo observavit Cl. *Venema* (*).

Per *adscensionem* vero *ex terra illa*, הָאָרֶץ, quæ digito quasi monstratur, intelligi debere reditum ex illa terra, quæ dein *Cap.* xi: 11, expresse *terra Assur* dicitur, e regione nimirum Assyriaca & Babyl. res ipsa docet, & universi hujus oraculi ratio; eo certe de reditu Judæorum in patriam verbum עלה absolute solet frequentari, uti videre est *Nehem.* vii: 5. xii: 1. *Ezrae* vii: 6. quo in usu signato simul respicitur ad primum illum populi Judaici adscensum ex Aegypto, quocum hic alter sæpe numero conferatur, vid. *Hos.* ii: 14. *Jes.* xi: 16. *Jer.* xxiii: 7, 8. Nec morari quemquam debet, quod ipsa illa *terra*,

K 2
unde

(*) Ad *Pf.* lxxxvii: 6.

unde adscensum facerent, non expresse definiri videatur; præterquam enim, quod huic rei sufficere possit præfixum *δεικτικὸν*; *terræ* nomine designare solent Prophetæ *τὴν οὐκ ἐκστρέψαν*, qua late Imperio cui-dam Monarchico subiecta sit, unde fit, ut, quando agunt de captivitate Assyriaca, exhibeant nobis exsules illos, per omnes cœli plagas, totumque adeo terrarum orbem, quatenus Assyriorum Monarchiæ obnoxius habebatur, dispersos; ita per quatuor cœli plagas, hoc ipso in exilio, disiecti dicuntur *Zach. II: 6.* quoniam in *Septentrionem* quidem præcipue fuerant abducti, sed etiam in reliquas cœli plagas, hac occasione, devenerant; in *Occidentem* nimirum, sive in insulas maris, Græciam, Asiamque minorem; in *Orientem*, dum inter Arabas, iisque vicinos populos sedem quæsiverunt; in *Austrum* denique, sive Aegyptum, quomodo memorari videmus *Jer. XLIII: 5.* omnes residuos Judæ, qui redierant *ex omnibus gentibus, ad quas dispulsi fuerant.*

Talis itaque ac tanta cum fuerit eorum dispersio, facile nunc patet, quam vere *dies* ille colligendi liberandique Iizreëlis, tanquam *ingens* futurus, a Propheta celebretur. Hinc enim pendebat universæ reipublicæ & ecclesiæ instauratio; ab hac demum die spes longas & exoptatissimas iterum inchoare iis licebat; præsertim habita ratione adventus Messiae, ad quem hæc ipsa populi dispersi collectio viam muniebat, quæ non infima causa est, quare Prophetas, tam magnifice de hac liberatione passim dicentes reperiamus, etsi alias statum reducum, tanquam tenuem,

tenuem, *diemque parvorum*, uti fit, *Zach. iv: 10*, nobis depingant.

Ultimam denique manum huic promisso divino imponit comma 12, five ultimum hujus capitis: *dicite fratribus vestris*, &c. quod ex indole Hebraismi eodem redit, ac si dictum fuisset: *compellate vos invicem, Ammi & Ruchama*; totam enim gentem complectitur, five mares, five feminæ fuerint, hæc in fratres, & sorores, elegantiae causa distributa oratio, quæ simul amoris illius mutui indicium facit, quo, sub uno capite collecti *filiis Judæ*, & *filiis Israelis*, deletis omnibus prioris æmulationis vestigiis, sese nunc, uti fratres & sorores decebat, invicem prosequerentur.

Alexandrini interpretes Codice, ut videtur, punctis destituto usi singulari numero acceperunt voces *אמני*, & *רuchama*, dum vertunt: *εἰπατε τῷ ἀδελφῷ ὑμῶν, καὶ τῇ ἀδελφῇ ὑμῶν*, quomodo simul innuere voluerunt, mutato nomine respici ad eandem illam sobolem, quæ prius *Loammi*, & *Lo-ruchama* dicta fuerat. Versionem illam, etsi ab ea discesserit *Hieronymus*, numerumque multitudinis, qui magis huc quadrat, recte expresserit, retinuisse tamen video *Theophylactum*, Bulgarorum episcopum, in enarratione capitis 11. Hoseæ, cujus fragmentum, hucusque ἀνεκδοτον, edidit *Chr. Henr. Ritmeyerus*, V. C. ubi laudem meretur, quod ille, interpres non omnino contemnendus, sermonem hunc ad Abrahamidas Babylonem egressos factum fuisse observaverit, ut patet ex hac loci nostri paraphrasi: *ὑμεῖς, φῶσιν, ἐκ Βαβυλῶν*.

ὁ ἐπανελθόντες. Hos certe reduces proxime compellari, extra dubium ponit ipse orationis tenor, cum superiori, quam huc usque explicuimus, arctissime conjunctus, & ad eam confirmandam unice compositus. Per ipsam enim illam exfulum reductionem in patriam suam, providamque Dei curam, qua deinceps reduces multiplici benedictionum genere non cumulavit tantum, sed singularem etiam in modum ab hostibus suis defendit, evidentissime fuit demonstratum, populum hunc, ad tempus rejectum, pristinam suam dignitatem, & cum ea conjuncta jura, ut esset *populus Dei*, nunc denuo recuperasse; quam in eandem reipublicæ instauratæ faciem mirifice quoque quadrat alterum *Ruchamæ*, *Misericordiam consecutæ*, nomen; namque uti triste illud exsilium, reique publicæ destructio, a qua populus *Loruchama* dicendus fuerat, ex Dei in populum suum irati excandescencia olim provenerat, quemadmodum supra, ad vers. 6, observavimus, ita ex adverso, ipsa hæc liberatio misericordiæ divinæ data opera solet tribui, & a Prophetis, quoties de hac restitutione verba faciunt, tanquam ejus argumentum certissimum considerari, dum in ea nihil dabatur meritis populi, sed omnia accepta ferenda erant tenero cuidam summi numinis amoris erga gentem hanc, ob parentes suos præ omnibus aliis olim dilectam, quam in rem conferri merentur loca Prophetarum insigniora, verbi gratia, *Jes. LIV: 8. Jer. XXXI: 20. Zach. I: 16.*

Quam apte vero utrumque hoc nomen, *Amni*,
 &

& *Ruchama*, ex sensu altiori & magis efficace conveniat in Ecclesiam N. T. five veros fideles, undique ad percipiendos fructus regni coelestis, sub auspiciis optimi servatoris, ex mera Dei misericordia collectos, illud ita planum est & apertum, ut mea qualicumque opera non indigeat.

MEMMO.

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT II.

1. *Contendite adversus matrem vestram, contendite, quod ista non sit uxor mea, & ego non sim maritus ejus.*
2. *Removeat autem scortationes suas a facie sua, & adulteria de medio uberum. Ne exuam eam nudam, sistamque, ut erat, quando nascebatur, & similem eam reddam deserto, similem terræ aridæ, & enecem eam siti.*
3. *Et, quod ad filios ejus, illorum non miserear, quoniam filii isti spurii sunt.*
4. *Namque mater eorum scortata est; eorum*

L
geni-

genitrix pudendi istius criminis convicta est, dum dixit: sectabor amasios meos, dantes panem meum, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum & potiones meas.

5. Propterea, ecce ego obsepio viam tuam spinis, imo maceriam obduco, ut semitas suas invenire non possit.
6. Ut, quando amasios suos persequitur, neque eos attingit, eosque perscrutatur, sed non invenit, dicat: age! revertar ad maritum meum priorem, namque eo tempore mihi melius erat, quam nunc.
7. Nihilo tamen secius illa non agnoscit, quod ego ei dederim frumentum, & mustum & oleum, argentumque ei magna copia largitus sim, & aurum, quod in Baälem impenderunt.
8. Idcirco contrarium faciam, & auferam frumentum meum, tempore suo, & mustum meum tempestate sua, & abripiam lanam meam, & linum meum, quo nuditatem suam tegebat.
9. Et nunc revelabo cadaverosam ejus foeditatem coram oculis amasiorum ejus, nec quisquam eam eripiet e manu mea.
10. Et abolebo omne tempus lætitiæ ejus, festum ejus, novilunium ejus, & sabbatum ejus, & omnes dies ejus solennes.
11. Et vastabo vites ejus, & ficus ejus, de quibus

bus dicit: merces meretricia sunt illæ mihi, quas mihi dederunt mei amatores; & redigam illas in sylvam, ut comedant illas bestiae agri.

12. Et repetam ab ea pœnam dierum, quibus Baälis sacra fecit, & se monilibus suis & cultu muliebri exornavit, atque seclata est amasios suos, mei vero oblita. Dictum Jehova!

13. Idcirco, ecce ego alliciam illam, & ducam per desertum, & loquar ad cor ejus.

14. Et dabo illi, inde egressæ, vineas suas, & vallem Achor pro ostio spei, & cantabit ibi, sicut diebus juventutis suæ, & veluti die, quo exiit ex Aegypto.

15. Et continget eo tempore, dictum Jehovæ! ut me sis appellatura: marite mi! nec amplius appellatura: mi Baal!

16. Removebo enim nomina Baälorum ab ore illius, ne commemorentur amplius nomine suo.

17. Et tempore illo placatas illis reddam bestias agri, & aves cœli, & reptilia terræ, atque arcum, & gladium, & bellum fractum amovebo ex hac regione, & efficiam, ut secure recubent.

18. Et desponsabo te mihi in perpetuum; desponsabo te, inquam, mihi justa & æqua ratione, & benigne et amantissime.

19. Et te mihi sincerum in modum desponsabo,

- et debito obsequio Jehovam prosequeris.*
20. *Fiet etiam illo die, ut exaudiam, (dictum Jehovæ!) exaudiam, inquam, cælos, & hi exaudiant terram.*
21. *Et terra exaudiat frumentum, et mustum, et oleum; hæc vero exaudiant Iizreëtem.*
22. *Atque conseram eam mihi in hac terra, & miserebor Lo-ruchamæ, et dicam Loämmi (Non-populo meo) populus meus, et hic dicet: Deus meus (tu es.)*

Novus hic
incipit sermo.

Initium hujus capitis altius repetunt plerique Codices Hebr. a commate nimirum 10. superioris; Græci vero & Latini, cum multis versionibus vernaculis, a versiculo 12; sed hoc habet incommodi ista distinctio, quod a se divellat aptissime cohærens divinæ promissionis argumentum; cum sermone contra consolatorio, minarum atque increpationis plenam orationem proxime conjungat, quare cum Belgis nostris, & Ill. etiam Grotio, libenter Hieronymo adsentimur, nunc demum *alterum caput incipere* nos monenti.

Novæ enim concionis indicium nobis facit diversum illud, & abruptum orationis genus, quod, in sermonum suorum exordio, vati nostro maxime proprium est, & hic facile observatur, ubi, postquam, brevi in tabella, futura civium suorum fata Capite primo, & lætiora quidem ad extremum proposuerat, novo

ve-

veluti cum impetu ad idem argumentum uberius exponendum, a tristioribus initio iterum ducto, repente revertitur. Quæ cum vera sit hujus sermonis ratio, longe falli mihi videntur, qui superioris capitis seriem eodem filo nunc continuari, atque adeo factorum ordinem, per ulteriora Ecclesiæ N. T. tempora, cum maxime produci, sibi facile persuadent, unde factum, ut universæ hujus concionis argumentum isti legi subjicerent, & ex ea explicandum sibisumerent. Hos si audias, non illi nunc compellantur *Israëlitæ*, qui ætate cum Hosea conjuncti erant, quos sermonum suorum testes habebat, & auditores, sed Synagoga perduellis, quæ Messiam, sibi per Euangelium oblatum, repudiavit; *scortationes* porro illæ, quarum rei peraguntur vers. 1--12, expresse licet addito, sæpiusque repetito *Baälis* nomine, non, quod solent alias, cultum designant falsorum numinum, sed crimen istud, quod perpetraverunt Judæi, quando in gratiam Cæsaris, Christum Dominum damnaverunt; hinc pænæ, versu 2 & 8--12 denuntiatae, non aliæ sunt, quam, quas exitio devota natio Romanis, duce Tito, dedit. Quæ vero sequuntur promissa, verbi gratia, de *red- dendis vineis* v. 33, aut pristina terræ felicitate feliciter revocanda, v. 20 & 21, cœlestium beneficiorum usum, donorum Spiritus Sancti ubertatem; verbo ut dicam, prosperum

Hypothesis
eorum, qui
hanc con-
cionem ad
sata Eccle-
siæ N. T.
directe ap-
plicant

successum regni Christi, inter ethnicos erecti unice declarant. Aliter nimirum fieri haud potuit, quin, admissio semel hoc principio, universa capitis hujus explicandi ratio ad allegoricas subtilitates rediret, & quicquid maxime proprium, suoque signatum nomine vates noster protulerit, alium plane sensum, & de quo nemo, nisi admonitus, cogitasset, induere juberetur.

Confutatur.

Sed, ut incertum illud & lubricum interpretationis genus suspectum semper omnibus esse debet, quod figi, refigi, pro cujusque arbitrio potest, ita nulla ratione tueri hoc loco sese potest. Nullum enim hic apparet, vel levissimum, repudiati Mesiae indicium, sed omnem culpæ magnitudinem ab insana populi idolomania, vitiisque cum illa conjunctis, repeti videmus, atque adeo in eam ætatem directe convenire hoc oraculum monemur, qua stabat adhuc respublica decem tribuum, sed exitio suo proxima; qua breve tempus, ad poenitentiam agendam concessum, nondum omne effluxerat, neque omnino disruptum erat foedus illud externum, ex cujus lege bona hujus vitæ distribuebantur.

Scopus, & argumentum.

Hoc itaque nunc agit vates, ut nova concione, quæ paulo ante per ænigmatum involucria, concisasque sententias, proposuerat, nunc uberius planiusque explicaret, atque in animis hominum altius defigeret. Tanta enim
hic

hic regnat gemini oraculi convenientia, ut facile appareat, *scopum* esse eundem, quum ea omnia, quæ caput causæ constituunt, utrobique eadem esse videamus; idem capitale crimen, *adulterii* nomine, perstringi; idem poenarum genus denuntiari; eandem meliorum temporum spem, verbis solatii plenissimis, pene etiam iisdem, bonis omnibus injici. Singulari vero cum artificio Metaphora, ex sancto conjugii foedere, sed proterve violato, jam ante deprompta ita nunc continuatur, ut, cum omnem fere ambitum hujus sermonis occupet, sibi tamen ubique constet, & per omnia adjuncta pari cum gratia & venustata procedat.

Partes hujus concionis præcipuæ duæ sunt; Analysis.
in *priori* parte vates noster, Dei nomine & verbis, cives suos gravissimæ culpæ reos peragit, iisque, nisi resipiscant, acerbis poenas denuntiat v. 1--12. Parte autem *posteriori*, spe gratiæ Divinæ priorum animos consolatur; a versu 13. usque ad finem capitis.

Prior pars eo ordine est composita, ut a breviori causæ propositione, ad uberiores ejus declarationem & demonstrationem pergat.

Causæ *propositio* fit, *versibus* tribus prioribus, cujus in amplificatione primum demonstratur, quanta & quam aperta in culpa populus Dei sit; versu 4--8. Dein sententia
Dei

Dei iudicis profertur, qua poenas denuntiat, tanta culpa dignas, *versu 8--12.*

Quod ad *prius* attinet, hic tria membra distincte consideramus:

(a) Concionis *exordium*, quod capitur ab exhortatione Dei, ad litem instituendam; *versu 1; contendite, contendite adversus matrem vestram.*

(b) Ipsum litis argumentum, quod culpam populi complectitur, his verbis: *ista non est uxor mea, nec ego ejus maritus sum.*

(c) Salutare consilium de supplicii gravitate, per feriam vitæ emendationem, in tempore, avertenda: a fine versus primi, usque ad quartum, *removeat scortationes suas &c.*

Exordium.

vs. 1. Primo itaque loco nobis occurrit mandatum Dei, quo excitantur liberi, ad litem adversus matrem suam instituendam; *contendite, contendite adversus matrem vestram.* Quotquot hoc vaticinium ad initia N. T. spectare statuunt, vix possunt aliter, quam, ut *filios* illos, qui compellantur, accipiant de civibus Ecclesiæ novæ, qui Synagogæ perduelli sui temporis opponere sese deberent; cum autem, ut supra vidimus, ad rempublicam x. tribuum, qualis nunc erat, hic sermo directe pertineat, *filii* illi simpliciter nobis designant ipsos hujus reipublicæ cives, ex ea prognatos &

& in ejus sinu educatos, qui illam pro matre sua habebant, ut solet idem populus *matris* nomine venire, quando univérse sumitur; *filiorum* vero, habita singulorum ratione, qui ex eo populo nascuntur. Cui figurationi ansam nunc dabat *Gomeris*, tanquam uxoris perfidæ, imago supra jam proposita, ut populum repræsentaret, olim a Deo in foedus adsumtum, sed qui dudum depravatus progeniem tulerat æque vitiosam. Nimirum hic mos est Prophetarum, quando de corruptis suis moribus populum objurgant, ut in castiganda ea, qua vivebant, ætate minime subsistant, sed ad superiorum quoque temporum labem retrospiciant, atque adeo malorum imminentium originem, non tam a Dei clementissimi severitate, quam ab insita civium suorum nequitia repetendam esse demonstrent. Conf. *Jes. v. Jer. ii. Ezech. xvi.* Ad eandem itaque rationem, cum *matre* sua contendere nunc quoque jubentur *filii*, id est, universæ genti sua crimina, turpissimam præsertim a Deo defectionem, tam accurate proponere, ut nullam habeat excusationem, sed acerbo veritatis judicio coacta culpam fateri debeat, & poenarum metu percelli, quas, nisi se corrigeret poenitendo, in se suosque posteros concitaret. Nempe geminatum illud *contendite*, ex indole Hebraismi, secum fert, agendum hoc esse data opera, eaque animi contentio-

M

ne,

ne, quam causæ hujus gravitas postularet. Quod præterea ipsis liberis hæ partes, duræ profecto, & odiosæ tribuantur, haud obscure significat, inveteratam matris improbitatem eo nunc pervenisse, ut amor, pudorive, qui filios cæteroquin a tali negotio revocaret, vix locus aliquis esset reliquus, sed hi, gravitate periculi, cujus in partem ipsi venirent, quasi territi, id in se suscipere deberent, quo, nisi ultima necessitate adactus, vix quisquam descenderet.

Argumen-
tum litis.

Summa vero expostulationis huc debebat redire: *ista non est uxor mea* &c. ubi præterire non possum singularem usum particulæ ם, vulgo minus intellectum, quo sermonem indicat alterius, ex certa quadam formula habendum, ut in illo Ps. cXLVIII: 3. *Laudent nomen Jehovæ*, כִּי נִשְׁבַּח &c. id est; *his ipsis verbis laudent Jehovam*; *hic sit hymni formula: nomen ejus excelsum est* &c. Adde Jer. xxx: 5. *Dicit Jehova* - - - ם *vocem ingentis pavoris audimus*; id est, *his verbis exprimit Deus querelam populi consternati*. Ad eundem modum nostro in loco, non ut vulgo accipitur, causam indicat, sed argumentum litis, his ipsis verbis, hac adhibita formula, instituendæ, *ista non est uxor mea*; qua in propositione magna vis est pronominis ם, quippe quod, exserto quasi digito, subjectum orationis ita demonstrat,

strat, ut simul contemptum dicentis, ejusque indignationem exprimat, q. d. *ista talis mulier, hoc ingenio, his moribus*; cui plane geminum est illud אִתִּי, 2 Chron. xxviii: 22, ad Achazi, regis pessimi, nomen adscriptum.

Quod vero Deus negat, *hanc talem suam esse uxorem, aut se ejus maritum*, non absolute est intelligendum, namque plenæ rejectionis metum, sequenti demum commate, ei injectum videmus; quare sensus est: *populus x. tribuum, cujus personam gerit propudiosa ista Gomer, insano foedarum religionum amore impulsus, sanctissimas illius foederis leges, ex quo meus censebatur, quantum in se erat, violavit, seque adeo indignum ostendit, ut ejus maritus ego in posterum dicar.* Quo sermone gentem hanc adulteram Deus simul illud monere voluit, nihil fere abesse, quin, expugnata tandem patientia, foedere suo eam expelleret, & pro jure cum ea ageret. Quare *consilium Dei* mox subjicitur, *altero membro hujus versus*, וְאֵתְּ *quod tamen melius ad sequentem fuisset relatum; &, five, quod copula, nunc valet, itaque amoveat &c.* Vocem Hebr. חֹבִי *Houbi-* *gantius vertit: meretricios ornatus, alteram vero adulteros suos, cum tamen ipsas scortationes, easque frequentissimas & foedisimas prior vox constanter denotet, ut mox vers. 6. & supra Cap. I: 2. eandemque vim posterior* נֶאֱמָרְךָ, *de adulteriis intelligenda, ex specie*

Consilium
Dei.

Piblet, quæ significationem intendit, omnino exferat, namque usu hic venit proprietas illa dictionis poëticae Hebræorum, quæ sententiam in duo membra ita distribuit, ut in utroque res rebus; verba verbis, quasi demensa & paria, eleganter respondeant, & significatione sua conveniant. Nec morari quemquam debet, quod ipsi *vultui* & *uberibus* adulteria tribui videat; dignitatem enimvero habet hæc brevitās, ad oculum quasi demonstrans mulierem, toto habitu, libidini addictam, atque ad eam excitandam, & exercendam unice compositam. Solutæ nimirum lasciviæ feminis solet suus *vultus* esse, qualis ille apud *Horatium*: (a)

Urit grata protervitas,

Et vultus, nimium lubricus adspici.

Ab *Anacreonte* (b) dictus: βλέμμα ὑγρόν, ὡς κυθήνης; aut; ut verbis utar *Alciphronis*: (c) πρόσωπον ἐπίπλεον, ἢ ὁ τρόπος μοχθηρίας. Cujus in culpæ partem *ubera* quoque veniunt, quæ mulier adultera præbet pertractanda & premen-
da, prorsus, ut *ubera Israël* dicuntur, *pressa in*
Aegyp-

(a) *Lib. I. Oda XIX.*

(b) *Oda 28.*

(c) *Lib. III. Epist. XI.*

Aegypto (a), quod ibi ab avitæ religionis puritate deficere cœperat. Ab his itaque, aliisque artibus meretriciis defumto dicendi genere, Dei monitum huc redit: *missam tandem faciat gens improba putidam istam ficta numina colendi consuetudinem, & cum ea conjunctas libidines; aboleat omnem contaminatæ superstitionis apparatus, mores suos corruptissimos emendet; ad me vero, Deum & Dominum suum quantocius se recipiat.*

Hæc autem adhortatio confirmatur, addita gravissimorum malorum comminatione, quæ non, nisi ista lege, averti possent, vers. 2. & 3. *Ne exspoliam eam nudam &c.* Figuratas has esse formulas, facile patet, defumtas videlicet ab illo supplicii genere, quo adulteras Hebræorum cum maxime adfectas fuisse, ex hoc ipso loco colligimus, ut nimirum vestibis spoliatae, ludibrioque publico expositæ, fame & siti enecarentur. Cum enim lege Mosaica capitale quidem haberetur adulterium, mortis autem genus præcise non esset definitum (b) sæpe illud diversum, & more aliarum quoque gentium vetustissimarum, arbitrio læsi mariti permissum fuisse, perquam est credibile. Rabbinos enimvero non audimus, ubi certum mortis infligendæ genus in lege non expressum

Hujus adhortationis confirmatio
V. 2. 3.

(a) Ezech. xxii: 3.

(b) vid. Levit. xx: 10. Deut. xxii: 22.

primitur, ibi *strangulationem* unice esse intelligendam, temere statuentes.

Pœna ad-
ulteræ infli-
genda.

Quæ certe primo loco commemoratur, *violenta vestium detractio*, per verbum *טשא*, ut (a) aliis etiam in locis expressa, in sacris literis (b) ut poena prostibularum proponi solet, qua contumeliis omnibus vexandæ tradebantur; huc etiam spectat, & ignominia gravitatem simul auget, partim verbum *יצי*, quod de eo speciatim adhibetur, qui tanquam caput scelestum, & devotum ante omnium oculos publice producit, ut videre est *Job. xvii: 6.* partim addita illa similitudo, *sistam eam, quemadmodum fuerat, quando nascebatur*, qua nuditas non modo, sed summa etiam foeditas adulteræ exprimitur, qualis solet esse infantis recens nati, nec a fordibus suis abluti. Quæ si ad ipsam gentem transferantur, nemo non videt, significari vim & ignominiam, quam ab hostibus, in eorum potestatem a Deo tradita, pateretur, in conditionem ejusmodi servilem & miseram redigenda, in qua fuerat olim in Aegypto. Quod vero sequitur, *collocem eam, sicut desertum, sicut terram aridam*, statum depingit horridum & desperatum, ubi omnia desint ad vitam sustentandam

ne-

(a) Conf. *Gen. xxxvii: 23.* et *1 Sam. xxxi: 8.*

(b) Vid. *Jer. xiii: 26, 27.* *Nab. iiii: 4, 5.* *Ezech. xvi: 39, xxiii: 29.*

necessaria, & *siti sit pereundum*, qualis est deserti, prorsus inculti & solis ardore exusti, ut dicti, quod Alexandrini apposite vertunt: *γῆν ἀνυδρον*. Cujusmodi comparatio mulieris, rebus omnibus orbatae, sibi in eo statu relictae, cum tetrica quadam solitudine, etsi paulo sit audacior, ab ingenio tamen Orientalium minime debet censerī aliena, sed summum inopiæ gradum longe fortius exprimere, quam si quis hominem induxisset, in deserto oberrantem. Quare nobis non opus est eorum interpretum commento, qui, pro *particula similitudinis* ∴, *præpositionem* ∴ hic substituant, aut hanc per ellipsin subaudiendam esse statuunt, ut sensus exeat, tenuior utique, *collocem eam in deserto* &c.

Cæterum omnes hæc diræ plenius mox explicantur vers. 8--12, nec ab illis differunt, quas Moses rebeli populo longe ante obnuntiaverat *Deut. xxviii*, versu præsertim 48.

Propterea servies inimico tuo, quem Deus in te immittet, in fame, & in siti, & in nuditate, et inopia rerum omnium.

Cum autem miseris parentibus nihil accidere potest acerbius, quam communis liberorum infelicitas, horum etiam periculum Deus ostendit v. 3.

Nec miserear filiorum ejus, quia filii spurii sunt isti. Filiorum nomine cives in universum designantur, ut modo vidimus, & ad tres illos

ios *Gomeris*, adulteræ liberos respicitur, *spu-
rios* supra quoque appellatos, *Cap. 1: 3.* quod
essent progenies parentum nihilo melior, sed in
ea civitate nata & educata, quæ foedus olim
cum Deo pactum obstinato animo violaverat,
abjicienda propterea, & iisdem cum universa
republica calamitatibus involvenda, quod
itidem, *Cap. 1: 6*, nomine symbolico *Lo-ru-
ehamæ* declaratum jam habuimus.

Neque tamen has poenas absolute commi-
natur Deus, sed ea demum lege, nisi resipis-
cant, quod docet particula *ἰ*, ideo præmissa,
ut, vim imminentium malorum serâ vitæ
emendatione averti adhuc posse, omnes in-
telligerent.

Uberior hu-
jus causæ
declaratio
v. 4--13.

His summatim propositis, sequitur nunc
uberior ejusdem causæ declaratio, *v. 4--13*;
ad modum *διηγύσεως*, sive *ἐξηγασίας*, cui parti-
cula *ἰ*, (*sane, profecto,*) solet apud Hebræos
inservire. Duæ vero sunt hujus pericopæ
partes; in priori Deus demonstrat *tum*, quam
manifesta sint populi sui flagitia *v. 4*; *tum*,
quanta cum pertinacia in iis perseveret *v. 5*,
6, 7. In posteriori parte sententia Dei, su-
premi judicis, profertur *v. 8--13*.

Primum itaque Deus *v. 4.* provocat ad po-
puli culpam, manifeste deprehensam, his ver-
bis: *sane scortatur mater eorum, confusa est
genitrix eorum*; in quibus nihil est obscuri,
modo teneatur, gemina ista verba ita secum
componi

componi, ut posterius plus dicat, & pudendæ scortationis gentem hanc non modo accuset, sed eam criminis hujus etiam convictam, & quasi in flagranti delicto deprehensam esse significet, ut, quamvis frons ei dudum perierit, negare illud amplius non possit, sed confusa, & perplexa hæreere debeat, quæ vis est peculiaris verbi *הבישה*, hoc in loco, prorsus ut in altero illo *Jer.* II: 26, nec non *Jer.* VI: 15. ubi pudorem ipsum minime designat; hunc enim Judæis plane ignotum esse, vates mox affirmat; sed *de re pudenda convinci, atque ita publice confundi*; ut sensus sit: *deprehenso, convicti sunt, quod facinus abominandum commiserint, neque tamen pudore adficiuntur &c.*

Convicta itaque nunc dicitur respublica x. tribuum *scortationis & adulterii*, ob idololatricam, quam una cum impuris ejus ritibus ab hoc populo non dissimulanter, aut circumspecte, sed publice, & confidenter receptam fuisse, ex historia sacra, & loco maxime notabili, 2 *Reg.* XVII: 7. *seqq.* inter omnes constat.

Quod autem ex animi sententia ita peccaret, altero hujus versus membro demonstratur: *namque dicit: ibo post meos amasios &c.* ducto sermone ab ingenio & moribus protervæ cujusdam mulieris, qualis depingitur, *Proverb.* VII. quæ suam libidinem minime dissimulat, sed palam proloquitur, amatores

N

cupide

cupide sectatur, atque ad se allicit. *Amato-*
rum vero nomine gentes exteræ cum fictis suis
 numinibus designantur, speciatim vicini Phœ-
 nices, Aegyptii & Assyrii, ut patet ex *versu*
 9; nec non *Cap. xii: 2*, & loco gemino *Ezech.*
xxiii: 5, 7, 9. His enim ita fuerunt addicti
 Israëlitaë, ut factis satis ostenderent, & ver-
 bis etiam profiterentur, sese gentium harum
 societati, & superstitioni, non contentos sim-
 pliciori illo & domestico vitulorum cultu, ad-
 hære, harumque numina habere velle pro
 Diis suis tutelaribus, in quibus omnem suam
 fiduciam, vero Deo repudiato, collocarent;
 quare inducuntur hanc consilii sui causam,
 in Deum maxime injuriosam, proferentes:
 quod amasii isti præberent sibi, veluti scorto
 cuidam, in stupri mercedem, *panem suum,*
aquas, lanam &c.

Qui populi stupor, ut omnia hujus vitæ
 bona, quibus abundaret, falsis numinibus,
 & commercio suo cum gentibus illis exteris,
 quam Deo largitori, accepta mallet referre,
 etsi incredibilis videri posset, certis tamen
 constat argumentis: hac certe de causa, spre-
 to Deo, ad *cisternas illas fractas* studia sua
 contulisse, & ab iis omne benedictionis ge-
 nus expectasse legitur *Jer. ii: 13*. Hinc
 illa Dei querela, v. 31. ejusdem *Cap. an fui*
Israëli desertum, an terra sterilis? quid? quod
 expressis verbis hanc animi sui sententiam
 edis-

edisserunt *Jer.* XLIV: 17, 18. *Tunc*, quando videlicet *Reginæ cælorum sacra faciebamus*, saturati fuimus pane, & ubertate frui, nec quicquam mali experti sumus.

Quæ vero bona figillatim hic percensentur, nomine *panis*, *aquæ* &c. nulla indigent explicatione, nisi, quod ultimum illud *יַיִן*, *potiones meas*, post *aquæ* jam factam mentionem, dubitationem aliquam adferat, atque adeo redundare videatur. Hæc certe ratio *Houbigantium* facile movit, ut ex suo magis arbitrio, quam linguæ usu, vocem hanc, quasi esset a *יַיִן*, verteret, *quæcumque desiderio*, quomodo Græci interpretes, *ἐκ πάντων, ὅσα μοι καὶ ἔχεται*.

Sed, ut eo deveniamus, opus non est, ut enim *aqua*, *pani* addita, ea complectitur, quæ ad vitam tolerandam usu veniunt, ita alterum *יַיִן*, in pl. n°. positum, *potum* quemcumque lautiolem & magis exquisitum, *vinum* præsertim, designat, quomodo *الشرب*, *quodcumque bibimus*, de potu quovis præstantiori (a), & ipsum *سقى* *bibit*, de *vino* apud Arabas speciatim adhibetur, ut in illo *Alcorani* (b).

وَتَسْقُوا مِنْهَا كَأْسًا

Pota-

(a) Vid. *Alcor. Sur.* XXXVIII. 35.

(b) *Sur.* LXXVI: 17.

Potabuntur in eo [Paradifum puta] *calice,* vini nimirum. Unde *participium* ساق, *propinator*, de eo absolute dicitur, qui *pocula vini* (a) subministrat. Ad eandem itaque rationem יין, de *vino* acceptum, cum *oleo* nunc componitur, ut solent *mustum* & *oleum*, quippe ejusdem generis deliciæ, in S. Codice conjungi, & infra v. 7, & 21, juxta se ponuntur, unde forsan natum illud ἡ δὲ οἶνον μῆ, quod in versione Græca edit. *Aldinæ*, & *Basileënsis* ante ἐλαιον expressum reperitur.

Alterum obstinatæ pravitatis argumentum ex eo defumitur, quod nulla ratione, nec Divinis quidem castigationibus se corrigi pateretur; v. 5--8. ubi hæc duo distincte proponi videmus; *primo*: quid pro sua parte Deus ageret, ut obicem poneret infano, amasios istos sectandi, studio, gentemque perfidam ad se revocaret; v. 5, & 6. *dein* obstinatum hujus animum, v. 7. Prius his verbis fit: *Propterea ecce ego obsepio* &c. quæ, per modum veluti retorsionis, petulanti isti fermoni, *ibo post amasios meos*, pulcre opponuntur. Locutiones sunt cognatæ, pro copia linguæ Hebraicæ, *spinis viam obsepire*, & *maceria vias*, נחיתום, *obstruere*; hæc autem plus dicit, & vim effati divini auget, etsi enim alterum נירה, quod, a
rese-

(a) Vid. *Arabziadæ Hist. Timuri* p. m. 278. x. 11.

refecando dictum, quodcumque sepimentum denotare possit, & de *sepe* quoque adhibeatur *e spinis confecta*, (a) nunc tamen, ut Ps. LXXXIX: 41. accipiendum est de materia firmiori, ex lapidibus aut ligno constructa, quæ minus adhuc perrumpi posset, atque ipsas vias *εασιλικὰς*, *eminentes*, *ampliores*, quales נתיבות dicuntur, penitus obstrueret.

In bonam quidem partem sepimentum, suis a Deo circumpositum, alias accipi videmus, ut *Job.* I: 10, quod, si sublatum sit & perfractum, statum depingit, omni præsidio nudatum, atque direptioni relictum, nunc autem contrario plane usu Deus viam hujus populi obstruere dicitur, quando eum, five turbis civilibus perplexum, five hostibus circumfessum in eas undique angustias compellit, ut non amplius sui juris sit, nec, quo se demum vertat, inveniat. Quo vero tempore hoc factum sit, obscurum esse nemini potest, ad infinitas has notas attendenti; quod oraculum hoc non agat de eventu quodam longius adhuc remoto, sed jam jam imminente, quo spectat formula illa: הנה, *ecce me obsepientem*, & in hoc negotio jam nunc veluti occupatum; quod agat præterea de civitate quidem coërcenda, nondum autem de ea funditus evertenda, quod infra demum fit, v. 8. & seqq.

Quare

(a) Vid. *Cod. Mischn. Baba Kama* Cap. 11. §. 2.

Quare difficillima illa tempora nunc com-
monstrari putem, quando, mox ab obitu re-
gis Jeroboämi II. partim bellis intestinis ac
domesticis, partim vicinorum hostium incur-
sionibus respublica in summas angustias non
tantum adducta fuit, sed & *Pekacho* re-
gnante, per fatalem illam Assyriorum expe-
ditionem, quæ regnum Isr. nobilissima sua par-
te multavit, ipsa regni *mater*, *Samaria*, me-
dios inter hostes veluti circumvallata, vias
omnes, quibus aditus daretur ad exterarum gen-
tes, infestas habuit, atque obstructas, ut do-
cet historia sacra hujus regni, brevissima qui-
dem, sed quam commode supplere hic possu-
mus ex insigni loco, *Jes.* ix: 11. cum nostro
utique comparando: *instigabit* (quæ vis est
verbi *יִסְתִּיב*, ex versu præcedente repetendi)
*Syros a fronte, & Philistæos a tergo, & co-
medent Israël totum ore. Per hoc non sedata
ira ejus, sed manus ejus adhuc est extensa.*

Eo vero aptior hanc in rem judicari debet
sepimenti ex *spinis contexti* imago, quod O-
rientalibus in more sit positum, hostiles exer-
citus, armis, veluti *spinis*, horrentes, cum
spineto (a) comparare, cujus figuræ exemplum
habemus in ipsis *Assyriis*, *Nab.* i: 10.

Castigatio-
num Div.
scopus. v. 6.

Quisnam esset harum castigationum sco-
pus

(a) Conf. Cl. Schult. de defect. p. 258. & Sypkens, Vi-
ri doctissimi, Observ. p. 32.

pus, v. 6. plenius exponitur; *ut, quando amasios suos persequitur, neque tamen eos attingit* -- dicat: *age! revertar ad maritum meum priorem, Deum puta, namque eo tempore melius mihi erat, quam nunc.* Particula, *perperam* hic loci vulgo vertitur *et*, quod, etsi leve videri possit, tenebras tamen huic loco offundit, per se minime obscuro; namque, si reddas, *& persequetur suos amasios, neque inveniet* — tum dicet, *revertar* &c. illud significabitur, quod cum rei veritate, & versu mox sequente, adversa fronte pugnat, quasi hic foret effectus castigationis divinæ, ut poenitentiam ageret populus, a qua tamen penitus alienum huc usque mansisse certum est; quare, difficultatem hanc ut tollant interpretes, alii de simulata; alii de vera quidem poenitentia verba nostra accipiunt, sed quamad remotiora tempora, sive exitus ex Babel, sive etiam ipsius Evangelii, præpostere rejiciunt. Rectius vero universa oratio sibi constabit, si observemus, illud, præfixum per *ut* vertendum esse, atque adeo, hoc versu, non quid futurum esset, sed quid ex intentione Dei fieri deberet, exponi. Huc nimirum exire debebant istæ afflictiones, ut, nisi mentem lævam Ephraimitæ haberent, ad veri Dei cultum sibi quantocius redeundum esse, agnoscerent. Quod ita Deus proponit, ut simul exprobet obstinatam eorum malitiam, qua maximis in angustiis constituti antiquum ta-

men

men obtinerent, *amasios suos* nihilo segnius *se-*
etantes, quod vitio illis etiam datur, *Jeremiæ*
 11: 25. *coërce pedem tuum a discalceatione, &*
guttur tuum a siti; at dicis: desperatum est;
non [coërcebo;] quia diligo peregrinos, & post
eos ibo; tum etiam ostendit, irritum fore om-
 nem illum conatum, obices a Deo positos per-
 rumpendi, vanamque adeo futuram fiduciam
 auxilii, quod ab exteris gentibus, earumque
 numinibus sperarent; conf. 2 *Chron.* xxviii:
 23. & geminum *Jeremiæ* locum, Cap. 11.
 vers. 36. *quid adeo discurreis, - mutando vi-*
tam tuam? etiam ab Aegyptiis pudore ad-
ficeris, sicut pudore adfecta es ab Assyriis;
 tum ad extremum, his verbis: *ut dicat, tunc*
mibi melius erat, quam nunc, stultissimam il-
 lam populi opinionem perstringit, qua, quic-
 quid adversi sibi contingeret, Deo immorta-
 li adscribere solebat, ut expressis etiam ver-
 bis factum videmus apud *Fer.* xliv: 17, 18:
 quasi frustra esset, eum colere, multo contra
 majorem & certiore fructum aliarum gen-
 tium Dii sibi adferrent.

Cum autem divinæ castigationes huc spe-
 ctabant, ut tantum errorem ex ejus animo
 evellerent, eumque ipsa experientia convince-
 rent, ex vera demum religione certissimum
 præsidium ad beatam vitam comparari posse,
 tamen meliora persuaderi sibi nolebat, quod
 insanabilis malitiæ argumentum v. 7. adfer-
 tur

tur: *attamen ista non agnoscit, quod ego ei* Populi con-
tumacia v.
7.
dederim frumentum &c. Nempe copula
nunc valet, ut sæpe alias, *nihilofecius*, atque
adeo Deus huic populo objicit: illum, non ob-
stante contraria sua experientia, pertinaciter
tamen in eo persistere, ut rerum omnium co-
piam, qua Palæstinam olim adfluxisse constat,
non ipsi, sed fictis aliarum gentium Diis accep-
tam ferret, & in eorum honorem impende-
ret.

Quod quidem peccati genus longe erat gra-
vissimum; cum enim bona illa omnia, quæ
nomine *frumenti, musti &c.* nunc recensentur,
non tantum ex communi Dei providentia, qua
cunctis prospicit, acceperat, verum ex sin-
gulari illa cura, qua Deus, instar mariti, con-
jugi suæ omnem vitæ necessitatem abunde lar-
gentis, ipsum hunc populum præ cæteris om-
nibus profecutus fuerat, officii ejus ratio uti-
que postulabat, ut omnium horum bonorum
usum ab unius Dei favore pendere fateretur,
ejus liberalitatem perpetua conservaret me-
moriam, eamque publice celebraret; quo cer-
te consilio solennem festorum dierum religio-
nem, & pleraque frugum, atque decimarum
jura ipsi olim præscripta fuisse novimus. Hinc
autem facile patet, quanti criminis accusetur,
quod e contrario Dei sui bonitatem nollet ag-
noscere, imo, quæ vis nunc est formulæ,
non agnoscere, insolenter negaret, & opes, Di-
vino

vino munere sibi concessas, in ejus contumeliam converteret; quo spectat alterum illud, quod *argentum* etiam & *aurum* in *Baäli* honorem infunderet; five statuas inde conficeret, five dona alia, quæ ei consecraret; conf. *Jer.* x: 4, 9. *Ezech.* xvi: 17. *Hos.* viii: 4. Namque pronomen *וְשֵׁנָה*, quod per ellipsin Hebræis receptam subintelligi debet, ad *aurum* & *argentum* proxime respicit; quare *Alexandrini*, sententiam ut redderent plenior, dederunt: αὐτὴ δὲ ἀργυρὸς καὶ χρυσὸς ἐποίησε τῇ Βααλ, ut solent (a), utrumque genus eidem numini promiscue tribuere. Unius vero *Baäli* mentio cum maxime fit, tum, quia generale erat nomen fictorum numinum, quare mox in pl. n. *Baäli* commemorantur, tum, quia præcipuo in honore ad imitationem Phoenicum & Assyriorum eum habebant x tribus, cujus cultus ab illo vitulorum aureorum erat diversus, & longe foedior, a *Jebu* quidem sublat, sed ab aliis regibus haud dubie restitutus, aut certe toleratus, & a plebe supersticiosa retentus, quod ex historia Josiæ, 2 *Chron.* xxxiv: 6, 7. colligi potest.

Sententia
Dei judicis
v. 8--13.

Post expositam, ac satis demonstratam populi culpam, sequitur nunc altera hujus pericopæ pars, v. 8--13. qua Deus, sumpta persona judicis, sententiam pronuntiat, & poenas

(b) vid. *Seldenus de Diis Syris.* Synt. ii. Cap. 2.

nas constituit, alias aliis quidem graviores, commissis vero criminibus, pari vindicta, accommodatas. Nempe ejusdem generis supplicia, quæ supra v. 2. summam, & sub certa conditione fuerant proposita, nunc particulatim, & absolute, cum emendatio populi jam esset desperata, denuntiantur.

Primum vindictæ divinæ, specimen habetur v. 8. *propterea* אַחֲרַי, & *auferam* &c. Verbum אָחַר, quod plerumque repetitum actum solet designare, aliam nunc habet significationem, actumque denotat *priori contrarium*, ut recte observavit Jo. Henr. Michaëlis ad h. l. & vidit etiam *vulgatus interpres*, qui dedit: *propterea convertar*. Cujus usus exemplum habemus Jer. XII. 15. *postquam evulsero eos*, אַחֲרַי, *convertar* & *miserebor*, id est, *contraria ratione agam*, *severitatem meam clementia* & *misericordia compensabo*. Conf. Gen. XXVI: 18. & 2 Reg. XXIV: 1. Ad eundem modum hoc verbo Deus nunc indicat, se, quæ prius dederat, *frumentum*, & *mustum ablaturum*, atque adeo, pro priori copia, maximam penuriam inducturum, & quidem *suo tempore*, id est, ipso messis & vindemiæ tempore, quando, quo major fuerit maturis frugibus utendi spes, eo acerbior accideret earum jactura; quare id ad augendam comminationis Divinæ gravitatem expresse additur, ut in illo Michæ VI. 14, 15. *ut seres, sed non metes*,

olivæ calcibis, sed non unges te oleo, & mustum, sed non bibes vinum. Hoc ipsum enim maledictionis genus jam ante Deus per Moysen in populum rebellem constituerat, *Deut. xxviii: 2.* Neque sine aculeo illud *meum* singulis bonis identidem præmissum est, sed per *μὴν* quandam, ad retorquendam in ipsum populum ejus impudentiam, qua paulo ante v. 4. hæc omnia, *sua*, & ab amasiis sibi *data* dixerat, quæ tamen sua esse munera Deus ostenderet, ea auferendo, tam per alias graviores calamitates, quam hostium etiam incursiones, conf. *Hos. viii: 7*, ad quas haud dubie respicitur altero hujus commatis membro: *Et eripiam*, ut præda fiat hostium, *lanam meam & linum*, omnem vestitus & ornatus materiam, *quam* Dei beneficio habuit *ad tegendam nuditatem*; nempe eadem ellipsis pronominis *quam*, hic usu venit, quam modo notavimus ad v. 7. quare non tam ipsa verba, quam vim hujus loci expressisse censendi sunt *Alexandrini*, quibuscum facit vetus interpres *Lanus*, ubi, negatione inserta, reddunt: *τὴν μὴ καλύπτειν*, ut non tegere possit nuditatem. Istis certe direptis, tegi vix possent illæ corporis partes, quas naturalis pudor, & muliebris verrecundia obvelare jubet, sed publicæ ignominie traderetur.

Hoc autem nuditatis revelandæ consequens, versu 9. qui cum præcedente arctissime

me

me conjunctus est, expresse addi videmus; & nunc revelabo cadaverosam ejus foeditatem &c. Particula וְנִינָה, & nunc, nota est temporis proxime instantis, & gradationem simul infert; q. d. *hoc rerum statu*, quo spoliata fuerit suo cultu, tanquam infamis adultera; conf. ad v. 2. *præterea prostituam ejus foeditatem coram oculis amasiorum*. Vocabulum vero נבלה, non nisi hoc in loco reperiundum, vim habet exquisitam, namque ductum a themate נבל, *emaruit*, unde est נבלה, *cadaver* q. d. *marcescens*, atque, corrupto succo vitali, *putrescens*, generatim exprimit quicquid, ad instar cadaveris, foedum in modum flaccet, hinc, de muliere impudica adhibitum, corpus indicat, multa stupra passum, atque adeo effoetum & contaminatum, quod ipsum *Ezech. xxiii: 29.* effertur per ערוה ונביוּת, *probrosam nuditatem scortationum*. Tale vero corpus, si coram amatoribus velo suo & ornatu spoliatur, incredibili eos implet fastidio, atque, amore in odium converso, omnibus ludibrio est, & despectui; quomodo similem eventum descriptum legimus *Nab. iii: 5, 6.* & *Thren. i: 8.* *Omnes, qui honore eam adficiabant, vilipendunt eam, quia viderunt nuditatem ejus*. Hæc autem ad rempublicam x. tribuum, longo idololatriæ usu inquinatam, & deformatam, atque adeo eorum acerbitati, quos in pretio habuerat, a Deo tradendam, facile

facile transferri possunt; five per *amatores* fictos Deos intelligas, quos Israëlitarum superstitione colebat, quando hi ex veterum credulitate, quæ Deorum imagines animatas esse somniabat, per elegantem προσωποποιίαν, inducuntur, ut personæ viventes, & oculis suis adspicientes civitatis illius calamitatem, quæ in ipsorum tutela, sed frustra, sed maximo cum detrimento, suam salutem esse voluerat; five etiam accipias de ipsis illis gentibus, quarum mores infano studio sibi imitandos sumferat, ut solent hæ in locis, nostro consonis, *amatorum* nomine significari. Conf. *Ezech.* xvi: 28, 29. xxiii: 9, 22. & *seqq.* Magni præterea ponderis est clausula illa: & *nemo erit, qui eam eripiat e manu mea*, hoc est, *nemo* non tantum *amatorum*, sed etiam absolute, *nemo* reperietur, quicumque demum sit, ne potentissimus quidem, qui suppliciiis debitis eam subtrahere aut velit, aut possit. Nimirum in rebus plane desperatis hanc formulam subjicere solent OO. quomodo *Hof.* v: 14. & frequenter in *Alcorano* adhibetur.

Alterum vindictæ divinæ specimen est, vi: 10. *Et abolebo omne tempus lætitiæ ejus* &c. Cum enim dies festi, florente civitate, summa hominum frequentia & concursu solent agi, iidem, si sublati fuerint, imaginem proponunt, in sacris literis, reipublicæ prostratæ, & ad solitudinem reductæ; vid. *Jer.* vii: 34.

Thr.

Thr. 1: 4, *Amos.* viii: 10. Hac de causa universi eorum generis nunc fit enumeratio, in suas species mox distributi; namque כל משוש, quod non adeo ipsam letitiam, quam *tempus hilaritati dicatum* designat, generatim omnes omnino festos dies complectitur, qui *dies gaudii* dicebantur apud Hebræos; vid. *Num.* x: 10, quia plausu & clangore publico non tantum excipi solebant, sed etiam unusquisque omnem tunc luctum procul habebat, eosque epulis, five sacris, five communibus, hilare celebrabat.

Horum vero diversas species, quæ sequuntur vocabula, in sing. nō. quidem posita, sed collective accipienda notis indicant; erant nimirum, vel *anniversarii*, ut Paschatis, Pentecostes & Tabernaculorum, quos Hebræi חגים præsertim appellarunt; vel *menstrui*, qui חודש, *novilunia*, dicuntur, quando quidem primus cujusque mensis dies facer erat, atque festivus, quo sese conviviiis excipere solebant, vid. *1 Sam.* xx: 5. vel *Sabbatha*, quæ singulis septimanis redibant; his denique additur מועד, *tempus statutum*, quod usu suo latissime patet, & ad dies quoscumque festos & solennes referri commode potest, quos Isfraëlitæ, præter illos, a Deo institutos, ex suo arbitrio, novaque superstitione celebrabant.

Probe vero observandum, horum omnium abrogationem proponi, ut poenam mulieris adul-

adulteræ, five gentis in Deum, maritum suum, perfidæ, quia sacris his diebus in honorem fictorum numinum abutebatur, & horum præsertim tempore obscœnis voluptatibus, ad exemplum vicinarum gentium, indulgebat.

Eadem est ratio mox sequentis poenæ vf. 11. Quod enim Iisraëlitæ miram terræ suæ fertilitatem, quæ singulari Dei beneficio tribuenda erat, & lectissimos ejus fructus pro mercede idololatriæ habebant, idcirco Deus justam hanc talionis poenam in eos constituit, quod omnes istos proventus perderet, ipsamque hanc terram vastaret: והשמתי, & *vastabo*, quasi *vento venenato adflatas & adustas*, quam vim esse verbi שמם, aliis passim observatum, *vites ejus, & ficus, de quibus dicit &c.* Per Synecdochen hæc speciatim arbores pro universo quorumvis fructuum genere ponuntur, quia potiora sunt florentis alicujus regionis bona, quas *Isphanensis* propterea *ambos Francorum oculos* (a), appellat, & in Palæstina præsertim reliquarum principatum tenebant, unde factum, quod Hebræorum vates ab his inprimis exemplum fere capiant rerum suæ gentis prosperarum, aut adversarum, neque eas in suis comminationibus facile omit-

tant;

(a) In *Excerptis* ex ejus *vita Saladini* p. 10.

tant; (a) quo modo nunc etiam, ubi *vastandæ* dicuntur, gravissimæ calamitatis imaginem nobis ob oculos ponunt, ad quam absolvendam additur: *Et redigam illas in sylvam, ut illas feræ depascant.* Quod Alexandrini habent εἰς μαρτυριον, quippe decepti adfinitate literarum ו & י, receptæ lectioni non obstat, quæ sententiam continet huic loco aptissimam; hoc certe *vitibus & ficibus* maxime proprium est, ut, sine cultu hominum & curatione sibi relictæ, facile sylvescant, atque adeo steriles evadant, καθυλομανεῖ γὰρ μὴ κλαδευομένη ἡ ἀμπέλῳ, ut legimus apud *Clementem Alex.* (b). Eam enim universæ regionis vastitatem noster his verbis describit, qua, dilapsis aut cæsis incolis, eorum locum feræ occuparent, & nemine prohibente, fructus sponte natos depascerent. Cujusmodi locutiones in Prophetarum scriptis, ubi in simili argumento versantur, pasim occurrunt. Vid. *Jer.* v: 5. vi: 24. Tantæ vero calamitatis causa in media versus hujus parte proferitur: אשר אמרה, *quas dixit*, id est, de quibus dixit: *merces meretricia sunt illæ mihi, quam mihi dederunt mei amatores.* Vox אהבה, hoc uno in loco reperiunda, idem significat, quod cognatum אהב, *Ezech.* xvi: 31, 34. *Hos.* ix: 1. aliis-

(a) Vid. *Jer.* v: 17. *Joël.* i: 7, 12.

(b) *Pædag.* L. i. p. 115. *Ed. Sylb.*

aliisque in locis, pretium videlicet, quod meretrici, stupri causa, datur, a מנה, quod cum altero illo מן, five Arabum قن, communem habet originem, positam in *tensione*, qua quid porrigitur, atque in longum extenditur, unde מן generale belluarum nomen est, quæ in immanem longitudinem extenduntur. Hinc sponte nata illa notio *paciscendi mercedem*, quasi manu utrimque porrecta, quæ, apud Arabas sub cognato themate طني usurpata, usu venit *Hof.* VIII: 9, 10, & in nostro derivato מנתה, atque adfini מנתם observatur, quo *mercedem meretricis* absolute significarunt, pro pleniori dictione, מנתן ונתה, quæ *Mich.* I: 7. reperitur.

Eandem itaque impudentiam, quam supra ad v. 4. notavimus, Israëlitis iterum exprobrari videmus; ut enim solem, aliaque fidera adorabant, ita animis eorum alte infixum erat, horum benigno influxu lætas fieri segetes, agros foecundari, arbores progerminare, ac vineta uberiores fructus proferre, quare cum Diis suis agebant, quasi foeneratores, qui tantum darent, ut acciperent, quam prisca ævi ruditatem haud raro perstrinxerunt ipsi gentilium Poëtæ ac Philosophi (a). Speciatim vero, nomine *mercedis meretriciæ*, respici

(a) Vid. *Plato in Alcib.* 2. p. 149. sq. & *Menander* apud *Clem. Alex. Strom.* I. VII. p. 719. *Ed. Sylb.*

ci putem ad putidissimum hunc morem, qui longe lateque sese olim diffudit, ut ad aucupandam Deorum gratiam feminae, corpore vulgato, quæstum facerent, cujus exempla exstant apud (a) *Spencerum*, & in ipsis sacris literis, unde factum, ut Iisraëlitæ regionis suæ ubertatem pro præmio haberent ipsarum voluptatum, quibus in honorem Deorum operam dabant, ut ex loco non dissimili, *Hof.* ix: 1. intelligi potest.

His ad extremum generalis clausula subjicitur, poenæ denuntiatae diuturnitatem, & æquitatem simul exponens. vs. 12. *Et repetam ab ea poenam dierum, quibus Baälis sacra fecit &c.* In Hebr. textu est *אָפֵקֵם*, *visitabo*, quod nunc æque ac *Cap.* 1: 4. valet, *instar judicis, causa satis superque cognita, severa punitione ulciscar*, inveteratam videlicet idololatriæ consuetudinem, quam *dies Baalorum*, quibus *suffitum iis faciebat*, satis aperte designant. Namque vox *בְּעֵלִים*, omne genus falsorum Deorum complectitur, quos Iisraëuitarum superstitio colebat, & suo licet singuli cognomine distinguerentur, hoc tamen communi nomine, veluti totidem Joves, olim fuisse appellatos inter omnes constat, quod Paulo procul dubio obversatum est scribenti; *1 Cor.* viii: 5. *sunt multi Dii, & multi Domini, sive Ba-*

(a) *De Legibus Hebr. Lib. 11. Cap. xxxvi. Sect. 1.*

Baälim. Dies itaque, his consecrati, tempus omne significant, profecto longissimum, quo cultus ille vetitus in hac gente viguit, quippe mox ab ejus ingressu in terram promissam susceptus, ut liquet ex *Jud.* 11: 11; & piorum quidem judicium auctoritate nonnunquam interruptus, sed nova identidem licentia instauratus. Ad hos autem dies pronomen *אשר*, per ellipfin consuetam præpositionis cum adfixo *כ*, omnino spectat, ut visum etiam fuit Paraphrastæ Chald. & Alexandrinis, apud quos legimus, *ἐν αἷς ἐπέθυσεν αὐτοῖς*. Verbum vero *הקטיר*, etsi speciatim de suffitu adhibeatur, patet tamen latius, & ad quævis sacra pertinet, quorum hoc habebatur præcipuum, & fundamenti cujusdam loco, ut vel carnes victimarum adiposas, vel thura adolerent, qua de causa sacrificuli *מקטיר* dicebantur; five enim placandos existimarent Deos, five supplicandum, five vota facienda, aut gratiæ agendæ essent;

Thura dabant sanctis, & verba precantia flammis.

Ad cujus cultus ingens studium reliqua etiam spectant: & se monilibus suis, cultuque muliebri exornavit &c. ducto iterum sermone a moribus adulteræ, quæ, formam suam ut amatoribus commendet, eosque ad se alluciat, diligenter & splendide ornata in publicum prodit, quod ad pompam & magnificentiam

tiam Iisraëlis, in procurandis Deorum alienorum sacris, facile transferri potest; ferebat enim veterum superstitio, ut mulieres præsertim in honorem Deorum splendidius ornatae sacris interessent, veluti Corinthiæ illæ, de quibus *Herodot.* (a) ὡς ἐς ὁρτὴν ἥισαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι. Conf. *Ezech.* xxiii: 40, 42. Cæterum omnia hic sunt plana & perspicua; quod enim ad vocem כִּנִּי, quam haud pauci interpretes, in quibus *Drusius* & *Clericus*, (b) minus dextre de annulis, ornatus causa, naribus insertis accipiunt; ex illis, quæ docuit *Cl. Schroederus*, (c) certum nunc est, & exploratum, ea proprie significari lineam gemmarum & margaritarum, in filum confertarum, qua, sive collum, sive aures, sive frontem mulieres in Oriente exornarent.

Huic additur חֲלִי, mundum itidem muliebrem, politum præsertim, qualis fit ex auro alioque metallo pretioso, exprimens, ut Arabum الحلي, quod, interprete *Firuzabadio*, est *—* نرين به من مصبوغ المعدنات او الحجارة *—* quodcumque ornamentum e metallis conflatum, vel e lapidibus pretiosis confectum. Quare verbum חֲלִי apposite nunc adhibetur, a ערה, amicitavit se ornatu elegantiori, & pompæ publicæ idoneo,

P 3

(a) *Lib. v. p. 423. Ed. Wesseling.*(b) *Comment. ad Gen. xxiv: 47.*(c) *De Vestitu Mul. Hebr. Cap. xiii.*

idoneo, quam ejus vim plura loca Biblica factis confirmant, vid. *Jes.* LXI: 10; *Jer.* IV: 30; *Ezech.* XVI: 11.

Quam vetus itaque fuerat peccandi consuetudo, tam diuturnas fore illas poenas, Deus significat, modo denuntiatas, in quibus infligendis ante acti quoque temporis rationem haberet, quod judicii decretorii indicium est apud prophetas, ut in illo *Jesaiæ*; *Cap.* LXV: 7. *Iniquitates vestras rependam, & iniquitates patrum vestrorum pariter.*

Quæ tandem subjicitur formula solennis: *dictum Jehovah!* ut certitudinem universi hujus oraculi obsignat, ita simul indicat, novam pericopam mox inchoari.

Implem.
hujus com-
minationis
in exilio
Asyr.

Nemini vero, minas has cum historia xtribuum comparanti, dubium videbitur, quin in exilio Assyriaco vim suam habuerint, quod victis famem, penuriam, agrorum vastationem, urbium everfionem, duram longamque servitutem, universæ denique reipublicæ finem attulit; nihil certe in hoc oraculo reperitur, quod ad recentiorum malorum memoriam spectet, aut, ut visum est haud paucis, ad exilium Romanum, & abrogatam legem Moisaicam apte transferri possit; agitur enim de suppliciis, quæ x tribubus Hoseæ tempore jam imminebant, quibusque injurias ultus est Deus, sibi cultu vetito fictorum Numinum illatas, quod, ut alia prætermittam, a poena-

poenarum ratione, quæ per Romanos fuerunt inflictæ, longius abhorret. Attulit quidem in contrarium Cl. Coccejus: *inter superiores captivitates, Sabbathum Mosaicum ne quidem interruptum fuisse*, idque magno argumento illi fuit, ne dubitaret, hoc oraculo ad tempora N. T. directe respici; sed quam leve illud sit, facile apparet. Namque absoluta universi Sabbathi abrogatio, quæ novæ oeconomiae conveniret, hic minime prædicatur, sed illius duntaxat, quod x tribus, inter reliqua lætitiæ tempora, in patria sua adhuc observaverant, sed hoc modo deinceps, everfa penitus republica, etsi staret adhuc ejus religio, celebrare amplius non possent, quæ ratio est, quare ejus cessatio inter gravissimas hujus populi poenas merito commemoratur; harum autem in numero Sabbathum, cum cæteris umbris, tempore N. T. antiquatum nemo facile collocaverit.

Ab his nunc minis oratio divina ad erigendos piorum animos, facta meliorum temporum spe, a vs. 13, usque ad finem Capitis, subito transit, ut perpetuus fere mos est Prophetarum, superiori jam Capite, vs. 10, confirmatus, (a) quare nullam nobis moram adferet

Pars altera
hujus Capitis
conso-
latria. v. 13.
ad fin. Cap.

(a) Confer, quæ de causis iræ Dei, clementia erga hunc populum temperatæ, monuit Cel. Vcnema ad Deut. xxxii. p. 156.

feret eorum opinio, agmen etsi ducat *Ill. Grotius*, qui, subitam illam sermonis conversionem non ferentes, in malam partem accipiunt novæ hujus pericopæ initia, quæ tamen verbis blandis & benignis unice est composita. Neque magis opus esse video, ut cum nonnullis, in quibus *Glassius* (a), & *Pocockius* ad h. l. a consueta vi particulæ כִּי , ab initio positæ, qua valet, *idcirco*, *propterea*, nunc abeamus, eamque, ad modum Arabici لِأَنَّ , quod tamen a nostro differt, pro *adversativa*, ut loquuntur, acceptam vertamus *verumtamen*. Cum enim ad edomandam populi pertinaciam non sufficiebat veteris Oeconomiae severitas, alia *propterea* tentanda erat via, qua Deus favoris sui usum, ob promissiones Abrahamo factas, ei posset reddere, gradu videlicet facto ad novum foedus feriendum, cujus blandiori quadam vi animos alliceret, sibi in perpetuum devinciret.

Ad quos-
nam hæc
consolatio
pertineat?

Lib. III. Cap. VII.

Sed priusquam ad sermonem hunc consolatorium aggrediamur, id, quod caput causæ est, recte a nobis constitui oportet, ad quosnam videlicet, & quodnam temporis spatium divinæ hæc promissiones ex mente Spiritus S. pertineant.

Quotquot certe statuunt, a Synagoga penitus repudiata, sermonem ad ecclesiæ N. T. felici-

(a) *Lib. III. Tract. VII. Can. XII.*

felicitatem, ejusque propagationem inter gentes delineandam subito converti, illud sumere mihi videntur, quod concedi nullo modo possit; namque (1) mutati subjecti orationis nullum hic reperitur indicium; contra repetitus ubique ejusdem pronominis usus, quo gens adultera hactenus erat designata, nunc quoque de eadem nos omnino cogitare jubet; praesertim cum pleraque in ipso sermonis argumento sint singularia, quæ vix in alium populum convenire possent. Sic v. g. promissum illud, *vs. 15; non amplius vocabis me: Baäl mi, &* quod mox subjicitur: *ab ore ejus nomina Baälorum amovebo*, in eo demum populo valet, qui prius ad puriorem religionem falsorum numinum cultum adjunxerat, atque ad eundem propterea Iisraëlem spectat, quem paulo ante hujus criminis divino judicio convictum vidimus. Sic atrum illud nomen, *Loämmi, & Lo-Ruchama*, quod in apologo v. 22, ex *Cap. 1: 6 & 9*, repetitur, vix alios directe designare nunc potest, quam, quibus hoc nomen supra jam datum fuerat, five x tribus in exilium Assyri. expulsas. Accedit (2) quod, si directe ad civitatem Christianam hæc promissa referas, id omne, quod jam ante firmum ratumque redditum fuit, quasi nondum fuisset impletum, prætermittere, & ad remotiora tempora temere rejicere videaris, ex quo genere illud utique est, quod Deus v. 16.

Q

polli-

pollicetur, de pristina Iisraëliitarum superstitione abolenda, quos, diu satis ante Messiam exhibitum, tanto odio idololatriam habuisse novimus, quanta cum insania illi ante fuerant addicti. Denique (3) admissa ista hypothese, actum videtur de vi propria hujus oraculi, quam sensum ejus Grammaticum appellamus, & quod maxime cavendum interpreti, singulæ fere formulæ, de rebus Hebræorum desumptæ, dataque opera electæ, veluti *deductio in desertum, vallis Achor in ostium spei* constituta, *vineæ redditæ*, & id genus alia, vix quicquam certi significant, sed in totidem allegorias, pro cujusvis arbitrio fingendas, facile convertuntur.

Certior itaque interpretandi ratio postulare mihi videtur, ut promissa externæ felicitatis, Iisraelitis hic facta proprio suo sensu accipiamus, atque adeo illam populi securitatem, rerumque hujus vitæ abundantiam, qua post reditum ex captivitate Assyriæ & Babilonis singulari Dei beneficio usus est, ita depictam statuamus, ut sensu simul sublimiori felicitatis, e coelesti Messiae regno oriundæ, veram imaginem oculis nostris subjiciat, qui stylus est Prophetarum, ut de statu reducum ab exilio, & beneficiis in eos conferendis magnifice loquantur, quia tempus illud instauratæ reipublicæ considerant, ut arctissime conjunctum cum adventu Messiae, ex quo omnia illa
bona

bona veram suam vim & amplitudinem consequi deberent.

Idem institutum nunc etiam noster tenet, <sup>Beneficia in
Isr. confere-
nda.</sup> futuram populi felicitatem per varias partes, & diversos gradus ita delineans, ut data opera contraria bona contrariis malis, ante denuntiatis, opponi videamus:

[a] per specialem plurimorum beneficiorum enumerationem, qualia sunt,

(1) collectio & reductio exsulum in patriam, v. 13, 14.

(2) purioris religionis instauratio, v. 15, 16.

(3) pax & securitas a suis hostibus, v. 17.

(4) foederis cum Deo renovandi firmitas, v. 18, 19.

(5) rerum hujus vitæ magna abundantia, v. 20, 21.

[b] versu denique ultimo per modum epilogi, illa omnia generaliori promisso complectentis, & confirmantis.

Primum itaque beneficium v. 13, 14. his verbis proponitur: *ecce ego alliciam illam* &c. nimirum eundem illum populum, qui supra objurgatus fuerat, sed a Judæis non amplius diversum, sublato per exsilium pristino schismate, ut vidimus ad *Hos.* 1. p. 62; qui dici alias solent *reliquiæ Israël*, *elapsi a gladio*

dio (a) Formulæ vero loquendi desumptæ sunt a liberatione ex Aegypto, quacum alteram hanc ex captivitate Assyriæ & Babil. conferre solent Hebræorum vates, ob insignem inter utramque convenientiam, quam satis explicuit *Cl. Vitringa* ad *Jes.* xi: 11: Præterea comparatio hujus populi cum muliere ita continuatur, ut in meliorem partem inflectatur, qua Deus personam induit mariti, illum, veluti conjugem a se alienatam & severius habitam, blandiori nunc via ad officium, & amoris sui usum revocantis.

Has blanditias eleganter exprimit verbum *אִנָּה*, quod quidem plerique interpretes antiquiores in malam partem acceperunt, in quibus *Alexandrini*, vertentes: *ἐγὼ πλανῶ αὐτήν*. Sed hoc in loco significationem benignam unice admittit; nimirum mediæ est potestatis, proprie positæ in *laxatione*, unde diversi usus Biblici, a *Cl. Schultensio* (b) abunde illustrati, profluxerunt, in quibus ille *pelliciendi*, blandaque ratione aliquem ad se adducendi, vinculis, quibus ante detinebatur, *laxatis*, quare de *blanditiis amantis* speciatim adhibitum reperitur, *Exod.* xxii: 15. Has autem intelligi nunc quoque debere cum ex toto orationis habitu potest constare, tum ex addita for-

(a) Vid. *Jer.* xxxi: 2. xliv: 14. *Jes.* i: 6.

(b) *Comment. ad Proverb. Cap. xx: 19.*

formula: *loquar ad cor ejus*, itidem desumpta, de viro, suavi alloquio puellam demulcente, ejusque amorem sibi devinciente, quo usu maxime proprio habetur, *Gen. xxxiv: 31.*

Quo itaque modo, suavi utique & benigno, Deus olim Abrahamidas per legatos suos, Aäronis præsertim facundiam, plurimaque singularis suæ curæ documenta, ad exitum ex gravi illa servitute, & foedus veluti conjugale secum contrahendum, invitaverat, eodem se nunc pollicetur, altera hac liberatione acturum cum reliquis exsulibus, quos suaviter ad se allexisse, merito dici potest, quando per interpretes suæ voluntatis, tempore exilii, & deinceps missos, animos eorum fractos erigere, spem certissimæ liberationis iis ostendere, pristinam suam misericordiam denuo confirmare, novumque & ampliorem etiam ejus usum liberaliter offerre voluit, cujusmodi clementiæ Divinæ testimonia apud Prophetas, quoties de hoc temporis articulo agunt, pasim reperiuntur, quibus Deum, veluti *ad cor sui populi loquentem*, nobis exhibent: instar omnium sit illud Dei, apud *Jer. xxxi: 20.* *Profecto filius pretiosus mihi est Ephraïmus; certe puer deliciarum &c.* Confer quoque *Jes. lvii: 19--23.*

Sicut porro populum ad se allectum Deus olim *duxit per desertum*, singulari cura, instar pastoris, ut in libertatem eum vindicaret, ita

nunc pergit: & *ducam eam in desertum*, quæ verba quamvis plerique interpretes sensu figurato accipiant, non eadem tamen via insistant; alii enim *deserti* nomine designatum putant statum Ecclesiæ Christianæ, in *deserto* veluti gentium, usque ad tempora Constantini M. sine certis sedibus, oberrantis; alii Judæorum sub Romano iugo viventium; alii denique, qui quidem maiorem rationem habent ejus temporis, in quo nostrum oraculum versatur, ipsum exilium Assyriæ miseramque populi in eo degentis conditionem. Sed, verum ut fatear, nihil in hac opinionum discrepantia, quod satis firmum sit, invenire mihi videor, & eo minus, cum in poenam fere convertant, quod in beneficii loco habendum esse contextus orationis demonstrat.

Hic autem vix aliud intelligi patitur *desertum*, quam illud Arabiæ, per quod, ut olim in exitu suo ex Aegypto, ita reduces etiam ab exilio, duce Deo, revera profectos fuisse in patriam, ex libro *Ezræ* non tantum constat, sed aliorum quoque Prophetarum auctoritate confirmari potest, ubi de eodem hoc reditu agunt, iter per desertum haud raro commemorantium. Quod, ut locum nostrum mirifice illustrat, ita expresse fit a *Jesaja* (a):

sitim

(a) Cap. XLVIII: 24. Conf. *Ezech.* XX: 35, ubi ipsum hoc Arabiæ desertum dici putem *desertum populorum*,
a di-

stim non passi sunt in desertis locis, per quæ eos duxit; similiter a Jeremia: (a) invenit gratiam in deserto populus elapsorum a gladio. Accedit, quod hujus viæ per desertum Arabiæ indicium etiam facit vallis Achor, vs. 14. ut mox videbimus.

Proximum vero hujus suæ benevolentiae effectum, quo populum a se collectum in antiquum statum restitueret, Deus exponit vs. 14. *Et dabo ei vineas* כרמים, *abinde*, quod elliptice positum eodem redit, ac si plenius dictum fuisset: *quum primum ex deserto isto egressa fuerit*, atque adeo pristinam suam regionem occupaverit, *dabo ei suas vineas*, & quidem generosiores, כרמים, propterea dictas, quarum olim Palæstinam feracissimam fuisse, satis constat. Promittit itaque Deus, se curaturum, ut avitas suas possessiones reciperent, nomine *vinearum* designatas, ut supra ad vs. 11. *vitium ficuumque* desolatione vastitatem omnis regionis adumbratam fuisse vidimus, quia præstantissimam divitiarum & deliciarum hujus populi partem constituebant, quare mirum nemini videri debet, *vineas restitutas*, tanquam insigne beneficium in reduces conferendum, ex quo reliqua æstima-

a diversis familiis tribubusque Nomadum, qui per illud solent oberrare,

(a) Cap. XXXI: 2.

stimari possent, a Prophetis expresse commen-
dari, præsertim a *Jeremia*: (a) *Plantabis ad-
huc vineas in montibus Samariæ; qui plan-
taverint, iis fruentur*. Hoc autem promissum,
de recuperandis avitis suis agris, alterum
illud, quod subjicitur, confirmat, atque
amplificat: *Et dabo vallem Achor in
ostium spei*; in qua formula explicanda cum bene
multi respiciant ad historiam *Achanis*, qui,
hac in valle punitus, nomen ei dedit, a verbo
עכר, *turbavit*, quod scelere suo res Hebræorum
perturbaverat, *Jos. VII: 26*; alii alias
argutias attulerunt, quarum fitim restingue-
re potest Cl. *Hulsius* (b); sed his non ad-
modum opus nunc est, ubi *vallis Achor*
simpliciter commemoratur, quia Palæsti-
nam ingressuros, peragrato deserto, vallis
hæc, cis Jordanem sita, & fertili loco, pri-
mum exciperet, atque adeo de rebus suis be-
ne sperare juberet, quomodo *ostium* aliquod
spei fuerat Hebræorum populo, tempore Jo-
suæ, post iter difficile per loca deserta, re-
gionis diu exoptatæ usum, sedemque hospita-
lem prope hanc vallem primum adeptæ, præ-
sertim cum esset fertilissima, lætisque pascuis
abundaret, quare in simili argumento nomi-
natim laudatur, *Jes. LXV: 8, 9*.

Cæ-

(a) *Cap. xxxi: 5. Conf. Amosi ix: 14.*(b) *De vallibus prophet. Exercit. IV.*

Cæterum de ipsa locutione, qua *ostium spei* dicitur, obiter notasse suffecerit, eam ex idiotismo OO. esse positam, quibus nihil frequentius, quam rebus quibuscumque *portam*, pro earum aditu, aut auspicio tribuere, ut in illo *Haririi*, (a) *لقرع باب العرج*, *ad pulsandum ostium gaudii*, ad quem locum plura hujus usus exempla dedit Cl. Schultens.

Ut itaque bonæ spei, ita lætitiæ quoque argumenta haberent reduces, quod Deus declarat ultimo hujus commatis membro: *Et cantabit ibi, sicut tempore juventutis suæ, Et veluti tempore, quo exiit ex Aegypto.* Nimirum his verbis manifesta instituitur comparatio cum publica lætitia, quam olim choreis & carminibus testatos fuisse Abrahamidas, ex Aegyptiaca servitute liberatos, constat ex illo specimine, quod Moses conservavit *Exod. xv.* Illud enim tempus liberationis ex Aegypto in sacris literis, ut populi juvenus, solet considerari, vid. *Jer. II: 2. Ezech. xvi: 7, 8.* Neque aliter id nunc etiam accipiendum esse apparet ex addita explicatione, & *sicut tempore exitus ex Aegypto*; ubi copulam esse ἐξηναντιστικὴν, ultro intelligitur. Non minori autem lætitia, mox a reditu suo populum ex *Assyr. & Bab.* captivitate liberatum exultasse novimus ex historia hujus temporis (b), quando *ostium spei,*

(a) *Conf. III. p. 180.*

(b) *Vid. Ezra III: 11. Nehem. VIII: 19. XIII: 43.*

spei apertum habuit, quo spectat particula *שם*, *ibi*, nisi quis eam revocare malit ad *vineas*, quarum mentio proxime præcesserat, ut respiciatur ad antiquissimum illum morem, in mediis vineis læto cantu, lusuque vindemiæ sacra celebrandi, cuius exemplum exstat, *Jud. ix: 27. calcarunt uvas, & fecerunt carmina laudativa*; quare hoc gaudii genus, in describenda hac ipsa Iisraëlitarum prosperitate, alibi etiam iis tribuitur, e. g. *Jer. xxxi: 4. Talem vero cantandi modum tempore vindemiæ usitatum, & quidem alternis vicibus, more Bucolico, qualem Poëtarum princeps eleganter expresit, (a) verbum שם nunc quoque nobis offert; nullus certe locus relinquitur versioni Alexandr. ταπεινωθήσεται; vel Symmachi, κατωθήσεται, etsi ab Ill. Grotio probata fuerit, & thema שם, in magna diversarum significationum copia, hanc etiam adfligendi, possederit; quæ sermonis Hebr. ambiguitas ab hac etiam voce depelli facile poterit, si sumamus, quod veri est simillimum, Hebræos olim duplex שם, diversa pronuntiandi, forsan etiam scribendi, ratione probe distinxisse, non aliter, atque Arabas, quorum in sermone sub *عني*, *vexandi*, *adfligendi*, sub eodem vero themate, sed litera prima puncto insignita, *عني* nimirum, altera *cantandi* potestas præcipue regnat.*

Se-

(a) *Iliad. xviii: v. 570. sqq.*

Sequitur alterum beneficium, populi nimirum in patriam suam reducti *emendatio*, five purioris religionis *instauratio*, *vs.* 15, 16. & *continget eo tempore*, eo nempe rerum statu, de quo modo actum fuerat, *ut me appellatura sis marite mi! non amplius: mi Baäl*, quæ promissio ita vulgo solet accipi, ut significet, magis familiarem & suaviorem fore Dei conjunctionem cum populo suo, qualis Oeconomiae novæ conveniat, eamque in rem, qui in hac sunt sententia, observant, nomina *וַיְהוָה* & *בָּאֵל*, etsi maritum ambo designent, ita tamen differre, ut illud suavius sit, & amanti- bus magis proprium; hoc contra durius, quippe *dominum* designans, quod cum de Deo ante adhibuissent, timorem potius populi, quam amorem erga eum proderet; sed vereor admodum, ne minus vera sit, quam arguta & subtilis hæc distinguendi ratio. Omnem certe veri speciem ei adimere videtur usus ille suavissimus vocis *וַיְהוָה*, quem nemo non agnoscit in gemino *Jesaiæ* loco, *Cap. LIV: 4, 5; & LXII: 6.* Causam itaque hujus nominis ex Divino cultu proscribendi, cumque altero *וַיְהוָה* in posterum commutandi rectius alii, iique antiquiores interpretes, ex eo mihi repetere videntur, quod *Baäl* commune esset nomen falsorum numinum, neque adeo de Deo, sine ejus ignominia, usurpari amplius posset, quod prius fecerant, quando sub au-

reorum vitulorum imagine, quorum nomen byz maxime erat proprium, verum Deum videri volebant in honore habere, ut ex verbis Jeroboami, 1 *Reg.* xii: 28. aliisque testimoniis fatis constat.

Significatur itaque his verbis, reduces illos ad meliorem mentem, jam in exilio suo revocatos, vero Deo sese addicturos; contra pristinam suam superstitionem tanto in odio esse habituros, ut vel leviolem ejus umbram, & quicquid ex ambiguo ad eam trahi posset, sollicitè vitarent, quam insignem animi morumque mutationem magis adhuc confirmat versus proxime sequens, 16, *Et amovebo nomina Baälorum ex ore ejus*, &c. namque ut prius hujus promissi membrum, vs. 15. respiciebat ad pristinum morem, verum Deum sub imagine quadam, aut nomine sibi ignominioso colendi, ita posterius, hoc nostro commate, vs. 16. pejorem illam tangens superstitionem, qua præterea spurios vicinarum gentium Deos, communi nomine *Baälim* dictos, patronos ac defensores sibi adoptaverant, ab horum etiam cultu portendit, eos tam longe nunc abfuturos, ut vel istorum nomina commemorare religioni sibi ducerent, atque adeo legi divinæ, *Exod.* xxiii: 13. ex qua verba nostra manifesta depromta sunt, diligenter obtemperarent.

Talem vero animum, in sacras omnes imagines

gines plane impacabilem, nemo est, qui dubitet, Judæos mox a reditu suo in Patriam ostendisse, & deinceps conservasse, tempore præsertim Chasmonæorum, quo, majori studio ad legis suæ disciplinam delati, mortem subire, quamvis acerbissimam, quam avitam religionem contaminare maluerunt, quare Prophetis, quibus hac etiam parte præiverat Moses, *Deut. xxx. 5. sqq.* in more est positum, ut insignem hanc populi emendationem cum ejusdem reditu ab exilio fere conjungant, & veluti certissimam istius temporis notam nobis exhibeant. Conf. *Jer. xxiv: 5--7. xxxi 1: 37, 39. Ezech. xi: 17. &c.*

Pergo ad tertium beneficium, *vs. 17. & illo tempore placatas illis reddam bestias agri &c.* Hebraismus fert: *pangam foedus illis* id est, in ejusdem hujus populi gratiam, *cum bestiis agri, &c.* sed nemo non videt, hanc esse ejus vim, ut singularem illam curam nobis exprimat, qua Deus ab omni violentia populum suum tutum & securum præstaret, ut, certæ pacis beneficio, patriæ suæ bonis tranquille uti posset. Per Metonymiam enim, in omni fermone usitatam, *foedus pangendum*, tanquam causa, pro ejus effectu, sive ipsa *securitate*, ponitur, ut in loco gemino, *Job. v: 23.* Nul- lam vero causam reperio, cur animalia, cum maxime commemorata, proprie accipere du-

bitemus; noxiis certe animalibus minime carebat Palæstina, sæpius ab iis, tanquam irati Dei instrumentis, male habita, præsertim, ut fieri solet, dum longo tempore vastata jacuerat, conf. *vs.* 11. quare promissum de illis nunc compescendis, aut etiam aucto, pacis beneficio, incolarum numero, longius abigendis, alibi quoque, præsertim *Ezech.* xxxvi: 25. inter reliqua curæ divinæ documenta merito refertur.

Hæc præterea propria est elegantia sermonis Poëtici, apud Hebræos, ut, seculi felicioris, & velut aurei cujusdam imaginem expressuri, feras, noxiasque bestias inducant, deposita ferocitate, mites & mansuetas, ubi videas, ut in divino *Jesaiæ* carmine, *Cap.* x: 6, 7. *lupum cum agno, pardum cum hœdo placide recubantem*, a quo more non longe abit illud *Virgilii*: (a)

*Nec magnos metuent armenta leones;
Occidet & serpens, & fallax herba veneni;
Occidet.*

Idem hic loci usu quoque venit, quo amplissima pacis salutaris commoda generatim adumbran-

(a) *Eclog.* iv,

umbrantur, neque adeo opus est, si vel *feras*, ut sæpe sunt, pro *hostium* compescendorum symbolis accipias, justo diligentius exquirere, quid primum *bestiæ agri*, deinde quid *volucres coeli*, tum ad extremum, quid *reptilia*, speciatim significant; Musis enim iratis, oportet, natus sit, qui quidem hoc interpretandi genere delectetur. Ad vim certe hujus oraculi percipiendam sufficere nobis potest locus plane geminus, *Levit. xxvi: 6.* qui, cum nostri fundus sit, adscribi meretur; *dabo, inquit Deus, pacem in illa regione, ut recubetis, & nemo sit, qui vos exterreat, faciamque, ut cesset mala bestia ex illa regione, & per illam gladius non transibit*; quare ad absolvendam publicæ securitatis imaginem expresse hoc etiam addi videmus: *frangam arcum gladiumque ex hac regione*, in qua formula facile observatur prægnans & nervosa brevitas, qua *frangere* quævis belli instrumenta, ipsumque adeo bellum, *ex regione* valet, *fracta ex ea abolere*, & cum pacis suavissimæ artibus commutare, quemadmodum in simili argumento, a *Jesaja, Cap. ii: 4. arma in falces & ligones confluenda*, aut etiam *comburenda, Cap. ix: 4.* proponuntur. Hoc autem *pacis* beneficium, prorsus ut priora illa, Prophetæ passim Judæis in patriam redactis solent promittere, & inter notas illius temporis, in quo delineando noster versatur, quod-

quodque adventum Mesſiæ proxime antever-
tit, collocare, e. g. *Jer.* xxxii: 37. *reducam*
eos in hunc locum, & efficiam, ut ſecure ibi ha-
bitent; tum quia ſingularis Dei cura, iſto
tempore, revera eminuit, qua populum ſuum
ab omni impetu hoſtium tutum præſtitit; ut
conſtat ex hiſtoria *Maccab.* præſertim *Simeo-*
nis. vid. i *Maccab.* xiv. 8. ſqq. ubi gentis Ju-
daicæ Halcyonia ita deſcripta reperimus, ut
oraculi noſtri vis & veritas ex iis facile poſſit
æſtimari; tum, quia pacem illam externam
alia mox exciperet, cœleſtis & æterna, ſub
regno Mesſiæ, tanquam proprium huius bo-
num, perfruenda.

Idem tenendum, uſumque habet inſignem,
ut reliqua bona, quæ ad finem uſque huius
Capitis porro promittuntur, recte explicemus,
quorum omnium fundamentum habetur,
uſ. 18, 19. formulis iterum a matrimo-
nio deſumptis, populi defectionem prius inter-
rupto, ſed firmiori ratione nunc inſtaurando;
quare foederis huius conſtantia non tantum
generatim proponitur, in initio *uſ.* 18, ſed
dein ea quoque ſpeciatiim deſignantur attribu-
ta, quæ, tam a parte Dei, quam populi, illud
firmum & ſtabile efficerent.

Prius fit hiſ verbis: *deſponſabo te mihi in*
perpetuum, ubi Deus populum, de quo prius,
in tertia perſona, veluti cum indignatione,
ſermone fecerat, directe compellat, ut ipſe
oratio-

orationis habitus cum blandiori ejus argumento conveniret. Thema Hebr. ארש convenit cum Arab. عرس, quod proprie notat *conne- xuit, colligavit*, quomodo speciatim adhibetur de *camelo decumbente*, cujus *ima armi, pedesve cum collo constringuntur*; hinc facile translatum est ad *vinculum* illud, quo vir, dato acceptoque pignore, feminam sibi despondet, ejusque fidem obstringit, ut patet ex derivato عروس, quod *sponsam* denotat, spec. *deductam in domum sponsi*, nec non ex Conjug. IV. اعرس, *convivium nuptiale instruxit*.

Promittitur itaque nova inter Deum reconciliatum, populumque, castigationibus emendatum, conjunctio, quæ, respectu curæ, defensionis, & gubernationis divinæ, eique respondentis populi in Deum amoris, fiduciæ, & obsequii, rationem conjugii haberet, & quidem *stabilis*, לעלים, *in perpetuum*; partim, quia per omne reliquum tempus Oecon. V. duraret, qui frequens est usus vocis עלים, quo, verbi gratia, de *legibus ritualibus*, aliquando abrogandis, sæpe adhibetur, & de urbe Hierosolyma, post exilium Babil. instaurata, quamvis per Romanos evertenda, vere tamen dicitur apud Jerem. (a) *non divelletur, neque disjicietur in æternum*; partim, quia

(a) Cap. xxx, 10.

quia mox illud exciperet Oeconomia nova, qua foedus gratiæ, sua natura sempiternum, cujus bona sunt ἀμεταμέλητα, unice floreret.

Ea vero attributa, quæ conjugium hoc, ex *parte Dei*, maxime stabile redderent, nominatim subjiciuntur, & geminum par constituunt. Alterum est, desponsabo te *in justitia & æquitate*, quæ duo vocabula, cum significatione sibi sint cognata, ut fere solent, juxta se posita, nostro in loco, habita conjugii ratione, de quo sermo est, eum agendi modum designant, quem, ut recte observavit *Ill. Grotius*, conjugii suæ maritus ex lege debet, qua videlicet ei de rebus, ad victum & amictum necessariis, prospicere, sanctumque matrimonii jus certa fide observare tenebatur. Similem itaque curam & æquitatem, ad quam, multis modis olim demonstratam, Deum supra provocantem vidimus, *v. 7.* nunc etiam se præstiturum pollicetur; sed præterea in hac formula non obscure continetur ejusmodi reipublicæ instauratæ administratio, quæ, curante Deo, ad normam justitiae & æquitatis fieret, & alibi quoque huic temporis promittitur; e. g. *Jes. 1: 26.*

Ut autem beatos ter & amplius irrupta teneat copula, minime sufficit, ut maritus, *ex justo & æquo*, cum uxore sua agat, verum accedat etiam, oportet, singulare studium amoris, quo nihil ad conjungendam benevolentiam

tiam efficacius. Idem in hac etiam conjugii Divini imagine observatur, & per alterum par exprimitur: *Et in gratia, Et in amore tenerrimo*; prius חסד, ex nativa sua potestate *succosæ ubertatis*, liberalissimam benevolentiam & pietatem, ex perenni veluti vena fluentem, qua maritus longe plura, quam stricto quidem jure debeat, in uxorem suam facile confert, complectitur; posterius רחמים, *teneritudines*, in plur. nō. positum, qui *superlativi* vim habet, *amorem tenerrimum* designat, quo fit, ut, quod a conjugē sua in se peccatum sit, maritus clementer ei condonet, dolorem ejus doleat, & conjunctissime cum ea vivat.

Quæ vero *ex parte populi*, veluti conjugis, matrimonium hoc certum & stabile efficerent, habentur, vs. 19. *Et te mihi sincerum in modum despondebo, Et agnosces Jēhovam.* Vox אמונה *firmitatem* proprie denotat, unde ad firmam, sibi que constantem fidem, qua quis se talem revera præstat, qualis videri vult, & esse debet, vulgo transfertur, & de conjugē adhibita, certum atque ab omni simulatione vacuum amorem complectitur, quo, toto animo marito suo addicta, omnia probæ conjugis officia ipsi persolvere, & huic uni placere satagat. Huc etiam spectat altera illa, & prægnans locutio; *Et agnosces Jēhovam*, id est, probe cognitum, ut maritum tuum, coles,

les, eique, pro amplitudine verbi $\gamma\tau$, non verbis tantum, sed & factis, adeoque summa cum cura atque studio, debitum honorem & obsequium præstabis.

Quod autem formula *despondendi* tribus vicibus repetitur, etsi pondere suo minime careat, eorum tamen argutiis, longius certe quæsitis, qui Trinitatis mysterium in eo reperisse sibi visi sunt, implicari non debet; figura hæc est, quam Rhetores *Anaphoram* appellant, nostro loco aptissima, cum ad magnitudinem hujus promissi extollendam, tum ad omnem etiam de ejus certitudine dubitationem, tanta felicitate indignis, eximendam.

Promissio-
num
harum im-
plemen-
tum.

Universa vero promissi hujus ratio ita comparata est, ut ab ultima Ecclesiæ veteris ætate minime abhorreat, ubi bona illa externa hujus vitæ, quæ mox *vs.* 20, & 21. ei tribuuntur, locum adhuc inveniunt, sed commode de ea, si sensum spectes Grammaticum, atque adeo tenuiorem, explicari posfit, ac debeat, ut in quamplurimis Prophetarum oraculis usu venit, quæ de eodem temporis articulo agunt, conf. e. g. cum nostro insignis locus, *Jerem.* xxxiii: 6-9.

Quis enim inficias iverit, eo quidem tempore foedus, olim cum hoc populo sancitum, sed ab ipso violatum, Deum renovasse, cum ex adversis & perditis rebus ad meliorem statum ejus fortunam revocavit, suoque numi-
ne,

ne, & auxilio, sæpe eum præsens defendit; idem vero populus, omni falſorum numinum cultu repudiato, puriori religioni adhæſit, & ad leges, a Moſe præſcriptas, majori ſtudio ſeſe applicuit? unde factum, ut hinc Divina clementia & miſericordia; illinc populi, verum Deum agnoſcentis & colentis, conſtantia enituerit, inſigni morum & juſtitiae emendatione juncta, quam huic ipſi ætati Prophe- tæ paſſim tribuunt, quando impleri coeptum, quod promiſſum legimus, *Jeſ. 1: 26. Reſti- tuam judices tuos, ut in initio - - - Poſtea vo- caberis urbs juſta; & civitas fidelis.* Adda- tur, *Zach. viii: 3, 8. Zeph. iii: 13.* Sed in tenuiori hoc ſenſu minime ſubſiſtendum eſt, quandoquidem omnes formulæ, quibus hoc in loco Deus utitur, tam magnificæ ſunt & auguſtæ, ut perfectiorem illum gradum, qui Novæ Oeconomiae proprius eſt, oculis noſtris ſubſciant, & in eo vim ſuam & amplitudinem unice exferant.

Tum certe *deſpondit* ſibi Deus *in æternum*, & quidem ſibi ſoli, abrogata omni humana auctoritate in rebus, ad æternam ſalutem ſpe- ctantibus, ſemen electum ex veteri ſuo po- pulo, cui, tanquam Eccleſiæ matri, gentes adſcriptæ ſunt, quando id, per efficacem Euan- gelii vocem, ad novum illud gratiæ purioris foedus adduxit, quod ſua natura ſempiternum eſt, eoque nomine maxime differt a veteri iſto,

antiquando & abrogando, veluti *Regnum in-*
mobile, ut appellatur *Hebr.* xii: 28. Hoc
 demum firmisimis illis nititur fundamentis,
 quæ *ex parte Dei*, sunt primum *justitia*, &
æquitas; sive cogites de *justitia* illa *æterna*,
 quam *Messias*, ex vaticinio *Danielis* (a), ad
 expianda peccata, atque adeo Dei severita-
 tem cum maxima clementia temperandam
 compararet; sive de ipsa simul lege Euange-
 lii, immutabili veræ justitiæ & æquitatis nor-
 ma; dein etiam *gratia* & *miserationes*, unde,
 veluti ex perenni quodam fonte, omnia om-
 nino novi foederis beneficia in credentes re-
 dundant, quæ certos eos reddant de amore
 Dei immutabili, beatæque immortalitatis
 spem iis adferant. *Ex parte vero Ecclesiæ*,
 foedus hoc firmum & stabile manet per *fidem*
 illam sinceram, אמונה cum maxime dictam,
 qua Deo, per Christum conciliato, veri ejus
 cives toto animo sunt addicti, legibus ejus,
 non tabulis, ut olim, lapideis, sed ipsi ani-
 mo per Spiritum S. inscriptis, ultro obtem-
 perant, atque adeo a Deo, cujus gloriam re-
 tecta facie intuentur, ad id docti & instituti,
 ipsum in perpetuo amore & honore habent.
 Quæ, cum facilia sint, & ab aliis pasim tra-
 dita atque demonstrata, digito tetigisse suffe-
 cerit.

Pergo

(a) *Cap.* ix, 24.

Pergo itaque ad *quintum* promissi divini articulum, vs. 20, 21. ubi Deus mirificam rerum omnium ubertatem, veluti fructum foederis renovati, suo populo pollicetur; *Exaudiam* (*dictum Jēhovæ*) *exaudiam coelum*, &c. eleganti usus prosopopoia, qua *coelum*, *terra*, & ejus *fructus*, tanquam totidem personæ proponuntur, quarum una alterius opem non frustra implorat, sed ejus desideriis quasi annuit, plenissimeque satisfacit, quæ vis est verbi נָעַן, *respondit*, bis quidem in impressis, & plerisque etiam scriptis Codicibus positi, sed primo tamen loco omissi in antiquo Cod. Ms. quem nuper recensuit Cl. *Lilienthalius* (a), neque lecti ab *Alexandrinis*, *Syro* & *Arabe*.

Coelum videlicet, quod alias ab irato Deo *teneum* redditur, *Deut.* xxviii: 23. nunc ut veniam & facultatem pluendi, terramque suo calore fovendi, a Deo supplicibus verbis orans inducitur; *terra* vero coeli benignam operam, quo fere modo *Nilum* alloquitur *Tibullus*, *Lib.* i. *Elog.* 7.

*Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluvio supplicat herba Fovi.*

Fru-

(a) Vid. viri laudati *Comment. Critica*, sistens duorum Codicum Mstorum *Biblia Hebr. continentium*, qui *Regiomanti Borussorum* asservantur, præstantissimorum notitiam. *Pag.* 349.

Fruges vicissim a terra petere finguntur copiosum illum succum, quo nutritæ lætius crescant, ut fit, quando, verbis ut utar *Virgilii* (a):

foecundis imbribus æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & om-
nes

Magnus alit magno commistus corpore foetus.

Ex multiplici autem fructuum genere *frumentum*, *oleum*, *mustum* speciatim laudantur, quod præcipua hæc erant Palæstinæ munera, & ad Dei, tanquam mariti, curam pertinebat, eorum usum populo, suæ conjugi, subministrare, uti vidimus ad *vs. 7.* Hi denique terræ fructus dicuntur, *exaudituri Iizraëlem*, sive vota *Iisraëliitarum*, quod, faciente Deo, fonte omnis boni, uberrima copia expectationem hujus populi complerent & cumularent, appellati nunc *Iizraëlis*, de nomine symbolico, *Iizraëlis*, quod primo Hoseæ filio supra datum fuerat, *Cap. 1: 4.*

Ad idem vero tempus, quo superiores, hæc etiam promissio refertur, *fiet illo die*, &c. quod, ubi vidimus fluxit, ab instaurata republica, usque ad adventum Mesfiæ, regnique ejus coelestis

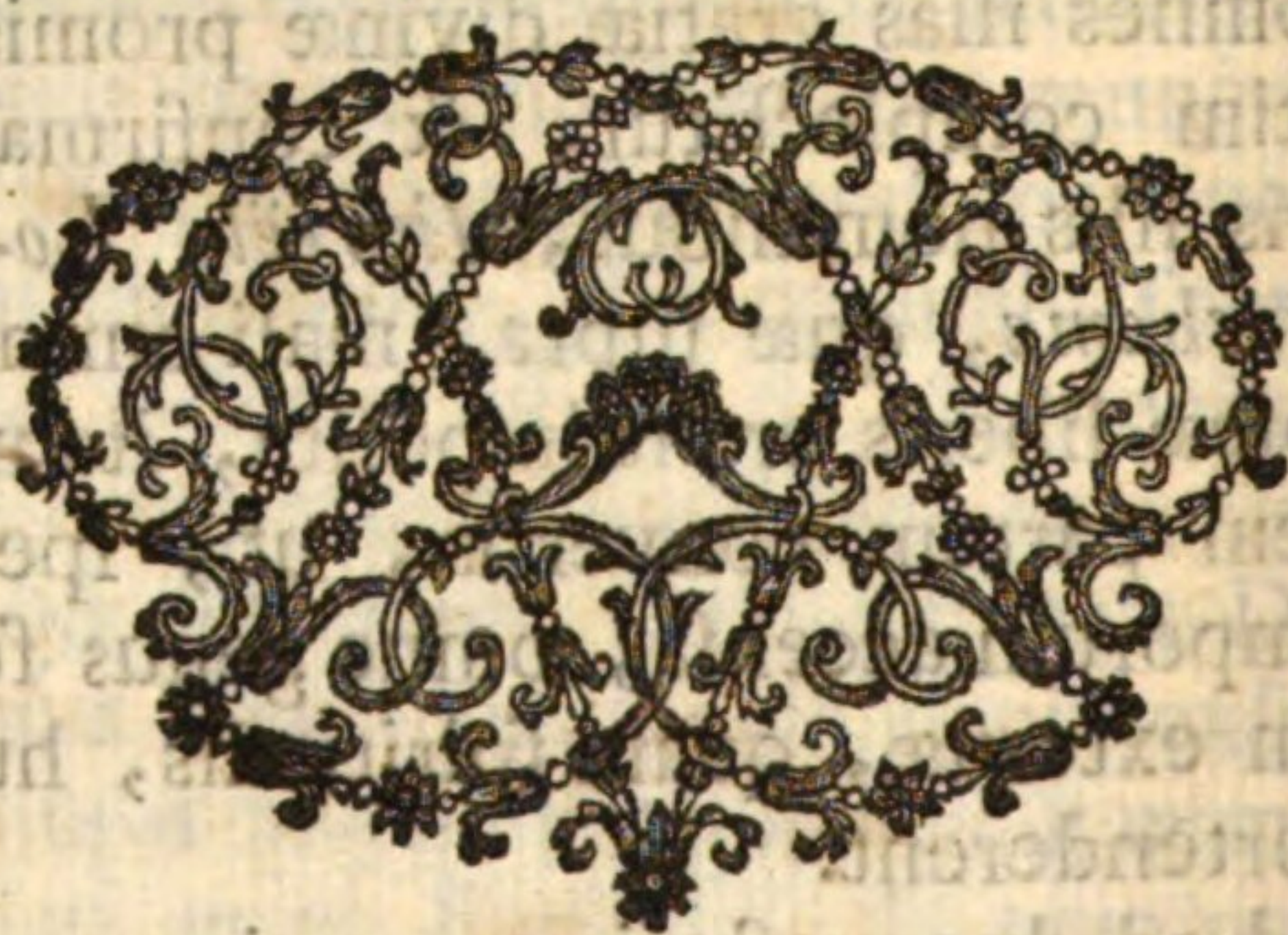
(a) *Georg. lib. II. v. 325.*

lestis constitutionem. Hujus autem temporis proprium aliquod bonum fuisse, miram terræ fertilitatem, atque ex ea oriundam rerum omnium copiam, tanto consensu docent Prophetarum oracula, (vid. *Jer.* xxxi: 12, 28. xxxii: 41.) ut eandem nostro nunc obversatam esse dubitari non possit, neque adeo a simpliciore hoc sensu, & quem eventus aperte comprobavit, cum numerofo interpretum grege, discedere opus habeamus.

Ultimus denique articulus, in modum epilogi, omnes illas gratiæ divinæ promissiones summatim complectitur, & confirmat, *vs.* 22. atris illis nominibus, *Iizreël*, *Lo-ammi*, & *Lo-ruchama*, quæ supra, mali ominis causa, Hoseæ liberis erant imposita, ita nunc in meliorem partem conversis, ut, spe lætiorum temporum accensa, omne genus felicitatis, tam externæ, quam spiritualis, huic populo portenderent.

Quod ad duo posteriora nomina, manifestum hoc est omnibus, ex ipsis hujus commatis verbis, *miserebor Lo-ruchamæ*, & *appellabo Loämmi Populum meum*, quæ formulæ cum eadem fere sint, atque illæ, *Cap. i. vs. 10*, & *12*, ulteriori explicatione non indigent. Primo vero nomini, *Iizreël*, quondam sinistro, malique omnino commatis, vim suam lætam ac benignam, quam per se habet, his verbis restitui videmus: *conferam eam mihi in*
T
has

hac terra; vere enim Iizrëel, ex לֵא יִזְרְעֵל, seminabit Deus, compositum, hoc ipsum significat, atque adeo populum Judaicum nobis offert, ut semen Deo charum, ipsi sacrum, & singulari ejus favore, mirum in modum in patria sua, Palæstina, multiplicandum; de quo populi incremento, quæ supra pag. 69. ad Cap. 1: 10. ubi eadem tempora delineantur, observavimus, huc facile transferri possunt, quare verbum non addo.

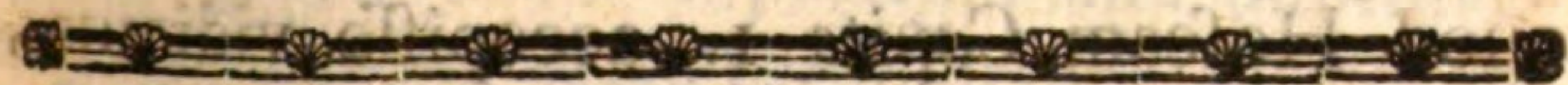

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT III.

1. *Deinde edixit mihi Jekhova: iterum abi, ama mulierem, amatam a marito, & tamen adulterantem; quemadmodum amat Jekhova Israëlitas, etiamsi se convertant ad alienos Deos, & ament vim ignitam uvarum.*
2. *Tum eam quindecim siclis, & sesquimodio hordei mihi comparavi.*
3. *Dein dicebam illi: multos dies mihi desidebis solitaria; non scortaberis, neque ullius viri eris; ego vero tuus ero.*
4. *Nam multos dies sedebunt Filii Israëlis, sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificiis,*

ciis, & sine statua, & sine amiculo sacerdotali, & sine imagunculis fatidicis.

5. *Postea, mutata conditione, quærent Jehovaham, Deum suum, & Davidem, Regem suum, & trepidi advenient ad Jehovaham, ejusque bonitatem, posteriore tempore.*

Convenientia hujus oraculi cum primo; Cap. 3.

An de novis nuptiis hic sermo sit?

Accedimus nunc ad tertium sermonem propheticum, in hoc primo simillimum, quod actionibus symbolicis, iisque magna ex parte ejusdem generis, iterum est compositus. Mandatum certe de ducenda conjuge perfida non multum ab illo discrepat, quod Hoseam *Capite 1.* accepisse vidimus, nec minorem habet difficultatem, unde factum, ut in ea tollenda nunc etiam in alia omnia discedere, nec verbis, sed universa re, & tota sententia inter sese dissensire videas interpretes, veteres pariter, atque recentiores, dum alii, eandem illam *Gomerem*, ob adulteria sua repudiatam, vi hujus mandati a vate denuo recipiendam, novisque amoris officiis prosequendam fuisse autumant; alii contra alteram quidem aliquam, eamque impudicam, mulierem, ad quam Hosea suum transferre studium debuerit, designari fatentur, sed conjugium cum ea ineundum fuisse negant, atque adeo novum *amorem*, ipsi imperatum, de quadam potius benevolentia, quam illo quidem amore,

re, quem conjuges sibi inter se debeant, accipiunt. Hæc certe mens videtur fuisse *Hieronymi* (a), hunc in modum argumentantis, dicam, an argutantis? *quia Propheta diligit adulteram, & tamen non ei matrimonio copulatur, nec fornicatione conjungitur, sed tantum diligit delinquentem, typus Dei est, qui filios Israel pessimos diligit.* Post *Hieronimum* aliis, oppido multis, eadem sententia placuit, quæ tamen id sumit, quod a vera mandati divini mente longius est remotum.

Ecquis enim *amandi* verbum eadem vi atque amplitudine hic positum esse dubitaverit, qua mox in altera formula, ubi mulier dicitur *amata a marito*, namque *maritum* vox Hebr. *vr* hoc in loco unice designat? neque, ut hoc addam, aliud amoris generis, nisi *conjugale*, symboli nostri ratio patitur, cum ad depingendum Dei amorem institutum sit, hic autem in universa scena proponatur, veluti amor mariti erga suam conjugem, quantumvis indignam & perfidam. Hoc autem posito, magna illa e vestigio redit quæstio, qua demum ratione conjugium cum muliere, cui *adulteræ* notam inuri videmus, cum numinis supremi, illud jubentis, sanctitate conciliari possit. Multis certe hoc tam insolens vi-

(a). *Operum* t. III. p. 1254.

visum est, ut, ex lege illa *Augustini* (a), qua figurata esse monuit, quæ, si proprie accipiantur, cum regula fidei & honestate morum pugnant, hæc omnia negent vere ita facta esse, sed, in visione duntaxat Prophetica, Hoseæ repræsentata, populoque dein, parabolæ in modum, proposita fuisse contendunt; ex his *Drusus* ad h. l. ubi, non est credibile, inquit, ductam fuisse a Propheta extra visionem; nimis crassa est quorundam aliter sententiam opinio. Huic autem sententiæ eadem obstant dubia, quæ supra, p. 21, & 29. proposui, quæ si recte sese habeant, nemo facile ambiget, quin hæc acta posteriora prioribus respondeant, ut, si hæc non ficta, sed facta fuerint, illa etiam vere gesta fuisse, statuendum videatur. Ad id præterea, quod caput causæ est, explicandum ista ratione parum proficere mihi quidem videntur; vel sic enim ex iis quæri merito potest, qui Deum decuerit, tale quid per visionem jubere, quod, cum proponi deberet a Propheta, tanquam a se revera effectum, sine crimine tamen perpetrari non potuisse ipsi judicant?

Hoc itaque remedio, quo non magnopere nunc indigemus, misso facto, quid de eorum opinione statuendum sit, consideremus, qui, nihil aliud ab Hosea Deum postulasse, sibi

(a) *Lib. III. de Doctr. Christ. C. x.*

fibi persuadent, quam, ut ad perfidam suam uxorem, *Gomer*, denuo amandam sese applicaret, eamque in gratiam reciperet. Ita nimirum omnia satis facile fluere videntur, nec, quod in hoc mandato carpant, sanctissimæ religionis adversariis relinqui, quare minime miror, frequentes in hanc sententiam ivisse interpretes, eamque libenter meam facerem, nisi graviores aliter sentiendi rationes intercederent.

Feminam certe, quam amare noster jubetur, simpliciter ~~non~~ dici videmus, quod sine articulo, atque adeo indefinite positum, qualemcumque potius feminam, quam certam illam, & nomine suo cognitam *Gomerem* nobis indicat; quis enim dubitaverit, si quidem *Hoseam* ad hanc denuo ablegare voluisset Deus, eandem, sive suo nomine, sive alia quadam expressa nota, quæ tamen nulla hic reperitur, ipsi demonstrandam fuisse? Quod autem a moribus suis, ut *adultera*, præterea describebatur, non magis ei *Gomerem*, quam aliam istius generis quamcumque mulierem, ostendebat.

Sed illud quoque magno argumento est, de *novis nuptiis* cum maxime agi, quod mulierem istam certo pretio comparatam fuisse legimus, v. 2. Hoc autem, æqui si velimus esse, de dote, ex antiquo more persoluta, unice intelligi potest. Quotquot certe ingenium

nium suum exercuerunt, ut aliam quandam pretii illius rationem invenirent, a simplicissimo, atque adeo verissimo verborum sensu longius discesse reperiuntur, cujus rei exemplum, ut alios nunc mittam, capi potest ex *Lörsio*, (a) subtilioris ingenii Theologo, pretium hoc fuisse affirmante, quo conjugem suam Gomerem aliis, ad certum tempus in custodia alendam, Hosea tradiderit.

Pro dote vero si datum illud esse judicari debet, hoc unum relinquitur, ut novam sibi conjugem ex jussu divino ipsum comparasse fateamur, priori, sive mortua, sive, quod emendari nollet, repudiata, quod procul dubio nobiscum agnovissent omnes, nisi putassent, hoc dato, id necessario statui, quod sanctitati divinae maxime contrarium sit.

Sed salva res est, modo teneamus, quod in simili argumento supra nobis usu venit, vocem *אִשָּׁה זָנָיָה*, *adulteram*, non eam, ut vulgo putant, per se notare, quæ jam ante matrimonii fidem, quam Hoseæ desponderetur, violasset, verum, ut participia *Hebræorum futurum tempus perinde complectuntur, atque præteritum*

(a) *Diff. Theol. ii. de matrimonio Hoseæ juxta serie fata x. tribuum, Samaritanorum, & Judæorum pingente. pag. 20.*

veritum aut præsens, (a) quod ex additis circumstantiis demum definiri debet, talem nunc designare, quæ, stante suo conjugio cum Hoseæ, sese perfidam huic suo marito præberet, prorsus ut alterum illud, *amata viro*, ad tempus futurum, quod ejus nuptias cum vate noctea exciperet, manifesto spectat. Hactenus itaque eadem hujus mandati symbolici ratio est, atque illius *Cap. i.* de ducenda uxore *scortationi dedita*, nec quicquam in eo, quod reprehendi mereatur, facile ostendi potest.

Alia vero reperiuntur in novo hoc matrimonio singularia, quibus a priori differt, atque adeo causa continetur, ob quam, Deo auctore, capessi, populoque ob oculos proponi debuit, quæ propterea operæ pretium est a nobis cognosci.

Quid differt
ferat hoc
symbolum a
priori?

Namque (i) cum prius illud proxime spectabat ad perditam Iisraëliitarum nequitiam patefaciendam, hoc præterea institutum fuit, ut expressum esset signum constantissimi illius amoris, quo Deus gentem hanc perfidam, pessimeque de se meritam, sed ob patres suos dilectam, complecti tamen pergeret; ideo

var

(a) Certissima hæc est regula syntaxeos Hebræorum, quam nemo, Hebraice doctus, facile ignorabit, post tantam præsertim exemplorum copiam, quantam instruxerunt viri ex hac arte nobilissimi, *Glasius Lib. III. tract. IV. Can. VI. & Schroederus, Syntax. Hebr. pag. 353.*

vates, qui supra *Cap. 1: 2. ducere scortum* simpliciter iussus fuerat, nunc *amare* adulteram, eique, data opera, tenerrimi amoris officia, quæ quidem ab amantissimo marito proficisci possent, præstare jubetur, hac addita mandati causa: *quemadmodum Deus amat Israhëlitas*, ejus loco, in priori casu, *defectio a Deo*, veluti præcipua illius imaginis exhibendæ ratio, unice commemoratur.

(2) In priori scena Hosea quidem genti perduelli imminentes poenas, tam per nomina symbolica, *Iizr. Lo-Ruch.* atque *Loammi*, quam per expressas etiam comminationes, *Cap. 11.* denuntiaverat, sed miserum illum statum, veramque ejus rationem nondum in conspectu civium suorum ita posuerat, ut nunc fiebat, atque adeo opus erat ad eorum animos fortius percellendos.

Quando enim uxori, adulterii convictæ, jussu Divino poenam constituit, *v. 3.* per se satis quidem gravem, at hoc amoris tamen condimento mitigatam, ut cum eadem, postquam ab ipso separate vitam aliquamdiu egisset solitariam & lugubrem, in gratiam tandem rediret, exsilii istius magis expressam imaginem ante oculos posuit, quo Israhëlitum defectionem Deus ita vindicaret, ut pristini tamen amoris memor, post elapsam castigationis tempus, iis ignosceret, & in antiquum statum eos restitueret.

(3) Ad

(3) Ad extremum, etsi vates noster brevitat, ut solet, studiosus non expresse commemorat, hanc alteram suam conjugem, postquam sola vixerat, vitam & mores emendasse, fas tamen est, ut id ipsum ex eventu, v. 5. proposito, revera factum fuisse colligamus, eamque adeo populi, cujus personam gerebat, poenitentiam exemplo suo præmonstrasse statuamus, quale deërat in priori schemate, ubi *Gomerem*, ut perditæ profligatæque malitiæ feminam, nulla ratione corrigendam, comparuisse vidimus.

Quorsum igitur spectet oraculi nostri summa, quisnam ejus finis sit, ex his, quæ dicta sunt, intelligi facile potest. Hoc nempe nunc agi, mihi quidem persuadeo, ut ipsa illa fata decem tribuum, quæ, *Capite* II. vates noster nudo sermone descripserat, in hac altera conjugii sui imagine, quasi coram spectanda civium oculis objiceret, & majori simul luce circumfunderet. Hujus certe generis est, quod ipsius Mesiaë, veri illius *Davidis*, ad quem Judæi se tandem reciperent, v. 5. facta mentione singularem illius emendationis modum, quam ante prædixerat, nunc adjecit, idque adeo, quod in tota fatorum hujus populi ratione præcipuum erat, apertius declaravit.

Scopus hujus oraculi?

Quod ad ordinem attinet, in hac concione observatum, duas ejus partes distinguere nobis

Partitio.

bis licet, quarum *prior* fit typi, de ducenda adultera, propositio v. 1--3; *posterior* ejusdem interpretatio, v. 4, 5.

In priori parte *primo* notamus mandatum Dei cum vera ejus ratione, v. 1. propositum; *dein* obsequium, quod huic mandato Hosea præstitit; v. 2 & 3.

v. 1. Verba Dei, quæ primo hoc commate enarrat, non consilii cujusdam, sed omnino *mandati* vim habuisse, ipsum verbum *אמר*, nobis indicat, quippe de *jubentis dicto* maxime usitatum, cujus idcirco derivatum apud Arabas, *امرى*, Imperatorem notare, vix quisquam est, qui nesciat.

Mandatum
Dei.

Mandatum vero Dei sic se habet: *iterum abi, & ama mulierem, amatam a marito, & tamen adulteram*; id est, ut mihi quidem videtur: *disrupto prioris tui conjugii vinculo*. (Gomere, sive mortua, sive repudiata) *novam uxorem tibi quære, a te in deliciis habendam, tantoque amore prosequendam, ut, si perfidia sua sancta matrimonii jura violet, eaque de causa vivere cum ea diutius haud possis, tibi tamen cara maneat, & a te, simul atque vitam suam emendaverit, lubenter in gratiam recipiatur*.

Quæ singula, licet in textu totidem verbis non sint expressa, universi tamen oraculi complexu, cujus ratio maxime est habenda, revera continentur, veramque ejus vim, ut

ut Deo minime indignam, nobis aperiant.
 Mandatum enim Divinum de novo conju-
 gio ineundo non potuit non in prioris disso-
 lutione fundatum fuisse; novas autem juberi
 nuptias, supra vidimus, atque ex v. 2. recte
 intellecto, extra controversiam ponitur. Ar-
 gumenta certe, quæ in contrariam partem ad-
 duci solent, justo leviora mihi quidem viden-
 tur; quale illud est, quod ex *adverbio*, *iterum abi*, colligunt haud pauci, ad priorem
 istam adulteram, *Gomerem*, Hoseæ fuisse re-
 deundum; nihil enim aliud hæc particula per
 se infert, nisi actum repetitum, alteri simi-
 lem, sive eadem, sive altera conjux fuerit
 amanda; neque magis nos movet, quod ab
 aliis objicitur, symboli hujus rationem, quo
 reditus Dei ad eandem gentem portendi de-
 buit, sibi minus constare, nisi vatem ad pri-
 stinam uxorem denuo ablegatum fuisse sta-
 tuamus. Namque ut id genus imaginum ni-
 miam subtilitatem respuit, ita præsentī pictu-
 ræ sufficere hoc poterat, ut ea nunc induce-
 retur conjux, quæ, cum maritum amantissi-
 mum gravius offendisset, ipsi tamen mane-
 ret cara, veniamque ab eo tandem impetra-
 ret; hanc enim amplitudinem, quam in para-
 phrasi expressi, formulæ isti, *ama adulteram*,
 omnino inesse, ex iis intelligi potest, quæ
 v. 3, & 5. habentur, quæque mandati hujus
 vim plenius exponunt.

Amorem vero illum, quem Deus hoc in loco postulat, haud alium esse, quam conjugalem, res ipsa, & universi schematis ratio docet, ne quis cum *Schmidio* aliisque, mulierem hanc Hoseæ nuptam fuisse inficiantibus, affectum amoris, qui conjugem decet, ab hoc mandato perperam removeat, idque tenuius, quam par est, interpretetur.

Quod præterea verba illa, *amata socio*, (five *marito suo*,) & *tamen adultera*, non, ut vulgo fit, accepi de mulieris hujus antea acta vita, sed, ad oraculi hujus sanctitatem eo rectius tuendam, de illa, quam in Hoseæ matrimonio collocata deinceps ageret, post ea, quæ supra monui p. 153. ab indole textus Hebraici minime alienum peritissimo cuique videbitur. Hoc autem si recte sese habet, simul & illud patet, vocem *חַיִּים*, quæ proprie *compascuum*, hinc *vitæ socium*, aut *amicum*, ut nostri vertunt, quotidiana consuetudine conjunctissimum, significat, in bonam partem nunc accipiendam, prorsus, ut in loco gemino *Jer. III: 20*, pro *marito* esse positam & quidem benignissimo, neque adeo alium, quam ipsum Hoseam, qui talem se præstare deberet, hoc nomine intelligi. Id enim vero huic conjugio maxime proprium esse voluit Deus O. M. ut in illo certamen honestum amoris atque patientiæ cum perfidia conspiceretur, ad quod expingendum quam pulcre

pulcre sibi opposita sint verba illa, אָהַב, & אָהַבָהּ, ex nativa eorum potestate plenius intelligi potest, cum illud ab *adspirando* (a) ad *amorem* flagrantissimum; hoc autem a *fastidio*, quale, *siti expleta*, oriri solet, ad *adulterium* declarandum translatum sit.

Quid vero sibi velit hoc mandatum, nobis Mandati
divini ratio. exponit *alterum* hujus commatis *membrum*, ubi amor, ab Hosea adulteræ suæ conjugii demonstrandus, cum illo Dei erga gentem Iisraëliticam, & speciatim x ejus tribus, idololatriæ aliisque vitiis deditas, his verbis comparatur: *quemadmodum amat Jehovah &c.* Hebraismus ad verbum habet: *secundum amare Jehovah filios Iisr.* cujusmodi constructionis exempla collecta reperies in *Drusii Parallelis*, & *Glasii Gramm.* (b).

Ita nimirum *actus continuus*, sive illius amoris constantia exprimitur, quo Deus hanc gentem, ut ut indignam, complecteretur, *quavis*

(a) Nempe convenit cum אָהַב, *amavit*, Arabum *أحب*, *spiravit*, *spirando appetiit*, quomodo *ἐσπνεῖν*, *adflare*, verbum Laconibus proprium, *Aelianus* interpretatur per *ἐπαῖν*, *amare*, quod factum etiam ab *He-sychio*, V. *ἐπαρνεῖται*, & *ἐπαρ ἐσπνεῖ*. Alterum vero אָהַבָהּ, idem est cum *أف*, quod inter alia Arabum Critici exponunt per *أفدوى*, *explevit sitim*, aut etiam per *أف*, *fastidivit*, unde in S. literis ad adulterii libidinem honeste designandam transit.

(b) *Lib. III. Tract. III. Cap. 44.*

vis se converterent ad aliena numina. Concedendi vim hic habet particula *et*, atque ita facit cum ad extollendam Dei clementiam patientiamque, tum ad aggravandam populi contumacis malitiam. Ipsa vero formula, *se convertendi ad aliena numina*, ex lege Mosai-
 ca desumpta est, vid. *Lev. xix: 4. Deut. xxxi: 18, 20.* ubi omnem ambitum pravæ vetitæque religionis complectitur, qua cultus & obsequium soli Deo, ex foedere Sinaitico, debitum, cum hujus contemptu, ad ficta aliarum gentium numina transfertur, atque in eorum præsidio spes omnis & fiducia collocatur; ad quem modum idololatræ *cervicem; non faciem, Deo obvertere* dicuntur, *Jer. ii: 27. et xxxii: 37.*

Quo vero sensu alterum illud accipiendum sit, quod mox, ut idololatriæ manifestæ specimen, subjicitur, *amant uvæ uvarum*, haud æque in promptu est. *Aquila*, dum vertit *παλαιά*, aut *Symmachus*, qui habet *ακάρεες*, perperam legisse videntur *uvæ*; nostrum autem *uvæ*, quod vix alibi reperitur, innumeris conjecturis patet, quarum aliæ aliis sunt leviores. Occurrit quidem *Jes. xvi: 7.* ibique per *fundamenta* vulgo vertitur, sed corruptum id esse ex *uvæ*, locus geminus, *Jer. xlvi: 31.* fidem nobis facit, & ad eum non temere suspicatus est *Cel. Venema.*

Lagenas uvarum significari fert omnium *ferre*

re recentiorum sententia, positas has autuman-
tium pro *vino lagenis indito*. Sed genus hoc
est Metonymiæ nimis durum & insolitum
quam ut admitti facile possit, nec ipsa *lagenæ*
notio, quam huic voci tribuunt, ratione satis
firma nititur; certe addita *uvæ* mentio,
aut simile quoddam adjunctum, ex quo, tri-
bus aliis in locis (a), ubi forma *femin.* *שִׁשִּׁי*
reperitur, *vas* aliquod *vinarium* significari
colligunt, ad hanc vocis potestatem consti-
tuendam, minime sufficit. Namque, ex ad-
junctis si judicium ferendum sit, potior vi-
detur illa veterum interpretatio, quæ *שִׁשִּׁי*,
2 Sam. vi: 19. reddit, *λάγανον μετὰ τηγάνου*, ut
fecerunt *Alexandrini*, aut *λαγανον τηγάνισον*, *pla-*
centam frixam, ut habet *Iosephus* (b), cujus
generis munus cum congiario, ibi descripto,
satis apte convenit, nec abhorret etiam ab
hujus vocis origine, qua *שִׁשִּׁי*, ab *שֵׁשׁ*, *igne*
dicta notaverit id, quod *tostum* est, hinc *pla-*
centam delicatius *frixam*, quo sensu in *Para-*
phr. Chald. Jonath. Exod. xvi: 31. *שִׁשִּׁי* usur-
patum legimus. (c) Ex eodem fonte fluxit,
quod

(a) 2 Sam. vi: 19. 1 Chron. xvi: 3; Cantic. ii: 5.

(b) Antiquit. Lib. vii. Cap. vi. p. 373, Edit. Ha-
verk.

(c) Sic etiam in altero exemplo Cant. i: 5. ubi
οἱ ὁ habent ἐν μύροις; sive, quod *Drusius* legi mavult,
ἀμύραις, *lagenarum* notio parum apta videtur; au-
res certe meas ista vox amicæ non implet: *fulcite me*
X la.

quod in nostro quoque loco Græca versio *placentarum* significationem conservavit, & אֶשֶׁי עֲנָבִים expresfit per πέμματα μετὰ σαφίδων, ad quæ illustranda notavit *Hieronymus*, προπεμματίβους, quæ comeduntur cum uvis passis, si-
ve vinaceis, *placentas Latine possumus dicere, vel crustula, quæ idolis offeruntur, & Græce appellantur πόπανα.* Magnum utique fuisse *placentarum* usum in sacris ethnicis, neminem fa-

lagenis . . . nam ægra sum amore. Sensit hoc etiam *Cel. Micbaëlis*, quare novam hujus vocis interpreta-
tionem proposuit, in notis ad *Lowthium de Poësi Hebr.* p. 597; ubi, collato Arab. اثبت, locum hunc ita ver-
tit:

*Fulcite me virentibus herbis,
Substernite mihi poma.*

Sed, ut verum fatear, justo audacior ista interpretatio mihi quidem videtur. Quod enim vox اثبت per se *herbas virentes* notet, nullo constat exemplo, sed ad-
junctum est rei cujuscumque, copiose provenientis, & in se convolutæ, quomodo pro epitheto talis comæ positum reperitur in *Amralkeisi Moäll.* p. 34. Præter-
ea, quod sumit, id velle amicam, ut sibi jacenti inter amici bracchia substernantur herba, a loquentis mente alienius videtur, namque verbis כמר & רפר, quæ confor-
tandi vim hic habent, certum aliquod deliciarum ge-
nus sibi porrigi postulat, quod, æque ac תפוחים, si-
ve mala Cydonia, se languentem, grato sapore atque odore reficeret, quod pulcre confirmari potest ex loco plane gemino Cant. viii: 2-4. ubi pro nostro אשׂינח, vi-
num aromaticum, si-ve conditum, cum malis illis Cydoniis conjunctum reperimus.

facile fugit, aut, quam diversa earum genera passim commemorent veteres, in his, ut alios nunc mittam, *Porphyrius*. (a) De Phoeniciorum sacris, quæ præsertim imitabantur Iisraëlitæ, id constat ex *Jer.* VII: 18., & quæ ad eum locum attulerunt interpretes. In comessationibus etiam ejusmodi τεργήματα ex *uvīs passis* plurimum adhiberi solebant, partim ad sitim redintegrandam, partim ad oris suavitatem faciendam, aut dulces placenta simul cum uvīs apponi, quo spectat illud *Martialis Lib.* VII.

Dulci placenta sordidam linit mappam,

Illic & uvæ collocantur ollares.

Quæ dum cogito, versionum antiquiorum auctoritas, in interpretando hoc loco non prorsus contemnenda mihi videtur; hæc autem si minus placeat, *ignitas uvarum* venuste quis positas dixerit pro *uvīs ignitissimis*, sive vi animos inflammanti maxime præditi, quod olim visum fuit *Alb. Schultensio*; ad eam nempe loquendi formam, qua Græci dixerunt, γνήσιοι τῶν φίλων; aut Latini, *nigræ lanarum*, & id genus alia. Ut enim a *scintillatione*, quam thema *ww* proprie notat, *ignis* dicitur *w*; sic ab eadem uvæ generosiores com-

(a) De *Abstinentia* p. 114. Edit. Jac. de Rboer, V. C.

commode dici potuerunt *רשש*; ob formam autem *regiminis*, in qua vox *רשש* hic posita est, simplicius fuerit eam pro *substantivo* accipere, quod ipsas *scintillationes uvarum*, siue vini recentis, & facile inebriantis significet; conf. *Jes.* v: 11. *Hos.* vii: 5. Has itaque cum *amare* dicuntur *Israëlitæ*, vinolentiæ, & quæ plura hinc oriri solent, flagitiorum accusantur, ut solet *ebrietatis* vitium, tanquam hoc tempore commune & pervagatum, a Prophetis data opera perstringi, atque cum aliis, *scortatione* præsertim, conjungi; vid. *Hos.* iv: 11, 18. quia sine Baccho & Cerere frigat Venus. Quare hoc etiam vitium in epitheto mulieris *adulteræ*, quæ repræsentat *Israëlem*, implicite contineri recte observavit Cl. Marckius ad h. l.

Facile autem patet, vinolentiam hanc spectare ad idololatriam, quacum conjungitur, veluti ejus comes & socia, quia moris erat apud veteres in honorem Deorum solennia convivia instituere, atque comotationibus strenue indulgere, ut videre est, *Jud.* ix: 27. *Amos.* ii: 8. *1 Cor.* x: 21. Pergamus nunc ad

Conjugium
Hosæ.

vs. 2 & 3. ubi, qua ratione Hosea mandatum illud Dei fuerit exsecutus, ipse exponit: *Et comparavi mihi eam 15 siclis &c.* Nempe primo, vs. 2. pretium exprimit, quo novam sibi conjugem acquisivit, aut emit potius; *emtionem* enim hic intervenisse satis docet

cet addita dati pretii definitio ; verbum autem כרה aut נכר , a quo nonnulli nostrum (a) derivari malunt , an *emendi* habeat significationem , aut hæc ex unico loco , *Deut.* 11: 6. satis demonstrari possit , vehementer ego quidem dubito ; *fodiendi* certe ejus constans , & perpetua fere notio est in reliquiis Biblicis ; alter vero ille usus , quo כרה nonnunquam venit de *apparatu convivii hospitalis* , cum *emtione* nihil commune habet , conferendus , ut mihi quidem videtur , cum eo , qui sub cognato قري apud Arabas maxime frequentatur , *hospites* nimirum *excipiendi* , unde *ignes illi hospitales* , quos toties laudant , dicti ذبيران العري ; tale enim convivium speciatim exprimit verbum כרה , 2 *Reg.* vi: 23. & *Job.* xl: 25. Quæ cum ita sint , magna me tenet suspicio , pro אכרה , nostro in loco legendum אשכרה , a themate שכר , *mercede conduxit* , quod verbum in simili casu scriptoribus sanctis maxime familiare est , & ab *Alexandrinis* etiam hic lectum fuisse ex eo fit verisimile , quod verbo μισθώειν , quo nunc utuntur , nunquam alias Hebr. כרה ; semper autem alterum שכר , exprimere consueverint.

Sed quicquid hac de re statuatur , certum illud

(a) Vid. Gussset. *Comment. L. H.* p. 514.

(b) Vid. *Carmen Tograi* vf. 23. & *Harir.* iv. p.

illud est, Hoseam, qui, pretio soluto, suam sibi conjugem emit, hoc egisse ex more apud Hebræos, aliasque gentes recepto, & qui nunc etiam observatur inter Arabas (a). De Hebræis certe ex ipsis S. literis, historia præfertim *Jacobi*, *Sichemi*, *Davidis*, id abunde constat. Patrio itaque more pretium hoc solvit; xv nempe *siclos* & *sesquimodum hordei*, de quibus mensuris, (b) hic agendi locus non est, aut disputandi de diversitate versionis Græcæ, (c) quæ pro *לחם שער*, habet, *ἡνέκεν ὄνυξ*; non alia forte de causa, nisi quod ejus auctores putaverint, *שער*, *hordeum*, mendose repetitum, ejusque loco reponendum esse *ὄνυξ*. Nobis observasse suffecerit, pretium hoc fuisse, quo servi & ancillæ in republica Hebr. fere æstimabantur ex lege Moisaica, *Exod.* xxi: 32. Cum enim hoc erat xxx. siclorum, Hosea uxorem servilis, ut videtur, conditionis emturus, nec, in magna nummorum caritate, satis argenti habens, xv. siclos persolvit, iisque addidit totidem *E-*

(a) Conferri hanc in rem meretur D'Arvieux, *Voyage dans la Palestine*. Edit. Paris 1717.

(b) Post alios, qui hoc argumentum explicuerunt, consuli possunt Cl. Michaëlis *Commentationes insertæ Commentariis Soc. Reg. Gottingensis*. T. II. p. 36; & T. II p. 145.

(c) Vid. *Montfaucon Hexapla Orig. & Houbig.* ad h. l.

Ephas, five modios hordei, ut reliquam triginta nummorum summam hac ratione perficeret. Quare haud scio, an opus quidem sit, in causa, satis aperta & simplici, ad difficiles conjecturas confugere, quibus ex hoc pretio faciendis Judæi, pariter atque Christiani, interpretes ingenium suum exercuerunt.

Nolim certe, quod multis (a) placuit, adfirmare, *hordeum* in hoc negotio ideo adhibuisse Hoseam, ut brutis animalibus, quæ hordeo pascuntur apud O. O. feminam hanc, ipsumque adeo populum, simillimam esse significaret. *Quæ imitata est equos & mulos, equorum atque mulorum sustentatur alimentis*, verba sunt *Hieronimi* ad h. l. quasi vero hordeum bestiarum duntaxat pabulum fuisset, quod tamen antiquissimum, & maxime communem hominum cibum in Palæstina fuisse, multis hujus rei exemplis, qualia prostant *Ruth. III: 15. Ezech. XIII: 19. Job. VI: 9.* abunde constat.

Alia præterea, tam in argento, quam hordeo, diversaque numerorum quantitate passim quæsitæ mysteria non excutiam, quibus carere facile possumus, si, quod hoc in genere magis tutum, *emtionem* istam simpliciter habeamus pro documento publico matrimo-

nii

(a) Conf. *Lackemacheri Observationes, Part. IV. Observ. IV. p. 79.*

nii legitime contracti, quale illud esse oportebat, quo amor Dei erga Iisraëlitas designaretur; *pretium* vero, satis vile, nec ancillæ cuiusdam modum excedens, pro imagine fervilis ingenii, abjectæque conditionis, qua populus iste nunc utebatur, dum, abnegato veri Dei cultu, cui servire vera demum est libertas, falsis numinibus, turpissimisque flagitiis ita se addixerat, ut de eo recte usurpari posset illud *Jesaiæ*, *Cap. XLII: 22, 23. Dominus magnificum illum fecerat lege, & condecoraverat, sed idem ille populus nunc contemptus est, & laceratus.*

Dote itaque persoluta, duxit hanc mulierem Hosea, & cum ea per aliquod tempus in conjugio vixit, quod, etsi verhis expressis non adfirmet, ex ipso tamen hujus schematis complexu erui facile potest, & si recte illud intelligere velimus, suppleri omnino debet. Eo enim spectabant hæc sponsalia, ut imaginem populo exhiberent suæ in Deum perfidiæ; deficeret autem ex præcipua parte istius imaginis similitudo, nisi in ipsis his sponsalibus eorum effectum, conjugium puta revera perfectum, idque secutum uxoris hujus adulterium simul contineretur. In alia tamen omnia hic abeunt plerique interpretes, ideo solum fuisse illud pretium judicantes, ut, hac veluti mercede, ad accipiendam istam conditionem, quæ, versu proxime sequente, pro-

proponitur, mulier adultera conducéretur; adeoque extra conjugii usum, mox a factis sponsalibus, sola viveret.

Ex multis unum nunc audiamus *Tarnovium*, verba, quæ vs. 3. leguntur, hunc in modum explicantem, ac si dixisset vates: *non statim te ducam in thorum conjugalem, verum explorabo prius tuos mores, num etiam sis reditura ad ingenium.* Facile autem patet, hunc sensum, quem verbis illis adfingunt, adulterio, quod huic mulieri vitio datur, locum nullum relinquere, nisi, quod admitti tamen non potest, ut supra vidimus, de ea sermonem esse sumant, quæ jam ante peracta hæc sponsalia impuræ libidini fuisset dedita. His vero fraudi fuisse videtur, quod nullo temporis intervallo conditionem vs. 3. propositam a pretio, ab Hosea persoluto, distinctam putabant, ob duo hæc commata per particulam arctissime, ut videbatur, connexa, quæ tamen, ut sexcentis aliis in locis, sic etiam in nostro loco per *deinceps* potius vertenda indicio nobis esse debet, sententiam istam, interposito demum aliquo tempore, postquam videlicet in adulterio novam conjugem Hosea deprehenderat, fuisse latam, acerbam utique, sed amoris tamen condimento mitigatam.

Ad poenam, perditis ejus moribus promeritam, hæc verba spectant, vs. 3. *sedebis mihi multos dies.* Quo in sermone grave verbum
Y
est

Poesia ad-
ulteræ.

Poenæ tem-
peratio.

est ישב *sedere*, a *viduis* desumptum, quæ, in
squalore & luctu domi defidentes, vitam a-
gunt tristem atque acerbam; quomodo *Jes.*
XLVII: 8, collato *vs. 1*, *Babiloni* tribuitur,
frustra glorianti: *non sedebo vidua*. Mens ita-
que *Hosæ*, sententiam istam ferentis, huc
redit: *ut manifestæ tuæ nequitie perfidieque*
poenam mihi luas, solitariam te vivere jubeo,
a mea consuetudine, meique adeo amoris usu re-
motam te volo, neque tamen per omnem tuam
vitam, sed multos dies; sive temporis spatium
fatis longum, quo elapso, locus tibi dabitur in
gratiam mecum redeundi. In ipsa certe hac
acerbitate, lenitatis indicium facit illud י, *se-*
debis mihi, indigne utique a te habito, sed
marito tamen, tui amantissimo, nec tui, quam-
vis a te remoto, penitus oblitura. Quam bre-
vioris hujus pericopæ vim alterum nostri
commatis membrum mox apertius declarat,
namque ad solitarium illud vitæ genus, quod
pœnæ loco esset, definiendum hæc præterea
adjiciuntur: *non scortaberis, neque ullius viri*
oris, qua maritali sententia, ut recte *Theodo-*
retus, πᾶσαν ἀνδρικήν συνουσίαν, in isto statu fu-
gere jubetur, atque adeo abstinere ab omni,
tam legitima, quam illegitima, virorum con-
suetudine; ut enim verbum נא, vagos quam
maxime & promiscuos amores, ita formula
ei opposita, *esse viri*, certum & unicum, qui
matrimonio proprius est, complectitur, ve-
luti

luti in illo *Ezech.* xvi: 8. *והיה לי* *fiebas mea*, quomodo etiam Apostolus hanc phrasin Græce adhibuit, *Rom.* vii: 3, 4. Jubendi vero vim hic habere verba in futuro tempore enuntiata, *sedebis, non scortaberis*, vix est, ut moneam, eaque ita connecti posse cum addita illa clausula: *Et ego etiam ad te*, ut in modum conditionis accipiantur, qua ab adultera probe observata, pristinus amoris usus huic a marito suo Hosea conservaretur; præstabit autem, ut mihi quidem videtur, particulam *ו* sensu adversativo accipere, quo sæpe alias venit, reddenda per *attamen*, *nihilominus*, ut *Ruthæ* iii: 12, *Et Jer.* v: 18, quando integra sententia huc redibit: *etsi diurnæ solitudinis acerbitas meo jussu a te ferenda erit, vinculum tamen nostri amoris non penitus disrumpam, neque aliam mihi adsumam in uxorem, sed tuus manebo, in gratiam te tandem recepturus, Et conjugis meæ loco iterum habiturus.* Quod enim *Drusius*, aliique illud, *והיה לי*, in contrarium accipiunt, atque, particula negandi ex præcedentibus repetita, vertunt, *nec etiam ego ad te*, probare nequiquam possum, tum, quia nulla apparet hujus ellipseos statuendæ necessitas, tum quia accommodationi repugnat, quæ vs. 5. habetur, & mitiorem sententiam omnino postulat.

Quo denique consilio hæc imago populo

fuerit proposita, ex duobus ultimis hujus capituli versiculis intelligimus, ubi, symboli hujus ratio explicatur, & partim applicatur ad fata tristia, quæ Israëlitis imminebant, responsura poenæ uxoris adulteræ, partim ad lætiora, gratiæ eidem huic conjugii faciendæ, consentanea.

Symboli
huius ap-
plicatio ad
x tribus vs.
4, 5.

Prius fit, vs. 4. *Nam dies multos sedebis* &c. ubi eadem formula *sedendi longo tempore*, ex versu præcedente, data opera, repetitur, ut comparatio, quæ nunc ab adultera ad ipsum populum transfertur, eo evidentius observari posset. Statum exilii hoc commate describi satis convenit inter omnes; ad quodnam vero referri debeat, utrum ad Assyriacum, aut Babilonicum; an potius ad Romanum, in quo etiam nunc hærent Judæi, non eadem est interpretum sententia, etsi maxima eorum pars nostrum oraculum de Romano unice accipiendum esse, vix, aut omnino non, dubitet, atque cum Judæorum magistris, hac parte faciat, ex quorum mente *Kimchium* ad h. l. confitentem habemus: *hi sunt dies exilii, in quo nos sumus hodie; nec rex, nec princeps nobis est ex Israële, sed sumus sub dominatu gentium, earumque regum.*

Magna certe apparet hujus oraculi cum præsentis Judæorum statu convenientia; sedent enim, sine ulla reipublicæ forma, patria sua ejecti, fortunis omnibus expulsi, tam a cultu

cultu divino, qualem avitæ leges postulabant, exclusi, quam ab omni idololatria alienissimi; sedent utique miseri, afflicti, sed Deo tamen, propter patres, dilecti, gentem hanc, per universum orbem dispersam, mira providentia, ad meliora illa tempora, conservanti, quibus eam maxima salute donatum iri confidimus, quæ ratio quoque est, quare Judæorum doctores hunc locum inter xv illa numerant, quibus patriis sedibus extorres in spem sese erigant exilii, post tot sæculorum decursum, tandem aliquando finiendi.

Ita nempe vates noster orationem suam, qua gentis hujus fata summam complexus est, temperavit, ut præsentis quidem Judæorum fortunæ satis apta possit judicari; attamen proprio suo sensu accepta ad Assyriacum exilium directe & proxime spectare mihi videatur, non dubitanti propterea, hæc dum scriberem, ab exercitatisimo illo verbi Prophetici interprete, Cl. *Venema*, discedere, qui non nisi Romano exilio hoc oraculum convenire, in *Dissert. S. p. 230. edit. prioris*, pro certo habuerat, sed aliter judicavit vir magnus, quando novis curis hunc locum, in *posteriori editione*, p. 232. subjecit, ibique primam omnino rationem exilii Assyriaci habendam esse, tam gravibus argumentis confirmavit, ut operosæ demonstrationis labore supersedere mihi nunc liceat. Magnam cer-

te ad persuadendum vim illud habet, si cogitemus, pro crimine, quod exilium, five repudium populi, produxit, *idololatriam* proprie ita dictam in universo hoc oraculo manifesto haberi; huic autem poenam per Romanos inflictam minime tribui posse, *nisi* (verbis ut utar Viri laudati,) *contra veram vocis emphasisin, & Prophetæ nostri stylum idololatriam mystice interpretemur, ut faciunt interpretes huic opinioni addicti.* Accedit, quod singularis illa calamitatis hujus nota, quam jactura *Ephodi & Teraphim* nobis exhibet, modo vero suo sensu hæc accipiantur, ad præsens Judæorum exilium designandum parum facere videatur. Vanæ enim istius suppellectilis ereptio excidium Romanum longe antevertit, quare ejus indicium vix haberi potest. Vivunt quidem his temporibus Judæi *sine statuis*, sine superstitioso isto oraculorum genere, quod nomine *Teraphim* venit in S. literis, sed sine iis quoque vivebant in ipsa sua felicitate, stante Templo et iisque libenter carebant.

Quæ præterea poenæ partem hic constituit, adempta *sacrificandi* facultas, nihil habet acerbi, nec a Prophetis unquam in poenarum numero collocatur, si de tempore Messiae, five N. Oeconomia sermo fit, sed ea demum ætate pro supplicio, Divinaeque indignationis argumento haberi merito poterat, qua sacris

cris hostiis, ex legis Mosaicae instituto, honos suus & pretium adhuc constabat, id est, durante Vetere Oeconomia, quando justum dolorem ex hac jactura capiebant exsules, qualem ea de causa passim iis tribuunt Prophetæ, & spe facta instaurandi hujus cultus, solent mitigare.

Quæcum ita sint, fieri vix potuit, ut, qui locum nostrum ex præsentis Judæorum statu directe explicandum fumerent, quodnam præcesserit *scortationis*, five *idololatriæ* crimen, quid hic sibi velint *statua*, *Ephod*, *Theraphim*, quam apta ea sint huic tabulæ, satis perspicue, servataque horum omnium nativa potestate, nobis demonstrarent.

Probe enimvero observandum, omnes has formulas ex illius ætatis ratione desumptas esse, qua vates noster florebat, atque adhuc stabat regnum x tribuum, adeoque veram nobis offerre imaginem reipublicæ, mox per Assyrios everse, quando hæc ipsa, quæ formam illius, tam sacram, quam civilem, hucusque constituerant, revera fuerunt erepta & abolita.

Nempe *status politici* everfionem manifesto exprimit primum hujus pericopæ membrum: *sedebunt sine rege & principe*, his extinctis, nulloque adeo superstite reipublicæ liberæ vestigio, non suis amplius, sed alienis dominis obsecuturi, quomodo solent in simili casu

fu *Rex & princeps*, qui ei proximi sunt, & a consiliis, conjungi, vid. *Amos*. 1: 15. *Jer.* XLIX: 38.

Quod vero ad *sacra* attinet, horum omnium abolitionem reliquis duobus membris vates complectitur: & *sine sacrificio*, & *sine statua erecta*, sive מצבה, pro qua voce Alexandrini perperam videntur legisse מזבח, altare; reddunt enim θυσιασθείς. *Sacrificium* autem & *statua* per Synecdochen ponitur pro universo cultu religionis, sed, ut mihi quidem videtur, spurio illo & superstitioso, cui hoc tempore addicti erant Iisraëlitæ, partim ad imitationem veræ religionis, quam *Dane & Bethel* simulari voluerat Jeroboamus, partim ad exemplum Phoeniciorum composito, fictisque numinibus consecrato, ut solet מצבה de quibuscumque statuīs, in honorem falsorum Deorum erectis, adhiberi.

Quod enim hæc duo, *sacrificium & statuam*, ita vulgo distinguunt, ac si illud ad religionem ex præscripto Mosaico præstandam; hæc ad superstitiosos vetitosque ritus pertineret, probare minime possum. Namque ita a se divelluntur, quasi opposita, quæ sunt conjunctissima, ejusdemque generis, ut *altaria* atque *statuæ*, in loco plane gemino, *Hof.* x: 1, 2. *Rex & princeps* in primo membro hujus commatis; *Ephod & Theraphim*, in ultimo, quæ, quando simul ponuntur, ejusdem

dem superstitionis instrumenta denotant, quod indicio nobis esse debet, *Ephodum*, nostro quoque in loco, non, ut vulgo creditur, accipiendum esse de sacratissimo illo ornatu, quo Pontifices, verum Deum consulturos, indutos olim esse, oportebat, sed vestitum aliquem, illi Mosaico haud multo dissimilem, & ad ejus modum confectum, quo vetustissima Iisraëlitarum superstitio sacerdotes suos ad oracula, ope τᾶν *Teraphim*, petenda induebat, ut videre est ex historia *Michæ*, *Ephodum* simul, & *Teraphim*, oraculi cujusdam loco, domi suæ constituentis; *Jud.* XVII, XVIII. cujus etiam generis *Ephod* ille erat, qui a Gideone, in urbe sua Hophra, consecratus ipsi ejusque familiæ in laqueum evasisse legitur *Jud.* VIII: 27. Quicquid enim statuatur de etymo τᾶν *Teraphim*, (a) multum ac sæpe quaesito, nec dum invento, hoc satis certum videtur & exploratum, fatidicas fuisse imagines, quæ de rebus dubiis responsa reddere credebantur, aut ad mala averruncanda adhibebantur, ut apud antiquissimos Orientis populos

(a) Si conferas Arabum قرف, bonis commodisque vitæ adfluxit, *Teraphim* dictos facile putes, quasi, fortunæ commodioris præsides, & largitores. Post multas aliorum conjecturas, novam proposuit Cl. *Michaelis*, in commentatione, Regiæ societati Gotting. Ao. 1708, oblata, qua *Theraphos* Hebræorum *Silenos* esse Græcorum disputavit, hoc uno, levissimo quidem, fretus argu-

Z

pulos illæ, quæ nomine *Talisman*, ex Arabum تالسمان corrupto, appellari vulgo solent. Illa certe *responsa dandi* facultate, veluti propria quadam nota, *Teraphim* ab aliis divinandis auxiliis manifesto distingui videmus *Ezech.* XXI: 21. & *Zach.* x: 2.

Cum autem, his quod tribuebat vana credulitas, vere præstarent *Urim & Thummin*; modus etiam consulendi, adhibito *Ephodo*, conveniret, per quam fit probabile, Jero-boämum, callidum illum simulatæ religionis magistrum loco veri hujus oraculi, usum *Teraphim*, una cum suo *Ephodo*, jam ante inter Iisraëlitas receptum, ad sacra, a se introducta, adjunxisse, ut hac etiam specie cives suos ab adeundo Pontifice Hierosolymitano eo facilius averteret. Etsi enim minime crediderim, quod magno eruditionis apparatu demonstrandum sibi sumsit *Spencerus* (a), idem plane *Theraphim* fuisse cum *Urim & Thummin*, cujus opinionis levitas ab aliis (b) passim confutata est, isti tamen oracu-

gumento, quod *Pausanias*, in *descriptione Græciæ* L. VI. Cap. 24. Sileni sepulcrum in terra Hebræorum ostendi auctor sit, alieni vero Dii, in quibus & *Theraphim* Rachelis fuerint, sub quercu prope Sichemum a Jacobo conditi legantur. *Gen.* xxxv: 4.

(a) De *Leg. Hebr.* p. 932. sqq. Ed. *Tubing.*

(b) Vid. *Pfaffii Dissert.* quam operi *Spenceriano* præmisit,

oraculo analogon quoddam fuisse *Theraphim*, quo Iisraëlitæ, a Judæis disjuncti, responsa, ex intimo Templi adyto reddita, imitari voluerint, a vero non abhorret, & ex iis argumentis, quæ congescit *Spencerus*, haud difficulter efficitur.

Hæc certe similitudo antiquissimos interpretes videtur adduxisse, ut eodem hic vocabulo uterentur, quo *Urim* alias exprimere consueverunt. Factum hoc ab *Alexandrinis*, qui *Theraphim* per *δῆλα*, aut *δήλωσιν*, interpretantur; ab *Aquila*, qui, teste *Hieronymo*, *φωτισμὸς* substituit, quo nomine *Urim* quoque reddidit, ne de *Vulgato* aliisque nunc dicam.

Ut ergo utraque phrasis, *sedere sine Rege*, & *sine cultus patrii apparatu*, plenam complectitur evertendæ reipublicæ x tribuum descriptionem, ita convenit cum statu hujus populi, per omne tempus exfilii Assyriaci. Hoc enimvero durante in acerbo vixit luctu, feditque, instar viduæ, a Deo marito suo relictus, atque adeo expertus, quod de hoc pariter, atque Babilonico exfilio in S. literis (a) dici solet, *Deum faciem suam occultasse, ab eo discessisse*. Nulla deinde super-
fuit

misit, & *Pocockii* de hoc argumento commentatio, Anglorum Interpretum curis in Hoseam subjecta.

(a) Vid. Deut. xxxiii: 20. Jes. liv. 8. Hos. ix: 12.

fuit huic populo justæ reipublicæ forma, cum, extinctis suis Regibus, maxima pars per Mediam, Assyriam, Mesopotamiam dissipata (a) fuit, tenuissimæ vero plebis reliquiæ, quibus intra patriæ fines manere licuit, cum Cuthæis, profanis gentibus, habitatione & cultu ita confusæ, ut vix ab iis internoscerentur.

Præterea, destructa republica, cessasse etiam omnem illum cultum spurium, in Samaritano regno huc usque observatum, quem per Synecdochem *sacrificium, statua, & Teraphim* nobis designant, res ipsa loquitur, & fidem faciunt Prophetarum oracula, quæ imaginum, pristinaeque superstitionis everfionem cum regni Ephraimitici ruina expresse conjungunt. Vide *Hos.* viii: 5, 6. x: 6, 8, 9. *Amos.* vii: 9. *Mich.* i: 6, 7.

Ad extremum is etiam fuit hujus calamitates effectus, ut, quemadmodum Hoseæ uxor in ista sua solitudine non amplius scortaretur, sic etiam hic populus, qui ante id tempus nullis Prophetarum objurgationibus, aut judicii divini plagis ab idololatriæ libidine se revocari passus fuerat, in isto exilio a crassiori hoc vitio abstineret, atque adeo federet sine sacrificiis, sine statua, aut Teraphim, quem

(a) Conf. Cl. Michaelis commentat. de exilio x. tribuum.

quem exilii hujus fructum Prophetæ passim commemorant. conf. *Jes.* xvii: 8. *Jer.* lli: 21. sqq. & quæ ad hæc loca disputarunt, par nobile interpretum; *Vitringa*, *Venema*. Hactenus mala, quibus Iisraëlitæ a Deo forent castigandi; sequitur

vs. 5. insignis *ναρασποφῆ*, qua, veluti conjux perfida Hoseæ ad maritum suum, sic etiam hi ad Deum se tandem reciperent, & cum eo in gratiam redirent. *Postea Iisraëlitæ, mutata conditione, quærent Jehovam, Deum suum, & Davidem Regem suum, & trepidi accedent ad Jehovam, ejusque bonitatem, posteriori tempore.*

Late patet hoc promissum, formulis generalioribus compositum, atque adeo summatim complectens emendationem & felicitatem populi, a Deo prius castigati, per diversos gradus, ac diversa temporum intervalla consummandam; cum enim, ut vidimus, versu antecedente, non adeo directe afflictus Judæorum status in præsentī exilio, quam Ephraimitarum in Assyriaco, fuerit descriptus, res & ratio postulat, ad horum liberationem, quæ in spirituali ipforum collectione ad Messiam ejusque regnum vim suam potissimum habuit, proxime attendi debere, ita tamen, ut, latiori sensu, ad ulteriora quoque tempora, ubi per exilium Romanum in similem statum redacta est univer-

sa gens Judaica, atque adeo ad insignem ejus accessionem ad Ecclesiam Christianam, quam ante finem mundi adhuc exspectamus, hoc oraculum ex mente Spiritus S. commode referri possit. Ejus certe amplitudinis apud Prophetas est phrasis, באחרית הימים, *secuturo tempore*, ut quidem omne tempus Oeconomiae Novae complectatur, sive dies *Messiae*, proxime tamen respiciat ad illius initia, quippe cum Oeconomiae, sub quae vivebant Prophetæ, *extremo tempore* arctissime connexa. Quo etiam usu hanc formulam in N. T. adhiberi patet ex *Hebr. 1: 1.* & *1 Pet. 1. 20.* Universi itaque hujus temporis habita ratione, facilis est oraculi nostri explicatio, quare paucis eam absolvam.

Tribus, aut duabus potius formulis promissum hoc expressum habemus. *Postea* ישובו, quod verbum alii reddunt, *convertentur*, nempe *ad Deum*; alii post *Hieronymum*, *redibunt*, unde factum, ut, qui Judæos exfules novissimo tempore in Palæstinam reducendos esse sibi persuadent, hujus dicti auctoritate libenter utantur, sed perperam, ut puto; namque reditum illum alterum sacrae literæ penitus ignorant, nec ad eum intelligendum noster locus ducit, si vel *redeundi* potestas verbo שוב tribuatur, cum id ad *Jehovam* mox restringatur, nulla facta Canaänis mentione. Neutra vero, tam *convertendi*, quam *rede-*

redeundi notio satis apta huic loco videtur, præsertim, si ratio habeatur frequentis illius Hebraismi, ex quo verbum שׁוּב, *redire*, alteri junctum, vel pro *iteratione*, vel pro *conversione in contrarium* (a) eleganter ponitur, qui posterior usus nostro loco mirifice convenit, quare reddidi: *postea, mutata conditione, quærent Jehovam; & Dav. R. suum*; id est, elapso exsiliî pænæque tempore, alium animum, alios mores hic populus induet; qui prius & verum Deum, & Davidem deseruerat, nunc vice versa ad utrumque sese applicabit.

Quod ad *Jehovam* attinet, hunc *quære*, ut phrasis est recepti usus, magnæque amplitudinis in f. literis, ita significat: ex certa persuasione tam suæ miseriæ, quam necessitatis gratiæ Divinæ, submisso animo ad Deum confugere, ejus gratiam petere, sed & studium complectitur serium & sincerum eum colendi, quæ grata ipsi sint, faciendi, & quævis officia, ab ipso præscripta, observandi, quæ ratio est, quare alibi phrasi affini, *persequi justitiam*, quod in N. T. est διωκεῖν δικαιοσύνην, sive τὸ ἀγαθόν, permutatur, veluti Jes. LI: 1. *sectatores justitiæ, & quærentes Jehovam* eodem loco ponuntur.

Cum autem defectio Iisraëuitarum a vera
reli-

(a) Vid. Cel. Schroederi Synt. Hebr. §. 63. & conf. Cl. Verema ad Psalm. vi. p. 205.

religione conjuncta olim fuerat cum defectione a Davide, Rege a Deo constituto, ejusque familia, quando proterve dixerant: *quæ nobis portio cum Davide? jam prospice domui tuæ, o David!* 1 Reg. xii: 16. ad emendationem illam, quæ hic describitur, omnino pertinebat, ut hac etiam ex parte ad officium redirent; quare additur, & *quærent Davidem R. suum*, qua formula non obscure indicatur, quod, posita æmulatione, sese applicarent ad tribum Judam, cum ea coalescerent, ejus jus ad regiam potestatem, in domo Davidis institutam, agnoscerent, quo nomine reditus Israëuitarum ad tribum Judam vere spectari potest, tanquam reditus ad ipsum Davidem, & locum hic apte invenit, quia viam muniebat ad recipiendum Messiam, oriundum ex Juda, sive domo Davidis; quæ ratio mihi esse videtur, ob quam Prophetæ oraculis suis de *adventu Messiae* illud de conjunctione Ephraimitarum cum Judæis, proprie sic dictis, solent admiscere. Vide supra ad *Hof. i: 11.* & *Ezech. xxxvii: 22.*

Minime vero in hoc sensu tenuiori subsistendum, aut hærendum in *Zorababele*, ut factum jam olim a *Theodoreto* (a), præclaro ceteroquin interprete; per Regem enim Da-
vi-

(a) Vid. *Theodoretii* Opp. t. II. part. II. p. 1326. Ed. Halensis.

videm, inclytum Davidis filium ejusdemque Dominum, Messiam, in geminis Prophetarum oraculis (a) speciatim esse intelligendum, extra omne dubium est positum, atque a nostris satis superque evictum, quod vidit etiam Paraphr. Chald. nostrum locum recte exponens: *Et obedient Messia, filio Davidis, Regi ipsorum.*

Hunc itaque *quærere* dicuntur, partim eum, tanquam *consolationem Iisraëlis*, summo cum desiderio exspectando, partim sese ad eum, jam exhibitum, viva fide, & sinceri amoris adfectu recipiendo, ut cives fiant regni ipsius coelestis, & per eum ex peccati servitute liberati Deum Patrem, ad quem non, nisi per Filium, peccatori aditus datur, placatum habeant; quare hæc arctissime conjunguntur, *Jehovam, & Dav. sive Messiam quærere*; prorsus uti *Jer. xxx: 9.*

Amplificatur porro illa Iisraëlitarum conversio, benigno hoc promisso, quod fructum proponit Jehovæ per Messiam ab iis quæsi, atque etiam reperti: *Et ad Jehovam ejusque bonum pavebunt*, sive ex indole Hebraismi, *pavescentes advenient.*

Bonum vero, sive *ubertas Jehovæ* partim hic significat affluentiam benedictionum terre-

(a) Vid. *Jer. xxx: 9. Ezech. xxxiv: 23. xxxvii: 24.*

terrestrium in populum hunc, ad finem vergente Oeconomia Vet. effundendam, quomodo *ubertas Jehovæ*, in loco gemino, *Jer. xxxi: 12.* expresse sumitur; partim, & præcipuo quidem loco complectitur copiam bonorum coelestium, quæ, destructa illa Vet. Oecon. regno spirituali Mesfiæ propria sunt, atque ex pace cum Deo & ampliori mensura donorum Spiritus S. abunde profluunt.

Verbum autem פחד, metaphora ducta ab animalibus, quæ in metu, aut quando trepida ad Dominum suum accedunt, *caudam sub femore* substringunt, translatum hinc est, *cum* ad animum, magnitudine alicujus rei, atque inexpectata etiam lætitia percussum, quando, ut verbis utar *Claudiani*:

Horret adhuc animus, manifesta que gaudia differt,

Dum stupet, & tanto cunctatur credere voto.

Tam ad animum in ipso gaudio *submissum*, & *reverentem*, quomodo φόβος, & τρέμουσιν ab Alexandrinis, atque in N. T. sæpe usurpatur, & verbum nostrum de animo *admiratione percusso*, submisso simul, adhibitum reperitur *Jer. xxxiii: 9.* Talis utique animus habitusque fuit Iisraëuitarum finito exilio, poenitentium, & in patriam, atque usum gratiæ divinæ in ea, redeuntium, quem ea propter
iis

iis passim tribuunt Prophetæ, ut videre est
Jer. III: 21. XXXI: 9. *Hos.* XI: 10. *sqq.* Ta-
lis fuit eorum ex hac gente animus, quos
sub initio statim N. T. per ministerium ipsius
Christi, atque, majori mox numero, ope A-
postolorum, die præsertim Pentecostes, (vid.
Act. II: 37.) ad doctrinam Euangelii vera fi-
de amplectendam adductos esse novimus. Ex
Judæis certe, toto orbe jam tum dispersis,
primas illas, florentissimasque Ecclesias, quas
ubique instituerunt Apostoli, maximam par-
tem collectas fuisse, tam ex eorum Actis,
quam Epistolis, quæ supersunt, abunde con-
stat. Cum itaque tantus jam fuerit Euange-
lii inter Judæos, iisque intermixtos Ephrai-
mitas, successus, ad confirmandam oraculi
nostri certitudinem sufficere hic nobis posset,
si vel alia, eaque illustrior eorum conversio,
quam huc usque vidimus, minime accederet.
Nunc autem illam certo expectamus, fidem
huius rei tam aperte faciente Paulo Aposto-
lo, *Rom.* XI: 25, 26. ut capere prorsus ne-
queam, quomodo in tanta luce doctissimi in-
terpretes hæsitare, aut expressa ejus verba in
alienum sensum inflectere potuerint, quasi
hoc unum universa sua oratione significare vo-
luerit, Judæis quidem aditum ad Dei gra-
tiam, æque ac gentibus, nunc patere, sed,
sub incerta hac conditione, ex *vs.* 23. repe-
tenda, *si non permanferint in incredulitate,*

quam in partem, post alios, duo ex novissimis Epistolæ ad Rom. interpretes, *Semlerus*, & *Zachariæ*, Halensis ille; hic Gottinganus Theologus, approbatorem suæ sententiæ nacti Cel. *Ernesti* (a), Pauli doctrinam de hoc argumento accipiunt.

Hanc vero nec esse, nec esse omnino posse Apostoli mentem, sed loqui eum de solenniori quadam, & adhuc futura Judæorum conversione, gravissima mihi persuadent, & omni exceptione majora argumenta, quorum in numero illa præsertim colloco, quæ Cl. *Venema*, (b) & post eum Celeb. *Jablonski* (c) in medium protulerunt, hic autem non opus est, ut repetam. Quod vero, qui in alia sunt sententia, & in his Ill. *Grotius* ad h. l. magna cum fiducia contendit, multos plane Judæos, excisa urbe, temploque, Christum amplexos fuisse, ut ita vim omnem Paulini vaticinii, jam ante nostra tempora, impletam esse evincant, id vereor, ut ex historia Ecclesiæ Christianæ demonstrari satis possit. Certe *Justinus* ille *Mor-*

(a) Vid. *Bibl. Theol.* Vol. x. p. 514, & *Bibl. Theol. Novissimæ* vol. i. p. 938.

(b) Vid. *Dissert. S. Lib. i. Cap. xi. 8. xiv. & seq.*

(c) *Diff. de futura Judæorum conversione illustris* Francof. ad Viadrum.

Martyr, ad quem provocat vir summus, de Judæis nihil aliud, quam hoc testatur (a), in dies adhuc nonnullos, Christi discipulos factos, viam erroris relinquere; at idem ille auctor, ubi alio loco (b) totum populum compellat, hæc ipsi objicit, Grotio plane contraria, sed tamen verissima: ad hæc, capta quoque urbe vestra, & terra vastata, non resipiscitis; diris eum, & credentes in eam universos, execrari audentes. Ab eo enim tempore novas potius vires sumsit, novaque cepit incrementa incredibilis illa Judæorum adversus Christum Dominum obstinatio, quæ cum adhuc daret, venturum demum illud esse tempus, haud temere credimus, quo, quod adfirmat Apostolus, πᾶς Ἰσραὴλ, omnis Israël salutis fiat particeps; hæc enim vox, nisi omnem ei vim detraxeris, maximam multitudinem involvit, & tantam quidem, ut, quamvis alii, qui in incredulitate persistant, ab hac salute excipiantur, ipsum tamen Judæicæ nationis corpus videri possit constituere, Christianæ civitati non amplius, ut res nunc se habet, oppositum, sed ei insertum, & cum ea arctissimis fidei atque caritatis vinculis con-

(a) In *Dial. cum Tryph. Jud. Opp.* p. 257.

(b) *Ibid.* p. 335.

conjunctum, quo ultimo veluti, & stupendo, Evangelii effectu Deus omne gratiæ tuæ opus, his in terris, consummabit.

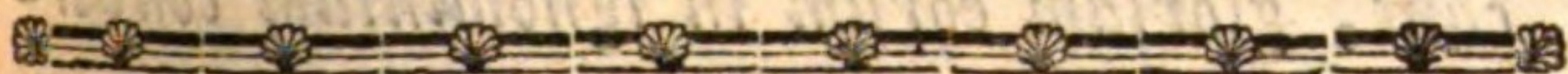

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT IV.

1. *Audite sermonem Jehovæ, ô Israëlitæ! nam Jehova controversiam habet cum incolis hujus terræ, quod nulla sit fides, & nulla pietas, & nulla Dei cura in hac terra.*
2. *Perjuria & perfidia; & latrocinia, & furta; & adulteria late grassantur; & cædes cædem sequitur.*
3. *Propterea luget hæc terra, & languet omnis ejus incola, cum bestiis agri, & cum volucribus cæli; etiam pisces maris auferuntur.*
4. *Verumtamen ne quisquam litem intendant,*
nec

nec aliquis redarguat; namque populus tuus est, veluti qui causam agunt ordinis sacerdotalis.

5. *Itaque corruet interdiu, corruetque etiam Propheta tecum noctu, & exscindam matrem tuam.*

6. *Excisus est populus meus, quia sine Dei cultu est; quia tu [ordo sacerdotalis!] Dei cultum respuisti, te vicissim respuam, ne mihi sacerdotio fungaris; quia oblitus es legis Dei tui, ego quoque filiorum tuorum obliviscar.*

7. *Quo magis aucti sunt, eo magis in me peccant, gloriam eorum in ignominiam convertam.*

8. *Sacrificio piaculari populi mei vescuntur; ideo unusquisque eorum crimina illius appetit.*

9. *Propterea, qualis sacerdos, talis erit populus, & animadvertam in eum; vias ejus, ejusque facinora ei retribuam.*

10. *Quamvis comedant, non tamen saturabuntur; fornicentur, at copiosam sobolem non propagabunt, quia Jehovam observare desierunt.*

11. *Scortatio, & vinum mustumque cor auferit.*

12. *Populus meus lignum suum consulit, & baculus ejus oracula ipsi reddit, namque spiritus scortationum in errorem impellit, ut scortentur, Deo suo se subtrahentes.*

13. *Su-*

13. Super vertices montium sacrificant, et super colles suffitum faciunt sub terebintho, & populo, & quercu; quia bona est ejus umbra, ideo scortantur filiae vestrae, vestraeque nurus moechantur.
14. Non animadverterem in filias vestras, quod scortantur, & in nurus vestras, quod adulterantur, quod illi cum scortis sese abduunt, & cum initiatis sacrificant! utique populus desipiens prosternetur.
15. Si scortaris tu, o Israël, ne reus fiat Juda, neque accedatis Gilgalem, neque petatis Beth-avenem, nec juretis: ut vivit Jehova!
16. Quia, sicut juvenca indomita, indomitus est Israël, nunc pascet eos Jehova instar agni in loco amplo.
17. Adstrictus est Ephraim idolis. Missus est faciendus.
18. Flagrat eorum compotatio; indesinenter scortari faciunt, amant levitatem; ignominiosae sunt ejus insaniae.
19. Ventus eam adstrictam tenet alis suis, & pudore confundentur propter sacrificia sua.

Incipit ab hoc Capite alter ille sermonum Hoseae ordo, quo, sine addita parabola, nudis verbis, crimina x tribuum graviter reprehendit, et justas eorum poenas, Dei nomine, denuntiat. Hoc enim generale est tam

hujus Capitis, quam reliquorum, argumentum, in quo tractando vates noster plerumque versatur in modum ἐξεργασίας, aut διηξηγέσεως, per sententias breviores, concisas et abruptas, quarum una alteram confirmat, amplificat, et id, quod caput causæ est, nova luce identidem perfundit, quare partes horum sermonum solent esse plures, et fere totidem possunt distingui, quot sententiis, sive versiculis, sunt compositi.

In hac autem concione præsertim invehitur in sacerdotes, ut veræ religionis eversores, omnisque impietatis hoc tempore grassantis, auctores ac patronos; ut manifestum fit ex vers. 6, 8, 9, ubi nomine כהן *sacerdotis*, in singulari quidem numero, sed collective positi, ipsum *ordinem sacerdotalem*, qualis nunc erat in regno x tribuum, expresse perstringi videmus.

Quod si præterea de *tempore*, quo habitabit hæc concio, quis quærat, convenire ejus argumentum mihi maxime videtur cum tempore alicujus inrerregni, quale fluxit a morte Jeroboami II usque ad regnum filii ejus *Zachariæ*, aut *Sallumi* (a). Rege enim certo nunc caruisse rempublicam, hoc nobis indicio esse potest, quod in accusandis civibus, et, quorum auctoritate hi se duci patiebantur, sacerdotibus falsisque prophetis vates noster

(a) Conf. *Prolegom.* p. 7.

noster subsistat, nulla facta regis, aut familiæ regiae mentione, a qua tam parum, ut putem, abstinuisset, quam mox abstinuit sequenti concione, Cap: V. si quidem sub regibus, hoc tempore, fuissent x tribus. Accedit, quod ea speciatim vitia hic notata deprehendantur, quæ anarchiæ maxime sunt propria, ut promiscuæ cædes, latrocinia, occupata a sacerdotibus tyrannis, et id generis alia turbatæ reipublicæ documenta.

Partes hujus sermonis tres præcipuæ possunt distingui; quarum *prima*, tribus primis vers. generalem complectitur propositionem tam culpæ gravissimæ, per omnes ordines pervagatæ, quam calamitatis publicæ inde expectandæ.

A. In *prima* illa parte occurrit primo (α) *Proemium* aliquod initio *vers. 1. audite sermonem Jehova, ô Israëlita! nam Jehova litigat cum incolis hujus terræ;* quibus verbis universa x tribuum civitas, diversique ejus ordines adesse jubentur, & veluti citantur ad audiendam non tantum accusationem, sed & sententiam, quam, evicta causa, nomine Dei, ipsisque ejus verbis, Hosea, coram concione populi, proferret. Sic enim Deus *litigare* dicitur, quando per Prophetas, veluti legatos suos, non modo scelera, passim commissa palam arguit, tantamque esse eorum gravitatem demonstrat, ut excusa-

ri, aut distimulari amplius non possint, sed in eam quoque sententiam disputat, ut appareat, causam malorum non in Deo, sed in ipso populo, esse quærendam, quam vim & amplitudinem hujus metaphoræ cum alibi apud Prophetas (a), tum in universa hujus orationis serie nemo non facile observare potest.

(β). Ipsam vero disceptationem divinam habemus in mox sequenti pericopa usque ad vers. 4. ubi, quæ præfigitur particula ׀ non, ut alias, *causalis* est, nec, *quia*, *quandoquidem* significat, sed indicio potius est, ut supra Cap. II: 1. ipsum nunc hujus litis argumentum proponi, & verbis mox sequentibus contineri. Duplex illud est, quippe constans (1) acerba *accusatione* (2) gravi *comminatione*.

(1) *Accusatio* altero membro vers 1 & 2, habetur, summam populi perversitatem ex eo demonstrans, quod sanctissima quævis officia, quæ tam Deo, quam inter se sibi cives in societate debent, plane negligenterentur, & quidem *in hac terra*, Deo sacra ubi omnium maxime vigere illa, & in pretio haberi deberent; opposita vero vitia late regnarent.

Nempe ad officia humanitatis erga alios potissimum nunc spectant duæ voces נדנִי propr. *firmitas in dictis factis* & ודנִי *ubertas*

(a) Vid. Jes. v: 3. Jer. II: 9.

illud *Plauti Bacch.* 1: 2. *hic vereri perdidit.*

In ipsis vero verbis, quibus hæc crimina exprimuntur, nihil est, quod morari nos debeat; de primo duntaxat אלה, notasse suffecerit, illud ab *adstrictione* (a), quam proprie sonat, ad *jusjurandum* translatum, per se quidem mediæ esse significationis, sed hic, ut alibi, cum כהש, five *fallendi studio*, conjunctum pro *perjurio* poni, quo quis horrenda proprii capitis devotione fidem *obstringit*, ut eo securius incautos perdat, quare inter atrocissima scelera hoc loco, perinde ut *Pf.* LIX: 13. merito ponitur.

Hæc autem quam communia nunc essent, & late pervagata, apposite exprimit verbum פרוצו *perrumpunt*, nulla habita sancti at æquatione; metaphora, ut passim observarunt alii, ducta ab aquis pleno alveo ripas superantibus, & longe lateque sese diffundentibus, quam vim *Hieron:* non male expressit verbo *inundandi*, & ὁ ὁ, qui vertunt κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς.

Idem declarat ultima illa formula דמים *sanguines*, id est, *cædes injustæ*, ut supra *Cap.* 1: 4. *cædes attingunt*, five, una patrata, mox alia sequitur, & impune hoc fit ab ipsis etiam reipublicæ proceribus, quorum erat securitati civium consulere.

Peccata vero, quæ hic recensentur, & pas-

(a) Co. f. Cl. Schroed: ad *Pf.* x. p. 147. sqq.

passim a Prophetis reipublicæ x tribuum hoc tempore exprobrantur, (a) ex eo sunt genere, quæ in S. literis *clamantia* dicuntur, quod ea præ ceteris publicam Dei, tanquam supremi hujus universi rectoris, vindictam expostulent, & regionem, ubi regnant, ita concutiant, ut cum suis incolis in perniciem ineluctabilem tandem incidat, quæ vera vis est verbi הנה hoc in casu sæpius (b) adhibiti.

Ex his itaque criminibus ratio derivatur (2) gravissimæ illius comminationis, vers. 3. *Propterea lugebit hæc terra, & languidus deficiet omnis habitans in ea, cum bestiis agri, & cum avibus cæli; etiam pisces maris auferentur.*

Exhibetur his verbis exitii illius imago, quod universæ reipublicæ x tribuum plene tandem illatum fuit per Assyrios; solent enim Prophetæ his ipsis coloribus ad exprimendam *πρωλεθρίαν* uti, quemadmodum videre est in vaticinio *Zephaniæ Cap. i: 23.* de interitu regni Judæ, & in illo *Jes. Cap. xxiv. sqq.* quod, etsi in alia omnia abeat *Cl. Vitringa*, ejusdem cum hoc nostro esse argumenti, atque adeo ad eandem x tribuum everfionem

(a) Conf. *Hos. v: 1, 2. vi: 8, 9. Amos. ii: 6. iv: 1.*

(b) Vide *Num. xxxv: 33. Jes. xxiv: 5. Jer. iii: 1, 2. Ps. cvi: 38.*

nem per Assyri. geminis phrasibus, sed plenius adhuc descriptam, proxime spectare, non temere mihi persuadeo.

Ad vim autem & elegantiam dictionis, qua vates noster hic usus est, rectius intelligendam observemus, eam sic esse comparatam, ut reatum, ex sceleribus modo exprobratis oriundum, graviter inducat, tanquam contagione sua, veluti aura pestifera maledictionis divinæ, universam hanc regionem, omnem ejus aërem, ipsosque locas & maria adflantem, &, quicquid ibi est, plantarum, hominum, aut brutorum, fœda quasi lue enecantem, cui imagini, alibi quoque propositæ, veluti *Zach. v: 1. sqq.* & *Jer. xii: 4.* apte inserviunt duo verba sibi admodum adfinia, אכל & אמלל quorum illud, quippe ejusdem originis cum נבל *marcescere, omni exhausto vigore*, ad gravem luctum passim translatum est, qui regioni tribuitur, cujus agri & urbes faciem quasi lugubrem atque tabidam per summam vastitatem præ se ferunt; hoc autem eodem tendens summum languoris gradum exprimit, sive repetatur ex specie *Pyhlal* verbi אמלל *languit (a)*, sive themate מלל, *Ar. 10 lento igne excoxit*, atque hinc translatum ad vastum & desolatum, cujus vis omnis & vigor interiit.

B. Sequitur altera hujus concionis pars a
vers.

(a) Conf. Cl. Scheidii *observat. Etymologicæ* ad h. v.

vers. 4. usque ad vers. II. qua argumentum illud litis Divinae, quod summatim in priori fuerat propositum, per diversos articulos amplificatur, & ad *sacerdotes* praesertim, veluti populi pestes, applicatur.

¶. Primus articulus ad horum reprehensionem aditum quasi facit, eique, mox, ut fit etiam in reliquis, severam comminationem subjicit.

α. Prius fit vers. 4. per apostrophem, directam, ut apparet ex addita mox allocutione in 2da pers: *tuus populus*, five ad hunc, vel illum de populo, tantis malis sese opponere gestientem, five ad ipsum Prophetam, populo veluti custodem a Deo datum; his verbis: *¶ verumtamen*, quod post ἀποσιώπητιν fere solet usurpari, *nemo litem intendat, nec quisquam redarguat*, nempe, quod cogitandum relinquitur, *sacerdotes*, in praecipua auctoritate nunc positos, sed ea turpissime abufos; hoc enim modo sententiam, abrupte, per indignationem dicentis, propositam, optime posse suppleri ex altero hujus commatis membro, ubi *sacerdotum ordo* expresse memoratur, & vers. sequante, ubi sermo ad eos diferte convertitur, vero mihi fit simillimum, neque adeo alienam esse a more loquendi Hebr. ejusmodi ellipsin vocis, ex sequenti membro repetendae, satis docent exempla a *Glassio* (a) diligenter collecta.

C c

Ip

(a) *Lib. IV. Tract. II. Observat. XII.*

Ipsum vero hoc interdictum, ne *reprehendat quisquam* non absolute esse accipiendum, vix est, ut moneam, namque contrarium, data opera, fieri videmus in tota hac concione; sed eo spectat, ut tantam esse peccantium auctoritatem & pertinaciam ostendat, ut vanum infumeret laborem, & cum capitis periculo conjunctum, qui se iis opponere auderet, quod ipsum desperatæ nequitiae argumentum est apud Prophetas. Vid. *Amos. v: 10, 13. Jes. xxx: 9. seq.*

Major est difficultas in altero hujus commatis membro, *וְ*, five, *etenim populus tuus*, ô Propheta! *est, כמריבי כהן* quod vulgo vertunt, *sicut, qui contendunt cum sacerdote*; ut sensus sit, interprete Grotio ad h. l. *similes sunt his, qui publica decreta contumaciter oppugnant, cui crimini capitis poena constituta est. Deut. xvii: 12.* Sed, quam aliena sit ab hoc loco istiusmodi interpretatio, vel ex eo apparet, quod propterea reprehendi minime meruisset populus, si quidem sacerdotibus, quales hi nunc erant, spurii & perdit, restitisset; qui contra, tota hoc sermone, perstringitur, ut culpæ sacerdotum omnino ad finis, eaque de causa in comminatione seq. versu 6. eodem in loco cum illis expresse collocatur.

Alia itaque vis hujus formulæ nunc usu venit, ex qua *מריבי כהן* sunt, ut recte dedit,

dedit - (a) *Cl. Dietelmaier, patroni sacerdotum*, quibus populus x tribuum adsimilatur, quia pravæ eorum causæ sese studiose adjungebat, & pro ea certabat, quomodo רִיב אֶלְמָנָה *Jes. i: 17. est causam viduarum suscipere, earum patronum sese præstare.*

Hinc simul apparet, quam apte alterum hoc membrum priori respondeat, quippe rationem exhibens præcedentis moniti: *ne redarguat quisquam*, idque confirmans; consensus enim ille populi cum sacerdotibus, horum causam, quamvis pessimam, suam facientis, fatis ostendebat, totam civitatem communi labe esse infectam, omnemque propterea ejus generis laborem frustra non tantum fore, sed & periculi plenissimum.

(β). Altera pericopæ pars poenas declarat & sacerdotibus, & falsis prophetis, & universo populo a Deo infligendas, *vers. 5. Et, vel ideo, corruet interdiu*, sermone ad sacerdotes directo ut ex *vers. 6.* ubi eadem allocutio continuatur, manifestum est; *corruetque etiam tecum, Propheta noctu*, Pseudoprophetæ, quorum ferax erat hæc ætas, Vid. *Hos. ix: 7, 8. Jer. xxiii: 13. Mich. iii: 11.* qui cum in depravando fallendoque populo strenuos sacerdotum socios se præstarent,

C c 2

rent,

(a) In notis bona fruge plenissimis ad commentarium Anglorum in S. S. in linguam German. ubi ipsi conversum, t. xi.

rent, simul etiam cum his perirent; namque *lapsus* ille *gravior*, quam verbum לָשַׁל exprimit, nunc, ut sæpe alias, ipsum interitum, & quidem per violentam mortem, quæ nec opinatis superveniat, complectitur. Vid. *Hof.* v: 8. *Pf.* ix: 4. Quod vero additur, hoc futurum *interdium*, & *noctu*, etsi elegantiae causa distribute sit positum, ad utrumque tamen membrum ex æquo potest referri, ut significet, nullum tempus, a strage tam sacerdotum, quam falsorum prophetarum vacuum fore; vel sic autem ab ingenio styli Prophetici non abhorret, ut statuamus, aliquod acumen in hac divisione esse captatum, qua *noctu* Prophetis speciatim sua perniciēs superventura dicatur, dum revelationes *noctu* sibi factas solebant jactare, quo respicitur *Mich.* iii: 6. Sacerdotibus vero *de die*, id est, in ipso suo opere occupatis, adeoque nihil minus expectantibus.

Ad ipsum vero populum, ab istis se decipi passum, spectat ultima hæc sententia: & *exscindam matrem tuam*, universam nationem, ejusque metropolin, quippe quæ nomine *matris* venire solet, ut vidimus *ad Hof.* ii: 4. quare apte de ea adhibitum verbum דָּמָה a דָּמָה quod refertur ad graviores defolationem, qua quid funditus excisum & solo æquatum deletur.

2. Secundus articulus *vers.* 6-11. culpam

pam illam sacerdotum, ab his in populum derivatam, per diversas ejus species uberius demonstrat, simul comminationem, illis propterea factam, amplius confirmat.

Ex hoc genere *primo* loco ponitur *contemptus veræ religionis*; *vers. 6. Periit populus meus*, sive actum est de republica x tribuum, a Deo nondum plene repudiata; quod in *præterito* enuntiatur, quia status ejus revera nunc tam erat desperatus, ut imminens exitium nulla ratione averti amplius posset; *eo quod sublata sit scientia*, illa nimirum, quæ ^{καὶ} ^{ἐξ οὗ} sic dicitur, ut supra *vers. 1.* animum, ubi viget, a vitiis prohibens, & universum Dei cultum, ut lege Mosaica erat præscriptus, nunc complectens; sublata quippe e civitate religione & pietate nulla felicitas constare potest; sed minime omnium sperari illa poterat ab antiquo Dei populo, ubi, per Theocratiam, cardo salutis publicæ singulari ratione a veri Dei legumque ab ea latarum reverentia pendebat. Opposita itaque impietas nunc late regnans merito spectatur ut fons omnium malorum reipublicæ imminentium, sed derivatus in populum culpa sacerdotum, qui, cum tueri deberent religionis & virtutis causam, populumque veram ejus rationem docere, vid. *Mal. II: 7. Deut. XXXIII: 10.*, nonmodo negligebant, quod fui erat muneris, sed plane contrarium faciebant;

bant; doctrinam religionis velut ingratham sibi *aversantes*, & quasi res esset nullius pretii, repudiantes, atque adeo exemplo suo & auctoritate, ut nullo etiam loco a populo, sibi addicto, haberetur, efficientes; tantæ enim amplitudinis est illa reprehensio, quæ, sermone iterum ad sacerdotes converso, subjicitur: *tu ordo sacerdotum, scientiam sprevisi, legem Dei tui oblitus es*; causam complectens annexæ comminationis, qua Deus poenam iis dictat, per modum talionis, per pari relaturus: *ego vicissim* וְנִדְּנָה quæ formula est maxime propria in talionis sententia; vid. *Prov.* 1: 26. *Jes.* LXVI: 4. *te spernam* נִדְּנָה forma verbi, per נ, (a) quod nunc est loco ¶ Paragogicæ, ad intendendam comminationis gravitatem aucta, *ne sacerdotio mihi fungaris; quia oblitus es legis Dei tui; ego quoque filiorum tuorum obliviscar*, ne, quod ex superiori effato iponte intelligitur, hi, aut qui nascentur ab illis, in locum & munus vestrum succedant, quæ, per μέωσιν dicta, plenam horum sacerdotum rejectionem, & interitum complecti, satis est manifestum. Cæterum vi sua minime caret illud וְנִדְּנָה *mibi sacer-*

(a) Vid. Schroederi V. C. *Instit. ad Fund. Ling. Hebr.* p. 263. ubi merito corrigit scriptionem Masoreticam qua & illa *Parag:* perperam otiosa facta est, cum tamen vocali sua & animata in pronuntiando audiri, vimque suam, ob quam addita est, exferere omnino debeat.

sacerdotio non fungeris; quamvis enim hi sacerdotes veri minime essent, neque secundum legem Divinam constituti, vid. 1 Reg. xii: 34. attamen videri tales volebant, & in Dei honorem sacro suo munere fungi, præfertim illi, qui, quod non temere suspicatur *Schmideus* ad h. l. ex familia Aharonis ad x tribus defecerant, & ab his libenter admissi cultum a Deo præscriptum quodammodo imitabantur, ut videre est infra Cap. viii: 13. *Amosi* v: 21. *sqq.* aliisque in locis.

Accedit huic culpæ, *secundo*, eorum *insolentia in peccando*; vers 7. *Quo magis aucti sunt &c.* Subjectum orationis idem est, quod versumox sequente, ordo nempe sacerdotum, auctus, dum respublica florebat, non numero tantum, sed & opibus, potentia, & dignitate; hæc enim omnia unum verbum רבב, *spissum fieri*, cujus *infin.* hic habemus, simul complectitur; magnum itaque summæ ingratitude & nequitie argumentum hoc erat, quod *pro ratione* auctæ suæ felicitatis externæ eo magis & audacius peccarent in Deum, ejusque beneficiis in ipsius ignominiam abuterentur; cujusmodi proportionem infert in hac constructione particula כ, ut passim ab aliis (a) observatum.

Tali vero insolentiae pœna illa maxime convenit, quæ denuo, per modum talionis, alte-

(a) Vid. *Glass. Lib. iii. Tract. v. Can. xxix.*

altero membro hujus commatis, subjicitur: *gloriam eorum*, mutata quasi vice, in *ignominiam convertam*; ea, qua se nunc jactant, quamque maxime stabilem putant, dignitate & potentia, opinione citius eos exuam, redamque contemtissimos, & iniusta veluti nota ignominiae infames; vox enim קלון, a קלה *ussit*, æque ac substant. כִּי *Jes.* III: 25. a כִּיה *itidem ussit*, proprie *stigma* denotat, quale maleficis, aut vilissimis mancipiis inuri solebat, hinc ad *graviores ignominiam* passim translatus.

Tertium desperatae nequitiae specimen proponitur *vers 8. Peccato populi mei vescuntur* five *sacrificiis* pro peccatis expiandis; namque ad geminum hunc usum vocis חתא *fat*is notum ex æquo nunc respicitur; cum enim per ipsam legem Divinam, *Lev.* VI: 26. VII: 6. hæ victimæ sacerdotibus in cibum erant constitutæ, aculeus reprehensionis, per *figuram ex ambiguo*, in eo est positus, quod ex ipsis populi peccatis, veluti cibo sibi gratissimo, voluptatem caperent, eaque in lucro ponerent, quasi hoc uno sacerdotes essent; quare mox, ad id explicandum simul & confirmandum, additur: *Et ad iniquitatem eorum*, five crimina, quibus populus novum reatum contrahat, novis victimis expiandum, *attollunt animam suam*; quod ex Hebraismi indole (a) idem valet, atque *avide*

(a) Conf. *Schultens* ad *Proverb.* XIX: 18, usumque hujus formulæ, *Deut.* XXIV: 15.

de expetunt, metaphora desumpta ab eo, qui vehementiori anhelitu ad aliquid *adspirat*, idque cupide desiderat. Quod autem hic discrepant scripti codices in adfixo vocis וְכָל, pro quo nonnulli, quibuscum faciunt versiones omnes antiquiores, legunt וְכָל, non magni quidem id momenti est; nam res ipsa eodem redit, attamen in gratiam receptæ lectionis observandum, utrumque numerum, singul. & multitudinis, eleganter apud OO. permutari; atque adfixum sing. וְ vim nunc habere *distributivam*, ex qua ut bene notavit *Drusius*, integra dictio valet: *unusquisque eorum id avide desiderat*. Cæterum, etsi hæc reprehensio sacerdotes directe feriat, eadem tamen opera non obscure insinuat, ipsum quoque populum in partem culpæ venisse, & impunitate sibi proposita, modo hostias in usum sacerdotum offerat, ad peccandi licentiam haud segniter fuisse abusum.

Hæc enimvero causa est, quare mox sequentes comminationes *vers. 9 & 10* ad populum æque, ac sacerdotes, redeant; & quidem expresse *vers 9. Et, vel itaque, erit, qualis populus, talis sacerdos*, sive, par erit amborum supplicium, nulla dabitur hac parte sacerdoti, præ plebe prærogativa; cuiusmodi parem & æqualem diversarum rerum conditionem geminatum וְ exprimere (a) solet.

(a) Vid. Schroederi V. Cl. Syntax. Hebr. p. 440.

let. Malim autem in hunc sensum, de æqualitate nimirum poenæ utrisque imminentis præsentem formulam, atque adeo verbum *יה* pro *futuro* accipere, quam cum *Schmidio*, *Marckio* aliisque pro *præterito*, quasi designaretur æqualitas culpæ; cum ob eundem hujus formulæ usum in manifesta comminatione, *Jes.* xxiv: 2. tum ob vim illam *futuri*, quam in verbo mox sequenti *פקדתי* omnes agnoscunt, eique pariter, ac præcedenti *יה* tribuit *convers.* utrique præfixum. Hinc in altero membro hujus commatis, ad prius explicandum, adjicitur: *Et visitabo*, sive ulciscar, *super illum vias ejus, Et facinora ejus*, tam sacerdotum, quam populi, qui nunc, ut unum corpus constituentes, spectantur, *ei retribuam*, quæ phrasæ, per se satis perspicuæ, de eo præsertim poenæ genere solent adhiberi, & nunc etiam adhibitæ sunt, in quo talio quaedam posset observari.

Hanc certe rationem habant poenæ illae, quas denuntiari videmus *vers.* 10. duplici quidem formula. Prior, habet: *etsi comedant, non tamen saturabantur*, quæ formula maledictionis divinae satis frequens est in S. literis vid. *Levit.* xxvi: 26. *Mich.* vi: 14. *Hagg.* i: 6. ubi latiori ambitu sumta significat: occulto quodam Dei judicio, quicquid susceperis, sperato fructu cariturum; sive

sive pressius, tantam fani cibi penuriam, qua fiat, ut ad ea comedenda quis compellatur, quæ saturare ipsum non possint, & alias respueret.

Nunc autem hæc comminatio respondet tam improbitati sacerdotum, qui carnibus hostiarum, ipsisque adeo peccatis populi cupide inhiaverant, quam etiam reliquorum civium, qui comestationibus in honorem falsorum Deorum, ut ab iis rerum abundantiam impetrarent, institutis iram Dei provocaverant, digni propterea, qui fama & miseria perirent.

Simili modo in alterum crimen, quod erat indomita libido, poena statuitur ei conveniens, posteriori hujus commatis membro: *scortentur; sed sobolem non propagabunt.* Verbum וַיִּזְנוּ in Hiph. hic positum non simpliciter significat *scortari*, sed ad *scortandum impellere*, quod cum alii ex populo faciebant, unde crebra illa adulteria, vers. 2, notata; tum maxime sacerdotes; sive imitarentur hac parte morem filiorum Eli, de quo legimus I Sam. 11: 22, sive, quod ad h. l. apposite notavit *Schmidi* operam darent sacris illis Veneris, ubi in hujus honorem, pro obtinenda prole copiosiori, pudicitiam suam mulieres sacerdotibus prostituebant, cujus certe moris, inter Israëlitas hoc tempore recepti, tam manifestum est exemplum, vers. 13,

¶ 14, ut mirer, *Cl. Markium* ideo *Schmidii* sententiam de hoc loco repudiasse, *quod tam grave scelus de sacerdotibus Isr. non constet.*

Pœna vero sterilitatis, aut etiam orbitatis, quam propterea luerent, per *μειωσις* expressa est in illo *לֹא יִפְרֹצוּ* proprie, *non erumpent*, nempe in copiosam sobolem, quo speciali usu verbum *פָּרַץ* alibi quoque venit, e. g. *Gen. xxviii: 14. Jes. liv: 3.*

Pro generali causa istarum comminationum hæc certe gravissima subjicitur: *quia desierunt Jehovam observare*, in opposita simul vitia, & vetitum nefas ruentes. In ipsa autem formula *observare Jehovam*, quæ per se latissime patet, cum maxime respicitur ad geminum illum usum, quo verbum *שָׁמַר* de sacerdotibus adhiberi solet, munere suo in æde sacra, tanquam Dei ministris, cum cura fungentibus, sed etiam cæteris tribuitur, officia religionis ex lege Moisaica studiose observantibus; opposita ad idololatrias & profanos eorum mores, qui verum Deum ejusque legem ignorarent, *conf. i Reg. ii: 3.*

C. Tertia, sive ultima pars hujus concionis, a vers. 11 usque ad finem capitis habetur, ubi, novo quasi impetu, Propheta invehitur in stupendam populi dementiam, & vitia, inde nata, turpissima, per quæ sibi ipse perniciem tandem concitaret. Quo in

in argumento sic versatur, ut (1) causam istius dementiæ summam ostendat *vers* 11. Dein (2) insigniora quædam ejus indicia ipsi objiciat, *vers.* 12 & 13. Denique (3) funestum ejus exitum annuntiet *vers.* 14—19.

(1) *Primum* illud fit *vers.* 11. his verbis: *scortatio, vinum & mustum cor capit*, captivum tenet, & aufert usum sanæ rationis, namque *לב* *cor* æque ut hoc apud Latinos, pro *judicio*, atque *prudencia* poni vix est, ut *mo- neam*, unde *لبيب* & *ذو اب* *corde præditus* apud Arabas idem sonat, ac *prudens, sapiens*.

Generale quidem hoc est effectum, quod sensu suo proprio semper valet, & usu confirmatum est; attamen ita comparatum, ut id facile ad se, suumque statum applicare possent Israëlitæ; ob oculos enim hac sententia iis ponere voluit Propheta, simile quoddam fatum ipsis evenisse, atque illis contingit, qui luxuriæ & ebrietati dediti per ipsa hæc vitia in stuporem incidunt, & de sano rationis usu dejiciuntur. Respicit autem nomine *scortationis*, & *vini* ad voluptates illas & comestiones, quibus non tam in communi vita, quam quidem in sacris Veneris & Bacchi operam dabant, atque cum idololatria erant conjunctæ; hæ enim istæ erant illecibræ, quibus magis magisque a vero Deo ejusque cultu abducebantur, & tanquam infani & amentes, tam in institutis re-

ligionis, quam in consiliis de salute ac securitate reipublicæ a vero prudentiæ tramite aberrabant.

Quo nomine, sensu itidem figurato, *ebrii Ephraimi* dicuntur *Jes.* xxviii: 1. & passim apud Prophetas eorum *stultitia* notari solet.

(2) Dementiæ hujus signa quædam minime dubia profert, (α) primum habetur initio *vers.* 12.

Populus meus, qui talis haberi vult, & me, Deum suum, in rebus dubiis consulere deberet, me tamen spreto, *lignum suum consulit*, & *baculus ejus ipsi*, ex vana scilicet ejus persuasione, *responsa dat*. Ubi *lignum* positum esse, vituperandi causa, pro *immagine lignea*, ut *Jer.* ii: 27. *Habac.* ii: 19, dubitari non potest; eandem vero, per alteram quoque vocem, *baculum*, quod nonnullis, in his *Vossio* (a) atque *Riveto*, visum est, designari minime dixerim, cum magis sit credibile, eo respici ad antiquissimum illud divinationis genus, in quo *εἰβδοίς*, utebantur, *εἰβδομαντεία* hinc dictum, (b) cui ad fine est illud *βελομαντείας* specimen, per *sagittas*

(a) In notis ad *Maimon: de Idolol. Cap. xi. §. 2.* p. 152.

(b) Vid. *Seldenus de Diis Syris Syntagm. i. Cap. 2.* et quæ *Bayerus* ibi notavit p. 198. atque *Henninius* ad *Tollii Epist. v. Itinerar.* p. 217.

tas, *Ezech.* xxi: 21. apud Arabas jam diu ante Muhammedem usitatae, & a *Pocockio* (a) & *Gagnierio* (b) plenius descriptae.

Posteriori vero hujus commatis hemistichio, causam dementiae populi, *vers.* praecedente propositam ad hoc ipsum ejus specimen, nunc prolatum, vates applicat, idque ex ea derivat, his verbis: *quia spiritus scortationum eos in errorem impellit, ut scortentur de sub Deo suo*, five, quævis est hujus Hebraismi, *ut scortando a Deo suo deficiant*, fidemque, ipsi tanquam marito suo, debitam, ei subtrahant; quomodo supra habuimus *Cap. 1: 2. scortari יְהוָה יָהוּדָה*.

Quod autem dicuntur *spiritu scortationum impulsus in errorem*, factum per figuram ex ambiguo, qua *spiritus* quidem positus est, ut sæpe alias, pro ea animi adfectione, cui quis maxime est deditus, quæque omnes ejus actiones regit, quam scriptores N. T. *φρόνημα* appellant, sed simul respicitur ad *spiritus* illos, quibus potus aliquis inebrians cerebrum concutere & veluti sede sua emovere solet in dementiam; quod ipsum verbum *הָעָן* pulcre exprimit propr. significans, *quati*, huc illuc jactari incerto & vago impetu, atque inde translatum, ut videre est *Jes.* xix:

14.

(a) In *specim. Hist. Arab.* p. 327.

(b) In notis ad *Abulf. Vitam Muham.* p. 108.

14. ad effectum ebrietatis, tam in corpore titubante & modo huc, modo illuc impulso, quam in animo, sui non compote, conspicuum. Ratio vero, qua *scortationi* Israelitarum ejusmodi *spiritus inebrians* tribuitur, ex versu præcedente facile potest intelligi. ubi cum *vino mustoque* eam conjungi vidimus, quod in eo idololatriæ genere, quo hi maxime tenebantur, Venerem Bacchus accenderet; unde fiebat, ut illo voluptatum usu velut inebriati, quid e re sua esset, non amplius viderent, & in stultissimas superstitiones, quibus a Deo veraque salutis via aberrabant, infano impetu ruerent.

Alterum (*b*) vesanæ simul & impuræ superstitionis, cui nunc operam dabant, specimen habemus *vers* 13. *In verticibus montium sacrificant, & in collibus suffitum faciunt, sub terebintho, & populo, & quercu, quia bona est ejus umbra; propterea scortantur filiae vestrae, & nurus vestrae adulterantur.* Respicitur ad antiquissimum morem sacra Diis in montibus atque lucis faciendi, ab aliis fatis illustratum, lege vero Divina expresse Judæis prohibitum, atque a Prophetis (*a*) passim reprehensum; credebant nempe, quæ erant stultitia, elatiora loca Diis esse proxima, *precesque mortalium nusquam propius audiri,*

(*a*) Vid. *Deut.* XII: 2. *Jes.* LVII: 7. *Jer.* III: 6.

diri, ut verbis utar *Taciti Annal. L. XIII. C. 57.*

Nec minus notus ac tractatus locus est de latebris *lucorum*, (a) libidini gratissimis, & ad eam, in honorem scilicet Deorum, exercendam olim adhibitis; quæ ratio est, quare hoc in loco crebræ scortationes, quibus filiae & nurus Israël: mancipabant, cum more isto sub umbra *lucorum* sacra faciendi conjunguntur, atque ex eo repetuntur.

Cæterum, quod arborum hic memoratarum nomina ita distinxerim, ut *אלון* verterem *terebintum*, *לבנה* *populum*, puta *albam*, *אלה* denique *quercum*, id feci auctoritatem secutus veterum, & iis persuasus argumentis, quibus hanc in rem usus est *Cl. Celsius* (b) ex quo simul cognosci potest, quam copiosæ hæ arbores, ab umbra sua merito laudatæ, olim fuerint in Palæstina. Quare pergo 3 ad reliquam partem hujus pericopæ, vers. 14—19, qua per diversas sententias extrema perniciēs populo, tantæ insanix ac nequitix convicto, denuntiatur.

(a) Primus hujus generis articulus habetur vers. 14 & 15. quorum *prior* sententiam complectitur de vindicta Divina: *Non*
E e
ani-

(a) Longam scriptorum hoc de argumento seriem dabit cupienti *Zornius Bibl. Antiq. t. I. p. 382, & 555.*

(b) *Hierobotan. t. I. p. 35, 59, 293 fqq.*

animadvertam in filias vestras, quod scortantur, & in nurus vestras, quod adulterantur; quod isti cum scortis sese abdunt, & cum iniuriatis sacrificant; utique populus desipiens prosternetur: ubi quando statim in principio negare videtur Deus, quod tamen, ut adfirmetur, tota orationis series postulabat, se animadversurum in crimina tam manifesta, & gravia, ad difficultatem hanc superandam varie se torquent interpretes, quorum tamen diversas sententias, a Cl. Marckio, ut solet, collectas, meum non est excutere. Quod si pro $\aleph$ legas $\aleph \aleph$ nonne, per modum interrogationis, qui graviolem efficit adseverationem contrariam, atque adeo statuas illud $\aleph$ facillimo, nec insolito, scribarum lapsu omissum esse, quia $\aleph$ proxime præcedit, quæ non inepta est Houbigantii atque Dathii, nuperi Prophetarum minorum interpretis, magna lauda dignissimi, conjectura, plana sunt omnia; ea certe uti maluerim, quam ad ellipsin hujus $\aleph$ interrog. cum multis confugere, quæ suspecta semper esse debet, nisi, ex ipso sermonis habitu, de ejus necessitate evidenter constet. Sed nec opus est, textum Hebr. hic sollicitare, eique illud $\aleph$, quod ignorant quoque versiones antiquiores, obtrudere, namque ex illorum numero locum hunc esse mihi non temere persuadeo, ubi simplex ejusmodi negatio, sed certo modo, qui

qui pendet a dicentis adfectu gestuque, prolata contrarium, gravius simul & elegantius, adfirmat, quam expressa interrogatio-
ne fieri possit. Quis enim in hac ipsa reprehensione verba hæc, a Deo ore Prophe-
tæ cum indignatione prolata, accipiens: *non animadverterem in tanta scelera!* non statim intelligat, gravissimam comminationem iis tam certo subesse, ut vel minima ejus rei suspicio, quasi Deus impune ea ferre possit, tanquam ipso indignissima, longe sit abjici-
enda? sic in illo *Thren. III: 34--36. ad contem-
nere sub pedes suos omnes captivos terræ; ad
distorquere hominem in lite sua Deus non re-
spexerit!* aut *Jon. IV: 11. tantæ urbis Nine-
væ non miserear!* tanta est ad contrarium ad-
firmandum negationis vis, ut ad eam nulla facile interrogatio adfurgat, quare operam mihi ludere videntur, quotquot in talibus ex *אין* non, *אין* nonne, per frigidiorum el-
lipsin, efficere sibi sumant. Continet præ-
terea hoc effatum, sic propositum, per ele-
gantissimam *μῦθος*, vanam opinionem pro-
fanorum hominum, eamque simul perstrin-
git, qui non dubitabant, talia de Deo sentire & eloqui, quasi non animadverteret in ipsorum crimina, sibi que liceret, hac par-
te satis securis esse. Quare mox, ultimo membro hujus commatis, sententia plane contraria profertur: *populus desipiens prosternetur:*
E e 2. *prostratus*

venetur: scelera vero, in quæ Deus animad-
 verteret, quibusque indicandis particula ם i-
 dentidem repetita nunc infervit, eadem sunt,
 quæ versu præcedente fuerant reprehensa,
scortationes & adulteria; sed additur nunc ad
 ea aggravanda: *etiam isti ם* (quod pronomen,
 non sine indignatione prolatum, ad *sacerdotes*,
 supra, veluti pestes populi, jam notatos,
 procul dubio redit) *abdunt se cum initiatis*;
 habemus hic verbum פרה in specie *Pihel*
 positum, qua convenit cum Arab. فر in II
 specie, quod de iis speciatim adhibetur,
qui devotionis causa se separant a multitudine;
 unde apparet, quam apte nunc translatum
 sit ad sacerdotes, in ipsis Deorum delubris,
 aut lucorum tenebris, ubi a conspectu hominum
 essent remoti, infames congressus instituentes,
 ut ferebat veterum superstitio, qua ipsi Dii
 habebantur spurciæ libidinisque præsidēs.
 Hinc auctor Apocryphus 2 *Maccab.* vi: 4. commemorat
 αἰσωτιάν καὶ κώμους, quibus templum implebunt
 pagani, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς περισσόλοις γυναῖξιν
 πλησιάζοντες; hinc Tertull. (a) idololatriam sic loqui
 facit: *ego quidem idololatria sæpissime moechiæ
 occasionem subministro. Sciunt luci mei & mei
 montes, & aquæ vivæ, ipsaque in urbibus
 templa, quantum evertendæ pudicitie procu-*
re-

(a) De pudicitia Cap. 5.

remus; & Minucius Felix (a): ubi autem magis a sacerdotibus, quam inter aras & delubra, conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur? frequentius denique in ædituorum cellulis, quam in ipsis lupanaribus, flagrans libido defungitur.

Illud enimvero libidinum genus, quod in profanis sacris olim usu veniebat, hic notari, altera quoque, phrasis demonstrat; cum initiatis sacrificant; namque תַּשְׁרֵפִּי consecratas notat mulieres, τετελεσµέναις, five initiatas, ut probe vertunt εἰς ὁ, sic dictas, quod Veneri, Priapove essent consecratæ, quales apud paganos erant, vel publicæ meretrices, vel Veneris sacerdotes, quæ ante idola prostitutebantur, virginitatis imminutæ pretium Diis suis, primitiarum loco, offerentes, ut Spencerus (b) ex Ambrosio, Herodoto, aliisque scriptoribus abunde docuit, & constat etiam ex iis, quæ leguntur in epist. Jerem. five Baruch. vi: 43.

Quantum autem abesset Deus, ut tanta flagitia impunita relinqueret, quod illi pro sua dementia sibi persuadebant, brevi hac sententia, in ultimo membro hujus comm. declarat: utique populus desipiens, qualem Iſr.

E e 3

fese

(a) Cap. xxv: 12. ad quem locum plura dabit Ouzelius p. 261 Edit. Gronovii.

(b) De Leg. Hebr. Lib. ii. C. 22.

fese demonstrabat, vid. *vers.* 11. לא יבין *non discernens*, nec, quid suæ salutis conducatur, nec inter fas & nefas, inter id, quod veri Dei sanctitatem, ejusque populum deceat, aut dedeceat, *prosterneatur*; propria sua infania, in perniciem, a Deo vindice ipsi destinatam, præceps ruet; metaphora desumpta a jumento claudicante, atque coeco & præcipiti impetu semet allidente; quam vim esse verbi לבט, huic loco longe aptissimam, data opera demonstravit Cl. Schultens ad *Proverb.* x: 10.

Acerbam hanc sententiam commode nunc excipit pathetica illa dehortatio *vers.* 15: *si scortaris, ô Israël, ne reus fiat Jûda, neque accedatis Gilgalem, neque petatis Bethavenem, neque juretis: ut vivit Jehova!*

Verba hæc, *ne adscendite Gilgalem*, & sqq. non, quod multis visum est ad cives regni Judæ, sed ad ipsas x tribus omnino pertinent, ut recte observavit Schmidius, & allocutio *Israëlis*, initio hujus versus facta, quæ nunc continuatur, satis ostendit. Per eam nempe hæc duo saltem ab Israëlitis Deus postulat (1) ne, cum ipsi nollent, quantumvis admoniti, ad meliorem frugem redire, duas etiam reliquas tribus in societatem suæ *scortationis*, tam propr. sic dictæ quam figuratæ, in defectione a Deo positæ, pertraherent, quod faciebant, famosa illa loca,

ca, *Gilgalem* & *Beth-Aven*, ubi sedem fixerant profanarum superstitionum, frequentantes. Cum enim hæc loca in ipsis finibus Judæ & Benjaminis essent posita, in illis non sibi tantum, sed his etiam peccabant, quos suo exemplo facile movebant, ut sacra, ibi instituta, secum celebrarent. Præcipuam vero sedem idololatriæ Israëliticæ ibi fuisse, inter omnes constat; veluti de *Gilgale* ex Cap. ix: 14. xii: 12, de altera *Beth-Aven* ex Cap. x: 5. quod quidem nomen alias est civitatis, a *Bethele*, cui adjacebat, distinctæ, Vid. *Jos.* vii: 2. xviii: 12. nunc autem data opera pro ipsa *Bethele*, ubi Jeroboamus vitulos suos consecraverat, positum esse colligo ex loco gemino *Amos.* iv: 4. v: 5. ubi cum *Gilgale Bethel* conjungitur, a nostro *Beth-Aven* potius appellata, cum *domus* hæc *Dei fortis*, quod *Bethel* sonat, per superstitionem ibi receptam, in *domum vanitatis* esset commutata, quod acumen manifeste captatum ab *Amoso*, loco laudato, in illis verbis: *Bethel redigetur in Aven, in vanitatem, sive, in nihilum.*

(2) Alterum postulatum; *ne jurate: ut vivit Jekhova!* usum hujus formulæ in jurando, alibi præceptum e. g. *Deut.* vi: 13. minime in se, & simpliciter reprehendit, sed ex ore hominum, sua impietate Deo injurorum, profectæ, qui dum nihil minus curabant,

rabant, quam quod formula illa requirit, fidem nempe in Jehovam, veramque religionem, sed omnia ei contraria faciebant, non tamen verebantur, tali jurejurando per nomen Dei viventis præ se ferre, quasi ipsum colerent, & agnoscerent. Conf. *Jer.* v: 5. *Zeph.* i. & præ ceteris *Ezech.* xx: 39. ubi, similem in modum, horrendum illum turpissimi nominis sui abusum Deus detestatur.

Quod si vero utrumque hoc postulatum, modumque, quo propositum est, paulo penitius consideremus, hæc præterea eo non obscure significari deprehendemus (1) tam inveteratam & obstinatam populi pertinaciam in peccando, ut nulla emendationis spes videretur relicta; hoc enim in causa est, quare Deus non adeo eum jubeat a *scortatione*, five etiam idololatria, desistere, cum id apud homines nimis obduratos frustra foret, sed hoc unum petat, ne eam in locis, Judæ nimis vicinis, peragant, & cum apertissima sui nominis injuria jungant. (2) Singularem curam Dei pro salute reliquarum tribuum, quas nollet contagione ejusdem pravitatis, eamque secuturi exitii, a vicinis Israëlitis infici; contra (3) hos, tanquam perditos, malo suo fato a Deo permitti, denique (4) indignos eos haberi, qui in nomine Jehovæ jurarent, atque adeo protectionis

onis beneficio, quod cæteroquin populo suo præstabat, ulterius fruerentur.

(b) Obstinata illa populi malitia severis Dei judiciis coërcenda novo effato perstringitur *vers 16. Quia, sicut indomita juvenca, indomitus est Israël, nunc pascet eos Jehovah, instar agni in loco amplo.*

Ubi prius hemistichium *culpam*, posterius *poenam* complectitur; culpam videlicet, quando populus comparatur cum *juvenca indomita* סרר a סרר, pro quo Græca versio dedit παρόϊσησεν, ut *juvenca oestro percita insanit Israël*; qua de Metaphora multis egit Bochartus. Proprie autem סרר notat *scindere, scindendo rumpere*, & quidem cum illo stridore, quem exprimit verbi ὀροματοποιία; hinc speciatim dicitur de indomito & feroci jumento, quod vincula jugi præ contumacia & protervia violenter conscindit; quomodo סרה Jer. I: 5. & סרת eleganter adhibitum reperitur Neh. ix: 29. Idem usus hic etiam sponte sese offert, & ad indomitam Israëlitarum indolem, qua jugum Divinum proterve excutiebant, & in omne nefas pro libitu ruebant, applicari facile potest, unde alibi vel cum *onagro*, qui se regi non patitur Jer. II: 24. comparantur, aut jugum Divinum fregisse, ejusque vincula dirupisse expresse dicuntur, ut in illo:

F f Jer.

Jer. II. 20, a seculo fregisti mihi jugum, disrupisti mihi vincula tua, & dixisti: non serviam etc. sic enim verba ibi reddenda esse, pulcre docuit, qui conferri meretur, Cl. *Venema* ad h. l.

Isti vero contumaciæ Isr. in Deum convenit poena, posteriori hemist. proposita: *nunc* נָחַץ quod solet adhiberi in conclusionibus, sive sententia a iudice ferenda, *pascet eos. Jehova, sicut agnum, in latitudine.* Hæc enim verba in deteriore partem, atque adeo de exilio, in quod gens rebellis a Deo vindice abigeretur, esse accipienda, quamvis repugnet *Bochartus*, (a) non est, quod dubitemus. Nempe ex ambiguo eleganter posita hæc phrasis, *pascere in loco amplo, instar agni*, ut late pascere amant agni, licet prima quidem specie adblandiri, idque offerre videri possit, quod indomita gens sibi maxime optaret, interiori tamen sensu contraria mala complectitur, quæ procul a patria abacti, dispersique per vastas Assyriorum regiones paterentur; ad eundem fere modum, quo illud *quærent & invenient eam*, quod in bonum per se possit accipi, in malum vertitur *Jer. II. 24. pro, quærent, & invenient ad perniciem.*

Præterea, quod hæc gens, modo cum *juvenca feroci* comparata, nunc *agno inbelli* ad-

(a) *Hieroz. Part. I. p. 412.*

adsimiletur, sponte offert statum tenuiorem & infirmum, in quem iudicio divino deprimeretur, neque tamen dubito, quin eadem hæc imago *agni*, ut stylus Orientalium multa simul complectitur, ad acerbitem comminationis grata quadam lenitate temperandam sit composita, quippe indicium faciens cum misericordiæ, quam Deus huic populo, in ipsa sua afflictione, conservaret, tum etiam emendationis horum exsulum, qui, posito animo suo indomito, & ad defectiorem a Deo procliviori, instar agni, tandem mansuescerent; ut solent Prophetæ hunc exsili adspectum leniorem, ejusque effectum salutarem pasim suis comminationibus admiscere, & supra quoque vidimus *ad Hos.*

II: 13. *sqq.* Sequitur

c. Tertium effatum, a præcedente, verbis magis, quam ipsa re diversum, atque *Ephraimum*, veluti præcipuam ex x tribubus, & diutius superstitem, speciatim feriens, *vers. 17. Adstrictus est Ephraim idolis; missus est faciendus.* Prius illud, *Ephraim* עֲצָבִים הָבוּ duplicem patitur interpretationem, per figuram *ex ancipiti* eleganter conjunctam, namque partim valet: *sociatus est idolis*, iis sic adstrictus, ut inde se nulla ratione avelli patiatur; partim: *notatus, & inustus est vestigiis vinculorum*, quibus *stimulata oestro animalia solent constringi*; ut

plenius docuit & ex ingenio linguæ demonstravit *Alb. Schultens.* (a) Quo posteriori adspectu facile apparet, continuari Metaphoram a *juvenca indomita*, paulo ante, vers. 16. ad hunc populum translata; hic enim, tam indomitus, nunc inducitur, ut animal ferox, in quo appareant notæ lividæ nervorum, quibus ad coercendam ejus ferociam aut libidinem constrictum fit, atque adeo, ex sensu figurato, ut plagis divinis, multisque cladibus, quas acceperat ad castigandam ejus pertinaciam, qua idololatr. & impuras voluptates sectabatur, deformatus, & veluti totidem ignominia notis suorum criminum insignis.

Qualis cum esset, hoc unum videbatur relinqui, quod mox additur: *missus est faciendus*, furori suo relinquendus, & tandem in exilium, ubi velut in loco amplo ex vers. 16, oberraret, a Deo abigendus. Quod per infin. absolutum *וַיִּשְׁלַח* graviter & majori cum stomacho expressum est, ut solet ille pro futuro, aut eo, quod fieri oportet in stilo pathetico (b) ab Hebræis adhiberi.

Finem huic sermoni elenchtico imponit
epi-

(a) *Diff. de verbis & sententiis ambigua significatione præditis*, inserta ejus operibus minoribus p. 377 sq. nec non, de *Defect.* p. 153 sq.

(b) Exempla hujus usus habes *Jes.* xxxii: 11. *Pf.* xxii: 9.

epilogus *vers* 18, & 19; tam per iteratam criminum præcipuorum exprobrationem, quam poenæ promeritæ comminationem.

Prius fit *vers* 18. *Flagrat eorum compotatio; indefinenter scortari faciunt; amant levitatem; ignominie sunt ejus insanie.*

Primam illam formulam סר סכא quæ mirum in modum fatigavit interpretes, post *Schultensium*, (a) fidenter vertimus: *flagrat eorum compotatio.*

Nempe a *stridore*, quem proprie sonat סר thema nostri סר, ex quo supra, ad *vers*. 16, vidimus, natum usum *conscindendi vincula*, alio flexu orta vis *scintillationis ignitæ*, quam Arabes nobis conservarunt in derivato سِر (b) quod *scintillas*, & الرّة quod *agilem vehementiam spec. calidæ juvenutis* significat. Nihil autem aptius *compotationi illi belluorum*, quam vox סכא exprimit, dari poterat, quam *flagrans* ejusmodi *æstus*, quo vinum immodice haustum homines incendit, & in libidines inflammat, quare mox additur: *scortando scortari faciunt indefinenter*, & sic, ut alius alium in id impellat, quomodo supra, *vers* 12, hæc duo vitia,

F f 3

vitia,

(a) Vid. summi viri *Comment. ad Proverb. Cap. xxiii: 17.* ubi veram vim hujus formulæ in lucem protraxit, & uberius demonstravit.

(b) Vid. *Excerpt. ex Ispahan p. 22.*

vitia, ebrietatis & scortationis, quippe arcte conjuncta, præsertim in sacris, quæ in honorem Bacchi Venerisque instituebantur, juxta se posita vidimus.

Plus operæ sibi postulat posterius hemistich. variis distractum conatibus; dum id alii, post *vulgatum* interpretem, reddunt: *amant afferre ignominiam protectores ejus*; etsi forma verbi **הבו**, quod a **הב** repetere solent, huic interpretationi præter alia refragretur; alii vero malunt; *amant date (ignominia est) clypei eorum*. Quæ tamen versio quam sit aspera & obscura, nemo est quin sentiat; parum certe in ea relictum est, quod dictioni Hebr. conveniat, a qua prius illud *amant, date!* tam longe abit, quam a Latini sermonis consuetudine. Nec magis liquida in ista versione constructio vocis **תב** *ignominia*, quam propterea *parenthesi* includendam esse, primus, ut ipse profiteatur, autumavit, & Belgis etiam nostris persuasit *Drusius*. Fraudi vero fuit viris doctis illud **הבו** minus intellectum, a quo tamen vis hujus sententiæ maxime pendet. Neque enim est *imperat.* verbi **הב** *dedit*, ut vulgo putant, sed, quod pulcre jam observavit ex Judæis interpretes doctissimus *R. Tanchum*, nomen verbale formæ **בה**, reddendum per *levitatem* a them. **הב** in reliquiis quidem Biblicis non amplius super-

superstite, sed in dialecto Arab. nobis conservato, ubi *هبت* eique cognatum *هبت* item *هبت* & *هبت* proprie frequentantur *de re quavis levissima*, quæ nullo negotio difflari, & a vento per aërem ferri potest, cuius usus exemplum manifestum est in deriv. *هبت* quod pulverem minutissimum significat, sic adhibitum in versione Arab. Ps. 1: 4. ad exprimendum illud *פָּלֶא* *palea*, quod est in textu Hebr. Huc etiam facit, quod in *Excerptis ex Hamasa* p. 446 ad verbum *هبت* observat Taurizius, hoc dici *de flocco lanæ, qui volitat in aëre, quando attollitur*. Hinc illa notio *levitatis* ad mentem translata, quæ sub his verbis regnat, qualis est hominis fatui, & temerarii, qui levisimo impulsu moveri, & ad lapsum præcipitem ferri potest, unde *هبت* idem sæpe valet, quod *هبت* *cæspitare*, ut in illo *Haririi* Conf. 26. restituit *هبت* *ان* quod *amicus cæspitans offendit*.

Ex hac itaque potestate voci *הבו* restituta nunc habemus, *amant levitatem*, qua certe levitate, in lapsum præcipitem prona, nihil huic loco aptius dici poterat, aut, quod cum indole Israëlitarum, qualis toto hoc oraculo depingitur, magis conveniat; unde mox versu seq. *leves* isti homines, ut *a vento auferendi*, inducuntur.

Simul hinc patet, quam inconsiderata sit *Houbigantii* temeritas, vocem optime notæ, sed.

sed non intellectam, expungentis, quasi *male geminatam* ex præcedente אהבו, aut *Datbii* V. Cl. crisis scribentis, ad h. l. illud דבו *sine dubio vitio scribarum irrepsit, quod similis syllaba præcedit.* Quod suspicatus quoque est, sed majori cum modestia, *Tellerus* (a). Contra sanum esse nostrum דבו; præter alia, vel ipsum illud אהבו atque adeo pulcerrima, inde nata, alliteratio, quæ cæteroquin tota perit, quemque Critices sacræ peritiorē monere debuisset.

In ultima vero formula קלון כגניה expedienda non minus laboratum. *Alexandrini* certe longe a vero aberrarunt, quando vocem כגניה, quasi composita esset ex præpos. כן ex interpretati sunt, sed sensu nullo, ἐκ φεάγματος, aut, ut alii habent Codd. ἐκ φευάγματος, unde conjicias, eos in Codice, quo nunc usi sunt vitiosiori, legisse כגאונה, namque Hebr. גאון *fremittum* per φεύγγω, solent exprimere. Vulgo hanc vocem per *clypeos* reddi videas, eosque accipi de *proceribus* populi, qui *clypei terræ* dicuntur *Psf. XLVII: 10.* Sed duriori hac interpretatione carere facile possumus, cum alia potestas vocis כג, qua notat *insaniam*, ab *A. Schultensio* in notis Mss. jam indicata, nostro loco unice conveniat.

Exem-

(a) In præfatione, quam secundæ *Kennicoti* dis- fert. Latine a se editæ præmisit, p. 43.

Exemplum ejus certissimum sub forma femin. vocis מַגְנָה habemus *Tbren.* III: 65. ubi מַגְנָה לֵב proprie *obtectio cordis*, ut apud Paulum 2 *Cor.* III: 15. *velamen cordi obductum*, notat istum animi stuporem, quo quis, nihil veri aut sani amplius percipiens, insani instar, in propriam ruit perniciem.

Convenit usus verbi جن apud Arabas, quibus derivatum جنون ipsum *furorem insipientis* notat, ut videre est in illa sententia Arab. apud *Erpenium* (a)

اول الغضب جنون

Initium iræ furor est.

& in *Excerptis Hamasæ* p. 330.

ون-ا-وا بالجنون من الجنون

Et furore persanarunt furorem.

Hinc المجنون iis nomen est hominis, *insani*, & malo quasi *genio obsessi*, crebro obvium in *Arabsiadæ vita Timuri*.

Furores itaque ejus, tanquam *juvencæ indomitæ*, ad quam ex *vers.* 16. adfixum ה nunc respicit, sive, quæ vis est numeri plur. *furor ejus longe maximus*, (namque *crescit*

G g

hoc

(a) p. 282. Edit. Schultens.

hoc articulo orationis vehementia) vere dicitur furibundus ille amor idololatriæ, cum turpissima libidine conjunctæ, qui populum hunc eo usque occoeaverat, ut neque certa spe felicitatis, ex cultu veri Dei percipiendæ, neque Prophetarum obtestationibus, aut instantis etiam exilii metu semet ab ea divelli pateretur, sed magno cum impetu in certam perniciem ruere pergeret. Hæc enimvero illa erat *insania*, quam jam ante, poenæ loco, huic genti, quando a Deo ad vana numina se converteret, expressis verbis Moses denuntiaverat *Deut. xxviii: 28. percutiet te Jehova amentia*, (ubi Arabs habet جنون) & *coecitate*, mentis videl. & *stupore*.

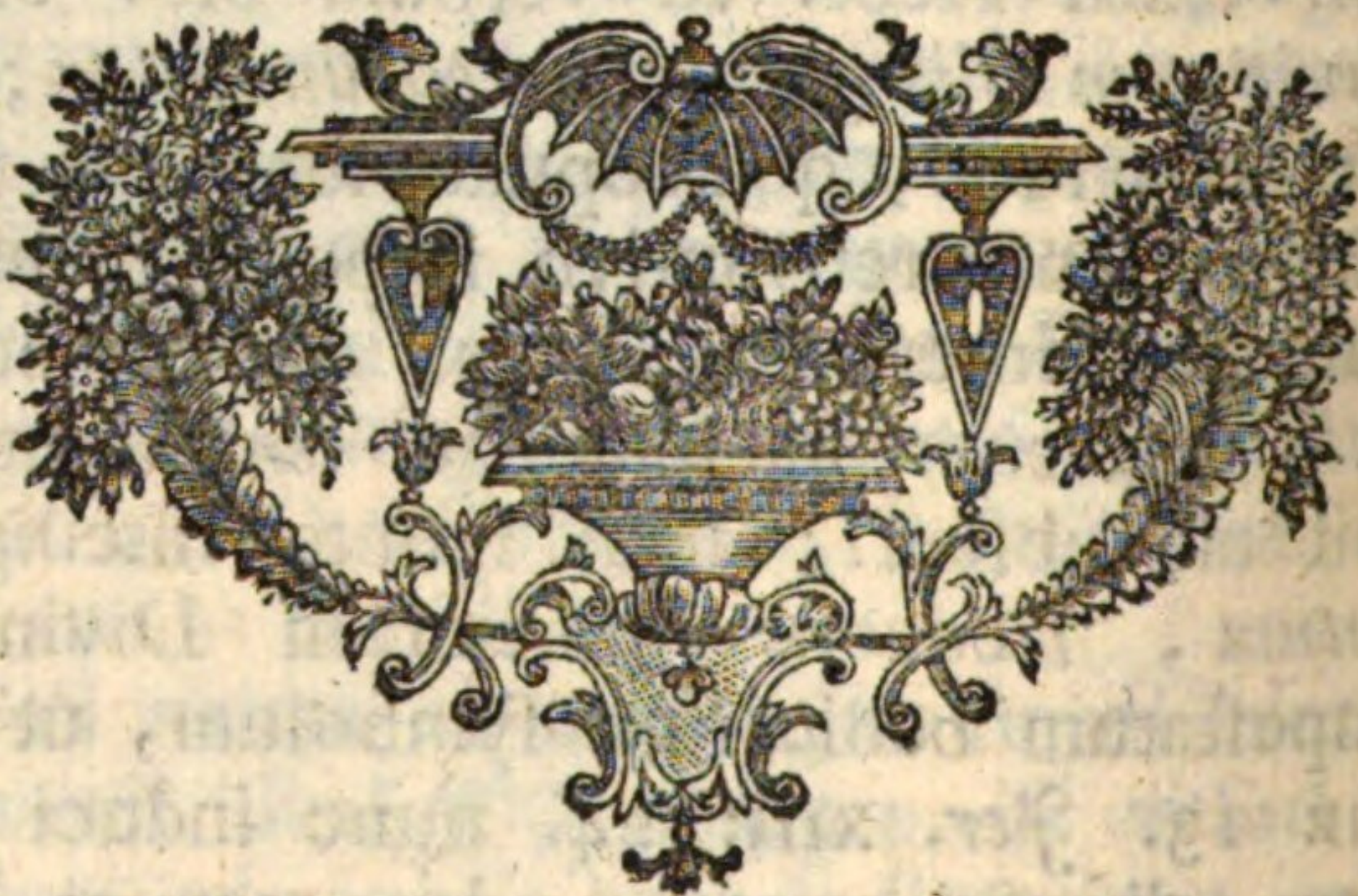
Tali autem ac tanto ejus furori maxime convenit illud קלון abrupte, & veluti per modum admirantis cum indignatione, positum: *ignominia sunt insaniae ejus!* intellige non levem quendam contemptum, quasi esset a ללל *levis fuit*, sed summum ignominiae gradum, cui nota infamiae sit iniusta, qualem infert proprietas verbi קלה in *urendo*, aut *torrendo* sita, quomodo poena exilii, huic populo, tanquam infami adulteræ, fubeunda, passim solet proponi, e. g. *Hof. ii: 9. Jer. xiii: 26.*

Hæc vero poena, qua dispergerentur in regi-

regiones late disfitas, expresius habetur
vers. ultimo: *Quando ventus eam, levissi-*
mam hanc gentem, constrinxerit alis suis,
 et sic constrictam late abduxerit, *pudore*
corripientur propter sacrificia sua, frustra
 non tantum, sed & in perniciem propriam
 tam diu vanis Diis oblata; sic demum feri
 sapient.

In textu Hebr. ad verbum est: *ventus*
ligavit eam alis suis, & confundentur; sed
 syntaxeos ratio, qua copula i sententiæ præ-
 cedenti, sensu retributivo respondet, hanc,
 quam dedi interpretationem, omnino postu-
 lat. Cæterum in ipsa hac comminatione
 nihil est obscuri; nam sponte intelligitur
ventum, frequens judiciorum Divin. &
 tempestatum bellicarum symbolum, ut *Jes.*
Lvii: 13. Jer. xiii: 24. nunc induci tan-
 quam *alis suis*, atque adeo maxima cum
 velocitate, populum hunc, tam levis in-
 dolis, ut ipsam amaret *levitatem*, instar
 paleæ, ex patria sua in regiones longe dis-
 fitas asportaturum, ubi demum discerent,
 quod, qua erant stultitia, huc u que
 intelligere noluerant, vanum esse & fu-
 nestum omnem illum superstitionis labo-
 rem, quem in demerendis fictis Diis in-
 sumferant; *sacrificia* enim per *Meton.* pro
 universo cultu superstitioso nunc esse po-
 sita,

sita, vix est, ut moneam. Hunc vero effectum habuisse istud exilium, eventus docuit, & deinceps ex pluribus nostri locis adhuc videbimus.

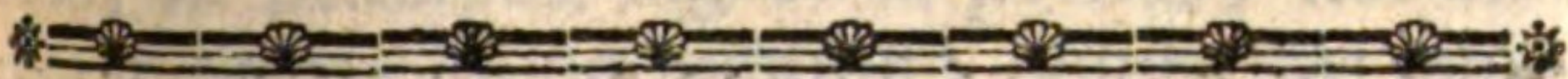

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT V.

1. *Audite hoc, o sacerdotes! Et attendite Israëlitæ, Et vos de domo Regia auscultate; nam adversus vos hæc disceptatio instituitur, quod laqueus fuistis ad Mitzpam, Et rete expansum super Thabore;*
2. *Et apostatæ profundam fecerunt maculationem; ego vero iis omnibus sum pro re abiecta.*
3. *Ego cognosco Ephraimum, Et Israël me non latet; quod nunc scortari fecisti, Ephraime! pollutus est Israël.*

4. *Non permittunt facinora eorum, ut redeant ad Deum suum; quia spiritus scortationum eos occupavit, ideo Jehovam non curant.*
5. *Propterea testabitur fastus Israël in faciem ejus; & Israël & Ephraim corrueant in iniquitate sua, etiam cum iis Juda corrui.*
6. *Cum grege suo, & cum armento suo ibunt ad Jehovam querendum, sed non invenient. Repudiavit illos.*
7. *In Jehovam perfide cogerunt; quia liberos spurios genuerunt, nunc consumet eos mensis cum possessionibus eorum.*

Novi sermonis manifestum indicium facit exordium, *vers. 1.* præfixum, in eo diversum ab illo præcedentis, *Cap. iv: 1.* quod nunc etiam *domus* sive *familia Regis* expresse compelletur, unde colligas, finito isto interregno, ad quod superior sermo pertinebat, hanc concionem esse editam, regnante, ut videtur, *Menabemo*, quippe qui primus, post illud interregnum, ambosque paucorum tantum mensium Reges, *Zachariam*, & *Sallumum*, firmiorem habuit imperii possessionem, filiumque reliquit successorem.

Sumunt quidem plerique interpretes, hanc concionem toto *Capite V*, aut etiam sequente sexto continuari, sed in alia sententia nos esse jubet subita illa orationis, atque ipsius
etiam

etiam arugmenti, diversitas, quæ *vers.* 8. haud difficulter observatur, & satis ostendit, septem prioribus hujus Cap. versiculis præsens oraculum absolvi, quo nova criminum genera reipublicæ x tribuum, ejusque præsertim ducibus, in modum disceptationis forensis exprobrantur, poenæque iis debitæ denuo denuntiantur.

Exordium, quo Deus, per *Hoseam* loquens, sibi audientiam facit, habetur in initio *vers.* 1. ubi distincte compellat *sacerdotes*, *populum Israëlit.* x *tribuum*, & *domum Regis*, five ipsum Regem, ejusque ministros, in præcipua dignitate positos, hac addita ratione, quod omnium communis causa nunc ageretur, *nam ad vos*, omnes & singulos, eidem culpæ implicitos, spectat *hoc judicium*, five *disceptatio judicialis*; nunc enim *המשפט*, *judicium*, idem notat, quod supra, *Cap.* IV: 1. *רִיב* *litis contestatio*, ut sæpe alias, e. g. 2 *Sam.* xv: 4. ubi cum *רִיב*, tanquam ejus *συγκρισις* componitur, & *Jes.* I: 8. ubi *בֵּעַל מִשְׁפָּט* *dominus judicii* eum significat, qui *causam in foro instituit*.

A. Actionis autem hujus divinæ prior pars constat accusatione, quæ *primum* (a) proponitur ultimo membro *vers.* 1. & *versu* 2. dein (b) amplificatur & confirmatur *vers.* 3. & 4.

(a) Propositio culpæ incipit, verbis ultimis

mis *vers.* 1. *quod laqueus fuistis, aut adhuc estis ad Mitzpam, & rete expansum super Thabore.* Ubi ו iterum innuit, ut supra *Cap.* iv: 1. ea, quæ sequuntur, argumentum hujus disceptationis constituere.

Metaphoram hic habemus a venatorum artibus defuntam, quam ut explicarent Judæorum magistri memorant, aut fingunt potius pro more suo, *Feroboamum* duo castra militum posuisse, *Mitzpæ*, & in *Thabore*, ut iter Hierosolymitanum suis civibus intercluderet; sed nullam fidem merentur hæ fabulæ, & ipsa quoque similitudo *laquei*, ac *retis* magis spectat ad tecta & dolosa consilia, quam quidem ad apertam vim; quare sic depictas potius credimus fraudulentas & periculosas artes, quibus antistites & proceres utebantur ad populum Isr. & vicinos quoque ex Judæ ac Benjaminis tribu, idololatriæ studio magis magisque implicandos, atque eadem opera in certam secum perniciem trahendos, ut solet hoc speciatim usu *laqueus*, aut *rete* in S. literis frequentari, e. g. *Ezech.* xxiii: 33. *Deut.* vii: 16. & infra quoque redibit *Hof.* ix: 8.

Cum autem loca montana venationi ponendisque laqueis maxime sint idonea, nunc vero sermo sit de promovenda idololatria, quæ in montibus, ut plurimum, ex veterum superstitione fieri solebat, ideo vates
nos-

noster laqueos istos apte inducit, ut positos *Mitzpæ*, nempe *Gileaditicæ*, cujus mentio fit *Jud.* xi: 29. & in *Tbabore*; loca enim hæc erant montana, in finibus x tribuum, ab Oriente & Occidente sita, atque, quod ex nostro loco colligi fas est, cultu falforum numinum, a proceribus regni ibi constituto, & majorem in modum commendato, hoc tempore præ ceteris celebriora.

Continuatur hæc accusatio *vers.* 2. cujus prius membrum vulgo verti solet: & *apostate profundam faciunt mactationem*, unde factum, ut alii de crebris homicidiis, alii de mactatione sacrificiorum hæc verba acciperent; in his Illustris *Grotius*, qui respici putat ad morem idololatrarum, victimas jugulatas dejiciendi in specum, in quo erat ignis. Potuisset idem vir summus de *Tauroliis* veterum hic etiam cogitare. Sed, ut verum fatear, addubito, num illa *mactationis* notio loco nostro satis conveniat; abit certe hæc dictio, *profundam facere mactationem*, a consueto loquendi usu in S. literis, ubi recepta formula fert, *profundam facere defectionem a Deo*, quam habes *Jes.* xxxi: 6; vel *corruptionem*, in loco plane gemino *Hos.* ix: 8, ubi post illa, *Prophe-*
ta est laqueus aucupis, *vers.* 9. subjicitur
 וְהָיוּ לְעֵדֻתָּם וְלִמְצָוָתָם
profundam fecerunt corruptio-
nem, ex quo loco collato fere crediderim,

nostrum שחטה, quod per *maculationem* reddunt, idem nunc valere, quod adfine שחטה, five *corruptionem*, ut revera idem valet in dialecto syriaca.

Ut autem hæc vox speciatim adhibetur de iis, qui per idololatriam, & cum ea conjuncta vitia, omnes suas actiones, & omnem simul suam fortunam pervertunt, vid. *Exod. xxxii: 7.* ita talis depravatio, & quidem *profunda reddita*, quod ex Hebraismo ejus magnitudinem adauget, maxime convenit in idololatriæ auctores, quales hic perstringuntur nomine שׁוֹטְטִים, quod, ex vi verbi שׁוֹטְטִים ab *Alb. Schultensio* (a) fatis illustrata, non simpliciter notat eos, qui defecerunt a Deo, veraque religione, sed contumaces & protervos ejus contemtores, qui frænum legis divinæ ferocius mordent. Aptè sic etiam convenit hæc sententia, *apostatæ profundam fecerunt depravationem*, cum illa, quæ mox subjicitur: *ego vero istis omnibus sum abjectus, five pro re abjecta, nulliusque pretii.* Quod per se gravissimæ corruptionis argumentum est, & pro eo poni passim solet, vid. *Job. xxi: 14. xxii: 17.* Sic autem nostrum שׁוֹטְטִים quod alias vertunt *castigatio*, quasi esset a שׁוֹטְטִים, rectius exponitur, quippe derivandum a שׁוֹטְטִים, in Hiph. *rejecit*, ut sit partic. *Hophal.* quod jam vidit

(a) Ad Proverb. vii: 25.

dit *R. Tanchum*, & dein observavit quoque *Ludov. de Dieu* in *Animadvers.* ad h. l.

Haecenus culpæ propositio, sequitur

(b) ejusdem confirmatio & exaggeratio, vers. 3 & 4.

Ego cognosco Ephraim, & Israël me non latet; quod nunc scortari fecisti, Ephraime! pollutus est Israël.

Non permittunt facinora eorum, ut revertantur ad Deum suum; quia spiritus scortationum eos occupavit, ideo Jehovam non curant. In quibus nihil est obscuri, quare paucis defungar; nempe, vers. 3. Deus, summa persona judicis, declarat, crimina x tribuum tam manifesta sibi esse, & explorata, ut nihil eorum dissimulari, aut excusari, nedum negari amplius possit; cuius culpæ hæc veluti summa erat: *nunc עתה*, quod, ut supra quoque usu venit, ea vi accipiendum, qua solet adhiberi in conclusionibus, q. d. omnibus rite examinatis & perpensis, huc causa redit: *Scortari fecisti Ephraime, & pollutus est Israël*, ubi prius illud *Ephraim* distincte vitio datur, quod ex hac tribu regia, quæ Jeroboamum aliosque Principes idololatriæ auctores tulerat, ista labes ad reliquos fuerat derivata, atque per eos universa natio contaminata, phrasi desumpta a muliere per scortationem & adulterii usum polluta, quomodo *pollutio cum scortatione*

idololatrica, veluti ejus fructus, infra quoque, *Cap. vi: 10.* conjungitur.

Versu vero 4. sequente, culpa illa populi ex eo maxime aggravatur, quod nulla tangeretur poenitentia, nec in illo statu tangi quidem posset, nullamque relinqueret emendationem sperandam, qua cæteroquin poenæ ei imminentes averti in tempore potuissent; quo spectat addita hæc ratio, de qua jam vidimus ad *Cap. iv: 11, 12.* *nam spiritus scortationum est in medio eorum*, id est, totos eos ita occupavit, ut, veluti vertigine correpti, aut mente capti, nihil sani amplius videant, nec ipsum Deum suum, in quo cognoscendo & colendo ipforum salus verteretur, quicquam curent, sed contra eum audacter vilipendant, pro re abjecta habeant, quod modo exprobratum ipsis fuerat.

B. Causa itaque populi judicata atque damnata, sequitur altera pars hujus sermonis, *vers. 5—7.* qua poenæ propterea infligendæ, nec fera poenitentia amplius avertendæ, ei sic denuntiantur, ut earum æquitas simul demonstretur: huc facit (a) *vers. 5.* formula illa in comminationibus frequens, & satis nota: *fastus Israël*, sive insolentia & contumacia rebellionis in Deum, quam *IN* solet exprimere, *respondebit in faciem ejus*, instar testis, ad quem nihil excipi possit,

fit, quomodo infra redit hæc formula, *Cap. VII: 10*; & vel *ideo Israël & Ephraim corruent ביעוּב in perversitate sua*, aut *via sua distorta*, & *perversa*; nam utrumque vox nostra יוּ ex æquo nunc complectitur, ipsam eorum perversitatem, qua a Deo defecerant, ut viam asperam, pulcre ob oculos ponens, quæ in lapsum præcipitem eos ageret, ut evenire illis solet, qui, relicta via regia, asperas & falebrosas vias sectantur. *Ephraimi* vero in hac comminatione distincta iterum ab *Israële* mentio ideo facta est, ut intelligeremus de plena regni x tribuum destructione sermonem esse, quippe quod, deleta demum Samaria, atque adeo ipsis etiam Ephraimitis in exilium ejectis, penitus extinctum fuit; superstitite quidem regno Judæ, non tamen impune abituro; quare additur: & *Juda etiam cum iis ruet*, כַּשׁ, ex quo verbo, in specie leniori, *Kal*, nunc posito, vix putem colligendum, quod *Tarnovio* aliisque visum est, sic indicari, mitiori poena affectum iri Judam, quia non ita multum peccavit. Namque e contrario hujus a Deo defectio pro graviore solet haberi in sacris paginis, & expresse sic proponitur in illo *Jer. III: 11. justificavit se ipsam aversa Israël præ perfida Juda*, & plenius adhuc ab *Ezechiele*, *Cap. XXIII: 11. quare nec mitius hæc dici potest puni-*

enda, quæ, quando mensuram peccatorum impleverat, eodem fati genere, quo x tribus, in poenam culpæ cum his contractæ, in triste exilium ejecta quoque fuit.

Accedit (b) ad confirmandam illam ruinæ imminentis comminationem gravis sententia, *vers 6. Cum grege suo, & cum armento suo ibunt ad quærendum Jehovam, sed non invenient. Repudiavit illos.*

Nempe summarum angustiarum, in quas adducerentur, vel hoc unum indicio esse poterat, quod tandem *irent ad Jehovam*, five, quæ vis est hujus formulæ, ad gratiam ejus & misericordiam implorandam, ejusque iram, magno victimarum numero, integris quasi gregibus pecudum boumque ipsi oblatis, amoliendam; quandoquidem id ab hominibus tam obstinatis, verumque Deum nullo loco habentibus vix exprimi posse videbatur, nisi extrema necessitate compulsis; sed gravius adhuc est, & certissimi interitus argumentum, quod ne sic quidem *Jehovam invenirent*, nihil ad veniam ab irato numine impetrandam suis supplicationibus efficerent, atque adeo nullam salutis spem sibi amplius relictam esse sentirent, elapso nunc clementiæ tempore, quo Deus cæteroquin rebus afflictis populi sui poenitentis succurrere consueverat. Hoc enim omne effluxisse, atque ideo frustra fore

re feram eorum poenitentiam gravis illa formula confirmat, חָלַץ מִהֶם, elliptice posita (a) pro חָלַץ יָדוֹ מִהֶם *manum suam ab iis avulsit*, id est, omne communionis vinculum cum iis abruptit, qui formulæ hujus usus specialis in divortio, ab *Alb. Schultensio* (b) observatus, mirifice huc quadrat, ubi populus Israëlit. spectatur, ut adulterii reus, & propterea a Deo, marito suo repudiandus, nec dignus amplius, quocum aliquid commune vellet habere.

(c) In epilogo denique hujus concionis, vers. 7. tam, quæ ad culpam, quam, quæ ad poenam Israëlit. spectant, brevi hoc efato comprehenduntur: *in Jēhovam perfide egerunt; quia liberos spurios genuerunt, nunc eos consumet mensis cum possessionibus eorum.* Ubi *perfidiæ* nomine talis speciatim intelligenda est, qualis a muliere adultera in maritum committitur, quomodo nostrum בָּגַד expresse adhibitum reperimus in loco gemino *Jer. III: 20.* *Sicut perfide agit uxor a socio suo deficiens, ita perfide in me egistis domus Israël.*

Ideo *liberi*, quos genuerat gens hac ita per-

(a) Vid. quæ docuerunt de hac formula Duumviri, laude mea majores, *A. Schultens.* in *Clav. Dial.* p. 290. & *Schroederus* de *Vestit. Mul. Hebr.* p. 211 sqq.

(b) Ad *Haririi Conf.* I. p. 34.

perfida, mox dicuntur *alieni*, five *spurii*, ut supra *Cap. 1: 2 & 11: 3 filii scortationum*, quos Deus pro suis non habebat, quippe natos ex parentibus idololatriæ, & commercio cum profanis gentibus deditis, ut solet utrumque hoc vitium populi Isr. sub *adulterii* cujusdam imagine proponi, atque eadem de causa Judæi tempore *Jesaiæ* in hæc vitia prolapsi ab ipso compellantur, *Cap. LVII: 3. ut semen adulteri ac fornicariæ*; ad illos enim id oraculum, non, quod *Vitrin-gæ*, viro summo, visum est, ad Ecclesiam Christianam, qualis fuit ante *Reform.* pertinere, pro certo habeo.

Quod autem pro poena propterea infligenda, ultimo hujus commatis membro, statuitur; *nunc*, five *itaque*, *consumet eos mensis cum possessionibus eorum*, plus habet difficultatis, oriundæ præsertim ex voce *שָׁרַף*, quæ cum vulgo *novilunium*, aut simpliciter *mensis* sonet, mirum in modum fatigavit interpretes sollicitos, ut, qua demum ratione *mensis* dici posset *populum consumpturus*, exponerent, unde nati diversi illi conatus, quos ab aliis, *Marckio* præsertim, studiose collectos, meum non est hic excutere. Quod si servanda foret *mensis* notio, simplicissimum utique fuerit, cum *Drusio* aliisque eum pro *brevi temporis spatio* accipere, quo hostes Assyrii hunc populum, una cum

norum *ἐγυρίβη* neutiquam soli *הרש*, verum, aliis etiam vocibus Hebr. respondet, & longius inter se distant *הרש* & *הסיל*, quam ut a librariis eas permutatas, aut unam ex altera corruptam fuisse cum *Houbigantio* dixeris; cum contra consensus *Aquilæ*, *Symmachii*, *Theodotionis* receptum *הרש* haud leviter tueatur. Accedit, quod fallacissima est illorum Criticorum ratio, qui ex discrepantia versionis antiquioris, præsertim Græcæ, aliam lectionem interpreti obversatam fuisse, statim colligant, namque, ut verbis hic utar, *J. J. Schultensii* (a): *permultæ varietates inter hanc versionem, & fontem Hebr. non adeo varios arguunt Codices, quam priuscas & sequioribus ævis ignoratas vocum Hebr. virtutes, quod ex collatione dialectorum ostendere jam coepit magnus noster Pocockius in Notis Miscell. ad Portam Mosis. Cap. I—IV.*

Crediderim itaque potius, *Alexandrinum*, quando pro *הרש* dedit *ἐγυρίβη*, in eo, sine ulla lectionis diversitate, secutum fuisse notionem vocis Hebr. ipsius ætate nondum perditam, loco nostro admodum opportunam, nec alienam a potestate thematis *הרש* in *terendo*, *atterendo* sita, aut usu ejus verbi apud Arabas, a quibus ipsum *خدش* inter alia ad *morbum cutim obsidentem*, eamque præ

(a) In nota sub *dissert. de Utilit. Dialect.* inserta *Syllogæ Dissert. t. I. p. 355.*

præ scabie *atterentem*, translatum reperimus; quare nostrum $\Psi\eta$, sive $\epsilon\gamma\upsilon\sigma\iota\beta\eta$, quam *Theodoretus* ad h. l. dicit, τὸ ἐκ τῆς τῆς αἰέτος ἀνομαλίας ἐπισυμβαῖνον πᾶθος, accipi nunc possit pro malo quocumque pestifero, & tropice, ut idem observat *Theodoretus*, intelligi de *hostibus*, *rubiginis more*, omnia corrumpentibus; quomodo infra, in loco non dissimili, *Hof.* vii: 13. *canities super Ephraim*, ex commercio ejus cum peregrinis, *diffusa* inducitur, aut $\alpha\epsilon\rho\upsilon\gamma\eta$ *ærugo*, *Ezech.* xvi: 8. pro virulenta contagione ex frequenti scortatione oriunda ponitur. Sed nihil in re dubia adfirmo, ubi vix, ultra conjecturam progredi, nobis datum.

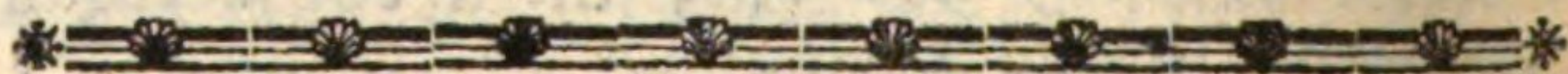

COMMENTARIUS

I N

H O S E A M.

C A P U T V: 8—VI: 7.

8. *Clangite buccina Gibeæ, tuba Ramæ, vociferamini Beth-avene; a tergo tibi, Benjamin! hostis imminet.*
9. *Ephraim evadet in desolationem tempore redargutionis; tribus Israëlis plagam firmam experiri feci.*
10. *Principes Judæ similes sunt iis, qui terminum movent; effundam super eos, velut aquas, effervescentiam meam.*
11. *Oppressus Ephraim, confractus iudicii; quia voluit, obnoxius est præcepto.*

12. Ego vero, sicut tineæ, Ephraim, & sicuti teredo, domui Judæ.
13. Quando vidit Ephraim plagam suam, & Judæa ulcus suum, abiit Ephraim ad Assyrium, & misit ad Regem medicum, sed ille non poterit vobis mederi, nec ulcus vestrum sanabit.
14. Nam ego, sicut leo rugiens, Ephraim, & sicut leo sanguinolentus, domui Judæ; ego, ego rapiam, & cum præda mea abibo; auferam, & nemo erit, qui eripiat.
15. Abibo, revertar in locum meum, donec poenam luerint, atque faciem meam querant; donec in angustia sua me sollicite inquirent, dicentes:

CAPUT VI.

1. Agite, revertamur ad Jehovam, nam idem, qui laniavit, nos etiam sanabit; qui percussit, nos etiam obligabit.
2. Sanos nos præstabit post biduum; die tertio nos eriget, & vivemus coram ipso.
3. Et colamus Jehovam, persequamur cultum Jehovæ; instar auroræ parata erit ejus emicatio, & veniet nobis, ut pluvia copiosa, ut imber serotinus, qui terram irrigat.
4. Quid faciam tibi, ô Ephraim! quid faciam tibi, ô Judæa! cum pietas vestra sit,

*instar nubis matutinæ, instar roris mane
venientis, dilabentis.*

5. *Propterea excidi eos per Prophetas; oc-
cidi eos per verba oris mei, & judicia tua
erunt lux, quæ emicat.*

6. *Namque delector pietate, non autem sacri-
ficio, & reverentia Dei, præ holocaustis.*

7. *Isti autem, ut Adam, transgressi sunt foe-
dus, eoque modo perfide egerunt in me.*

Ab octavo hoc commate novam inchoa-
ri concionem, quod probe jam vide-
runt *Hieronimus*, & complures Magistri Ju-
dæorum, ipse sermonis habitus ad aliud ar-
gumentum subito conversi satis ostendit, ne-
que ab ea divelli debent, ut passim factum,
septem priores versus *Cap.* sequentis, quip-
pe qui tam inter se, quam cum argumento
versus ultimi hujus *Cap.* arctissime cohæ-
rent.

Differt etiam in eo a superiori concione,
quod non, ut illa, ad solos *Israëlitas*, sed
ad regnum etiam *Judæ*, atque adeo ad utram-
que rempublicam, suo nomine identidem
compellatam, ex æquo pertineat, eam per-
stringens, ut graviter quidem adflictam, &
judiciis Divinis castigatam, at per ea non-
dum emendatam, nec ad sinceram poeni-
tentiam agendam perductam, sed in defec-
tione sua a Deo tam obstinate persisten-
tem,

tem, ut opus haberet extremo supplicio, nullis consiliis humanis avertendo, ad sanio-rem mentem revocari, quod esse præcipuum hujus sermonis *argumentum*, ad evin- cendam imminentis illius excidii æquitatem compositi, ex recta ejus interpretatione non difficulter intelligitur, præsertim si, quod fieri oportet, ratio habeatur temporis, quo fuerit editus. De quo licet nihil hic ex- presse sit definitum, ex insitis tamen ejus rei notis vero mihi fit simillimum, non pri- us id factum fuisse, quam extrema ætate *Regis Pekachi*, quando magna reipublicæ Israël: pars in exilium jam erat abducta ex quo casu alterum versus 9 hemistichium optime posse explicari videtur, & ratio eti- am repeti, quare, sub nomine *Ephraimi*, post illam cladem adhuc superstitis, regnum Israël: *Judæ* passim in hoc sermone op- ponatur.

Aliud præterea illius temporis indicium, idque satis certum, nobis facit *vers. 13.* ubi non soli *Ephraimo*, sed etiam *Judæ*, auxi- lium a Rege Assyriorum rebus suis afflic- tis quæsitum vitio datur; namque histori- am S. conferenti primum istius consilii exem- plum in regno Judæ sub *Achazo* demum occurrit 2 *Reg. xvi: 7.* ex quo sequitur, sermonem hunc isto facto esse aliquanto re- centiorem, nec, quod visum *Welfio* Anglo, aliis-

aliisque viris doctis, revocari debere ad ætatem anteriorem *Menahemi* Regis, quando regnum Judæ tenebat *Uzzia*, cujus spectata pietas & prosperitas nec opus habebat, nec ferebat, ut ad exemplum *Menahemi*, de quo legimus 2 *Reg.* xv: 16, opem Regis Assyrii imploraret, cum contra id ipsum, & quod præterea de argumento & scopo hujus sermonis modo tetigi, maxime conveniat in statum corruptum adflictumque utriusque reipublicæ exitio suo jam propioris, tempore *Achazi*, ejusque æqualis *Pekachi*, qualis hic describitur, habita distincta ratione, per diversos articulos, quorum unus alterum novis coloribus illustrat, nunc *regni Judæ*, nunc vero *Ephraimitici*.

Utrique (α) *primus* articulus, *vers.* 8, & 9. imminens exitium denuntiat, & primo quidem *Judæ*; *vers.* 8. *clangite buccina Gibeæ, tuba Ramæ; vociferamini Beth-avene: a tergo tibi ô Benjamin!* quibus verbis propinquam hostium irruptionem in regnum Judæ, veluti præsentem, depingi manifestum est, desumpta locutione, a more veterum notissimo, tubis & buccinis inflatis signum adventantis hostis dandi, ut, qui in agris essent, sibi fuga in tempore consulerent, seque ad loca munita reciperent, quare formula hæc *clangite* &c. indicium solet esse summi terroris, & perturbationis rerum

rum omnium, ut videre est *Jer.* iv: 5. *Jöel* ii: 1. *Hos.* viii: 1, quem terrorem præcipitem nunc abrupta illa dictio, *post te, ô Benjamin!* graviter exprimet, posita pro pleniori: *fugiendum, fugiendum! hostis tibi a tergo imminet.*

Ex regione vero Israëlit: hostem irrupturum esse docet Propheta, dum *Ramæ*, *Gibææ* atque *Beth-avene* tubas inflari jubet; posita enim hæc loca erant in ipsis finibus, per quos ad regnum Judæ ex Israëlitico aditus dabatur, ut de *Rama* speciatim constat ex *1 Reg.* xv: 17. quare in repræsentanda expeditione Assyriorum sub Senacheribo, & quomodo de die in diem castra adversus Hierosolyma promoverent, *Ramam* *Gibeamque* itidem notari videmus a *Jesaia*, *Cap.* x: 29.

Ut autem Prophetæ ejusdem generis facta, gradatum consummanda, generali quadam formula solent complecti, ita generalis hæc hostium irrumpentium ὑποτύπωσις uno in conspectu mihi ponere videtur diversas cades, per quas regnum Judæ post editum hoc oraculum, sive a tempore Achazi, & deinceps, sæpius afflictum, tandemque a Chaldæis plene deletum fuisse novimus. Quod fert etiam scopus hujus sermonis, tam *Judææ*, extremam perniciem denuntiantis, quam *Ephraimo* mox etiam, *versu* sequente 9.

K k

Erit

Erit Ephraim in desolationem tempore redargutionis, in tribubus Israël experiri feci, iis irrogavi, plagam solidam. Ubi notanda singularis vis verbi הוריע cognoscere fecit, qua de Deo vindice adhibitum, ut sæpe alias (a) valet poenam graviores & exemplarem inflixit, per quam efficitur, ut quis ipso facto gravitatem sui delicti experiatur. Istam vero poenam vox נאמנה ex singulari itidem usu graviter exprimit, quippe a firmitate, quam proprie infert, translata ad plagam firma manu inflictam, atque adeo vehementiorem & perpetuo duraturam, ut videre est in phrasi pleniori, Deut. xxviii: 59. ubi plagæ magnæ, ונאמנות & firmæ, sive gravissimæ, hoc sensu conjunguntur.

Nihil autem, habet universa sententia, aut, quæ in utroque hemistichio observatur, temporum divesitas, quod dubium, aut obscurum esse possit, si, nomine plagæ tribubus Isr. inflictæ, illam intelligimus, quam regnum Isr. tempore Pekachi, ab Assyriis paulo ante acceperat; pluribus ejus tribubus in exilium per Tiglat-Pileserem expulsis, superstite adhuc Ephraimo, qui propterea ab illis distinguitur, ut deinceps, die redargutionis, tempore supplicii,

(a) Vid. Ps. ix: 17. xiv: 4. Jer. xvi. &, quæ ibi notavit Cl. Venema.

a Deo ipsi constituto, similiter periturus, quando in *meram vastititem*, quæ vis est vocis *הַבַּיִת* in abstracto positæ, *evasit*, expugnata tandem ejus metropoli Samaria, atque ita universa respublica x tribuum fuit extincta.

(β) Alter articulus, *vers. 10, & 11*, utrumque illud regnum denuo ferit, & primo quidem *Judaicum vers. 10*; ubi, quod de ejus Proceribus, priori membro, dicitur, *sunt, veluti qui terminum movent*, proxime quidem, significat omne injuriarum genus, quo potentiores utebantur, ut tenuiorum civium fortunas, aut agros avitos, terminis suis, ex institutione Divina, eaque maximi momenti in republica Hebræorum, singulis divisos sibi vindicarent; certe crimen illud, non obstante expressa lege *Deut. XIX: 14*, denuo inculcata *Ezech. XLVI: 18*. hoc tempore inter proceres Judæorum non infrequens, & simul ex eorum numero fuisse, quæ singularem Dei vindictam postularent, docent loca gemina *Jes. v: 8. Michæ II: 2*. Ex vi vero proverbiali, quæ talibus formulis subesse solet (*a*), *terminus ille motus* figurate applicari quoque potest ad religionem avitam, a Deo constitutam, veluti *parietem intergerinum*, quo Judæi a

K k 2

ce-

(a) Conf. *Drusii Proverbia Classe I, L. II. Adag. XXII.*

ceteris populis dirimerentur, sed ab iis, sub impiis suis Regibus, convulsam, & tam proterve violatam, ut omnes limites justī & æqui transgrederentur.

Tali itaque pravitati ipsa quoque comminatio Divina in *altero* hujus commatis membro cumulate respondet: *effundam super eos, velut aquas, effervescentiam meam*; namque idem valet hoc dictum, ac si dixisset: "ut
 „ illi, nulla ducti legum mearum reverentia
 „ in omne nefas ruunt, sic ego modum in
 „ puniendo non amplius tenebo, sed obices
 „ omnes & repagula, quibus ira mea huc
 „ usque continebatur, vicissim perrumpam,
 „ ut instar diluvii cujusdam in eos effun-
 „ datur, eosque male perdat" five, ut hæc pulcre expressit *Theodoretus*: διὸ χερμαίξῃς δίκην αὐτοῖς ἐποίησας τὰς τιμωρίας.

Quem iræ divinæ impetum ipsa vox עברה, *effervescentia*, graviter exprimit, quippe, quod satis, præter alios, demonstravit *A. Schultens*, (a) a flumine extra ripas effervescente, & late omnia abripiente, ad iræ vehementioris fervorem translata, ideoque cum ejusmodi *aquis*, effuso impetu irruentibus, apte composita.

Post *Judæorum* proceres acerbè correptos, ad *Ephraim* sermo iterum redit, vers 11. *Oppressus Ephraim, confractus judicii,*

(a) *Comment. ad Proverb. p. 267.*

dicii, quia voluit, it, vel iuit post praeceptum. Sic enim ad verbum textus Hebr. sonat, a cuius veritate tam longe hic abit Græca versio, ut vix appareat, quid secuta sit, quando locum nostrum in hunc modum expresfit: κατεδυνάστευσεν Εφραϊμ τον αντίδικον αὐτῆς, κατεπάτησε τὸ κρέμα, ὅτι ἤξατο πορεύεσθαι ὀπίσω τῶν ματαίων. Sed dubium mihi nullum est, quin omnis ista diversitas ex eo orta sit, quod Interpres pro participio pass. קושע oppressus corrupte acceperit קושע αντίδικον, oppressorem; pro altero partic. קוּשַׁע verbum activum קוּשַׁע, quod alibi etiam, Amos. iv: 1. per καταπατεῖν expresfit; pro ultima denique voce יָשׁ, quæ praeceptum notat, & sic etiam venit Jes. xxviii: 10, יָשׁ vanitatem τὰ ματαῖα, unde etiam natum illud Syri: post vanitates; quod vero vulgatus dedit post sordes, arguit, eum habuisse nostrum יָשׁ sed ei minus dextre subjecisse notionem vocis קוּשׁ vel קוּשַׁע, quasi esset a קוּשׁ, sive קוּשַׁע; certe illa interpretatio ex altero יָשׁ, quod nunquam per sordes redditur, proficisci non potuit, ut visum Cl. Dathio in Notis Criticis ad h. l. p. 179, qui prætulit illud קוּשׁ, atque adeo dedit: sectatur vana idola, "secutus, ut ibidem addit, testes illos, antiquos facilioris lectionis" interpretem nempe Græcum aut Syrum, sed, quod pace Viri Doctissimi, solo veritatis studio ductus,

ductus, ne fallantur in hoc genere minus cauti, monendum duco, *testium* nomine tam parum illi nunc laudendi, quando ex וָּ fecerunt שׁוּא, quam, quando in eodem hoc commate, ut modo observavi ex integerri- ma voce עָשׂוּק in suam versionem deriva- runt corruptum עֹשֶׁק, & mox verbum רָצוּ ex partic. רָצוּץ.

Nec *facilior* si sit illa lectio, quam ve- teres hic præferunt, ideo magis vera est; quandoquidem, in æstimanda lectionis di- versitate, contrarium sæpe usu venire, cer- tissima est Criticorum regula, quæque præ- fertim valere debet in stylo OO. subtilio- ri, qualis ille est *Hosæ*, in sententiis suis singulare sibi que proprium acumen pas- sim habentis, quod facilior aliqua lectio nobis aut eriperet, aut perquam frigidum effice- ret. In nostro certe loco vel hac ipsa de causa textum Hebr. puriorem ego dixerim; ob sententiæ vero, quam parere videtur, difficultatem eum non deferendum esse, mox videbimus. Eo autem spectat hujus commatis argumentum, ut doceat, Israëli- tas calamitates, quas aut jam patiebantur, aut quæ iis adhuc imminerent, propria cul- pa sibi contraxisse; hoc sibi manifesto vult prius membrum *oppressus Ephraim, confractus judicii*, ubi מַשְׁפָּט *judicium*, quod ab utroque illo participio ex æquo pendet, fu-

sumendum, ut sæpe alias (a) pro ipsa *punitio*ne, quam Deus, ut justus judex exercet, elegans efficit *ὀξύμωρον*, quo duo hæc, sibi cæteroquin maxime contraria, *oppressio*, & *justitia* acute sic conjunguntur, ut significetur, Ephraimitas, etsi vim, atque injurias hostium passos, non tamen habere, quod de acerbitate casus sui quererentur, cum ipsi peccatis suis effecissent, ut in istum statum *justo* Dei *judicio* redigerentur. Eodem tendit alterum membrum; *quia* *vult*, *it* *post præceptum*; *Feroboami* impias constitutiones hic vulgo intelligunt, cujus etiam nomen in codice quem recensuit *Lienthalius*, post *13* *præceptum*, additum reperitur; sed glossa id est a recentiori manu profecta; atque *præceptum* illud, absolute positum, latius videtur patere.

Nempe in hoc etiam effato, ut in prioribus, per *oppositionem contrariorum* latet grave acumen, quod ut recte intelligi possit, observanda *figura ex ambiguo* in formula nostra: *ire post præceptum*; quæ, cum bono sensu accepta facile exprimat laudabile, atque adeo salutare legis divinæ studium, nunc in deteriore flexa significat acerbam experientiam malorum, quæ ex lege illa proterve violata oriuntur, & a Deo, peccatorum vindice, immittuntur, quo fere modo,

(a) Vid. *Jes.* I: 27. V: 16. XXVI: 9.

modo per αἰτὰ ἀνάστασιν, *præceptum ad præceptum*, *Jes. xxviii: 13.* de lege Div. rebelles Judæos ad graves poenas suis sanctionibus condemnante ponitur, & *Ezech. xx: 25.* immorigero isti populo in ipsius poenam data dicuntur *statuta non bona*, id est, supplicia a Deo definita, *pesfima & mortifera*; quare aculeus hujus sententiæ in eo est, quod dicantur *volentes*, & quidem *animo obstinato*, quæ vis est verbi לְרַחֵם, id ipsum *sectari*, quod nemo sanus non longissime refugeret, propriam nempe suam miseriam, & perniciem, quam perversa illa instituta, quibus addicti erant, ex justo Dei judicio post se traherent. Conf. non longe ab hac interpretatione abeuntem, *Ludov. de Dieu Animadv.* in h. l.

(γ) *Tertius articulus a vers. 12 —* usque ad finem hujus concionis, sive *vers. 8. Cap. VI.* continuatus severa Dei judicia, quibus utrumque illud regnum gradatim perderetur, eorumque justitiam, ac finem copiosius ob oculos ponit; ducto initio a magis occultis iræ Divinæ effectibus, quibus, veluti lenta tabe, jam consumebatur: *vers. 12. Ego, sicut tineam Ephraim, & sicut teredo, domui Judæ* nihil autem in hac comparatione habetur, quod a magno *Bocharto (a)* non satis sit illustratum, nec facile possit trans-

(a) *Hieroz. P. II. Lib. IV. Cap. XXV.*

transferri ad statum utriusque reipublicæ, qualis hoc tempore erat, ubi species quidem civitatis adhuc remanebat, sed languescens, vigore suo & splendore magis magisque exhaustæ, & veluti tacita Dei maledictione ad interitum vergentis, quo nomine hæc imago pulcre differt ab altera, quam mox habebimus, a *leone* defumta, aperta vi, quicquidprehendit, discerpente, atque dilaniante.

(b) Alia causa interitus imminentis, ex ineptis, inio noxiis, remediis, quibus utebantur, repetitur, *vers 13. Quando vidit Ephraim plagam suam, & Juda ulcus suum, abiit Ephraim ad Assyrium, & misit Juda ad Regem medicum, sed ille non poterit vobis mederi, nec ulcus vestrum sanabit.* Nempe misera illa & corrupta utriusque reipublicæ conditio, de qua modo dictum fuerat, nova nunc metaphora, defumta a corpore humano, plagis & ulceribus confecto, proponitur, ubi חלי, *plaga* illa, quam *Ephraim* vidit, id est, *sensit*, cum malum jam longius serperet, nec dissimulari amplius posset, ex origine sua *plagam* designat *altiore*, qua corpus quasi *teritur* & *excoriatur*, alterum vero מור, formæ פקור, non a מור, ut vulgo fit, sed a מור, Arabum مرم, quod notionem habet *putredinis foetentis*, repetendum speciatim *ulcus* designat

L 1

foe-

foedum, pure & sanie manans; utroque vero illo nomine *plagæ & ulceris*, statum rei-publicæ, aut Ecclesiæ, penitus depravatum, & lacerum, passim venire tam apud Sacros, quam exoticos scriptores, satis constat. (a)

Tali vero in statu cum unicum, idque certissimum, remedium fuisset, a Deo, *medico* illo *Israëlis*, opem petere, merito hoc exprobrat Propheta, quod, tam *Ephraim*, quam *Juda* se ad Regem Assyr. converterit; *ivit Ephr. ad Ass.* ejusque auxilium imploravit, ut factum primum a *Menahemo*, quem donum mille talentorum *Puli* Assyriorum Regi idcirco pependisse, legimus 2 Reg. xv: 19, ut *ejus* auxilio adversus seditiosos cives se tueretur, regnumque sibi confirmaret, a quo tempore vana illa fiducia in Assyr. ope sic invaluit, ut, veluti proprium hujus regni vitium, eam passim perstringant Prophetæ, noster præsertim civibus suis iterum iterumque objiciat. Vid. Cap. vii: 11. viii: 9. xii: 2.

In altero vero membro hujus objectionis, *Et misit ad Regem Jareb*, nomen *Juda*, sine quo sensus perfectus non foret, esse repetendum, vix est, ut moneam; atque Regem Assyriorum nomine *Jareb*, intelligi debere, tantum non inter omnes convenit, & ex Cap. x: 6. facile apparet, ut fo-

(a) Conf. Cl. Venema in Jerem. p. 698.

lent Hebræi, quando idem subjectum in altero membro orationis iterum volunt designare, loco pronominis, quo nos tunc utimur, aliud ejus nomen, majoris elegantiae causam adhibere. Cur autem Rei Assyrii sic appellatur, magis controversum est, nec tamen diversas Interpretum sententias, a Cl. Marckio, more suo, accurate collectas, excutiam.

Nomen hoc, *Fareb* esse civitatis Assyriæ, post Hebræorum doctores haud pauci ex nostris contendunt, atque sic etiam *Lutheri* versio id accepit; sed urbem hujus nominis, nullibi reperiundam, interpretum figmentum cum *Schultensio* (a) merito dixeris. *Harenbergii* (b) certe conjectura, *Arbelam*, urbem Mediæ, ex nostro *Fareb* exsculpentis, levior est, quam ut persuaderi possit. Malim itaque id pro *adpellativo* habere, quomodo *Hieronymus* Regem *Fareb* interpretatus est *R. ultorem*, collato eam in rem nomine *Ferubbaäl*, quod Gideoni ob subversam Baäli aram datum fuit, *Jud.* VI: 32. *Aquila* διὰ ζ' μὲν ν, *Theodotion* α' λ' ην a לָרַב, *litigavit*, id derivantes; longe vero aptior huic loco mihi esse videtur notio *medici*, quam sponte offert verbum לָרַב, pp.

L 12 *spis.*

(a) *Operum minorum* p. 138.

(b) *In Miscell. Lips. N. t. v. p. 410.*

spissus fuit, in Hiph. ex qua forma nostrum כִּי *commode potest repeti, consolidavit spec.* *vulnus, quod spissari dicitur, quando coalescit, sanationi proximum; qualis usus in vicino themate Arabum* راب *præsertim observatur, eadem Metaphora, quam hic habemus, id ad sanationem, sive instaurationem rerum collapsarum, transferentium, ut videre est insignata illa formula, راب الشاي consolidatio fissuræ, quam habet Ibn. Doreid vers 39. Hac itaque ratione Rex Assy. nunc diceretur fareb, Rex Medicus, per μίμνησκω, ad irridendam vanam illam opinionem Judæorum, qua sperabant, eum medicinam ipsis adlaturum, & vulnera reipublicæ sanaturum esse; simul ratio inde intelligitur, quare mox, ubi ad opem ferendam ineptus dicitur, phrasibus a re medica petitis id expressum sit; impotens erit ad vos sanandum, לרפא, pp. sarcendum; vocabulum itidem medicum, neque ulcus a vobis nitidabit, quod proprie sonat verbum נקח, inde ad sanationem ulceris, qua caro putrida pristino nitori restituitur, commode translatum, ut pluribus docuit Schultens ad Proverb. xvii: 22. hæc autem per λιτότητα posita, plus dicere, atque contrarium noxi-umque ejus consilii eventum exprimere, vix est, ut moneam.*

Communem verò hanc stultitiam fuisse

Ju-

Judæorum cum *Ephraimitis*, five regno x tribuum, quod, spreto Deo, Assyriorum auxilia subinde quæsierint, ex historia S. satis constat; pertinet huc exemplum *Achazi* Regis Judæ, 2 *Reg.* xvi: 7. ubi prorsus, ut in nostro loco, legitur *misisse ad Regem Ass.* ejusque opem in rebus angustis implorasse. Accedit, quod ab eo tempore regnum Judæ in fidem & clientelam Assyriorum sese receperit, namque Hiskiaë demum, Achazi successor, hoc laudi datur, quod ab iis defecit, eorumque jugum excusit, 2 *Reg.* xviii: 7. nec factum hoc, ut equidem puto, mox ab initio ejus imperii; certe, anno demum xvi, postquam regnare coepisset, infestum sibi expertus est Regem Assyr. vid. 2 *Reg.* xviii: 13. qui vix arma sua victricia, post everfam Samariam, ab eo abstinuisset, si jam ante ejus jugum excusisset. Contra vero mihi videtur perquam simile, sub primordiis regis Hiskiaë, Judæorum procures, ab Assyriis, bellum adversus *Samariam* molientibus sibi metuentes, eorum amicitiam omni modo quæsisse, qua regionis Judaicæ securitati, dum paries proximus arderet, consulere, cuius consilii, eo tempore ab illis capti, luculentum argumentum deprehendo in oraculo *Jesaiæ*, *Cap.* xxviii. eo magis notandum, quod magna ejus pars, quæ cæteroquin

recte intelligi, aut explicari non potest, gratam lucem inde accipiat, illa præfertim, ubi Judæorum proceribus, qui, *vers* 14. expressis verbis compellantur, vitio datur *foedus*, quod cum *morte*; *pactum*, quod cum *orco* se pepigisse gloriabantur, *vers* 15, idque cum maximo ipsorum detrimento a Deo rescisum iri prædicitur; *vers.* 18, 19, & sqq.

De foedere quidem Judæorum cum *Romanis* hæc accipienda esse voluit magnus *Vitringa*. Sed, ut multa alia, quæ universæ isti interpretationi, veluti longius a scopo & argumento hujus oraculi abeunti contraria sunt, brevitatis studio præteream, observasse nunc suffecerit, Judæos a propheta perstringi, quales erant ipsius ætate, si-ve ipso tempore sermonis hujus, ab eo habiti sub initia regni Hiskiaë, quando stabat adhuc Ephraimitarum metropolis, Samaria, ut ex *vers* 1. merito colligitur; eo vero tempore hostes, quales hoc sermone inducuntur, non alios posse ostendi, quam *Assyrios*, atque hos propterea intelligendos esse, quibuscum Judæorum proceres *foedus* provide pepigisse dicuntur, ut solet vastum aliquod ac tyrannicum imperium, maxime illud *Assyr.* sub imagine *mortis*, atque *orci* pasfim a Prophetis proponi. Quod autem de foedere illo rescindendo, & improbis Judæis a *flagello transeunte* profligandis,

dis, *vers* 18, & deinceps habetur, non minus convenit cum istius temporis historia; revera enim hoc factum, quando Assyrii, post excusum ipsorum jugum ab Hiskia, omnes Judææ urbes munitas, præter unam Hierosolymitanam occupaverunt, 2 *Reg.* xviii: 13. quod sine multorum civium interitu contingere profecto non potuit. Sed ut ad locum *Hosæ* revertar; ex dictis patet, eum non minus Judæis, quam Ephraimitis, hæc consilia, de aliena ope sibi quærenda, merito exprobrare potuisse, & simul eorum stoliditatem, cum ipse eventus in utroque regno docuerit, amicitiam illam, tam anxie quæsitam, ipsis maxime nocuisse, ac tandem funestam fuisse; conf. locum notabilem 2 *Chron.* xxviii: 20, & quod nostro geminum est *Jeremiæ* oraculum, *Cap.* ii: 36. *Etiam ab Aegyptiis pudore adficietis, sicut pudore adfecta est, Juda nimirum, & Israël, ab Assyriis.*

Sequitur (c) reliqua parte hujus concionis gravior adhuc comminatio, qua *partim* causa ostenditur, ob quam vulnera utriusque reipublicæ aliena ope sanari non possent, ira nempe Dei terribilis, qua certo decreverat eam destruere; *partim* justitia istius decreti pathetice demonstratur.

Prius (1) fit *vers* 14; namque ego, sicut leo rugiens Ephraimo, & sicut leo sanguinolentus

lentus domui Judæ; ego, ego rapiam, & abibo, prædam auferens, & non erit, qui eripiat. Quibus in verbis nihil est, quod ex data versione, & observatis interpretum, ubique obviis, *Bocharti* præsertim, non facile intelligi possit. Quare hoc uno verbo duntaxat monebo, quod ad elegantiam adhibitæ metaphoræ plenius intelligendam nonnihil facit; thema nostrum *לרבות*, non, ut vulgo creditur, de leonibus usurpari, prædam suam jam *discerpentibus*, sed (a) *carpendo* per extrema *trabentibus*, atque ita abripiantibus. Ad se vero Deus, figura a *leone* desumpta, transfert sibi, tanquam supremo rerum humanarum arbitro, propterea id omne adscribit, quod sævisimi hostes, utrumque regnum destructuri, efficerent, ut ita discerent ejus cives, sibi non simpliciter ab istis hostibus, sed a vi multo magis metuenda, ab ipso Deo irato, illa mala concitatum iri, neque adeo ulla ope humana superari posse, quo spectat etiam ultima illa, formula: *non erit eripiens*; quæ gravis admodum est, & ab OO. in rebus plane desperatis, ut supra ad *Cap. II: 9.* observavi, solet adhiberi.

(2) Nova comminatione id ipsum confirmatur, & simul illius æquitas demonstratur *vers. 15*, usque ad finem hujus concionis

(a) Vid. *Schultens* ad *Proverb.* p. 513.

nis; quæ enim hic inserta sunt de populi poenitentia, ejusque salutari fructu, eo præsertim spectant, ut, cum ad meliorem mentem in tempore redire nollet, nec prius, quam in exilium missus, se corrigendum permetteret, de justitia decretæ illius destructionis eo certius constaret.

Nova comminatio, priorem confirmans, habetur *vers 15. Ibo, revertar ad locum meum*, nempe, ut Deus figurate dicitur, e loco suo, five coelo, tanquam arce sua Regia, prodire, quando singularia præsentia, atque potentia suæ documenta edit, ad populum suum defendendum, liberandum, aut ejus hostes puniendos, sic, e contrario, imago Dei, *in locum suum revertentis*, eum ob oculos ponit, veluti iratum, usum omnem benignæ suæ præsentia, qua nihil esse possit optatius, aut magis salutare, denegantem, & quos ante singulari cura solebat tueri, hostium arbitrio permittentem; quo vero arctior erat relatio Dei ad utrumque populum, durante Theocratia, eo gravior habenda hæc comminatio, de illo misso faciendo, quod propterea pro omnium maxima calamitate, quæ ei evenire posset, merito ponitur in illo *Hof. ix: 13 væ illis! quando ab iis recesero.*

Quamdiu autem in tristi isto statu ab irato Deo relinquerentur, docent sequen-

tia ; donec poenam luerint , & faciem meam quærant ; donec in angustia sua sollicite me inquirent ; ubi primum verbum **יִשְׁאַל** non a **שׂוֹאֵל** cum Alexandrino interprete, aliisque, sed ab **שׂוֹאֵל** reus fuit, reatum contraxit, repetendum accipi debet ex usu illo metonymico, quo dicitur de malefico, ob reatum, poenas luente, vid. *Ps.* v: 11. xxxiv: 22, 23. *Hos.* xiii: 1. atque adeo de ipsa poena exilii, quam propter suam defectionem a Deo subirent ; reliqua vero poenæ illius effectum, aut consequens, designant, quare copula, nunc valet, *atque ita, five eo in statu, ut mox, quando ipsis angustum fuerit, adflicto, ac misero, quo fracti, ad misericordiam Dei, ejusque gratiam supplices confugerent, quæ satis nota vis est utriusque formulæ, in sacris passim obviæ, quærendi faciem Dei, eumque sollicite, maximoque studio, inquirendi ; id enim verbum שׂוֹאֵל, ultimo loco hic positum, potius significat, quam ut vulgo reddunt, mane, five mature quærere, cum propria ejus notio posita sit in circumeundo, quam sub cognato שׂוֹאֵל nobis conservarunt Hebræi, inde ad studium intensius, quo quid petitur (a), translata. Pluris vero interest, observasse, pericopam, quæ proxime sequen-*

(a) Conferri merentur, quæ de hoc them. disputavit Cl. Scheidius, *Schediasm. Philol.* p. 94. sqq.

quente Capite habetur, cum hac nostra arctissime cohærere, partemque ejus, perperam inde divulsam, constituere, quod vel ipsa illa metaphora, quæ *versu primo* statim occurrit, *ipse laniavit, sed sanabit nos*, manifesto respiciens ad superiorem illam *vers* 13 & 14, monere omnes debuisset; accedit, quod verba, tribus prioribus versiculis sequentis Cap. proposita formulam quandam sermonis exprimant, qua poenitentes ex utroque populo, de quibus nunc res est, uterentur, quando faciem Dei in exilio suo quærerent & ad gratiam ejus implorandam se mutuo adhortarentur; usu enim hic venit ellipsis illa frèquentissima, & a Belgis nostris in sua versione sæpissime observata verbi דנל, *dicendo*, cujus exempla dedit Cl. *Venema* (a). Quare laudandus interpres Græcus, qui verba hæc, *in angustia sua me quærant*, opportune inserto λέγοντες, ad sequentia: πορευθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν, revocavit, & cum iis, ut fieri debebat, contextuit, quod magnum habet usum, ad hanc pericopam recte interpretandam; namque ad contextum illum probe attendenti dubium esse non potest, quin illi, qui loquentes inducuntur, sint Judæi in exilio Assyr. atque Babylon. sive melior eorum pars, atque adeo ex hac hypothefi eorum sermo

M m 2

ex.

(a) Comment. in *Malach.* p. 246.

explicari debeat; in quo duo membra distinguui possunt, verbis magis, quam argumento, inter se diversa; namque eadem mutua *adhortatio*, eaque *confirmata* spe gratiæ Divinæ, five liberationis, brevi consequendæ, quæ *vers.* 1, & 2. proponitur, mox *vers.* 3. aliis tantum formulis adhibitis, eleganter repetitur.

Nempe *primo* loco hic occurrit seria & salutaris exsulum Judæorum *adhortatio*, initio *vers.* 1, & 3 *agite, revertamur ad Jehovam, & colamus Jehovam, persequamur cultum Jehovæ*, quæ, quia re conveniunt, licet elegantiae causa distributa, conjunctim a nobis sumenda, pulchra quadam gradatione, animum exprimunt hominum, ad verum religionem, a qua defecerant, redire, atque majori cum constantia, quam antefecerant, in ea perseverare optantium; neque enim opus esse existimo, phrasas passim obvias, *revertendi ad Deum*, eum *cognoscendi*, five, quæ vis est verbi *וירא*, secundum ejus legem, cum reverentia & amore colendi, operosius explicare; notari vero meretur singulare *παίδος* dicentium, pulcre expresum in textu Hebr. tam per abruptam constructionem utriusque verbi *וירא* & *וירא* quam per *ו* quod *paragogicum* dici solet, identidem additum.

Cum hoc autem proposito *revertendi ad Deum,*

Deum, arcte conjuncta est spes illa *instaurati-*
onis, quam reliqua declarant, versu 1,
 2, & 3. *Nam idem, qui laniavit, nos eti-*
am sanabit; qui percussit, nos etiam obliga-
bit. Sanos nos præstabit post biduum; die
tertio nos eriget, & vivemus coram ipso. In-
star auroræ parata erit ejus emicatio, &
veniet nobis, ut pluvia copiosa, ut imber sero-
tinus, qui terram irrigat, ubi, quod habe-
tur in initio, qui laniavit, & percussit nos,
 manifesto respicit ad *vers. 4 Cap. V.* atque
 adeo ad plagas illas gravissimas, quas a
 Deo, veluti *leone iracundo*, acceperant, sed
 a quo, nunc placato, post suam poenitenti-
 am, & conversionem, omnia contraria, sa-
 nationem & salutem se expectare profiten-
 tur, tanquam a vero populi sui medico,
Exod. xv: 26. qui stylo sacro *sanare* ejus
 morbos, aut vulnera dicitur, quando cul-
 pam clementer remittit, mediaque adhibet
 efficacia, quibus a malis suis liberetur, in
 integrum restituatur, atque emendetur; idem
 etiam infert altera formula *obligabit nos*,
 siue vulnera illa reipublicæ, de quibus ve-
 luti desperatis, & aliena ope nunquam sa-
 nandis dictum fuerat *vers. 13*; namque ver-
 bum *חבש* de *obligatione vulneris* hic specia-
 tim accipiendum, quomodo *Jes. i: 6, xxx:*
26, multisque aliis in locis, usurpatur.

Quare dubium esse non potest, quin hæc

proxime sint accipienda de reductione populi ex captivitate Babil. eamque secuta instauratione reipublicæ, atque ecclesiæ, cujus signum antecedens apud Prophetas esse solet, prorsus ut in nostro loco factum, populi, per triste illud exilium castigati, & emendati conversio ad Deum; ex multis quæ huc faciunt, & ultro sese offerunt, notasse nunc suffecerit oraculum illud ad hos ipsos exules spectans, nostroque geminum, apud *Jerem. Cap. xxix: 12—14. Invocabitis me, & obsecrabitis me, & exaudiam vos; quæretis me ac invenietis, quia quæretis me toto corde, & inveniar a vobis, & reducam captivitatem vestram.*

Nec aliter judicandum de argumento commatis 2, *vite*, sive *sanitati* nos restituet; *die tertio excitabit nos, & vivemus coram ipso*, quo pergunt exules in eadem illa spe suæ instaurationis amplificanda, quamquam vetus sit opinio, vaticinium hic haberi de *servatore nostro, die tertio in vitam revocando*, jam a Patribus (a), ut vocantur, magno consensu nobis tradita, præsertim in eorum scriptis homileticis, aut dogmaticis, in quibus magis sunt solliciti, vel de numero

(a) Vide præter *Lactantium* lib. iv. de *vera sapientia* C. 16. & *Tertullianum* adversus *Judæos* C. 24. *Origenem* Homil. v. in *Exodum*. *Hieronymum* ad h. l. *Augustinum* lib. xviii. de *Civit. Dei* C. 28.

mero argumentorum augendo, vel, ut pleraque ad *οικοδομην* adhibeant, quam ut verum Scripturae sensum accurate definiant; aliter enim instituunt, ubi locum nostrum data opera interpretantur; tunc enim eos videas, Christi quidem reditum in vitam ex eo, per accommodationem quandam, elicere, sed praestructo prius sensu proprio & directo, quomodo *Theodoretus* *duos aut tres dies*, hic memoratos, ad *ἀνάστασιν τῆς Σωτῆρος* demum transfert, postquam observasset, τὸ σύντομον τῆς ἰατρικῆς, sive celeritatem medicinae, Judæis afflictis, a Deo conferendae per eos directe significari; quare addit, οὐ δεῖται γὰρ εἰς Θεραπεῖαν χρονικῆς περιόδου, ἀλλ' ἀνδρόαν παρέξει τὴν ὑγίειαν.

Multi vero ex recentioribus illos limites egressi vaticinium hic haberi contendunt, quod ad Christum, tertio die ex sepulcro redeuntem, directe pertineat, quomodo locum nostrum præ cæteris sibi sumserunt explicandum Duumviri Celeb. *Marckius Exercit. Text.* xxii. & *Weselius Dissert.* ad h. 1. Sed cur recedendum sit ab ista interpretatione, quam *Calvinus* noster nimis argutam ex vero jam appellavit, ex iis, quæ in contrarium accurate disputavit *Hackspanius* (a), fatis potest cognosci.

Nul-

(a) In *Notis Philol. Theolog.* Part. ii. p. 938. fqq.

Nullum certe hic adest Mesſiæ loquentis indicium, contra, qui loquentes inducuntur, ſunt Judæi poenitentes, vitæque in melius commutandæ propositum profitentes, atque adeo tales, quorum numero Dominus noster involvi nulla ratione poſſit; de illis autem prædicata, *vivificationis*, & *reſurrectionis* accipere; ipſum vero tempus, quo ea contingerent, *bidui* aut *tridui*, mox ad Meſſiam referre, quod factum a viris laudatis, mirum eſt interpretandi genus & cujus leges nemo facile demonſtraverit.

Aliam propterea viam ingreſſus eſt Cl. *Vitringa*, qui cum probe videret, de Judæorum reſtitutione cum maxime agi, per *tres Dies* totidem diſtincta intervalla, quibus illa foret perficienda, designari ſtatuit. *Primus*, inquit (a), *dies eſt intervallum temporis reipublicæ uſque ad exilium Babylonicum; alter a reſtituta republica uſque ad afflictionem Epiphanicam; tertius inde uſque ad τὴν ἐπιφάνειαν Chriſti Jeſu*. In eadem ſententia ſunt, quæ ſcripſit Cl. *Venema* *Comment. ad Malach. III: 20. p. 522.* Sed in eo viri laudati, quorum nomen & merita veneror, *tres illos dies* mihi videntur paulo ſubtilius diſtinxiſſe, quam quidem fert hujus

(a) In *Comment. ad Jeſ. Cap. XXVI: 19. t. II. p. m. 83.* Conferatur idem *ad Jeſ. VIII: 20. p. 281. & Cap. LXV: 2. p. 1039.*

hujus oraculi ratio. Cum enim hoc promissum, directo suo sensu, agat de liberatione populi Jud. ex captivitate Babylon. hæc ipsa autem adstricta sit ad *tertium diem*; equidem non video, qui tertius ille dies accipi possit de *tempore Messiae*, quod liberationem attulit alterius generis, non externam, sed spirituales, quare, licet fatear illius temporis, & salutis tunc demum consummatæ rationem omnino habendam esse, ubi quæstio sit de sensu sublimiore, *dies tamen tertius* ita videtur accipiendus, ut primæ illi liberationi, beneficio profecto nobiliori, quam ut a nobis nunc negligatur, satis apte conveniat, atque in ea demonstrari possit. Nec id difficile, si quis simplici quodam interpretandi genere contentus esse velit, ex quo formula nostra *post duos dies*, aut, quod idem est, *tertio die*, sumatur pro certo, eoque breviori temporis spatio, quo postquam poenitentes ad Deum suum rediissent, salus exoptata ipsis contingeret; ut solet in omnibus linguis numerus definitus, pro indefinito; *duo* autem, aut *tres dies*, pro paucioribus poni, præsertim apud Hebræos; cujus usus exemplum satis evidens est in dicto illo Servatoris *Luc. XIII: 32. dæmonia ejicio — hodie & oras; & tertio die τελειῶμαι*, quo simpliciter significare voluit, se per certum

aliquod tempus, idque non admodum longum, invitis quidem suis hostibus, munere suo adhuc fungi debere. Eundem in modum Judæi dictum illud usurpant, quod nostro, aliisque locis, confirmatum legitur in *Jalcut* ad *Jos.* II: 16. *Deus non relinquit justos in angustia, plus, quam tribus diebus.*

Ex quo loquendi more quando tempus memoratum accipimus, multum id facit ad universæ imaginis elegantiam eo rectius intelligendam; sic enim significant, in sua liberatione θεῶν τι fore conspicuum, dum intra tam breve tempus, ex rebus propemodum desperatis, salutem recuperarent, quam est duorum, vel trium, dierum, intra quod nemo, gravioribus vulneribus confectus & quasi dilaniatus, ulla arte humana perfanari possit; neque putandum, quasi sensus literalis hac ratione deferatur, quod illi solent objicere (a), qui sic obhærescunt ad *tres dies*, propriè dictos, in explicando hoc vaticinio, ut ideo negent, illud aliter, quam de Christi reditu ex mortuis, tertio die facto,

(a) Ex multis, unum nunc *Calmetum*, exempli causa, proposuisse suffecerit, cujus hæc sunt verba ad h. l. *La prophetie prise dans son sens propre & literal, ne s'est jamais executée dans la rigueur sur le peuple Hebreu. Inutilement chercheroit on dans l'histoire ce nombre de deux jours, après lesquels il devoit recevoir la vie; & ce troisième jour, auquel il devoit resusciter.*

facto, recte posse intelligi. Namque multum falluntur, qui credunt, eum esse *sensum literalem*, quem sonus cujusque vocis, in se, sive extra seriem sermonis, spectatae secum ferat, aut cui nullus infit tropus, vel metonymia, cum nulla lingua tropis careat, eaque de causa tropica etiam significatio, si usu sit recepta, si cum universo orationis contextu maxime conveniat, pro ipsa litera sit habenda. Quod, ne error in hoc genere satis gravis, isque tamen frequentissimus, imperitioribus noceat, semel videbatur monendum. Maxime vero notari merentur ipsae formulæ, quibus beneficii sperati indoles, per modum pulcræ gradationis, versu hoc 2, expressa est, ubi, quæ primum occurrunt verba gemina ירִינֵנו & יִמְקֵנו rectius nunc vertas, *sanos & integros nos præstabit*, quam, ut vulgo fit, *vivificabit nos; suscitabit nos*; quasi ageretur de mortuis suscitandis, unde glosa illa nata, de *resuscitatione Christi*, aliæque huic adfines; namque aliena est ab hoc loco ista significatio, ubi desumta est metaphora non a mortuis, sed ab afflictis, atque graviter vulneratis, qui propterea versu 1. dicebantur ex proprietate verbi נָפַד ibi adhibiti, *resarciendi*, sive *sanandi*, & *obligandi*, ut ipsorum vulnera coalescerent, quod de mortuis nemo dixerit; quare verbum יָרִינֵנו

nunc sumendum cum Græco interprete pro *sanabit ὑγιαίνει*, ex alio ejus usu, magis hic opportuno, quo sæpe ponitur de *sanatione ægrotantium*, aut *vulneratorum*, e. gr. *Jes. xxxviii: 21. Jos. v: 8.* quandoquidem propria ejus notio, in *compingendo, compaginando* (a) posita non tantum translata est ad vitam primum datam, aut redditam, sed etiam ad *sanitatem*, qua corpus, compacto quasi robore & vigore, recte valet. Idem usu venit in altero verbo *וַיִּקְמֵץ*, *surgere nos faciet*, non quidem *ex sepulcro*; sed continuata Metaphora, quomodo fit, quando æger, sanitati restitutus, nova cum alacritate ex lecto *surgit*, ut verbum etiam *ἐγείρειν*, atque *ἐγείρεσθαι*, in N. T. ad imitationem Hebraici *קוּם* sæpe adhibitum reperitur, e. gr. in illo *Jacobi v: 15. ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κείμενον, καὶ ἐγείρει αὐτὸν ὁ Κύριος.*

Cumulum his addit ultima formula: *Et vivemus coram ipso*; ex usu Biblico generatim notans ejusmodi vitam, quæ tum *recte*, five cum sensu præsentis Majestatis divi-

(a) Servata mihi videtur propria illa notio verbi *חִי* *Nehem. iv: 2*, aut ex alia divisione *Cap. iii: 34.* & simul gratam lucem isti loco adfundere, qui vulgo vertitur: *an vivificabit lapides ex tumulis pulvereis?* sed proprie sonat: *an compaginabit, firmos reddet tales lapides?* conf. vers. sequentem 3, ubi murum, ex ejusmodi lapidibus dissolutis exstructum, rident, his verbis: *vel vulpes eum perfringeret.*

divinæ, atque adeo cum reverentia summi numinis, ad ejus voluntatem instituitur, tum etiam *feliciter*, sive cum sensu favoris Divini, veluti fontis omnis felicitatis, ut in illo voto Abrahami Gen. xvii: 18. pro filio suo Ismaële: *utinam vivat coram te!* Quare, cum hic opposita sit gravissimæ illi comminationi, supra factæ, Cap. V: 15. quod Deus ab ipsis, ob ipsorum rebellionem, discederet, nunc speciatim significat justum veræ religionis, legisque Divinæ studium, ad quod reducti in patriam sese applicarent, & simul lætum omnium bonorum usum, quem a Deo placato, convenienter Oeconomix Mosaicæ, denuo reciperent.

Accedit ad eandem hanc spem amplificandam, & novis veluti luminibus ornandam, duplex alia imago, *vers.* 3. una ab *aurora* grata sua luce subito adfulgente; altera ab *imbre* copioso, benefico, petita; quam utramque similitudinem alibi quoque junctam reperias, ut in illo Salomonis, *Proverb.* xvi: 15. *In lumine vultus Regis vita, & approbatio ejus, ut nubes, pluviam vernam fundens.* Prior habetur his verbis: *instar auroræ paratus est*, Jehova nempe Deus Israël, *ad prodeundum*, sive, ut Hebraismus sonat: *parata est ejus emicatio*, נִצְחָה a נָצַח emicuit, quod speciatim dicunt
N n 3 de

de sole primum oriente (*a*), novosque radios spargente, nunc Dei, se denuo propitium demonstrantis, symbolo pulcerrimo. Namque, ut imago *lucis* & *tenebrarum*, ad exprimendas res prosperas & adversas, communi omnium linguarum usu transferatur; ita Hebræorum vates, qui felicitatem omnem a Deo propitio, atque adeo præfente, derivant, ipsum Deum, gratiæ suæ lumen reddentem, cum *aurora*, tristes calamitosæ noctis tenebras dispellente, comparare solent, non minori profecto elegantiâ, quam in illo est *Horatii* (*b*) ad Augustum:

Lucem redde tuæ, Dux bone! patriæ:

Instar veris enim vultus ubi tuus

Affulsit populo, gratior it dies,

Et soles melius nitent.

Frequens præsertim hæc est imago apud Prophetas, ubi in eo sunt, ut Judæis statum feliciorum, post exilium Babyl. aliasque dein secutas afflictiones, depingant, ferentæ *lucis*, iis affulsuræ, nomine speciatim complectentes ampliorem rerum divi-

(*a*) Vid. *Gen.* XIX: 23. *Jud.* V: 31. *Jes.* XIII: 10. *Pf.* XIX: 6.

(*b*) *Carmin. Lib.* IV: 5.

vinarum cognitionem, habitum vivendi puriorem, tranquillitatem, celebritatem, ubertatem, &, quæ alia pasfim his sunt adfinia, quibus ab eo tempore uterentur. Conf. locum nostro geminum *Jes.* LVIII: 8. LX: 1. *Paratus* vero ad *emicandum* quando Deus hic dicitur *instar auroræ*, id eo magis apposite factum est, *cum*, quod ante videbatur *reversus in locum suum*, ut supra habuimus, *Cap.* v: 15. atque, adeo lucem gratiæ suæ subduxisse; *tum* quod adventus auroræ, qui subitus esse solet, cum subita illa rerum instauratione, quam versu proxime præcedente propositam vidimus, maxime convenit, eamque eleganter amplificat.

Altera similitudo ab *imbre benefico* est desumpta, & *veniet nobis*, sive in nostram salutem, *veluti pluvia*, & quidem *copiosa*, qualem וַיָּבֹרֶק spec. designat; *veluti imber vernus* (a), מַלְקוֹשׁ Hebr. dictus, ὁψίμος Alexandrini interpretis, sive *serotinus*, quod posterior habebatur altero, qui in *autumnum* incidebat, unde annum suum rusticum, sive Georgicum, incipiebant Hebræi. Quod autem pro epitheto ei nunc datum est, יִרְה אֶרֶץ proprie sonat, *jaculans terram*; solent enim OO. *pluviam* cum *jaculatore* conferre, imo absolute, nomine *jaculatricis* ta-

(a) Confer de eo *Harenbergii Dissert. in Miscell. Lips. Nov. T. I. p. 220.*

talem significare, quæ non modo largiori copia, aquas, instar jaculatoris, *evibrat*, sed etiam *scopum* quasi *ferit*, dum recta terram petit, altiusque in eam penetrat; quomodo Arabum *أصاب* *scopum* *feriit*, de ejusmodi imbre habes in illo *Haririi*, Conf. XVI.

إذا است-م-طر اصاب. *Quum pluvia poscitur, imbrem jaculatur.* Unde *الصوب* nomen *imbris* est apud Poëtas; Vid. *Ibn Doreid vers.* 127, 137. Cum autem fecunditas terræ, & copiosa mesfis, ut notum, in Palæstina ex pluvia ejusmodi tempestiva maxime penderet, hinc factum, ut, quemadmodum, irato Deo, dicitur inhiberi, contra illius concessio toties veniat pro pignore Divini favoris erga populum suum, præsertim in illis locis, ubi de restituenda Theocratia post reditum ex captivitate Babyl. fermo est, quando eam solent Prophetæ, velut insigne bonum, & ceterorum, quibus reduces fruerentur, specimen expresse commemorare, ut in illo *Ezech. xxxiv: 26.* *Dabo iis imbrem suo tempore, imbres benedictionis,* *ברכה*, quod ipsum *pluviam largissimum* significat, & *Joël ii: 23.* ubi inter beneficia illius temporis eadem hæc *pluvia verna* stato tempore reddenda promittitur; quibus similibusque aliis (a) in locis, æque ac in nostro,

(a) Conf. *Malach. iii: 10.* & quæ ibi notavit Cl. *Venema* p. 450. sqq.

tro, non est, ut a pluvia proprie dicta, atque ubertate ex ea oriunda, mentem avertamus.

Cum autem implementa Prophetiarum observari debeant per gradus in eventis analogis, donec deveniatur ad extremum, quod superioribus cumulum adferat; ideo dubitari non potest, quin hoc etiam vaticinium, de *sanatione populi* in exilium Assyri. aut Babylon. expulsi, atque poenitentis, generalioribus formulis conceptum, ad ulteriora tempora, primæ isti liberationi analogæ sese extendat, eandemque admittat amplitudinem, quam supra in gemino loco *Hos.* III: 5. observavimus. Sic nova accessio facta est ad implendum hoc oraculum, quando eidem populo post afflictionem Epiphanicam opinione citius exoptata salus adfulsit; alia, eaque longe adhuc præstantior, sub Oecon. nova, ubi, quotquot ex hoc populo, ad divinam gratiam in Evangelio propositam sese receperunt, a vulneribus suis sanati novam illam vitam inchoarunt, quæ cives regni coelestis Mesfiæ decet, & cum amplissimo usu benedictionum spiritualium, quas sensus sublimior hic facile offert, conjuncta est. Plenissima denique fiet accessio ultimo tempore, quando idem ille populus, quem adhuc videmus misere afflictum, & a Deo derelictum, magna ex parte alium

animum induet, & cum Deo in gratiam redibit; quæ ejus *adsumtio*, quam adhuc expectamus, quid, ut Pauli (a) verbis utar, erit, nisi *vita ex mortuis*?

(2) Post hæc interposita, redit oratio, *vers. 4—7.* ad confirmandam superiorem comminationem, *vers. 14.* Cap. V. factam, & æquitatem poenæ, utrique regno imminuentis, demonstrandam. Quo facit (a) querela Dei de populi hypocrisi *vers 4.* *Quid faciam tibi, ô Ephraim! quid faciam tibi, ô Juda! cum pietas vestra sit, instar nubis matutinæ; instar roris mane venientis, dilabentis;* in malam enim partem hæc omnino accipienda, neque adeo verba esse blandientis, ut nonnullis visum, sed objurgantis, universæ pericopæ habitus satis demonstrat, qui non aliter sibi constat, unde factum, ut *Lutherus*, quando in versione sua German. versum hunc 4 in modum promissionis benignæ perperam acceperat, eundem in *Comment. ad Hos.* cum sequenti sermone cohærere inficiaretur, cum tamen omnia aptissime inter se cohæreant.

Quippe modus ille interrogandi, *quid faciam tibi?* gravissimam infert reprehensionem, qua Deus tam Israëlitas, quam Judæos compellat, ut ipsi veluti judices malæ suæ causæ federent, atque coacti eviden-

tia

(a) *Rom. xi: 15.*

tia accusationis sequentis semet condemnarent. Quasi plenius dixisset: *ea vos estis levitate, & inconstantia, ut labor omnis in vobis curandis irritus sit, atque ipsi fateri debeatis, salva mea justitia, nihil aliud superesse, quam ut vos missos faciam ac severe puniam; ut in loco plane gemino, Jes. v: 4, & 5.* Quam vim hujus interrogationis confirmat querela Dei mox expresse addita: *nam pietas vestra est instar nubis matutine &c.* qua formula pulcre respicitur ad nativam vim vocis נֶחֱמָה, *pietas, in ubertate succulenta* (a) positam, unde translata est, non ad unam aliquam, verbi gr. *miseri-cordie*, aut *benignitatis* virtutem, sed ad commune omnis virtutis, ac pietatis studium, erga Deum & alios, velut ex perenni quadam vena profluens, quod vivam & veram religionem constituit, ampliori usu significandum, quo mox etiam venit, *versu 6.* Cum autem pietas, quam hic populus subinde præ se ferebat, plane alia esset, & pulcro illo nomine minime digna, idcirco comparatur cum *nube matitina*, sive nebula, totum aërem mane occupante, & *rore* itidem *matutino*, quibus sua quidem est נֶחֱמָה *aviditas*, sed nimis tenuis, & fallax, quæ terram leviter tantum humectat, & spem agricolæ, copiosam pluviam inde expectantis,

(a) Conf. Cl. Schultens, ad Proverb. p. 226.

tis, turpiter destituit, quandoquidem exorto sole disiecta cito dilabatur, atque evanescit; id enim nunc significat verbum *הלך* *ivit*, ex speciali illo usu, quo sæpe sumitur de eo, quod *diffluit*, atque ita paulatim absumitur, & tandem *evanescit*, ut *Job. VII: 9 consumitur nubes, וַיִּלָּךְ & diffluit*. Ad datur *Psal. xxxix: 14. LVIII: 9. Hos. XIII: 3.*

Vera itaque hæc imago est pietatis simulatae, externa tantum specie contentae; sibi minime constantis; non omnibus ex æquo officiis, sed his, illis, leviter tantum addictae, neque ex animo liberali Deum, ut par est, amante, velut ex perenni virtutis fonte, profectae, sed metu servili, subinde expressae, mox, ubi quis periculo defunctus sibi videatur, & rebus magis secundis uti, deficientis, atque spem bonorum de se factam omnino fallentis; qualem fuisse illam Judæorum hoc tempore, ex historia sacra, crebrisque ea de re Prophetarum querelis, nostri præsertim, ex gr. *Cap. VII: 14. XI: 7.* abunde constat.

(b) Quo magis vero convincerentur de æquitate poenae sibi imminentis, Deus præterea provocat *vers. 8.* ad suum laborem, quem, ut in tempore salutis suae consulerent, sed frustra, per *ministros suos*, Prophetas, insumferat, *vers. 5.* ubi *primum* objicit, quid ipse eam in rem *fece-*

fecerit; *propterea*, cum nihil veræ pietatis ab ipsis proficisceretur, (eos) *excidi per prophetas; occidi eos per verba oris mei*. Priori verbo, חֲצַבְתִּי Cl. *Michaëlis*, novam nec ante auditam significationem *fulminandi* tribuit (a), atque ideo hæc vertit: *fulminavi per Prophetas*, eo nimirum sensu, quo Latini quoque de oratore dicunt; *tonat, fulminat*; sed linguæ usus eam interpretationem, quam ad arbitrium suum finxit vir ingeniosus, minime patitur, nec unicùs ille locus, *Psf. xxix: 7*, ad quem provocat, eam confirmat, quandoquidem certa & satis explorata hujus verbi potestas, in *cavando, excindendo* sita, ibi non minus obtinet, quam in cæteris locis Biblicis. In hoc autem nostro singularem adfert elegantiam, ex speciali usu, quo חָצַב adhiberi solet de *excavatione puteorum in petra*, ad aquam optatam ex ea eliciendam, ut videre est *Deut. vi: 10*, & *Jes. li: 1*, unde nunc translatum ad ministerium Prophetarum, quo Deus usus fuerat, ob oculos ponit obstinatam populi duritiem, qua Deo veluti laborandum fuerit in solo duro, sterili, atque petroso, ut inde venam aliquam uberiores veræ poenitentiae, atque pietatis, nomine חָצַב paulo ante designatam, educeret,

O o 3

ceret,

(a) In *Bibl. Orient. Germanico idiomate conscripta* tom. v. p. 152.

ceret, ut fecit præsertim per crebrum elenchum, & graves comminationes a Prophetis, ipsius nomine, diu multumque propositas. Sed gravior adhuc est altera formula, *occidi eos per verba oris mei*: in qua metaphora desumpta est a iudice, sententiam capitalem malefico denuntiante, quomodo Rex Mesias *Jos. xi: 4.* dicitur *necaturus improbum spiritu labiorum suorum*. Ipse vero ille *effectus mortis* verbis, ex ore Dei per Prophetas prolatis, attribuitur, ut factum quoque in illo apud *Jerem. i: 10 præfeci te gentibus ad perdendum, & dissipandum*, ad significandam certitudinem eventus, nisi in tempore resipiscerent, nec nuda illa esse verba, sed quæ cum vi Divina sint conjuncta, id ipsum, quod denuntiant, efficiendi, & præstandi. Conf. locum hanc in rem maxime notabilem, *Hebr. iv: 12.* ubi *verbum Dei*, de minis in contemtores Evangelii speciatim accipiendum, eadem de causa *vivum & efficax* dicitur.

Ad illas autem prædictiones de instante interitu, quarum hoc tempore plenæ fuerunt Prophetarum conciones, Deus hic provocat, velut ad ultimos suæ patientiæ conatus; sed quibus nihil ad emendandum hunc populum profecerat, ut inde demonstraret, mala toties, sed frustra, suo nomine denuntiata, non longe abesse posse,
ve.

verum opinione citius, pro gravitate culpæ commissæ, esse eruptura; quo spectat ultimum hujus versiculi membrum: $\text{עֲ\~{\text{S}}$, five, *ideo, judicia tua erunt lux, quæ emicat*; sic enim verba sonant in textu Masoretico, quo utimur; iisdem vero literis servatis, at paulo aliter conjunctis, Alexandrini, pro nostro $\text{כְּשֶׁפֶטִי כְּאוֹר}$, legerunt $\text{כְּשֶׁפֶטִי כְּאוֹר}$ κρίμα μὲν ὡς φῶς ἐξελεύσεται, quomodo כְּאוֹר in simili quoque formula habes *Pf. xxxvii: 6.* sensu certe optimo & plenissimo, quare Græcam lectionem, quam etiam plures Codices versionis vulgatæ expresferunt, prætulit *Kennicotus Disfert. I. p. 517.* Ipsa vero sententia in utraque lectione eadem est, nec ullam habet difficultatem, sponte enim apparet, *judicia*, nunc malo sensu pro ipsis poenis, iisque gravissimis, a Deo iudice huic populo infligendis, ut sæpe alias, vid. *Cap. v: 1.* nunc esse posita: comparatio vero addita *cum luce emicante*, maximam celeritatem ob oculos ponit, qua nec opinantibus ista judicia supervenirent, ut luce nihil est celerius, eaque etiam de causa, in opposita promissione, *vers. 3.* gratiam Divinam poenitentibus subito ad fulsuram cum *auroræ* ortu collatam vidimus.

Etsi vero recepta *lucis* notio hic posset sufficere, juvabit tamen observasse gravio-rem illum usum vocis אוֹר , ex quo sæpe numero, non adeo pro *luce* amoena *solis*,
quam

quam quidam pro *fulmine*, five fulminibus gravi tempestate ponitur, ut videre est *Jobi xxxvii: 11. Habac. iii: 4 & 11*. Quam ejus vim si nostro loco reddideris, habes, quod in hac imagine maxime requiritur, illud terribile & subitam perniciem adferens, cujus in omni sermone, præsertim Orientalium, *tempestas fulminea* symbolum esse solet.

Denique (c) quam juste sic ageret, Deus demonstrat, *vers. 6, & 7*, tam ex defectu veræ pietatis, quam ex opposita populi perfidia. Prius fit *vers. 6. Etenim delector pietate, non sacrificio, & cognitione Dei præ holocaustis*. Respicit hoc comma ad superius 4, &, ostendit talem pietatem, qualis illa hujus populi erat, tanquam vanam & simulatam Deo, qui plane aliam postulat, placere non posse, sed contra maxime invisam esse.

Facile autem apparet, vocem *ידע* cujus synonymon in altero membro est *cognitio*, five *reverentia Dei*, omni ea amplitudine, quam supra notavimus ad *vers. 4*. nunc accipi debere, atque adeo complecti illud veræ pietatis studium, quod ex animo, Deum ante omnia, & sincere amante, veluti ex puro atque perenni fonte, oriundum se per omnia officia ab ipso præscripta, sine discrimine diffundit, ea format, animat, alit, auget. Quali pietate dum
Deus

Deus profitetur se delectari, non *sacrificio*, observandus Hebraismus, in N. quoque T. sæpe obvius, ex quo ejusmodi circumlocutio *per negationem* gradum adfert incomparabiliter majorem, (a) ut sensus sit omnem Dei cultum externum, ac rituale, quem *sacrificium*, & *holocausta*, veluti pars ejus præcipua, designant, quamvis ab ipso Deo præscriptum, & sub Veteri Oeconomia omnino observandum, si solus sit sine interno illo animi adfectu, cum hoc collatum, nullius esse pretii, atque a Deo, ut sibi invisum, cum indignatione rejici; quod aliis quoque locis expresse testatus est, ex gr. *Amos. v: 20, sqq.* quæ directe, ut hoc etiam effatum, opposita sunt præjudicatæ isti, diuque inveteratæ, Judæorum opinioni, qua sacrificiis, reliquisque legis Mosaicæ ceremoniis religionem omnem absolvi; his solis Deum placari; his omnium scelerum atrocitatem deleri, nulla aut parva habita legum moralium ratione, sibi persuadebant, & sterili illo cultu, nomine *דון* plane indigno, ad ceteras leges securius violendas abutebantur. Conf. *Jer. vii: 4, 9. sqq.*

Cum autem Dominus noster ex hoc loco

P p

dis-

(a) Conf. Cl. Schultens. *Comment. ad Job. xxx: 28. & Dissert. Doctiss. Tzepregi insertam Thesaur. Ikeniano tom. I.*

disputat adversus adfectatam Phariseorum *ἀκρίβειαν* in cultu Dei externo, neglecta interim *miserericordia*, *Matth.* ix: 13, iterumque *Matth.* xii: 7. non eo id trahi debet, quasi illum habuerit pro vaticinio, ad homines suæ ætatis directe pertinente, aut quasi vox *יְהוָה* eodem modo apud *Hoseam*, ad solam *miserericordiam*, five *ἐλεος*, sit restringenda; namque Christus non tam agit interpretem loci, ad quem provocat, quam quidem doctorem, qui, ex more in scholis Judæorum usitato, ex generali propositione apud *Hoseam*, specialem illam veritatem, pro scopo suo, adversus Phariseos demonstrat, *miserericordiam*, five pietatem erga alios, omni cultu rituali longe esse potiore, idque optimo jure inde colligit, quandoquidem illud charitatis officium in genuina pietate erga Deum, tanquam causa sua, continetur, ejusque fructus est, tam necessarius, ut quisquis ejus studio careat, idem quoque vero amore Dei carere censendus sit; quantumvis in externo ipsius cultu sedulus videatur & religiosus, quæ constans & verissima est doctrina S. Codicis, ab Apostolo Johanne, pluribus argumentis, data opera confirmata, I *Job.* iii: 17 *sqq.* iv: 7 *sqq.* Sed hæc etiam hypothesis est Prophetarum, quoties defectum veræ religionis inter Judæos suæ ætatis ex eo demon-

monstrant, quod officia, proximis debita, turpiter violarent, ut videre est in locis supra laudatis *Jeremiæ*, *Amozi*, *Jes.* 1: 15 *sqq.* & ipsius *Hosæ* *Cap.* IV: 1, 2.

Alteram causam, cur Deus eos tam severe puniret, ex opposita legum divinarum transgressione repetitur, *versu* 7, sive, ultimo hujus sermonis: *Illi autem, sicut Adam, transgressi sunt foedus; ibi perfide in me egerunt.* Foederis nempe Sinaitici, turpiter violati, merito accusantur, etsi, crebris sacrificiis Deo oblatis, videri vellent satis pie id fervesse; quandoquidem ejus præcipua & fundamentalis lex non adeo sacrificia, quam obedientiam, Deo in omnibus præstandam, exigebat, ut Deus expresse testatur, *Jer.* VII: 22, *sqq.* ubi conferendus *Cl. Venema*, a qua tamen per idololatriam, aliaque vitia, legi Divinæ maxime adversa, dudum defecerant, quare alibi *transgressio foederis*, per *rebellionem adversus legem Dei*, in loco gemino *Hos.* VIII: 1. explicatur. Ad exaggerandam autem hujus defectionis gravitatem spectat tum addita similitudo, *sicut Adam*; tum perfidiæ nota, quæ iis propterea inuritur; *ibi perfide in me egerunt.* Prius illud *וַאֲנִי* multi, tam veteres, ad exemplum *Alexandrini*, qui dedit *ὡς ἀνθρώπος*, quam recentiores pro *appellativo* accipiunt, at, quomodocumque id

interpretentur, five, *tanquam foedus hominis*, quod nec ipsa syntaxeos Hebr. ratio patitur, five *more humanæ levitatis*, five, ut *homines non foederati, gentiles*, (a) collato usu vocis *Adam*, Jer. xxxii: 20 nihil in eo reperimus, quod nervoso dicendi genere, quo noster utitur, admodum dignum sit, aut, ex quo satis intelligi queat, quid certum illud & satis definitum sit, quod in adhibita comparatione attendi debeat, aut, quantum valeat ad culpam populi foedifragi plenius demonstrandam & augendam. Contra, nomen *Adam* hic omnino esse proprium primi hominis ideo statuum puto, quod comparationis vis & dignitas ex eo unice pendeat, ut enim hæc sibi constaret, non ad vagum quendam casum, ad qualemcunque legis Divinæ violationem, sed ad certum aliquod & definitum, idque satis notum ejusmodi pravitatis exemplum debebat provocari, ex quo de defectione Israëlit. a Deo, istiusque criminis atrocitate judicium ferri posset. Tale vero exemplum erat *lapsus primi hominis*, de quo cogitare vix quisquam potest, quin multa in eo inveniat simillima, ex quibus unum aut alterum, pro specimine, nunc suffecerit notasse. Nempe (1) peccavit Adam adversus

(a) Vid. Cl. Venema Comment. in Malach. iii: 8. p. 439.

lus legem, expressis verbis, a Deo sibi traditam & severa comminatione mortis, atque malorum omnis generis confirmatam; quomodo peccare id ipsum est, quod stylo sacro dicitur, *peccare in similitudine Adami*, vid. *Rom. v: 14.* ubi Paulus, ad nostrum locum, ut videtur, respiciens negat eos id fecisse, qui ante Mosen vixerant, solaque lege naturæ tenebantur.

(2) Exemplum in eo observatur non levioris cujusdam & simplicis erroris, sed talis peccati, quod cum turpissima defectione a Deo conjunctum fuit, mutuamque amicitiam Dei & Adami penitus disruptit; quippe ab eo commissum, qui cum filii loco a Deo habitus, ac multis maximisque beneficiis ab ipso adfectus esset, illam tamen legem violabat, qua sola observata, præclarum specimen amoris & obedientiæ, Deo in universum debitæ, dedisset. Denique

(3) videre in eo est exemplum poenæ gravissimæ, per tristes effectus, quos post se traxit, ex historia Mosaïca notos, & in ipsis ejus posteris adhuc conspicuos. Quæ singula ad culpam populi Israëlitici jam tempore Hoseæ commissam, qua defecerunt a Deo, justo suo Domino eoque benignissimo; leges expresse sibi latas, a quibus status amicitiae suæ cum Deo pendebat, vio-

laverant, seque simul & posteros diris omnibus legis Mosaicae obnoxios fecerant, facile applicari possunt, quare non opus habeo, ad demonstrandam utriusque transgressionis convenientiam, plura congerere, aut ad hypothesein de *foedere*, quod dicitur, *operum*, confugere, quæ si vera sit, quod nunc non disputo, atque adeo satis cogitate loquantur, qui statum Adami ante lapsum *foedus operum* appellant, ex nostro tamen loco minime potest confirmari; quicquid enim de illo statu primi hominis statuas, hoc certum esse debet, & satis ab aliis est demonstratum, *foedus Sinaiticum*, quod hic *transgressi* dicuntur, cum ejusmodi *foedere operum*, ex quo salus æterna propriæ obedientiæ merito foret consequenda, nihil omnino commune habuisse, aut etiam habere potuisse.

Quæ vero superest, ultima formula, *ibi perfide in me egerunt*, nihil habet difficile, modo observemus, particulam *ibi*, non adeo locum, aut tempus, sed *statum* nunc designare, quo sensu sæpius, in stylo præsertim conciso, posita reperitur, e. g. Ps. XXXVI; 13. XLVIII: 7. LIII: 6. *Neb.* III: 15. *ignis te ibi consumet*, id est, in ipso illo statu, five cura illa rei bellicæ occupatum, de qua, versu præcedente, sermo fuerat.

Ad hunc modum *ibi* nunc valet in illa

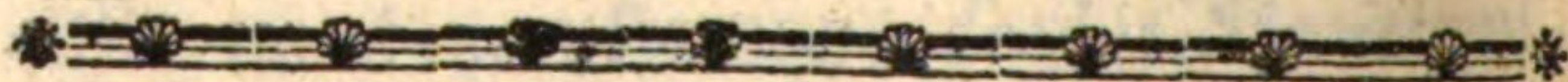
illa conditione, in qua per foedus Sinait. erant positi, statu nimirum amicitiae cum Deo, atque obedientiae ipsi debitae, illi simili, in quo fuerat Adamus ante lapsum; atque ita multum auget gravitatem perfidiae ab ipsis commissae, quam verbum בנך usu suo exprimit, quo solet de ejus generis perfidia speciatim adhiberi, quae committitur a socio, aut amico adversus alterius spem, & arctiorem cum ipso conjunctionem.

COMMENTARIUS

H O S E A M.

CAPUT VI: 8—11.

8. *Gilead civitas patrantium violentiam; salebrofa sanguine.*
9. *Et, ut latro publicus insidiatur, societas sacerdotum; in via, Sichemum versus, latrocinantur; utique scelus perpetrarunt.*
10. *In domo Israëlis video rem horrendam; ibi est scortatio Ephraimo; pollutus est Israël.*
11. *Etiam Juda! posuit messem tibi, quando reduxi captivos populi mei.*

Re-

Reliqua hæc pars Capitis VI. novum diversumque ab eo, qui modo præcessit, sermonem videtur constituere; singularem quodam occasione editum, ut ex ipso ejus argumento non difficulter colligi potest, quo singulares quidam eventus notantur, veluti, securitas publica per cædes & latrocinia hominum factiosorum & auctoritate polentium turbata, *vers* 8, 9. stragesque ab Israëlitis in regno Judæ edita, Deo tamen in hujus salutem intercedente, *versu* 11, ubi dubitari non potest, quin respiciatur ad historiam notabilem, quæ habetur *2 Chron.* xxviii: 6, *sqq.* & contigit sub regno Pekachi; unde simul efficitur, ad res sub id tempus gestas sermonem hunc referri, atque ex iis potissimum debere explicari.

Tribus autem constat articulis, quorum singulis singularem Regni x tribuum culpam a Deo videmus accusatam, idque per sententias admodum concisas & abruptas, eoque pleniores stomachi atque indignationis.

A. Primus, quo cædes & latrocinia, hoc tempore grassantia, perstringuntur, habetur, *vers* 8, 9. *Gilead urbs patrantium violentiam, salebroso sanguine. Et ut latro publicus insidiatur, societas sacerdotum, cæter.*

Difficultatem haud levem hic parit *urbs Gilead*, quam vulgo credunt subjectum esse

orationis, quandoquidem nulla datur *urbs Gilead*, sed nomine *Gilead* in f. Cod. semper venit & intelligi solet tota regio Gileaditica, satis ampla trans Jordanem sita, ideoque frustra, & manifesto cum errore eam inter urbes Palæstinæ recensent (a) *Herm. van der Hardt*, & (b) *Harenbergius*.

Aliter quidem videtur suo tempore hoc nomen legisse *Theodoretus* in *Comment.* ad h. l. ubi a Græca versione, quam nunc habemus, discedens, pro nostro *Gilead* habet γαλγαλα *Galgala*, urbem satis notam, & ob idololatriam, cujus sedes erat, a nostro sæpius notatam, ut *Hos.* iv: 15; sed quamvis mirer hanc lectionis varietatem a nemine, quantum novi, Criticorum animadversam fuisse, minime tamen dubito, quin spuria sit, & ad locum nostrum interpretandum inepta, cum ei alia ratione longe rectius succurri possit.

Postulat enimvero universa ejus ratio, ut *urbs patrantium violentiam* non habeatur, ut vulgo fit, pro prædicato, cujus subjectum sit *Gilead*, sed pro ipso subjecto orationis, & per eam intelligamus Regni Israëliti metropolin *Samaritaniam*, κατ' ἐξοχὴν קריה *urbem*

(a) In *Medabenis* p. 71.

(b) *Supplemento in Hadr. Relandi Palæst. inserto Miscell. Lips. Nov. Tom. v. p. 309.*

urbem appellatam, ut in talibus fieri solet, & apud *Jes.* dum ad Regnum Judæ verba faciebat, ejus metropolis, *Hierosolyma*, non expreso ejus nomine, *designatur*, in illo *Jes.* I: 21. *Quomodo effecta est meretrix urbs fidelis!*

Samariam vero nunc dici *urbem patrantium violentiam*, atque adeo sedem hominum, alios per vim & atrocissimas injurias, quales vox *יָנָה* (a) singulari usu designat, opprimentium, nemo mirabitur, qui cogitet plurium Regum ibi factas cædes, turbas & seditiones, quibus regnum hoc continuo concussum fuisse constat ex historia sacra.

Unice quoque convenit in *urbem Samariam*, quod mox *vers.* 9. de latrociniis ibi versus *Sichemum*, a Samaria non longe dissitum, subjicitur. Ut autem plenam perspicuamque habeamus hujus effati sententiam, *Gilead* accipi omnino debet per modum comparisonis, five *וְ* nota similitudinis ante hanc vocem forte exciderit, quod colligi quodammodo posset ex analogia sequentis commatis, itidem ab expressa comparisonis nota inchoantis; ut sensus sit: *instar Gileaditidis est urbs patrantium violentiam*, Samaria videlicet; five, quod præfero, ad majorem emphasin, ut sæpe fit ab

Q q 2

He-

(a) Conf. quæ de voce *יָנָה* & ipsa hac formula notavit Cl. Schroederus in *Pf.* x. p. 1. § 9sq.

Hebræis in sententioso præsertim dicendi genere, illud $\beth$ suppressum sit, sensu tamen eodem, imo fortiori, quo Samaria dicitur *Gilead*, idest, moribus civium suorum huic tam similis ut altera quædam *Gilead*, imo eadem videri posset, quomodo, ut unico defungar exemplo, *Gen. XLIX: 9* legitur *catulus leonis Juda*, idque fortius sonat, quam si catulo leonis similis dictus fuisset. Quando itaque Samaria, sedes illa hominum violentorum cum *Gileaditide* comparatur, five ut altera quædam *Gilead*, idque ad eam acriter perstringendam, inducitur simplicissima ejus ratio hæc esse videtur, quam series ipsa suggerit, quod nempe regio *Gileaditica* homines daret ferociores, latrociniis, & cædibus faciendis adfuetos, iisque infames, hujus rei exemplum habemus in ipsa cujus temporis, quod vati nostro ob oculos versabatur, historia, cæde nimirum Regis *Pekachiaë*, a *Gileaditis*, conjurationis fociis, perpetrata *2 Reg. xv: 25*. Huc etiam spectat, & ad adhibitam comparationem plenius declarandam simul facit altera formula, qua mox eadem urbs Samaria dicitur עקכה מדם, vulgo, *calcata sanguine*, secundum alios, vel *foedata*, vel *lamosa*, vel *macerata sanguine*; sed mæ hæ sunt interpretum conjecturæ, eæque leviores, quæ quidem ad vim hujus dictio-

nis

nis constituendam parum valent. Certiora nos docet Arabum dialectus, cujus auctoritate feliciter jam usus *R. Tanchum*, & post eum *Abu Walid* apud *Pocockium* observavit, עקב dici *de via aspera, transitu difficile*, ut videre est, *Jes. XL: 4.* quomodo العقبة significat *jugum montis*, locumve alium *asperiores*, ubi difficilis est ascensus, aut transitus ejusque collectivum العقاب cum الصوي, quod similem usum habet, sæpe conjungitur, e. g. in *Carminibus Ibn Doreid vers. 58.* Conf. *Alcor. Sur. XI: 5.* Pulcrum itaque in nostro loco habemus ἐξύμωγον, quo Samaria, quæ a situ suo in tractu clivoso dici poterat עקב *aspera, salebrosa, difficilioris transitus*, alia de causa turpiori, sic dicitur, ob sanguinem nimirum, per crebras cædes ibi effusum, qui vias publicas transeuntibus redderet difficiles, & quasi solebrosas. Sed præterea gravius quid subest isti effato, *altera Gilead urbs patrantium iniquitatem*, sive Samaria, quo significetur, hanc regni Ephraimitici metropolin, *Gileaditidi* jam ab Assyriis oppressæ, & incolis suis, in exilium expulsis, exhaustæ, cui pessimis moribus & idololatriæ præsertim studio, similem se præstabat, mox etiam supplicii genere similem esse reddendam, ideoque ex ejus acerbo fato cognoscere posse & debere, quid sibi, eidem

culpæ implicitæ, immineret. Gileaditas enim ob apertam a Deo defectionem sic punitos fuisse, idque in exemplum, ex quo reliqui regni cives meliora in tempore discerent, expresse notatum legimus, 1 *Chron.* v: 25 & 2 *Chron.* xxx: 6, *sqq.* ubi pius rex Hiskia, ut Ephraimitas adhuc superstites ad veri Dei cultum revocaret, hoc ipso exemplo utitur, *convertimini*, inquit *ad Jehovam*, - - - *ut convertat se ad reliquias, quæ reliquæ factæ sunt vobis e manu regum Assyriæ; neque estote, ut patres vestri, & ut fratres vestri - - - quos tradidit desolationi, quemadmodum videtis.*

- A. Generali hac accusatione pergit vates ad sacerdotes regni Israëliti, quos, ut supra quoque factum, *Cap.* v: 1. nominatim perstringit, ut latrociniorum atque cædium istarum præcipuos duces & auctores, *vers.* 9. *Et ut insidiatur vir turmarum*, id est ex indole Hebraismi, *latro publicus*, qui cum turmis integris vias infestat; *ita insidiatur societas sacerdotum*; verbum enim פִּיְהֵל *cujus infinitivum formæ Pi-hel*, hic habemus, a proprietate *nodandi*, quam Arabes conservarunt, & quidem speciatim, in modo quodam curvato *sedendi*, translatum est ad habitum insidiatoris, *semet quasi incurvantis*, ut ita magis lateat, & simul ad insiliendum paratus sit. Nec
fine

sine aculeo de ordine sacerdotum nunc posita est vox **הבר**, quæ speciatim *societatem factiosam*, aliisque infestam significat, quomodo *socios furum* habemus *Jes. i: 23*. Quod præterea dicuntur cædes atque latrocinia facere **שכמה**, multi quidem id, ac si esset appellativum, repetunt a **שכם** *humerus*, atque ideo vertunt *humeralim*, sive, *junctis viribus*, uno omnium studio, sed insolens est ejusmodi locutio longiusque distat ab illa *Zeph. iii: 9: servient Deo uno humero*, quam ut per eam defendi possit. Quare servanda potius veterum interpretatio, *Sichemum versus*, ut intelligantur viæ ad urbem hujus nominis, olim regni Israëlit. caput, per regionem montanam Ephraimi ducentes, insidiis faciendis maxime opportuna, ut patet quoque ex *Judic. ix: 25* sive his infederint ad intercipiendos eos, qui *Sichemum*, ad sacra Hieros. peragenda, transirent, quod *Hieronymus* a doctore suo Judæo sibi traditum refert, sive, ut eos opprimerent, qui, turbata per cædem Regis Pekachiae, aut etiam Pekachi, per Hoseam factam, republica, diversas partes sequerentur, regnumque ab eorum percussoribus occupatum moleste ferrent.

Cæterum omnem sacerdotum nequitiam ad unam quasi summam refert hæc clausula, *utique patrarunt נדי*, quæ vox usu suo

suo flagitia atrociora & abaminatione digna, qualia nunc erant sacerdotum latrocinia, speciatim designat, ad quam vim hujus vocis confirmandam juvabit observasse, diversos usus thematis כד ad eum modum, quem in aliis exemplis demonstravit *Schultens* (a), apud Arabas sub duplici themate نم & نم sic divisos reperiri, ut ea pars significationum, quæ flagitia turpiora complectitur, posteriori نم respondeat, cujus derivata نم-ال & نم-ال quicquid vituperatione dignum est, atque adeo id ipsum, quod כד apud Hebr. significant.

B. Sequenti, sive altero hujus sermonis articulo, *vers. 10.* *In domo Isr. video rem horrendam*, cæt. idololatriam, quæ maximas vires in regno x tribuum sumferat, ut Deo maxime invisam, redargui sponte apparet, & ex *Cap. v: 3.* ubi eadem occurrit sententia, satis potest intelligi.

C. Tertius vero, idemque ultimus articulus, *vers. 11.* majori laborat obscuritate, ad verbum si vertas, sic sonans: *Eti- am Juda posuit messem tibi, cum reduxi captivos populi mei.* Cum enim inter alia dubitarent interpretes, utrum *Juda* in nominat an *vocativo* accipi debeat, atque de vera vi vocis יִשְׂרָאֵל, incerti essent, non modo diversas, sed etiam plane contrarias,

(a) *Clavi Dialect. p. 222.*

as hujus dicti explicationes nobis dederunt. Simplicissima vero interpretandi ratio hæc mihi esse videtur, ut quidem apostrophæ Dei, Judæos compellantis, hic haberi statuas, adeoque *Juda* in *vocat.* esse positum, ad quod adfixum לְ *tibi* respiciat, sed subjectum, de quo sermo sit, esse *Israëlem*, ex præcedenti commate repetendum; in hunc modum: *Etiam* Israël, *tibi, ô Juda! messem posuit*, id est, *te demendum* sumsit; quo sensu constituto, hoc effatum tantopere convenit cum historia acerbæ cladis, quam sub *Pekacho* Rege a fratribus suis passi sunt Judæi, & in literas relatum habemus 2 *Chron.* xxviii: 6, *sqq.* ut dubium vix esse possit, quin ad eam respiciat, atque inde explicari debeat. Ut enim tam ingens tunc edita fuit Judæorum strages, quæ *mesfis* (a) nomine merito veniat, ita benigna illa cura, quam Deus hic sibi tribuit, quod *reduxerit captivos populi sui*, iisdem fere verbis, loco laudato, *versu* 11. descriptam reperimus; ubi vates *Oded*, Dei nomine suos monens: *השיבו השביה* *facite reverti turbam captivam*, effecit, ne victoria sua magis adhuc abuterentur *Israë-*

R r
litæ,

(a) Conf. *Jes.* xvii: 5. *Jer.* li: 33. *Joël* iii: 13, quibus aliisque in locis, pro more loquendi apud *OO.* Poëtas recepto, *mesfis* imaginem in deteriore ejusmodi sensum translata videmus.

litæ, quibus hoc effato vitio datur, quod, quantum in se esset, regnum Judæ, ubi Deus adhuc sedem suam habebat, perditum iverint, eoque consilio malignum suum animum in veram religionem & stirpem Davidis prodiderint.

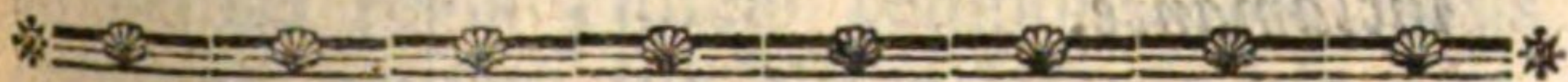

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT VII: 1—7.

1. *Dum sano ego Israëlem, revelatur pravitas Ephraïmi, & scelera Samariæ; nam fraudulentiam patrant, & fur intrat; turma latronum grassatur foris.*
2. *Nec tamen dicunt cordi suo, me memorem esse omnis malitiæ eorum; nunc itaque cingunt eos facinora ipsorum, coram facie mea exstant.*
3. *Malitiâ sua exhilarant Regem, & fallaciis suis Principes.*
4. *Omnes illi sunt adulteri, instar fornicis,*

cis, succensæ a pistore, qui cessat vigilare, postquam depsuit massam, donec ea fermentet.

5. *Die regis nostri, principes æstu ex vino ægrotos fecerunt; manum suam junxit Rex cum illusoribus.*

6. *Quando repleverunt cor suum, tanquam fornacem, insidiis suis, tota nocte dormivit pistor eorum; mane illud ardet, sicut ignis flammæ.*

7. *Omnes isti arserunt, instar fornacis, & consumserunt magistratus suos; omnes reges eorum ceciderunt, nemine inter eos me inclamante.*

Quæ primis his septem versiculis habentur, singularem, ut puto, sermonem constituunt, argumento suo manifeste diversum a sequente oratione, quod si quis diligentius consideraverit, facile videbit, in eo respici ad peculiare aliquos eventus, & maxime quidem ad cædem certi cujusdam Regis Israëlitici, a civibus Samariæ, sive Ephraimitis, eorumque duce, eos ad id scelus instigante, ideoque sub *pistoris* persona, *vers. 4. & 6*, figurate proposito, singulari cum perfidia perpetrata, atque inde natam esse occasionem hujus sermonis, qui in illa perstringenda potissimum versatur; eo vero difficilior est, quo
mi-

minus nobis nunc constat de pluribus istius facinoris circumstantiis, quos vates noster ob oculos habuit, & oratione expresfit. Quantum conjectura adsequi licet, vero mihi fit simillimum, ea, quæ de *Pekabja*, *Me-
nahemi* filio & successore, a *Pekacho* interemto legimus, 2 *Reg.* xv: 25. præsentì sermoni maxime esse consentanea, & ad eum paulo accuratius, quam vulgo factum est, explicandum, viam aliquam nobis aperire.

Novi quidem, aliter judicasse *Ligtfootum* in *Chronol. S.* p. 105. ubi eam refert ad ultimi regis *Hoseæ* tempora; sed illius opinionis causam vix aliam habuit vir doctissimus, quam, quod videret, alteram partem hujus Capituli in istam ætatem maxime convenire, nec tamen observaret aliam, & ab illa diversam concionem, hac nostra, si-
ve septem prioribus versiculis, contineri; quam ad talem potius conjurationem, & cædem spectare, quæ facta sit, integra adhuc republica, vel inde mihi fit credibile, quod in eam magis conveniat distincta illa *Israëlis*, atque *Ephraim* mentio, versu statim primo, qua noster solet totum reipublicæ corpus, quod x tribus constituebant, designare; cum tamen eo tempore, quo *Pekachiam* *Hosea* interfecit, illud jam magna sua parte (a) multatum esset, & dissolutum.

R r 3

Sed

(a) Conf. 2 *Reg.* xv: 29, 30.

Sed ipsum oraculum inspiciamus, quod incipit a *generali* propositione manifestæ Ephraimitarum nequitiae: initio versus primi. *Dum sano ego Israëlem, revelatur pravitas Ephraimi, & scelera Samariae.* Subest, ut facile apparet, his verbis metaphora, defumta a corpore humano, quod corruptis humoribus adeo repletum est, ut, uno ulcere curato, mox aliud, idque malignius, erumpat; talem itaque & tam desperatam nunc esse corruptionem populi Israëliti, Deus significat, ut mediis omnibus, quibus ad eum emendandum & servandum uteretur, five per crebras admonitiones suo nomine a Prophetis factas, five per judicia aut etiam beneficia, nihil proficeret, sed nova mala, & vitia, quæ perniciem ipsi accelerarent, continuo se proderent, idque in ipsa parte ejus nobiliori, qualis erat *Ephraim*, regnique matropolis *Samaria*. Quæ quam vera sit reprehensio, ex universa quidem regni Israëliti historia, speciatim autem ex ejus statu sub Rege *Pekahja*, ad quam maxime respici putem, non difficulter intelligitur. Quod enim ille præ aliis Israëlitarum Regibus, quorum sub regno vates noster floruit, patri suo *Menabemo* succedit, postquam ab Asfyriorum excursionibus liberata esset respublica, 2 *Reg.* xv: 20, 23, indicio nobis esse po-

potest, eam hoc intervallo aliquanto pacatorem, Deique beneficio ex acceptis vulnaribus paululum recreatam fuisse. Vix autem respirare inceperat, quando qualemcumque illam pacis & tranquillitatis spem mox evertabant novæ turbæ civiles, & conjuratorum perfidia atque violentia, velut aliud quoddam ulcus exitiale, erumpebat. De quo genere *pravitatis Ephraimitarum*, & *scelerum Samariæ* nobis nunc esse cogitandum, satis docet sequens sermo, ubi *specialior* ejus demonstratio subjicitur, ut statim fit in altero hujus commatis membro *nam fraudulentiam patrant, & fur intrat; turma latronum foris, sive per plateas; grassatur; ubi per קרש fraudulentiam non adeo significatur idololatria Samariæ nunc regnans, ut putant nonnulli, & in his Ill. Grotius, quam quidem ea fraudis species, quæ societatem civilem turbat, & ad aliorum perniciem tendit, qualis illa est furis & latronum, ubi pulcre observata est a vate nostro verborum proprietas, quando כּוּן, intrare, tribuit furi domestico, clam irreptenti, conf. Joël II: 9, turmæ vero latronum, vias publicas infestantium, verbum מַשָּׁב, ex molliori Arabum pronuntiatione, idem cum מַשָּׁב quod de latronibus speciatim solet adhiberi, qui malis inferendis per*

per agros grasfantur, & terrore omnia late implent.

Furis autem clam intrantis nomine speciatiim designari mihi videtur *Pekachus*, qui regem *Pekahjam* in suo palatio, ut expresse notatur 2 *Rog.* xv: 25, interfecit, atque adeo in ædes ipsius, instar furis, irrepsit, ut eum securum, & quod conjici potest ex *versu* 5, & 6, inter amicorum pocula nihil mali sibi metuentem de medio tolleret, ejusque opes & dignitatem ad se traheret; credibile autem est, eum præterea conjuratorum manu fuisse usum, qui *foris grasfantes*, civibus regi suo addictis, terrorem incuterent, & occupatum ab ipso imperium armis tuerentur.

Versu vero sequente, 2, perfidiæ istius atque violentiæ scelestorum hominum gravitas augetur, ex eorum insolentia, qua de poena Divina securi, pro libitu in omne nefas ruebant, atque ita ipsum Deum scelerum vindicem gravi injuria, ab ipso minime ferenda, adficiebant, quod Deus his verbis iis objicit: *neque dicunt cordi suo* (a), five secum non reputant, *me omnis malitiæ esse memorem*, ad eam, suo tempore, graviter

(a) Pro recepto ללבב Codex Ms. quem recensuit *Lilienthalius*, habet בלבב in corde suo, quod usitatius. Et sic quoque *Targum*, *Arabs*, & *Vulgatus* interpretes.

viter puniendam, quare mox, altero membro, quam vana sit & periculi plena ista securitas, demonstrat: *nunc* חַנּוּץ, (quod in conclusione eleganter solet adhiberi, ut supra *Cap. v: 3.*) *cingunt eos facinora ipsorum; coram facie mea exstant.* Namque frequens hæc est in S. literis formula, ab apparatu judiciali desumpta, & satis ab aliis (a) illustrata, qua ipsa facinora, ut totidem accusatores, qui reum coram Iudice circumstant, ejusque poenam flagitant, inducuntur, atque adeo significatur, Deum ista scelera, veluti sibi satis cognita, & perspecta, severe vindicaturum esse.

Post quam comminationem interpositam, ad istam perfidiam, malasque artes, quarum Ephraimitas modo accusatos vidimus *vers. 1*, plenius declarandas redit, *versu 3—7*. Ita vero comparata est hæc pericopa, ut, quamvis interpretes eam vulgo contenti sint generatim accipere de vitiis, a longo tempore, inter Israëlitas regnantibus, ut erant fraudulentis, ebriosi, æstu turpissimarum libidinum inflammati, dubitari tamen non possit, quin ad singularem eventum respiciat, cujus plures hic adsunt notæ, v. gr. certi Regis, quasi digito monstrati, facta mentio, *vers. 3 & 5*, insidiæ illi structæ, earumque apparatus, ampliori paroemia express.

S s

pres.

(a) Vid. *Vitringa* in *Jes. xxxviii: 17*.

presfus *vers.* 4, & 6. Qui versiculi sic argumento suo conveniunt, & inter se co-hærent, quemadmodum etiam *vers.* 3 & 5, ut, si librariorum errore non sint transpositi, certe ad res iis expressas suo ordine melius percipiendas, animo lectoris, veluti conjuncti, obversari debeant.

Ejusdem enim generis malæ illæ artes sunt, quæ reprehenduntur *vers.* 3, & 5; quare duo hæc commata conjunctim explicanda sumimus.

Quod autem *vers.* 3. factiosis illis hominibus vitio datur: *Malitia sua Regem exhilararunt, & mendaciis suis Principes*; optime intelligi potest de maligna sedulitate, ficto obsequio, atque adulatione aliisque hujus generis artibus, quibus consilium suum Regem *Pekahjam*, & שרים *Principes*, sive præcipuos ejus ministros, interficiendi callide texerant, & ut animo læto, curisque vacuo, nihil mali suspicaretur, effecerant, eam in rem quoque usi occasione convivii, in honorem Regis, instituti, quo spectat illa *compotatio*, *versu* 5; & quod hic dicuntur *exhilarasse* Regem, ex usu illo speciali, quo verbum שמח de lætitia, qua compotatores festa convivia inter se agunt, ut ἐὺφροσύνῃ in N. T. solet adhiberi, vid. *Esther.* v: 14. *Levit.* xxiii: 40. *Deut.* xxvii: 7.

Nec

Nec minus apte ad exprimendum modum illum malignum & fraudulentum, quo in *exhilarando* Rege fuerint usi, conjuncta sunt רעות *malignitates*, & כהשׁים *mendacia* a verbo כהשׁ ejusdem originis cum כהר, quod idem mihi est atque Arabum (a) ~~א-ה-א~~ atque ab his exponitur: *negavit id, quod aliter se habere sciat*, quam ejus vim sub nostro כהשׁ pulcre observare licet *Jer.* v: 13 indeque ad omne genus dissimulationis pasim in S. Codice, æque ut in hoc etiam loco, translata videmus.

Sed planius adhuc exponuntur malæ illæ proditorum artes, *vers. 5. die regis nostri æstu ex vino Principes ægrotos fecerunt; manum suam traxit Rex cum illusoribus.*

Sic enim iis exprobrat vates noster singularem perfidiam, qua, tempore solennis convivii abusi Regis amicos, ipsumque etiam Regem, quo facilius eos opprimerent, inebriaverunt, Regemque tam securum de sua fide reddiderunt, ut cum ipsis, quamquam juratis suis hostibus, & *illusoribus*, manus tamen familiariter jungeret. Simili

S s 2

ve-

(a) Permutationis illius literæ א & כ in dialectis OO. haud raro obviæ, exempla dedit *Cl. Schultens.* in *Clavi Dialect.* p. 250, quibus nostrum כהשׁ conferendum cum Arabum ~~ا-ه-ا~~ addi omnino meretur.

vero modo *Josephus*, (a) ubi cædem (b) *Pekahjæ* describit, de qua sermonem nunc esse mea fert opinio, *convivii* quoque meminit, in quo cum amicis suis, e quorum numero duos *Argob*, & *Arje*, memoratos videmus 2 *Reg.* xv: 25 interemtus est. Quod cum universo nostro loco tam probe convenit, ut id ab ipso non temere, sed ex certa traditione additum fuisse facile mihi persuadeam. In verbis autem & phrasibus nostri loci sic acceptis parum, aut nihil est difficultatis.

Habent quidem nonnulli Codices, in his *Daventriensis*, a *Ruckersfeldero* nostro, & alter, a *Lilienthalio* recognitus, in pl. num. *לכינו* *dies nostrorum Regum* quomodo Alexandrina versio *ἡμέραι τῶν βασιλέων ἡμῶν*, sed receptam lectionem *regis nostri* in sing. num. quam retinuit quoque *Theodotion* satis tuetur universa series orationis, & quod

(a) *Antiquit. Jud.* Lib. ix. Cap. xi. p. 500 *Edit. Haverkamp*; ubi hæc sunt Josephi verba: *ἔπειτα δολοφονηθεὶς ἐν συμποσίῳ μετὰ φίλων ἀπέθανε, φανερὸν τινὸς, ὃς ἦν χυδαῖος, ἐπιβλεψάντος αὐτῷ.*

(b) De *Pekachi* conspiratione adversus *Pekachjam*, hoc oraculum mecum quoque explicantem, his jam perscriptis, magna cum voluptate vidi Cl. *Bergium*, in *wochentliche Duisburgische Anzeigen* 17 Jan. 1775, a Cl. ejus focero, mihiq; amicissimo, *Barkey*, nuper mihi indicatis, lectuque dignissimis.

quod mox in sing. num. subjicitur, *traxit*, ad eundem Regem sine dubio referendum; cuius *dies* hic est *dies natalis*, solenni aulicorum convivio ex more celebratus; quomodo *dies* absolute pro *die natali* passim ponitur; conf. *Job.* I: 4, III: 1. & illud *Persii Satyr.* v: 180. *Herodis venere dies.*

Tali itaque die conjurationis focii *החלו* *cæt.* quæ ad verbum si reddas, sic sonant, *fecerunt æstum ex vino atterere Principes*; id est, ægrotos, atque adeo ebrios eos fecerunt; poculis cum Regis amicis certantes, ut eos, cum ipso Rege, vino confectos facilius opprimerent: ubi vim vini inebriantem *הם מין* *æstus ex vino* plane exprimit, quod perperam nonnulli dederunt: *utre vini*; cum sit, a *ה* *incaluit*, ut bene monuit *Drusius*, atque adeo *æstum* significat ex *vino*, quo largius poto quis incalasciat, ut de ebriosis, *vino eos incendi*, legimus apud *Jes.* v: 11. & *mero fervens* apud *Juvenalen* III: 283.

Quod autem ultimo loco additur; *וַיִּטֶּח* idem, quod Arabum (a) *طرح* *traxit* Rex *manum suam cum illisoribus*, *לצ'י* a *deperdito* *לצ'י* sed quod in origine convenit cum

(a) Vid. *Lette* ad *Caäb* p. 105.

cum לוי, & לוי (a) obliquavit, ad benevolentiam spectat, quam ille, nihil mali suspicatus, proditoribus suis inter pocula familiaris & libarius demonstraverit; id enim exprimit phrasis, *trahere manum cum aliquo*, ducta a more hospites salutandi, mutuamque amicitiam *tracta* inter se *manifestandi*, inter Arabas recepto, quem optime cognosces ex *Nieububrio*, & expressum quoque vides in illo *Caäbi*, *versu* 44.

حتى وضعت يدي في يديهم
من كفني فمعات

Donec manum meam cum eo junxerim, quam non extraham
E manu ejus munifica.

In perstringenda illa feditioforum civium perfidia, eaque veris coloribus depingenda pergit vates noster *vers.* 4, 6, & 7. quos, cum rerum & sententiarum ordine maxime inter se conveniant, propterea juvabit conjunctim quoque considerasse.

Incipit *vers.* 4. ab acerba reprehensione; omnes illi, Ephraimitæ & cives Samariæ, quos *vers.* 1. notaverat, *sunt adulteri*; quod, de adulteriis proprie dictis, & impuro eorum

(a) De quo pasim egit *Schultens.* vid. ad *Job.* p. 413. *Proverb.* p. 43, 134, 216.

rum ardore vulgo quidem accipiunt, quare etiam similitudinem *furni ardentis*, mox adhibitam, ex processu pravarum cupiditatum data opera explicuit (a) *Vitringa*, sed a vera mente atque indole hujus loci id alienum mihi esse videtur, ubi alius plane æstus Ephraimitis vitio datur, quo nempe consumeabant Reges suos & Principes *vers.* 7; atque insidias struebant, *vers.* 6. non quidem pudiciæ, sed eorum dignitati atque vitæ; quare *adulteri*, figurat. sensu, nunc vocantur ob animi levitatem & inconstantiam, qua fidem Regibus suis sancte datam, debitamque violantes, ab uno ad alterum continuo deficiebant, ut satis constat ex historia hujus regni; quo manifesto spectat sequens comparatio, reliquo *versu* 4; *instar fornacis*, puta, ardent illi adulteri; *succensæ a pistore, qui cessat a vigilando, postquam depsuit massam, donec fermentet*; sub imagine enim *fornacis succensæ* eleganter nobis ob oculos ponit populum cupiditate novarum rerum, odioque in regem suum flagrantem & ad id incensum, a certo quodam duce, *Pekacho*, ut equidem puto, callido seditionis architecto, mobile vulgus in partes suas facile pertrahente, quem propterea vates noster, in similitudine semel suscepta persistens, cum *pistore*

(a) *Observ. S. p. m. 647. sqq.*

store comparat, *fornacem* quidem *incenden-*
te, mox autem per aliquod tempus quie-
 tem capiente, donec *masa* satis ad ejus
 voluntatem sit præparata; quales eorum ar-
 tes solent esse, qui, seditionem molientes,
 prius omnia diligenter instruunt, deinde
 vero, ut securos reddant alios, nec suspici-
 onem de se moveant, semet aliquamdiu, qua-
 si in occulto, quietos continent, donec
 commodam nacti fuerint occasionem con-
 silia sua perficiendi, atque animi civium
 clandestinis odiis, veluti *fermento* quodam,
 satis sint infecti.

In hanc autem partem accipi debere pro-
 positam similitudinem, clarius adhuc appa-
 ret ex ejus continuatione, quæ habetur,
versu 6.

Quando repleverunt cor suum, tanquam
fornacem, insidiis, tota nocte dormivit pistor
eorum; mane illa arsit, sicut ignis flammæ.
 Ubi per *pistorem* iterum adumbratur dux
 factionis, *Pekachus*, quem ex hoc loco *Wel-*
sus Anglus, leviori certe suspicione ductus,
pistoris filium fuisse collegit.

Quod autem *pistor* aliquis facere so-
 let, ut, post *fornacem*, lignis repletam,
 sub noctem cubitum eat, quietemque capi-
 at, usque ad primam lucem, veluti tempus
 commodum ad calefaciendum *clibanum*, &
 panes suos percoquendos, id ipsum in

ducem illum seditionis acute transfertur, animum populi cupiditate novarum rerum, malignisque consiliis prius implentem, dein in tenebris quasi delitescentem seque occultantem, donec opportunum tempus advenerit, aperto furore, veluti igne, in flammam erumpente, consilium suum perficiendi. Quod tempus in hac allegoria de industria dicitur *matutinum*, ex more nimirum OO. qui *nocturno* illud solent opponere, ut maxime opportunum, & fere proprium ad alios eo certius opprimendos; cuius rei argumenta habemus manifesta I Sam. XIX: 11. Michæ II: 1. & in ipso usu vocis *auroræ* الصباح ea de causa pro *invassione hostili* in Arabum scriptis crebro positæ, unde factum etiam, ut ابن الصباح *filius auroræ* iis dicatur من يغير وقت الصباح *qui cum prima luce hostiliter incurvat.*

Cæterum observari hic quoque meretur rarior usus verbi קרב in specie *Pihel* positi in phrasi קרבו לבם בארבהם quod enim ei vulgo subjiciunt notionem *adducendi*, quam alias etiam habet; ab hoc loco plane alienum est, five sensum spectes nimis frigidum, aut contextum, si ve construendi rationem, quæ pro כ tunc postulasset præpositionem, *motum* significantem ל vel אל. Quare cum Schroedero, viro summo, in *Observ. Mss.* ad h. l. nostrum קרבו nunc verto: *imple-*

verunt, ex usu illo, quo Arabes in III & IV specie suum *قرب* & *اقرب* de vase frequentant, in quo liquor infusus *ad extremos margines* sensim quasi *appropinquat*, idque adeo *replet*, unde *الـقرب* ipsum actum, aliquid ad summam suam mensuram *implendi*, iis significat, quo nihil præsenti imagini accommodatius, qua perstringitur animus populi malis artibus atque *insidiosis consiliis*, *אֵרַב*, a *nectendo*, dictis, ita *repletus*, quemadmodum *fornax* est, plena serie lignorum ad ignem concipiendum studiose præparata. Cujus *ardoris* effectus, continuata adhuc Allegoria *versu* 7. exponitur, & ad crebras illas cædes Regum & Principium, de quibus satis constat ex historia Regni Israëlitici, expresse transferatur, his verbis: *omnes illi, seditiosi cives, arserunt instar fornacis, & consumserunt suos Judices, qui modo Principes erant dicti, omnes Reges eorum ceciderunt*, violenta morte interemti, dum unus alterius mortem mox ulcisceretur, quo forte referri possit gravis illa clausula: *non est, qui clamet in iis ad me*; ut significetur, nullum ex iis facile periisse inultum, ex signato illo usu loquendi, quo *clamor* apud OO. & in ipsa S. S. (a) sanguini interemtorum tribui solet,

(a) Vid. Gen. IV: 10 & confer insignem Scholiastæ locum, a Cl. Schultensio ad Hamas. pag. 558. opportune adscriptum.

solet, quamdiu manserit inultus, nec cæde percussoris fuerit expiatus. Ex mea tamen sententia magis convenit, ut ad ipsum populum Ephraimiticum hoc Epiphonema referatur, atque adeo habeatur pro severa reprehensione maximæ obstinationis & impietatis in Deum, qua, sub tantis malis & concussionibus reipublicæ, quod ante omnia facere debuisset, ad Dei, certissimi afflictorum vindicis, opem submisso animo flagitandam, sese recipere nolebat, sed adversus illa mala animum suum magis magisque obdurabat. Sic enim locutiones plane geminas infra videmus repetitas, *vers.* 10, 14, 16; & apud *Jesaiam* LXIV: 7, pro maximæ perversitatis indicio hoc ponunt poenitentes Judæi: *nec tamen aliquis est, qui nomen tuum invocet, qui se erigat, ut te apprehendat.*

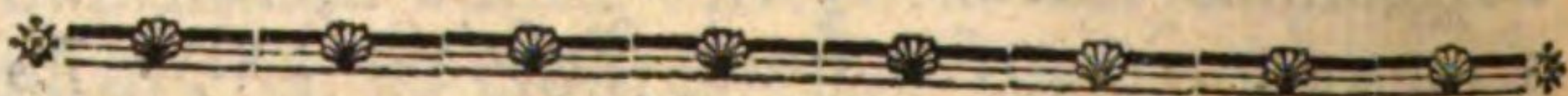

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT VII: 8—16.

8. *Ephraim cum gentibus ipse commiscetur. Ephraim evasit placenta non conversa.*
9. *Comedunt peregrini robur ejus, nec tamen ipse id animadvertit; etiam canities in eum diffusa est, nec tamen ipse id animadvertit.*
10. *Et testatur Israëlis contumacia in faciem ejus, & tamen ad Jēhovam, Deum suum, non reversi sunt, nec in omni hoc eum quæsierunt.*
11. *Et fuit Ephraim, sicut columba fatua;*
Ac-

Aegyptios implorarunt; ad Assyreos ierunt.

12. *Quando ibunt, expandam super eos rete meum; tanquam volucres coeli eos dejiciam; exemplari poena eos adficiam, secundum famam de coetu eorum.*

13. *Vae illis! quod a me divagati sunt; vastatio super illos! quod in me praevaricati sunt; ego vero eos liberarem! cum tamen ipsi mendacia contra me loquantur.*

14. *Nec animo suo me invocant; quando ejulant super lectis suis, propter frumentum & mustum vociferantur; me perstringunt.*

15. *Ego quidem constrinxi, confirmavi brachia eorum, attamen de me malum cogitant.*

16. *Convertunt se, non sursum; similes facti sunt arcui remisso; cadent gladio principes eorum, propter ferociam linguae eorum. Haec eorum irrisio in Aegypto.*

Altera haec pars Capitis VII pro nova concione non immerito haberi potest, cum diversi sit argumenti, aliaque occasione ad populum Israëlit. videatur habitata; quando nimirum imploraverat Aegyptiorum auxilia, quod expresse vitio ei datur *vers. 11.* Factum autem id est, tempore ultimi Regis Hoseæ, quem ad Aegyp-

tiorum Regem Sabaconem legatos misisse legimus 2 *Reg.* xvii: 3, 4 ut illius ope jugum Assyriorum excuteret, seque ab eorum vindicta, quam propterea metuendam habebat, defenderet. Quare vates noster hoc sermone inter alia incredibilem illam civium suorum stoliditatem, qua, spreto Deo, vero suo numine tutelari, in aliena ope fiduciam suam collocabat, potissimum perstringit, & funestos ejusmodi consilii effectus iis ob oculos ponit, variis, iisque gravissimis eam in rem usus sententiis, ex quibus, veluti totidem articulis, hæc etiam oratio composita est.

Primus articulus (a) habetur *vers.* 8 — 10. ubi a reprehendit perversum studium populi, sese consociandi cum exteris; sumta similitudine *placentæ*; initio *versus* 8; *Ephraim*, five reliquæ tribus regni Israëlitici, ipse se commiscet cum gentibus יתבולל ex specie *Hithpoh.* verbi בלל (a), Arab. بَلّ quod talem permistionem infert, quæ fit *made-faciendo*, unde speciatim frequentatur de farina, aqua, aut oleo affuso macerata & subacta, ut inde *placenta* conficiatur; quomodo בלולה frequens in lege Mosaica de *farragine oleo subacta & macerata.*

Tali
(a) Conf. *Amralk. Moëllak: versu 9.* &, quæ notavit *Cl. Kuypers in Dissert. Academ. ad V. T. loca p. 24.*

Tali itaque *placentæ* nunc comparatur populus Israël. ob arctiorem societatem, quam cum exteris gentibus in unam quasi massam concreverat; quo pertinet inter alia quæ sita *Aegyptiorum* amicitia, v. vers 11. ut & fœdus illud sub *Pekacho*, cum Syris Damascenis percussum ad opprimendum regnum Judæ; 2 Reg. xvi: 5. coll. *Jes.* vii: 1—6. cum tamen a Deo esset electus, ut a reliquis omnibus populis separatus sanctum ipsius esset peculium; vid. *Deut.* vii: 6.

(b) Noxios ejusmodi concretionis effectus demonstrat, et 1º quidem persistens in eadem metaphora; altera parte *versus* 8. & initio *vers.* 9. *Ephraim evasit placenta non conversa. Comedunt peregrini robur ejus, nec tamen ipse id animadvertit;* ubi comparatio illa cum *placenta non conversa* duplicem vim habet; nam, quod cum *placenta*, נֶאֱמָר a נֶאֱמָר propr. torfit (a), hinc *depsuit*, dicta, *Ephraim*, exteris confociatus, confertur, per se jam significat, eum instar *placentæ* consumtum iri, sed gravius adhuc est, quando præterea dicitur *non conversa*, ducta similitudine, ab antiquissimo more OO apud Arabas adhuc (b) fu-

(a) Vid. Cl. *Schultens.* in Job. p. 881.

(b) Loca periegetarum, quæ huc pertinent, col-
ecla

superstite, panes suos crasiores, in modum *placentæ* subactos, ab utroque latere percoquendi; namque ita celeritas istius exitii significatur, quod hostes, velut avidi, moræque omnis impatientes, eidem inferrent; quo modo, post *Jonathanem*, *Tarnovius* aliique hanc similitudinem satis dextre jam explicuerunt; quare verbum non addo; sic enim eam accipi debere, etsi in alii omnia abiverit *Cl. Vitringa* (a) & ad *hypocrisin* populi eam transtulerit, satis docet ulterior ejus amplificatio, versu statim sequenti addita; *Peregrini comedunt robur ejus*; iidem illi populi, quibuscum se commiscuit, quorum societatem & amicitiam magna cura quæsit, ejus bona, facultates, omniaque, quæ reipublicæ vim constituunt, in hostes conversi, consumunt, pleno quasi ore, & facillime devorant, *וְרִימ*, *peregrini* graviter dicti, quod non moribus non tantum, totaque religionis indole ab *Israëlitis* differrent, sed etiam animum in eos haberent hostilem, ut solet hæc vox gentes peregrinas, quæ simul sint inimicæ, atque infensæ usu suo complecti.

Sic

lecta reperies in *Observat. ex itinerariis a Joh. Ern. Fabro* nuper editis, & in *Belgicum sermonem* conversis. *Parte II. Cap. iv. p. 17. & 25.* Confer etiam, quæ ex ore *Jac. Golii*, testis oculati, notavit *Lud. de Dieu Animadvers. in h. l.*

(c) *Comment. in Jes. xi. 6.*

Sic autem Israëlitas ab exteris gentibus, præsertim ab Asfyriis, exhaustos, consumptosque fuisse fatis quidem constat ex historia Sacra 2 *Reg.* xv—xvii addi tamen hic meretur locus geminus *Jes.* ix: 9, *sqq.* ubi Syros illos, quibuscum arma sua ante confociaverant, & simul *Philistæos*, hos a tergo; illos a parte anteriori, docet in Israëlem a Deo immitendes, eumque toto ore *comesturos* esse; qui locus eo magis notabilis, quod altiori silentio in brevissima regni Israëlitici historia eventus ille est prætermisus.

(2) Accedit ad illud detrimentum, quod ab exterorum societate patiebantur, ulterius exprimendum alia adhuc similitudo, altero membro hujus commatis, a corpore humano, exhaustis viribus, subito fenescente, defumta; *etiam canities diffusa est in eum*, Ephraimum, & quidem *copiose*, quod *קָרַח* usu suo apud Hebr. infert; *שִׁיבָה* vero *canities*, a *miscendo* dicta, ex ambiguo respicit ad illam *commixtionem* cum peregrinis gentibus, sed quæ, pro majori firmitate, *canitiem* e contrario ipsi adferebat; cujus novæ metaphoræ occasio vati nostro sponte subnata est ex proxime præcedente, qua reipublicæ robur ab exteris dixerat consumi; namque in ipsa illa formula

mula *absumpti roboris*, quo fit, ut *caput canis conspergatur*, notio continetur *ætatis senio confectæ*; quomodo eam adhibitam invenies *Psalmo LXXI: 18.* ut solent Hebræi *כח firmum robur*, speciatim *ætatis juvenilis*, aut *virilis*, *senectuti decrepitæ* opponere, e. g. *Job xxx: 2. Proverb. xx: 29.* *Sparsa itaque canities in Ephraimum*, veluti *senectutis decrepitæ* symbolum, vires ejus significat magnis multisque cladibus adeo confumtas, ut, quemadmodum in homine cani, late diffusi, nuntii esse solent mortis, non diu post secuturæ, sic ille populus ab interitu suo non longe nunc abesfet; quomodo *senectutem* ad statum *reipublicæ calamitosum* apud alios quoque scriptores, Poëtas præsertim, translata passim invenias; sic *Romæ*, malis gravissimis, fame ac peste, fere confectæ *canitiem* pulcre tribuit *Claudianus, de Bello Gildonico*:

*Humeris vix sustinet ægris
Squalentem clypeum, laxata casside, prodit
Canitiem*

Quod autem ad formulam, graviter repetitam: *nec tamen Ephraim id sentit*, vix est, ut moneam, maximam ejus vim esse, ad notandum, tam incredibilem populi istius stuporem, quam statum ejus plane despe-

peratum, quandoquidem ille exitio proximus habendus, qui malis gravissimis pressus tantæ tamen est socordia, ut ea neque sentire, neque, quæ graviora sibi adhuc immineant, amplius curare videatur, sed contra in alendis eorum causis temere pergat.

Hinc (c) pertinaciam populi, tam male sibi consulentis, perstringit, vers. 10. *Et testatur Israëlitis contumacia in faciem ejus;* quæ eadem est formula, quam supra jam habuimus, Cap. v: 5. qualis autem hic intelligi debeat *נָא* sive, *superba contumacia*, mox sequentia optime declarant: *Et tamen ad Jehovam, Deum suum, non reversi sunt, nec in omni hoc eum quæsi-
runt, id est, per tot ac tantes clades, quas ab exteris acceperunt, a quærenda tamen eorum societate se nondum abstrahi passi sunt, nec eo compelli, ut ad Dei sui opem sincera resipiscentia implorandam, velut unicam salutis suæ anchoram, sese reciperent, sed in funesto ejusmodi consilio, spreto Deo aliena auxilia sibi quærendi obstinato animo persi-
stunt;* cujus contumaciæ recens eo tempore exemplum extabat sub regno Hoseæ, adversus Asfyrios Aegyptiorum foedus per legatos suos ambientis. Dictio autem Hebr. *בְּכָל זֶאת* in omni hoc nunc, ut sæpe alias (a),

V V 2

va-

(a) Conf. Jes. v: 25. ix: 11. Jer. iii: 10.

valet; *non obstante omni hoc*, malo nempe gravissimo, quod jam passi erant; namque usu hic venit, quod de suis *pronomibus demonstrat*. expresse monent Arabes, ea vim adsumere *gravissimæ calamitatis*, quomodo בּוֹחַ in hoc quoque positum Ps. xxvii: 3 pro *nihil obstante illa* tam formidolosa hostium vi, *tamen confido*.

Secundus articulus (ב) versu 11, & 12, præcedentis argumentum, tam, quod ad consilii istius alienam opem quærendi temeritatem, quam ejus funestos effectus, nova similitudine confirmat, & in clariori luce collocat. Quod enim ibi generatim de *commixtione* Ephraimi cum externis gentibus dictum fuerat; nunc prescius v: 11. exponitur, addita simul severa comminatione poenæ, quam Deo propterea lueret; *vers. 12.*

Ad prius, (a) five stultam Ephraimitarum temeritatem in quærendis alienis auxiliis perstringendam, facit *vers. 11. Et Ephraim similis evasit columbæ fatuæ sine corde; five prudentia; implorarunt Aegyptios, iverunt ad Assyrios.* פֹּתָה fatua a פֹּתָה, (א) *laxus, remissus fuit*, dicitur columba, quod, dum temere huc illuc vagatur, pro

(a) Conf. quæ copiose ad hoc verbum, cum suis simul derivatis, illustrandum observavit Cl. Schultens. ad *Proverb. xx: 19.*

pro sua simplicitate aliorum calliditate se facile decipi, atque circumveniri patiatur; quo nomine serpentum prudentiam ei opposuit Servator, *Math. x: 16.*

Tali vero *columbæ fatuæ* nunc merito comparantur Israëlitaë, quod ad ejus morem suæ salutis prospicere nescirent, sed ad externas gentes se temere reciperent, nunc ad has, nunc ad illas sine certo consilio aberrantes, & in iis ipsis, a quibus maxime cavere debuissent, fiduciam suam collocantes; quo sensu mox additur: *implorarunt Aegyptios, iverunt ad Assyrios*; ab his certe opem eos petiisse, jam a Menahemi tempore, supra vidimus, ad *Cap. v: 13.* & quod ad illos, sive *Aegyptios*, spectat, vates noster manifeste hic respicit ad solennem illam legationem, quam Hosea ad implorandum *Sethonis*, Aegyptiorum hoc tempore Regis, auxilium, quo se adversus *Salmanassarem* defenderet, misisse legitur *2 Reg. xvii: 3*, & alibi quoque Deus, ut sibi maxime invisam, per Prophetas reprehendit, præsertim *Jes. xxx: 10.* ad quem locum quæ ad hoc argumentum pertinent, copiose exposuit *Cl. Vitringa.*

(b) Funestum autem stultissimi ejus consilii eventum iterum subjici videmus, ipsis Dei verbis; *vers. 12. Quando ibunt, expandam super eos rete meum; tanquam vo-*

lucres coeli, eos dejiciam; exemplari poena eos adficiam, secundum famam de coetu eorum; ubi priori parte, facile apparet comparisonem, modo adsumtam, cum avibus temere errantibus, continuari; namque, ut auceps tales expanso reti intercipit, captasque terræ illidit atque laniat, quam vim nunc habet verbum מוריד prosternit, ex usu nempe singulari, quo מרר saepe (a) valet: violenta morte procubuit, more mactati animalis; sic Deus nunc aucupis ejusmodi personam figurate sibi tribuit, ut significaret, prudentia sua se effecturum, ut in ipso conatu, aliena auxilia sibi comparandi, opprimerentur, atque adeo omne id consilium in propriam ipsorum perniciem converteretur; quod docuit etiam eventus, quandoquidem delendi regni Ephraimitici causa Asfyriis ex eo nata fuit, quod sensissent Hoseam defectionem moliri, atque in eo esse, ut ipsorum jugum Aegyptiorum ope excuteret 2 Reg. xvii: 4.

Accedit autem ad illam comminationem augendam hæc severa Dei, tanquam judicis, sententia: מוסר id est *exemplari poena eos adficiam*, qualem derivatum מוסר passim in S.

(a) Conf. Jesh. xxxiv: 7. Jer. xlviii: 15. Li: 40. & quæ de hoc verbo disputavit Cl. Schultens. Orig. t. I. p. 790 sqq.

S. literis significat, & quidem, ut additur כשמע לעדה; in qua formula reddenda mire variant & fluctuant interpretes; vulgo tamen verti solet; *sicut auditum est in coetu ipsorum*, idque trahi ad comminationes, ipsis jam ante, per legem & Prophetas factas, quod placuit etiam novissimo Prophetarum interpreti, *Dathio*, dum dedit: *pro-uti saepe illis per prophetas meos testatus & comminatus sum*. Sed id ab indole dictionis Hebr. longius abit, & aliam plane ejus vim esse, apparet ex loco gemino, *Jes. XXIII: 5*, namque, ut ibi שמע צר *fama Tyri* unice significat *famam publicam de Tyro capta & deleta*; sic, quod recte observavit *Schmidius*, שמע לעדה est *fama de eorum*, Ephraitarum, *coetu*, improbo, severe a Deo punito ad alios perventura, quando sensum habemus optimum, Deum quippe tam graviter in eos animadversurum, ut, per famam de ipsorum supplicio ubique sparsam, aliis exemplo, atque adeo terrori esse possint.

Cæterum, quod οἱ δὲ dederunt ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν, ex convenientia literarum כ & ב; atque ד & ר unice est derivandum, qua decepti pro כשמע בעדה perperam legerunt: כשמע רעה.

γ. Reliqua vero pars hujus Cap. in illa vindicta Divina novis sententiis confirman-
da

da sic verfatur, ut simul justas ejus esse causas, adversus malignas populi criminationes demonstret.

Utrumque id mox factum videmus *versu* 13; ubi tam solenne illud *væ illis!* quam *vastatio illis!* omnem malorum, quæ patebantur, acerbiter miram brevitate complectitur; veram autem eorum causam hac duplici formula Deus ostendit, *quia a me divagati sunt*, & mox, *quia in me prævaricati sunt*; q. d. habent ipsi, quod sibi omnia illa mala imputent; sua defectione & rebellionem se tam miseros ipsi fecerunt, atque meruerunt, ut in manus hostium a me, tam indigne ab ipsis habito, traderentur. In *priori* formula verbum *וָרָחוּ* eam habet vim, ut non simplicem *relictionem* Dei Domini, & Pastoris ipsorum, fontis omnis boni significet, sed quæ conjuncta sit cum animo ab ipsis averso, quo ab aliquo fugimus, cujus adspectum, aut societatem, tanquam nobis gravem & invisam, ferre non possumus, ut in illo *Pf. xxxi. 12.* *Pavori sum notis meis, qui foris me vident וָרָחוּ מִנִּי diffugiunt a me*; posterior præterea *rebellionem* in Deum, qua vincula obsequii, ei, tanquam Regi suo, debiti diruperant, non sine gravi quadam gradatione iis exprobat.

Quod autem in altero membro hujus com-

commatis, subjicitur, וְאֲנִי אֶפְדֶּם *& ego eos,* tales, ita in me animatos, *liberarem,* eo spectat, ut iniquam populi postulationem, volentis, quando sua culpa in angustias erat redactus, a Deo tamen ex iis eripi, cum indignatione repellat & nihil minus expectari posse ostendat: in interrogationem multi id convertunt; sed in hoc genere, ubi vis sententiæ pendet ab adfectu concitatori loquentis, ipsa ejus voce, & gestu expreso, propositio adfirmans, longe fortius negat, quam per interrogationem expresam fieri posset, ut in illo *Jephtæ* ad Regem Idumæorum responso, *Jud. xi* 23 *Et tu eos, Amoræos, ab Israël devictos, veluti hæreditatem tuam, possidere velis!* ubi simplex illa talis postulati propositio, sed cum admiratione & indignatione prolata, quam iniquum illud esset, & impudens, omnium fortissime exprimit.

Idem nunc etiam usu venit, ut satis docet addita illa expostulatio, qua *liberatione* eos plane indignos esse Deus demonstrat; *cum tamen mendacia loquantur,* eo nomine ad diversas criminationes respiciens, quibus profani homines ipsum Deum infectari audebant, sive culpam suarum calamitatum in Deum, quasi foederis cum majoribus ipsorum pacti nimis immemorem rejicerent, aut majorem fiduciam in exteris

gentibus earumque Diis fictitiis ponerent; siue Deum sibi nihilominus gratiosum fore fingerent, quicquid etiam in ipsius ignominiam committerent, quasi cultu aliquo externo facile contentus reliqua parum curaret; cujusmodi impudentia iis expresse vitio datur, *Cap. viii. 2.* & nomine mendacii in *Jehovam Jer. v. 12* itidem perstringitur.

Huc etiam pertinet altera illa causa, ex qua Deus, quam indignos se ejus ope præstarent, præterea demonstrat, *foeda* nimirum eorum *hypocrisis*; initio *vers. 14.* *Nec*, quod cum proxime præcedenti membro conexum est, *animo suo ad me clament*, opem quidem Dei implorent, quomodo phrasis hæc *clamandi ad Deum* frequens est præsertim in *Libro Judicum*, de Israëlitis ab hostibus oppressis, opem a Deo petentibus; *sed non ex animo*, non sincere; sine vitæ melioris proposito, sed tantum ex impatientia malorum suorum, solo metu, & sensu periculi, ad id adducti, & externo qualicumque ejus cultu contenti, quam eorum perversitatem prescius adhuc demonstrant mox sequentia usque ad mediam partem *versus 16.*

Primo quidem ex fine præpostero, quo curas suas omnes unice referebant: *quando ejulant super lectis suis, propter frumentum*

tum & mustum vociferantur; quod nempe super lectis suis dicuntur ejulare, luctum infert gravissimum; quo fit, ut quis, sensu malorum suorum continuo presus, quietem capere non possit, sed totam etiam noctem lamentando transigit, conf. Ps. vi: 7. cujusmodo lamentatio si quidem vera poenitentia fuissent tacti, gravitati culpæ ipsorum profecto convenisset; sed nunc alia ejus erat causa; propter frumentum & mustum יִהְיוּרָרִי quod verbum, cum in hac forma alibi non occurrat, diversissimas peperit interpretationes, in quibus illa Castalionis, fremendi notionem adsummentis, cum contextu sermonis non male convenit, nec etiam aliena videri possit a vi thematis גָּר, quod a trahendo ad significandam vociferationem, sive sonum querentis, in gutture tractum & reciprocatum, qualem Arabes per ح-ج-ح-ج- exprimunt, se facile porrigit; sed ut verum fateor, suspexit habeo receptum יִהְיוּרָרִי eique præferendum mihi videtur, ut facile inter se literæ ר & ג permutantur, יִהְיוּרָרִי quod habet codex antiquior, a Cl. Lilienthalio recognitus, & in versionem suam ipsi quoque Belgæ nostri, neglecta lectione Masorctica, receperunt; id enim in animo habuerunt, dum dederunt turmatim conveniunt, quam significationem alibi habet, ut

Mich. IV: 14, *Jer.* V: 7. nostro tamen loco minus, ut equidem putem, opportunam, quare malim illud nunc accipere ex altero illo usu, quo venit de *incisione*, quam sibi faciebant lugentes, ut videre est *Jer.* XLI: 5. (a) aut per superstitionem idololatræ, lege Divina idcirco vetita; quæ mens etiam fuit τῶν ὁ; namque & hi legerunt יהגורו ideoque dederunt: ἐπὶ σίτῳ καὶ οἴνῳ κατετέμνοντο, quæ certe versio minime spernenda, cum optimum ferat sensum, & ejusmodi *incisio*, lugentium non tantum bene respondeat isti *ululalui super lectis*, sed etiam conveniat ingenio populi Israëliti, ritus supersticiosos gentilium cum cultu qualicumque externo veri Dei facile miscentis; quod autem id facerent *propter frumentum & mustum*, in eo conspicitur verus character hominum carnalium, a *Jacobo* quoque notatus, *Epist.* Cap. V: 1. nihil amplius spectantium, nihil curantium, quam quod vitam animale[m] brevis ævi in his terris sustinet, ac delectat; præsertim cum accedat

(2) Alterum adhuc, idque gravius, vitium, ultimo membro hujus commatis, notatum: יסורו ב' quam formulam qui reddunt, ut vulgo fit, cum *Hieronymo*: *disceserunt a me*; ad vim præpos. א animum non

(a) Conf. *Jer.* XLVIII: 37.

non satis advertunt, idem enim ea nunc valet, ac על יהוה in recepta phrasi סרה על proprie *strinxit adversus Jehovam*, inde translatum ad dictum omne impium, quo quis a Deo ejusque cultu abducitur ad aliena numina, quare derivatum (a) סרה simpliciter positum eandem significationem sæpe induit. Verti itaque commode potest *me perstringunt*; me, cujus opem videri volunt implorare, convitiis, atque criminationibus contumeliosis, quibus culpam suarum calamitatum in Deum conjiciebant, ut modo ad *vers.* 13 vidimus, impudenter lacesunt. Quæ eorum malignitas

(3) Augetur ex opposita cura, quam Deus in ipsorum salutem impenderat; *vers.* 15. *Ego quidem constrinxi eorum brachia; & tamen malum de me cogitant*; animo suo fovant malignam de me, meoque cultu, opinionem, quasi sibi inutili, quin etiam noxio; in quo nihil est obscuri, modo notemus, in priori membro respici ad legis, atque disciplinæ divinæ benigna vincula, quibus eum in finem Deus hunc populum obstrinxerat, ut eum in officio contineret, & simul ejus *brachia*, vires reipublicæ, primum adhuc teneræ, magis firmaret, eas integras fervaret, atque adeo ejus felicitati

X x 3

con-

(a) Vid. *Deut.* xix: 16. *Jes.* Lix: 13. & ad eum locum Cl. *Vuringa*.

confuleret; qualem *constrictionem* verbum יִכַּר & חֹק proprie exprimunt. (a) Pulcra vero est alliteratio, qua nostrum יִכַּר opponitur verbo adfini, ejusdemque originis סֹר modo adhibito, in illo יִסְרוּ כִי de populi malitia; hic nimirum Deum *perstringebat* *convitiis*; Deus e contrario eum in suam ipsius salutem *constringebat*, sancta disciplina, legibus optimis, castigationum atque beneficiorum vinculis, qua significationis diversæ permutatione illius culpa & ingratitude eo fortius insinuatur. Sequitur tandem hujus sermonis clausula, *vers.* 16. qua vates tam populi culpam, quam etiam ejus poenam graviter exprimit; duplici de utraque usus formula, ad *culpam*

1. spectat illud יָשׁוּבוּ לֹא עַל statim in initio hujus commatis, diversis interpretationibus vexatum. Ill. quidem Grotius, veteres, in his *Chaldaëum*, *Symmachum* & *Vulgat.* more suo secutus vertit: *reversi sunt, ut essent absque jugo*, & per jugum *legem* Div. intelligit, sed illos ejus duces nunc etiam decepit punctorum absentia. Quod autem plerique recentiores particulam לֹא *supra* habent pro *adjectivo*, quod significet *excelsum*, *Dominum* aut *defensorem*, atque adeo respondeat nomini Divino

(a) Conf. Scheidii, Viri Cl. mihiq̃ue amicissimi *Disfert. in Cantic. Hiskiaë* p. 213.

no עליון, parum firmum est; loca certe Biblica, quæ eam in rem adducunt (a), aliam postulant interpretationem, sed id nunc non agimus. Nihil vero simplicius, quam quod על elliptice sit positum pro על אל *sursum*, ut in loco gemino *Hof.* xi: 7, cum ea præpos. אל jam contineatur in verbo שוב *motum* notante, quo in genere præpos: אל vel ל omittere solent Hebræi, vid.

(a) Collegit ea Cl. Venema ad *Psal.* lxxviii. p. 198. Sed ne temere, ad illa loca provocari debere, videar negavisse, uno, eoque illustriori, exemplo defungar, quod habetur *Jes.* xiv: 12. ubi præpos. על pro Domino & præposito venire adfirmant: sed quam recte, ex ipso loco inspecto non difficulter cognosci poterit. Dixerat Propheta de Rege Babyl. Quomodo decidisti e coelo, Phosphore, fili auroræ! mox autem addit aliud ejus epitheton; הולשאלגוים ubi cum הולש vertebant *debilitans*, sic autem servari non poterat vera notio præpositi אל *super*; (male enim sonasset: *debilitans super gentes*) fatis id causæ visum fuit, ut על redderent per dominum, quasi sensus esset: *qui debilitas dominos sive præpositos gentium*; sed ficta est illa *debilitandi* notio, cui substitui debet alia long certior *flagellandi*, quam dudum demonstravit Cl. Schultens. ad *Job.* p. 353. Nihil enim loco nostro aptius, quam genuinum illud, & Jesaiæ cothurno vere dignum; *qui flagellabas super gentes, in eas sæviebas*, quasi ex alto iis imminens; quomodo Regem hunc superbum, quem ante, in arce coeli, veluti phosphorum, filium auroræ collocaverat, nunc per metaphoram *flagellatoris* inducit, ut malignum *fidus*, quod integris gentibus, noxia sua vi, tot ac tanta mala adflaverat, ut solent OO. de maligno ejusmodi influxu *flagellandi* verbum adhibere.

vid. *Hagg.* II: 8. & quæ ibi notavit Cl. noster *Verschuur*. Sensus autem hinc oritur planus, & simul prægnans. *Convertuntur*, inquit Propheta, per modum concessionis, quæ aliquid habet *ex ambiguo*, namque per se, in bonam æque ac malam partem id accipi potest; sed mox, veluti ex inopinato addens: *non sursum*, omnia alia, quam quæ bonam & laudabilem *conversionem* constituent, civibus suis objicit, quicquid ad salutem suam aliquando videbantur suscipere, perperam agentibus, nec eo, quo unice debebant, *sursum*, ad Deum, a quo omnis eorum salus pendebat, sese convertentibus, sed plane alio, cum nihil nisi terrestria, τὰ ἐπιγεία φρονῶντες, ex phrasi Apost. *Phil.* III: 19, non alia, nisi humana auxilia sibi quærerent, ut vidimus ad *vers.* II.

Non multum hinc abit altera formula, quæ proverbialis (a) est, *facti sunt, ut arcus remissus*; qualis arcus imago esse solet eorum, qui disolutis & ineptis suis consiliis tam se, quam alios, frustrantur & eludunt, multum dum movent, nihil promoventes, ut fit cum arcu, qui, cum nervi ejus flaccidi evaserint, scopo feriendo ineptus est, qui aliud minatur, aliud ferit. In-

(a) Conf. de ejus vi *Schultens.* in *Proverb.* p. 88, 118. & *Venema* ad *Pf.* LXXVIII. p. 562.

Inconstantiam itaque populi, ejusque per-
versitatem, hæc locutio, æque ac præce-
dens, perstringit, tam in religione, quam
in reliquis suis consiliis, sibi nunquam con-
stantis, via plane alia, quam debebat, in-
fantis, &, si meliora quædam videri vel-
let moliri, mox ab illo studio remittentis,
atque in priorem, aut deteriore[m] etiam,
conditionem relabentis.

(2) *Poenam* a Deo infligendam reliqua
complectuntur, *gladio principes illorum ca-*
dent, propter ferociam linguæ eorum hæc eo-
rum irrissio erit in Aegypto. Proceribus
speciatim hæc fit comminatio, eos gladio
hostili perituros esse, tanquam defectionis
illius a Deo, omnisque impietatis in re-
publica Israëlit. præcipuis auctoribus, ac
defensoribus, ut ex historia S. satis con-
stat, & hoc etiam ex loco patet, ubi pu-
niendi dicuntur, *propter ferociam linguæ*
sue, prop. ejus *spumationem* (a), unde nunc
ad *convitia*, ut sæpe alias, translatum est,
rabido quasi ore, & quidem in ipsum De-
um vibrata, cujus generis illa erant *menda-*
cia, de quibus vidimus ad *vers.* 13. Et
quod ad eventum hujus oraculi attinet,
dubitari non potest, quin plurimi ex illis

Y y

pro-

(a) Vid. Schultens. ad Proverb. xxiv: 24. ubi data
opera hanc vocem, *וי* diversosque ejus usus il-
lustravit.

proceribus in triennali Samariæ obsidione, eamque secuta expugnatione, gladio vindictæ divinæ, Regisque Asfyrii in ipsos, veluti conjurationis auctores merito infensi, perierint. Cujus exitii acerbitem augeat ultima hæc sententia. *Hæc erit inrisio eorum in Aegypto*; id est, in extrema sua necessitate non tantum vana spe delusos sentient ab Aegyptiis, sed, quo nihil gravius miseris accidere possit, ipsa illa clades, his, quos sibi putabant amicos, atque foederatos, ludibrio erit atque irrisioni. Geminum est *Jesaiæ* oraculum *Cap. xxx: 4.* ubi similem in modum *legationem* ad Aegyptios hoc tempore ab Ephraimitis missam, pudori non tantum, sed & ignominiae ipsis ejus auctoribus futuram esse prædixit; ad quem l. quæ docte notavit Cl. *Vitringa*, hunc nostrum pariter illustant.

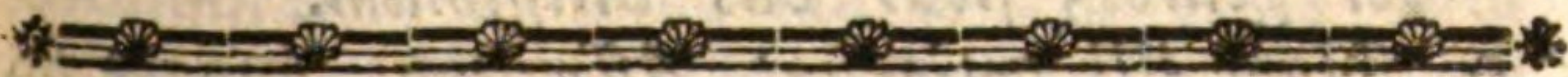

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT VIII.

1. *Ad palatum tuum buccina! Sicut aquila,
in domum Jehovæ hostis imminet, quia
foedus meum perruperunt, & in rebellio-
nem adversus legem meam eruperunt.*
2. *Me inclamabunt dicentes: Deus mi! te
colimus Israëlita!*
3. *Aversatus est Israël id, quod bonum est;
hostis cum persequetur.*
4. *Illi Reges constituerunt, sed non me auc-
tore; Principes præfecerunt, sed me non
pro-*

- probante. Aurum & argentum fecerunt sibi idola, ut exscinderetur.
5. Rancidus factus est vitulus tuus, ô Samaria! exarsit ira mea in eos. Quamdiu non capaces erunt purgationis?
6. Nam ex Israël etiam ille vitulus est: faber eum fecit, nec Deus est iste; nam frustra erit vitulus Samarie.
7. Quia ventum seminarunt, turbinem quoque metent; seges nulla ei; germen nullam faciet farinam; si vel faciat, peregrini eam absument.
8. Absorptus est Israël; nunc facti sunt inter gentes, sicut vas vilissimum.
9. Nam illi petierunt Assyrium, onager solitarius sibi est Ephraim, pretio sibi conduxerunt amores.
10. Vicissim, quia conduxerunt inter gentes, nunc eos concludam, jamque coeperunt imminui præ onere Regis Principum.
11. Quia multiplicavit sibi Ephraim altaria ad lapsum in peccatum, evaserunt ei altaria causa lapsus in exitium.
12. Præscribebam ei multiplicem præstantiam legis meæ; reputata est, tanquam res foeda.
13. Quod ad sacrificia mihi laniata; sacrificant carnem, & comedunt. Jehova is non delectatur, nunc recordabitur iniqui-
ta-

tatis eorum, & animadvertet in peccata eorum; isti in Aegyptum revertentur.

14. Etenim Israël oblitus est sui conditoris, & ædificavit Palatia; etiam Juda multiplicavit urbes munitas; sed immisi ignem in urbes ejus, qui palatia eorum consumsit.

Statim ex initio hujus Cap. quod habet *Ad palatum tuum buccina* &c. facile apparet, agi de adventu hostium, & ex eo natam esse hujus concionis habendæ occasionem. Totum vero ejus argumentum consideranti dubium vix esse potest, quin ad ultimam illam *Salmanesaris* expeditionem referri debeat, quæ 2 Reg. xvii: 4, 5. narratur, & post triennalem Samariæ obsidionem, regno Israëlítico finem intulit. Hoc enim regnum, ut ab hoste jam imminente destruendum, suis nominibus, *Israëlis*, *Samariæ*, *Ephraimi*, fere singulis hujus Cap. versiculis designatum, & ab illo *Judæ* distinctum videmus, quare non est, ut ab ejus everfione, per Asfyrios facta, mentem nunc avertamus, atque cum nonnullis hoc oraculum, quasi de regno Judæ ejusque interitu magis ageret, accipiamus. Nempe fraudi his fuit, quod *domum Jehovæ*, cui hostilis exercitus imminere dicitur vers. I. nimis stricte de templo Hierosolymitano,

Chaldæum interpretem secuti, intelligerent, cum tamen titulus ille *domus*, sive *familie Jehovæ* ampliorem significationem ferat, cujus exemplum habemus *Num. xxi: 9. Hebr. v: 9.* atque ex ea populo quoque Israëlítico, ejusque regioni satis apte tribui potuerit.

Pronuntiatus itaque videtur hic sermo, quo tempore hostiles Asfyriorum copię ad ipsam Metropolin, Samariam, appropinquabant, unde occasio nata vati nostro imminens ab his hostibus exitium, ut certum, nec ullis artibus effugiendum, hac in concione *partim* prædicendi, *partim*, ut solet, ex invetarata civium suorum malitia, quam justum id foret supplicium, demonstrandi.

Occasionem illam habemus initio *vers. 1. Ad palatum tuum buccina!* scil. admoveatur; sicut aquila, adversus domum Jehovæ scil. advolat hostis, cujusmodi stylus per verbi facile supplendi ellipsin, cujus plura exempla dedit *Glasius (a)*, abruptus ad oculos quasi demonstrat hostem jam jam imminentem, & inde oriundam subitæ consternationis magnitudinem, quæ pleniori orationi locum vix relinquat. Apostrophe vero in illa allocutione: *buccina ad palatum tuum!* non accipienda cum *Chald. Paraphr. Hie-*

(a) *Lib. III. Tract. III. Can. LVI.*

Hieronymo, aliisque, quasi facta a Deo ad ipsum Prophetam, neque, quod visum fuit *Ludovico de Dieu*, *Schmidioque*, quasi ad hostem spectaret, ut clasico Martem accenderet, sed indefinite, ut facta ad quemcumque de populo, cujus erat buccinæ clangore, ex more veterum, adventum hostium e longinquo civibus reliquis indicare, ut omnes in tempore salutis suæ confulerent; conf. *Jer.* IV: 5, 6.

Sub imagine autem *aquilæ*, domui *Jehovæ* imminentis, ut ex historia hujus temporis liquet, intelligitur Asfyriorum rex, *Salmanesar*, copias suas, aquilino quasi impetu, adversus Israëlitas, ad obsidendam Samariam ducens, eique, veluti prædæ paratæ, jamjam inhians; ut solent in Sacris hostes potentiores, velocitate, rapacitate, atque invicto robore insignes, & in specie *Asfyrii*, cum *aquilis* comparari. De quo, post *Bochartum* (a) non est, ut pluribus hic agam.

Nec offendere quenquam debet titulus *domus*, sive *familiæ Dei*, quomodo ad tollendam ambiguitatem recte vertit *Drusius*, Israëlitarum regno datus, namque id factum per *μίσθω*, ex vana ipsorum præsumptione, qua, non obstante sua defectione, haberi adhuc volebant familia, peculium Dei,

(a) *Hieroz.* Parte II. p. 184.

Dei, ei charum, ex foedere cum majoribus suis inito, a que in eo glorabantur; quo manifeste respicit illud vers. seq. *nos Israëlitæ te cognoscimus*; proximam ad te habemus relationem; accedit, quod, quamdiu terram sanctam incolebant, Deus adhuc videbatur eos pro suis agnoscere, quare postea, in exilium pulsi, demum considerantur, ut *ex domo Dei* ejecti. *Hof. ix: 15.*

Causa instantis tantæ calamitatis, quæ verbis Dei subjicitur reliqua parte hujus vers. *quia foedus meum perriperunt*, &c. nullius indiget explicationis.

Sequens vero sententia, *vers. 2. Ad me clamant*, vel *clamabunt: Deus mi! te cognoscimus Israëlitæ!* duplicem fert adspectum, vel ut ita perstringatur pudenda eorum hypocrisis, ad fidem suam & reverentiam erga Deum, quam tamen dudum abjecerant, audacter provocantium, eoque nomine fiducia opis divinæ abutentium, ut in illo *Jer. vii: 8—11. Ecce vos confidentes verbis mendacibus* &c. vel, ut exaggeretur calamitatis ab hostibus impendentis magnitudo, tantæ quippe futuræ, ut per eam cogerentur, velut in rebus desperatis ad Deum, quem hactenus spreverant, confugere, & quasi tempestate querelarum ejus opem implorare; namque de tali maxime *clamore* oppresorum verbum
nos-

nostrum *פְּיָי* ex interiori sua indole frequen-
tari solet, isque in simili argumento civibus
suis a nostro tribui, ut supra factum, *Cap.*
vii: 14. Conf. *Proverb. i: 27, 28.* Cæte-
rum in ipsis his verbis nihil difficile; qua-
re de syntaxi textus Hebr. obiter monuisse
suffecerit; sub verbo *יִקְרְאוּ* clamabunt, ut
fieri solet in stylo conciso atque patheti-
co (a), subaudiri *לֵאמֹר* dicendo; adfixum
vero *sing. num.* in illa exclamatione, *Deus*
mi! per consuetam distributionem esse po-
situm, qua clamor hic unicuique de popu-
lo, singulis ejus civibus, ut eidem anxie-
tati implicitis, tribuitur; denique non opus
esse, ut cum *Drusio*, aliisque existimemus,
nomen *Israël* per *συγχυσιν* juxta verbum cog-
noscimus esse positum, idque revera construi
debere cum priori *יִקְרְאוּ* clamabunt, nam-
que collectivum est, & gravius quid sonat
hoc nomen, ad proximum suum verbum
יָדָע relatum: cognoscimus te nos, nempe,
qui sumus *Israëlitæ*, atque adeo gens tibi
chara & electa, arctissimo foederis vinculo
tibi conjuncta, quam vim mutuæ conjunc-
tionis verbum *יָדָע*, ut sæpe alias, hic etiam
manifesto offert.

Secundus articulus nova eaque admodum
nervosa sententia, *vers. 3. & culpam popu-*
li,

(a) Conf. *Pf. ii: 3. Jes. xiv: 5. Ezech. xxvii: 32.*
Hof. x: 12.

modi malignum animi aliquid averfantis & exulcerati significandum constanter (a) transferri, ut in illo *Tbren.* II: 7. *נָה אֶרְנִי מוֹבָחוּ*. *Rancidus evasit Dominus erga altere suum*, h. e. odio implacabili adversus illud accensus est, ab eo abhorret; quare ad hanc normam nostra phrasis; *rancidus evasit Israël erga id, quod uber, bonum & præstans est*, valet, id averfatur, quasi quid esset sibi grave & molestum; bonum nempe omne morale, cultum Dei, longe præstantissimum, lege Divina, ut tale, ipsi præscriptum, & simul omnem felicitatem inde oriundam, quæ plenissima est desperatæ nequitiae descriptio, sic puniendæ, quemadmodum habet altera formula, *hostis, Asfyrius, eum persequetur*, vel per modum acerbæ concessionis, *eum persequatur*, ut, cum populus Isr. cæteroquin sub speciali Dei cura tutus esset ab inimicis, nunc a Deo repudiatus in eorum manum & arbitrium traderetur.

Pergit hinc Vates noster ad tantæ corruptionis originem, & progressum cum funestis, quos haberet, effectibus, ulterius, & per diversa membra, demonstrandum; quorum primum habetur *vers 4—7*. ubi *⁂* perstringit hujus populi defectionem a Deo *politicam*, veluti causam, ex qua nata fuit defectio quoque ejus *Ecclesiastica* per
Z z 2
ido-

(a) Confer loca, a Cl. Schroedero notata §. xx.

idololatriam publica auctoritate introduc-
tam; ad priorem spectat initium *vers. 4.*
Illi Reges constituerunt, sed non ex me, id
est, me non auctore, sed & per μελωσι, me
improbante, atque illud consilium tandem ir-
ritum reddituro; ut in simili phrasi *Jes. LIV:*
15. & Act. v: 38 sq. Principes crearunt,
quos ego non novi, five me inconsulto,
eosque respuente; quæ quidem in duo
membra, ob sermonis elegantiam distribu-
ta mentio *Regum & principum* creatorum,
sed conjunctim accipienda universam novi
regni x tribuum, a Davidico avulsi, con-
stitutionem complectitur. Nec est, quod
eam sine nutu Dei, imo, Deo improban-
te, factam nunc dici miremur, etsi sæpius
aliis in locis (a) Deus expresse profiteatur,
se regnum hoc dedisse *Jeroboamo*, atque
etiam, *Jebu* Divina auctoritate id accepis-
se legatur *2 Reg. ix: 5;* namque, ne di-
cam, revera plures ex his Regibus, modo
illegitimo, per cædes atque parricidia, at-
que adeo præter Dei auctoritatem, ad reg-
num pervenisse, ad omnem illam difficul-
tatem tollendam, in qua cæteroquin frus-
tra laborarunt plerique interpretes, sufficit
observasse, alia, longeque diversa ratione
divisum illud imperium ex Dei sententia
con-

(a) Vid. *1 Reg. xi: 31, 35, 37. xii: 15. 2 Chron.*
x: 4.

constitui debuisse, quam factum est, volente id etiam populo, a Jeroboämo, ejusque successoribus; hi nimirum id egerunt, & pessimis quidem artibus, ut regnum sibi facerent perpetuum, atque hæreditarium, quod ad tempus tantum a Davidis familia avellendum fuerat, ut colligi omnino potest ex verbis Prophetæ Ahiaë ad Jeroboämum 1 Reg. xi: 39. *Affligam quidem propter hoc semen Davidis; verumtamen non omnibus diebus.* Præterea sic illud constituerunt, ut, per introductum vitulorum cultum, simul separatum esset a Zione, unica illa veræ religionis sede, quacum ex mente Divina conjunctum manere debuisset, cum ea demum lege Jeroboämo esset concessum, ut, ad exemplum Davidis, omnia avitæ religionis instituta sedulo retineret; vid. 1 Reg. xi: 38. Ad quod vitium regni ab Israël sic constituti nostro in loco maxime respici, satis docet, quod mox, veluti ejus fructus pessimus, subjicitur, *argentum suum & aurum idola*, vitulos puta, *sibi fecerunt* יכרת למען, eo cum eventu, quam vim nunc habet particula למען ut exscinderetur; quod verbum יכרת quia in singulorum positum est, cum tamen pluralia proxime id præcedant, nonnulli post Judæorum Magistros, ad *aurum & argentum*, sive divitias populi in idola impensas, ideo-

que per vindictam Div. ipsi simul cum suis idolis eripiendas referunt; Cl. vero *Dathio* legendum videtur יכרתו, quomodo Alexandrini dederunt ὅπως ἐξολοθρευθῶσιν, atque omnes fere reliquæ versiones, in his etiam Belgica nostra, pluralem numerum expresserunt. Usus certe hujus verbi maxime postulat, ut ad ipsum populum, idololatriæ reum, ideoque Dei judicio singulari exterminandum referatur, cum ejus poenæ fere proprium sit verbum כרת tam in lege Moisaica, quam alibi, ut in illo Jer. XLIV: 7. *Quare vos malum hocce magnum facitis להכרית ad exscindendum vobis virum & mulierem e medio Judæ, ne reliquæ vobis supersint? & vers 11. Ecce me figentem faciem meam in vos ad malum, & ad totum Judam exscindendum!* Nec, si servanda sit lectio Masorethica, numerus ille singul. admodum obstat, quo minus id nunc quoque sic accipiamus, cum crebra satis sit apud Hebr. num. plur. & singul. permutatio; atque prædicatum hoc singulare, pronomini plurali הם illi, subjunctum, ei addere possit vim distributivam qua significetur ut quisque eorum exscinderetur. Conf. 2 Reg. XVII: 18.

2. Magis expresse invehitur in cultum vituli vers. 5, & 6. *Rancidus est vitulus tuus, ô Samaria!* hæc enim vera vis est verbi נאנ, quam nostro loco vindicavit Cl.

Ch. Schroederus (a) ut sensus sit: ille vitulus, quem vos, Israëlitæ! religiose colitis, adeo detestabilis est, ut totus rancere, & intolerabilem foetorem exhalere videatur, ut solent Arabes suum رنڤخ de animali frequentare, ejusmodi vitio, vel morbo laborante, ut molestum foetorem ex faucibus exhalet, ad quem usum in nostra phrasi respici, non temere suspicatus est vir summus, unde mox, continuata hac figura, subjicitur: *excanduit nasus meus in eos*, q. d. tam tetri foetoris impatiens meus nasus tandem iræ igniculis accensus est, & in illum vitulum, ejusque cultores, totus excanduit. Quo spectat etiam altera formula, alibi (b) quoque obvia, quæ indignantis est, & impatientis, *quo usque capaces non erunt purificationis?* a contagione nimirum, quam ex illo vitulo contraxerant, & simul a reatu, in eos propterea incumbente, nam utrumque illud, tam emendationem morum, quam liberationem a poena, nostrum קין hoc in loco, & sæpe alias, e. g. Jer. xxv: 29 simul complectitur.

Cæterum *Samaritæ* vitulus ille detestabilis nunc tribuitur, quamquam alter vitulorum *Dane*, alter *Bethele* a Jeroboamo esset.

(a) Loco supra cit. §. XIII.

(b) Conf. Jer. xlii: 27.

set positus, five, quod ejus Proceres & ci-
ves præ cæteris huic superstitioni maxime
essent addicti, eamque majori studio tueren-
tur; quomodo *Deus* iste *Daniticus* dicitur
reatus Samariæ, *Amos* viii: 14 five, quod
alter eorum, ut visum *Schmidio*, extremis
his temporibus, Samariam translatus, &
simul cum ea destructus fuerit.

Porro, quam justa esset Dei indignatio
in populum Isr. per acerbam ejus repre-
hensionem demonstratur *vers.* 6. *Nam ex*
Israële etiam est ille, vitulus nempe aureus;
hoc est, non eo tantum peccarunt, quod
novum regnum, Zionæo oppositum, con-
diderint, quod *vers.* 4. ad quem nunc re-
spicitur, vitio iis datum fuerat, sed hoc
etiam gravius crimen addiderunt, ut ex pro-
prio suo arbitrio novum simul cultum in-
troducerent, ex vitulo sibi Deum effingen-
tes; hanc enim vim habet formula *ex Is-*
raële, opposita priori, *ex Deo*, ut tale di-
cat Israël's commentum, quod, divinæ vo-
luntati directe contrarium, insitæ Israël's
perversitati unice deberetur.

Incredibilem vero stultitiam in eo con-
spicuum ostendit mox sequens sententia:
Faber eum fecit, & non Deus est, five,
quod particula *וְ* nunc valet (a) *nihil mi-*
nus, quam Deus; summæ enim stultitiæ ar-
gu-

(a) Vid. Cl. Schroederi *Syntax. Hebr.* p. 407.

gumentum est, quod idololatriis propterea passim objecerunt Prophetæ (a), & veteres Christianorum Apolegetæ, Deum credere, & divino honore afficere, quod lignum est, hominum manu fabricatum, *Deum ligneum, aut aureum*, ut est in *Minucii Octavio Cap. xxiii: 9*, cui aptari possit illud *Horatii (b)*:

*Olim truncus eram, ficulus, inutile lignum,
Cum faber incertus, scamnum faceret ne,
Priapum
Maluit esse Deum.*

Omnis autem Divinitatis expertem essetalem Deum, stultamque adeo fiduciam omnem in eo positam graviter docet vates, dum addit: *nam frusta erit*, comminuetur, *vitulus Samariæ*, aureus ille Deus Samaritanorum præda hostibus fiet, ab iis in frusta diffringendus, quo facilius eum auferrent; conf. *Hos. x: 6* ubi in Asfyriam deferendus dicitur. Vocem vero שִׁבְרִים, quam alibi frustra quæras, recte verti *fragmenta*, sive *frusta*, in qua quid discinditur, satis constare potest ex iis, quæ notavit

A a a

Schul-

(a) Vid. *Jes. xl: 9. xlii: 12. Jer. x: 3*. Addatur auctor libri *Sapientiæ, Cap. xii: 10*.

(b) *Satyr. Lib. i. Sat. viii.*

Schultensius (a) ad h. l. collato Arabum *شَبَّ* (b), quod proprie notat *scindere*, *dis-scindere*, unde, inter alia, orta notio *flammae*, *שָׂרִיב* dictæ, quicquid corripit, *pro-scindentis*.

Ab idololatria ad alia quoque levitatis perniciosæ, cum ea conjunctæ, specimina pergīt, novo articulo, *vers.* 7—10. ubi primo generatim perstringit, *vers.* 7. vana eorum consilia, his verbis: *Quia ventum seminarunt, turbinem quoque metent; seges nulla ei; germen non faciet farinam; fortasse fecerit, alieni eam absument.* Quæ pulcerrima est allegoria ducta a proverbiali sententia, qua dicunt OO. *quod quis serit, metit*, nec quicquam habens obscuri, aut quod interpretum cura non fatis sit illustratum; quare verbulo tantum observo, *ventum*, qui solet in S. literis imaginem præstare omnis *vanitatis*, nunc potissimum transferri ad vanas illas artes politicas, quibus Israëlitæ firmitatem & felicitatem reipublicæ, veluti messem quandam, comparare conabantur, cum tamen magno labore nihil agerent, imo *turbinem*, *סופה*, procel-las bellicas, omnes eorum fortunas eradentes, atque adeo, pro *messe*, majora-

(a) In Operibus minoribus p. 329.

(b) Vid. ad *Hamasam* p. 380 & 461.

damna, ipsamque perniciem inde reportarent, ut factum per foedera, quæ nunc cum Asyriis, nunc cum Aegyptiis iniverant; ad illa enim foedera, & funestum eorum fructum maxime respici, patet, tam ex loco gemino, *Hos.* XII: 2 quam etiam ex mox seq. pericopa *vers.* 8—10. qua summa Israëlitarum calamitas & exsilium ex pravo eorum commercio cum exteris gentibus fatis expresse derivatur; & quidem (a) ipsa illa ruina nova sub imagine proponitur, *vers.* 8. *Absorptus est Israël, nunc facti sunt inter gentes, sicut vas, cujus nullum est desiderium.* Attendi hic maxime debet vis verbi *נבלע* *absorptus est*, qua solet usurpari de voragine, cuncta subito forbente, & hinc transferri ad inopinatum omnium fortunarum occasum & ruinam, ut videre est *Proverb.* I: 12. *Jobi* VIII: 18. *Jes.* IV: 15. speciatim vero de receptaculo colluviæ, sive subterraneo canali, sordes injectas auferente, qualis propterea *البحر* *absorbens* apud Arabas dicitur; vid. *Histor. Timur.* t. II. p. 904. Ex quo usu nunc valet, *dejectus est Israël in receptaculum sordium*, quippe *factus inter gentes*, ut mox additur, *tanquam vas, cujus nullum est desiderium*, id est per *מלכות*, tanquam vas detestabile, & foetidum, sordibus plenum, quomodo *Hieron.* hanc circumlocutionem

jam accepit, ideoque in ejusmodi receptaculum abjectum, ut simul cum suis fordibus aquarum impetu auferatur & asportetur; qua comparatione vix quicquam fingi potest gravius, ad summum illum ignominiae gradum exprimendum, cui per justum Dei judicium, ob impuros suos mores Israëlitaë, ex patria sua deturbati, & inter exterarum gentes dissipati, traderentur. Quod fatum cum jam jam iis immineret, vates noster, ut solent Prophetæ, de eo nunc loquitur, quasi jam præfente.

(*β*) Causam vero tantæ calamitatis plenius exponit *vers. 9, 10.* Nam illi *adscenderunt ad Assyrios*, ex eorum amicitia sibi præsidium quærentes, de quo supra vidimus ad *Cap. v: 13. & VII: 11.*

Quæ sequitur similitudo *onagri solitarii sibi*, dubitant interpretes, utrum ad *Assyrios*, ut sui tantum commodi studiosos referri debeat, quod post alios placuit *Bocharto (a)*, an ad *Ephraimitas*, quod amplectendum mihi quidem videtur, sed ea lege, ut secus, ac vulgo fit, nomen *Ephraim* ad ipsum hoc membrum ex ultimo retrahatur, atque adeo legamus, plena, nec amplius ambigua, sententia: *פֶּרָא בֹרַח לוֹ אֶפְרַיִם onager solitarius sibi Ephraim. Mercede pacti sunt amor-*

(a) Hieroz. i. p. 878.

res, quod secuti quoque sunt interpretes antiquissimi, & in his *Aquila*, dum reddit: *ἐναγχοι μονάζων ἐαυτῶ ἐφραϊμ*. Invitat nos quodammodo ad voces, פֶּרָא & אֶפְרַיִם ita conjungendas, elegans paranomasia, quæ sic obtinetur, & a nostro sæpius in nomine *Ephraim* captatur; accedit, quod ipsa hæc similitudo ex interiori sua indole Israëli maxime conveniat, & in ea, sic accepta, continueatur ratio, tam antecedentis, quam proximo sequentis membri.

Nimirum *Onager* dicitur *solitarius* sibi, ob efferam & indomitam suam indolem, ut Arabes dicunt كَسْبَش وَحْدَة *Asellum Solitarium* (a), de contumaci, obstinato, fuique cerebri homine; est enim *Onager* animal, unum omnium libertatis amantissimum, & prorsus intractabile, quare cum eo eleganter comparatur *Ephraim*, ob ferox ejus ingenium, disolutam licentiam & contumaciam in Deum, qua nolebat intra fines, sibi lege Divina præscriptos, se continere, sed libere pro arbitrio divagari cupiebat, exteris gentibus, & in his, *Assyriis*, præter fas, addictus, ut supra, eadem de causa, *Cap. iv: 16*, cum *Vacca indomita*, & in loco gemino, ad quem conferendus *Cl. Kenema*, *Jer. ii: 24*. cum *Asina adsueta deserto* confertur. Eoque aptior nunc

A a a 3 est

(a) Conf. Schultens. in *Job.* p. 294.

est hæc imago, quoniam effusam hujus populi libidinem simul complectitur, quippe quæ in *Onagro* maxima esse traditur, & symbolum solet esse in S. literis æstus illius indomiti, quo populus Israëlit. in profanorum gentium instituta & sacra ferebatur; namque hunc pariter perstringere voluisse vatem nostrum per adhibitam *Onagri* similitudinem, apparet ex altera illa, quam mox subjicit, cum scorto impudentissimo, & jam exoleto, data mercede, procos, a quibus cæteroquin sperneretur, ad se alliciente; *mercede pacti sunt amores*, אהבים *amores*, speciatim *furtivos*, ut *Proverb. VII: 11* aut, ex alia punctorum constitutione, *amatores*, quomodo אהב & *vulgatus*, qui habet *munera dederunt amatoribus*; nempe reddit hic verbum אהב speciali illo usu *mercedis meretriciæ*, quem ad *Cap. IV: 11.* notavimus, unde nunc transfertur ad dona, a populo Isr. veluti meretrice libidinosa, in exteras gentes & spec. Asyrios, tanquam procos suos, impensa, quibus earum amicitiam & commercium sibi compararet. Conf. *Ezech. xvi: 33.* ubi eadem hæc imago ampliori sermone explicata reperitur.

Isti vero reprehensioni respondet poena, *versu* 10 proposita; sed in quo interpretando magna datur opinionum discrepantia, post alios, a *Pocockio* præsertim, in *Comment.*

ment. *Anglico* ad h. l. diligentissime recognita, atque ad examen revocata. Quare actum non agam. Prius membrum non adeo difficile est, quod sic sonat: *Etiam, five vicissim, per modum talionis, quia mercede pacti sunt inter gentes, nunc eos concludam* אֶקְבֹּץ. Ad gentes, five Asfyrios, illud adfixum אֶ alii pasim referunt, ideoque verbum etiam קִבֵּץ aliter accipiunt, redduntque *colligam eas* " contraham Asfyriorum copias, efficiam, ut eosdem, quorum amicitiam tanto studio sibi quæsiverunt, mox hostes experiantur acerbissimos. " Ansam autem dedit hæc interpretatio, posterius etiam membrum ad easdem illas copias revocandi, idque exponendi, ut factum in Belgica nostra versione: *Et jam inceperunt paulum, puta, colligi, præ onere Regis Principum; sed durior illa est ellipsis verbi קִבֵּץ, & vel admissa, sententiam efficit justo tenuiorem.* Mihi contra vix dubium est, quin adf. אֶ, & reliquus pariter sermo, ad eosdem redeat Israëlitæ (quod visum etiam *Chaldæo paraphrastæ*) quos Deus modo objurgaverat, & quibus propterea poenam nunc constituit; quare verto: *concludam eos, ex speciali usu hujus verbi, quo significat, rem simul collectam & comprehensam in angulo concludere & recondere, quomodo Arabum*

bum *قبض* in 11. specie exponitur apud
Giggejum, & ipsum etiam *גב* plus semel
 venit in S. Cod. veluti de malignitate,
 quam inimicus in animo suo contractam,
 velut in angulo, recondit, *Psf.* xli: 7; de
 opibus in futurum usum reconditis, *Pro-*
verb. xxviii: 8; de metallis, ad funden-
 dum, catino inclusis, *Ezech.* xxii: 20. sic
 itaque Israëlitæ, manu quasi iis injecta, gra-
 viter dicuntur a Deo concludendi in locum
 angustum, atque coercendi, quod factum
 in obsidione Samariæ, ne, sicut ante, ad
 externos libere evagari possent; nec parum
 confirmat hunc sensum locus geminus, *Hof.*
 ii: 6. *Idcirco, ecce ego obsepian viam tuam*
spinis, & obducam maceriem, ut semitas suas,
quibus exterorum amores sibi quærere so-
lebat, non inveniat. Addatur *Ezech.* xxi:
 19 sqq. ubi graviore illo significato itidem
 Judæi a Deo dicuntur *colligendi* intra Hie-
 rosolyma, instar metalli, catino inclusi; si-
 mul autem illud, *concludam eos*, fistit Isr.
 sic conclusos, veluti *prædam*, in usum hos-
 tium a Deo sepositam, & ab iisdem diri-
 piendam, quibus ante sua munera tam cu-
 pide obtulerant; quomodo hoc effatum op-
 time cohæret cum proxime sequente, si
 mecum id reddas: *& jam coeperunt immi-*
nui, ad statum vilissimum redigi, fortunis
 suis & opibus exui, *præ onere*, sive, op-
 pres-

presfione tyrannica *Regis Principum*, five *Asfyrii*, copiis suis iis jam imminentis, eosque gravissime adfligentis, quam hoc nomine designari, nemo est, qui dubitet, collato *Jes.* x: 8, & xxxvi: 4: 2. Certe, si servanda sit lectio Masorethica, qua nulla adhuc melior demonstrari potuit, hanc, quam dedi, interpretationem illa videtur postulare, cum verbum יחלו ex recepta punctatione vim habeat *incipiendi*, praesertim, ubi sequitur ^{מַעַט} *forma infinitiva*, ut in illo תחל ^{אחל} *incipiam dare*, *Deut.* ii: 25. Quod enim illud מַעַט vulgo accipiunt pro adverbio, quod *paulum* significat, sensum turbat, & poenae gravitatem, quæ erat augenda, præter necessitatem magis infrinit, five veritas cum aliis, qui respiciunt ad ללל, quatenus notat *profanari*, atque hinc etiam *stuprari*, *paululum stuprabuntur*, five cum iis, qui nostrum יחלו ad יחל cum Alexandrinis, & Vulgato referunt, *quiescent paulum ab onere Regis & Principum*, ex varietate lectionis, quæ in nonnullis Codd. & versionibus antiquioribus observatur, quandoquidem servitus Isr. sub jugo Asfyrii & durior fuit, & diutius duravit, quam ut in eam id *paulum* conveniat; quæ causa *Cl. Dathium* permovit, ut cum posteriorem interpretationem amplecteretur, illud *paulisper* sine ulla veri specie, *Ironice* dictum

esse contenderet, in notis ad h. l. Sed non opus est istis ambagibus, si mecum accipias pro *infini.* ad exemplum optimi, sed adhuc inediti interpretis Arabici apud *Pocockium*, p. 418 locum nostrum eodem modo exprimentis: *jamque coeperunt imminui praeonere Regis Principum.*

Attendi vero debet in hac interpretatione gravior illa vis verbi *מער*, qua, ex proprietate *radendi* (a), *depilandi*, ducta Metaphora ab eo, qui *defluvium pilorum* passus est, æque ut *הסר* (b), *defecit*, ad summum gradum ignominiae atque inopiae exprimendum translatum est, ut in illo *Ps. cvii: 39*, ubi qui prius in amplissima fortuna erant constituti, hoc verbo dicuntur, mox *imminui*, ad vilem atque abjectam conditionem redigi; nec non *Jer. xxx: 19*, ubi quod Deus Judæis promittit, *non imminuentur*, oppositum est miserrimo isti statui, in quo, durante exilio Babylon. versati fuerant; qui gravior hujus verbi significatus unice quoque implet locum ejusdem

(a) Conf. Cl. *Schultensii. Clav. Dial.* p. 237 & *Nanninga in Sylloge Disfert. Philol.* t. II. p. 92.

(b) Vide, quæ copiose de *הסר* pp. *rasit*, hinc *egestatem laboravit*, attulit Cl. *Schult.* ad *Proverb.* p. 430 sq.

dem, *Cap. x: 24. Ne castiges me in excandescencia tua, ne forte me minuas, five potius, plane nudum, & quasi depilatum, fortunis omnibus atque opibus exutum, ad statum miserrimum redigas.*

Ad idololatriam, veluti causam imminenti exitii, reprehendendam redit noster, versu seq. 11. *Quia multiplicavit sibi Ephraim altaria ad peccandum, facta ei sunt altaria in lapsum.* De signo hocce veræ religionis, turpiter inter Israëlitas depravatæ per numerum falforum Deorum, atque adeo etiam altarium, in quibus sacra iis fiebant, magis magisque auctum, satis constat ex 2 Reg. xvii: 9, & simili exemplo Judæ, Jerem. ii: 28, xi: 13. Nec quicquam difficile habet hæc pericopa, modo liberetur ab ingrata illa tautologia, quam vulgaris interpretatio præ se fert: *quia Ephraim multiplicavit altaria ad peccandum, fuerunt ei altaria ad peccandum.* Immunis quidem ab ea est versio Græca, dum pro posteriori אֱלֹהִים habet τὰ ἡγαπημένα, quasi adfuisset vox ab אָהַב *amavit* repetenda, uti mox vers. 13 Hebr. הִכְהִיב quoque accepit; sed manifestus hic est error Græci interpretis, nec est, ut, ad evitandam tautologiam, receptam lectionem sollicitemus, cum, e contrario, a gemino illo אֱלֹהִים vis omnis & elegancia hujus sententiæ pende-

at, facile observanda, modo cogitemus, diversa significatione, verbum נִוִּן nunc repeti, atque ita pulcrum effici ἀντανάγκασιν, sententioso OO. stylo maxime familiarem, & inter lumina acutæ orationis merito numerandam.

Cum enim a proprietate *lubrici lapsus*, quam satis demonstravit Cl. Schultens. (a) verbum נִוִּן non tantum ad *peccatum*, veluti lapsum moralem, translatum sit, sed etiam ad *lapsum in miseriam*, utraque illa potestas ita nunc conjungitur, ut illa in priori; hæc, velut ejus consequens, in posteriori membro usu veniat, & simul aliquid de *figura inexpectati* adferat, acute significans, auctam idololatriam, & defectionem a veri Dei cultu, unde sibi optima quæque pollicebantur, contrarium habuisse effectum, causamque iis evasisse propriæ suæ ruinæ, quod eventus satis docuit & simili modo iis objici videmus Jer. VII: 19. *An me tristitia adficiunt? dictum Jehovah: an non se ipsos? ubi vers 18 sic etiam dicuntur idololatriæ sese applicuisse ad irritandum Deum*, quemadmodum in nostro loco altaria multiplicasse, *ad peccandum*, quo significatur non tantum, hunc fuisse auctæ idololatriæ eventum, sed etiam, quis ipsorum animus in eo fuerit, nempe eos id fecisse

at-

(a) *Ad Proverbia p. 246.*

atque adeo legem Div. violasse, elata manu, etiamsi scirent, sese ea ratione longius longiusque a vero Deo, rectoque tramite aberrare. Quod consummatae malitiae argumentum est, æque ac alterum illud, quod subjicitur, *vers* 12. *Præscripsi ei*, sive, quamvis ei præscripserim, & adhuc præscribam, Prophetarum ad id usus ministerio, *præstantias legis meæ, instar rei foetidae reputantur*. Quæ forma hic occurrit insolita vocis ^{רַבִּי} tam aperte depravata est ex ^{רַבִּי} quomodo ipsi Masorethæ id mendum in margine correxerunt, ut mirer, *Cl. Schultensium*, *Gramm.* § 182, maluisse ex eo novam terminationem *plur. num.* Hebræis ad fingere, quam levisimum vitium textus Masorethici agnoscere, cum tamen error manifestus sit in punctatione verbi proxime præcedentis ^{רַבִּי} atque omnia etiam exempla, quæ vir summus ad confirmandam novam suam regulam ibidem adduxit, eodem illo vitio laborent, ut per facillimam librarii aberrationem ^ר pro ^י in iis sit positum.

Est autem hoc ^{רַבִּי} plur. a singul. ^{רַבִּי}, quod non tantum *multitudinem*; quæ minus huc quadrat, sed etiam, quicquid præstans est & eximium, sua sponte infert; quare non vertendum cum *Cl. Dathio*, *multas legis eis præscripsi*, quod nimis hic dilutum,

fed omnino cum Belgis nostris; *præstantias legis meæ*, id est, ex idiotismo Linguae Hebr. *leges, multis nominibus, præstantissimas*, quales revera fuisse has leges per Mo-
sen latas, five earum sapientiam, atque æ-
quitatem spectes, five insignem felicitatem
inde in populum Jud. redundantem, abun-
de constat, & tot etiam loca (a) confir-
mant, ubi inter amplissima Dei beneficia,
in Israëllem collata, maximoque in pre-
tio propterea habenda, expresse nume-
rantur.

Quo vero præstantior erat, ex omnium
bonorum judicio, legis divinæ ratio, eo
gravior quoque habenda populi eam fasti-
entis malitia, his verbis expressa: *reputatæ
sunt*, nempe רכי ipsæ præstantiæ legis meæ,
instar rei foetidæ; hanc enim vim nunc ha-
bet illud וי, quod vulgo *alienum quid* ver-
tunt, ut significet aliquid *foedum*, & *foeti-
dum*, quod cum nausea rejiciatur, quomo-
do וי Num. xi: 20, pro ipso *fastidio* po-
nitur, & verbum וי a proprietate *flectendi*,
& hinc *se avertendi*, ad *aversionem fasti-
tientis* translatum est in illo Jobi xix: 17
halitus meus uxori meæ וי non adeo alienus
est, ut vulgo reddunt, sed *foetet*, *nauseam*
ei excitat; addatur Ps. LXXVIII: 30 ubi con-
ferri

(a) Conf. Deut. iv: 8. Ps. cXLVII: 19. sq. Jes.
XLII: 21 & id genus alia.

ferri poterit *Cl. Venema*. Idem itaque hæc formula nunc exprimit, quod aliis in locis, ubi legem divinam dicuntur rejecisse, per verba *aversandi* וְנָסַח & similia significari solet, e. g. *Jes.* v: 24.

Cum autem talibus reprehensionibus facile opponerent homines illi profani sacrificia, quæ Deo offerebant, quibusque omnia sua crimina expiari posse confidebant, id ipsum vates noster occupat, *versu* sq. 13, declarans eorum victimas Deo nimis invisas esse, quam, ut per eas placari, atque adeo imminens exitium averruncari possit. *Quod ad sacrificia mihi laniata, sacrificant carnem, & comedunt; Jehova iis non delectatur: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & animadvertet in peccata eorum; isti in Aegyptum revertentur.*

Præcipua difficultas, quam textus Hebr. hic offert, est in insolita, nec alibi obvia, voce הִבְהִי, diversissimis interpretationibus ideo obnoxia. Quod ad veteres interpretes attinet, illi eam repetierunt vel ab אָהַב *dilexit*, unde natum illud *ἡγαπημένα* in versione Græca, sed ibi, loco non suo, in fine nempe vers. præcedentis, positum; vel a יָהַב *dedit, attulit*, ejusque imperativo geminato הִבְהִי הִבְהִי unde *Aquila*, interpret ille nimis sedulus, dedit *φέρε, φέρε*, *Symmachus*

chus vero, pro more suo, elegantius, *ἑπ' ἀλλήλας*, *victimas*, *unam post aliam*, *συσιάξουσιν*. Ex eodem quoque fonte derivanda, tam *Chaldæi*, & *Syri*, quam etiam recentiorum versio: *victimæ donorum meorum*; unde hoc saltem efficitur, quod in lucro ponimus, vocem *הַבְּהֵי* quæ cæteroquin suspecta videri posset, veteres, in suis Codd. dudum amisissis, æque habuisse, ac nos in nostris; ipsa vero vocis hujus derivatio a *הָבַ* quomodocumque explicetur, admitti non potest, quia cum analogia L. Hebr. manifeste pugnat, quæ contra postulat, ut thema statuatur *הַבְּ* cujus forma duplicata *هـ-ب-هـ* apud Arabas conservata reperitur cum notione *carnem in frusta concidendi*, sive *maclandi*, unde *هـ-ب-هـ-م* in *Camus* exponitur per *الذبيح* *maclatorem*, & *القصاب* *lanionem*; verti itaque posfit *הַבְּהֵי* per *sacrificii lanienarum mearum*, ut jam factum a Cl. Schultensio in notis ineditis ad Hof. five *mihi laniata*, si *jod* habeatur pro *adfixo primæ personæ*, quod tamen in ejusmodi formis sæpe aliam habet rationem, & potius *multitudinem*, sensu colectivo (a) exprimit. Hac autem admissa vocis significatione, perstringi videntur sacrificia, a profanis hominibus Deo, magno numero, obla-

(a) Vid. Cl. Schroederi *Instit. Gramm.* p. 152.

oblata, tanquam hoc nomine indigna & pro mera potius laniena habenda, Conf. *Jes.* LXVI: 3. quod visum itidem *Pocockio*, in *Comment. Anglico* ad h. l. p. 426 scribenti: *I should tink it would bemore apposite to say, that their facrifices were no better than meat killed by Butchers and Cooks for ordinary eating &c.* Sed, ut verum fatear, malletem aliquid rotundius, quam formula inaudita, & sic satis obscura *sacrificia lanienarum* effici potest, quod dum adhuc quærimus (a), juvabit saltem liberasse textum Hebr. ab impedita illa constructione, qua nunc laborat, nata, ut equidem judico, ex voce *בשר* *caro*, per facilem librariorum lapsum non suo loco posita, nimirum ante *וְאָכְלוּ* quasi construenda esset cum præcedente *זָבַחוּ* quod ordinem turbat, cum tamen illa ex usu loquendi verbum *וְאָכְלוּ* sequi deberet, & cum eo construui, ut bene factum in Græca versione καὶ φαίγωσι κρέας. Verbis enim ad hunc ordinem nativum revocatis, sine *nominativo* illo *absoluto*, ad quem confugere debuerunt interpretes, sententiam habemus liquidissimam:

C c c

(a) Quidni *זָבַחוּ הַבְּהֵמָה* rectius posimus vertere per *victimas* aliqua sua parte *mutilatas*, *laceras*, quales cum offerrent hypocritæ Judæi, dicuntur *Mal.* I: 14. *sacrificare מִשְׁהָת* id quod corruptum est, *severa lege a Deo prohibitas*, *Lev.* XXII: 24, 25.

simam : *sacrificia הַבְּרִי מactant, & comedunt carnem. Jehova iis non delectatur, nec ipsis offerentibus, nec eorum victimis vitiosis, sed contra ab iis, ut se indignis, sibi que invisis, abhorret; namque Litotes hic facile observatur, qua significatur, ad eludendam vanam istorum hominum spem, tantum abesse, ut tales victimæ Deum placarent, quod alias faciebant ex lege Mos. rite oblatae, ut contra eum magis irritarent; quare subjicitur per modum conclusionis, cui particula עתה inservit, nunc recordabitur iniquitatis eorum, isti redibunt in Aegyptum; in qua comminatione non admodum opus est, ut reditum in Aegyptum eum Piscatore, Lowthio, aliisque de captivitate Asyr. non minus gravi futura, quam olim fuerat Aegyptiaca, figurate, atque adeo per modum ænigmatis, accipiamus, quandoquidem, regno x tribuum deleta, ejus exsules in ipsam quoque Aegyptum fuerunt dispersi, quod ex loco gemino Hof. ix: 3 satis potest colligi, aliisque, ubi Divino beneficio in patriam suam ex Asyria non tantum, sed etiam Aegypto, dicuntur revocandi, vid. Hof. xi: 11. Jes. xi: 11.*

Hæc autem sententia, *redibunt in Aeg.* quamvis paucissimis verbis expressa, magnam tamen secum fert acerbiteriam; nam in

in mentem iis revocat diras illas, jam ante a Mose in populum perduellem, simili modo, evibraratas, *Deut. xxviii: 68.* *Isebova vos redire faciet in Aeg. ibique vos venales inimicis exponetis in servos, sed non erit ullus emtor.* Simul hoc effato confirmat vates, quod modo dixerat, Deum non amplius delectari ipsorum sacrificiis; cum enim ex Aegypto olim mirifice essent educti, ut Deum, oblatis etiam victimis, rite cole- rent, & in foedus ab ipso reciperentur, tristis sententia *de redeundo in Aeg.* argu- mento esse debebat, eos & sacra faciendi facultatem, quam in Aegypto nullam ha- berent, & pristinum foederis divini usum penitus esse amisuros.

Subjicitur tandem universæ hujus con- cionis conclusio, *vers 14.* *Etenim Israël oblitus est sui conditoris, & ædificavit pala- tia; etiam Juda multiplicavit urbes muni- tas, & immisi ignem in urbes ejus, qui pa- latia eorum consumsit.* Quibus verbis vana eorum fiducia, quam in opulentia & po- tentia sua, cum contemptu Dei, collocave- rant, partim reprehenditur, partim ejus stultitia exemplo Regni Judæ demonstratur. Vox *היכלות* quam alii post *Hieron.* *Tem- pla* vertunt, simpliciter, ut hic, posita *palatia*, a structura sua ampliori & capaci- ori, quam *th. כל* infert, sic dicta, solet

significare; nec est, ut aliter eam nunc accipiamus, cum mox iis ארמנות *palatia Juda*, combusta, opponantur, & simile vitium in eorum ædificatione observari possit, quod urbibus a Juda munitis inerat; fiduciæ nimirum carnalis, quam in ejusmodi arcibus, quales erant veterum *palatia*, ut plurimum munita, ponebant; utrumque enim, & *palatia & urbes munitas* condere, per se reprehendi non poterat, tam parum, quam equorum & curruum bellicorum usus, qui tamen ipse Israëlī prohibitus fuit; sed id repetendum ex peculiari hujus reipublicæ constitutione, quæ ferebat, ut, stante Theocratia, sub speciali cura Dei, veluti numinis sui tutelaris, satis tuta & munita esset ab hostium externorum impetu, quare, tot munimentis sollicitè exstructis, debitam Deo fiduciam videbatur abjicere, nec sibi satis tutum esse hujus præsidium testari, quo nomine urbes a Juda munitas expresse culpari videmus *Jer. v. 17.* Eaque de causa hoc vitium cum altero, ei adfini, ejusque velut specimine, quod nempe *Jehovæ, factoris* atque adeo defensoris sui, *obliti essent*, conjungitur; namque ideo alia præsidia sibi quærebant, quia per suam idololatriam, de qua formula *obliviscendi Dei* speciatim venire solet, v. *Hof. ii. 12. iv. 6,* a Deo, certo suo protectore, defecerat.

fecerant, ad cuius impietatis gravitatem augendam haud parum facit epitheton *conditoris ejus*, Deo nunc, ut alibi quoque, ex. gr. *Psf.* xcv: 6. *Jes.* XLIV: 2. datum, non adeo respectu creationis, sed ob singularem illam curam, qua populum hunc ex parvis initiis primum extulerat, universam ejus rempublicam constituerat, sibi que peculiam reddiderat, quomodo Græci etiam & Romani signanter *κτίσας* dicebant, qui civitatem aliquam a se conditam multisque beneficiis auctam singulari cura prosequerantur, & veluti sibi propriam tuebantur; quorumque memoria propterea solenni ritu coli solebat, ut videre est apud *Sueton.* in *Aug.* C. 99. Quod hinc eleganter ad civitatem universam a Christo conditam transtulit Paulus, *Eph.* II: 10. ubi dicit: *αὐτὲς ἔσμεν πόλιν καὶ κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ conditi per* X. I.

Quam parum autem eos juvarent *palatia* sua, five loca ejusmodi munita, exemplo vicini regni Judaici Deus ostendit, in cuius *urbes munitas* se dicit *immisisse ignem*, qui *consumsit palatia earum*, five cujusque ex illis urbibus; nam, ut recte jam observatum a *Drusio*, ad has adfixum, etsi genere & numero diversum, sensu distributivo nunc sumendum (a), omnino respicit. In futu-

C c c 3 ro

(a) Usus hujus exempla v. apud *Cl. Schroed.* *Syntax. Hebr.* p. 320.

ro quidem tempore vulgo hæc accipiunt, quasi esset comminatio ejus, quod adhuc fieret, sed temporis futuri in textu Hebr. nullum est indicium; contra in præterito hæc sunt posita, quia vastatio illa urbium munitarum, quam regnum Judaicum jam passum fuerat, veluti sub *Achazo*, & sub initium imperii *Hiskiae*, documento esse debebat Israëlitico, quid sibi quoque in eadem culpa constituto a Dei vindicta metuendum, & quam inanis esset omnis fiducia in ejusmodi præfidiis collocata.

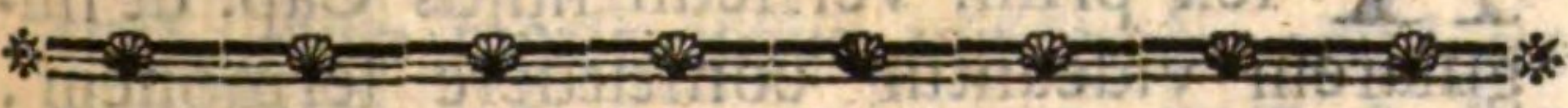

COMMENTARIUS

I N

H O S E A M.

C A P U T IX: 1—6.

1. *Ne læteris, ô Israël! choreas agendo, more gentium, nam scortatione tua defecisti a Deo tuo; amasti mercedem meretriciam super omnibus areis frumenti.*
2. *Area & torcular eos non pascent, mustumque eos fallet.*
3. *Non permanebunt in terra Jehovæ, sed redibit Ephraim in Aegyptum, & in Assyria cibo immundo vescentur.*
4. *Non libabunt Jehovæ vinum, nec dulcia illi erant eorum sacrificia, ut panis dolo-*
rum

rum ipsis erunt, de quo qui comederit, pollutur; nam cibus eorum, ipsis proprius, non veniet ad domum Jehovæ.

5. *Quid facietis die conventus solennis, & die festo Jehovæ?*

6. *Quando, ecce! abierunt propter incurSIONEM hostilem, Aegyptus eos colliget, Memphis eos sepeliet; quod carum est, ob pretium ab ipsis datum, hæreditario jure possidebit carduus, spinæ succrescent in tentoriis eorum.*

Argumento suo tam arcte cohærent hi sex primi versiculi hujus Cap. ut singularem videantur constituere sermonem, editum, ut ex ipso illo argumento apparet, occasione mesfis, & effusi gaudii, quo eam celebrabant, de malis sibi imminentibus nimis securi; cum autem id facerent in honorem falsorum numinum, & obscœna sacra gentilium in eo imitarentur, vates noster hac concione *partim* reprehendit impietatem in ista ipsorum lætitia conspicuam, *partim* ex tristi exilio, quo citius, quam cogitabant, erant puniendi, demonstrat, quam intempestivum esset omne illud gaudium, quantoque magis luctus iis conveniret; *prius* fit *vers. 1.*, *posterius*, five comminatio malorum, quibus Deus, eorum impietatem mox ulturus, eorum gaudia in acerbum luc-

luctum converteret, omnemque dies festos agendi occasionem iis eriperet, habetur *vers 2—6.*

In priori parte (α) occurrit seria dehortatio, quæ simul est reprehensio intemperativæ, atque etiam profanæ, lætitiæ, cui populus, tempore mesfis, indulgebat: *Ne læteris ô Israël,* לִי לֵאד *ad choreas, five choreas agitando*, ut vulgo vertitur, & recte quidem, nisi pro לֵאד *ad*, nunc etiam legendum sit לֵאד *ne*, atque adeo לִי pro *imperat.* habendum, *ne exsulta*, ad quem modum Græca versio eleganter dedit: Μὴ χαῖρε Ἰσραὴλ, μὴδὲ εὐφραίνῃς, καθὼς οἱ λαοί. De solenni vero lætitia, quæ mesfi atque vindemiæ apud veteres erat propria, utrumque נִמְשׁ & לִי, quod posterius *saltationem & choreas* infert, speciatim & absolute hic adhibetur, plane, ut factum quoque in illo *Jes. xvi: 10, auferetur lætitia, & exultatio ex arvo*, ubi propterea, per Metonym. *adjuncti*, pro ipsa *messe* auferenda ponitur. Ipsam quidem illam lætitiā per se Deo minime displicuisse, contra Israëlī expresse permisam, & sæpe etiam, inter alias benedictiones Divinis, promisam fuisse, e. g. *Jer. xxxv: 4, 5* satis constat; hic autem reprehenditur, quod eam peragerent כְּעַמִּים *more gentium*, id est in honorem falsorum Deorum, D d d quos

quos ethnici, tanquam lætitiæ datores, ob-
latis frugum primitiis colebant, & ejusmo-
di ritibus, quibus illi sacra sua contamina-
bant, quod (β) addita illa ratio in altero
membro, satis declarat: *nam scortatus es a
Deo tuo*, five, quæ vis est hujus formu-
læ, vid. supra p. 73, scortatione tua, tam
proprie, quam figurate, sic dicta, a Deo de-
fecisti, *amasti mercedem meretriciam super
omnibus areis frumenti*; ipsa nempe agro-
rum fertilitas figurate dicitur *merces mere-
tricia*, ut vidimus ad *Hof. II: 11* quod eam
pro præmio suæ idololatriæ habebant, si-
mul autem hoc nomine magis proprie no-
tantur impuræ libidines quibus idololatræ
in honorem Deorum, in ipsis agris, five
areis frumenti, quæ sub dio esse solebant,
dato sacris scortis præmio, operam dabant,
unde illud *Julii Firmici*. (a) in impura is-
torum sacra convitium: *pone propter fru-
ges vota reddi numinibus, quid addis inces-
tum, quid adulterium &c.*

Profanæ itaque ejusmodi lætitiæ vates a-
cerbum luctum in seqq. opponit, in quem
Deus illam converteret; *tam* auferendo
per sterilitatem, atque vastationem hostium
adfluentiam & ubertatem bonorum atque de-
liciarum hujus vitæ, qua turpiter fuerant
abu-

(a) *De errore profan. relig. p. 4. fq.*

abusi, quamque falsis Diis, veluti mercedem suæ idololatriæ, acceptam ferebant; quo spectat *vers* 2, *area & torcular eos non pascet, mustumque perfidum in eos erit, sive spem vinitorum fallat*, in quo nihil est, quod cura nostra indigeat, præsertim si conferatur locus geminus *Cap. II: 11. quam etiam per triste exilium, vers. 3. Non permanebunt*, secus atque cogitabant, in *terra Jehovæ*; Cananæa quippe, Deo sacra (a), multis nominibus ei propria, & sub ejus auspiciis, præ omnibus aliis, maxime beata & florentissima regione, quæ graviter hoc nomine nunc appellatur, *cum* ad augendam exilii ipsius, quo tali ex terra, Deo olim tam dilecta, expellerentur, acerbitatem, *tum* etiam ad hujus supplicii justitiam inde demonstrandam, cum ejusmodi terra, vero Deo consecrata, sanctior esset, quam ut tam impuros idololatrias ferret, ex ea potius ejiciendos, imo, quæ formula est Mosaica *Lev. XVIII: 28*, evomendos. Quod enim de ipsorum exilio hæc sententia, *non permanebunt in terra Jeh.* accipi debeat, satis ostendit altera illa, quæ mox additur: *Ephraim revertetur in Aegyptum, & in As-*
D d d 2

(a) Conf. qui pluribus hujus denominationis causas exposuit, *Cl. Vitringa* ad *Jes. XIV: 1.*

Asfyria cibo immundo vescantur, id est, pars populi, metu hostium, fugiet in Aegyptum, ibique simul veniet in alteram servitutem Aegyptiacam, priori similem, ut supra, viii: 13. pars in Asfyriam deportabitur, cujus status miseriam, phrasis hic adhibita, quod ibi *vescerentur cibo immundo*, graviter exprimit; infert enim, iis deinceps extra terram sanctam vivendum fore in regione peregrina, ubi differentia ciborum, lege Mos. præscripta, observari non posset, nec primitiæ, per quas reliqui cibi sancti & puri fieri censebantur, rite offerri, sed *communi* cibo, eoque facile ex usu cum profanis gentibus, quibuscum viverent, polluendo, cogerentur uti; cujusmodi formulam, ad exilii hujus acerbitalatem exprimendam, quoque adhibitam reperi-
mus, *Ezech. iv: 13.*

Pergit autem noster in ea exaggeranda *versu 4—6.* ubi v. 4. alia, eaque gravior adhuc, ratio sese offert, qua cibus eorum omnis pro *polluto* habendus foret: *Non libabunt Jehovæ vinum, nec dulcia illi erunt eorum sacrificia; ut panis dolorum ipsis erunt, de quo qui comederit, polluitur; nam cibus, ipsis proprius, non veniet ad domum Jehovæ.* His enim verbis exfulum status comparatur cum eo, in quo per mores & leges
Ju-

Judæorum illi erant positi, qui mortuum propinquum lugebant, aut circa mortuum quovis modo fuerant occupati; hi nimirum habebantur immundi, & quicquid attingerent, ipsos etiam cibos, polluebant (*a*), ab æde vero sacra propterea removebantur, nec ad sacrificia offerenda, aut festorum solennia, non nisi a puris celebranda, admittebantur, sed domi sedebant in squallore, scissis vestibus, pulvere & cinere conspersi, atque ab omni cibo lautiori abstinentes. Dum itaque Propheta talem statum Israëlitis in exilium Asfyr. expulsis tribuit, ipsamque adeo eorum rempublicam, ab hostibus everfam, veluti cadaver aliquod considerat, cujus interitus omnes luctu & moerore impleret, simul ob oculos ponit sub hac imagine omnem istius exilii acerbicatem, quo durante continuo sensu suæ miseriæ conficerentur, atque præterea a Deo haberentur immundi, ideoque ab omni usu rerum sacrarum, & sacrificiorum, quibus eum placarent, non minus remoti vivere deberent, quam, qui luctu, & cadaveris contactu sint polluti: ad istam acerbicatem exilii, qua sacris patriis essent privati, spectat illa formula; qualem etiam ha-

D d d 3

be-

(a) Vid. Num. xix: 14, 22. Deut. xxvi: 14. Hagg. ii: 14.

bemus, *Ier. vi: 20. non libabunt Iehovæ vinum, nec sacrificia eorum ipsi erunt suavia*, quomodo supra, in eodem argumento *iii: 4. dicebantur mansuri sine altari, sine sacrificiis*; ejus autem rei ratio ex eo mox repetitur, quia omnia, quæ in illo statu offerre vellent, sacrificia, forent ipsis, *ut panis dolorum*, id est, ipsis relinquenda, ut pote Deo æque invisa, ac cibus ille vilis & immundus, quo domi in luctu & squalore sedentes vescantur, & se atque alios contaminent; talis quippe cibus lugentium pollutus per *לֶחֶם אֲנִים*, *panem dolorum*, intelligendus; non, quod passim volunt interpretes (a), post *Hieron. epulæ funebres*, sive *νεκροδειπνον*, quod ad consolandos defuncti amicos, finito demum luctu, institui solebat, ideoque ab hac imagine alienum est.

Eodem tendit altera formula; *nam, si ve, profecto ad ædem Ieh. non veniet cibus לֶחֶם אֲנִים*, ipsis, qui polluti censeantur, proprius, ideoque tanquam immundus, ab æde sacra longe removendus; sic certe *לֶחֶם אֲנִים* ex vi ejus reciproca nunc malim accipere, quam cum *Junio, Tremellio, Markio*, aliisque reddere, *propter cadaver ipsorum*;
nam,

(a) Vid. *Garmanni Diss. de pane lugentium*, insertam *Thesauro Ikeniano* t. i. p. 1029 sqq.

nam, etsi *שחי* aliquando peculiari hoc usu, pro *cadavere*, positum reperiatur, nunquam tamen integra formula *שחי* sic adhibetur, & consuetus ille usus reciprocus sententiam, hoc loco satis efficit rotundam, quippe graviter significans, id unum sufficere, ad omnes eorum cibos, qui cæteroque per primitias, decimas, aliasque oblationes Deo rite consecrari solebant, repudiandos, quod ipsis, in isto luctu constitutis, perque eum pollutis, essent peculiare, & ad eorum vitam, misere sustentandam, adhiberentur.

Præter hanc ereptam exfulibus rite sacrificandi facultatem, addit etiam illam *festam* legitime celebrandi, vers. 5: *quid facietis die conventus solennis, & die festo Jehovæ?* q. d. etiamsi festi dies, publica lætitia celebrandi, suo quisque tempore, redeant, vobis tamen, immundis, & in luctu jacentibus festi non erunt, nec a talibus rite peragi poterunt; sed cesfabunt in exilio Asfyriaco; quomodo convenit hæc interrogatio cum comminatione supra facta, Cap. II: 10, & simul opposita est effusæ isti lætitiæ, qua solennes ferias, hoc ipso tempore, post messem finitam obibant, quamque sibi sæpe redituram falso sperabant.

Cum

Cum autem de aliis, qui in *Aegyptum* fugerent, paulo ante, *vers.* 3. locutus esset, ad eos redit, *vers.* 6. omnemque iis spem adimit redeundi in patriam: *quando ecce abierunt* præcipiti fuga, qualem verbum הלך speciatim infert, *ab incursione hostili, Aegyptus eos colliget; Memphis eos sepeliet; quod carum est ob pretium ab ipsis datum, possidebit carduus, spinæ succrescent in tentoriis eorum.* Significatur, eos in Aegypto minime salutem, quam speraverant, sed contra, exitium reperturos esse, ibique perituros, tam fame, aut peste, quam gladio, quo fieret, ut ipsi etiam fundi, carius ab ipsis emti, suis incolis sublatis, vastati jacerent, & spinæ in iis, velut in locis desolatis, copiose succrescerent; hoc enim designat phrasis Hebr. in fine hujus vers. quæ proprie sonat: *quod ad desiderabile propter argentum eorum, id est, possessiones, magno pretio comparatas ideoque charas, veluti agros fertiliores; carduus id possidebit* ubi adf. plur. כן ad מחסר collective sumendum respicit.

Quod autem ad primam formulam משר הלכו magnus quidem *Schultens.* (a) eam olim reddidit: *heu fame perierunt*, idque in suam,

(a) In *Operibus Minoribus* p. 330.

suam, quam dedit versionem, recepit *Cl. Dathius*, sed nulla est necessitas, quæ nos hic abducatur a consueta significatione vocis *שׁ*, qua pasim *incurfionem hostilem*, a verbo *שׁר* vehementius *incurfavit*, hinc *vastavit*, denotat ut supra quoque eam habuimus, *Cap. vii: 13*. Contra illa unice hic quadrat, quia respicitur ad exfules illos Ephraimiticos, qui metu *incurfionis Asfyr*. præcipite fuga, in Aegyptum sese subducerent, ut dictum fuerat *vers. 3*. sed quibus nunc interitus in ea regione prædicatur, quandoquidem *Aegyptus*, ipsa a Babyloniis & Persis vastanda, eos colligeret, nempe, *ad sepulturam*, quomodo *קבר* itidem sumitur, *Ezech. xxix: 5*, & hic etiam sumi debere, demonstrat, quod mox *ἐξηγησεως* causa additur; *Memphis eos sepeliet* *מ* Hebræis dicta, sive, ut alias scribitur, *מ*, quod utrumque ortum est ex pleniori *מ* *م*, quomodo adhuc Arabes Metropolin hanc superioris Aegypti quæ alias *Alkahira* (a) dicitur, appellant. Hic autem per consuetam *Synecd.* sumitur pro tota illa Aegypti parte, in quam se reciperent exfules ex x tribubus, & se deinceps, excisa Hieros. reliquiæ Judæorum

E e e

quo-

(a) Vid. *Indicem Geogr. in Vit. Saladini* in voce *Misr*, *Alkabira*.

quoque contulisse leguntur, *Jer.* XLIV: 1
quare non dubitandum, quin iis inter-
mixti Ephraimitæ, jam ante in Aegyptum
delati, eodem fati genere perierint, quod
l. cit. Judæis similem in modum denun-
tium videmus.

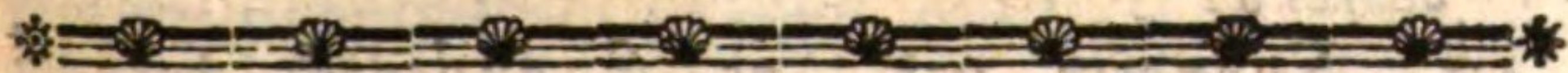

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT IX: 7—17.

7. *Venerunt dies animadversionis; venerunt dies retributionis; experientur (id) Israëlæ, stultus est Propheta, furibundus, qui afflatam divinum sibi arrogat; super magnitudinem iniquitatis tuæ aucta quoque est obstinatio.*
8. *Insidiatur Ephraim Deo meo; Propheta laqueus aucupis est super omnibus viis ejus; obstinatio in familia Dei sui.*
9. *Profunde corrupti sunt, veluti tempore*
E e e 2
Gi.

*Gibea ; recordabitur iniquitatis eorum,
puniat peccata eorum.*

10. *Sicut uvas inveni in deserto Israëlem,
sicut primitias ficus adhuc recentes vidi
maiores vestros. Isti adierunt Baäl-Peo-
rem, seque consecrarunt pudendo isti idolo,
atque abominabiles facti sunt, sicut amor
eorum.*

11. *Quod ad Ephraimum ; instar volucris
avolabit ejus gravitas ; sublato partu, &
utero, & conceptu.*

12. *Nam, etsi educaverint filios suos, ta-
men orbos eos reddam, ut desinant homi-
nes ; imo etiam vae illis, quando ab iis re-
cessero !*

13. *Ephraim est, ac si viderem petram
plantatam in amoeno tractu, & Ephra-
im debeat filios suos ad occisorem edu-
cere.*

14. *Da ipsis Jheova ! quid dabis ? da ipsis
uterum abortientem, & ubera flaccida.*

15. *Consummatio malitiæ eorum in Gilgale
est ; profecto ibi eos odi ; propter maliti-
am facinorum eorum domo mea eos expel-
lam ; non pergam eos amare ; omnes prin-
cipes eorum sunt refractarii.*

16. *Percussus est Ephraim ; radix eorum
exaruit ; germen non facient ; etiam, quan-
do gignent, occidam desideratos foetus
ventris eorum.*

7. *Rejiciet eos Deus meus; quia ei non obediverunt, vagi exsules erunt inter gentes.*

A *versu* 7 novam incipere concionem, quæ ad finem usque *Cap.* continuatur, probabile fit tam ex ejus argumento, quodammodo diverso ab isto præcedentis; quam ex subito atque abrupto isto exordio, *versu* 7. *venerunt dies visitationis &c.* ex quo simul apparet, editum esse hoc oraculum, quando prope aberat tempus vindictæ divinæ, quo per Assyrios regnum x tribuum penitus destrueretur, atque adeo populus, tam diu delusus Pseudo-prophe-
tarum promissis, eorum vanitatem, Divinarum contra comminationum veritatem ipso usu nolens volens jam experiretur. Oppositus enim est hic sermo vanis illis falso-
rum Prophetarum blanditiis, quibus populum spe meliorum temporum lactabant, & in sua impietate confirmabant; quare noster in contrarium exitii imminentis certitudinem magna cum adseveratione iis objicit, ejusque causam ex pertinacia populi penitus corrupti, eaque in dies magis aucta, derivandam esse docet. Quæ ipsa constituunt argumentum prioris pericopæ, quæ habetur *vers.* 7—10. dum altera magis versatur in exaggerando exitio iis imminente; a *vers.* 11 usque ad finem Capituli.

A. In priori illa parte (*) redarguit falsos illos Prophetas, & simul ipsum populum, cui fucum fecerant, initio vers. 7. *Venerunt dies animadversionis; venerunt dies retributionis; experientur Israëlita; fatuus est propheta, furibundus vir spiritus; q. d. Ecce adest summa dies & ineluctabile illud tempus vindictæ divinæ toties denuntiatum; sentitis nunc pressi & in angustias coacti ab hostibus Assyriis, idque magis adhuc sentietis, quam veræ essent illæ comminationes a longo tempore, Dei nomine, vobis identidem factæ; quicquid in contrarium vobis persuadere conati sunt vestri prophetae, quasi nihil metuendum foret ab Assyriorum copiis, id vanum falsumque esse ipso eventu cognoscitis, idque simul demonstrat, vates istos, quibus fidem temere habuistis, tanquam viris prudentioribus, & Divino spiritu actis, nihil minus esse, quam tales, sed stultos & insanientes.*

Nihil hic difficile; ad vim tamen & elegantiam dictionis eo melius percipiendam, observemus (i) gravem esse formulam *דעו ישראל* namque *דעו* cognoscere, ex singulari usu, quam alibi (a) sæpius habet, nunc valet, *experiri malum prædictum*, five supplicium sententia iudiciiis definit.

(a) Conf. *Jud. xvi: 21. Ezech. xxv: 14. & supra Hos. v: 9.*

finitum, idque in omni sua acerbitate ac gravitate; qua ratione per se plenum hoc est effatum, & stylo pathetico vatis nostri maxime consentaneum, *cognoscet Israël*, id est ipso experimento persentiscet poenas a Deo iudice decretas, & denuntiatas; quam vim nimis extenuant, qui cum *Cl. Markio, Dathio* aliisque, subaudita particula ך, verbum ץ cum sequenti membro construunt, atque adeo reddunt: *cognoscet Israël, stultum esse prophetam*.

(2) *prophetam & virum spiritus*, collective sumi debere atque positos hic esse pro iis, qui videri volebant prophetæ, cum non essent, atque *spiritum*, id est spiritus divini afflatum jactabant, sibi que temere arrogabant.

(3) dum quisque eorum dicitur *stultus & insaniens* παγεξεννῶς, quomodo Hebr. ץשׁו apte expresferunt םי ם, id fieri per figuram ex ambiguo, cum insigni acumine conjunctam, namque *furor* ille, qui veris vatibus, propter gestus & motus extraordinarios, quibus oracula sua subinde proferebant, bono quodam sensu tribui solebat, his pseudo prophetis proprie, atque adeo maximo cum contentu adscribitur. Credebantur nempe vates numinis adflatu in furorem & extasim rapi, (unde παρῖνος Græcis interdum est *divinus, numine adflatus*; item

item *furens* apud Latinos, ut in illo *Virgilii Aen.* II. 315.

Infelix, qui non sponsæ præcepta FURENTIS

Audierit, id est, interprete *Servio*, *Cassandræ vaticinantis*. Ex quo fonte nata mihi videtur antiquissima illa opinio, quæ etiam nunc regnat in Oriente, hominem insanientem, quem proprie *genio quodam agitatum & obsessum* appellant Arabes, Deo sacrum, nec facile violandum esse, qualis opinio salutis fuit *Davidi*, in aula *Achimelchi*, insaniam ejusmodi callide simulanti; *furentes* itaque dicuntur illi pseudo prophetæ *Israëlitici*, ex parte quidem, quod simulato habitu exstatico videri volebant numinis pleni, sed proprie præterea, ut significetur, eos nunc ipsa re deprehendi fatuos, qui populo, jam pereunti, stultissimis suis oraculis, nil, nisi pacem & felicitatem, promiserant; quomodo in loco gemino *Jer.* XXIX. 26 utraque illa vis hujus vocis itidem conjuncta reperitur de eo, qui, cum Prophetarum more in exstasi esset raptus, habendus tamen sit pro vere infano, a quo, pro oraculis, nil nisi emotæ mentis ineptias, facile contemnendas, expectes.

Sequitur hinc, (e) usque ad *vers.* III. acerba expositulatio vatis nostri de civi-
um

um suorum, cum falsis Prophetis facientium, gravissima corruptione, cujus generalis quædam proposito (α) habetur reliqua parte *versus 7; super magnitudinem iniquitatis tuæ aucta quoque est obstinatio*; quomodo nemo Hebraismi paulo peritior nolit locum nunc mecum potius vertere, quam, ut factum est ab antiquioribus & Vulgato interprete: *propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiae*, vel, cum plerisque recentioribus: *propter multitudinem iniq. tuæ odium etiam magnum est*; nam utraque ratione sententia efficitur nec satis plena, nec nervosa, sed ambigua & jejuna; certe cujusnam sit illud *odium*, utrum Dei in populum, an hujus in Deum, in incerto relinquitur, & ipsi dubitant interpretes, sed fraudi his fuit *præpositio* לַי, ejusque vulgaris usus, quo *propter* significat, ab hoc autem loco plane alienus, cujus universa constitutio postulat, ut לַי per *super* exponatur, idque ea vi nunc accipiatur, qua sæpe alias לַי *super* poni solet pro *præter*, ad exprimendam accessionem alterius, quod alteri, veluti cumulus, adjicitur, ut in illo *Ezech. xvi: 37. colligam omnes, quos dilexisti לַי super omnes, quos odisti*; id est, præter inimicos, ipsos etiam tuos amicos; qui te junctis viribus impugnent; nec non *Exod. xxxv: 22 veniebant*

viri super mulieres; id est *viri pariter, atque mulieres*. Ex hac itaque vi præpositi-
onis לַי ad cætera populi crimina graviter
dicitur instar cumuli plenioris accessisse
ejusdem מַשְׁמַשׁ, quod derivatum, uno hoc
loco, & versu seq. duntaxat obvium, in
Græca versione, magis ex conjectura, quam
certo consilio, expresum est per *μαύλαν*,
aut, secundum alium interpretem, per
ἐκστασιν, rectius ab *Aquila*, per *ἐγκότησιν*; est
autem a מַשׁ, cujus propriam notionem
positam fuisse in *obstructione, obturatione*,
ut nulla rima appareat, fatis demonstrat
communis ejus origo cum מַשׁ & מַשׁ,
hac ipsa proprietate, unde fluxit usus ille
secundarius *occludendi*, crebro in S. Codi-
ce redeuntibus; proprie itaque nostrum
מַשְׁמַשׁ, sonat *obstructionem*, quæ sponte
translata fuit ad animum, sive in odio im-
placabili, sive in vitiis, & contumacia se-
met ita *obstantem*, ut omnis aditus ad re-
conciliationem, aut emendationem obstruc-
tus quasi sit & præclusus, quæ vis tam nos-
tro loco, quam mox sequenti, mirifice con-
venit, ad vehementem Israëuitarum hujus
temporis obstinationem exprimendam, qua
reliquam suam malitiam cumulabant, duc-
tique falsorum Prophetarum consiliis & le-
nociniis, adversus omnia Dei monita & mi-
nus

nas animum suum magis magisque confirmabant, & quasi oppilabant.

(s) Confirmat illam expostulationem, ducto argumento, *partim* a præsenti ipsorum nequitia, *vers.* 8, & 9. *partim* ab illa, quam olim, & in ipsa sua origine jam demonstraverant, *vers.* 10. Quod ad *prius*, præsentem eorum nequitiam demonstrat (1) ex maligno ipsorum animo in Deum *vers.* 8. *Insidiatur Ephraim Deo meo*, five, si ad verbum reddas, *speculatorem agit Ephraim adversus Deum meum; Propheta laqueus aucupis est super omnibus viis ejus, obstinatio in domo, five familia, Dei sui*; quo figurato sermone significatur, tantam nunc esse tam populi, quam Prophetarum, temere sibi id nominis fumentium, malignitatem, ut populus Ephraimiticus ipsum Deum, per *Hoseam* loquentem, pro hoste suo haberet, cujus oracula & vias velut ex insidiis observabat, an aliquid deprehendere in iis posset, unde argumentum caperent Deum, quasi falsa prædixisset, aut injuriæ, infimulandi, idque faceret ad exemplum & auctoritate falsorum Prophetarum, minis a Deo factis sua consilia subdole opponentium, quibus exitium, reipublicæ Israëliticæ Dei nomine denunti-atum, averterent, atque adeo efficerent, ut, cum longe alia evenirent, quam Deus

eventura prædixerat, hic in persona prophetæ sui, *Hosæ*, veluti *laqueo aucupis*, ex quo se non posset expedire, captus, & in mendacio deprehensus teneretur, ea vero ratione istos magis magisque a Deo abalienari, & quamvis adhuc essent in domo atque familia Dei, quem *suum* appellabant, animum tamen obstinatum in ipsum demonstrare, quo illi, tanquam hosti suo, insidiabantur, omnemque ei illudendi occasionem studiose captabant.

Paraphraseos hujus ratio ex ipsa, quam dedi, versione sponte potest intelligi, quare opus tantum est, ut paucis eam confirmemus, textumque Hebraicum ab obscuritate, qua premi plerisque visus est, liberemus. Illa autem maxime pendet ex prima formula צוֹפֵה אֶפְרַיִם עַם אֱלֹהֵי, quæ vulgo minus dextre accepta incredibilem peperit interpretandi diversitatem, a *Cl. Markio Comment. in Hos.* p. 411 sqq. diligenter, ut solet, expositam, & inde, si placet, repetendam.

Novam quidem hujus loci interpretationem proposuit *Cl. Lackemacherus Observat. Parte V. Observ. II. de Ephraïmo speculari cum Deo*, ubi per eum intelligi vult Regem Israëliticum, mercede vates conducen-
tem, ut ad ipsius mentem atque voluntatem oracula confingerent, eademque pro
divi-

divinis plebi imprudenti obtruderent; sed ad ejusmodi sententiam ex loco nostro exprimendam nimio artificio, quam ut vera esse possit, opus est, quale illud est, quo fumit, quod nullo exemplo demonstrari potest, *Ephraïm* pro Rege ex Ephraïmitis oriundo nunc esse positum, cum tamen id nomen apud Hoseam sive populum x tribuum, quarum *Ephraïmitio* caput erat, sive ipsam hanc tribum constanter designet. Aliam viam ingressus est Cl. Dathius in nupera eaque elegantiori Hoseæ versione, ubi locum nostrum reddidit: *Ephraïmitæ, præter Deum meum, alia auxilia spectant*, quæ sententia quoque fuit Cl. Jo. Henr. Michaëlis in notis ad h. l. Bibliis Hebr. Edit. Halensis subjectis; sed hæc etiam interpretatio deferenda mihi videtur; quamvis enim verbum *הפץ* in unico loco, *Thren. iv: 17* ad quem uterque Vir D. provocat, eam potestatem haberet, *aliorum auxilia anquirendi*, quippe constructum cum præpos. *ל* alia tamen ejus est ratio in nostro loco, ubi absolute positum, & quidem in partic. ad actum continuatum exprimendum retinet consuetam *speculandi* notionem, idque eo magis, quia eam postulat metaphora ab *insidiatore* desumta, ut ex imagine *laquei* & *aucupis* mox addita manifestum est, ad quam efficiendam illa *speculandi* no-

tio se sponte porrigit, atque alibi etiam translata reperitur, veluti *Pf.* xxxvii: 32, cum *insidientis* sit, ex loco occulto prospectare, atque adversario securo imminere. Unice itaque convenit præsenti imagini vertere: *Ephraim speculatorem agit*, & cum hoc in malam partem positum sit, additam præpositionem *כַּיִן* juxta, penes, sic quoque accipere ex illa *adversandi* usu, quem sæpe alias (a) habet æque ac *כַּיִן*, unde *כַּיִן* apud me hostilem vim induit, & *adversus* significat, *Job.* vi: 4. & x: 17. Neque hic negligenda est vis pronominis *meus* in voce *כַּיִן* *adversus Deum meum*, Deum nempe *Hosæ*, id est, per eum, tanquam verum suum nuntium, loquentem, & oracula sua de interitu reipublicæ *Israëlit.* fundentem, prorsus ut in illo *Jes.* lvii: 21. *Impii pacem non habent, dicit Deus meus*, id est, Deus *Jesaiæ*, & hujus ore certas illas minas denuntians, oppositæ ad falsos prophetas, qui, cum pacem ipsis impiis pollicerentur, ad Deum tanquam suum, aut vaticiniorum suorum auctorem provocare minime poterant. Hinc enim id ipsum optime intelligitur, in quo Deo insidiosè adversarentur *Ephraimitæ*, quatenus

(a) Conf. *Pf.* xciv: 16. *Proverb.* xxx: 31. & quæ de hoc usu monuit *Cl. Schult.* in *Comment.* ad *Proverb.* p. 492.

nus nempe sese opponebant Deo, non simpliciter, sed *Deo Hoseæ*, five oraculis, Dei iussu & adflatu prolatis.

Reliqua per se satis plana sunt, modo notemus, clausulam illum aculeatam *obstinatio in domo Dei sui*, in qua eadem vox *הבית* quam versu præced. habuimus, repetitur, ad utrosque, tam populum, quam pseudo-prophetas redire, *domumque Dei* dici regionem Israëliticam, eodem modo, quo supra *Cap. VIII: 1.* & mox *IX: 15.* quia talis habebatur, quamdiu in exilium nondum erant depulsi, nec penitus adhuc disoluta erat relatio Dei, tanquam Regis & mariti, ad hunc populum; quare hoc additum esse facile intelligitur ad exaggerandam obstinationis istius malignitatem, quippe admisæ, cum adhuc essent in domo atque familia Dei, eumque *suum* appellarent.

(2) Præsentem illam populi nequitiam præterea demonstrat ex moribus ejus turpissimis: *versu 9. Profunde corrupti sunt*, ut Hebraismus sonat, de quo vid. supra ad *Cap. v: 2*, collato *Jes. xxxi: 6. profundarunt, semet corruperunt, ut tempore Gibeæ*; id est, tam disoluti perditique sunt ejus mores, quam erant, cum contigit famosa illa historia *Gibeitarum*, quam legimus *Jud. xix. sq.* Ratio autem hujus comparationis ex eo maxime est repetenda, (1) quod quævis

vis scelera, ut illo tempore, sic nunc etiam, idque impune susciperentur, & speciatim similis regnaret foedæ nefandæque libidinis impetus, atque ille erat, cujus exemplum loco laudato consignatum est, eoque magis huc quadrat, quo frequentius noster solet populi idololatriam, cum usu impuræ libidinis ut plurimum conjunctam, cum *scortatione* conferre (2) ex incredibili pertinacia, qua, sicut olim Benjaminitæ, etsi fraterne moniti, nunc etiam Ephraimitarum populus, sæpe & serio reprehensus sua flagitia propugnare pergebat, & omnes minas Dei nomine sibi factas, spernebat (3) ex simili exitu, cum tantam populi depravationem sequeretur universæ reipublicæ excidium, ad exemplum tribus Benjaminiticæ, severe tandem punitæ, atque, paucis exceptis, penitus deletæ; quare mox expresse additur, *recordabitur Deus*, ut olim fecerat in causa illa Benjaminitica, *iniquitatis eorum; animadvertet*, sive puniet, & quidem severe, pro ratione tantæ, ac tam desperatæ nequitiae, *peccata eorum*.

(b) Quo magis autem demonstraret Propheta, quam inveterata & alte insita esset civium suorum pravitas, Dei verbis usus adscendit ad primam hujus populi ætatem, in ipsa sua origine, cum optima quæque videbantur ab eo sperari posse, in turpissimam

simam idololatriam prolapsi, ejusque contagione jam tum inquinati *vers. 10. Sicut uvas inveni in deserto Israëlem, sicut primitias in ficu adhuc recentes vidi majores vestros. Illi ipsi adierunt Baäl-Peorem, seque consecrarunt pudendo isti idolo, atque abominabiles facti sunt, sicut amor eorum.*

(a) In priori hujus pericopæ membro, gens Israëlitica, qualis olim erat in *deserto* Arabiae, post exitum ex Aegypto, pulcre comparatur cum *uvīs*, iisque præstantioribus, ut sunt ענבים *uvæ purpureæ*, & cum *ficubus recentioribus, præcocibus*, quæ בכורה dici solent, & reliquis erant dulciores, quare expresse, inter ficus, laudantur *præcoces* in illo *Jer. xxiv: 2; ficus valde suaves instar præcocium ficuum*, quo de genere plura dedit *Cl. Celsius Hierobot. Part. II. p. 375 sq.* Tales vero *uvæ* aut *ficus*, quibus prima sua & illibata suavitas adhuc inest, proverbiali locutione Hebræorum (a), figurare solent præstantioris indolis hominis, generoso virtutis atque probitatis succo abundantes, eoque nomine bonis omnibus probatos, & amatos; vid. *Math. vii: 16. Jer. xxiv: 1. Mich. vii: 1.*

Hinc factum, ut multi interpretes in evolvenda hac comparatione existimarent,

G g g

Isra-

(a) Conf. *Drusius Proverb. Clasf. I. L. III. n. 57 sq.*

Israëlem hic spectari in primis suis conditoribus, quos *patriarchas* vocamus, generosa sua indole, ac pietatis laude maxime celebratis; sed abhorret ea ratio a vera indole propositæ sententiæ, namque sermo nunc est de Israële, qualis erat eo tempore, quo versabatur in *deserto*, cujus mentio propterea expresse hic addita est; nec longe petenda nobis erit vera ratio præsentis similitudinis, modo cogitemus, nomine *Israëlis* & *majorum* ejus speciatim nunc designari novam illam progeniem, quæ in locum prioris, in deserto post errores 40 annorum extinctæ, succrevit; ad hanc enim omnino recentem plenamque juvenilis succi sponte nos ducit simile *ficus recentis*, ac *præcocis*; hæc autem conferri merito poterat cum uvis & ficubus præstantioribus; quatenus ab ea singulari Dei cura, enutrita, & adhuc illibata, optima quæque, Deo grata & jucunda, videbantur expectanda, quæ certe ratio plurimum valet ad acerbicatem mox sequentis reprehensionis, qua tantam spem statim irritam fecisse dicitur, eo plenius percipiendam.

Accedit altera, eaque præcipua ratio comparisonis, posita in singulari adfectu Dei erga hunc populum, & modo agendi cum eo, quam ipse indicat, dum dicit, se novam illam progeniem *invenisse* & *vis-*
dis-

disse, velut uvas generosas, & ficus præcoces; quas qui invenit viator, valde gratas & acceptas habet, avide appetit, & in suum usum decerpit; conf. *Jes.* xxviii: 4. namque simili modo Deus in deliciis eam habuit, sibi expetiit, ex aliis gentibus decerpfit, sibi que propriam ac peculiarem fecit, ut ex historia Sacra satis constat.

(β) Quam indigne vero se jam tum gesserit gens ista Deo tam chara, in ipsis illis primordiis, bonæ spei plenissimis, in turpem idololatriam prolapsa, & per eam Deo detestabilis facta, sequenti membro subjicitur; cujus duæ priores formulæ; *conven-erunt Baäl-Peorem, & se pudendo isti Deo consecarunt*, grave crimen a nova illa Israëlitarum progenie admisum, & ex historia S. *Num.* xxv satis notum; ultima vero, *atque abominabiles facti sunt, sicut amor eorum*, illius criminis tristem effectum designant.

Priorem formulam, qua crimen exprimitur, באו בעל פער simpliciter verto: *ad-erunt Baäl-Peorem*, Deum illum Moabiticum, qui sol videtur fuisse, a monte *Pe-or*, in quo colebatur, id nomen adeptus, ad ejus sacra, more Moäbitarum, celebranda; quomodo *venire ad Deum Jer.* ii: 31 valet eum religionis causa adire, seque ei, tanquam Deo, ac Domino, mancipare, ni-

mii certe mihi videntur, qui specialem illum usum, ex quo *נכנס* *intrare*, de concubitu, & quidem illicito, aut meretriciio veluti *Pf. LI: 1. 2 Sam. III: 1.* sæpe ponitur, hic etiam observari volunt, atque ita respici ad stupra, quibus vulgo putant, sacra ista Baälis constituisse. Namque tota illa opinio, quasi scortando ea sacra fuerint peracta, & numen hoc idem fuerit cum *Priapo*, insulsis nititur Rabbinorum, ex quibus *Hieron.* ad h. l. sua deprompsit, commentis, & fatendum cum magno *Selden*, nihil ea de re ex historia hujus peccati, *Num. xxv*, demonstrari posse, quippe quæ docet quidem, Israëlitas scortorum illecebris ad istam idololatriam pellectos fuisse, ipsum vero Baälis cultum in scortatione minime ponit, sed in eo duntaxat, quod ipsi sacrificaverint, & victimas ei oblatas comederint. Conf. quæ in eandem sententiam scripsit *Cl. Venema* ad *Pf. cvi.* p. 576.

Altera phrasis, quæ priorem explicat, & amplificat, habet: *וְשֵׁמֶת כִּשְׁפָה* *semet consecraverunt pudori isti*, five *pudendo isti idolo*; sic enim *כִּשְׁפָה* *pudor* in S. literis per Meton. solet poni pro Deo quovis fictitio, quod talis, fecus ac fit in cultu veri Dei, spem suorum turpiter destituat, iisque confusionem & ignominiam adferat, qua
de

de causa id nominis speciatim datum reperimus *Baäli*, ut videre est *Jer.* xi: 13. & in permutatione nominis *Jerubbaäl* cum *Jerubboseth*, vel *Esbaäl*, cum *Isboseth*.

Verbum vero נזר *cujus vis ex usu in Naziræorum religione satis nota, graviter hic adhibitum, quippe significans, eos se, veluti sancta voti religione, per certos ritus, in ejus cultu usitatos, isti pudendo Deo consecrasse, quomodo convenit cum signata illa formula, copulaverunt se Baäl-Peori, Num. xxv: 3. & Ps. cvi: 28. quibus tamen in locis non alii ritus, quibus id fecerint, memorantur, quam quod in ejus honorem se incurvaverint, victimas ei obtulerint, eaque εἰδωλόθυτα, per quæ censebantur in communionem cum ipso numine venire, eique arctissime obstringi cederint.*

Ex ipso quidem verbo nostro נזר *Cl. Vitranga ad Jhes. xv. p. 605. singularem quendam ritum præterea hic usu venisse colligit, positum, ut putat, in capillitio in orbem tonso, quo ritu ut Moäbitas se Diis suis devovisse demonstraret, ibidem provocat ad locum Jer. ix: 26. sed infeliciter id cēssit viro magno; nam quod ibi Arabes, Moäbitis additi, dicuntur נזר וצפ, sive, ut vulgo reddi solet, amputati extre-*

mitate, a cæsarie eorum adtonsa minime debet repeti, ut multorum fert opinio, ipsius etiam *Cl. Venema* ad h. l. & bina alia Jeremiæ, ubi eadem formula redit, sed eos significat, ut abunde demonstravit *Cl. Scheidius* (a) *qui agminatim vagantur*, quæ vera est, & omnibus perspicua Arabum Scenitarum descriptio.

In ultima formula, qua tristis istius peccati effectus notatur, nihil occurrit, ab aliis non satis explicatum, aut per se minus perspicuum. Certe illud *נאהבם* ut *amor eorum*, vix aliter videtur accipi posse, quam ut passim factum est, per *Meton.* (b) de *objecto amoris eorum*, ipso illo idolo, cui se devoverunt, sed quod Deo erat *abominabile*; sed forte præstiterit legisse *נאהבם* facti sunt *abominabiles in amore suo*, sive, *per eum*, ut simul respiciatur ad turpes illos amores, quibus ad idololatriam fuerunt pellekti. Tanta certe est inter *נ* & *ב* in scriptis Codd. convenientia, ut magis ex ipso argumento, quam figura de eo plerumque sit judicandum.

Quam odiosa vero gens Israëlit. per illud peccatum Deo facta sit, ex clade secuta, &

(a) *Spec. Observ.* ad quædam loca V. T. p. 69. fqq.

(b) Vid. *Glass. Philol.* S. L. v. tract. i. Cap. iv.

& loco insigni *Jos.* xxii: 17. satis constat inter omnes.

B. Post demonstratam gravem illam & inveteratam culpam populi Israëliti. Prophe-
ta reliquo suo fermone a *vers.* 11 versatur
in poenis ei denuntiandis, & imminentem
interitum reipublicæ, olim florentissimæ,
in omni sua acerbitate ob oculos ponit;
quem demonstrat (a) ex tristi ejus *orbita-*
te, qua decus omne & robur reipublicæ,
in numerosa sobole positum, miserum in
modum subito periret; *versu* 11—14.

Fatalis illius casus propositio habetur;
vers. 11. eaque variis sententiis amplifica-
tur, *vers* 12—14.

Luctuofam istam orbitatem proponit his
verbis, *vers* 11.

Ephraimitæ, sive, quæ vis est hujus no-
minat. absoluti, *quod ad Ephraimitas*, tri-
bum illam, præ aliis illustrem, suoque ro-
bore sese efferentem, *instar volucris avola-*
bit ejus gravitas; *sublato partu*, & *utero*,
& *conceptu*. In textu Hebr. est כבוד *gloria*,
proprie *gravitas præponderans*, quæ vocis
proprietas ideo nunc observanda, quoniam
ex ea pendet elegans ὀξύμωρον, acute jun-
gens maxime contraria; ipsam videlicet *gra-*
vitatem cum celeri volatu avis levissimæ,
cujus in modum opinione citius, & repen-
tino impetu illa esset auferenda. Per *gra-*
vitatem

vitatem autem *Ephraimi* nunc speciatim intelligitur *gravis*, id est, copiosa ejus soboles, qualis robur simul & decus reipublicæ constituit, et apud Hebræos præsertim gloriosa habebatur; conf. *Pf.* cxxvii: 6. Namque vox hæc כָּבוֹד *gravitas*, *gloria* præter usum ordinarium, quo gloriam dignitatis, majestatis, atque potentiae significat, illum quoque specialem habet, quo notat ingentem alicujus populi multitudinem, five *gravem*, hoc est, numerosum exercitum, ut in illo *Jer.* x: 16; *sub gloria ejus*, id est, exercitu copioso Sannecheribi, Asfyriorum Regis, *ardebit ardor*, quasi *ardor ignis*; collato *Jes.* viii: 2. Tali vero gravitate juventutis tribus Ephraimitica inter reliquas maxime fuit conspicua, quare amplior etiam Canaänis portio iis obtigerat, de quo argumento plura dabit Collega noster Cl. *Verschuir* in Dissert. lectu dignissima de *æmulatione Israëlit. mutua* v. III.

Ut autem copiosa soboles singularis olim erat foederis Sinaitici benedictio, vid. *Deut.* vii: 13, 14. sic, quod hæc *avolatura*, five opinione citius interitura atque auferenda dicitur, ad diras illas pertinet, quas in contrarium populi perduelli obnuntiatas legimus *Deut.* xxviii: 62, sq. namque sermonem nunc esse de ipsa sobole Ephraimitica

tica per varia Dei judicia de medio tollenda, fatis docent mox sequentia; idque per gradationem quandam exprimunt, dum additur, *ne sit partus*, nec *uterus*, five mulier uterum ferens; imo, quod magis est, ne detur etiam *conceptus*; sic enim accipienda præpos. $\neg$, quæ vim nunc habet negativam, ut mox לֹא־יִהְיֶה vers 12. ab hominibus, id est, *iis demtis*, *ne supersint homines*; cujus usus plura exempla post alios notavit Cl. Venema ad Ps. LII: 7. quare unum tantum addo ex Jes. XIV: 19 a magno interprete Vitringa non observatum, ubi, quod regi Babylonio prædicitur, *projicieris* מִקְבֶּרְךָ minime vertendum, ut vulgo fit, *ex sepulcro tuo*, nullam enim haberet sepulturam, secundum vers. 20; sed, ex illa vi negativa; *ne sit tibi sepulcrum*.

Comminationem illam versu 12 Deus ulterius confirmat, omnem spem propagandæ, aut conservandæ sobolis iis eripiens his verbis: *Nam, etsi educaverint filios suos, tamen orbos eos reddam, ut desinant homines; imo etiam vae illis, quando ab iis recessero!* Quæ minæ iterum conveniunt cum Mosaicis; conf. Deut. XXXII: 25; effectum autem habuerunt in excidio regni Ephraimitici, quando, tam fame, quam gladio, aliisque calamitatibus bellicis, sublati civibus, aut in exilium dispersis, universa

regio Israëlit. desolata fuit, **מארם** id est, ut homines in ea deëssent, quomodo de eodem hujus regni fato legimus apud *Jes. Cap. vii: 8. Intra 65 annos conteretur* **עם** *a populo*, id est, ut non sit populus, peculiarem scilicet constituens rempublicam, & suis vivens legibus; quæ vis hujus præposit. ad versum præced. quoque observata pendit ex proprietate thematis **כִּן**, *præcidere*, & hinc etiam *demere*, *auferre* quasi *præcidendo*; nam negatione demitur aliquid, atque tollitur.

Crescit autem hujus comminationis acerbitas, additæ illa clausula: **כִּי גַם** *imo præterea væ illis, quando ab iis recesfero!* namque ut in Dei favore atque præsidio universa salus reperitur, & inde pendet, sic quicquid diri dici fingique potest, hoc unum par se complectitur, *a Deo deferi*; præsertim, quando hoc dicitur de populo Israëlit. quem Deus semper, ut numen ejus tutelare, singulari ratione semper protexerat, bonis omnibus cumulaverat & ab eo sæpius offensus, vi illius relationis, clementer tulerat, eum quidem castigans, sed non facile deferens; quare illa Dei discessio ab hoc populo, sibi peculiari, omnia mala contraria, ab irato Deo ei infligenda, infert, quibus miserum in modum perirent, & universa eorum ~~reipublica~~ *reipublica* iudicio perem-

peremptorio destrueretur, quomodo aliis in locis, ubi de hoc iudicio sermo est, Deus dicitur *abscondere faciem suam*, Deut. xxxii: 20. *Jes.* LIV: 8. *Pacem & benignitatem suam collectam auferre*, Jer. xvi: 5. cuiusmodi phrasēs similem in modum ob oculos ponunt certam huius populi perniciem, inde secuturam, quod Deus eum, ob peccata non amplius ferenda, eorumque mensuram tandem completam misum faceret, suoque præsidio nudatum arbitrio hostium permetteret.

Latet præterea in nostra formula; *va illis*, magna hæc veritas, a nobis non prætereunda, plerumque fieri, ut peccatores, aut integri populi, felicitate sua securi, quantum in gratia divina situm sit, fero intelligant, quando amisfa, atque in iram conversa, recuperari amplius nequit. Cæterum in verbo שׁוּרִי par שׁ, quod alias fieri solet per D, nunc scripto, ob crebram harum literarum, quippe ejusdem organi, permutationem, aut quod Alexandrina versio, æque ac *Theodotion*, manifesto errore legerit בְּשָׁרִי *caro meo* (a), nihil est, quod nos morari possit. Suffecerit uno verbo notasse varietatem Codicis *Regiomont. posterioris*, quem recensuit Cl. *Lilienthalius*, H h h 2 ubi

(a) Confer qui plura de hoc errore disputavit *Hakspanius Not. Philol. Parte II. p. 954.*

ubi consueto more scribitur בְּסוּרִי quocum consentiunt alii a *Joh. Henr. Michaëlis* collati & ad hunc locum indicati.

Novis coloribus imminens ista calamitas, & desolatio Ephraimi depingitur *vers 13. Ephraim est, ac si viderem petram, plantatam in amoeno tractu; & Ephraim debet filios suos ad occisorem educere.*

In priori membro comparatio vulgo creditur facta cum *Tyro*, quandoquidem vocem צֹר magno consensu pro nomine proprio hujus urbis accipiunt, quare vertere id solent; *Ephraim est, ac si viderem Tyrum, plantata, vel, quod aliis magis placet plantatam in loco amoeno, ut factum quoque a Cl. Vitringa ad Jes. xxi. p. 893. §. v. & nuper adhuc a Cl. Dathio locum nostrum reddente: jam quidem Ephraim similis est Tyro, in loco amoenissimo sitæ. Sed idem Ephraim cogetur filios suos necandos hostibus suis producere.* Quæsitâ igitur ab his fuit convenientia Ephraimi cum *Tyro*, sive in amoenitate regionis Israëliticæ, sive in pristina ejus opulentia & celebritate, quæ cum *Tyro* veteri, urbe hoc tempore florentissima potentissimæque, conferri meruerit, ut acerbitas istius conversionis status sui, quam mox ei, velut ex opposito, tribui videntur, eo magis elucesceret. At vocem צֹר nunc esse nomen urbis *Tyri*, mihi

mihi cum *Cl. Schroedero*, Interprete incomparabili, in *notis MSS.* ad h. l. parum probabile videtur, tum, quia minus concinna, nec satis justa apparet comparatio totius regionis Ephraimiticæ cum unica urbe, quamvis florente & amoena; tum etiam, quia vates noster totus nunc est in depingenda miserrima conditione, ad quam, expugnata Samaria, cæsisque civibus, redigerentur Ephraimitæ; nihil autem habet exemplum a *Tyro* desumptum, ex quo illa intelligi possit, quandoquidem, tempore Hoseæ, *Tyrus* mediterranea stabat adhuc incolumis & a calamitatibus bellicis intacta, illa vero, quæ *insularis* dici solet, nondum exstabat.

Neque putandum, quasi צור quidem *petram* significaret, non item nostrum צור; hoc autem esse nomen proprium urbis *Tyri*, namque per se est nomen appellativum, omne *saxum durius*, & hinc *petram*, speciatim horridam & sterilem, in qua nihil crescat, significans, quo nomine *agro irriguo* eleganter opponitur in illo *Jer. XVIII: 14* an quis defereret propter *petram*, sterilem, horridam, *agrum irriguum*; nec differt ejus significatio, five par י five par י scribatur; ipsum enim nomen צור *Tyrum* denotans *petram* sonat, ut adhuc apud Arabas صور dicitur *Tyrus*, & huic urbi datum

H h h 3

tum est, quia *petræ* fuit superstructa, ad quem ejus situm, & nomen inde derivatum respexisse videmus *Ezech.* in isto vaticinio de *Tyro* delenda *Cap. xxvi: 4*, & iterum *vers. 14*, *faciam te petram nitentem*, five sterilem & aridam. Qua de causa *Nabataeorum* Metropolis absolute quoque in Sacris literis *פלטה* *Petra* dicitur. Exemplum vero, quo constet, nostrum *פיר* non minus, quam *פיר*, *rupem* significasse apud Hebræos, omni exceptione majus habemus *Ezech. iii: 9*. Pro voce quoque appellativa propterea eam in nostro loco habuerunt & per *ἀκρότομον* pulcre reddiderunt *Aquila* & *Symmachus* (a), ut *Theodotion* per *πέτραν*; quam eorum interpretationem omnino retinendam esse judico, quia nihil in hunc locum aptius, aut in tanta brevitate plenius dici poterat, quam Ephraimiticam regionem, per se fertilem, sitamque in tractu læto, & pulcre exculto, qualis *פיר* dicitur, sed mox desolandam, civibusque suis exhauriendam, similem videri cuidam *ἀκρότομῳ*, *petræ incultæ*, sterili, horridæ; Hæc enim in stylo altiori OO. generatim poni solet pro symbolo fortunæ durissimæ, five status hominis, omni vitæ solatio destituti; ut *solum induratum* apud *Ibn Doreid. vers. 18*. unde proverbialis locutio est apud Arabas de subita for-

(a) Vid. *Hexapla Orig.* ad h. l.

fortunæ conversione, *mansio verna*, bonis (a) omnibus adfluens, *evasit aspera, dura, incommoda*; speciatim vero in usu iis est pro imagine maxime propria duræ sterilitatis & orbitatis, ut abunde docuit *A. Schultens* ad *Job. v: 34*, collata voce גלמודה quæ proprie *duram silicem* notans similiter ad statum ejusmodi desolatum exprimendum translata fuit, vid. *Jes. XLIX: 21*. Quæ ratio hujus metaphoriæ se sponte etiam offert in loco elegantissimo *Jes. LI: 1, 2*. ubi *Abrahamus* & *Sara* non alia magis de causa cum solo petroso, duro, nihil foecundi in se habente comparantur, quam, quod essent steriles, & per ætatem suam provectan omnem spem prolis perdidisse viderentur.

Hanc autem in nostro quoque loco rationem esse adhibitæ comparationis *Ephraimi*, a liberis suis orbandi, & desolandi, cum sterili & dura *petra*, manifestum fit ex membro sequente, quo prior illa Metaphora expresse ad ejus orbitatem transfertur, & de ea explicatur: & quod verti hic potest per *nempe*, ut sæpe alias, quando explicando præcedenti membro inservit, *Ephraim debet ad occisorem filios suos educere*, quod extremæ necessitatis specimen est; durum enimvero est, si parentes liberis orbentur; durissimum, si ab hostibus interficiantur, sed

(a) Vid. *Hario: Conf. III. p. 134.*

sed acerbius nihil iis contingere potest, quam si proprios liberos ipsi debeant producere obtruncandos, suaque veluti manu percussoribus tradere. Duram vero illam necessitatem, quam olim victis sæpe imponebant victores, in textu Hebr. ipsum ^ל verbo ^{אֲרִיב} præfixum graviter exprimit, vertendum propterea, per *oportet, necesse est*, cujus usus (a) exemplum manifestum est 2 Reg. XIII: 19 & Proverb. XXII: 16.

Præterea ad istius calamitatis, qua premerentur Ephraimitæ, gravitatem exaggerandam mirifice facit oratio pathetica, vers. 14. *Da ipsis, Jéhova! quid dabis? da ipsis uterum abortientem, & ubera flaccida.*

Verba hæc neutiquam sunt mala imprecantis, sed civibus suis bene cupientis vatis: namque eorum sensus summatim huc redit: tot ac tanta mala ab Asfyriis impendere regno x tribuum, ut pro beneficio haberi posset conjugium sterile, idque adeo ipsum, quod cæteroquin Hebræi maxime abominabantur, magis nunc esset optandum, cum hoc saltem daret solatium parentibus, ut sibi solis liceret esse miseris, nec hi liberos haberent æumnarum suarum focios, aut hæredes.

Quod autem ad phrasen eam in rem adhibi-

(a) Conf. Cl. Schroederi Syntax. Hebr. p. 392.

hibitas attinet, prior formula, *uterus abortiens* sponte sua ad sterilitatem spectat: in altera vero, quid sibi velint *ubera* וְקִמְצָה non æque constat, cum vox hæc alibi non reperiatur, ideoque dubiæ sit significationis. Vulgo eam reddunt per *exarescentia*; alii per *putrescentia*, in quibus omne lac ace scat, atque adeo ad nutriendam prolem, si quidem ea suscipiatur, ineptum fiat; ut apud Arabas verbum hoc in iv *specie de lacte*, per *acorem corrupto*, exponitur, & ejus derivatum tale lac significat. Quod quamvis negari non possit, attamen, an singulari illo usu Hebræi quoque eam vocem de *uberibus putrescentibus* adhibuerint, mihi perquam dubium manet. In hac certe orationis serie *ubera* וְקִמְצָה non alia esse possunt, quam mulierum, quæ nunquam uterum gesferunt, aut foetum enixæ sunt, quarum ubera nullo lacte tument, sed arida manent, & flaccida; quæque adeo *non lactaverunt*, ut in loco gemino, & ex nostro desumto, *Luc. xxiii: 29* talia ubera dicuntur a servatore, *beatas* laudante, *steriles, & uteros, qui non pepererunt, & ubera, quæ non lactaverunt*. Quare mihi maxime probatur Alexandrini interpretatio, qui dedit μασὰς ἑνός, aut Arabis inediti apud *Pocockium* ad h. l. per ubera, quæ gracilitate sua flaccescunt, nostram vocem pulcre ex-

ponentis; quomodo hæc dictio alio flexu idem exprimit, quod in priori *uterus abortiens*, ejusdemque sterilitatis exoptandæ nova est pleniorque circumscriptio. Eam vero *ariditatis flaccidæ* notionem a them. *פֶּסַח* minime alienam esse, satis ostendit alterum ejus derivatum Biblicum *פֶּסַח* *uvæ passas*, q. d. *arefactas*, succoque suo exhaustas, significans.

Cæterum is etiam habitus est hujus orationis, ut specimen præbeat eloquentiæ vere Divinæ; quod enim vates, abrupto sermonis genere usus in media voti formula, statim, ut videbatur, concipiendi, subito subsistit, se continet, & veluti suspensus haeret, quasi nescius, an audeat pro salute gentis perditæ, & exitio devotæ apud Deum intercedere, aut quid demum pro ea peti possit; mox autem tale votum profert, a nemine expectatum, quod per se longe acerbissimum, ipsi naturæ contrarium, unicum tamen erat, quod in rebus plane desperatis beneficii loco haberi possit; id omne *πάθος* efficit nulla arte imitandum, & longe plura cogitanda auditoribus relinquit, quam longissima oratione discretissimus quisque expresferit.

β. Sequitur altera pars hujus sermonis comminatorii, *vers. 15* ad finem Cap. ubi, novo veluti sumto spiritu, iudicium illud perem-

peremptorium iis denuntiat, ex desperata eorum pravitate derivat, novisque coloribus exprimit.

Incipit *vers* 15. a severa reprehensione; *consummatio malitiæ eorum est in Gilgale*; sic enim vertendum potius גִּלְגָּל (quod substantivum est, proprie *complexum* notans, & hinc id, quod rem aliquam absolvit, complet, & consummat, ut in illo *Eccles. xii: 13* *Deum timere est* אֱמֻנָה *consummatio hominis*;) quam ut vulgo fieri solet, *omnis eorum malitia est in Gilgale*; hanc enim in aliis quoque locis admisam fuisse nemo dubitaverit: sed hoc singulare sibi habebat *Gilgal*, & maxime proprium, quod ibi sedes præcipua idololatriæ publicæ, ob loci, ut videtur celebritatem, erat posita, & scelera cum ea conjuncta vim suam potissimum exferebant, ut constat ex *Amos. v: 5.* & *Hos. xii: 12.* quare ibi malitia Israël. vere dici poterat ad summum fastigium provecta esse, & consummata, veluti causa justa & sufficiens tremendi illius odii Divini, quod inde derivatur mox sequente effato: וְיִשְׂרָאֵל *sane, profecto, ibi odi eos*; in sede nimirum illa impietatis, ad quam וְיִשְׂרָאֵל ibi nunc respicit, ob oculos simul ponens, quanta jam esset rerum conversio, cum ex eodem hoc loco, quo Deus ante hunc populum sibi denuo devinxerat,

xerat, quique eo nomine nobilitatus fuerat, ut videre est *Jos. v: 9* sqq. causa odii Divini nasceretur, & ob peccata ibi commissa pristinus ille amor Dei cum odio implacabili commutaretur. Cujus odii tristis effectus in medio commate mox subjicitur his verbis: *Propter malitiam facinorum eorum domo mea eos expellam; non amplius eos amabo.*

Prior illa phrasis, *expellam eos domo mea*, sumta est, ut puto, ex veterum more, apud Hebræos quoque recepto, qui ferebat, ut femina, quam uxorem amplius habere nollent, e domo mariti abigere-
tur (a), quandoquidem nostrum *גרש* ad hanc speciatim *expulsionem* translatum est, & inde idem significat, quod *dimittere, repudiare uxorem*; unde etiam factum, ut *גרשה* *expulsa* nomen esset mulieris ejusmodi repudiatae in lege Mosaica.

Quando igitur Deus Israëli *expulsionem* minatur *e domo sua*, divortium se cum hac gente facturum denuntiat, ex recepta in S. literis loquendi formula, qua Deus, ut maritus, gens Israëlit. ut uxor ejus, repræsentatur, per foedus Sinaiticum in familiam ejus adsumta, & veluti matrimonii religione ipsi devincta; idololatria vero, cui

(a) Conf. *Lackemacheri* Observat. Part. v. p. 235. sqq.

cui se mancipavit, tanquam adulterium aliquod, quo illud disolutum fuit, populusque Israël. meruit ab irato Deo cum infamia, velut adultera, repudiari, & ex Canaäne, terra sancta, in qua Deus, ut *domo* sua, videbatur habitare, quamque secure habitandam ei concesserat, per hostes Asyrios expelli; conf. Cap. II & III. ubi hanc ipsam imaginam plenius expressam vidimus, quam nunc continuat altera illa formula; *non pergam eos amare*, quemadmodum maritus uxori perfidæ, atque ideo a se repudiatae, ulteriorem amoris sui usum deneget, nec quicquam cum ea commune vult habere, quod simul contrarium adfectum animi exacerbat complectitur, ut solent ex eo Prophetæ destructionem reipublicæ tribuum, nunquam in integrum restituendæ, derivare.

Quod autem de malitia universi populi dixerat, exemplo procerum, brevi hoc effato, per se satis perspicuo, concludit & confirmat; *omnes principes eorum sunt refractarii*, homines se præstant indomitos, protervos, omnia vincula Juris Divini & humani pertinaciter proscindentes; quæ satis nota est vis verbi סרר; speciatim hoc nomine סוררים, veluti nova Metaphora, videntur perstringi, tanquam *fili contumaces*, in Deum Regem & Patrem suum per-

tinaciter immorigeri, ideoque cum ipso populo, ad eorum exemplum se componente, ex domo Dei abigendi & amore ejus paterno penitus privandi, imo capitali supplicio, quod Deus in talem filium, ab ejusmodi contumacia כורר dictum, constituerat, *Deut.* xxi: 18. adficiendi.

Præterea ad elegantiam hujus effati facit venusta paronomasia inter duas has voces, sono convenientes, כוררים & שרים ea quoque de causa adhibita a Jesaia *Cap.* i: 23 cui simile illud est *Jeremiæ* *Cap.* vi: 28. כוררי שרים Conf. quæ de vera ratione atque gratia hujus figuræ apud OO. ad eam crebrius adhibendam ipsa indole suæ linguæ adductos, docte monuit *Cl. Verschuir in Dissert. de Paronom.* OO multum adammata.

Ultimo tandem membro, *vers.* 16, & 17, gravitas istius judicii divini novis coloribus expicta ob oculos ponitur:

Percussus est Ephraim; radix eorum exaruit; germen non faciet; etiam, quando gignent, occidam desideratos foetus ventris eorum.

Rejiciet eos Deus meus; quia ei non obdixerunt, vagi exfules erunt inter gentes.

Figurata, sive παραβολή, est dictio in parte priori *vers.* 16. παραβολή, plenam everfionem regni Ephraimitici, veluti jam præ-

præsentem graviter exprimens; quare, ut solent Prophetæ de re futura, tanquam jam facta, loqui, de ea verba in Præter. posita habemus, *percutsus est Ephraim, exaruit ejus radix.* Metaphora defumta ab arbore, fulminis ictu, ad ipsam radicem penetrante, sic *percutsa*, ut ea penitus exarescat, & nihil de ea reliquum maneat, nisi sterile & inutile lignum, namque in verbo **הכה** manifesto se nunc offert specialis ille usus, quo *percussione* infert, quæ vi fulminis fit, omnia disperdentis & enecantis, ut *Exod.* ix: 25. *Pf.* cii: 5; hic autem imago est maledictionis Divinæ in Israëlitas evibratæ, eosque perdituræ, quomodo alterius excidii per Romanos symbolum in Evangelio est ficus, cui Dominus maledixerat, eoque fulmine mox arefacta, *Marc.* xi: 21. Simul ea percussio figurat ipsas tempestates bellicas, per quas Deus diras suas, in populum perduellem evibratas, exsequeretur, ut solent OO. gravissimos belli impetus *turbines fulmineos* figurate appellare, copiasque hostiles, omnia late vastantes, cum *tonitru* & *fulmine* comparare, cujus usus exemplum, quod instar omnium esse possit, nobis offert locus *Ispahan.* in *vita Salad.* pag. 8. de exercitu Aegyptiaco scribentis; *turbine bellico tonabat simul & ful-*

fulminabat; ad quem plura dedit Cl. Schul-
tensius.

Effectum istius percussionis Divinae se-
quens formula in eadem Metaph. persistens
graviter exprimit: *radix eorum exaruit, non fa-
cient germen פרי* cum alliteratione ad ipsum
nomen *Ephraim*, ob foecunditatem suam ei
datum; quam vocem פרי vertere quidem
solent *fructum*, sed apud Hebr. ea latius
patet, & ad id omne se extendit, quod
primum ex terra, aut arboris radice pro-
dit, & ex ea quasi *effunditur*, quæ propria
vis est verbi פרה five פרי, æque ac verbi
adfinis פרה, cuius derivatum פרה eadem
ratione, non de *flore* tantum, ut vulgo pu-
tant, sed de prima quoque arborum ger-
minatione, atque *efissione* usurpari, pulcre
docuit Cl. Schroederus (a). Hinc itaque
nostrum פרי novum potius *surculum* signi-
ficat, qualis ab arbore, cuius ipsa *radix
exaruit*, amplius expectari nequit, figura-
te vero denotat novam hominum progeni-
em, quomodo *surculum* succisæ radicis, פרי
fructum, five potius *germen* novæ sobolis
emittentem, habes apud *Jes. Cap. xi: 1*,
& *Jes. xiv: 29* per פרי *germen* nova pro-
pago *Basilisci* intelligitur.

Plenum itaque exitium reipublicæ Israë-
lit.

(a) *Observ. ad Orig. Hebr. Cap. vii. § xvii.*

lit. his phrasibus depingitur, quod nullam spem restitutionis, a nova cæteroquin sobole expectandæ, relinqueret; id enim fert loquendi usus apud Hebræos, ut gentis alicujus πανολεθρίαν sic exprimant; ut factum videmus in illo *Jesaiæ* Cap. v: 24. *radix eorum, veluti vento ignito percussa, instar putredinis erit, & flos eorum instar pulveris adscendet, & de Philistæis funditus delendis* Cap. xiv: 30. *Radicem tuam fame enecabo, & residuum tuum occidet; nec non* Ps. xxi: 11. *de improbis cum familia simul & posteris suis penitus extirpandis: germen eorum de terra, & posteritatem eorum e medio hominum delebis.* Addatur *Malach.* iv: 1.

Quocum usu convenit Arabum formula frequentissima in simili argumento, qua dicunt *revulsit radices simul & ramos, &* quod Græcis est πόρριζον de iis, qui *tota cum stirpe pereunt*; de quo vid. Cl. Valkenaarius in *Euripid. Hippolyt. vers. 683. p. 238.*

In reliquis nihil est, quod nos moretur; namque in iis stylo magis simplici & proprio, quæ prius figurate proposuerat, effert & confirmat, addens: *etiam, si gignant, occidam, peste, gladio aliisque calamitatibus bellicis, desideria ventris eorum, id est, liberos desideratissimos; ad quam*

πανολεθρίας imaginem absolvendam facit pathetica illa clausula, *vers.* ultimo; *Rejiciet eos Deus*, & quidem ex proprietate verbi **DNQ**, cum indignatione & animo in eos exulcerato; *inter gentes oberrabunt*, qui nimirum ex communi clade superstitēs manferint, *tanquam vagi exsules*, נָרַדִּים, cujus vocis vis singularis hic observanda, qua thema נָרַדִּים de homine scelerato (a) speciatim solet usurpari, qui cum ignominia ex societate in exilium expellitur.

Effectum autem habuisse omnes has minas Dei in expugnatione Samariæ, eamque secuto exilio Asfyriaco, constat inter omnes; atque ad eum demonstrandum usum suum habent, quæ supra ad *Cap. I. pag. 62. sq.* de Regno x tribuum plene & in perpetuum per illud destructo notavimus.

(a) Conf. quæ de hoc usu notavit *Cl. Schult. Comment. in Job. p. 455.*

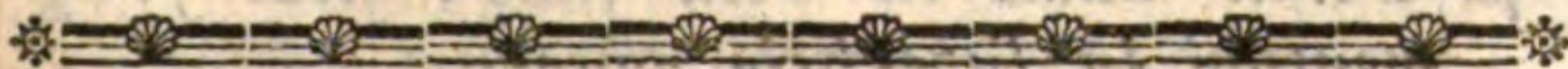

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT X: 1—15.

1. *Vitis late se diffundens fuit Israël; copiosos fructus sibi faciebat; Quo plures habuit fructus, eo plures aras extruxit; quo foecundiores habuit terram suam, eo magis statuas ornarunt.*
2. *Lubricum fuit cor eorum; nunc poenas luent. Ille destruet altaria eorum; vastabit eorum statuas.*
3. *Nam nunc dicunt: Regem non habemus; dum Jehovam non timemus, quid ille Rex nobis faceret?*

4. *Fraudes struunt, pejerando, pangendo foedus; & efflorescit administratio juris instar herbæ veneratæ super sulcis agrorum.*
5. *Propter vitulum Beth-avenis expavescent incolæ Samariæ, quia luget eum populus ejus; & sacrificuli ejus vertiginem patiuntur propter gloriam ejus, quia ab eo demigravit.*
6. *Ipse etiam in Assyriam deportabitur, munus Regi Fareb; confusio corripiet Ephraimum; & perplexus fiet Israël ob consilium suum.*
7. *Periit Samariæ Rex suus, sicut fragmentum in superficie aquarum.*
8. *Et eversa sunt loca celsa idoli, peccati Israëlitarum, spina & carduus adscendet super altaria eorum, & dicent montibus: operite nos! & collibus; in nos cadite!*
9. *A diebus Gibeæ peccasti, Israël; ibi superstitēs manserunt, non bellum eos adsequetur, Gibeæ contra homines contumaces gestum, sed eo longe perniciosius.*
10. *Fert meum desiderium, ut eos castigem, & gentes contra eos congregentur, ligando eos propter duplicem suam iniquitatem.*
11. *Fuit Ephraim vitula mansuefacta, amans triturare, & ego jugum imposui pingui ejus cervici; currui admovebam Ephra-*

phraimum, arabat Juda; occabat sibi Jacob.

12. [Dicebam] *Seminate vobis ad justitiam; metetis pro modo pietatis; novellate vobis novale; namque tempus est quærendi Jehovam, donec veniat, & instar pluviae vobis largiatur copiosa beneficia.*

13. [Sed] *arastis pravitatem; iniquitatem mesuistis; Comeditis fructum perfidiæ. Quia fiduciam posuistis in via tua; in multitudine militum tuorum.*

14. *Ideo tumultus inter populos tuos, & vastabuntur omnes tuæ munitiones, quemadmodum Schalman vastavit Beth-arbelem die pugnae. Mater super filios eliditur.*

15. *Sic vobis fecit Bethel propter extremam vestram malitiam. Ex improvviso Rex Israël prorsus periit.*

Continet hoc caput diversas pericopas, sed quæ in eo inter se conveniunt, quod, post acrem reprehensionem culpæ Ephraimitarum, universi hujus regni, & cum eo, diuturnæ idololatriæ everfionem denuntient, editæque videantur sub tempus, quando Rex Hosea a Salmanasare, a quo defecerat, captus jam erat, & manibus pedibusque ligatis, ut vile mancipium, carceri inclusus; Asfyrii autem, post occupatam Israël. regionem, ipsi Samariae,

riæ, rege suo orbatae, &, quod hic prædicatur, certo expugnandæ, imminebant. Namque ad casum illum Regis Hoseæ, 2 Reg. xvii: 4. notatum, manifesto videtur respici *vers.* 3. ubi, se Rege tuo destitutos esse, fatentur Ephraimitæ, nec non *vers.* 7. ubi, sicut leve fragmentum, Rex Samariæ abreptus dicitur, ipsa vero hæc Metropolis proponitur, ut adhuc expugnanda, quod convenit cum historia Sacra l. l. ubi Rex Hosea non legitur præsens fuisse obsesæ Samariæ, sed Salmanasfar, postquam eum in potestatem suam redegerat, victoria usus totam regionem Israëlit. occupasse, ejusque Metropolin post triennalem obsidionem expugnasse.

I. Prima hujus Capitis pars, five singularis ejus pericopa, quam mox sequentes confirmant & amplificunt, habetur *vers.* 1—4. exitium illud reipublicæ Israëlit. ut certum, & inevitabile, prædicens ejusque causas præcipuas, per modum severæ reprehensionis, demonstrans, quales erant A. turpis ille abusus, quem fecerant, suæ felicitatis, *vers.* 1. B. summa animi levitas, qua perniciem sibi ipsi contrahebant, *vers.* 2. C. Perversa consilia & fraudes ex ista animi levitate profecta, ejusque indicia certissima, *vers.* 3, & 4.

A. Incipit itaque vates noster *vers.* 1. ab abu-

abufu, quem per idololatriam fecerant, suæ felicitatis reprehendendo, his verbis: *Vitis late sese diffundens fuit Israël; copiosos fructus sibi faciebat; quo plures habuit fructus, eo plures aras exstruxit; quo foecundiores habuit terram suam, eo plures ornavit statuas.*

In primo hujus commatis membro respicitur ad statum florentissimum, quo regnum Israël. olim, & proxime adhuc sub Jeroboamo II gavisum fuerat, quare comparatur cum *vite foecunda*, בִּיקָק, quod vocabulum mirifice erercuit interpretes, illo præsertim, qui *evacuandi* notioni, quam alibi habet thema בָּקַק, inhærentes ideo vertebant: *Israël est vitis semet evacuans*, vel *evacuata*; post ea vero, quæ collata Dialecto Arab. ad h. l. jam observavit *Kromayerus*, dubium esse nemini potest, quin contra, repudiata illa notione, a præsentī imagine plane aliena, verti debeat *vitis foecunda*, vel, ut cum Cl. *Dathio* feci, *late sese diffundens*, ad exemplum veterum interpretum, qui tantum non omnes *foecunditatis* significationem in hac voce recte tenuerunt, quare dederunt οἱ ὅ, ἀμπelos εὐκληματῶσα, *Symmachus*, ὑλομανῆσα; *Syrus*, *vitis palmitum*, *Vulg.* *frondosa*; talem enim vim unice postulat orationis series, ubi mox de multiplicatis fructibus, terræque fertilitate expressa

sa mentio fit, atque fert etiam nativa in-
doles & usus thematis בקק; quod proprie
notat *crepare*, cum *crepitu explodi*, ipso suo
sono *bombum liquoris ex lagena effusi*, de
quo speciatim adhibetur, per ὀνοματοποιᾶν
exprimens, unde translatum quidem est ad
evacuationem significandam, qualis fit effu-
so omni liquore, ut *Jes. xxiv: 1, & 3*,
sed alio quoque flexu ad *fœcunditatem*, five
ubertatem, ut constat ex ejus usu apud A-
rabas, quo speciatim dicitur de coelo co-
piosam pluviam, vel muliere multam pro-
lem ex se profundente; ad quam rationem
vitis בוקק ea est, quæ succo plena & qua-
si distenta fructus suos copiose emittit, un-
de mox, continuata hac metaphora, addi-
tur פרי ישׁוה לו; quod quidem ad verbum
sonat; *fructum sibi complanabat*, namque
ישׁוה proprie *complanationem* (a) infert, &
de ea ab Arabum Lexicographis expo-
ni solet, sed ex usu loquendi apud OO.
complanatio illa, viti foecundæ data, infert
multitudinem fructuum, qua fit, ut ejus-
modi, vitis ab omni parte racemis *æquali-*
ter sit obducta, nullumque ex ea appareat
vacuum intervallum, quod superficiem red-
dat inæqualem; quam vim hujus dictionis
recte

(a) Conf. Cl. Scheidii Dissert. in *Canticum His-*
tie p. 80.

recte expresfit Græca versio, dum dedit:

ὁ καρπὸς ἐν θηναῖν αὐτῆς.

Solet nempe nostrum וַיִּשׁ idemque apud Arabas ab *æquata* illa conditione, quam proprie infert, ad omnem rem suo numero absolutam, plenam & integram transferri, quod sæpe factum in *Corano* (vid. e. gr. *Sur. xxviii: 13*) usu quoque venit in simili locutione interpretanda, *Pf. lxxxix: 20*, ubi וַיִּשׁ *complanavi auxilium super heroem meum*, valet, eum divina mea virtute undique tectum, defensumque præstiti, ut nullibi latus ejus nudum appareret.

Ipsa vero hæc imago, qua Israël ob pristinam suam felicitatem & fertilitatem cum ejusmodi vite comparatur, ut sæpe alias, præsertim *Pf. lxxx: 9—12*, opportune nunc adhibetur, ad hujus populi amentiam, animumque in Deum ingratum eo gravius reprehendendum, quo tot ac tanta bona, a Deo sibi concessa, ad falsa numina referebat, & pro ratione auctæ suæ opulentiae, majores impensas in eorum cultum faciebat, ut mox subjicitur in altero membro: *Quo plures habuit fructus, eo plures &c.* in quibus nihil est, quod morari non possit, modo notemus, verbum וַיִּשׁ, quod vulgo reddunt *bonas fecerunt* statuas, nunc exprimere, vel auctam earum copiam & magnitudinem, ut sæpe illud ponitur ad

rem amplificandam, vid. *Deut.* ix: 11. *Mich.* vii: 3, & טוב *bene*, pro *valde*, *vehementer*, vel, ut טוב *bonum* transferri solet ad omne, quod *pulcrum est* & *præstans*, majorem earum ornatum, quo pulciora & pretiosiora faciebant simulacra, auctis suis opibus; magnos enim sumtus in Deorum imagines veterum superstitione impendere solebat, unde Deos Babyloniorum immensi pretii habes apud *Herod.* L. I. C. 183. & *Diod. Sic.* L. II. *Biblioth.* Cap. 9., atque in epistola Apocrypha *Jerem.* vers. 25. *simulacra dicuntur* ἐκ πάσης τιμῆς ὑπορρασμένα, eaque hominum more pretiosis vestibus indui vers. 11. & speciatim *purpureis* vers. 12. atque adeo regali cultu exornari, Conf. *Jer.* xi: 9, et quæ ad loca ex *Pseudo-Jerem.* allata notavit Doct. *Bondtius*.

B. Altera causa, qua perniciem sibi contrahebant, in summa animi levitate sita, habetur vers. 2. *Lubricum est cor eorum; nunc poenas luent. Ille destruet altaria eorum; vastabit eorum statuas.*

Levitas ista animi apte expressa est statim in initio hujus commatis per verbum פלח, quod pp. dicit (a): *levigatus*, hinc *glaber* & *lubricus* fuit; unde in S. literis pas-

(a) Vid. Cl. Schult. ad Harir. Conf. i. p. 7. Ad *Proverb.* p. 14. nec non Cl. Venema ad locum, nostro non dissimilem, *Pf.* v: 10, 11.

passim translatum est tam ad omnis generis *artes fallaces*, quibus sibi quis non constat, aut sub blanda specie aliis nocet; quam ad *periculum lapsus*, qualé adeunt *versantes in lubrico*, ubi certum insistendi locum non habent. Utraque hæc potestas per *fig. ex ancipiti* nunc attenditur, qua vates civibus suis *animum lubricum* tribuit, ob multiplicem quidam eorum hypocrisin & perfidiam erga Deum & homines, mox *vers. 4.* expresse reprehensam, sed simul etiam ob præsentissimum illud periculum lapsus, in quo per ipsa sua fraudulenta consilia, ut eventus docuit, in exitium ipsorum vertenda, versabantur, quare mox addit: *nunc* חָנָן quæ particula in ferenda sententia tristiori nostro maxime propria est, *in lapsum impellentur* יִפְּלוּ, quomodo supra vidimus ad *Cap. v: 15.* hoc verbum *reatum* simul, & *poenam* ex eo oriundam complecti, qua fit, ut quis offendens ad leges Div. eo ipso in perniciem detur, & præceps ruat; vim autem manifestam habuit hæc sententia in populo Israëlitico, dum ei *levitas illa lubrica* sui animi, qua per idololatriam a vero Deo desciverant, & contra fidem Regi Asyriorum datam, Aegyptiorum protectionem sibi quæsierant, funesta evasit ipsæque illæ artes & consilia, quæ sibi saluti fore credebant, ab irato Deo in

causam exitii conversæ fuerunt, ut constat ex 2 Reg. xvii: 1. *sqq.*

Cujus exitii imminentis specimen est, quod in ultimo membro hujus commatis habetur de instrumentis illis superstitionis, de quibus *vers.* 1. fermo fuerat, excindendis: *ille destruet altaria eorum, & vastabit eorum statuas*, ubi pronomen *אֵל* ille commode referri potest ad hostilem Assyr. exercitum, quem jam appropinquantem sic digito quasi monstravit Hosea, ipsam republicæ Israëlit. destructionem sub *aris & statuis* destruendis complectens, quia tam altas radices in ea egerat idololatria, ut non, nisi ipsa republica deleta, & in manus hostium tradita, illa evelli posse videretur. In verbo autem *אֵל* nescio, an quidem premi nunc debeat illa significatio *decervicandi*, quam alias habet, ubi de brutis necandis fermo est, ut pasim fecerunt interpretes, de vera ratione hujus dictionis, ad aras translatae, multa subtilius disputantes, namque th. *אֵל* in origine sua simpliciter notat, *cedere, succidere*, unde habes *אֵל* de *ruinis*, five locis excisis regionis vastatae. Servarunt autem Arabes illam proprietatem sub cognato, quod per *fecuit, disfecuit*, exponunt, imo sub ipso *غمر*, cujus usus tritisimus in *cognoscendo, distinguendo* cet. ex hoc fonte eodem modo fluxit.

xit, quo כִּן, aliaque hujus generis verba, a *secundo* ad accuratam rerum distinctionem, quæ acie penetrantis ingenii fit, translata fuerunt.

C. Funestæ illius levitatis, quam vates noster modo tetigerat, ut causam instantis exitii, indicia certissima, *tam* in verbis, *quam* factis eorum conspicua proponit, iisque objicit *vers.* 3, & 4.

a. Quomodo eam ipso fermone profiterentur, ostendit *vers.* 4.

Nam nunc dicunt: Regem non habemus; quia non timemus Jēhovam, ideo Rex ille quid nobis faceret? Verba hæc quantumvis plana & perspicua per se videantur, in complexu tamen suo sumpta magnam habent difficultatem, cum admodum dubium sit, quid ex mente loquentium nunc præcise significant, unde factum, ut mirum in modum hic inter se differant interpretes, & fluctuent. Multum enim interest, utrum cum aliis illud יֵהוּא אֵמַר vertas in futuro, *nunc dicent*, quasi verba essent exsulum, in exilio poenitentiam suam profitentium, an, quod unice tenendum puto, in præsentī: *nunc dicunt*; & hoc admisso, ut fas est, utrum cum plerisque ultima illa, *Rex quid nobis faceret?* de Rege quocumque indefinite, an, quod postulat articulus ה in הַמֶּלֶךְ de certo Rege, & quo-

nam præcise? accipias; aut denique cum Cl. Dathio, ad exemplum Schmidii, prima verba: *regem non habemus*, per licentiam, quæ mihi nimia videtur, & in interpretando semper suspecta esse debet, in interrogationem convertas, *nonne Regem habemus?* qui nos defendere potest, *Aegypti* nimirum, ad quem speciatim respici suspicatur idem Vir. Cl. reliqua vero pro responso Prophetæ habeas, vanam istam fiduciam sic confutantis: *si Jēbovam non timemus, quid Rex ille Aegypti in salutem nostram poterit efficere?* suo vero loco relicta omni illa interpretum discrepantia, sic mihi videntur hæc verba accipienda, ut in iis observari possit animi horum hominum *lubrici*, & in perniciem ruentis indicium, namque ad eum demonstrandum & reprehendendum pertinent, præmissa idcirco particula *⁂*, *namque, nimirum*, quæ redit ad præcedens effatum, *cor eorum lubricum est, ut sensus sit* ” ipso suo sermone id demonstrant, namque *nunc* in ipso hoc statu, præsentissimi periculi positi, *dicunt*, & palam jactant; *non habemus Regem*; *Rege nostro Hosea jam capto, & in carcerem abducto* (quod ante obsidionem Samariæ factum videri, supra monui) *nos tri juris sumus, nullius imperio obnoxii esse volumus*; imminet quidem nobis
,, Rex

„ *Rex ille, Asfyrius, sed, quid mali nobis*
 „ *ille faceret, qui sumus sub protectione*
 „ *certiori aliorum numinum, quam Jého-*
 „ *væ, iisque, loco Jého-væ, tutelam nos-*
 „ *træ reipublicæ commisimus, qua nos fa-*
 „ *tis tutos tectosque credimus* ”. Ex ejus-
 modi certe fiducia in Diis fictis tutelaribus
 factum videtur, ut triennalem obsidionem,
 et extrema quæque adversus Asfyriorum
 vim sustinere auderent, quare mox, *vers.*
5. vitulo, quem *Bethele*, ut numen suum
 tutelare, colebant, ab hostibus ablato, *con-*
sternati dicuntur cives Samariæ, & vanitas
 istius fiduciæ pasim a nostro notatur, ut
Cap. VIII: 5, 6, 7, 14. Cap. hoc x: vers.
16. & alibi.

Formula vero illa, *non timemus Jého-vam*,
 intelligi nunc debet ex usu, quem eo tem-
 pore habebat apud Israëlem, postquam de-
 fecerat a cultu veri illius Dei, qui sub
 nomine *Jéhova* & numen tutelare hu-
 jus populi dici, & ut tales Hierosolymæ
 publice coli voluerat; quando per eam sig-
 nificabant, se nullam habere rationem Je-
 hovæ, qua talis, sed ejus loco habere &
 venerari alios Deos, quibus salutem suam
 & universæ reipublicæ committerent, quo-
 modo novi illi coloni, idololatræ, in re-
 gionem Israël. ab Asfyriis deducti, prius
 dicuntur *Jého-vam non timuisse*, 2 *Reg.*

xvii: 25, contra, quando dein ejus cultum cum illo aliorum Numinum, cui jam ante addicti fuerant, conjunxiscent, *vers. 33.* de iisdem subjicitur: *timebant Jehovam, & serviebant aliis Diis.*

Præterea notandum, quod phrasis altera, *quid faciet nobis?* sit fiduciam profitentium, & semper in malam partem poni soleat, pro *quid nobis nocebit?* ejus vim nihil timeamus, ut *Pf. lvi: 5 non timebo, quid mali nimirum caro, aut secundum vers. 11. homo mihi faciet?* ut *Pf. cxviii: 16 Jheova mecum est, non timebo; quid mihi faceret homo?* quare etiam in nostro loco, non, ut vulgo fit, bono sensu hoc accipiendum puto, quasi esset *quid nobis proderit Rex ille Hosea, captus & carceri inclusus; sed contra; ut sit: quid damni nobis faciet rex ille, Asfyrius, ipsis jam imminens, qui mox Rex Jareb dicitur, & ארר ירבעם. Rex ille dici merito poterat, aliis metuendus, sed ut vani isti homines, in perniciem suam ruentes, putabant, non sibi, spreto Jheova, satis, scilicet, tutis sub præsidio Deorum suorum tutelarium.*

(β). A *verbis*, quibus perniciosum suam levitatem demonstrabant, ad pessimas eorum artes transit reprehensio *vers. 4. Fraudēs struunt, pejerando, pangendo foedus, & efflorescit administratio juris, instar herbae ve-*

venenatæ super sulcis agrorum. Prima phrasignata est, דברו דברים *struunt fraudes*; sic enim ex usu, quem verbum דבר sæpe habet in S. literis (a), æque ac apud Arabas, vertenda potius hæc dictio, quam, ut vulgo fit, sensu utique dilutiori; *loquuntur verba.* Ipsam vero fraudulentiae speciem, cujus hic accusantur, mox sequentia propius definiunt, nimirum id faciebant: אלוה שוא כרת ברית *se obstringendo in vanum*, five *pejorando, foedus pangendo*, id est, pactum, jurisjurandi religione, atque proprii capitis devotione confirmatum, temere violando; infert enimvero verbum אלה, *obstrinxit*, solemnem obligationem, quæ fit per juramentum cum proprii capitis devotione, vid. supra ad *Cap. iv: 2.* Quamvis

(a) Vid. quæ de hoc usu verbi דבר observavit Cl. Schultens. *Animadv. Pbilol. ad Gen. xxxiv: 13. & C. Venema ad Ps. l: 20.* quibus locis addi meretur *Jes. viii: 10 machinamini machinationem, sed non stabit pro vulgato, quod nimis languet, loquimini verbum;* & *Jer. iii: 5,* ubi miror, magnum interpretem servasse receptam *dicendi* significationem, nec de altera *machinandi*, quæ tamen unice hic quadrat, cogitasse, unde factum, ut, invita Syntaxi, דברתי explicaret, quasi ad præcedentia respiceret, cum tamen, æque ac alterum תעשו *fecisti*, cum sequente רעות *mala* arctissime cohæreat, in hunc modum, qui pulcram simul gradationem efficit: *ecce machinaris, & facis mala, & prævaluisti.*

vis autem multiplex fuerit perjurii usus hoc tempore inter Israëlitas in ipsa vita communi, videtur tamen vates noster hac reprehensione speciatim respicere ad foedus aliquod publica fide sancitum, quale illud fuit, quo novissimus Rex Hosea se regnumque suum Asyrio Regi obnoxium fecerat, sed cujus fidem mox fregit, idque cum eventu funestissimo, 2 Reg. xvii: 3 4. Namque usu venisse in ejusmodi pactione religionem jurisjurandi per Deum, perjurii vindicem, atque adeo defectionem illam committi non potuisse sine gravissimo perjurii crimine, colligi omnino potest ex simili casu *Zedekiae* Regis rebellantis in Nebucadnezarem, qui adjuraverat ipsum per Deum, secundum 2 Chron. xxxvi: 13. Quod autem ad ultimum membrum hujus commatis, plerique id accipiunt de poena perjurii, quomodo מִשְׁפָּט *judicium* sæpius de poena Divina venit, & supra quoque Cap. vi: 5. adhibitum fuit, ut significetur, interprete Ill. Grotio: *poena ita abundabit, ut solet, in agris lolium.* At textum Hebr. inspicienti nulla occurrit comminationis nunc factæ nota, sed videtur, hoc etiam membro, continuari reprehensio Israëlis, addito alio nequitiae specimine, alteri vicino, hoc nimirum, quod ipsa *justitia*, tam ejus administratio publica, quam quæ spec-

spectat ad officia vitæ communis in tyrannidem & vexationes mutuas ubique esset conversa, quare vates comparat justitiam, quæ maxime salutaris esse debebat, tanto-
 pere depravatam cum שֶׁנֶּחֱמָה herba venenata, aut amara, late succrescente, qualis est apud Virg. Georg. L. I. 12, amarum intyba fibris; namque cicutam præcise hac voce designari nondum persuasit Celsus (a) verbo autem פָּרַח, quod pulcrum hic efficit, ὀξύμωρον, magnam vim copiamque pestiferi istius proventus exprimit, omnes agros Israëlitos, שָׁנִי, quæ forma est collectiva (b), occupantis, ut eadem sit hujus effati sententia cum illa, quam in simili argumento habes apud Amosum, Cap. v: 7. & vi: 12. ubi reprehendit mutantes justitiam salutarem in absinthium.

II. Quæ sequitur pericopa, a vers. 5—9. in denuntianda cultus idololatriæ, & universæ simul reipublicæ Israëlitis everfione denuo versatur, ex præfenti afflictione, & clade, tanquam imminentis exitii initio & omine, eam demonstrans, & quidem
 (α) ex casu vituli Bethelitici vers. 5, 6.
 (β) ex interitu ipsius Regis Hoseæ vers 7.

M m m 2

(a) Vid. Michaëlis Quæstiones, num. XLVII.

(b) Confer de hac forma Cl. Schroed. Instit. ad Fund. Ling. Hebr. p. 152.

(γ) ex destructione locorum, quæ idololatriæ erant consecrata *vers. 9.*

α. Ex casu vituli Bethelitici, ab hostibus jam capti, & in Asfyriam deportandi, *vers. 5 & 6.*

Propter vitulum Bethavenis expavescent incolæ Samariæ, quia luget eum populus ejus, & sacrificuli ejus vertiginem patiuntur propter gloriam ejus, quia ab eo demigravit.

Ipse etiam in Asfyriam deportabitur, munus Regi Fareb; confusio corripiet Ephraïm, & perplexus fiet Israël ob consilium suum.

Priori commate, sive *vers. 5.* vates oculos ponit maximam trepidationem, quæ correpti jam erant cives Samariæ, sibi que metuebant, accepto nuntio, quod præcipuum eorum numen tutelare, *vitulus Bethelis*, cum omni suo apparatu in manus hostium pervenerat, & ab iis erat ablatum; quod factum videtur ab Asfyriis, quando Samariam obfessuri reliquas hujus regni urbes, & in his quoque Bethelē, prius occupaverunt. Nempe per *vitulum Beth-avenis* intelligi debere vitulum illum aureum, cujus sedes erat *Bethele*, in contemptum idololatriæ, pro *domo Dei*, *Beth-aven* *domo vanitatis*, nunc dicta, ut supra *Cap. iv. 15.* dubio caret, nec obstat forma

ma plur. & femin. generis vocis עגלות, quo minus hæc de uno, eoque eximio habito vitulo accipiatur, ut satis ostensum ab aliis (a) quare etiam mox, tanquam singulare masc. gen. construitur.

Quod autem attinet ad alia, quæ hic occurrunt, dubia, ob quæ locum hunc, inter difficillimos totius libri retulit Cl. Ikenius, Disfert. de Cemarim, p. 28. præcipuum ex iis, & quo sublato, reliqua sponte evanescunt, pendet ex verbo גילו, quoniam usitata illa *exsultandi* notio, quam alias habet, huc non quadrat, ubi conjungitur cum verbo contrario, מלל *luctum* exprimente, sed sententiam turbat, quare ad parenthesis plerique confugerunt, durior profecto, nec etiam necessariam. Nul- lam enimvero hoc verbum nunc affert difficultatem, modo observemus, id per se mediæ esse significationis, pp. significans *in orbem agi*, ut videre est in illo Harir. Conf. i. p. 4.

Gyrabam gyratione avis sitientis, unde æque aptum est ad *luctum* (b) exprimen-
M m m 3 dum,

(a) Vid. Iud. de Dieu Animadv. ad h. l. & quæ plura hujus idiotismi exempla dedit Schroederus Instit. ad Fundam. L. H. p. 171.

(b) Conferri merentur, quæ de hoc usu verbi מלל pulcre jam monuit Pocockius apud Kromayer. ad

dum, ferie orationis id nunc postulante, atque *אכל*, quocum conjungitur, & quidem graviolem, in quo caput *vertigine circumagitur*; sic enim hæc duo membra parallela sibi pulcre constant: *luget ob eum*, vitulum, ab hostibus ablatum, *populus ejus*, quotquot eum pro numine suo tutelari colebant, quomodo *Moabitæ populus Camoschi* dicuntur Num. xxi: 29; & *consternati sunt propter eum ejus sacrificuli*; relinquenda itaque hoc loco *exsultandi* notio, quam series orationis respuit; nec quærere in ea debuerat Cl. Ikenius, *Disfert.* laudata, præsidium suæ sententiæ, qua per *Cemarim*, non *sacerdotes vituli*, ad quem tamen manifesto referuntur per adfix. 1 in voce *כמרי*, sed alios, ei infensos, intelligi voluit, sacerdotes nimirum ignicolas solis, qui nunc dicantur *lætati* de destructione vituli aurei, quod ex instituto religionis antiquæ Persarum ignicolarum omnibus idolis essent infestissimi. Quod autem ad ipsam illam attinet hypothesin Viri Doctissimi, de *Magis ignicolis* per *Cemarim* significatis, ut dicam, quod sentio, majori eruditionis apparatu, & qui fallere facile possit incautos, eam ornavit, quam certis & idoneis argumentis demonstra-

ad h. l. p. 69. Schultens. ad Job. p. 79. & Muller. in Satur. Observ. p. 172.

stravit, nec dari facile potest, quod sum-
 sit, vocem כמרִים esse Persicæ, atque adeo
 peregrinæ, originis a Persico كمر cingu-
 lum, quasi significaret *cingulo indutos*, & hinc
Magos, cum thema habeat manifesto He-
 braicum כמר, *arsit, incendit*, idque longe
 sit aptissimum, ut inde nomen כמרִים sa-
 crificulis his datum derivetur, a thure ni-
 mirum, & suffitu, quem in honorem sui
 Numinis continuo incendebant, ut dudum
ex 2 Reg. xxii: 5. recte collegerunt inter-
 pretes, & pluribus confirmavit *Cl. Millius*
 (a). Usus autem ille verbi כמר in *incen-*
dendo, & quidem *suffitu*, quamvis in du-
 bium vocatus sit ab *Ikenio*, §. vi. certissi-
 mus sit, collato Arabico كمر quod, ut solet
 litera ک cum כ in dialectis permutari, ipsissi-
 mum est Hebræorum כמר, atque eadem
 notione *suffiendi*, in iv & viii specie, æ-
 que ut etiam *Chald.* כמר usurpari solet,
 sunt itaque כמרִים *sacerdotes ejus*, sive *vituli*
aurei, publici cultus ejus ministri, qua-
 re dicuntur *consternati*, sive ex graviore
 tristitia vertigine correpti, *propter gloriam*
ejus, quod migravit, id est, quod vi hosti-
 um eum sibi viderent ereptum, & priva-
 tum omni sua pristina gloria, veluti fano
 splendido, pretiosis ἀνὰ θύρας, omni, quo
 coli solebat, apparatu, hominumque, ad
 eum

(a) *Disfert. Select.* xiii. §. 15. sqq.

eum, velut numen reipublicæ tutelare, confluentium celebritate. Quam trepidationem auget vates, addita præterea hac prædictione *vers. 6. Etiam ipse*, idem ille vitulus Betheliticus, five, quod mihi fere magis arridet; *etiam ille*, alter nimirum vitulus Samariæ, vid. *Cap. viii: 5.* ibique adhuc superstes, quem digito monstraverit, *in Assyriam deportabitur, munus Regi farreb*, five Assyriæ, vid. *Cap. v: 13.* idque, velut per triumphum, magna cum pompa & comitatu, quæ vis est verbi *יביל* satis cognita (a), ex more nimirum veterum, victarum gentium numina, veluti spolia opima, secum auferendi, iisque gloriam triumphi sui augendi, conf. *Jes. x: 10.* Solet autem hoc esse apud Prophetas nota gentis debellatæ, atque simul ab iis adhiberi ad istorum numinum imbecillitatem & vanitatem demonstrandam; vid. *Jes. XLVIII: 7. XLIX: 3. Jes. XLVI: 10.* quod factum etiam a nostro, ultimo membro hujus commatis: *confusio Ephraimum corripiet, & perplexus fiet Israël ob consilium suum* id est, in summas angustias adducti cognoscent cum pudore atque horrore, quam vanum sit, & funestum illud consilium tales Deos, qui ne se ipsos quidem ab hostium

(a) Conf. *Pf. LXVIII: 10*, & ad eum locum *Cl. Venema.*

tium vi defendere possint, spreto vero Deo, colendi, iisque tutelam sui regni committendi, nec, quo se demum vertant, aut quibus artibus inde semet extricent, invenient; quomodo supra *ob sacrificia* Diis suis oblata, veluti causam suæ perniciæ, *in pudorem dandi* dicebantur, *Cap. iv: 19*, & mox *vers. 8*. summa eorum desperatio ex destructo apparatu idololatriæ derivatur.

(β). Aliud pereuntis reipublicæ documentum, ad frangendam vanam Israëlitarum fiduciam, desumptum est ex fato regis, ipsis jam quoque erepti, & ab hostibus capti, *vers. 7. Periit Samariæ rex suus, sicut fragmentum in superficie aquarum*. Accipitur vulgo hoc effatum per modum vaticinii, quasi de re adhuc futura sermo esset, sed verbum *נִרְמָה* *periit* manifesto est temporis *præteriti*, quare nimia est *Cl. Dathii* licentia, tam hoc verbum, quam alia, quæ similiter *præteriti* notam habent, per *futurum* convertentis, & in versione sua, ne monito quidem lectore, exprimentis. Neque enim tam ambiguus videri debet sermo Hebr. ut nullam habeat temporum diversorum rationem; in nostro certe loco nulla apparet ejusmodi interpretationis necessitas, quandoquidem ex ipsa historia *S. 2 Reg. xvii: 4* ut supra monui, probabile est,

N n n

Regem

Regem Hoseam, jam ante obsesam Samariam, in manus Asfyriorum incidisse, atque ab iis in vincula coniectum fuisse; quo posito, vates noster, ad tristem illum casum respiciens, vere dicere poterat in præter. *periit, Samaria*, five quod *ad Samariam, Rex ejus*, sic enim per patheticam quandam trajectionem habet textus Hebr. pro simplici: *periit Rex Samariæ* (a), & quidem ut additur, *instar fragmenti in superficie aquarum*, five ramusculi levioris, & ab aqua, in quam illapsus fuerit, facile auferendi; vox enim *פֶּרֶץ* non *spumam*, ut vulgo, ex sola conjectura, vertitur, significat, sed *fragmentum ligni*, five ramusculum ab arbore decussum, ut pluribus docuit (b) Cl. Schultens. *Animadv. Philol.* ad h. l. qualis, cum aquarum impetu facile auferatur, eleganter nunc adhibitus est ad calamitatem, in quam inciderat Rex Hosea, ejusque infirmitatem exprimendam, dum simi-

(a) Fraudi fuit illa trajectio Cl. Datbio, vertenti: *auferetur Samaria, una cum rege suo, ut ligni fragmenta superaqua*; namque verbum masc. gen. *פֶּרֶץ* non convenit cum Samaria, sed cum ejus rege; idque unice postulat elegantia comparisonis; quam pulcre enim dicitur de rege victo, & in vincula abrepto, eum ex conspectu auferri, veluti leve fragmentum, aquæ supernatans, tam parum decoris haberet sententia, quæ civitatem universam cum ejusmodi frustulo conferret.

(b) Conf. Kromayeri *Fontes aperti* p. 25. seq.

similem in modum tempestate bellica fractus, & a sede sua avulsus, opinione citius ab hostium copiis, velut impetu torrentis, cui resisti nequeat, ex conspectu suorum, atque in captivitatem abripiebatur.

(γ). Ad destructionem idololatriæ, de qua *vers.* 5 & 6 sermonem fecerat, & summam, inde secuturam, desperationem Israëlitarum vates redit, *vers.* 8. *Et ever-
sa sunt loca celsa vanitatis*, five idoli vanissimi, *peccati Israëlitarum*; *spina & cardus
adscendet super altaria eorum*; & *dicent
montibus: operite nos, & collibus: in nos ca-
dite.*

Per *loca celsa vanitatis* ea designantur, quæ pasim in usum omnis idololatriæ, speciatim vero in honorem vituli aurei, *Beth-
thele* erant consecrata, 1 *Reg.* xii: 32 ut supra vidimus, ad *vers.* 5. *Beth-
elem* ideo appellatam fuisse *Beth-Aven*, domum *va-
nitatis*, five *idoli vanissimi*; hinc idem il-
lud idolum per appositionem mox Meto-
nymice dicitur *peccatum Israëlit.* quippe
præcipuum objectum & instrumentum ido-
lolatriæ eorum, quæ stylo Scripturæ S. sin-
gulari ratione & veluti κατ' ἐξοχήν, *peccatum*
dici solet; conf. *Deut.* ix: 21 & 2 *Reg.* x:
29, ubi *duo vituli feroboämi* eadem ratio-
ne dicuntur *peccata* ejus, & hic, ut sæpe

alias, *peccare fecisse Israëlem*, quatenus idololatriam publica auctoritate introduxerat.

Excelsis his jam destructis; addit alia quævis altaria in usum superstitionis ab Israëlitis erecta, sed ab Assyriis, universam hanc regionem vastantibus, solo æquanda, & *spinis, carduisque obtegenda*, in signum gravissimæ & in perpetuum duraturæ destructionis, ut supra, *Cap. ix: 6*, qua nimirum efficeretur, ut loca idololatriæ dicta, quamvis altiora, ut sunt altaria, penitus oblitterata, & ex memoria hominum deleta nullo tempore instaurari possent. Hinc quanta sequeretur ipsorum idololatrarum desperatio, ultimo membro hujus versiculi ob oculos ponitur: *dicent montibus* cæt. Proverbialis hæc est locutio in S. literis, idem exprimens, quod dictio illa *ferem. viii: 3*, *mors præ vita eligitur*, atque adeo statum eorum, qui tam sensu vindictæ Divinæ sibi incumbentis, quam scelerum suorum conscientia cruciati ad tantam desperationem sunt redacti, ut repentinam mortem, quantumvis violentam, quam longiorem vitæ miserrimæ usum, malint (a): desumpta vero est a more Judæorum, temporibus calamitosi ad antra & speluncas, quarum in Palæstina, regione montosa, mag-

(a) Conf. *Luc. xxiii: 30. Apoc. vi: 16.*

magna erat copia, confugiendi, conf. *Jud.* vi: 2. quare, quod quis optet, ut eadem illa refugii loca exitium sibi adferant, quod hoc unum habeat miseriæ solatium, ut possit tandem de medio tolli, extremæ desperationis indicium præbet certissimum, qualis in hoc schemate merito tribuitur Israëlitis ob tremendam vindictam, quam Deus ab iis per Asfyrios fumeret, quæque rei-publicæ ipforum finem certissimum adferret.

C. Sequens pericopa, a *vers.* 9 usque ad finem Cap. ad confirmandas priores spectat, dum in ea, novo veluti sumto impetu orationis, gravissimæ poenæ Israëlitarum regno denuntiantur, earumque aequitas ex inveterata, & obstinata hujus populi malitia demonstratur. Cujus argumenti propositio habetur *vers.* 9, ejusque uberior explicatio & amplificatio reliqua parte hujus Capitis.

N. *Propositio* tam culpæ, quam poenæ fit *vers.* 9 his verbis: *a diebus Gibeæ peccasti, Israël; ibi superstites manserunt; non bellum eos adsequetur, quale Gibeæ contra homines contumaces gestum fuit.* Ex nova versione, quam dedit Cl. *Dathius*, hoc comma longe aliter sonat, & sententiam hanc habet, mirum quam diversam a veritate Hebraica: *semper quidem Israëlita in colli-*

bus peccarunt, ibi sacra fecerunt; ideo quoque bellum eos in his collibus opprimet.

Nempe ex proprio nomine loci, *Gibea*, ad quod manifesto respicit particula אם *ibi*, bis fecit appellativum, quod *colles* significet; apertam negationem, *non adsequetur*, convertit primum in interrogationem, & hanc iterum in contrariam adseverationem, *opprimet eos bellum*; mitto alia non minoris licentiæ specimina, ex quibus tanta diversitas interpretationis profluxit, cum non opus sit ea figillatim refellere, atque perito lectori per se satis possit constare, textum Hebr. non alium ferre sensum, quam expressi; nimirum (1) in eo reprehenditur singularis Israëlitarum nequitia, qua se supplicio gravissimo dignos fecerant, hac brevi, sed nervosa, sententia: *peccasti Israël*, מִימֵי הַגִּבְעָה a *diebus Gibæ*; quod quidem alii, tam ex Judæis, quam nostris, malunt reddere, *magis, quam diebus Gibæ*; longe adhuc gravius, & atrocius peccasti; sed obstat constans usus loquendi apud Hebræos, ex quo מִ, vocibus, quæ *tempus* notant, præfixum, semper *terminum a quo* significat, ut in מֵעוֹלָם *inde a seculo*, מֵרֵאשִׁית *a principio*, & in omnibus aliis locis, quibus nostrum מִימֵי reperitur, ubi semper significat, *a tempore*, quæ ratio procul dubio *Drusium* movit, ut receptam interpretationem,

nem, *a diebus Gibeæ peccasti*, veriore judicaret. Mihi vero, locum hunc diligentius consideranti, dubium vix est, quin pro *וַיִּשְׁכַּח*, per facillimam emendationem, legendum sit *וַיִּשְׁכַּח* *veluti tempore Gibeæ*; quod si enim vates noster continuatam peccandi consuetudinem Israëlitis obijcere nunc voluisset, nulla ratio apparet, quare non altius eam repeteret, ut supra faciebat *Cap. ix: 10.* Manifestum autem est, in hoc loco non tam perstringi longum peccandi usum, quam ejus gravitatem, quod fit, si mecum legas *וַיִּשְׁכַּח*, collato loco plane gemino, *Hos. ix: 9, profunde corrupti sunt וַיִּשְׁכַּח, ut diebus Gibeæ.* Constat enim ex historia *S. Jud. xix: 22 sqq.* quam infamis, omnibusque flagitiis, atque in his, nefanda libidine, contaminata fuerit Gibeitarum vita, quare nihil acerbius Israëlitis obijci poterat, quam ita eos peccare, ut isti fecerant, atque adeo eadem scelera pasim inter eos grassari, cum eadem licentia, nulla amplius habita legum humanarum aut divinarum ratione; pergit autem vates in suscepta comparatione, dum ad eandem illam historiam respiciens, mox sequente membro, addit, similem, imo longe acerbio-rem, exitum habituram Israëlitarum nequitiam, ubi pro more Hebr. in vehementiori adfectu & stylo conciso personas subito mutat,

quæ

quæ mutatio pathetica si probe attendatur, ipsa ejus sententia minus videbitur obscura. Ad *Benjaminitas*, Gibeitarum causam pessimam defendentes spectat, quod abrupte dicit: *ibi steterunt*, id est *manserunt superstites*, quomodo verbum *וַיִּשְׁתַּבְּטוּ*, collato eodem ejus usu, *Psf. cii: 27* nunc sumendum esse, pulcre jam observarunt *Grotius*, & *Pocockius* ad h. l. Nempe *Benjaminitæ*, ut constat ex *Jud. xx.* gravissima quidem clade, ob scelera *Gibeæ* perpetrata, fuerunt adfecti, non tamen penitus deleti, sed poena sic fuit temperata, ut per sexcentos illos, qui salvi evaserant, hæc tribus in integrum restitueretur. Graviorem vero vindictam incubituram *Israëlitis*, nec sic eos abituros docet *apodosis*, qua cladis illius exemplum ad hos, mutata persona, transfertur, *non adsequetur eos Gibeæ bellum*, ibi olim gestum, vel ob *Gibeam*, ob ejus scelera, *contra filios insolentiæ*; sed contra bellum longe gravius & perniciosius; pendet enim omnis vis hujus sententiæ a singulari *Hebraismo*, quo ejusmodi negatio *gradum* infert, *incomparabiliter majorem*, ut in illo *Jes. xxix: 9 (a) inebriati sunt, & non*

(a) Alia plura hujus circumlocutionis exempla videri possunt apud *Schultens. ad Job xxx: 28. & Proverb. viii: 10.* Sed his addi meretur locus ceteroquin

non ex vino; id est, multo magis ebrii sunt, quam quis ex vino aut ficera fieri possit; quam formulam, ut hoc obiter observem, imitatus est Muhammed *Coran. Sur. xxii: 13.* Laudem itaque meretur *Wakius (a)*, qui ex illo Hebraismo locum nostrum jam explicuit in hunc sensum: *bellum longe deterius patientur.* Cum enim illud ad Gibeam gestum adversus Benjaminitas, quamvis

quin obscurus, *Jes. xlviii: 10.* qui molestiam creavit interpretibus, ipsi etiam *Vitringæ.* Agitur ibi de ira Divina, quæ populo Judaico, in exilium Babylon. expulso, exitium facile concitasset, nisi clementia fuisset temperata; eaque afflictio his verbis exprimitur, *ecce conflavi te & non כסף instar argenti*, sic enim, pro edito כסף omnino legendum, ut pulcre viderunt Belgæ nostri interpretes, quibus religio non fuit, hoc in loco, ut sæpius ab iis prudenter factum, a textu Masorethico discedere; sensus atem istius negationis, *conflavi te non instar argenti*, est; contra longe vehementiori ignis afflictionis, in te purgando, usus sum; quæ metaphora altero membro pulcre continuatur, modo observemus, verbum בחרתי *elegi te*, ut nunc legitur, manifesto corruptum esse ex בהנתי *probavi te in catino.* Quomodo quoque Belgæ nostri, deserta iterum recepta lectione, id verbum acceperunt; unice enim huic loco convenit בהן *probare, explorare*; quippe maxime proprium in probatione, quæ per ignem fit, & respondens alteri צרף quocum propterea solet permutari, ut *Pf. xxvi: 2 xvii: 2.*

(a) In *Expositione critica Hoseæ* ad h. l. edita *Ratisbonæ 1711.*

vis atrox & funestum, non diu post tamen cesfaverit, & in eo victi a fratribus suis mox in gratiam fuerint recepti, atque in integrum restituti, graviter significatur, bellum, de quo nunc agitur, Asfyriorum adversus Israëlitas non finiendum esse, nisi tota eorum republica, sine spe restitutionis, everfa deletaque.

Cæterum in voce עלה, hoc uno tantum in loco obvia, nulla est difficultas, si conferatur, ut factum a Cl. *Schultensio* ad *Harir.* I. p. 15 cum illo Arabum, quod *superbiam, insolentem proterviam* notat, unde בני עלה sunt filii insolentiae, cujusmodi epitheton quam bene conveniat in Benjaminsitas ex historia, ad quam hic respicitur, per se patet. Alexandrini tamen, qui habent τέχνα ἀδίκιας, videntur legisse עלה, quod longe frequentius est, nec minus aptum huic loco.

ב. In uberiori sententiae, modo propositae, amplificatione, quæ fit a *vers.* 10 ad finem *Cap.* occurrit (α) supplicii peremptorii, a Deo in Israëlitas decreti magis expressa denuntiatio (β) veræ illius supplicii causæ, ex ipsa Israëlitarum pravitate repetendæ, demonstratio; *vers.* 11—14. (γ) Epilogus utrumque, tam poenam, quam ejus causam, complectens, *vers.* 15.

(α) *vers.* 10 declarat Deus (1) animum suum

um infensum in Israëlitas gravi hac formula: *in desiderio meo est*, sive quæ vis est huius Hebraismi (a), *hoc est meum desiderium*, *ad quod toto animo feror*, hæc mea voluntas, *ut eos castigem*, אָסַר, a וָסַר, sive וָסַר castigavit, & quidem poena severiori, quæ aliis exemplo esse possit, quomodo supra אָסַר adhibitum vidimus, Cap. vii: 12. Hoc itaque cum toto animo se velle facere Deus profitetur, non obscure significat, sibi negotium esse cum reis, tam certis gravibusque criminibus obrutis, ut poena differri non amplius posset, sed, more loquendi humano, ex vindicta ab iis sumenda, ad quam cæteroquin invitus accedit, voluptatem caperet; simul indicat, quam gravis illa sit futura, nullaque ratione avertenda, in quam toto veluti animo vis Divina incumberet.

(2) Modum istius supplicii sequentia exprimunt, & congregabuntur adversus eos populi, copię nimirum Asfyriorum, ex diversis nationibus contractæ, in quo nihil est obscuri; eo vero majorem habet difficultatem ultimum membrum, quod opprobrium interpretum cum Kromajero ad h. l. non immerito dixeris.

Pendet illa maxime ex ultima voce אָסַר,

O o o 2

quæ

(a) De signato hoc usu præpos. אָ videri potest Cl. Schultens. Comment. in Job p. 204, 640.

quæ forma cum plane fit insolita, nec defendi possit, alii, servatis literis, sed mutata punctatione, legunt עֵינֵי. alii contra sequuntur Masoretharum emendationem, legere jubentium עֵינֵי.

Qui prius tenent, diversissimas nobis dederunt interpretationes pro diversa ratione, qua vocem עֵינֵי sive de *fontibus*, sive de *fulcis*, sive aliter, atque ideo etiam alteram vocem שֵׁ huic præmissam, acciperent. Nullam autem ex hac classe oblatam vidi, quæ sententiam efficeret vel satis facilem, vel Hebraismo consentaneam. *Schultensius* certe in *Animadvers.* suis *Philolog.* ad h. l. (a) ubi omnem movit lapidem, ut ex voce עֵינֵי commodum sensum exprimeret, nihil afferre potuit, in quo tandem ipse acquiesceret. Quod enim ultimo loco proposuit vertendum: *ad ligandum eos vel captivos abducendos, ut epotent fontes ipsorum, Asfyriorum videlicet, vidit, & ingenue confessus est, coactius esse; consultius itaque mihi visum cum Cl. Dathio Masorethicam lectionem (b), quam magno consensu tenuerunt*

(a) Vid. *Opera ejus minora* p. 334. sq.

(b) Quando עֵינֵי legimus pro עֵינֵי, id vix alia lectio dici potest ob maximam convenientiam, qua literæ י & י scriptæ solent occurrere, plerumque ex contextu magis, quam sua diversitate digno.

runt veteres, amplecti, atque adeo reddere *propter duas pravitates eorum*, vitulos nimirum aureos, ad eundem modum, quo hi ipsi *feroboami peccata* dicuntur 2 Reg. x: 29, & a nostro, vers. 8. *Israëlis peccatum*. Nisi quis cum *Theodoreto* duplicem hanc gravitatem malit explicare ex simili phrasi apud *Jer.* 11: 13. *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt &c.*

Accipi autem potest hæc clausula **באסרם** **לשתי עונותם** per modum *ἐξεργασίας*, confirmantis & explicantis, quod in initio hujus versiculi verbo **באסרם** *castigabo eos*, abruptius fuerat propositum, nempe *ligando* eos, funibus & vinculis, quibus captivi constringuntur, *ob duas suas pravitates*; estque hanc in rem eo aptius verbum **אסר** ob singularem suum usum in coercendo bove aut vitulo ferociente, quocum populus Israëliticus, ob jugum legis Divinæ excussum confertur, ideo arctius constringendus, & iugo hostium longe graviori submittendus, unde nata allegoria, quæ mox sequente pericopa a vitulo desumpta proponitur. Convenit enim hac parte **אסר**, cum adfini **אסר** *castigavit*, quod singulari illo usu

O o o 3

fu

noscedæ. Sic, quando *Proverb.* xxiii: 5. prostat **איו**, facile apparet, illud **איו**, longiori quodam ductu expresum, ipsum esse **איו** legique debere **איו** ut ipse fecit *Cl. Schultenf.* 18 *Cetibb* defensor cæte roquin acerrimus.

su positum habes *Jer.* xxxi: 18 ubi, cum *Ephraim* in exilio poenas suae contumaciae luens easque deplorans inducitur, id his fit verbis, *castigasti me, & castigatus sum instar vituli indocilis & refractarii*, id est arctioribus vinculis me constrinxisti, gravioribus plagis me coercuisti.

Cæterum discrimen generis, quod unum contra lectionem Masoreth. objecit Cl. *Schultens.* l. cit. p. 333. me nihil movet, ut eam propterea defererem. Quam facile enim, salva linguae analogia, tolli id dubium possit, ab aliis, & nuper adhuc a Cl. *Dathio* satis demonstratum. Accedit, quod ostendi facile possit, exempla a viro summo allata, ut probet ענות sub termin. femin. masculinum tamen esse, id minime efficere, quandoquidem in illis veluti ראשנים, & מברלים, *terminatio masculina generis est communis*, ut apparebit conferenti exempla a Cl. *Schroedero* proposita, *Gramm. Hebr.* §. c. sub litera נ.

β. Pergo ad alterum hujus pericopæ articulum, *vers.* 11—14. quo Deus ad convincendum populum obstinatae suae malitiae (1) provocat ad singularem curam, quam a longo tempore ad eum in officio continendum impenderat, *vers.* 11, 12. dein (2) perstringit ejus perversitatem, tantæ curæ pessime respondentis, quæ ἀπόδοσις habetur

betur *vers.* 13. Ad extremum (3) poenas ideo persolvendas ob oculos ponit. *vers.* 14.

(1) Incipit versiculus 11 in Bibliis nostris editis a copula 1, sed hæc abest in Codd. nonnullis, eamque pariter omittunt omnes versiones antiquiores; quomodo initium novi hujus articuli, abrupte positum ex more fere perpetuo Hoseæ, sic sonat: *Ephraim vitula mansuefacta, amans triturare, & ego jugum imposui pulcræ ejus cervici; currui admovebam Ephraim; arabat Juda; occabat sibi Jacob.* In evolven- da & applicanda hac allegoria ingens iterum deprehenditur interpretum discrepan- tia, & fluctuatio; ipse vero Hosea, secum collatus, nunc etiam optimus nobis erit mentis suæ interpret. Namque, ut solet in suis reprehensionibus ad pristinum populi Israëlit. statum adscendere, quando legi Divinæ subjectus beate & tranquille viveret, eique præsentem, corruptum & afflictum, opponere, veluti *Cap.* ix: 10, nec non initio hujus, & sequentis *Cap.* sic idem nunc tenet institutum in figurata hac locutione, quæ tota composita est ad pristinam illam felicitatem populi Dei imperio obnoxii pulcre exprimendam; huc primum spectat similitudo *vitulæ mansuefactæ*, si- ve *edoctæ* מלמדה nempe, ut jugum ferat, rei-

reique rusticæ posset adhiberi; non accipi-
enda, ut passim factum, de *Ephraïmo*, sive
populo x tribuum, qualis nunc erat, quan-
do contra dicitur *juvenca indomita*, ut su-
pra *Cap. iv: 16.* aut qualis in exilio fie-
ret, sed qualis olim in primordiis suis fue-
rat, cum ex Aegypto eductus Dei imperio
adsuescere primum inceperat, ut solet in
S. literis, & speciatim a nostro vid. *Cap.*
ii: 14. xi: 1. id tempus, tamquam popu-
li hujus *pueritia*, aut prima ætas spectari,
quando instar *vitulæ mansuefactæ*, fortem
Dei, vindicis sui, manum, aliaque Divi-
næ majestatis documenta expertus, & per
eam edomitus jugum legis Divinæ non du-
bitavit admittere, seque Dei, tamquam Do-
mini & gubernatoris sui voluntati submit-
tit, professus, quicquid Dominus juberet, se
præstiturum *Exod. xxiv: 5.*

Nec minus huc quadrat alterum, quod
additur, *amans triturare*, desumptum a mo-
re OO. quo juvencos rei rusticæ adsuefa-
ciebant per triturationem, cum genus hoc
laboris esset, minus grave & pastum simul
largum iis præbens, quo saginati ad reli-
quos labores tolerandos fierent firmiores
& alacriores, quandoquidem in trituratione,
præsertim apud Judæos, per legem Di-
vinam, de *bove arante, non capistrando*,
Deut. xxv: 4. liberum iis erat grana, quæ
suis

fuis pedibus, aut ope plostellæ, vel trahæ eliciebant, sibi arripere, unde factum, ut communi loquendi usu, *juvencus trituranus* Hebræis diceretur pro *bene saginato*, ut videre est *Jer.* XLVI: 21. *Mal.* IV: 2 & abunde docuit *Bochartus* (a).

Hac itaque phrasi, quando eam ad populum Israëliticum applicamus, pulcre exprimi videmus, ab una parte, fructum uberrimum, quem ille, ad vitam in Canaane commode agendam, ex obedientia legis Divinæ sub Vet. Occon. capiebat, & quo, veluti mercede proposita, Deus ipsum alliciebat, conf. infra *Cap.* XI: 4. ab altera parte, hujus populi ingenium fervile, rebus & bonis hujus vitæ addictissimum, atque in cultu, quem Deo deferebat, hæc commoda maxime spectantis; de quo argumento plura dabit, & conferri meretur *Cl. Venema Diff. S. Lib. II. Cap. V.*

Singularem præterea Dei curam, ad populum hunc in officio continendum, insuntam pulcre exprimit mox sequens formula: *Et ego transivi super pinguetudinem cervicis ejus*; nempe שׁוֹב quod vulgo reddunt *pulcritudinem*, ex interiori sua potestate, qua proprie valet, *succi plenus fuit*, cervicem nunc significat *pinguem, succosam*, qualis est juvencae bene pastæ, cujusmodi

P p p

usus

(a) *Hieroz. Part. I. L. II. Cap. 31.*

usus hujus vocis se sponte offert *Dan. i. 15.* Quod autem attinet ad integram hanc formulam in ea explicanda proculdubio aqua hæsit *Bocharto*, scribenti (a): "dici
 „ id puto per hypallegen, Deus enim hic a-
 „ git, tanquam armentarius, qui super bo-
 „ ves non transit; sed sub ejus virga boves
 „ transeunt, ut dicitur *Levit. xxvii. 32.*
 „ unde mox colligit, verba hæc Dei sic
 „ esse sumenda, quasi dixisset: pulcritudo
 „ colli ejus, seu, juvenca hæc pulcro collo,
 „ transiit sub virga mea, id est, eam pro
 „ mea agnovi, & in armento meo recepi."
 Sed dura ista hypallage hæc dictio minime indiget, qua transire manu, nimirum, sua super cervicem juvencæ dicitur agricola jugum ei imponens, dum manu sua eam tractat, & explorat, an ad illud ferendum jam satis firma sit; quomodo apud Arabas verbum de rei alicujus exploratione, veluti *nummorum*, an justum habeant pondus, frequentissimum est, & doctores Judæorum magistri phrasin hanc etiam acceperunt; in his *Arabanel* ad h. l. sensus est, inquiens, contrectando ejus collum, deprehendi illud bonum esse, & aptum gestando jugo. Quod enim ad jugum imponendum hæc dictio nunc pertineat, universæ allegoriæ ratio satis ostendit, ut probe jam vidit *Hieronymus*,

(a) *L. cit. p. 413.*

mus, qui propterea explicuit in hanc modum: *tumentes cervicum toros iugo imposito edomui*, & interpres Arabs apud *Pocockium*, reddens *Et ego transivi cum iugo: meo*, id est, *illud imposui super bonitatem cervicis ejus*. Dubium vero esse nemini potest, quin hoc iugo intelligi debeant universae leges, quibus Deus populi Israëlit. mores, tam in re sacra, quam civili, regi voluit, quasque mira cum prudentia, & explorata prius ejus indole, quantumque ferre posset, ei imposuit.

Ulteriore porro Dei curam in gubernando suo populo, ejusque curae fructum ultimo membro proponi existimo, formulis his, a re rustica itidem desumptis: *currui admovebam Ephraimum; arabat Juda; occabat sibi Jacob*. Ubi quidem singula verba textus Hebr. formam temporis futuri præ se ferunt, attamen ex præcedente עברתי vim *præteriti*, ut fieri solet, accipiunt, quod, quantumvis minutum aut tritum videri posfit, negligi tamen non debet; id enim a plurimis non observatum effecit, ut tenebras huic loco offunderent, quasi comminationem de futura populi servitute contineret, cujus tamen nullum, ne levisimum quidem, apparet vestigium, sive in proxime præmissa figurati-
one, qua contra vidimus insigne Dei be-

neficiū, per legem Israëlitis datam collatum, laudari, five in his ipsis phrasibus, quæ quidem populum hunc inducunt, ut rei rusticæ operam dantem; sed quis hoc pro poena habuerit? nisi fiat sub jugo hostili, de quo tantum abest, ut nunc cogitandum sit, ut contra illud לו *sibi*, in ultima formula expresse additum, *Jacob sibi occabat*, adeoque suo commodo, & in suum usum, de republica adhuc libera sui-que juris sermonem esse nos admoneat, quare id ipsum לו, *sibi*, in versione sua omittere minime debuerat *Cl. Dathe*, cum ejusmodi licentia lectoribus, de textu Hebr. plerumque securis, fraudi facile esse possit.

Præterea dubitatum quoque de potestate verbi ארכיב in hac sede, quod vulgo vertunt, *equitare faciam Ephraim*, quia רכב in specie Hiph. alibi notat *imponere currui*, aut *jumento*, sed facile apparet, quam alienum hoc sit ab indole præsentis imaginis, qua *Ephraim* comparatur cum jumento, quod rei rusticæ adhibetur; hujus autem non est currui imponi, sed *ei ad-
jungi*, quæ significatio, a *Drusio* jam observata, unice hic quadrat, & probe convenit cum usu verbi ארכיב, qui latius aliquando extenditur, ut in illo 2 Reg. XIII: 16, ubi bis positum reperitur pro *admove-
re manum ad arcum*. Habemus itaque al-
le-

legoriam pulcre continuatam per emblemata operum rusticorum, qualia sunt, *plaustrum trahere*, ut fit a jumento ei alligato, *arare*, & *occidere aruum*, quæ tamen singula non ad vivum sunt ressecanda, nec anxie quærendum, quare unum magis *Judæ*; alterum magis *Jacobo* tribuatur. Id enim non patitur ratio figuratæ dictionis, quali maxime delectantur Musæ Orientales; sed simul & conjunctim sumenda unum aliquid constituunt, ex illa Hebraismi Poëtici indole, cujus optimum interpretem habemus *Lowthium*, ad majorem sermonis elegantiam in tria membra divisum. Quare ut *Ephraim*, *Juda*, *Jacob* universum populum Israël. qualis erat in prima sua constitutione, nobis ex æquo sistunt, sic per opera rustica, ei nunc attributa, & quidem sub Deo, tanquam universi negotii moderatore, designatam puto conditionem hujus populi, in plenam & securam Canaänis possessionem inmissi, ejusque bonis per Divinam benedictionem abunde fruientis, & quidem *sibi*, seorsim, ut erat in Canaäne ab aliis nationibus segregatus, ibique, ne cum iis facile commisceretur, ad *agriculturam* potius, quam *mercaturam* exercendam, per ipsam legis Mosaicæ constitutionem ducebatur, quippe quæ agriculturæ studium, populo separato maxime con-

veniens, per singulares divinæ benedictionis promissiones, huic studio expresse factas, e. g. *Deut.* xi: 11 *sqq.* magnopere fovebat & excitabat. Cujusmodi vitam Israëlitarum in *arundo*, *pascendo*, tranquille olim occupatam phrasēs hic adhibitæ sponte nobis offerunt, ita tamen, ut ex figurato & sublimiori quodam usu hæc agricultura, cui Deus nunc inducitur populum suum addixisse, ipsum quoque animi cultum complectatur, ad quem, inter externas illas vitæ curas, tenebatur, ut nimirum ad leges, a Deo sibi præscriptas, mores suos componeret, atque ita, semina veræ religionis & virtutis, per illas sibi tradita, probe fovendo & excolendo veræ felicitatis fructus uberrimos sibi compararet.

In hanc enim partem præsentem imaginem accipi quoque debere patet ex *vers.* mox sequente, 12, ubi, phrasibus ab illa populi agricultura desumptis, vates noster curam Dei pro salute Israëlitis celebrare pergens, accedit ad pietatis & virtutis studium, quod cum illa conjungere debuissent; *seminate vobis ad justitiam, metite pro modo pietatis; novellate vobis novale; namque tempus est quærendi Jēhovam, donec veniat, & pluat vobis justitiam.* Ad quam pericopam recte intelligendam generatim juvat observasse, hæc verba non, ut prima

ma quidem fronte quis putaret, esse accipienda, quasi essent prophetæ homines sui temporis alloquentis & ad poenitentiam agendam exhortantis, sed tanquam Dei, pergentis referre, quanto studio, tam præcepta, quam per promissa iis addita, populi Israëlitarum saluti, a prima ejus ætate ad huc usque tempus consuluerit, hæc *dicens* & olim, quando leges suas primum promulgabat, & deinceps, repetitis vicibus per Prophetas a se continuo misfos; quod verbum, *dicens*, vel *dicebam* in initio sententiæ per ellipsin, in stylo conciso, ut supra vidimus ad *Cap. vi: 1.* sæpe omissum, ex ipso contextu se sponte nunc offert supplendum, quare laudem meretur *Piscator*, qui cum *Tremellio* & *Junio* id in versione sua dextre expresit. In memoriam itaque populi Deus figuratis his formulis revocat, quænam fuerit summa adhortationum, suo nomine, suisque verbis, identidem ipsi factarum, hæc videlicet, ut actionibus justis, & ad normam legis Mosaicæ exacte compositis, tam in negotio religionis, quam in vita communi, sedulam darent operam, conf. *Mich. vi: 8.* quod est *seminare ad justitiam*, ut solet *seminandi* opus figurate transferri ad actiones hominum, a quibus certi fructus, cum earum indole, sive bona, sive mala, convenientes expectantur, se-

secundum illud effatum Apostoli *Gal. vi: 7. Quod quis seminaverit, hoc etiam metet.* Ufu autem venit in priori hoc membro *seminate & metite*, frequens ille Hebraismus, per quem duo imperativi (a) sic conjunguntur, ut alter *conditionem* præstandam præscribat; alter *præmia* inde speranda promittat, & quasi cum imperio addicat, ut in illo *Gen. xlii: 18. Hoc facite & vivite; Amos. v: 4. Quærite me, & vivite* id est, *si hoc feceritis, si me quæsiveritis, tum certissime vivetis.* Ad quem modum hæc formula nunc valet: *si seminaveritis ad justitiam*, eam colendo & constanter sectando, tum lætos felicitatis publicæ, atque privatæ, fructus certo consequemini, ex studio illo veræ & sinceræ pietatis, sive הסד & quidem pro ejus *modo*, sive ratione, quæ vis est particula לפי voci הסד (b) præfixæ. Id enim secum ferebat, ut satis notum, indoles foederis Sinaitici, cujus hæc erat summa, toties repetita in tabulis V. T. *observabitis statuta & jura mea, quæ qui fecerit, vivet per ea. Levit. xviii: 5.* Ad alia, quæ præterea accesferant, salutaria Dei monita, per Prophetas populo Hebr.

(a) Vid. Schroed. Synt. Hebr. §. LII. & Schul. tens. ad Job. Cap. xxii: 21.

(b) Conf. Schroed. l. cit. p. 438.

Hebr. sæpius facta, ut, quando desciverant, in tempore ad officium redirent, respicit alterum hujus commatis membrum, supplendum quoque per *dixi præterea*, nempe hoc: *novellate vobis novale*, quæ eadem phrasis habetur quoque Jer. IV: 3, ubi eam abunde illustravit Cl. Venema. Desumpta nimirum est ab agro, qui, cæteroquin sterilis futurus, denuo purgatur, & ad novas, easque meliores & uberiores, fruges ferendas diligenter præparatur, ad significandam sedulam illam curam, quam quis poenitendo impendit, ut animo a vitiis, copiose succrescentibus, probe purgato, ad novum atque alacrius sinceræ pietatis fructum revertatur.

Augetur tandem illa cura Dei pro salute sui populi ex eo, quod peccatorum veniam, novumque favoris sui amplioris usum, modo resipiscerent, iis clementer ad-dixerat, per ministros, & interpretes suæ voluntatis eos ad officium suum continuo excitans & revocans, ut habetur, ultimo hujus commatis membro: *tempus est quærendi Jēhovam*, poenitendo nimirum, & gratiam ejus implorando, idque adfidue, & cum spe certa, fore, ut, sic quæsitus, *veniat placatus, & pluat vobis justitiam*. Quæ *pluvia justitiæ*, per Hebraismum po-

fita pro fatis longa, & ad terram foecundandam apta nata, qualis alibi ברכה *pluvia benedictionis* (a) dicitur, nunc figurat opportunum usum uberrimæ gratiæ divinæ, omniaque beneficia cum ea conjuncta, ut supra vidimus ad *Hof.* vi: 3. namque צדקæ æque ac צדק usu suo apud OO. latius sese extendit, quam ad *justitiam*, stricte sic dictam, & pro ipsa benignitate, aut liberalitate, sive Dei, sive hominum, atque constanti ejus studio passim venire solet in s. literis.

(2) Tali jam ac multiplici Dei sollicitudini pro salute sui populi graviter opponitur *vers.* 13, hujus in omnia contraria, idque cum funestissimo eventu, ruentis pervicacia, formulis iterum ab agricultura desumptis, sed in malam partem nunc inflexis: *arastis pravitatem; iniquitatem mesuistis, comeditis fructum perfidiæ.* Cujus allegoriæ fundamentum, æque ac superioris, est in sententia Proverbiali, *ut sementem feceris, ita metes*, OO. adamata, unde *Proverb.* xxii: 8. habes: *semnans iniquitatem metet vanitatem*, quod Græci dixerunt τὸ κακὸν θέρος ἀμῶσθαι. Ad datur illud *Aeschinis in Pers.* 823.

Υβερ

(a) Conf. Cl. Venema ad *Malach.* iii: 20. & quæ notavit ibidem, pag. 451.

Υβρις γὰρ ἔξανθ' ἐκπᾶσι σάχυν
 Ατρε, ὅθεν πάγκλαυτον ἔξαμ' εἶρε.

*Namque injuria herbescent fert spicam
 Noxæ, unde lacrymosissimam demetit messem.*

Simili igitur figura *pravitatem* dicuntur
 arasse Israëlitæ, qui impietatis omnis fe-
 mina non tantum jecerant, sed quoque
 tanto studio coluerant, quanto solent co-
 loni agrum suum curare. Vox autem *יִשְׁרָאֵל*
pravitas, ex interiori sua vi, in *jactatione*
turbulenta posita, speciatim exprimit pra-
 vas ejusmodi cupiditates, & ipsa, ex iis na-
 ta, facinora, quæ publicam pacem & fe-
 licitatem conturbant, quare mox pro *mes-*
se, tali semente digna, dicuntur consecuti
יִשְׁרָאֵל *iniquitatem*, sive *oppressionem*, &
 summum quidem ejus gradum; hunc enim
 infert forma vocis, aucta per *י* parag. Est
 autem a *יִשְׁרָאֵל*, quod proprium de lance li-
 bræ, nimio pondere inclinatæ, hinc speci-
 atim translatum fuit ad iniquitatem, qua
 jus omne non tantum depravatur, sed &
 in tyrannicam oppressionem convertitur,
 unde habes, hoc sensu, *sceptrum iniquita-*
tis Ps. cxv: 3. Respicit itaque vates nos-
 ter hac formula ad statum reipublicæ Is-
 raëlit. suo præsertim tempore, nunc per
 internas factiones, nunc per externam hos-
 tium vim, inclinatæ, oppressæ & pravis

suis consiliis atque artibus in pernicem ru-
 entis. Quo spectat etiam mox sequens :
comedistis, & etiam nunc comeditis, *fruc-*
tum mendacii, id est fallacem, longe di-
 versum ab eo, quem a consiliis suis spera-
 verunt, dignumque adeo ista perfidia in
 Deum & homines, quæ voce כְּהֵן solet
 exprimi, & a nostro pasim iis vitio datur,
 vid. *Hof.* IV: 2. VII: 2. XII: 1. Aliter qui-
 dem alii hanc formulam accipiunt, quasi
 culpam populi ulterius describeret, eum-
 que notaret, se delectantem, veluti grato
 quodam fructu, perfidiæ suæ atque hypo-
 criseos usu, seque eo maligne pascentis;
 sed allegoriæ ratio, & ipse usus hujus phra-
 seos postulat potius, ut *fructu mendacii*,
 frustrationem spei, velut malam perfidiæ
 ipsorum mercedem, designatam statuamus;
 sic enim *comedere fructum* alicujus actio-
 nis, pro mercede, quam quis ex ea repor-
 tat, ponere solent Hebræi, ut in illo,
Proverb. I: 31. *Comedent de fructu viæ*
sue, & *Jes.* III: 10. *Dicite justo: bene*
ei erit; fructum suorum operum comedent.
 Addatur *Proverb.* XX: 17.

Convenit etiam cum hac interpretatione
 historia hujus gentis, quæ docet eam ma-
 lis illis artibus & perfida defectione sua
 tam a Deo, quam a Rege, cui fidem dede-
 rat, unde prosperitatem et salutem expec-
 ta-

tabat, semet ipsam perdidisse, fibique causam exitii evasisse.

Falsam illam spem, figuratis phrasibus involutam, apertius declarat & perstringit ultimum membrum hujus commatis, quod tamen, ut post *Ill. Grotium* judicavit *Cl. Dathe*, pro sequentis initio rectius haberi potest, & cum eo conjungi, in hunc modum: *quia confisus es viæ tuæ, multitudini militum tuorum, ideo stat tumultas inter populos tuos, & vastabuntur omnes tuæ munitiones, quemadmodum Schalman vastavit Beth-arbelem die prælii. Mater cum filiis allisa fuit.*

Continet itaque prius membrum causam exitii, in posteriori denuntiati, repetendi nimirum ex vana fiducia, & in Deum maxime contumeliosa, qua suis, & amicarum gentium, viribus se satis tutos ac munitos putantes omnes Dei comminationes contemserant, & adhuc, quamvis in præsentissimo discrimine positi, contemnebant. In quo nihil est obscuri: meretur tamen notari, quod pro voce *כרך* in via tua *οὐδὲ* videntur legisse *ברכב* in curribus tuis, quod etiam monuit *Hieronymus*. Vertunt enim ἐν τοῖς ἄρμασι σὺ; & ipsum ἀμαρτήμασι, quod habet *Cod. Vaticanus*, vix dubito, quin ex ἀρμασι corruptum sit, five per errorem librariorum, five, quod in *Cod. Va-*

ticano sæpius factum suspicor, data opera, ut ad textum Masorethicum paulo propius accederet; nullum certe reperitur exemplum, etsi contrarium insinuaverit *Cl. Bos* in nota Critica ad h. l. ubi וַיָּבֹא *via* per $\alpha\mu\alpha\sigma\tau\acute{\eta}\mu\alpha\tau\alpha$ Alexandrini fuerint interpretati. Sed quicquid id est, quamvis ex recepta lectione locus noster sic satis possit explicari, & *via* illius nomine, cui confidebant, omnia eorum prava consilia, tam sacra, quam politica, generatim intelligi, præferendum tamen videtur וַיָּבֹא *currus*, tum, quia frequentissima hæc est formula *confidendi in curribus bellicis*, conf. supra ad *Cap. i: 7. p. 56.* tum, quia rectius his respondet, quod velut ejusdem generis proxime additur, *multitudo militum*, quorum copia bellicosam præ cæteris Ephraimi tribum quondam abundasse novimus.

Pesimos istius fiducia fructus; *fructum mendacii*, quem *comedere* modo dicebantur sequentia declarant: וְיָבֹא , vel *ideo*, per justam Dei vindictam *stat tumultus* וַיָּבֹא *inter populos tuos*, vel, ut *Codex Regiomont.* legit, & omnes etiam versiones antiquæ, singulariter וַיָּבֹא *in populo tuo*. Vox autem וַיָּבֹא *fragor*, a וַיָּבֹא , quod proprie notat *rumpi cum fragore*, translata nunc est ad *tumultum bellicum*, five strepitum hostium, huc illuc se moventium, & cæ-
di-

dibus grasfantium, quomodo ד'ח ינש *strepitum peregrinorum* pro ipsa *sevitie hostium* (a) positum habes *Jer.* xxv: 5. Hic tumultus *stare* dicitur, שׁרר, quod participium est formæ *Aramææ*, quando omnem suam vim & diritatem exserit, conf. *Pf.* xxvii: 3. ubi similem in modum de *prælio* usurpatum reperitur; nec ab eo usu abhorret Latinorum *stare*, ut observari potest in illo *Silii*, Lib. iv.

- - - *Vigili stant bella magistro*
& Lib. ix: vers. 263.

- - - *femineo stant corde pavores.*

Terribilem autem istius tumultus bellici effectum describunt sequentia: & *vastabuntur omnes tuæmunitiones*, sive, ut proprie habet textus Hebr. *complexus omnium munitiorum tuarum*, Samariæ præsertim, urbis munitissimæ, *vastabitur*, רָשַׁר, quod verbum, ob Dagesch, literæ, impresum, suspicatus fuit Cl. *Schultens*. (b) conflatum esse ex gemino themate, רָשַׁר & רָשַׁר idoque reddidit: *vastatus carmen fiet publicum*; sed non opus est tanto artificio, quandoquidem *Dagesch* hoc, si verum sit, (namque

(a) Conf. elegantissimam *Disfert. Herm. Muntingbe* ad quædam V. T. loca *Observ.* ix.

(b) *Grammat. Hebr.* sub §. 164. n. iv.

que multi Codices id non habent) est Euphonicum, graviolem quandam adfectionem loquentis indicans, de quo videndus *Cl. Schroed. Gramm. Heb.* sub Reg. xxix. qua ratione nostrum *וַשִׁי* simpliciter offert formam ut. Hophal verbi *וַשִׁי* *vastavit*. Eadem vero intelligitur, atque his verbis prædicatur vastatio Samariæ per Asfyrias, de qua *Micha, Cap. i: 6.* *ponam Samariam in acervum agri, & disjiciam lapides ejus in vallem subjectam, & nudabo ejus fundamenta.*

Quanta præterea cum crudelitate hostes hanc vastationem inferrent, ob oculos ponunt duæ sequentes formulæ, quarum prior defuncta est ab exemplo, eo tempore satis celebri, & ad exprimendum summum gradum vastationis in proverbium misso, *sicut vastavit Schalman Beth-arbelem die prælii.*

Quisnam vero casus ille sit, ad quem hac formula respicitur, tacente de eo omni historia, anceps est quæstio, nec facile dirimenda. Plerique cogitant *de Arbe-la*, urbe Persidis, eadem illa, ubi Darius ab Alexandro victus fuisse creditur, quam *Schalman*, id est, *Salmanassar* vastaverit. Sed credibile non videtur cladam tam longinquam, Judæis rerum externarum imperitioribus & parum quoque curiosis, in exemplum

plum proponi potuisse; quare, si quid in re incerta esset definiendum, irem potius in sententiam (a) *Calovii* statuentis, sermonem esse de oppido hujus nominis in Galilæa, cujus mentio fit 2 *Maccab.* ix: 2. & a *Iosepho* (b) quod Salmanasfer prima sua expeditione, quæ leviter attingitur 2 *Reg.* xvii: 3. crudelem in modum deleverit. Alias vero aliorum conjecturas, longe leviores, cognoscere cupienti satis faciet Cl. *Markii* diligentia *Comment.* in h. l. quibus novam dein adjecit *Hillerus*, in *Syntagm. Hermen.* Loco viii. p. 258, sed longius a textu Hebr. abeuntem, quam ut morari nos debeat.

Altera tandem formula, *mater eliditur super filios*, ob oculos ponit immanem barbarorum militum sævitiam, ipsos etiam tenellos ad parietes, aut lapides elidentium, de qua verbum שטר speciatim usurpari solet, & cujus multa prostant in omni historia, præsertim antiquiori, exempla. Habet

(a) Vid. ejus *Disfert.* in h. l. inserta *Tbesauro Philol.-Theolog.* priori, tom. i. p. 448. sqq.

(b) *Antiquit.* Lib. xii. Cap. xi. p. 627. *Ed. Haverk.* & Lib. xiv. Cap. xv. p. 731. nec non in *vita sua*; p. 29.

bet autem hæc etiam formula *matris super filios cæsæ* aliquid proverbiale, stragem denotans universalem, qua nihil superstes relinquitur, ut patet ex ejus usu *Gen. xxxi: 15.* simul immanem crudelitatem in eo casu conspicuam, cui propterea Deus legem illam opposuit *Deut. xxi: 6* de ave, nido suo infidente, non simul cum pullis suis auferenda, nec pecude, una die, cum foetu suo mactanda.

Superest epilogus hujus comminationis *vers 15.* *Sic fecit vobis Bethel*, sedes illa præcipua idololatriæ, *propter malitiam malitiæ vestræ*; id est ex indole Hebraismi, *malitiam ad summum gradum provectam* (a) qua clausula respicit vates noster non tantum ad mala omnia, quibus jam premebantur Israëlitæ, sed ea quoque, quæ modo prædixerat; nunc autem, more Prophetarum, inducit, quasi jam adessent, regno Israëlit. mox finem allatura, cujus exitii omen erat, quod in fine additur: *Rex Israëlis*, Hosea, jam captus ab Asfyriis &, ut videtur, paulo post occisus, *omnino periit* & quidem *in aurora*, id est repetentina, & vix prævisa clade oppress-

(a) Conf. de hoc genere superlativi *Buxtorf. Thes. L. II. Cap. 3. p. 331.*

presfus, quo sensu deteriori *aurora*, etiam apud Arabas (a), & præsertim in *Alcorano*, satis frequens est.

(a) Vid. *Ispahanens.* p. 17. & quæ ibi notavit Cl. *Schultens.*

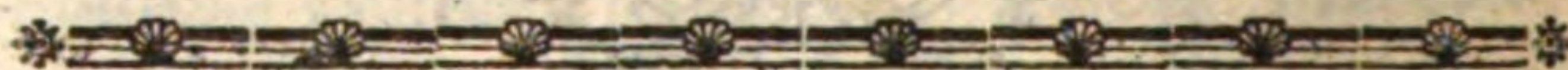

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT XI: I—II.

1. Cum infans esset Israël, amavi eum, & ex Aegypto vocavi filium meum.
2. Quo magis vocarunt eos, eo magis ab illis abierunt, totis Baälim sacrificabant, & simulacris suffiebant.
3. Attamen ego pedisequum egi Ephraïmo, suscipientem eos super brachia sua, sed non agnoverunt, quod eos sanaverim.
4. Vinculis humanis trahebam eos; funibus amoris, & fui illis, ut qui tollunt jugum

- gum maxillis adstrictum, & clementer cibum præbui;
5. Non revertetur in Aegyptum, & Assur erit rex ejus, nam recusarunt se convertere.
6. Et gladius versabitur in urbibus ejus, consumet vectes ejus, & vorabit propter consilia eorum.
7. Et populus meus suspensus hæret ob aversionem a me, dum sursum eum vocant, pariter non exaltat [me.]
8. Quomodo traderem te, ô Ephraim! dederem te, ô Israël! quomodo te similem facerem Adamæ; te ponerem, instar Scheboim? conversum est cor meum super me; suspiria mea simul incaluerunt.
9. Non perficiam æstum iræ meæ, non revertar ad perdendum Ephraimum, quia Deus ego sum, non homo; in medio tuo sanctus, neque veniam in æstu zelotypiæ.
10. Jēhovam sequentur ducem, qui rugiet instar leonis, quando ipse rugiet, trepide accurrent filii a mari.
11. Trepide advolabunt, instar aviculæ, ex Aegypto, & sicut columba, ex Assyria, & iis domus suas habitandas dabo; dictum Jēhovæ.

Novi hujus sermonis occasio dubitari vix potest, quin nata fuerit Hoseæ,
 R r r 3 ex

ex ipso proxime præcedentis argumento, quo genti suæ gravissima Dei judicia ipsumque exitium ei imminens denuntiaverat. Easdem enim minas hic denuo confirmat, vanamque securitatis spem, quam in singulari Dei amore erga populum Israël. profani homines temere collocabant, iis eripit, addita tamen, in piorum consolationem, supplicii sumendi mitigatione, quare duæ sunt præcipuæ hujus concionis partes. Prior $\aleph$ versatur in confirmanda comminatione acerbæ captivitatis Asfyriacæ, non obstante singulari amore, quo Deus hunc populum a multis retro seculis complexus fuerat, *vers.* 1—7. Posterior $\beth$ contra est *consolatoria*, Divinæque misericordiæ consilium de poena mitiganda, & populo tandem reducendo exponit a *vers.* 8, usque ad finem Capitis.

$\aleph$. Prioris partis hæc est ratio, ut Deus, qui loquens introducitur, proposito primum (α) certamine, ut ita dicam, amoris sui erga hunc populum cum inveterata ejus impietate & animo obstinato, *vers.* 1—4 mox (β) poenas ideo decretas denuntiet, eademque opera, quam juste sic ageret, ad omnium oculos, quin ad ipsam horum hominum conscientiam, demonstret, *vers.* 5, 6, & 7.

α . Quod ad prius (1) primum specimen illi-

illius certaminis habetur *vers. 1, & 2*, ubi Deus statim in initio hujus concionis *vers. 1.* provocat ad singularem amorem, quo populum Isr. adhuc tenerum, imo miserum, susceperat, sibi que devinxerat. *Cum puer esset Israël, amavi eum, & ex Aegypto vocavi filium meum.*

Duo cum sint hujus commatis membra, quæ sibi sic respondent ex lege Parallelismi Poëtici, ut idem sit in utroque orationis subjectum, quamvis diversis nominibus expresum, vel sola hæc ratio sufficere nobis potest, ut certissimus, in altero membro per *Filium Dei* directe eundem esse intelligendum, qui in priori, expreso suo nomine, *Israël* appellatur. Accedit præterea, omnemque hac de re dubitationem nobis eripit, quod vates noster, in sequentibus, *vers. 3 & 4* ulteriorem Dei curam erga *Israëlem* describens, id facit formulis, ab eadem hac imagine *filii*, adhuc teneri, defunctis, adeoque satis ostendit, de ipso Israël eam nunc etiam accipi debere, cum cæteroquin, si *filius Dei* in altero hoc membro alius esset, quam quem reprehendi videmus in seqq. primis ultima parum responderent. Nunc contra vim universæ reprehensionis nomen illud *filii*, populo Israëlítico datum, mirifice auget, quippe rebellis in Deum, patrem suum amantissimum,

num, prorsus, ut factum videmus in simili illa contestatione Dei apud *Jes.* i: 2.

Filios alui & eduxi;
At hi ipsi rebelles facti sunt mihi.

Idem itaque est subiectum orationis in utroque membro, populus nempe Israëliticus, & ex æquo in eum conveniunt ambo prædicata, sic comparata, ut posterius id, quod in priori membro præcesferat, magis demonstret, & in clariori luce collocet. Prius habet: *cum infans adhuc erat Israël, eum amabam;* *וַיֵּד* dicitur, *puer*, aut *infans*, namque vox hæc etiam de puerulo recens nato, vel *trimestri* adhibetur; vid. *Jud.* xiii: 7. *Exod.* ii: 6. idque nunc fit ad designandum illud tempus, quo gens Israëlitica adhuc vivebat in Aegypto; hoc enim in S. literis ut prima ejus ætas, five *infantia*, opposita ad statum ejus adultum, & magis confirmatum in Canaäne, præsertim sub glorioso regno Davidis & Salomonis, spectari solet vid. *Ezech.* xvi: 5. xxi: 1: *Hos.* i: 1. quandoquidem ut hominibus, sic integris quoque populis, & rebus publicis, sua esse solet diversa ætas.

Amor itaque Dei erga Isr. adhuc infantem speciatim respicit ad singularem illam benevolentiam, qua populum hunc, rudem,

dem, exiguum, imbecillem, opis alienæ indigum, ut erat in Aegypto, primum suscepit, sibi veluti nutriendum & educandum sumfit, eumque unum, nullis licet meritis conspicuum, cæteris tamen omnibus prætulit; erat enim id omne amoris plane gratuiti effectum, eique propterea, tanquam causæ suæ unicæ, pasim alibi in S. S. adscribitur, inprimis *Deut. VII: 6—8. selegit te Jehova Deus tuus - - - non, eo quod plures essetis reliquis omnibus populis - - - vos enim eratis tenuissimus omnium, sed, eo quod Jehova vos amavit.* Addatur *Deut. X: 15.*

Præ cæteris vero illustre & publicum amoris illius specimen hoc fuit; quod mox, ut tale, in altero membro subjicitur, & *vocaui filium meum ex Aegypto,*” sic voca-
 „ vi, per Mosem, consilii mei in hoc ne-
 „ gotio ministrum, ut eum ex ista fer-
 „ vitute liberarem, adeoque potenti ma-
 „ nu, eum effectui optato, & eum in fi-
 „ nem, ut ipsum, inde eductum & libera-
 „ tum mihi adfererem, meoque cultui ad-
 „ dicerem, ” quo sensu idem hoc *vocan-*
di verbum, versu mox sequente, repeti-
 tur, cum ea vocatio non tantum ingens es-
 set beneficium, sed omnium quoque offi-
 ciorum, quæ Deus ab Israële postulavit,
 fundamentum, quomodo hic consideratur,

& passim alibi, in ipso præsertim Decalogi proöemio.

Appellat hunc populum *Filium suum*; quin enim blandum hoc, & simul augmentum, nomen populo Israëlit. omnino conveniat, & hoc in argumento aptissimum sit, dubitare nemo potest, inspecto *Exod. iv: 22*, ubi Deus eum expresse sic appellat, dicens: *filius meus, primogenitus meus est Israël*, atque inde, prorsus ut in nostro loco, causam repetit, quare eum ex Aegypto vocaret, & a Pharaöne dimittendus esset.

Abit hic quidem a textu Hebr. versio Alexandrina, dum pro לְבָנִי *filium meum*, dedit τέκνα αὐτοῦ *filios, posteros, ejus*, nempe Israëlis, quasi legisset interpretes לְבָנִי, sed auctoritatem receptæ lectionis satis adversus eum nunc tuetur *Symmachi, Theodotionis, Aquilæ*, ipsiusque *Matthæi* magnus consensus *Matth. 11: 15*.

Cum autem ex toto complexu hujus oraculi manifestum sit, Hoseam de populo Isr. ex Aegypto per Mosen educto verba facere, merito quæritur, quid dicendum sit de *Matthæo*, quem illa, loco cit. ad Jesum Christum, ejusque reditum ex Aegypto, data opera, videmus applicantem; namque eum præcise hunc nostrum locum in animo habuisse, non, quod sibi frustra de-

demonstrandum fumsit *Olearius*, oraculum Bileami, *Num.* xxiv: 8. nimis est evidens, quam ut in dubium vocari debeat. Factum id esse a *Matthæo*, sæpiusque in N. T. per simplicem allusionem ad casum similem, multorum nunc quidem est sententia, nuper adhuc a *Cl. Schultze* in *Bibl. Hagana Cl. V. Fasc. 2. p. 378 sq.* proposita his verbis: *scriptoribus N. T. solenne esse, ut vaticinia, sive dicta V. T. de alia prorsus re agentia allegent, & ad suum argumentum accommodent, res est certissima, sed tantum abest, ut ea ad solvendum nodum sufficiat, ut eum non tantum relinquat, sed novas etiam secum ferat difficultates; præterquam enim, quod fortior sit Matthæi formula, ut impleretur, quod dictum est per Prophetam, quam ut simplici allusioni conveniat, ea quoque ratio parum mihi videtur consulere bonæ causæ atque auctoritatis scriptorum N. T. cum inde minime appareat, quo jure ad demonstrandum, quod volebant, usi fuerint vaticinio, de alia prorsus re agente, aut, quam vim ad persuadendum ejusmodi oraculum, ab ipsis data opera allatum, habere possit; de qua tamen nisi fatis constet, locus utique nimis magnus relinquitur hostium Evangelii malignitati, cum *Juliano* suo calumniantium, qua-*

si Matthæus hoc Oraculum ad Christum perperam detorsisset.

Hunc autem scopulum effugere cupientes, cavendum, ne in alterum, ei oppositum, incidamus, ut iis contingit, qui cum *Schmidio*, multisque aliis, ob testimonium Evangelistæ de Christo, contra apertum sensum, quem locus *Hosæ* habet, pugnandum sibi putant, nec de Israël's vocatione ex Aegypto, sed de illa Christi unice eum accipiendum esse contendunt. Talis enim interpretandi ratio si valeret; fatendum simul foret, quod tamen nemo reverentia S. S., ductus non repudiet, eo scribendi genere usos fuisse Prophetas, quod aliter debeat accipi, quam verborum habitus, & universi contextus ratio per se postulet, ideoque de sensu verbi Prophetici nos alibi certos nunquam esse posse, quam in paucis illis locis, quorum sententiam in N. T. tabulis constitutam reperimus.

Cautius itaque alii instituunt, qui, nulla vi adhibita verbis *Hosæ*, recte tamen ad Christum ea per *Matthæum* transferri potuisse observant, veluti populi Israël'itici antitypum, in quo propterea implendum fuerit sensu mystico & sublimiori, quod ad literam de Israël'e vates noster dixerat.

Quod

Quod autem hi sumunt populum Israëlit. typum gessisse Christi, factorumque ejus, longius mihi videtur petatum; nullibi certe id tradit scriptura, idque ex hoc loco Matthæi tam parum sequitur, quam *Rachelem* ab eodem laudatam *vers.* 18, pro typo habendam esse matrum Bethlemiticarum, ne nunc dicam inter Christum atque Israëlem, filium, ut hic ab Hosea spectatur, immorigerum, rebellem, nec non inter utriusque vocationem nimiam intercedere discrepantiam, a *Tarnovio* adh. l. recte demonstratam, quam ut alteram credi possit altera præfigurasse. Sed nec opus est, ut typum hic fingamus, namque aliæ succurrunt causæ, ex quibus modus ille provocandi ad Prophetarum oracula, quamvis alio sensu directo prolata, rectius, ut puto, dijudicari defendique possit. Nempe secuti sunt in eo scriptores N. T. morem argumentandi, in scholis Judæorum dudum receptum, & ut videtur, ex ipsa Prophetarum institutione propagatum, qui ferebat, ut, præter casum expressum, etiam alium, ei similem, cujus eadem esset ratio, aut etiam *major*, & hunc quidem per argumentum, *a minori ad majus*, Hebræis קל וחומר dictum, atque in N. T. satis frequens, in dicto quodam sacro contineri statuentes, hunc ad loci illius sensum complendum perti-

nere, eoque nomine in rem suam recte
converti posse, judicarent, ut pas-
sim videre est in Gemaricorum disputationibus,
& exemplis inde magna cum diligentia
collectis a *Surenhusio* in βιβλῷ καταλλαγῆς.
Cum hoc autem modo Matthæi institutum
pulcre omnino convenit, isque oraculum
de liberatione Israël censendus est recte
retulisse ad exitum Christi ex Aegypto;
cum casus uterque non tantum similis es-
set, & fundatus in eadem ratione filiatio-
nis, ut sic dicam, sed etiam *major* es-
set hæc ratio in Christo liberando, quippe fi-
lio Dei, non ut Israël, per adoptionem,
sed vero, & per naturam suam tali; quare
multo minus fieri poterat, ut a Deo, vero
suo patre, in Aegypto, in quam deporta-
tus fuerat, relinqueretur, quam populus
Israëliticus, filius tantum adoptatus; sed ad
oraculi apud Hoseam plenitudinem omnino
pertinebat, ut singulari cura Dei patris sui
inde reduceretur, idque eo magis, quod
spiritus Propheticus censeretur, non
casu fortuito, sed hoc certo consilio sub-
jectum, de quo sermo est, eo præcise no-
mine *filius Dei* designasse, quod summa cum
emphasis in Jesum nostrum quadrat, ut Eu-
angelii luce collustrati ad ipsum, in hoc e-
tiam oraculo agnoscendum, sponte ducere-
mur. Inde enimvero intelligi potest, quan-
tum

tum ab humana differat accommodatio Divina, ad mentem Spiritus S. instituta, quantumque præ illa vim demonstrandi habeat, quoties Scriptores N. T. in V. T. tabulis adducendis ea utuntur.

Sed ad Hoseam nostrum redeo, postquam laudaverat paternam Dei curam erga populum Isr. ad hujus ingenium ingratum & contumax perstringendum his verbis pergentem, *versu 2.* *Quo magis vocarunt ipsos, Prophetæ nimirum, aliique Dei ministri, qui, veluti pædagogi, ad populum in officio, & veri Dei cultu retinendum, constituti hic spectantur, conf. Gal. iv: 23 eo magis ab ipsis receserunt, nil curantes salutaria eorum monita, sed tergum iis, atque adeo ipsi Deo, instar filii petulantis & immorigeri, obvertentes, & ad idola sese convertentes, ut mox additur τοῖς Βαῶ-
lim sacrificarunt, & simulacris suffitum fecerunt, quæ cum satis plana sint & similes querelæ de Isr. contumacia passim apud Prophetas occurrant, nihil est, quod morari nos possit, nisi crisis Cl. Venema de voce מִפְּנֵיהֶם a facie ipsorum in Comment. ad Jer. p. 843. ubi vocem hanc, ad exemplum Houbigantii, in duas jubet dividere, atque adeo legere מִפְּנֵי הוֹא a facie mea ipsi reces-
serunt, quam emendationem si ingeniosam dixeris, pro vera tamen minime habendam puto.*

puto. Namque ejusmodi **הם** sic absolute positum, praesertim in fine orationis, vix satis videtur Hebraicum; certe nullum ejus exemplum memini me legere; tali contra in casu loquendi ratio apud Hebraeos postulat emphaticum **המה**. Nec ulla apparet causa receptum **מפניהם** *a facie illorum* si-
ve in loco *Jer. xxxiii: 24.* si-ve in hoc nos-
tro sollicitandi; respicit enim hoc adfixum ad nominativum pluralem, qui latet in ver-
bo **קראו** (a), *vocarunt* eos, ex serie ser-
monis facile supplendus, ad Deum nimi-
rum, omnesque ejus ministros, ad hoc o-
pus unquam adhibitos; quare optime sibi
constat haec sententia, *recesserunt a facie
eorum*, nempe *eos vocantium*; imo ad con-
temptum magis nunc valet subitus ille tran-
situs a persona prima, qua Deus sermonem
inchoaverat, *vers. i.* ad tertiam *discesse-
runt ab illis*, omnibus ad officium ipsos vo-
cantibus, quam si dixisset *a facie mea*.

Cæterum pathetico dicendi generi, quod
hic regnat, tribui quoque debet ellipsis par-
ticulae **כ**, vel **כאשר** ante **קראו** ex sequente
כן quod *eo magis* nunc valet, ut *Hof. iv:
7.* facile supplenda.

(2) Alter hujus reprehensionis articulus
pergit in comparanda paterna Dei cura er-
ga

(a) Exempla hujus idiotismi habes in *Cl. Schroe-
deri Synt. Hebr. p. 537. sq.*

ga Isr. cum hujus ingrato in Deum animo; *vers. 3.* *Et ego*, id est, *me quod attinet*, vel, ut copula hic etiam sumi potest, adverbative, *ego tamen*, non obstante illa populi perversitate, *vers. 2.*, reprehensa, *pedisequum egi Ephraimo*, *suscipientem eos supra brachia sua*, *sed non agnoverunt*, *quod eos sanaverim*. Prior (a) hujus com-
matis pars eleganter exponit, quam sollicitam curam geserit Deus pro salute hujus populi, metaphora desumpta, ab illa cura, quæ tenero adhuc puero, quocum Israël fuerat collatus *vers. 1.* a duce sollicito, aut nutrice præstatur; Aptissimum quippe ad eam exprimendam est verbum חַנּוּלָתִי, quod alibi non occurrens, sed formatum a חַנּוּל ex specie Aramæa (a) חַנּוּלָתִי optime vertitur *pedisequum egi Ephraimo*, talem me ducem ei præstiti, qualis additur infanti, ut gresus ejus observet, eumque a lapsu custodiat, aut ad auxilium ei ferendum, quotie opus fuerit, ei præsto sit. Cujusmodi Dei curam magis adhuc amplificat altera, mox sequens, formula, *suscipiendo eos super brachia sua*, instar nutricis, aut ducis, infantem, cujus gresus nunc observat, mox, ubi vacillat, aut periculum aliquod

(a) Vid. *Institut. Gramm. Schultensii & Schroedersii* p. 50.

quod adiret, brachiis portantis; hoc enim sonat integra phrasis לקה זרועות cujus verbi infinitivum hic habemus, ut recte vidit & notavit *Drusius* ad h. l. Cum autem Deus sit, qui hanc curam sibi tribuit, non nihil impedit aff. tertiæ personæ in זרועותיו *brachiis suis*, pro *meis*; quamvis non insolitus sit OO. transitus a prima aut secunda pers. ad tertiam, ut cognosci potest ex exemplis Biblicis, quæ Cl. *Schroederus* (a) & quæ ex Arabismo dedit Cl. *Schultens* (b). Sed illis alia videtur ratio subesse, quare magis placet, quod acute conjecit Cl. *Venema* ad *Psal.* t. v. p. 208, literam ultimam י ex sequente voce per scribam, minus attentum, irrepsisse, atque adeo legi debere זרועותי; neque enim mera hæc est conjectura, sed quam confirmat Codex posterior *Lilienthalii*, nec non consensus τὰς ἐ, Syri, & vulgati, pariter reddentium *brachiis meis*.

Quod autem ad ipsam Dei curam hac Metaphora expressam, & primis reipublicæ temporibus maxime demonstratam, satis de ea constat ex historia S. & aliis locis, ubi similem in modum laudatur, præfer-

(a) Reg. Synt. Hebr. §. XLIII.

(b) *Operum minor.* p. 41. & ad *Harir.* Conf. l. p. 15.

fertim, *Jes.* LXIII: 9, & *Deut.* XXXII: 10 *sq.* sub imagine aquilæ, pullos alis suis ferentis.

(2) Ingratum contra populi animum graviter perstringit mox sequens formula in posteriori hujus commatis membro: *sed non agnoverunt, quod eos sanaverim.* Complectitur verbum *sanare*, in omni sua amplitudine hic accipiendum, ex usu figurato apud Hebr. de quo conf. ad *Hof.* VI: 1. VII: 7. omnem illam operam, quam Deus identidem infumfit, ut populum Isr. five adhuc debilem confirmaret, five fractum reficeret, five poenis obnoxium, data earum venia, recrearet, verbo ut dicam, qua se numen ejus tutelare, certissimumque in rebus dubiis præsidium esse demonstravit, quo favente factus esset tectusque, irato contra omnia experiretur adversa. Maxime itaque stultitiæ atque impietatis argumentum hoc erat, quod curam hanc, Deo tam propriam, & tam longo usu demonstratam, ut sine summa impudentia in dubium vocari non posset, *non agnosceret*, sed contra sperneret, & fictis Diis tribuere mallet. Conf. supra ad *Hof.* II: 7.

(3) Tertius hujus pericopæ articulus, *vers.* 4. nova sub imagine benignum modum, quo Deus in gubernando Israële fuerat usus, expingit: *Vinculis humanis tra-*

hebam eos; funibus amoris, & fui illis, ut qui tollunt jugum maxillis adstrictum, & clementer cibum præbui. Desumptæ sunt, ut facile apparet, hæ formulæ a lenitate & clementia Domini erga jumentum suum petulantius, *cujusmodi Domini personam & agendi modum Deus per partes, & diversa veluti specimina, ad se transfert.* Primum (a) est: *trahebam eos vinculis humanis, funibus amoris.* Respicit hoc ad leges, omniaque alia media, a Deo adhibita, ad Israëllem sibi obstringendum, & in officio continendum, quippe quæ solent in S. literis per *vincula & funes* apte figurari. Hæc autem merito dicuntur *vincula humana, funes amoris*, Deusque talibus se fatetur Israëllem duxisse, quia cum hoc populo, quamvis duræ cervicis, ideoque cum *jumento refractario* sæpius comparato, non tamen pro summo jure, aut ipsius merito, agere voluit, nec ea uti severitate, quali mancipia, aut ferociora bruta constringuntur, sed tales ei dedit leges, quæ hominibus liberis convenirent & ex amore erga eum profectæ ad propriam hujus populi felicitatem tenderent, quomodo *virgam & plagas hominis* pro castigatione, quæ homini ingenuo convenit, & ex paterno animo ad emendandum infligitur, 2 Sam. vii: 15. poni videmus. Accedit, quod ipsæ illæ
leges

leges Sinaiticæ attemperatæ fuerunt blandiori indoli *foederis gratiæ*, eique infervierunt, quippe quod per legem Mos. minime fuit abolitum quare pii & credentes Israëlitæ in his legibus tanquam, vinculis amoris Divini, merito gloriabantur, iisque duci in maxima felicitatis suæ parte collocabant, ut passim videre est in Psalmis Davidis, maxime *Pf. xix. & cxix.*

(2) Altera formula, mox sequens, in qua exponenda multum fluctuant interpretes, his verbis expressa legitur in textu Hebr. *וְיָרִידוּ מֵעַל לַיהוָה* & *eram iis*, sicut qui tollunt jugum adstrictum maxillis eorum. Græca vero versio, quam presse secutus est Arabs, habet: *καὶ ἔσονται αὐτοῖς ὡς ἐκπίπτον ἀνθρώπος* (vel ex alia lect. *ἀνθρώποι*) *ἐπὶ τὰς διαγόνους αὐτῶν*. Quæ tam longe abeunt a textu Hebr. ut, quid legerit interpres, aut qua ratione usus sit, vix appareat, certe fateatur *Cl. Dathe* id a se non intelligi. Suspicionem autem, eum pro nostro *מְרִידִים* tollentes, corrupte legisse *מִרְדִּים* *ἐκπίπτον*, quomodo vocem hanc per *ἐκπίπτοντα* *Jes. L: 6.* expresit.

In malam partem plerique veteres hanc sententiam acceperunt, quibus præivit *Symmachus* apud *Hieronimum*, qui vertit: *Et putaverunt, quod imponerem jugum super maxilla eorum*, quasi perstringeretur

perversa populi de Deo opinio, ac si, dum leges ferebat omnino æquas & justas, tyrannice in ipsos vellet dominari, eosque, ut jumentum aliquod indomitum, violenter constrictos tenere. Sed aliter, & cum Belgis nostris in bonam partem de jugo sublato locum nostrum explicari debere persuadet *cum* universus habitus hujus allegoriæ, ad exprimendam blandam agendi rationem, quam cum populo suo Deus tenuerat, manifesto compositæ, *tum* etiam ipsa formula *tollendi jugum in altum*, quippe quæ in nostro schemate unice ei convenit, qui illud attollit, ut removeat, ad cibandum jumentum, ut mox subjici videbimus, quo usu verbum הָרַם *tollere in altum*, pro ἀφαιγεῖν satis frequens est, & cum הָרַם *amovere* alibi conjungitur, ut *Ezech. xxi: 26.*

Cum autem *jugum* alias cervici soleat incumbere, eique propterea tribui, nunc contra proponitur, *ut maxillis adstrictum*; hoc enim secum fert dictio Hebr. עַל עַל לַהֲהֵם. Sed ejus ratio repetenda est ex more veterum, *maxillas* jumenti, præsertim ferocioris, vinculo, seu lupato ad jugum constricto, arctius coercendi, tale enim *vinculum* jugi, *ipsas fauces constringens* vox Hebr. עַל speciatim exprimit, æque ac illa Arabum a th. ج-ع *arctius adstrinxit*, sic dic-

dictum. Non poterat itaque a labore se reficere, aut cibum capere jumentum, nisi remoto ejusmodi lupato, atque hanc veram esse rationem hujus metaphoræ in nostro loco facile intelligitur ex ultima formula, quæ ad eam continuandam & complendam additur: **וַאֲנִי אֵלֵיוּ אוֹכִיל** & *tenero amoris affectu erga eum ductus cibum præbebam.* Nempe vocula **אֵלֵיוּ** vulgo minus intellecta proprie *infinitivus* est, sed adverbialiter nunc positus, unde per *clementer* recte exprimi potest, a them. *deperdito* **מִמֶּנִּי** Arabum **ل** quod a *leni murmure* (a), quem per *ὀνομαζον*. proprie exprimit,

(a) Tetigit hanc proprietatem verbi **מִמֶּנִּי** Cl. Schult. in *Comment. ad Job. Gap. xv: 11.* Addo exemplum primariæ istius significationis haberi in *Hairii Conf. iv. p. 14.* ubi *murmur*, sive *gemitus* lasorum camelorum, & *ronchus* dormitantium juxta se ponuntur. Ex illo fonte fluxit usus verbi **מִמֶּנִּי** *Jes. viii: 6.* de *murmure lene fluentis aquæ*; de *stridore* hominis gementis, & ex imo pectore suspiria ducentis, *i Reg. xxi: 27.* ubi legitur *Achabus*, perterritus prophetæ minis, *incessisse* **מִמֶּנִּי** non *lente*, ut vulgo vertitur, sed quod unice hic quadrat, *lugendo*, *gemitum edendo*. Hinc etiam ratio perspicitur, qua vates Aegyptiorum dicti sunt **מִמֶּנִּי** *Jes. xix: 3* *stridentes*, ab arguto nimirum & gemebundo murmure, quo oracula sua ex obscuro loco, vel antro profundo edentes, videri volebant vocem *manium* ex orco excitatorum exprimere, quorum manifesto respicitur in illo *Jes. xxix: 4.* *Erit*

mit, sive *gemitu*, qualis ille est jumenti, qui per *סֹגְרָנָה* fit, translatum est, æque ut factum in *יָנִי* ad ipsam *סֹגְרָנָה*, sive adfectum amoris tenerrimi, clementiæ & misericordiæ significandum, ut in illo Davidis mandato, de filio suo Absalomo, *propter se*, *וְנָלֵךְ* leniter tractando, 2 Sam. xviii: 5. Unde facile intelligitur, quam apte hic positum sit illud *וְנָלֵךְ* & conjunctum cum *וְנָלֵךְ* neutiquam vertendum per *δυνήσομαι* cum *Alexandrino* interprete, quasi esset a *יָנִי* quod etiam putarunt *Halenses*, atque alii, neque cum *Lud. de Dieu*, ad h. l. per *comestorem*, quasi sermo jam esset de rege Asfyrio, sed, *cibum præbebam*, cum sit fut. Hiph. verbi *נָלַךְ*, instar domini, aut parentis clementissimi, suos alentis, recreantis, iisque de rebus omnibus necessariis abunde prospicientis. Duplex itaque beneficii genus a Deo in Israëlem collati hic expressum habemus; *alterum*, quo eum liberavit a gravissimo illo iugo per servitutem Aegyptiacam, aut deinceps illi sæpius per oppresiones hostiles imposito, artiusque adstricto; *alterum*, quo eum in deserto primum coelesti cibo nutrit, de-

Erit tamquam umbræ, ex orco evocatæ, ex terra vox tua, & ex pulvere sermo tuus pipiet, nec non Jes. viii: 19. ubi ejusmodi arioli dicuntur *pipientes & gementes*.

inde in possessionem Canaanis immisum, singulari cura persecutus est, & effecit, ut illius regionis fertilissimæ bonis atque deliciis, ab omni jugo alieno liber solique Jehovahæ obnoxius abunde frueretur.

Sic autem exposito certamine amoris Divini cum inveterata ejus impietate, commode subjicitur poena ei debita, quæ (a) proponitur per modum sententiæ, a Deo judice prolatae, *vers. 5, & 6*; mox (b) ex vera sua causa repetitur, *vers. 7*. quod nempe obstinati essent in sua defectione a Deo.

(a) *Non revertetur in Aegyptum & Assur rex ejus erit, quia nolunt se convertere.* Nihil hic est difficile, nisi hoc unum, quod in initio hujus commatis habetur: *non redibit in Aegyptum*; sic enim id ipsum negat Propheta, quod ante, de eadem exilii poena agens, expresse futurum prædixerat; ut in illo, *Hos. viii: 13. Visitabo peccata eorum; redibunt in Aegyptum, & Hos. ix: 3. Non manebunt in terra Jehovahæ; sed Ephraim revertetur in Aegyptum, & in Assyria cibo immundo vescetur.* Præterea merito quis miretur, contrarium ejus, quod ibi gravissimæ poenæ rationem habebat, nunc partem constituere comminationis, mox autem *vers 11 reditum ex Aegypto*
V v v pro

pro ingenti beneficio promitti, eoque ipso etiam supponi exsilium Israëlit. non minus in Aegypto, quam in Asfyria, quod tamen hic negatur. Certe nodus hic est, vindice dignus, eoque magis, quod in eo solvendo frustra mihi videntur laborasse interpretes, dum alii, & in his potissimum *Lackemacherus*, ellipsin fingunt ⁊ interrogativi, qua negativam propositionem *non revertetur*, in contrariam adfirmationem convertunt; alii cum *Drusio* ad frigidam distinctionem confugiunt, qua diverso respectu Israël dici possit *reversurus in Aeg.* ⁊ *non reversurus*, nimirum, ut exsul, cum in Asfyriam esset deportandus, ut alios nunc mittam, haud multo feliciores, hæc contraria componendi conatus. Una enimvero, qua id fieri posset, ratio videtur interpretes fugisse, in eo posita, ut liberemur illa particula negat *non*, quæ totam sententiam turbat, &, vel ob sequens promissum *vers. 11.* de liberatione horum exfulum ex Aegypto, locum hic invenire non potest. Neque tamen expungi volo voculam *⁊*, cum ab ejusmodi violenta crisi, præsertim in f. Cod. absim quam longissime, sed puto, id ex perversa distinctione commatum in hujus nostri initio esse positum, cum præcedens claudere deberet,

ret, ibique post אֶכְיָל legendum per וְ ei;
cibum ei praebebam; ut sæpius אֶל non cum
 וְ ei, ex antiqua scribendi ratione (a),
 permutatum reperitur. Suffragatur mihi,
 sic legenti, interpretes Alexandrinus, qui
 אֶל pro וְ quoque retulit ad ultimum ver-
 bum præcedentis versiculi, ideoque dedit,
 συνησόμεαι αὐτῷ, certe sine ulla nota negandi
 nostrum comma inchoavit, reddens abso-
 lute: κατέκνησεν Εφραΐμ ἐν Αἰγύπτῳ.

Sic itaque constituta lectione; *Reverte-
 tur Ephraim in Aeg. & Assur erit Rex
 ejus*, optime sibi constat vates noster, quan-
 do mox *reditum ex Aeg.* pollicetur, & ean-
 dem confirmat comminationem, quam su-
 pra habuimus, *Cap. ix: 3.* de Israële, par-
 tim dispergendo in in Aegyptum; partim in
 regiones imperio Asfyriaco subjectas; quo
 posteriori respectu *Assur* nunc dicitur fu-
 turus *ejus Rex*, quod populum Israëliti-
 cum, a Deo sibi in potestatem traditum, ju-

(a) Exemplum hujus rei insigne est in illo *Jes.
 ix: 2* magnam אֶל ei *fætitiā fecisti*; id enim hic
 notare omnino debet אֶל, ubi negativum אֶל con-
 textus non patitur, quamvis per א scriptum,
 cum ob vicinitatem literarum ו א & א facile eas
 inter se permutaverint Hebræi, quomodo vice versa
 אֶל non per ו scriptum reperitur *Deut. iii: 11.* coll.
Lev. xi: 21.

jure belli in servitutem, eamque duriores
& tyrannicam redigeret, ut eventus do-
cuit.)

Hanc autem calamitatem imminen-
tem aliquanto adhuc specialius describit
Hosea, vers 6. *Et gladius versabitur in
urbibus ejus, & consumet vestes ejus, &
vorabit, propter consilia eorum*; gladius
nempe exercitus Asfyriorum, de quo, &
strage, quam faceret in expugnatione ur-
bium munitarum Israëlit. satis manifes-
tum est, hic agi; quare pauca tantum
addam, ad textum Hebr. eo rectius inter-
pretandum.

Nempe (1), quod hic de *gladio* adhibe-
tur, verbum הלה non est illud, quod pu-
tavit Cl. Dathe in nota ad h. l. p. 25. &
quod propriam *terendi* significationem ha-
bere, a Schultensio probatum esse, monet;
tum enim הלה in *femin. genere*, ut reli-
qua verba, dici debuisset, sed est a הול,
pp. *torquere*, σπένδω, unde de gladio apte
dicitur, qui huc illuc vibratur ad stragem
longe lateque faciendam. Nec (2) vox
ברים in sequente membro, quæ *vestes* no-
tat, confundi debet, (ut factum ab eodem
Cl. Dathio, dum vertit: *conficiet mendaces
eorum prophetas*) cum altero illo ברם,
quod de *hariolis* gentilium alibi usurpatum
re-

reperitur; namque formula est vere Hebraica, *consumere* בְּרִי *vec̄tes urbium aut ædium*, in exprimenda graviori clade, ubi, perruptis aut consumtis repagulis, omnia violentiæ hostium, ac promiscuæ cædi patent, ut in illo *Job. xvi: 13 primogenitus mortis* בְּרִי *vec̄tes ædium ejus consumet*, aliisque locis geminis, ubi pro nostro בְּרִי ejus synonymum בְּרִיחַ habetur, *Neh. iii: 13 Thr. ii: 9*. Est quippe hoc בְּרִי a בָּרַד *fidit, findendo separavit*, unde notat, *ramos majores*, qui ex trunco *effinduntur*, spec. *vec̄tes*, qui ex grandioribus ramis in claustra ædium, aut urbium munitarum, parantur; cum alterum בְּרִי *harioli*, sive *vates* spec. gentilium sit ab affini בָּרָא sive בְּרָה, *aliquid novi commentus est*, & ex ingenio quasi *effidit*. De quo conferri potest *Cl. Venema ad Jerem. p. 1060 sq.*

(3) Quod denique in fine additur וְאָכַל *& comedet* &c. ad gladium hostilem referri quidem solet, & potest etiam; cum hoc de gladio satis frequens sit, ut *vorare* dicatur, quæ consumit; plenior tamen & rotundior habebimus sententiam, si, quod cum *Houbigantio* prætulit etiam *Cl. Dathe*, ad exemplum *Alexandrini & Syri*, legas וְאָכַל idque construas cum proxime sequente מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם, ut sensus sit: *& comedent*

Israëlitæ, in manus hostium traditi, *de consiliis suis*; hunc fructum habebunt suæ defectionis a Deo, fiduciæque in alienis Diis, ac gentibus collocatæ. Conf. similem formulam, *Hof. x: 13*, ubi dicuntur *comedisse fructum mendacii*, quomodo significetur, eos malæ suæ fortunæ fabros esse; sibi, suæque pravitati imputare debere, quod perirent.

(b) Hinc ansa nata mox sequenti reprehensioni, *vers. 7.* qua Deus graviter demonstrat, causam imminentis exitii a propria populi malitia esse repetendam: *Et populus meus suspensus hæret ob aversionem a me; dum sursum eum vocant, pariter non exaltat me.* Sic enim versiculus hic optime mihi videtur verti, in cujus sensu constituendo longissime a se abeunt omnis ævi interpretes (a) nec id adeo mirum, si formulas spectes admodum concisas, & rarioris usus, quibus compositus est, unde etiam factum, ut putaret *Lutherus* in glossa marginali, neminem id comma, nec in fontibus, intelligere. Sed res non adeo desperata est.

Quod certe (1) ad primam formulam attinet ועמי תלואים ad verbum hæc
fo-

(a) Diversas hujus versic. interpretationes data opera collegit *Willemerus* in *Diff.* quæ inscribitur, *Hosea duoscientos* inserta *Thes. Philol. Theol. t. I. 957.*

sonat, ut probe jam vidit *Glasius* (a), & populus meus *suspensi* sunt, propter *aversionem a me*, h. e. "cum a me defecit, rupe
 „ salutis suæ, & in illa defectione perfi-
 „ stit, in continna anxietate versatur, ne-
 „ scius, quo se vertat, quem tandem exi-
 „ tum inveniat suorum malorum," sum-
 mum quippe gradum anxietatis *partic.* illud
pass. הָלוּא *suspensus* graviter exprimit, ut
 videre est in illa maledictionis formula *Deut.*
xxviii: 66. vita tua erit suspensa coram te;
 quod mox explicatur, *pavebis noctu & in-*
terdiu, nec eris certus de vita tua.

(2) Hinc sequitur in altero membro, veluti specimen contumacis aversionis populi a Deo, quod, quantocunque studio ad officium suum vocatus ad Deum tamen, ut par erat, colendum conjunctis animis nollet redire. Longe quidem alia ex textu *Hebr.* alii eruunt, in his *Cl. Venema* ad *Malach* in nota subiecta p. 65. nec non ad *Psf.* *xxii. p. 62*, ubi vertit: *ad summum vocant eum* (communis quidem vox est, populum esse exaltandum) *pariter non exaltabit eos* (nemo eos elevat; manent res tenues, & afflictæ) sed longius id mihi videtur a simplicitate & usu phrasium recedere; postulat hic, collato *vers. 2*, & simili formula *Cap. vii: 16*, ut phrasis nostra

(a) *Lib. iii. tract. iv. sub Canone ix.*

tra *vocant eum* לַי לֵא *vocant sursum*, bono sensu accipiatur de crebris feriisque adhortationibus Prophetarum ad populum, ut ad culmen veræ felicitatis in cultu & favore Dei positæ adspiraret; nihil præterea simplicius, quam sequens verbum מוֹמָה quod est ex specie Pih. usu illo tritisimo nunc etiam accipere, quo valet *extollere laudibus*, & spec. de celebratione Majestatis Divinæ maxime proprium est, ut Ps. xxx: 2. nec quisquam facile de hac ejus vi, in nostro loco dubitasset, si adfixum, ad Deum hic loquentem rediens, & facile supplendum, expressum fuisset, *nemo est, qui me extollat*, sublimem meam Majestatem, ad quam agnoscendam tam diu fuerant vocati, debito in honore habeat; quod universalis illius & alte insitæ pravitatis gravissimum est indicium, in cujus severis poenis denuntiandis Deus hac parte orationis versabatur.

2. Sequitur altera pars hujus sermonis, *vers. 8* usque ad finem capituli; exponens misericordiæ Divinæ consilium, ejusque effectus, tam ad poenam Israëlitarum temperandam, quam ad eos fervandos, & ex suo exilio in patriam reducendos.

Prius, (a) sive ipsum consilium misericordiæ Div. proponitur *vers. 8*, & quidem per modum (a) interrogationis ad-

modum patheticae, in priori parte *versus* 8.

Quomodo traderem te o Ephraim!

Dederem te, o Israël!

Quomodo similem te facerem Adamæ;

Te ponerem instar Scheboim?

Observatur in his facile illa compositio Hebræorum Poëtica per parallela synonyma, qua eadem sententia denuo exprimitur aliis verbis, idem significantibus (a); sic verba gemina sunt *נתן* & *מנן* & inter se communem habent notionem *tradendi*; quamvis enim posterius, sive *מנן*, sit ex rarioribus, collato tamen ejus usu in dialectis, satis nunc constat, propriam ejus vim sitam esse in *profusione*, unde nata illa significatio *profusus largiendi, gratis donandi*, quam Arabes sub adverbio *ليس* maxime frequentat, quæ vero nunc in malam partem translata valet *tradere* populum Israël. in plenam hostium potestatem, omni ejus cura deposita, ut factum quoque Gen. XIV: 20 coll. I Reg. XIV: 6.

Modus autem ille interrogandi per *תנן* *quomodo*, adfectum loquentis pulcre exprimens,

(a) Conf. Lowth de Poësi Hebr. p. 180. fqq. Ed. Anglic.

mens, non tantum negat, hoc futurum esse, sed etiam hoc fieri posse, ut Deus populum hunc suum, etsi severe puniendum, attamen adhuc a se dilectum, penitus dederet, eumque in finem hostium libidini in perpetuum sine ulla spe gratiæ relinqueret, aut ei tam dirum supplicium infligeret, quam fuit urbium illarum *Adamæ*, & *Zeboim*, quæ igni coelesti consumptæ nunquam instaurari potuerunt.

(b) Tantæ contra severitati misericordiæ suæ adfectum, populi miseras graviter dolentis, mox, veluti per responsum ad præcedentem interrogationem, Deus opponit in ultima parte hujus versiculi:

Conversum est cor meum super me;

Suspiria mea simul incaluerunt. Duæ enim hæ formulæ, per modum ἀνδραποδαΐας, a *Glasio*, integro capite, satis explicatæ, summum commiserationis gradum Deo tribuunt, in quo ipsum cor, sedes adfectuum, gravi sensu doloris percutitur, & ex loco suo quasi evertitur. Quod autem ad alteram illam formulam, נְהוּמִי *suspiria mea simul incaluerunt*, non inepte suspicari quis posset cum *Houbigantio*, pro נְהוּמִי *suspiria mea* legendum potius esse כְּהָמִי *viscera mea*, ut legit etiam *Syrus* interpres, cum hæc
magis

magis respondeant *cordi*, in præcedenti membro, & cum hoc vocabulo verbum nostrum נכמר quoque conjunctum reperiatur Gen. XLIII: 30, quippe aptissimum ex vi sua *incalescendi, æstuandi*, supra jam tacta ad Cap. x: 5. ad interiorem illum æstum exprimendum, quo in tenerrimæ misericordiæ sensu ipsa *viscera* affici videntur. Cæterum conferri cum hoc nostro meretur geminus locus apud Jerem. XXXI: 20. ubi idem affectus misericordiæ Div. erga *Ephraimum*, in exsilium expulsum, ibique poenitentem, similem in modum declaratur.

Proposito illo misericordiæ Div. affectu, nunc

(β). sequuntur læti ejus *effectus*, reliqua parte hujus concionis, tam ad temperandam poenam, quam ad exfules iterum reducendos.

a. Priorem *effectum* cumulatis diversis sententiis, ejusdem fere argumenti, addita simul ejus causa, descriptum habemus vers. 9.

Non perficiam æstum iræ meæ, contra eum cohibebo, supplicii acerbitalatem mitigabo, ne videri possit ab ira vehementiori profectum; *non revertar ad perdendum Ephraimum*, id est, novo æstu, sive impetu iræ, semel sedatæ, nunquam commove-

bor, ut eum interneccione deleam, sed reliquias ejus servabo; atque ita convenit hoc insigne promissum, ipso eventu in hunc usque diem confirmatum, cum illo apud Mosen *Lev. xxvi: 44. quum erunt in terra inimicorum suorum eos non rejiciam, nec fastidiam, ad consumendum eos, irritum faciendo foedus meum cum eo &c.* In verbo autem *ושוב*, *reverti*, meretur observari usus ille specialis, quo, æque ac (a) Arabum *شباب* adhibetur *de æstu sæpius redeunte*, quippe in hac sede peropportunus, ad confirmandam priorem illam formulam; *non perficiam æstum iræ meæ*; cujus propositi Div. hæc ratio consolatoria interjicitur; *quia Deus ego sum, non homo*; non ita implacabilis, ut fere solent esse homines, præsertim iratiores, sed tanto iis clementior, quanto natura mea iis sum superior; *sanctus in medio tuo*, id est, qui, quam sanctus sim evidenter, & publicis argumentis dudum demonstravi & in posterum adhuc demonstrabo, ut fit, non tantum poenas infligendo, quas Divinæ Majestatis ratio postulat, sed etiam modum iis imponendo, quo Deus agnoscatur a vitiis humanæ intemperantiæ longissime remotus. Ultima tandem formula, quæ respondet illi prio-

(a) Conf. Cl. Schultens. ad *Excerpta ex Ispahan.*
p. 6.

priori, *non revertar ad perdendum Ephraim*, ideoque in eandem sententiam accipienda est, habet: *non veniam* נָעַר quod, cum vulgo redderetur *in urbem*, mirum, quot frigidas pepererit interpretationes, sed, ut olim (a) jam observavi, & dein luculentius demonstratum vidi a Cl. Schroedero (b) verti omnino debet *non veniam cum fervore*, veluti *Zelotypi*, qualem vox נָעַר spec. exprimit, sive cum ira, in gentis universæ perniciem effervescente; atque ita omnes hæ formulæ, simul sumtæ, characterem illum nobis exhibent, quo designare solent Prophetæ statum populi Israël. in exilio, tam Asyr. quam Babilon. tanquam profectum ex ira quidem Dei vehementiori, ut *Zach.* i: 2. viii: 14. *Jer.* xxxii: 37. & passim alibi, sed tamen benignitate & misericordia, ob promissa Patribus facta, sic temperata, ut illud iudicium universæ gentis perniciem minime adferret, ut *Jer.* iv: 27. xxx: 11. *Amos.* ix: 8.

(b) Ad perficiendam hanc consolationem accedit amplior adhuc promissio, complectens

(a) In Disfert. juvenili inserta *Syllogæ Disfert. Philol. Exegit.* Parte II. p. 1055 sq.

(b) Ad Orig. *Hebr.* Cap. II.

tens alterum effectum clementiæ Divinæ, erga populum suum, ad eum, in exilio huc illuc dispersum, iterum colligendum, & in pristinas sedes reducendum, *vers. 10, & 11.*

Jehovam sequentur, qui sicut leo rugiet; quando ipse rugiet, trepide accurrent filii a mari;

Trepide advolabunt, instar aviculæ, ex Aegypto, & sicut columba ex Asfyria, & iis domus suas habitandas dabo; dictum Jehovæ.

Ut vera mens hujus oraculi paulo accuratius, quam vulgo factum fuit, intelligatur, accipiendum id puto de collectione quidem & liberatione populi Isr. per captivitatem Asfyr. huc illuc dispersi, sed in omni suo complexu, & amplitudine considerata, quemadmodum a primis suis initiis sub Cyro, dein per gradus, & diversa temporis intervalla, magis magisque perficeretur, & tandem in Oeconomia Mesfiæ, sensu quodam altiori, consummaretur. Convenit enim generalior ille conspectus promissæ libertatis cum modo, constanter a Prophetis observato, quoties in simili argumento versantur, eumque sponte nobis offert ipse hujus vaticinii habitus, summam & nervose de universo illo eventu agentis, ut solet noster multa paucis complecti.

plecti. Nec parum ad commendandam hanc hypothefin facit, quod per eam, fervato vero simplicique fenfu verborum, facile evitemus difficultates minime leves, quibus cæteroquin premi videmus interpretes, five cum *Calvino* nostro, & *Sanctio*, in fola reductione exfulum ex captivitate Asfyr. hæreant, atque adeo ampliffimam hanc promiffionem jufto tenuius accipiant, five contra, repudiato fenfu Grammatico, ejusque in locum fubstituto mystico, illam directe ad tempora N. T. applicent, ut a quam pluribus factum, ex quorum numero laudasse nunc fuffecerit nobile illud par interpretum, *Vitringam*, & *Venemam*, quorum ille sæpius in Commentario in *Jesaiam* (a), hic in *Disfert. S.* (b) pericopæ nostræ primo, & directe satisfactum esse, autumat, cum ex omnibus locis Judæi sub N. T. Christo & Ecclesiæ funt inferti; sed multa funt in hac hypothefi, quæ concingere non possum; e. gr. (1) quod nos abducit a proprie dicta liberatione populi Israël. ex primo fuo exfilio, cujus tamen certiffima hic adfunt indicia, a vero interprete neutiquam prætereunda, aut difsimulan-

(a) Vid. in *Jes.* xi: 11. t. i. p. m. 440. nec non Cap. xxvii: 13. t. ii. p. 117.

(b) Lib. i. Cap. xi. §. 10. p. m. 213.

landa; tale certe indicium habemus in re-
ditu *ex Aegypto*, atque *Asfyria* præcise
promisso, *vers.* 11, quo manifeste respici-
tur ad *vers.* 5. atque adeo idem illud exsi-
lium Asfyriacum, ut finiendum, proponi-
tur, cuius ibi facta fuerat comminatio. Ta-
le præterea est, quod Deus hic pollicetur,
se effecturum, ut exsules, in patriam reduc-
ti, iterum habitarent in ædibus suis, prius
ab hoste occupatis, & vastatis; quandoqui-
dem ex omnibus locis Propheticis, studio-
se inter se collatis, hoc pro certo sumi me-
rito potest, quoties simile quid promittunt,
toties in iis agi de liberatione ex exilio
Babil. qua simul illa Israëlitarum ex Asfy-
contineri solet. Vid. ex multis *Jer.* xxxi:
27. sq. xxxii: 43. sq. *Pf.* lxix: 36. sq. &
quæ ad hæc loca notavit Cl. Commenta-
tor.

(2) Quod stare non potest, nisi adhibi-
ta interpretatione phrasium prorsus incerta
& contorta; sic enim appellare eam licet,
qua *rugitum Jæhovæ*, *veluti leonis*, sine
ullo idoneo hujus usus exemplo, unice ap-
plicari videmus ad vocem Evangelii, sua
natura longe profecto blandiorem, quam,
ut ejus character a *rugitu leonino* defumi fa-
cile potuerit, aut, ut alia nunc prætere-
am, *domos* ab exsulibus in patriam reduc-
tis, iterum, ut ante, habitandas, in *coe-*
tus

tus Christianorum, quibus electi Judæi accenserentur, converti, cum tamen ad hos ut se applicarent Judæi, extra Canaänem viventes, minime opus habuerint sub N. Oecon. ubi tota terra est Domini, loca, in quæ dispersi essent, relinquere, quod hoc oraculum eos facturos expresse prædicit, ipsisque, magni beneficii loco, promittit.

Accedit (3) quod nulla, nedum tanta, quanta ad id opus est, appareat necessitas sensum proprium, sive Grammaticum, plane deferendi. Certe unicum illud argumentum, quod in contrarium adduxit *Bochartus*, & multi dein repetierunt, tam infirmum est, ut mirer, viros doctos eo se moveri unquam passos fuisse. *Constat*, inquit vir laudatus (a), ex vers. 8 & 9, agi de Ephraimitis, quos Salmanassar abduxerat; illos vero semel abductos in Chananaeam postliminio rediisse non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non sit impletum, mystice debet intelligi de restauratione spirituali, & vocatione gentium, quæ facta est per Evangelii prædicationem &c. De Ephraimitis, sive x tribubus per Asfyrios expulsis, hic agi, aut potius eorum posteris, ideo בניִם appellatis, vers. 10, prorsus

(a) Hieroz. Parte 1. p. 769.

fus ut *Jer.* xxxi: 17. res est certissima, sed non minus certum, quod in dubium vocat *Bochartus*, ex illis utique multos rediisse in patriam, promulgata libertate per Cyrum, eaque sæpius dein amplificata per alios principes, maxime sub Maccabæis, quandoquidem testes hujus rei habemus ipsam historiam S. vid. ad *Hof.* i: 12, & pasim (a) *Iosephum*, imo tot alia Prophetarum oracula, reditum illum ipsorum etiam *Ephraimitarum*, reliquo populo intermixtorum, tam liquido prædicentium, ut, nisi nebulas iis omnibus offundere velimus, aliter intelligi non possint, in his illud *Jer.* iii: 13. (18) *Diebus illis ibunt domus Judæ ad domum Isr. venient uniter ex terra septentr. in terram hanc, quam hæreditario jure dedi patribus vestris.* Add. *Jes.* xi: 11, 12. *Jer.* l: 18, 19. *Ezech.* xxxvii: 16 sq. Ubi liberationem ex captivitate si-
ve Asfyr. si-ve Babil. ex æquo x tribubus, atque regno Judæ tribui videmus, quamvis ex illis pauciores forte redierint, quod, sublata per exsilium pristina æmulatione inter regnum Judæ, ac x tribuum, ea liberatio ad universum populum pertineret, omnesque, sine discrimine, illius beneficio
uti

(a) Vid. *Antiquit. Lib. xi. C. v. p. 560, 565.*
Edit. Haverk.

uti possent. Suo itaque loco relicta eorum hypothese, qui sensum mysticum in hoc vaticinio unice sectantur, juvabit illud per partes inspicere, & quo nos ducant formulæ, quibus compositum est, paucis ostendere.

Nempe (1) quod dicuntur exfules Isr. accessuri *a mari, advolaturi, veluti avis, ex Aegypto*, aut *columba ex Asfyria*, ad pristinas suas sedes iterum occupandas, manifesto spectat ad eorum collectionem & reductionem ex his locis, in quæ per captivit. Asfyr. forent dispergendi; neque enim illa dictio, *ut avis ex Aeg. & columba ex Asfyria* cum Ill. Grotio pro simplici circumscriptione avium est habenda, qua *avis ex Aeg.* significet *ciconiam*; *columbæ* vero tanquam epitheton sit additum *ex Asfyria*, quia frequens hæc est in Asfyria, sed, quamvis concedi facile posset, ut recte animadvertit Cl. Marckius ad h. l. sic respici ad columbarum frequentiam in Asfyria; hoc tamen certum manere debet, dictas regiones hic spectari, & designari, tanquam loca, ex quibus exfules trepide in patriam reducerentur, ad eundem modum, quo præcesferat *a mari*, id est, a regionibus, ultra *mare mediterraneum* disfitis, unde pasim alibi Prophetæ hanc collectionem

solent describere, ut factam ex quatuor coeli plagis, vid. *Zach.* II: 6. *Jer.* XXIX: 14. & locum geminum, ad quem conferri meretur *Cl. Venema*, *Psf.* CVII: 3. *Dicant hoc redempti Jehovæ, quos a terris collegit, ab Oriente, & Occid. Septentr. & מן הים mari.*

(2) Quod præterea additur, eos a Deo iterum collocandos esse in ædibus suis, simul infert statum populi reducti tranquillum & felicem in patria sua, de quo vid. ad *Hof.* I: 17. Sed &

(3) Non obscura hic adsunt vestigia illius poenitentiae & conversionis populi Israël. a Deum, verumque ejus cultum, quam cum ejus reductione pasim conjungi videmus a Prophetis, præsertim a *Jer.* Cap. XXXI. Namque, ut nunc mittam vim singularem verbi *ירדו* *trepidabunt* in exprimendo animo submisso poenitentium, coll. *Hof.* III: 5. hanc utique populi emendationem ultro infert prægnans illa formula: *ibunt post Jehovam*; ut contra, *ire post alienos Deos* falsæ religionis studium *Jer.* VII: 9, & sæpe alibi; designans simul *Jehovam*, tanquam eorum vindicem, liberatorem, viæque ducem, omnia obstacula, in eorum commodum, potenter remonentem, & pro tali ab ipsis pio animo nunc agnoscendum; quo-

quomodo eandem liberationem describens *Jesaja* Cap. LII: 12 habet: *præibit a facie vestra Jéhova, & agmen vobis claudet Deus Israël*, phrasi desumpta a prima liberatione & educatione Isr. ex Aeg. in terram promissam.

Addendum tamen (4) ampliores esse has formulas, quibus ille reditus & conversio populi generatim proponitur, quam, ut in tenuioribus ejus initiis, quæ tempore Cyri locum habuerunt, fas sit subsistere, sed cogitandum simul de ulteriori uberiusque harum promissionum confirmatione, progressu temporis, per plures notabiles eventus, facta, veluti, destructo Regno Persico, sub Alexandro M; & Syro Macedonico, sub Antiocho M. quos novimus (a) Judæos clementer habuisse, iisque, ut patriis legibus libere uterentur, concessisse; maxime vero, instaurata plenius republica, & puriori religione per Asfamonæos. Conf. hanc in rem geminus plane locus *Zach. x: 10. Reducam illos ex terra Aeg. & ex Assyria*, nova videlicet, sive Regno Syriaco Seleucidarum, *colligam ipsos, & ad terram Gi-*

(a) Conf. *Antiochi* literas, quas, ut testes hujus favoris, servavit nobis *Josepb. Antiq. L. XII. C. III. §. 3.*

Gileadi & Libani adducam, ut ipsis amplius locus non sit superfuturus.

Ad quæ omnia, si cogitemus, accessisse, initio N. Oeconomiae, electorum ex Israël liberationem spiritualem, & conversionem Evangelicam, ultimis temporibus cumulatius adhuc implendam, ut vidimus ad *Hof. 111: 5.* de vi & veritate hujus oraculi, in omni sua amplitudine accepti, facile constabit.

Superest (5) ut videamus, quid sibi velit *rugitus Jehovæ, veluti leonis*, ad hos eventus, tanquam causa, eos præcedens, relatus; namque, ut talis, nobis proponitur per ipsam seriem orationis; *quando ipse rugiet, tum trepide advenient filii a mari &c.* De voce quidem *Euangelii*, ut passim explicatur, orbem terrarum late personante, & terrorem Domini in piis promulgante, accipi quodammodo posse *rugitum Jehovæ*, facile concedo, quatenus nempe ex sensu penitiori, sive mystico, hic prædicta intelligatur collectio electorum ad fidem Christo dandam, per omne tempus N. T. magis tamen directe, & convenientius tam cum indole, quam usu hujus imaginis in S. literis, significare mihi videtur stupenda Divinae potentiae indicia, in profligandis suis hostibus conspicua, atque ad sacrum hor-

horrorem omnibus incutiendum comparata, & quidem illa præsertim, quæ per magnas, quas adferant, regnorum rerumque humanarum conversiones, liberationi atque emendationi populi Isr. hic promissæ, veluti media ad eam promovendam inservirent & a Deo adhiberentur, qualia indicia suæ Majestatis, cum *rugitu leonis* merito comparanda, Deus omnino dedit in destructione Regni Babylon. per Cyrum; Persici per Alexandrum M. aut quando Syro-Macedonum, Judæis infestorum & in primis Antiochi Epiphanis vim stupendum in modum ita contudit, ut nocere iis amplius non possent, sed plenæ libertatis usum populo Dei oppresso, atque per diversas afflictiones a vitiis suis magis purgato, relinquere deberent.

Robur autem haud leve huic explicationi, ni fallor, accedit *partim* ex eo, quod ipsa imago, a *rugitu leonino* desunta, veluti per se terribili, & ominoso, vid. *Amos. III: 8*. Deo non aliter in S. literis tribuatur, quam, ubi inducitur tanquam in hostes suos iratus, veluti *Jer. xxv: 30*, vel, ut mox ad eos in gratiam populi sui, magna cum commotione rerum, debellandos proditurus, ut in illo *Joël III: 16*. *Quum Jehova e Zione rugiet - - - tum commovebun-*

buntur coeli & terra, nam Jhebova refugium erit populo suo, & asylum (sic enim vertendum potius מַצֵּל quam ut vulgo fit, per *robur*) *filiis Israëlis; & luculentius adhuc Amos 1: 2. ubi rugitus ille, toto capite, de stupendis Dei judiciis in hostes populi sui, ad hunc vindicandum exponitur; partim ex consensu verbi prophetici, quo eosdem hos eventus, phrasibus non multum diversis, pasim describi videmus. Ex multis huc pertinet locus Jhes. Cap. XXVII: 12, 13. Illo tempore decutiet Jhebova inde a fluxu fluminis Euphratis, usque ad torrentem Aegypti, Nilum; graves immittet calamitates in Regnum Asyr. & Aegypt. & vos, o filii Israëlis colligemini, & clangeretur tuba magna; pro qua nostro in loco rugitus leonis positus est, & venient vagantes in Assyria, & expulsi in Aegypto &c. Add. insigne oraculum ejusdem vatis Cap. XI. ubi, post descriptam indolem regni pacifici Mesiae sub Oecon. N. mox, more Prophetarum rediens vers. 11. ad facta populi Jud. quæ regnum illud præcederent, & viam ad id munirent, inter ea quoque reliquiarum gentis suæ reductionem ab exilio Babylon. prædicat, quemadmodum hæc per judicia in hostes exercenda promoveretur, vers. 15, 16. Anathemate, inquit*

quit, *devovebit* *Jehova linguam*, extremum
 angulum *maris Aegyptii*, five rubri, & *ele-*
vabit manum suam contra fluvium, Euphra-
 tem, *in æstu spiritus sui*, & *percutiet eum*,
 id est, gravi clade adficiet tam Regnum
 Aegypt. quam illud Novæ Assyriæ, five
 Syro-Macedonum, cujus Symbolum esse
 solet fluvius suus Euphrates, quemadmo-
 dum Nilus Aegyptiaci, ut iter in patriam
 liberum haberent redeunt exfules; *erit*
enim, ut mox additur, *via strata reliquo*
populo suo, qui reliquus fuerit ex Assyria,
quemadmodum factum fuit Israël, quo tem-
pore adscendit ex Aegypto. Quibus addi
 posunt alia quoque loca Prophetica, ubi
 concussionem regnorum, aut commotionem
 terræ & cæli, a Deo in bonum & salutem
 populi sui, prius oppressi, dirigendam si-
 milem in modum prædici videmus, inpri-
 mis *Hagg. II: 6—9* ad quam conferri de
 hoc argumento meretur *Disfert. bonæ fru-*
gis plenissima Collegæ nostri Cl. Verschuur,
Syntagmati Diff. ejus Philol. Exeget. in-
ferta.

jure belli in servitutem, eamque duriores & tyrannicam redigeret, ut eventus docuit.)

Hanc autem calamitatem imminentem aliquanto adhuc specialius describit Hosea, vers 6. *Et gladius versabitur in urbibus ejus, & consumet vestes ejus, & vorabit, propter consilia eorum;* gladius nempe exercitus Asyriorum, de quo, & strage, quam faceret in expugnatione urbium munitarum Israëlitis. satis manifestum est, hic agi; quare pauca tantum addam, ad textum Hebr. eo rectius interpretandum.

Nempe (1), quod hic de *gladio* adhibetur, verbum הלה non est illud, quod putavit Cl. Dathe in nota ad h. l. p. 25. & quod propriam *terendi* significationem habere, a Schultensio probatum esse, monet; tum enim הלה in *femin. genere*, ut reliqua verba, dici debuisset, sed est a הול, pp. *torquere*, σπένδω, unde de gladio apte dicitur, qui huc illuc vibratur ad stragem longe lateque faciendam. Nec (2) vox ברִים in sequente membro, quæ *vestes* notat, confundi debet, (ut factum ab eodem Cl. Dathe, dum vertit: *conficiet mendaces eorum prophetas*) cum altero illo ברִים, quod de *hariolis* gentilium alibi usurpatum re-

reperitur; namque formula est vere Hebraica, *consumere* בָּרִים *vectes urbium aut ædium*, in exprimenda graviori clade, ubi, perruptis aut consumtis repagulis, omnia violentiæ hostium, ac promiscuæ cædi patient, ut in illo *Job. xvi: 13 primogenitus mortis* בָּרִי *vectes ædium ejus consumet*, aliisque locis geminis, ubi pro nostro בָּרִים ejus synonymum בָּרִיָּה habetur, *Neh. iii: 13 Thr. ii: 9*. Est quippe hoc בָּרִים a בָּרַד *fidit, findendo separavit*, unde notat, *ramos majores, qui ex trunco effunduntur, spec. vectes, qui ex grandioribus ramis in claustra ædium, aut urbium munitarum, parantur*; cum alterum בָּרִים *harioli, sive vates spec. gentilium sit ab affini בָּרָא sive בָּרָה, aliquid novi commentus est, & ex ingenio quasi effidit*. De quo conferri potest *Cl. Venema ad Jerem. p. 1060 sq.*

(3) Quod denique in fine additur וְאָכַלָּה *& comedet* &c. ad gladium hostilem referri quidem solet, & potest etiam; cum hoc de gladio fatis frequens sit, ut *vorare* dicatur, quæ consumit; plenior tamen & rotundior habebimus sententiam, si, quod cum *Houbigantio* prætulit etiam *Cl. Dathe*, ad exemplum *Alexandrini & Syri*, legas וְאָכַלָּה idque construas cum proxime sequente מְטוּעֵצוֹתֵיהֶם, ut sensus sit: *& comedent*

hebam eos; funibus amoris, & fui illis, ut qui tollunt jugum maxillis adstrictum, & clementer cibum præbui. Desumptæ sunt, ut facile apparet, hæ formulæ a lenitate & clementia Domini erga jumentum suum petulantius, *cujusmodi Domini personam & agendi modum Deus per partes, & diversa veluti specimina, ad se transfert.* *Primum (a) est: trahebam eos vinculis humanis, funibus amoris.* Respicit hoc ad leges, omniaque alia media, a Deo adhibita, ad Israëllem sibi obstringendum, & in officio continendum, quippe quæ solent in S. literis per *vincula & funes* apte figurari. Hæc autem merito dicuntur *vincula humana, funes amoris*, Deusque talibus se fatetur Israëllem duxisse, quia cum hoc populo, quamvis duræ cervicis, ideoque cum *jumento refractario* sæpius comparato, non tamen pro summo jure, aut ipsius merito, agere voluit, nec ea uti severitate, quali mancipia, aut ferociora bruta constringuntur, sed tales ei dedit leges, quæ hominibus liberis convenirent & ex amore erga eum profectæ ad propriam hujus populi felicitatem tenderent, quomodo *virgam & plagas hominis* pro castigatione, quæ homini ingenuo convenit, & ex paterno animo ad emendandum infligitur, 2 Sam. vii: 15. poni videmus. Accedit, quod ipsæ illæ leges

leges Sinaiticæ attemperatæ fuerunt blandiori indoli *foederis gratiæ*, eique infervierunt, quippe quod per legem Mof. minime fuit abolitum quare pii & credentes Israëlitæ in his legibus tanquam, vinculis amoris Divini, merito gloriabantur, iisque dum ei in maxima felicitatis suæ parte collocabant, ut passim videre est in Psalmis Davidis, maxime *Pf. xix. & cxix.*

(2) Altera formula, mox sequens, in qua exponenda multum fluctuant interpretes, his verbis expressa legitur in textu Hebr. *וְעָרַמְנוּ עַל לִיחֵיהֶם* *eram iis*, sicut qui tollunt jugam adstrictum maxillis eorum. Græca vero versio, quam presse secutus est Arabs, habet: *καὶ ἐσώματι αὐτοῖς ὡς ἐκπίζων ἄνθρωπος* (vel ex alia lect. *ἄνθρωποι*) *ἐπὶ τὰς διαγόνας αὐτῶν*. Quæ tam longe abeunt a textu Hebr. ut, quid legerit interpres, aut qua ratione usus sit, vix appareat, certe fateatur *Cl. Dathe* id a se non intelligi. Suspicio autem, eum pro nostro *מְרִימֵם* tollentes, corrupte legisse *מְרִימֵם* *ἐκπίζων*, quomodo vocem hanc per *ἐκπίσμενα* *Jes. L: 6.* expresfit.

In malam partem plerique veteres hanc sententiam acceperunt, quibus præivit *Symmachus* apud *Hieronimum*, qui vertit: *Et putaverunt, quod imponerem jugum super maxilla eorum*, quasi perstringeretur

perversa populi de Deo opinio, ac si, dum leges ferebat omnino æquas & justas, tyrannice in ipsos vellet dominari, eosque, ut jumentum aliquod indomitum, violenter constrictos tenere. Sed aliter, & cum Belgis nostris in bonam partem de jugo sublato locum nostrum explicari debere persuadet *cum* universus habitus hujus allegoriæ, ad exprimendam blandam agendi rationem, quam cum populo suo Deus tenuerat, manifesto compositæ, *tum* etiam ipsa formula *tollendi jugum in altum*, quippe quæ in nostro schemate unice ei convenit, qui illud attollit, ut removeat, ad cibandum jumentum, ut mox subjici videbimus, quo usu verbum הָרִם *tollere in altum*, pro ἀφαιγεῖν satis frequens est, & cum הָסִיר *amovere* alibi conjungitur, ut *Ezeeb. xxi: 26.*

Cum autem *jugum* alias cervici soleat incumbere, eique propterea tribui, nunc contra proponitur, *ut maxillis adstrictum*; hoc enim secum fert dictio Hebr. לַיָּדָיִם *ad maxillas*. Sed ejus ratio repetenda est ex more veterum, *maxillas* jumenti, præsertim ferocioris, vinculo, seu lupato ad jugum constricto, arctius coercendi, tale enim *vinculum* jugi, *ipsas fauces constringens* vox Hebr. לַיָּדָיִם speciatim exprimit, æque ac illa Arabum a th. أشَدَّ *arctius adstrinxit*, sic dic-

dictum. Non poterat itaque a labore se reficere, aut cibum capere jumentum, nisi remoto ejusmodi lupato, atque hanc veram esse rationem hujus metaphoræ in nostro loco facile intelligitur ex ultima formula, quæ ad eam continuandam & complendam additur: **וְאֵלֶי אֲנִי אֹכֵל** & *tenero amoris affectu erga eum ductus cibum præbebam.* Nempe vocula **אֲנִי** vulgo minus intellecta proprie *infinitivus* est, sed adverbialiter nunc positus, unde per *clementer* recte exprimi potest, a them. *deperdito* **אֲנִי** Arabum **ل** quod a *leni murmure* (a), quem per *ὀνομαζον*. proprie exprimit,

(a) Tetigit hanc proprietatem verbi **אֲנִי** Cl. Schult. in *Comment. ad Job. Gap. xv: 11.* Addo exemplum primariæ istius significationis haberi in *Hairii Conf. iv. p. 14.* ubi *murmur*, sive *gemitus* lasorum camelorum, & *ronchus* dormitantium juxta se ponuntur. Ex illo fonte fluxit usus verbi **אֲנִי** *Jes. viii: 6.* de *murmure lene fluentis aquæ*; de *stridore* hominis gementis, & ex imo pectore suspiria ducentis, *1 Reg. xxi: 27.* ubi legitur Ahabus, perterritus prophetæ minis, *incessisse* **אֲנִי** non *lente*, ut vulgo vertitur, sed quod unice hic quadrat, *lugendo, gemitum edendo.* Hinc etiam ratio perspicitur, qua vates Aegyptiorum dicti sunt **אֲנִי** *Jes. xix: 3* *stridentes*, ab arguto nimirum & gemebundo murmure, quo oracula sua ex obscuro loco, vel antro profundo edentes, videri volebant vocem *manium* ex orco excitatorum exprimere, quorum manifesto respicitur in illo *Jes. xxix: 4.* *Erit*

nere, eoque nomine in rem suam recte
converti posse, judicarent, ut pasim vi-
dere est in Gemaricorum disputationibus,
& exemplis inde magna cum diligentia
collectis a *Surenbusio* in βιβλῳ καταλλαγῆς.
Cum hoc autem modo Matthæi institutum
pulcre omnino convenit, isque oraculum
de liberatione Israël censendus est recte
retulisse ad exitum Christi ex Aegypto;
cum casus uterque non tantum similis es-
set, & fundatus in eadem ratione filiatio-
nis, ut sic dicam, sed etiam *major* esset
hæc ratio in Christo liberando, quippe fi-
lio Dei, non ut Israël, per adoptionem,
sed vero, & per naturam suam tali; quare
multo minus fieri poterat, ut a Deo, vero
suo patre, in Aegypto, in quam deporta-
tus fuerat, relinqueretur, quam populus
Israëliticus, filius tantum adoptatus; sed ad
oraculi apud Hoseam plenitudinem omnino
pertinebat, ut singulari cura Dei patris sui
inde reduceretur, idque eo magis, quod
spiritus Propheticus cenferi debeat, non
casu fortuito, sed hoc certo consilio sub-
jectum, de quo fermo est, eo præcise no-
mine *filius Dei* designasse, quod summa cum
emphasi in Jesum nostrum quadrat, ut Eu-
angelii luce collustrati ad ipsum, in hoc e-
tiam oraculo agnoscendum, sponte ducere-
mur. Inde enimvero intelligi potest, quan-
tum

tum ab humana differat accommodatio Divina, ad mentem Spiritus S. instituta, quantumque præ illa vim demonstrandi habeat, quoties Scriptores N. T. in V. T. tabulis adducendis ea utuntur.

Sed ad Hoseam nostrum redeo, postquam laudaverat paternam Dei curam erga populum Isr. ad hujus ingenium ingratum & contumax perstringendum his verbis pergentem, *versu 2.* *Quo magis vocarunt ipsos, Prophetæ nimirum, alique Dei ministri, qui, veluti pædagogi, ad populum in officio, & veri Dei cultu retinendum, constituti hic spectantur, conf. Gal. IV: 23 eo magis ab ipsis receserunt, nil curantes salutaria eorum monita, sed tergum iis, atque adeo ipsi Deo, instar filii petulantis & immorigeri, obvertentes, & ad idola sese convertentes, ut mox additur תִּסְרֹס בַּאֲלִים sacrificarunt, & simulacris suffitum fecerunt, quæ cum satis plana sint & similes querelæ de Isr. contumacia passim apud Prophetas occurrant, nihil est, quod morari nos possit, nisi crisis Cl. Venema de voce מִפְּנֵיהֶם a facie ipsorum in Comment. ad Jer. p. 843. ubi vocem hanc, ad exemplum Houbigantii, in duas jubet dividere, atque adeo legere מִפְּנֵי הוֹא a facie mea ipsi receserunt, quam emendationem si ingeniosam dixeris, pro vera tamen minime habendam puto.*

puto. Namque ejusmodi הם sic absolute positum, praesertim in fine orationis, vix satis videtur Hebraicum; certe nullum ejus exemplum memini me legere; tali contra in casu loquendi ratio apud Hebraeos postulat emphaticum המה. Nec ulla apparet causa receptum מפניהם a facie illorum si-
ve in loco *Jer.* xxxiii: 24. si-ve in hoc nostro sollicitandi; respicit enim hoc adfixum ad nominativum pluralem, qui latet in verbo קראו (a), vocarunt eos, ex serie sermonis facile supplendus, ad Deum nimirum, omnesque ejus ministros, ad hoc opus unquam adhibitos; quare optime sibi constat haec sententia, *recesserunt a facie eorum*, nempe *eos vocantium*; imo ad contemptum magis nunc valet subitus ille transitus a persona prima, qua Deus sermonem inchoaverat, *vers.* i. ad tertiam *discesserunt ab illis*, omnibus ad officium ipsos vocantibus, quam si dixisset *a facie mea*.

Cæterum pathetico dicendi generi, quod hic regnat, tribui quoque debet ellipsis particulæ כ, vel כאשר ante קראו ex sequente כן quod *eo magis* nunc valet, ut *Hof.* iv: 7. facile supplenda.

(2) Alter hujus reprehensionis articulus pergit in comparanda paterna Dei cura erga

(a) Exempla hujus idiotismi habes in *Cl. Schroe-
deri Synt. Hebr.* p. 537. sq.

ga Ifr. cum hujus ingrato in Deum animo; *vers. 3.* *Et ego, id est, me quod attinet,* vel, ut copula hic etiam sumi potest, adverbative, *ego tamen,* non obstante illa populi perversitate, *vers. 2,* reprehensa, *pedisequum egi Ephraimo, susipientem eos supra braccia sua, sed non agnoverunt, quod eos sanaverim.* Prior (a) hujus commatis pars eleganter exponit, quam sollicitam curam gesferit Deus pro salute hujus populi, metaphora desumpta, ab illa cura, quæ tenero adhuc puero, quocum Israël fuerat collatus *vers. 1.* a duce sollicito, aut nutrice præstatur; Aptissimum quippe ad eam exprimendam est verbum חַנּוּלָתִי, quod alibi non occurrens, sed formatum a חַנּוּל ex specie Aramæa (a) חֲפָקָר optime vertitur *pedisequum egi Ephraimo,* talem me ducem ei præstiti, qualis additur infanti, ut gressus ejus observet, eumque a lapsu custodiat, aut ad auxilium ei ferendum, quotie opus fuerit, ei præsto sit. Cujusmodi Dei curam magis adhuc amplificat altera, mox sequens, formula, *suscipiendo eos super braccia sua,* instar nutricis, aut ducis, infantem, cujus gressus nunc observat, mox, ubi vacillat, aut periculum aliquod

(a) Vid. Institut. Gramm. Schulzensii & Schroedersii p. 50.

quod adiret, brachiis portantis; hoc enim sonat integra phrasis לקה זרועות cujus verbi infinitivum hic habemus, ut recte vidit & notavit *Drusius* ad h. l. Cum autem Deus sit, qui hanc curam sibi tribuit, non nihil impedit aff. tertiæ personæ in זרועותי *brachiis suis*, pro *meis*; quamvis non insolitus sit OO. transitus a prima aut secunda pers. ad tertiam, ut cognosci potest ex exemplis Biblicis, quæ Cl. *Schroederus* (a) & quæ ex Arabismo dedit Cl. *Schultens* (b). Sed illis alia videtur ratio subesse, quare magis placet, quod acute conjecit Cl. *Venema* ad *Psal.* t. v. p. 208, literam ultimam ו ex sequente voce per scribam, minus attentum, irrepsisse, atque adeo legi debere זרעותי; neque enim mera hæc est conjectura, sed quam confirmat Codex posterior *Lilienthalii*, nec non consensus τῶν ο, Syri, & vulgati, pariter reddentium *brachiis meis*.

Quod autem ad ipsam Dei curam hac Metaphora expressam, & primis reipublicæ temporibus maxime demonstratam, satis de ea constat ex historia S. & aliis locis, ubi similem in modum laudatur, præfer.

(a) Reg. Synt. Hebr. §. XLIII.

(b) *Operum minor.* p. 41. & ad *Harir.* Conf. l. p. 15.

fertim, *Jes.* LXIII: 9, & *Deut.* XXXII: 10 *sq.* sub imagine aquilæ, pullos alis suis ferentis.

(2) Ingratum contra populi animum graviter perstringit mox sequens formula in posteriori hujus commatis membro: *sed non agnoverunt, quod eos sanaverim.* Complectitur verbum *sanare*, in omni sua amplitudine hic accipiendum, ex usu figurato apud Hebr. de quo conf. ad *Hof.* VI: 1. VII: 7. omnem illam operam, quam Deus identidem insumsit, ut populum Isr. five adhuc debilem confirmaret, five fractum reficeret, five poenis obnoxium, data earum venia, recrearet, verbo ut dicam, qua se numen ejus tutelare, certissimumque in rebus dubiis præsidium esse demonstravit, quo favente fartus esset tectusque, irato contra omnia experiretur adversa. Maxime itaque stultitiæ atque impietatis argumentum hoc erat, quod curam hanc, Deo tam propriam, & tam longo usu demonstratam, ut sine summa impudentia in dubium vocari non posset, *non agnosceret*, sed contra sperneret, & fictis Diis tribuere mallet. Conf. supra ad *Hof.* II: 7.

(3) Tertius hujus pericopæ articulus, *vers.* 4. nova sub imagine benignum modum, quo Deus in gubernando Israële fuerat usus, expingit: *Vinculis humanis tra-*

hebam eos; funibus amoris, & fui illis, ut qui tollunt jugum maxillis adstrictum, & clementer cibum præbui. Desumptæ sunt, ut facile apparet, hæ formulæ a lenitate & clementia Domini erga jumentum suum petulantius, *cujusmodi Domini personam & agendi modum Deus per partes, & diversa veluti specimina, ad se transfert.* Primum (a) est: *trahebam eos vinculis humanis, funibus amoris.* Respicit hoc ad leges, omniaque alia media, a Deo adhibita, ad Israëllem sibi obstringendum, & in officio continendum, quippe quæ solent in S. literis per *vincula & funes* apte figurari. Hæc autem merito dicuntur *vincula humana, funes amoris*, Deusque talibus se fatetur Israëllem duxisse, quia cum hoc populo, quamvis duræ cervicis, ideoque cum *jumento refractario* sæpius comparato, non tamen pro summo jure, aut ipsius merito, agere voluit, nec ea uti severitate, quali mancipia, aut ferociora bruta constringuntur, sed tales ei dedit leges, quæ hominibus liberis convenirent & ex amore erga eum profectæ ad propriam hujus populi felicitatem tenderent, quomodo *virgam & plagas hominis* pro castigatione, quæ homini ingenuo convenit, & ex paterno animo ad emendandum infligitur, 2 Sam. VII: 15. poni videmus. Accedit, quod ipsæ illæ
leges

leges Sinaiticæ attemperatæ fuerunt blandiori indoli *foederis gratiæ*, eique infervierunt, quippe quod per legem Mos. minime fuit abolitum quare pii & credentes Israëlitæ in his legibus tanquam, vinculis amoris Divini, merito gloriabantur, iisque duci in maxima felicitatis suæ parte collocabant, ut passim videre est in Psalmis Davidis, maxime *Pf. xix. & cxix.*

(2) Altera formula, mox sequens, in qua exponenda multum fluctuant interpretes, his verbis expressa legitur in textu Hebr. *וְעָרַמְנוּ עַל לִחְיָהֶם* *eram iis*, sicut qui tollunt jugum adstrictum maxillis eorum. Græca vero versio, quam presse secutus est Arabs, habet: *καὶ ἐσάμασεν αὐτοῖς ὡς ἐκπίζων ἀνθρώπος* (vel ex alia lect. *ἀνθρώποι*) *ἐπὶ τὰς διαγόνους αὐτῶν*. Quæ tam longe abeunt a textu Hebr. ut, quid legerit interpres, aut qua ratione usus sit, vix appareat, certe fateatur *Cl. Dathe* id a se non intelligi. Suspicionem autem, eum pro nostro *מְרִימֵי* tollentes, corrupte legisse *מִרְמֵי* *ἐκπίζων*, quomodo vocem hanc per *ἐκπίσμετα* *Jes. L: 6.* expresfit.

In malam partem plerique veteres hanc sententiam acceperunt, quibus præivit *Symmachus* apud *Hieronimum*, qui vertit: *Et putaverunt, quod imponerem jugum super maxilla eorum*, quasi perstringeretur

perversa populi de Deo opinio, ac si, dum leges ferebat omnino æquas & justas, tyrannice in ipsos vellet dominari, eosque, ut jumentum aliquod indomitum, violenter constrictos tenere. Sed aliter, & cum Belgis nostris in bonam partem de jugo sublato locum nostrum explicari debere persuadet *cum* universus habitus hujus allegoriæ, ad exprimendam blandam agendi rationem, quam cum populo suo Deus tenuerat, manifesto compositæ, *tum* etiam ipsa formula *tollendi jugum in altum*, quippe quæ in nostro schemate unice ei convenit, qui illud attollit, ut removeat, ad cibandum jumentum, ut mox subjici videbimus, quo usu verbum הָרִם *tollere in altum*, pro *ἀφαιγεῖν* satis frequens est, & cum הִסִּיר *amovere* alibi conjungitur, ut *Ezech. xxi: 26.*

Cum autem *jugum* alias cervici soleat incumbere, eique propterea tribui, nunc contra proponitur, *ut maxillis adstrictum*; hoc enim secum fert dictio Hebr. עַל עַל לַהֲהִם. Sed ejus ratio repetenda est ex more veterum, *maxillas* jumenti, præsertim ferocioris, vinculo, seu lupato ad jugum constricto, arctius coërcendi, tale enim *vinculum* jugi, *ipsas fauces constringens* vox Hebr. עַל speciatim exprimit, æque ac illa Arabum a th. ج-ع *arctius adstrinxit*, sic dic-

dictum. Non poterat itaque a labore se reficere, aut cibum capere jumentum, nisi remoto ejusmodi lupato, atque hanc veram esse rationem hujus metaphoræ in nostro loco facile intelligitur ex ultima formula, quæ ad eam continuandam & complendam additur: **וַאֲנִי אָלֵיוּ אֹכִיל** & *tenero amoris affectu erga eum ductus cibum præbebam.* Nempe vocula **אֹכִיל** vulgo minus intellecta proprie *infinitivus* est, sed adverbialiter nunc positus, unde per *clementer* recte exprimi potest, a them. *deperdito* **מִן** Arabum **ل** quod a *leni murmure* (a), quem per *ὀνομαζον*. proprie exprimit,

(a) Tetigit hanc proprietatem verbi **מִן** Cl. Schult. in *Comment. ad Job. Gap. xv: 11.* Addo exemplum primariæ istius significationis haberi in *Haariri Conf. iv. p. 14.* ubi *murmur*, sive *gemitus* lasorum camelorum, & *roncus* dormitantium juxta se ponuntur. Ex illo fonte fluxit usus verbi **מִן** *Jes. viii: 6.* de *murmure lene fluentis aquæ*; de *stridore* hominis gementis, & ex imo pectore suspiria ducentis, *1 Reg. xxi: 27.* ubi legitur Ahabus, perterritus prophetæ minis, *incessisse* **מִן** non *lente*, ut vulgo vertitur, sed quod unice hic quadrat, *lugendo, gemitum edendo.* Hinc etiam ratio perspicitur, qua vates Aegyptiorum dicti sunt **מִן** *Jes. xix: 3* *stridentes*, ab arguto nimirum & gemebundo murmure, quo oracula sua ex obscuro loco, vel antro profundo edentes, videri volebant vocem *manium* ex orco excitatorum exprimere, quorum manifesto respicitur in illo *Jes. xxix: 4.* *Erit*

mit, five *gemitu*, qualis ille est jumenti, qui per *סֹעֲרָנוּ* fit, translatum est, æque ut factum in *וַיִּתֵּן* ad ipsam *סֹעֲרָנוּ*, five adfectum amoris tenerrimi, clementiæ & misericordiæ significandum, ut in illo Davidis mandato, de filio suo Absalomo, *propter se, וְנִלְחָם* leniter tractando, 2 Sam. xviii: 5. Unde facile intelligitur, quam apte hic positum sit illud *וְנִלְחָם* & conjunctum cum *וַיִּתֵּן* neutiquam vertendum per *δυνήσασθαι* cum *Alexandrino* interprete, quasi esset a *כָּל* quod etiam putarunt *Halenses*, atque alii, neque cum *Lud. de Dieu*, ad h. l. per *comestorem*, quasi sermo jam esset de rege Asfyrio, sed, *cibum præbebam*, cum sit fut. Hiph. verbi *אָכַל*, instar domini, aut parentis clementissimi, suos alentis, recreantis, iisque de rebus omnibus necessariis abunde prospicientis. Duplex itaque beneficii genus a Deo in Israëlem collati hic expressum habemus; *alterum*, quo eum liberavit a gravissimo illo jugo per servitutem Aegyptiacam, aut deinceps illi sæpius per oppresiones hostiles imposito, artiusque adstricto; *alterum*, quo eum in deserto primum coelesti cibo nutrit, de-

Erit tamquam umbræ, ex orco evocatæ, ex terra vox tua, & ex pulvere sermo tuus pipiet, nec non Jes. viii: 19. ubi ejusmodi arioli dicuntur pipientes & gementes.

inde in possessionem Canaanis immisum, singulari cura persecutus est, & effecit, ut illius regionis fertilissimæ bonis atque deliciis, ab omni jugo alieno liber solique Jehovæ obnoxius abunde frueretur.

Sic autem exposito certamine amoris Divini cum inveterata ejus impietate, commode subjicitur poena ei debita, quæ (a) proponitur per modum sententiæ, a Deo judice prolatae, *vers. 5, & 6*; mox (b) ex vera sua causa repetitur, *vers. 7*. quod nempe obstinati essent in sua defectione a Deo.

(a) *Non revertetur in Aegyptum & Assur rex ejus erit, quia nolunt se convertere.* Nihil hic est difficile, nisi hoc unum, quod in initio hujus commatis habetur: *non redibit in Aegyptum*; sic enim id ipsum negat Propheta, quod ante, de eadem exilii poena agens, expresse futurum prædixerat; ut in illo, *Hos. viii: 13. Visitabo peccata eorum; redibunt in Aegyptum, & Hos. ix: 3. Non manebunt in terra Jehovæ; sed Ephraim revertetur in Aegyptum, & in Assyria cibo immundo vescetur.* Præterea merito quis miretur, contrarium ejus, quod ibi gravissimæ poenæ rationem habebat, nunc partem constituere comminationis, mox autem *vers 11 reditum ex Aegypto*

pro ingenti beneficio promitti, eoque ipso etiam supponi exilium Israëlit. non minus in Aegypto, quam in Asfyria, quod tamen hic negatur. Certe nodus hic est, vindice dignus, eoque magis, quod in eo solvendo frustra mihi videntur laborasse interpretes, dum alii, & in his potissimum *Lackemacherus*, ellipsin fingunt ⁊ interrogativi, qua negativam propositionem *non revertetur*, in contrariam adfirmationem convertunt; alii cum *Drusio* ad frigidam distinctionem confugiunt, qua diverso respectu Israël dici posset *reversurus in Aeg.* ⁊ *non reversurus*, nimirum, ut exsul, cum in Asfyriam esset deportandus, ut alios nunc mittam, haud multo feliciores, hæc contraria componendi conatus. Una enimvero, qua id fieri posset, ratio videtur interpretes fugisse, in eo posita, ut liberemur illa particula negat *non*, quæ totam sententiam turbat, &, vel ob sequens promissum *vers. 11.* de liberatione horum exfulum ex Aegypto, locum hic invenire non potest. Neque tamen expungi volo voculam *⁊*, cum ab ejusmodi violenta crisi, præsertim in f. Cod. absim quam longissime, sed puto, id ex perversa distinctione commatum in hujus nostri initio esse positum, cum præcedens claudere deberet,

ret, ibique post לֹא־נָתַתִּי legendum per לֹא ei;
cibum ei praebebam; ut sæpius לֹא non cum
 לֹא ei, ex antiqua scribendi ratione (a),
 permutatum reperitur. Suffragatur mihi,
 sic legenti, interpretes Alexandrinus, qui
 לֹא pro לֹא quoque retulit ad ultimum ver-
 bum præcedentis versiculi, ideoque dedit,
 δυνήσομαι αὐτῷ, certe sine ulla nota negandi
 nostrum comma inchoavit, reddens abso-
 lute: κατέκνησεν Εφραΐμ ἐν Αἰγύπτῳ.

Sic itaque constituta lectione; *Reverte-
 tur Ephraim in Aeg. & Assur erit Rex
 ejus*, optime sibi constat vates noster, quan-
 do mox *reditum ex Aeg.* pollicetur, & ean-
 dem confirmat comminationem, quam su-
 pra habuimus, *Cap. ix: 3.* de Israële, par-
 tim dispergendo in in Aegyptum; partim in
 regiones imperio Asfyriaco subjectas; quo
 posteriori respectu *Assur* nunc dicitur fu-
 turus *ejus Rex*, quod populum Israëlitici-
 cum, a Deo sibi in potestatem traditum, ju-

(a) Exemplum hujus rei insigne est in illo *Jes.
 ix: 2* magnam לֹא ei *fœtitiā fecisti*; id enim hic
 notare omnino debet לֹא, ubi negativum לֹא con-
 textus non patitur, quamvis per נ scriptum,
 cum ob vicinitatem literarum ל & נ facile eas
 inter se permutaverint Hebræi, quomodo vice versa
 ל non per ל scriptum reperitur *Deut. iii: 11.* coll.
Lev. xi: 21.

jure belli in servitutem, eamque duriores & tyrannicam redigeret, ut eventus docuit.)

Hanc autem calamitatem imminentem aliquanto adhuc specialius describit Hosea, vers 6. *Et gladius versabitur in urbibus ejus, & consumet vestes ejus, & vorabit, propter consilia eorum*; gladius nempe exercitus Asfyriorum, de quo, & strage, quam faceret in expugnatione urbium munitarum Israëlit. satis manifestum est, hic agi; quare pauca tantum addam, ad textum Hebr. eo rectius interpretandum.

Nempe (1), quod hic de *gladio* adhibetur, verbum הלה non est illud, quod putavit Cl. Dathe in nota ad h. l. p. 25. & quod propriam *terendi* significationem habere, a Schultensio probatum esse, monet; tum enim הלה in *femin. genere*, ut reliqua verba, dici debuisset, sed est a הול, pp. *torquere*, σπένδω, unde de gladio apte dicitur, qui huc illuc vibratur ad stragem longe lateque faciendam. Nec (2) vox ברם in sequente membro, quæ *vestes* notat, confundi debet, (ut factum ab eodem Cl. Dathe, dum vertit: *conficiet mendaces eorum prophetas*) cum altero illo ברם, quod de *hariolis* gentilium alibi usurpatum re-

reperitur; namque formula est vere Hebraica, *consumere* בְּרִים *vectes urbium aut ædium*, in exprimenda graviori clade, ubi, perruptis aut consumtis repagulis, omnia violentiæ hostium, ac promiscuæ cædi patient, ut in illo *Job. xvi: 13 primogenitus mortis* בְּרִי *vectes ædium ejus consumet*, aliisque locis geminis, ubi pro nostro בְּרִים ejus synonymum בְּרִיָּה habetur, *Neh. iii: 13 Thr. ii: 9*. Est quippe hoc בְּרִים a בָּרַד *fidit, findendo separavit*, unde notat, *ramos majores*, qui ex trunco effinduntur, spec. *vectes*, qui ex grandioribus ramis in claustra ædium, aut urbium munitarum, parantur; cum alterum בְּרִים *harioli*, sive *vates* spec. gentilium sit ab affini בָּרָא sive בְּרָה, *aliquid novi commentus est*, & ex ingenio quasi *effidit*. De quo conferri potest *Cl. Venema ad Jerem. p. 1060 sq.*

(3) Quod denique in fine additur וְאָכַל *& comedet* &c. ad gladium hostilem referri quidem solet, & potest etiam; cum hoc de *gladio* satis frequens sit, ut *vorare* dicatur, quæ consumit; plenior tamen & rotundior habebimus sententiam, si, quod cum *Houbigantio* prætulit etiam *Cl. Dathe*, ad exemplum *Alexandrini & Syri*, legas וְאָכַל idque construas cum proxime sequente מְנוּעָצוֹתֵיהֶם, ut sensus sit: *& comedent*

Israëlitæ, in manus hostium traditi, *de consiliis suis*; hunc fructum habebunt suæ defectionis a Deo, fiduciæque in alienis Diis, ac gentibus collocatæ. Conf. similem formulam, *Hof. x: 13*, ubi dicuntur *comedisse fructum mendacii*, quomodo significetur, eos malæ suæ fortunæ fabros esse; sibi, suæque pravitati imputare debere, quod perirent.

(b) Hinc ansa nata mox sequenti reprehensioni, *vers. 7.* qua Deus graviter demonstrat, causam imminentis exitii a propria populi malitia esse repetendam: *Et populus meus suspensus hæret ob aversionem a me; dum sursum eum vocant, pariter non exaltat me.* Sic enim versiculus hic optime mihi videtur verti, in cuius sensu constituendo longissime a se abeunt omnis ævi interpretes (a) nec id adeo mirum, si formulas spectes admodum concisas, & rarioris usus, quibus compositus est, unde etiam factum, ut putaret *Lutherus* in glossa marginali, neminem id comma, nec in fontibus, intelligere. Sed res non adeo desperata est.

Quod certe (i) ad primam formulam attinet ועמי תלואים ad verbum hæc
fo-

(a) Diversas hujus versic. interpretationes data opera collegit *Willemerus* in *Diff.* quæ inscribitur, *Hosea de viros* inserta *Thes. Philol. Theol. t. 1. 957.*

sonat, ut probe jam vidit *Glassius* (a), & populus meus suspensi sunt, propter aversionem a me, h. e. "cum a me defecit, rupe, salutis suæ, & in illa defectione perstitit, in continna anxietate versatur, nec scius, quo se vertat, quem tandem exitum inveniat suorum malorum," summum quippe gradum anxietatis *partic. illud pass.* הלוה *suspensus* graviter exprimit, ut videre est in illa maledictionis formula *Deut. xxviii: 66. vita tua erit suspensa coram te; quod mox explicatur, pavebis noctu & interdiu, nec eris certus de vita tua.*

(2) Hinc sequitur in altero membro, veluti specimen contumacis aversionis populi a Deo, quod, quantocunque studio ad officium suum vocatus ad Deum tamen, ut par erat, colendum conjunctis animis nollet redire. Longe quidem alia ex textu *Hebr.* alii eruunt, in his *Cl. Venema* ad *Malach* in nota subiecta p. 65. nec non ad *Psf. xxii. p. 62*, ubi vertit: *ad summum vocant eum* (communis quidem vox est, populum esse exaltandum) *pariter non exaltabit eos* (nemo eos elevat; manent res tennes, & afflictæ) sed longius id mihi videtur a simplicitate & usu phrasium recedere; postulat hic, collato *vers. 2*, & simili formula *Cap. vii: 16*, ut phrasis nostra

(a) *Lib. iii. tract. iv. sub Canone ix.*

tra *vocant eum* לַי לֵא *vocant sursum*, bono sensu accipiatur de crebris feriisque adhortationibus Prophetarum ad populum, ut ad culmen veræ felicitatis in cultu & favore Dei positæ adspiraret; nihil præterea simplicius, quam sequens verbum יָרוּם quod est ex specie Pih. usu illo tritisimo nunc etiam accipere, quo valet *extollere laudibus*, & spec. de celebratione Majestatis Divinæ maxime proprium est, ut Ps. xxx: 2. nec quisquam facile de hac ejus vi, in nostro loco dubitasset, si adfixum, ad Deum hic loquentem rediens, & facile supplendum, expresum fuisset, *nemo est, qui me extollat*, sublimem meam Majestatem, ad quam agnoscendam tam diu fuerant vocati, debito in honore habeat; quod universalis illius & alte insitæ pravitatis gravissimum est indicium, in cujus severis poenis denuntiandis Deus hac parte orationis versabatur.

2. Sequitur altera pars hujus sermonis, *vers. 8* usque ad finem capituli; exponens misericordiæ Divinæ consilium, ejusque effectus, tam ad poenam Israëlitarum temperandam, quam ad eos fervandos, & ex suo exilio in patriam reducendos.

Prius, (α) sive ipsum consilium misericordiæ Div. proponitur *vers. 8*, & quidem per modum (a) interrogationis ad-

modum patheticae, in priori parte *versus* 8.

Quomodo traderem te o Ephraim!

Dederem te, o Israël!

Quomodo similem te facerem Adamæ;

Te ponerem instar Scheboim?

Observatur in his facile illa compositio Hebræorum Poëtica per parallela synonyma, qua eadem sententia denuo exprimitur aliis verbis, idem significantibus (a); sic verba gemina sunt יָדָה & נָתַן & inter se communem habent notionem *tradendi*; quamvis enim posterius, sive נָתַן, sit ex rarioribus, collato tamen ejus usu in dialectis, satis nunc constat, propriam ejus vim sitam esse in *profusione*, unde nata illa significatio *profusus largiendi, gratis donandi*, quam Arabes sub adverbio *لـسـ* maxime frequentat, quæ vero nunc in malam partem translata valet *tradere* populum Israël. *in plenam hostium potestatem*, omni ejus cura deposita, ut factum quoque Gen. xiv: 20 coll. I Reg. xiv: 6.

Modus autem ille interrogandi per *quomodo*, adfectum loquentis pulcre exprimens,

(a) Conf. Lowth de Poësi Hebr. p. 180. sqq. Ed. Anglic.

mens, non tantum negat, hoc futurum esse, sed etiam hoc fieri posse, ut Deus populum hunc suum, etsi severe puniendum, attamen adhuc a se dilectum, penitus dederet, eumque in finem hostium libidini in perpetuum sine ulla spe gratiæ relinqueret, aut ei tam dirum supplicium infligeret, quam fuit urbium illarum *Adamae*, & *Zeboim*, quæ igni coelesti consumptæ nunquam instaurari potuerunt.

(b) Tantæ contra severitati misericordiæ suæ adfectum, populi miseras graviter dolentis, mox, veluti per responsum ad præcedentem interrogationem, Deus opponit in ultima parte hujus versiculi:

Conversum est cor meum super me;

Suspiria mea simul incaluerunt. Duæ enim hæ formulæ, per modum *ἀνδραποπᾶς*, a *Glasio*, integro capite, fatis explicatæ, summum commiserationis gradum Deo tribuunt, in quo ipsum cor, sedes adfectuum, gravi sensu doloris percutitur, & ex loco suo quasi evertitur. Quod autem ad alteram illam formulam, *נְהוּמִי* *suspiria mea simul incaluerunt*, non inepte suspicari quis posset cum *Houbigantio*, pro *נְהוּמִי* *suspiria mea* legendum potius esse *רַחֲמֵי* *viscera mea*, ut legit etiam *Syrus* interpres, cum hæc magis

magis respondeant *cordi*, in præcedenti membro, & cum hoc vocabulo verbum nostrum נכמר quoque conjunctum reperitur Gen. XLIII: 30, quippe aptissimum ex vi sua *incalescendi*, *æstuandi*, supra jam tacta ad Cap. x: 5. ad interiorem illum æstum exprimendum, quo in tenerrimæ misericordiæ sensu ipsa *viscera* affici videntur. Cæterum conferri cum hoc nostro meretur geminus locus apud Jerem. XXXI: 20. ubi idem affectus misericordiæ Div. erga *Ephraimum*, in exilium expulsus, ibique poenitentem, similem in modum declaratur.

Proposito illo misericordiæ Div. affectu, nunc

(β). sequuntur læti ejus *effectus*, reliqua parte hujus concionis, tam ad temperandam poenam, quam ad exules iterum reducendos.

a. Priorem *effectum* cumulatis diversis sententiis, ejusdem fere argumenti, addita simul ejus causa, descriptum habemus vers. 9.

Non perficiam æstum iræ meæ, contra eum cohibebo, supplicii acerbicatem mitigabo, ne videri possit ab ira vehementiori profectum; *non revertar ad perdendum Ephraimum*, id est, novo æstu, sive impetu iræ, semel sedatæ, nunquam commovebor,

bor, ut eum interneccione deleam, sed reliquias ejus servabo; atque ita convenit hoc insigne promissum, ipso eventu in hunc usque diem confirmatum, cum illo apud Mosen *Lev. xxvi: 44. quum erunt in terra inimicorum suorum eos non rejiciam, nec fastidiam, ad consumendum eos, irritum faciendo foedus meum cum eo &c.* In verbo autem *שוב*, *reverti*, meretur observari usus ille specialis, quo, æque ac (a) Arabum *شاب* adhibetur *de æstu sæpius redeunte*, quippe in hac sede peropportunos, ad confirmandam priorem illam formulam; *non perficiam æstum iræ meæ*; cujus propositi Div. hæc ratio consolatoria interjicitur; *quia Deus ego sum, non homo*; non ita implacabilis, ut fere solent esse homines, præsertim iratiores, sed tanto iis clementior, quanto natura mea iis sum superior; *sanctus in medio tuo*, id est, qui, quam sanctus sim evidenter, & publicis argumentis dudum demonstravi & in posterum adhuc demonstrabo, ut fit, non tantum poenas infligendo, quas Divinæ Majestatis ratio postulat, sed etiam modum iis imponendo, quo Deus agnoscat a vitiis humanæ intemperantiæ longissime remotus. Ultima tandem formula, quæ respondet illi prio-

(a) Conf. Cl. Schultens. ad *Excerpta ex Ispahan.*
p. 6.

priori, *non revertar ad perdendum Ephraim*, ideoque in eandem sententiam accipienda est, habet: *non veniam* כַּעַר quod, cum vulgo redderetur *in urbem*, mirum, quot frigidas pepererit interpretationes, sed, ut olim (a) jam observavi, & dein luculentius demonstratum vidi a Cl. Schroedero (b) verti omnino debet *non veniam cum fervore*, veluti *Zelotypi*, qualem vox כַּעַר spec. exprimit, sive cum ira, in gentis universæ perniciem effervescente; atque ita omnes hæ formulæ, simul sumtæ, characterem illum nobis exhibent, quo designare solent Prophetæ statum populi Israël. in exilio, tam Asyr. quam Babilon. tanquam profectum ex ira quidem Dei vehementiori, ut *Zach.* i: 2. viii: 14. *Jer.* xxxii: 37. & passim alibi, sed tamen benignitate & misericordia, ob promissa Patribus facta, sic temperata, ut illud iudicium universæ gentis perniciem minime adferret, ut *Jer.* iv: 27. xxx: 11. *Amos.* ix: 8.

(b) Ad perficiendam hanc consolationem accedit amplior adhuc promissio, complectens

(a) In Disfert. juvenili inserta *Syllogæ Disfert. Philol. Exegit.* Parte II. p. 1055 sq.

(b) Ad Orig. Hebr. Cap. II.

tens alterum effectum clementiæ Divinæ, erga populum suum, ad eum, in exilio huc illuc dispersum, iterum colligendum, & in pristinas sedes reducendum, *vers. 10, & 11.*

Jehovam sequentur, qui sicut leo rugiet; quando ipse rugiet, trepide accurrent filii a mari;

Trepide advolabunt, instar aviculæ, ex Aegypto, & sicut columba ex Assyria, & iis domus suas habitandas dabo; dictum Jehovæ.

Ut vera mens hujus oraculi paulo accuratius, quam vulgo factum fuit, intelligatur, accipiendum id puto de collectione quidem & liberatione populi Isr. per captivitatem Asfyr. huc illuc dispersi, sed in omni suo complexu, & amplitudine considerata, quemadmodum a primis suis initiis sub Cyro, dein per gradus, & diversa temporis intervalla, magis magisque perficeretur, & tandem in Oeconomia Mesfiæ, sensu quodam altiori, consummaretur. Convenit enim generalior ille conspectus promissæ libertatis cum modo, constanter a Prophetis observato, quoties in simili argumento versantur, eumque sponte nobis offert ipse hujus vaticinii habitus, summam & nervose de universo illo eventu agentis, ut solet noster multa paucis complecti.

plecti. Nec parum ad commendandam hanc hypothefin facit, quod per eam, fervato vero simplicique sensu verborum, facile evitemus difficultates minime leves, quibus cæteroquin premi videmus interpretes, si-
 ve cum *Calvino* nostro, & *Sanctio*, in sola reductione exfulum ex captivitate Asfyr. hæreant, atque adeo amplissimam hanc promissionem justo tenuius accipiant, si-
 ve contra, repudiato sensu Grammatico, ejusque in locum substituto mystico, illam directe ad tempora N. T. applicent, ut a quam pluribus factum, ex quorum numero laudasce nunc suffecerit nobile illud par interpretum, *Vitringam*, & *Venemam*, quorum ille sæpius in Commentario in *Jesaiam* (a), hic in *Disfert. S.* (b) pericopæ nostræ primo, & directe satisfactum esse, autumat, cum ex omnibus locis Judæi sub N. T. Christo & Ecclesiæ sunt inserti; sed multa sunt in hac hypothefi, quæ conco-
 quere non possum; e. gr. (1) quod nos abducit a proprie dicta liberatione populi Is-
 raëlit. ex primo suo exilio, cujus tamen certissima hic adfunt indicia, a vero interprete neutiquam prætereunda, aut dissimu-
 lan-

(a) Vid. in *Jes.* xi: 11. t. i. p. m. 440. nec non
 Cap. xxvii: 13. t. ii. p. 117.

(b) Lib. i. Cap. xi. §. 10. p. m. 213.

landa; tale certe indicium habemus in re-
ditu *ex Aegypto*, atque *Asfyria* præcise
promisso, *vers.* 11, quo manifeste respici-
tur ad *vers.* 5. atque adeo idem illud exsi-
lium Asfyriacum, ut finiendum, proponi-
tur, cujus ibi facta fuerat comminatio. Ta-
le præterea est, quod Deus hic pollicetur,
se effecturum, ut exfules, in patriam reduc-
ti, iterum habitarent in ædibus suis, prius
ab hoste occupatis, & vastatis; quandoqui-
dem ex omnibus locis Prophetis, studio-
se inter se collatis, hoc pro certo sumi me-
rito potest, quoties simile quid promittunt,
toties in iis agi de liberatione ex exilio
Babil. qua simul illa Israëlitarum ex Asfy-
contineri solet. Vid. ex multis *Jer.* xxxi:
27. sq. xxxii: 43. sq. *Pf.* lxix: 36. sq. &
quæ ad hæc loca notavit Cl. Commenta-
tor.

(2) Quod stare non potest, nisi adhibi-
ta interpretatione phrasium prorsus incerta
& contorta; sic enim appellare eam licet,
qua *rugitum Jehovæ*, *veluti leonis*, sine
ullo idoneo hujus usus exemplo, unice ap-
plicari videmus ad vocem Evangelii, sua
natura longe profecto blandiorem, quam,
ut ejus character a *rugitu leonino* desumi fa-
cile potuerit, aut, ut alia nunc prætere-
am, *domos* ab exsulibus in patriam reduc-
tis, iterum, ut ante, habitandas, in *coe-*
tus

tus Christianorum, quibus electi Judæi accenserentur, converti, cum tamen ad hos ut se applicarent Judæi, extra Canaänem viventes, minime opus habuerint sub N. Oecon. ubi tota terra est Domini, loca, in quæ dispersi essent, relinquere, quod hoc oraculum eos facturos expresse prædicit, ipsisque, magni beneficii loco, promittit.

Accedit (3) quod nulla, nedum tanta, quanta ad id opus est, appareat necessitas sensum proprium, sive Grammaticum, plane deferendi. Certe unicum illud argumentum, quod in contrarium adduxit *Bochartus*, & multi dein repetierunt, tam infirmum est, ut mirer, viros doctos eo se moveri unquam passos fuisse. *Constat*, inquit vir laudatus (a), ex vers. 8 & 9, *agi de Ephraimitis, quos Salmanassar abduxerat; illos vero semel abductos in Chananaeam postliminio rediisse non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non sit impletum, mystice debet intelligi de restauratione spirituali, & vocatione gentium, quæ facta est per Evangelii prædicationem &c.* De Ephraimitis, sive x tribubus per Asfyrios expulsis, hic agi, aut potius eorum posteris, ideo בניִם appellatis, vers. 10, prorsus

(a) *Hieroz.* Parte 1. p. 769.

fus ut *Jer.* xxxi: 17. res est certissima, sed non minus certum, quod in dubium vocat *Bochartus*, ex illis utique multis rediisse in patriam, promulgata libertate per Cyrum, eaque sæpius dein amplificata per alios principes, maxime sub Maccabæis, quandoquidem testes hujus rei habemus ipsam historiam S. vid. ad *Hos.* i: 12, & pasim (a) *Iosephum*, imo tot alia Prophetarum oracula, reditum illum ipsorum etiam *Ephraimitarum*, reliquo populo intermixtorum, tam liquido prædicentium, ut, nisi nebulas iis omnibus offundere velimus, aliter intelligi non possint, in his illud *Jer.* iii: 13. (18) *Diebus illis ibunt domus Judæ ad domum Isr. venient uniter ex terra septentr. in terram hanc, quam hæreditario jure dedi patribus vestris.* Add. *Jes.* xi: 11, 12. *Jer.* l: 18, 19. *Ezech.* xxxvii: 16 sq. Ubi liberationem ex captivitate si-ve Asfyr. si-ve Babil. ex æquo x tribubus, atque regno Judæ tribui videmus, quamvis ex illis pauciores forte redierint, quod, sublata per exsilium pristina æmulatione inter regnum Judæ, ac x tribuum, ea liberatio ad universum populum pertineret, omnesque, sine discrimine, illius beneficio
uti

(a) Vid. *Antiquit. Lib. xi. C. v. p. 560, 565.*
Edit. *Haverk.*

uti possent. Suo itaque loco relicta eorum hypothese, qui sensum mysticum in hoc vaticinio unice sectantur, juvabit illud per partes inspicere, & , quo nos ducant formulæ, quibus compositum est, paucis ostendere.

Nempe (1) quod dicuntur exsules Isr. accessuri *a mari, advolaturi, veluti avis, ex Aegypto*, aut *columba ex Asfyria*, ad pristinas suas sedes iterum occupandas, manifesto spectat ad eorum collectionem & reductionem ex his locis, in quæ per captivit. Asfyr. forent dispergendi; neque enim illa dictio, *ut avis ex Aeg. & columba ex Asfyria* cum Ill. Grotio pro simplici circumscriptione avium est habenda, qua *avis ex Aeg.* significet *ciconiam*; *columbæ* vero tanquam epitheton sit additum *ex Asfyria*, quia frequens hæc est in Asfyria, sed, quamvis concedi facile possit, ut recte animadvertit Cl. Marckius ad h. l. sic respici ad columbarum frequentiam in Asfyria; hoc tamen certum manere debet, dictas regiones hic spectari, & designari, tanquam loca, ex quibus exsules trepide in patriam reducerentur, ad eundem modum, quo præcesferat *a mari*, id est, a regionibus, ultra *mare mediterraneum* disfitis, unde pasfim alibi Prophetæ hanc collectionem

folent describere, ut factam ex quatuor coeli plagis, vid. *Zach.* ii: 6. *Jer.* xxix: 14. & locum geminum, ad quem conferri meretur *Cl. Venema*, *Pf.* cvii: 3. *Dicant hoc redempti Jehovæ, quos a terris collegit, ab Oriente, & Occid. Septentr. & מן הים a mari.*

(2) Quod præterea additur, eos a Deo iterum collocandos esse in ædibus suis, simul infert statum populi reducti tranquillum & felicem in patria sua, de quo vid. ad *Hof.* i: 17. Sed &

(3) Non obscura hic adfunt vestigia illius poenitentiae & conversionis populi Israël. a Deum, verumque ejus cultum, quam cum ejus reductione pasim conjungi videmus a Prophetis, præsertim a *Jer.* Cap. xxxi. Namque, ut nunc mittam vim singularem verbi מִתְרַחֵם *trepidabunt* in exprimendo animo submisso poenitentium, coll. *Hof.* i: 5. hanc utique populi emendationem ultro infert prægnans illa formula: *ibunt post Jehovam*; ut contra, *ire post alienos Deos* falsæ religionis studium *Jer.* vii: 9, & sæpe alibi; designans simul *Jehovam*, tanquam eorum vindicem, liberatorem, viæque ducem, omnia obstacula, in eorum commodum, potenter remonentem, & pro tali ab ipsis pio animo nunc agnoscendum; quo-

quomodo eandem liberationem describens *Jesaja Cap. LII: 12* habet: *præibit a facie vestra Jéhova, & agmen vobis claudet Deus Israël*, phrasi desumpta a prima liberatione & educatione Isr. ex Aeg. in terram promissam.

Addendum tamen (4) ampliores esse has formulas, quibus ille reditus & conversio populi generatim proponitur, quam, ut in tenuioribus ejus initiis, quæ tempore Cyri locum habuerunt, fas sit subsistere, sed cogitandum simul de ulteriori uberiusque harum promissionum confirmatione, progressu temporis, per plures notabiles eventus, facta, veluti, destructo Regno Persico, sub Alexandro M; & Syro Macedonico, sub Antiocho M. quos novimus (a) Judæos clementer habuisse, iisque, ut patriis legibus libere uterentur, concessisse; maxime vero, instaurata plenius republica, & puriori religione per Asfamonæos. Conf. hanc in rem geminus plane locus *Zach. x: 10.* *Reducam illos ex terra Aeg. & ex Assyria*, nova videlicet, sive Regno Syriaco Seleucidarum, *colligam ipsos, & ad terram Gi-*

(a) Conf. *Antiochi* literas, quas, ut testes hujus favoris, servavit nobis *Josepb. Antiq. L. XII. C. III. §. 3.*

Gileadi & Libani adducam, ut ipsis amplius locus non sit superfuturus.

Ad quæ omnia, si cogitemus, accessisse, initio N. Oeconomiae, electorum ex Israël liberationem spiritualem, & conversionem Evangelicam, ultimis temporibus cumulatius adhuc implendam, ut vidimus ad *Hof.* 111: 5. de vi & veritate hujus oraculi, in omni sua amplitudine accepti, facile constabit.

Superest (5) ut videamus, quid sibi velit *rugitus Jehovæ, veluti leonis*, ad hos eventus, tanquam causa, eos præcedens, relatus; namque, ut talis, nobis proponitur per ipsam seriem orationis; *quando ipse rugiet, tum trepide advenient filii a mari &c.* De voce quidem *Euangelii*, ut passim explicatur, orbem terrarum late personante, & terrorem Domini impiis promulgante, accipi quodammodo posse *rugitum Jehovæ*, facile concedo, quatenus nempe ex sensu penitiori, sive mystico, hic prædicta intelligatur collectio electorum ad fidem Christo dandam, per omne tempus N. T. magis tamen directe, & convenientius tam cum indole, quam usu hujus imaginis in S. literis, significare mihi videtur stupenda Divinae potentiae indicia, in profligandis suis hostibus conspicua, atque ad sacrum hor-

horrorem omnibus incutiendum comparata, & quidem illa præsertim, quæ per magnas, quas adferant, regnorum rerumque humanarum conversiones, liberationi atque emendationi populi Isr. hic promissæ, veluti media ad eam promovendam infervirent & a Deo adhiberentur, qualia indicia suæ Majestatis, cum *rugitu leonis* merito comparanda, Deus omnino dedit in destructione Regni Babylon. per Cyrum; Perfici per Alexandrum M. aut quando Syro-Macedonum, Judæis infestorum & in primis Antiochi Epiphanis vim stupendum in modum ita contudit, ut nocere iis amplius non possent, sed plenæ libertatis usum populo Dei oppresso, atque per diversas afflictiones a vitiis suis magis purgato, relinquere deberent.

Robur autem haud leve huic explicationi, ni fallor, accedit *partim* ex eo, quod ipsa imago, a *rugitu leonino* desunta, veluti per se terribili, & ominoso, vid. *Amos. 111: 8.* Deo non aliter in S. literis tribuatur, quam, ubi inducitur tanquam in hostes suos iratus, veluti *Jer. xxv: 30*, vel, ut mox ad eos in gratiam populi sui, magna cum commotione rerum, debellandos proditurus, ut in illo *Joël 111: 16.* *Quum Jehova e Zione rugiet - - - tum commovebun-*

buntur coeli & terra, nam Jehovah refugium erit populo suo, & asylum (sic enim vertendum potius *יְהוָה* quam ut vulgo fit, per *robur*) *filiis Israël;* & luculentius adhuc *Amos* 1: 2. ubi *rugitus* ille, toto capite, de stupendis Dei judiciis in hostes populi sui, ad hunc vindicandum exponitur; *partim* ex consensu verbi prophetici, quo eosdem hos eventus, phrasibus non multum diversis, passim describi videmus. Ex multis huc pertinet locus *Jes. Cap. XXVII: 12, 13.* *Illo tempore decutiet Jehovah inde a fluxu fluminis Euphratis, usque ad torrentem Aegypti, Nilum; graves immitet calamitates in Regnum Asyr. & Aegypt. & vos, o filii Israël colligemini, & clangeretur tuba magna; pro qua nostro in loco rugitus leonis positus est, & venient vagantes in Assyria, & expulsi in Aegypto &c.* Add. insigne oraculum ejusdem vatis *Cap. XI.* ubi, post descriptam indolem regni pacifici Mesiae sub *Oecon. N.* mox, more Prophetarum rediens *vers. 11.* ad facta populi Jud. quæ regnum illud præcederent, & viam ad id munirent, inter ea quoque reliquiarum gentis suæ reductionem ab exilio Babylon. prædicit, quemadmodum hæc per judicia in hostes exercenda promoveretur, *vers. 15, 16.* *Anathemate,* inquit

quit, *devovebit Jekhova linguam, extremum angulum maris Aegyptii, sive rubri, & elevabit manum suam contra fluvium, Euphratem, in æstu spiritus sui, & percutiet eum, id est, gravi clade adficiet tam Regnum Aegypt. quam illud Novæ Asfyriæ, sive Syro-Macedonum, cujus Symbolum esse solet fluvius suus Euphrates, quemadmodum Nilus Aegyptiaci, ut iter in patriam liberum haberent redeunt exsules; erit enim, ut mox additur, via strata reliquo populo suo, qui reliquus fuerit ex Asfyria, quemadmodum factum fuit Israëli, quo tempore adscendit ex Aegypto.* Quibus addi possunt alia quoque loca Prophetica, ubi concussionem regnorum, aut commotionem terræ & cœli, a Deo in bonum & salutem populi sui, prius oppressi, dirigendam similem in modum prædici videmus, inprimis *Hagg. II: 6—9* ad quam conferri de hoc argumento meretur Disfert. bonæ frugis plenissima Collegæ nostri Cl. *Verschuur*, Syntagmati *Diff. ejus Philol. Exeget. inserta.*

landa; tale certe indicium habemus in re-
ditu *ex Aegypto*, atque *Asfyria* præcise
promisso, *vers.* 11, quo manifeste respici-
tur ad *vers.* 5. atque adeo idem illud exsi-
lium Asfyriacum, ut finiendum, proponi-
tur, cujus ibi facta fuerat comminatio. Ta-
le præterea est, quod Deus hic pollicetur,
se effecturum, ut exfules, in patriam reduc-
ti, iterum habitarent in ædibus suis, prius
ab hoste occupatis, & vastatis; quandoqui-
dem ex omnibus locis Prophetis, studio-
se inter se collatis, hoc pro certo sumi me-
rito potest, quoties simile quid promittunt,
toties in iis agi de liberatione ex exilio
Babil. qua simul illa Israëlitarum ex Asfyr.
contineri solet. Vid. ex multis *Jer.* xxxi:
27. sq. xxxii: 43. sq. *Pf.* lxix: 36. sq. &
quæ ad hæc loca notavit Cl. Commenta-
tor.

(2) Quod stare non potest, nisi adhibi-
ta interpretatione phrasium prorsus incerta
& contorta; sic enim appellare eam licet,
qua *rugitum Jehovæ*, *veluti leonis*, sine
ullo idoneo hujus usus exemplo, unice ap-
plicari videmus ad vocem Evangelii, sua
natura longe profecto blandiorem, quam,
ut ejus character a *rugitu leonino* desumi fa-
cile potuerit, aut, ut alia nunc prætere-
am, *domos* ab exsulibus in patriam reduc-
tis, iterum, ut ante, habitandas, in *coe-*
tus

tus Christianorum, quibus electi Judæi accenserentur, converti, cum tamen ad hos ut se applicarent Judæi, extra Canaänem viventes, minime opus habuerint sub N. Oecon. ubi tota terra est Domini, loca, in quæ dispersi essent, relinquere, quod hoc oraculum eos facturos expresse prædicit, ipsisque, magni beneficii loco, promittit.

Accedit (3) quod nulla, nedum tanta, quanta ad id opus est, appareat necessitas sensum proprium, sive Grammaticum, plane deferendi. Certe unicum illud argumentum, quod in contrarium adduxit *Bochartus*, & multi dein repetierunt, tam infirmum est, ut mirer, viros doctos eo se moveri unquam passos fuisse. *Constat*, inquit vir laudatus (a), ex vers. 8 & 9, *agi de Ephraimitis, quos Salmanassar abduxerat; illos vero semel abductos in Chananaeam postliminio rediisse non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non sit impletum, mystice debet intelligi de restauratione spirituali, & vocatione gentium, quæ facta est per Evangelii prædicationem &c.* De Ephraimitis, sive x tribubus per Asfyrios expulsis, hic agi, aut potius eorum posteris, ideo בניִי appellatis, vers. 10, prorsus

(a) *Hieroz.* Parte 1. p. 769.

fus ut *Jer.* xxxi: 17. res est certissima, sed non minus certum, quod in dubium vocat *Bochartus*, ex illis utique multos rediisse in patriam, promulgata libertate per Cyrum, eaque sæpius dein amplificata per alios principes, maxime sub Maccabæis, quandoquidem testes hujus rei habemus ipsam historiam S. vid. ad *Hos.* i: 12, & pasim (a) *Iosephum*, imo tot alia Prophetarum oracula, reditum illum ipsorum etiam *Ephraimitarum*, reliquo populo intermixtorum, tam liquido prædicentium, ut, nisi nebulas iis omnibus offundere velimus, aliter intelligi non possint, in his illud *Jer.* iii: 13. (18) *Diebus illis ibunt domus Judæ ad domum Isr. venient uniter ex terra septentr. in terram hanc, quam hæreditario jure dedi patribus vestris.* Add. *Jes.* xi: 11, 12. *Jer.* l: 18, 19. *Ezech.* xxxvii: 16 sq. Ubi liberationem ex captivitate si-
ve Asfyr. si-ve Babil. ex æquo x tribubus, atque regno Judæ tribui videmus, quamvis ex illis pauciores forte redierint, quod, sublata per exsilium pristina æmulatione inter regnum Judæ, ac x tribuum, ea liberatio ad universum populum pertineret, omnesque, sine discrimine, illius beneficio
uti

(a) Vid. *Antiquit. Lib. xi. C. v. p. 560, 565.*
Edit. Haverk.

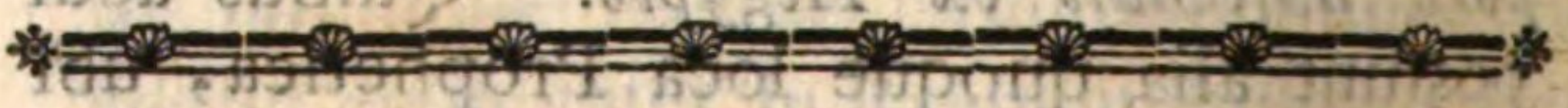
uti possent. Suo itaque loco relicta eorum hypothese, qui sensum mysticum in hoc vaticinio unice sectantur, juvabit illud per partes inspicere, & , quo nos ducant formulæ, quibus compositum est, paucis ostendere.

Nempe (1) quod dicuntur exfules Isr. accessuri *a mari*, *advoluturi*, *veluti avis*, ex *Aegypto*, aut *columba ex Asfyria*, ad pristinas suas sedes iterum occupandas, manifesto spectat ad eorum collectionem & reductionem ex his locis, in quæ per captivit. Asfyr. forent dispergendi; neque enim illa dictio, *ut avis ex Aeg. & columba ex Asfyria* cum Ill. Grotio pro simplici circumscriptione avium est habenda, qua *avis ex Aeg.* significet *ciconiam*; *columbæ* vero tanquam epitheton sit additum ex *Asfyria*, quia frequens hæc est in Asfyria, sed, quamvis concedi facile possit, ut recte animadvertit Cl. Marckius ad h. l. sic respici ad columbarum frequentiam in Asfyria; hoc tamen certum manere debet, dictas regiones hic spectari, & designari, tanquam loca, ex quibus exfules trepide in patriam reducerentur, ad eundem modum, quo præcesferat *a mari*, id est, a regionibus, ultra *mare mediterraneum* disfitis, unde pasim alibi Prophetæ hanc collectionem

COMMENTARIUS

HOSEAM.

CAPUT XII: I.

Cinxerunt me perfidia Ephraimitæ, & fraudulentia domus Israël
 ועם קדושים נאמן ויהודה ער רר עם אל

Cum magna laboret obscuritate textus Hebr. in posteriori hujus versiculi membro, consultum mihi videtur de hac pericopa prius separatim cognoscere, quam ad ulteriora pergam. A textu Hebr. longe hic abit versio Græca, & sensum plane diversum

sum nobis exhibet, namque ultimum colon sic expresfit, ac si spem meliorum temporum toti genti, modo reprehensæ, faceret, quare etiam a versu demum secundo initium ibi fit Capitis XII, noster vero compareret, tanquam clausula præcedentis, atque adeo ipsius promissionis ibi factæ. Namque, voce *Et Juda* ad præcedens membrum rejecta, atque cum *domo Israël*, conjuncta, reliqua sic reddit:

Νῦν ἔγνω αὐτὰς ὁ θεός, καὶ ὁ λαὸς ἅγιος καλεῖται θεός. Unde apparet, hunc interpretem pro nostro לַיהוָה legisse לַיהוָה agnoscit eos *Deus*, & pro altero יְהוָה דְּשִׁירָה דְּמִי quod habet textus Masorethicus יְהוָה דְּשִׁירָה *Et populus sanctus appellatur*.

Nulla vero nunc ratio est textum Hebr. ad Græcum emendandi, cum optime sibi constet, ut videbimus, integra sententia, quam offert, nec ullum adsit indicium, ex quo colligas, quod more suo nimis fidenter pronuntiavit *Houbigantius*, eum mendo laborare. Verti vulgo solet: *Juda adhuc dominatur cum Deo, Et cum sanctis fidelis est*, idque variis modis explicari; sed non est, ut huic interpretationi operosius refellendæ immoremur, postquam hoc labore perfunctus est (a) *Ch. Schroederus*, omnemque

(a) Ad Orig. Hebr. Cap. I. §. II. & XI.

que ei auctoritatem apud peritos harum rerum arbitros ademit. Nititur enim maxima sua parte lubrico illo Rabbinorum commento, quasi nostrum *ויר* eandem haberet vim cum *ויר* *dominari*, eo magis spernendo, quo minus *dominandi* notio cum locis, quibus datur, convenire deprehenditur. In hoc certe nostro durissimam efficit sententiam *dominari cum Deo*, nec facile apparet, quid ejusmodi formula sibi velit, aut quademum ratione *Judæ*, de quo sermo est, adaptari possit.

Magnam præterea difficultatem habet, quod verbis sic, ut vulgo fit, acceptis, Hosea Judæos suæ ætatis præclara laude adficiat ob immotam in avita religione constantiam, cum tamen eosdem turpissimæ defectionis a Deo, non minus, ac reliquis tribus, reos passim peregerit, vid. *Cap. v: 5, 10, & mox adhuc peragat, vers. 3.* hujus *Cap.* ideoque severe puniendos esse affirmet, quare, ut secum constet, pro laude, reprehensionem potius ab eo nunc etiam expectes. In malam itaque partem hoc effatum accipiendum esse judicavit *Cl. Schroederus* l. cit. ubi, post demonstratam veriorē notionem verbi *ויר*, qua valet, *libere discurrere, huc illuc vagari*, verba nostra hunc in modum reddidit: *Juda adhuc huc illuc vagatur cum Deo, & cum sanctis-*

tissimo Fido, quo significetur grave illud crimen levitatis & inconstantiae in observandis officiis religionis, ejus omnino rei nunc erant Judæi, ex eo vehementer exaggeratum, quod commissum sit adversus Deum, *sanctissimum* non tantum, qualem superlativum sæpe efficit *numerus plur.* quem habet vox קרושׁים, sed etiam נאמן *fidelem*, qui populo ingrato amplissima, quæ promiserat, beneficia constanti fide præstiterat.

Quod autem ad hanc versionem attinet, quamvis eam reliquis facile prætulerim, unum tamen occurrit dubium, quod assensum retinet, an verbum רר constructum cum præpositione ע cum, sive, integra phrasis *libere discurrendi cum Deo* tam male sonet, ut formulam præstare possit accusandi perfidam illam defectionem a Deo ad falsos Deos, in qua regnum Judæ, non minus, ac Ephraimiticum, nunc versabatur? sed, quicquid id sit, hoc pro certo habeo, præpositionem ע, quæ *coniunctioni* exprimendæ solet inservire, usum tam contrarium non ferre, quam ei tribuit Cl. *Dathius*, quando usus, ut fatetur, interpretatione Cl. *Schroederi*, locum nostrum sic expresit; *vagi oberrant a Deo, a Sancto illo fido & constanti*, quasi nihil inter se differret *oberrare cum aliquo*, quod habet

textus Hebr. & *ab aliquo*, isto relicto, & repudiato.

Quando præterea cogito, ultima hæc verba וְיָקִים לָנוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים aliud constituere hemistichium, cujus ratio postulet, ut verbum adsit, quod sententiam claudat simul, & impleat, dissimulare non possum, minus firmum & plenum illud videri, si sic designat: *Et cum Sancto, fido.*

Quare, ut mentem meam de loco hoc vexato tandem aperiam, vix dubito, quin verti debeat in hunc modum:

*Ephraimitæ cinxerunt me perfidia,
Et domus Israël fraudulencia;
Quando adhuc Judæ commeabat cum Deo,
Et cum Sanctissimo Numine fidelis erat.*

Sententiam sic habemus planam & rotundam, qua significatur, ut sponte apparet, *Ephraimitas*, æque ac *Israëlem*, five regnum x tribuum, jam tum perfide a Deo defecisse, quando illud *Judæ* adhuc perstabat in avita religione, & puriori veri Dei cultu.

Nempe, ut tota hæc concio, maxima sua parte, directæ est adversus *Ephraimitas* & *Isr.* five regnum x tribuum, sic incipit quoque a gravissima eorum reprehensione, dum statim in *priori membro* dicuntur

tur *Deum perfidia cinxisse*, quo significetur non tantum perfida eorum defectio a Deo, ejusque cultu, sed etiam contumacia & malignitas se Deo opponens, ac cum eo agens, tanquam hoste, quem malis suis artibus veluti in arctum cogerent, ex usu illo verbi nostri **כס** *circumdedit*, quo adhiberi solet de copiis, animo infesto hostem suum undique concludentibus, ut *Pf.* xxii: 17. cxviii: 11 & aliis passim in locis. Quomodo accepta phrasi, respicitur ad omnes illas artes fraudulentas a Jeroboamo primum adhibitas, & a successoribus ipsius continuatas, quibus regnum suum, Theocratiae Hierosolymis fundatae, oppositum stabilire conati sunt. Nisi quis malit, illam formulam, *cinxerunt me perfidia*, interpretari ex molliori quadam notione verbi **כס** tacta a *Cl. Venema* ad *Jerem.* p. 755 qua dici quis possit *cingi*, tanquam maritus, aut tutor, ad curam & protectionem ejus ambiendam, quando per eam designatam habebimus pudendam hujus populi hypocrisin, qua, dum videri volebat vero Deo, tanquam patrono suo & marito, addictus, ejusque auxilio niti, nihilo tamen secius alia colebat numina, & aliunde salutis suae praesidia sibi quærebat.

Vehementer autem aggravatur hæc ipsorum malitia & hypocrisis erga Deum in
pos-

posteriori membro, ex eo, quod tales se jam præstiterint, quando Regnum Judæ adhuc intactum erat ab illa labe, atque in avita religione perseverabat, ut notum est ex historia S. originem mali ab Ephraimitis ad Judam manavisse.

Ne vero quis dubitet, an hæc mea interpretatio cum ipso textu Hebr. satis conveniat, ut convenit cum historiæ veritate, & scopo hujus sermonis; observo (1) in bonam partem hæc de Juda dicta a me accipi, tum, quod ultima formula, *fidelis erat cum sanctissimo*, sponte nos huc ducat; tum etiam, quod verbum וַיֵּלֶךְ atque Arabum وَجَلَ, *ultro citroque commeare*, speciatim, instar pecoris per campos & pascua libere discurrentis, per se nihil mali inferat, sed contra, ut hic positum est, *commeabat cum Deo*, meliorem ejusmodi significationem facile induat, qua nobis ob oculos ponat populum, Deo obsequentem, & sub ejus auspiciis, tanquam pastoris sui, bonis inde oriundis, læto animo fruentem.

(2) Eam esse vim copulæ i sequente וְ, ut recte exprimatur per *quando adhuc*, veluti factum *Job. I: 18, 2 Chron. xxxiv: 3.* multisque aliis in locis, unde efficitur, talem esse hanc laudationem, ut minime tribuatur Judæis, ætate Hoseæ viventibus, ea-

eaque plane indignis, sed contra composita sit ad illos eo acrius, velut ex obliquo, pungendos, quo longius a pristina sua virtute, & constantia nunc defecerant, quod mox, *vers.* 3. magis aperte ipsis objici videmus.

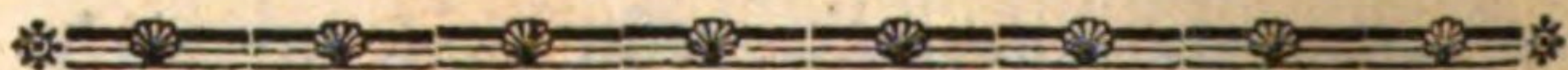
Sic autem constituto sensu primi hujus versiculi, facile in eo agnoscitur *exordium* sequentis concionis, quale noster a generali quadam propositione, deinceps uberius demonstranda, desumere solet, in hunc modum nunc pergens:

COMMENTARIUS

HOSEAM.

CAPUT XII: 2—15.

2. *Ephraim pascitur vento, & sectatur Eum, pro pabulo;*

Quovis die mendacium, & violentiam multiplicat:

*Dum foedus pangunt cum Assyrio,
Oleum deportatur in Aegyptum.*

3. *Etiam lis est Jehovæ cum Juda;*

Itaque oportet animadvertere in facinorosa ejus;

Secundum facinora ejus ei retribuet.

4. *In utero, calce tenuit fratrem suum,*

Et

*Et per robur suum principem se gessit
adversus Deum;*

5. *Et principem se gerebat adversus Ange-
lum, & prævalebat, flevit, & supplica-
vit ei;*

*Bethele inveniebat eum, & ibi locutus
est nobiscum.*

6. *Quod ad Jehovam, Deum exercituum;
Jehova, nomen ejus memoriale est.*

7. *Tu autem! Deum tuum sectator;
Pietatem & æquitatem observa,
Et spem in Deo tuo jugiter pone.*

8. *Quod ad Canaänæum; in manu ejus sunt
lances dolosæ.*

Amat opprimere.

9. *Attamen dicit Ephraim; utique dives fac-
tus sum; opes mihi comparavi;*

*Quod ad labores meos; non invenient
mihi pravitatem, quæ reatus sit.*

10. *Ego tamen Jehova Deus tuus, inde ab
Aegypto;*

*Adhuc habitare te facerem in tentoriis,
secundum tempus promissum.*

11. *Et locutus sum ad Prophetas,
Et ego visionem multiplicavi,
Et ministerio Prophetarum picturas fa-
ciebam.*

12. *Profecto Gilead vanitas;*

Sane inanitas evaserunt:

Gilgale boves sacrificarunt;

- Etiam altaria eorum sunt instar tumulorum, super sulcis agrorum meorum.*
13. *Fugit quidem Jacobus ad agrum Syriae,
Et servivit Israël pro muliere,
Et pro muliere custodem gregis egit;*
14. *Sed per Prophetam eduxit Jehova Israël ex Aegypto,
Et per Prophetam custoditus est.*
15. *Ephraim [contra] irritavit Deum acerbissime;
Ideo culpam ejus capitalem in eum im-
mittet, & probrum ejus ei redire faciet Dominus ejus.*

Quo tempore, & quam occasione habita fit hæc concio, quodammodo mihi videtur colligi posse ex facto illo, quod statim in ejus initio notatur, & reprehenditur *vers. 2.* Quando videlicet *Ephraimitæ*, qui nunc reliquum Samariæ regnum constituebant, quamvis in fidem Regis Asyrii, icto foedere, se contulissent, Aegyptios tamen, ejus hostes acerrimos, missis per legatos suos muneribus exquisitis, ad opem sibi ferendam adversus Asyrios sollicitaverant, eique confisi se vana spe salutis lactabant. Id autem factum ab iis esse, tempore novissimi sui Regis Hoseæ, liquido constat ex 2 *Reg. xvii: 3,*
& 4.

& 4. in quod argumentum etiam patheticae hujus concionis optime convenit.

Verfatur enim, æque ut proxime præcedentes, in perstringendis gravissimis vitiis & peccatis, quæ dudum universam gentem Hebr. ipsos etiam Judæos occupaverant, nunc autem, sub finem reipublicæ Israëliticæ, maxime in ea regnabant, Deumque ad vindictam tandem sumendam provocabant.

Agit autem vates noster hanc causam coram civibus suis per modum contestationis cujusdam judicialis, ut apparet non tantum ex expressa ejus formula *vers. 3. Litem quoque habet Jekhova cum Juda*, sed etiam ipsa forma orationis, quippe quæ constat accusatione, ejus amplificatione, demonstratione, confutatione quæsitæ excusationis, & reorum condemnatione.

Præter exordium *vers. 1.* quod jam occupavimus, tres sunt hujus sermonis partes præcipuæ.

I. Prima habet propositionem magis expressam culpæ tam Ephraimitarum, quam Judæorum, & poenæ ipsis propterea infligendæ, *vers. 2 & 3.*

II. Dein gravitas illius culpæ, pluribus adductis argumentis, demonstratur, & exaggeratur, præsertim ex opposito exemplo Jacobi, Patriarchæ ipsorum, a cujus virtute & pietate longissime defecerant, nec non

ex tot beneficiis, & admonitionibus ad studium pietatis, sed nullo bono cum affectu, ipsis a Deo factis, *vers. 4*, usque ad *15*.

III. Subnectitur tandem per modum conclusionis sententia decretoria, posteriori membro ultimi versiculi.

I. In primo illo articulo (a) in universam gentem, ut divisa erat in regnum *Ephraimi* & *Judæ*, actio instituitur, & quidem

(a) in *Ephraimum*, sive quod de regno x trib. adhuc reliquum erat, *vers. 2*.

Ephraim pascitur vento, & sectatur Eurum; nempe pro pabulo;

Quovis die mendacium & violentiam multiplicat:

Dum foedus pangunt cum Asyrio, oleum deportatur in Aegyptum.

Dictio figurata & proverbialis in initio hujus versus pulcre in eos convenit, qui se non tantum alunt, & delectantur artibus vanis & fallacibus, quæ tam parum alere possunt, quam *ventus*, sed etiam turbulentis & perniciosis, quarum imago est *Eurus* קַיִס, per gradationem *vento* nunc additus, tanquam maxime procellosus,

sus, noxius, & pestifero suo habitu (a) enecans, quod ipsum mox, magis proprio sermone, explicatur; *quovis die mendacium multiplicat, & violentiam*, hanc enim vox Hebr. $\text{וַיִּשְׁׁ$ potius exprimit, quam ut vulgo vertunt, *vastitatem*, cum sita וַיִּשְׁׁ vehementius *incurrere in aliquem*, atque adeo cum mendacio in una sede posita gravio-rem ejus speciem denotet, qua vis alteri infertur, quomodo hoc וַיִּשְׁׁ de hostili, ea-que vehementiori, incursione positum habemus *Jes. XIII: 6.*

Quo vero sensu hæc Ephraimitis objiciantur, optime intelligi potest ex simili plane reprehensione *Hos. VIII: 7. & X: 13.* ibique, quantum opus est, jam explicata. Sed huc etiam facit singulare illud factum Ephraimitarum, posteriori hemistichio notatum: *cum Assyriis foedus inierunt, & tamen oleum defertur in Aegyptum*, namque id hic adfertur, pro specimine malorum artium, quibus, veluti *vento*, eos *pasci*, modo dixerat vates noster. Nempe respicit hic verbis, ut puto, ad legatos ab Hosea rege, cum splendidis muneribus ad Regem Aegypt. misos, ut eum in partes suas petraheret, & ad auxilium sibi ferendum

(a) Conf. *Job. XV: 2. XXVII: 2* & quæ Cl. Nonnen in *Musæo Bremensi Parte III. de effectibus Euri in Palestina* observavit.

dum adversus Regem Asfyrium, quamvis huic se per foederis religionem obnoxium fecerat, concitaret, cujus facti memoriam conservavit nobis historia S. 2 Reg. xvii: 3, 4. & ipse quoque *Jesaia*, Cap. xxx. ubi, dum inter vana Ephraimitici regni consilia expresse refert, & perstringit eandem hanc legationem ad *Aegypt. vers. 4—7.* nostrum simul locum mirifice illustrat, quare ejus verba hic legi merentur: *Cum principes ejus*, puta, Hoseæ regis, *fuerint Zoane, & legati ejus Chanefum pervenerint, omnes pudore adfecti sunt per populum ipsis, non profuturum, Aegyptios - - - deportant* ad eos, ut *versu 6* pergit, *super humeros asinorum opes suas, & super gibbum camelorum thesauros suos*, cet. Facile enim apparet ab Hosea nostro non simpliciter perstringi *deportationem olei*, quæ mercaturæ causa fiebat in Aegyptum, sed talem, quæ perfidiæ, in ipsorum Ephraimitarum perniciem vertendæ, specimen esse poterat, ut pote contraria foederi cum Asfyr. pacto, & ad Aegyptios adversus Asfyr. concitandos comparata, per *munera* nimirum iis ideo oblata, ex more factis noto, atque in oriente præsertim usitatissimo, quo Reges inferiores potentiorum vires reveriti, aut eorum auxilia expetentes per legatos eos adibant, & munera de-

ferri

ferri curabant, ex nobiliori regionis suæ proventu selecta, ut *oleum* erat Palæstinæ, ideo præ ceteris κατ' ἐξοχῆν hic memoratum, æque ut in simili argumento *Jer.* LVII: 9. *Defers ad Regem oleum, multiplicas unguenta, & mittis legatos tuos.*

Ideo quoque data opera de hac *deportatione* adhibitum videmus verbum לבי quippe maxime proprium de ejusmodi muneribus, quæ solemnem in modum ad aulam regiam deferuntur, ut supra notavimus, ad *Hof.* x: 6.

(b) Ab *Ephraïmo* transit vates ad *Judam*, sive duas reliquas tribus, itidem accusandum, initio *vers.* 3. *lis etiam Jehovæ cum Juda*: generali hac formula, quam supra quoque adhibuit, *Cap.* IV: 1. adferens, regnum Judæ, non magis, atque illud Ephraimitarum, coram tremendo Dei tribunali, culpa vacare, quare

(β) in altero hujus commatis membro, utrique ex æquo vindictam Divinam denuntiat: &, vel *itaque oportet animadvertere in Jacobum, secundum vias ejus; secundum facinora ejus ei retribuet.* In quo nihil est, quod nos detineat, modo observemus, (1) vim illam præfixi ל, qua nunc valet, prorsus ut supra *Cap.* IX: 13. *decet, oportet*, per ipsam nempe Dei Majestatem & sanctitatem; (2) nomen *Jacobi*, a Deo

puniendi, minime respicere ad solum regnum *Judæ*, cujus mentio proxime præcesserat, sed ad *Ephraimitas* quoque *vers. 2.* reprehensos, ut bene vidit *Schmidius*; namque generale hoc nomen est, in omnes hujus Patriarchæ posteros, sive Ephraimitæ essent, sive Judæi, ex æquo conveniens, dataque opera nunc ab Hosea adhibitum, ut aditum sibi faceret ad sequentia, sive

(II) secundam partem hujus concionis a *vers. 4. sqq.* ubi tam ex ipso nomine, quam *fatis* pii hujus Patriarchæ, magnisque beneficiis in ipsam hanc gentem a Deo collatis, disputat adversus hos degeneres ejus posteros. Cujus disputationis tres sunt partes præcipuæ, sive diversæ pericopæ, quarum A. prima a *vers. 4.* constat (N) *protasi*, *vers. 4—6* ejusque (α) *apodosi vers. 7—9.*

N. In illa, sive *protasi*

(α) Primum argumentum desumptum est ex ipsius *Jacobi nomine, vers. 4.*

In utero calce tenuit fratrem suum

*Et per robur suum principem se gessit
adversus Deum fortem;*

& priori parte *vers. 5.*

E

Et principem se gerebat adversus Angelum, & prævalebat; flevit, & supplicavit ei.

Quibus verbis genti suæ in memoriam revocat occasionem & causam, qua ille, a quo ipsi nomen suum *Jacobi* & *Israëlis* habebant, utrumque illud nomen gloriosum & ominosum acceperat.

Ad prius illud, sive *Jacobi* spectat initium vers. 4. *In utero calce tenuit fratrem suum*, q. d. *Jacobum* se jam tum præstitit, eoque nomine propterea dici meruit; ab hac enim *calce*, עקב dicta, qua comprehensa fratrem *Esavum* prævertit, id nominis *Jacobum* accepisse norunt omnes ex historia S. Gen. xxv: 26.

Ad alterum nomen *Israëlis*, cum illo *Jacobi* deinceps, commutatum reliqua pericopa respicit, quippe compositum ex שרה præminuit, unde orta notio principatus, quam servant etiam Arabes (a) sub them. ساري & nomine Divino אל, quasi dicas, victorem Dei.

Quod enim hic dicitur שרה את אלהים principem se gessit cum Deo, & mox ויכל prævauit ei, manifesto desumptum est ex verbis Angeli ad *Jacobum*, Gen. xxxii: 28.

No-

(a) Vid. Cl. Schult. ad vit. Saladini p. 16. & Excerpta ex Hamasa p. 341.

*Nomen tuum non amplius Jacob appellabitur, sed Israël, quia שרית עם אלהים ותוכל principem te gessisti cum Deo, & prævaluisti. Dum autem celebrem hanc luctam ulterio-
 ri sermone vates noster amplificat, ad-
 dens, vers. 5. Principem se gerebat cum Angelo, & prævalebat; fleuit & supplica-
 vit ei, eum in modum hoc facit, ex quo intelligamus Angelum, quem commemo-
 rat, non alium fuisse, quam Angelum Je-
 hova, sive personam Divinam, ipsum Fili-
 um Dei, forma humana indutum, ideo-
 que nomine Divino Elohim modo insigni-
 tum, ut ex hoc loco, & ipsa etiam histo-
 ria Mosaica nostri recte collegerunt & de-
 monstrarunt; simul docet, quod animad-
 versione dignissimum, modum, quo victor
 ex certamine tam inæquali rediit Jacobus,
 talem fuisse, quo solo Deus ab homine
 vinci possit, flendo nimirum, & supplican-
 do, supplice voce, magnaue cum perse-
 verantia gratiam ejus inplorando, quod ob
 mirificam vim, quam ejusmodi arma apud
 Deum habent, Paulus ducta, ut videtur,
 phrasi ex hoc ipso certamine, dixit ἀγα-
 νίζεσθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς, Col. IV: 12. Cæte-
 rum hujus loci non est, quæ de hac lucta
 apud Mosen leguntur, aut ad eam expli-
 candam a magno interpretum numero cer-
 ratim prolata sunt operosius excutere, post
 cu-*

curas præsertim huic argumento impensas a Cl. *Koolbasio*, dum viverat, Pastore & Professore apud Amstelodamenses, Celeberr. in concionibus Belgicis, *Gen.* xxxii: 24—32 bona fruge plenissimis.

Ad Hoseam potius revertor, ut, quo consilio *Jacobi* exemplum in medium protulerit, &, quid illud ad rem præsentem faciat, cognoscemus. *Ikenium*, V. Cl. si audiamus, qui singulari Disfert. (a) hoc argumentum sibi tractandum sumsit, dicendum foret, Jacobum id nominis traxisse a prævaricatione erga fratrem, quam in utero materno jam commiserit, eum *supplantando*, illius autem peccati, atque aliorum poenitentiam egisse in hoc certamine cum Angelo, eamque nunc ab Hosea genti suæ, in exemplum proponi, quod studiose imitari deberet, ut, quemadmodum ille, delictorum veniam a Deo consequeretur.

Quam *Ikenii* sententiam secutus Cl. *Dathe* novam, quam dedit *Hosæ* versionem ad illam adaptavit, quare, ut *versiculus* 4. pro laude delicti cujusdam notam haberet, verbum *כַּפַּי* *calce tenuit*, expresfit per *supplantavit*, addens, in nota ad h. l. *כַּפַּי* *sem-*

(a) In Disfertat. Philol. Theol. Disp. xvii. de prævaricatione *Jacobi*, hancque secuto certamine fidei.

semper in sensu deteriori dici, maluitque præterea in vers. 5. יַיִן בְּרֹאשׁוֹ in robore suo, quo Jacobus angelum vicisse dicitur, ex alia notione vocis יַיִן reddere in summo suo angore. Sed, ut fatear, quod mihi de hac interpretatione videtur, utraque sua parte id sumit, quod concedi nullo modo potest. Namque (1) in delicti cujusdam loco ponit factum per se indifferens, & omni culpa vacuum, quale hoc certe fuit, quod in utero materno frater fratris calcem tenuit, nisi dicere quis vellet, quod ab omni ratione alienum, jam tum propria quadam malitia peccasse infantem, nondum natum, nec, quid ageret sibi conscium. Verbum autem יָרַח nec per se, nec in hoc casu, deteriorem illam vim supplantandi, quam ei vindicant, habere, sed simpliciter significare, calce aliquam tenere, manifestum fit ex Gen. xxv: 26, ubi exponitur per hæc verba, quæ certe nihil finistri secum ferunt: manus ejus apprehensam tenebat calcem Esavi. Longe itaque rectius creditur, in hoc facto, a quo nomen accepit Jacobus sibi pariter atque posteris gloriosum, singulari Dei nutu ac providentia bonum omen adfuisse, & præsagium aliquod præclaræ indolis, qua, favente Deo, fratrem, natu majorem, aliquando præverteret. Nec (2) alterum, quod deinceps sumitur,

tur, de poenitentia Jacobæa, in hoc certamine demonstrata, & pro maxima ejus parte habenda, magis firmum esse puto; nullum enim, ne minimum quidem, in historia Mosaica exstat indicium, ex quo sensu & poenitentia delictorum in hac lucta magis tactum fuisse pium Patriarcham, quam alio quovis tempore, colligere nobis liceat. Hujus certe animi si tum fuisset, in precibus, a se sub idem id tempus fuis, & a Mose conservatis, *Gen. xxxii: 9 sqq.* eum prodidisset; sed alia plane est earum indoles, prodit in iis ab una parte bonæ conscientiae, ipsi non temere eripienda, testimonium, ab altera, singularem Divinae benevolentiae fiduciam, qua fretus Dei auxilium in praesentissimo periculo implorabat. Quare, quod in nostro loco *flevisse & supplicasse* legitur, ad poenitentis habitum temere trahi non debet, sed declamatoribus id omne relinquendum; neque enim hoc fecit, ut delictorum veniam, sed, quod ex collata historia Mosai- ca unice colligi potest, ut benedictionem angeli, qui primum ipsi videbatur infestus, impetraret, qua, veluti magno pignore sibi dato, in certissimam spem erigeretur, se, licet inermem & infirmum, tanto tamen duce & protectore, ab armati fratris ira salvum & incolumen evasurum. Quo- modo

modo preces has Jacobi & luctam spectari debere, ipse quoque fatis ostendit, quando voti compos factus exclamat, *Gen. xxxii: 30. Deum præsentem vidi, & erepta est anima mea* q. d. " per oblatum hunc præsentiae Divinae favorem certus nunc sum, & securus, nihil mali mihi amplius esse metuendum ". Quod enim alii, post *Calvinum*, hæc verba in eum sensum trahunt, quasi id sibi maxime gratularetur, quod, Deo viso, non fuerit illico extinctus, fabulae Rabbinicae unice debetur, a nobis merito spernendae, ut recte docuit *Fagius* ad h. l.

In laudem itaque Jacobi utrumque hoc factum ab Hosea proponi, non est, quod dubitemus, & quidem eum in finem, *partim*, ut inde cum pudore cognoscerent ejus posterii, quam imitari debuissent, & adhuc deberent, insignem patris sui virtutem, animum invictum, fiduciam in solo Deo repositam, incredibilem denique submisfarum precum efficaciam, velut optimum medium ipsum Deum flectendi, & in rebus angustis, ac prope desperatis, optatum exitum consequendi, *partim*, ut ostenderet, singularem Dei favorem progenitori ipsorum, certo omine jam prius, quam nasceretur, demonstratum, eique deinceps sæpius, in illa præsertim lucta con-

confirmatum, argumento ipsis esse debere, quanto studio salutis ipsorum consultum vellet, modo patris, tantopere a Deo dilecti, & ad magna quævis designati, vestigia sedulo premerent.

Eodem quoque tendit alterum illud favoris divini specimen, in *visione Bethelica* conspicuum, quod ex historia Jacobi mox subjicitur, in altero membro hujus 5. versiculi. *Bethele invenit eum, atque ibi collocutus est nobiscum.* Pro *וְנֹכַח* nobiscum, ad exemplum *וְנֹכַח* ex Alexandrino Codice, & Syri interpretis, nonnulli legere malunt *וְנֹכַח* cum eo; idque in versionem suam quoque recepit, post *Castellionem*, & *Schmidium*, Cl. *Dathius*. Sed nullam ego video necessitatem, textum Hebr. sollicitandi. Namque subita illa personæ mutatio, quo transitur a tertia ad primam, elegantiam habet apud OO. & Hoseæ nostro admodum familiaris est; ut videre est *Hos. xi. 3, 7.* & in ipso hujus *Cap. imtio.*

Præterea frustra sunt illi interpretes, qui pronomen hoc *nobiscum* ita accipiunt, quasi ore Judæorum prolatum significaret, Deum non cum solo Jacobo, sed, in ipsius persona, cum omni simul ejus posteritate Bethele fuisse collocutum; namque id ad Deum, sive Angelum Dei, quocum

certaverat Jacobus, manifesto redit, atque in *plur. num.* positum est, ut sæpe alias, ubi Deus de se magnifice loquitur: Fraudi vero multis hic fuit subjectum orationis non expresse definitum, quod tamen ex contextu sermonis, vel leviter observato, dubium esse non poterat; inde enim apparet, non aliud id esse, quam eundem *Jacobum*, cujus virtus & victoria, de Angelo divino reportata, modo laudata fuerat, de quo nunc, continuato sermone, additur, *Bethele invenit* nempe, Jacobus eum, Angelum Dei, *atque ibi* idem Jacobus *collocutus est nobiscum*, cum Deo nimirum, qui loquens nunc inducitur, æque ut mox *vers. 10, & 11*, quod magno iterum argumento nobis est, angelum illum divinæ naturæ sic confortem fuisse, ut, qui cum eo collocutus sit, vere dici posset cum ipso Deo sermonem habuisse.

Quod autem Jacobo Deus olim apparuit Bethele, tam in fuga ejus in Mesopotamiam, quam in reditu, eumque ibi admittit ad familiaris colloquium, quo promissiones amplissimas, Abrahamo primum factas, ipsi denuo ejusque posteris confirmabat, ut videre est, *Gen. xxviii: 18 sqq. & xxxv: 9.* id ab Hosea apposite hic laudatur, ut novum, certumque illius felici-

ta-

tatis argumentum, quo Jacobi soboles ex Dei favore, si non læva mens ei fuisset, uti, frui potuisset; simul in nomine *Bethelis* singularis aculeus sese offert, quo vates noster pungere voluit civium suorum impudentiam, animumque, a pietate patris sui plane degenerem, in eo conspicuum, quod eodem in loco, ubi ille tanta favoris Divini documenta acceperat, quem propterea vero Deo unice sacrum esse voluerat, sedem turpissimæ idololatriæ constituere non dubitassent.

Qualis vero quantusque ille Jacobi protector & amicus esset, quem degeneres ejus posterius contemnebant, graviter ostendit, *vers. 6. Quod ad Jehovam*; illum nimis mirum, qui Jacobo apparuit, eumque tot ac tantis beneficiis ornavit, *Jehova memoriale ejus* est. Hunc quippe sensum verba Hebraica unice ferunt, plenum profecto, & majestate Dei loquentis omnino dignissimum; dilutus contra & tenuis efficitur, si, quod Syrus interpres præiit, cum nonnullis, pro זכרו *memoriale ejus*, punctis aliis suppositis, legas זכרו *recordatus est ejus*, aut, quod longius adhuc a veritate Hebr. abit, cum Cl. Dathio reddas: ipse *Jova, Deus omnipotens in hujus rei memoriam nomen ei dedit.* Servandam enimvero

nobis esse lectionem vocis *יהוה* quam servarunt etiam *יהוה* vel ex eo satis conficitur, quod in loco gemino, *Exod.* III: 15. unde noster manifesto desumptus est, Deus nomen Jehova, eadem voce adhibita, suum esse *memoriale* adfirmaverat, ut ita fidem faceret, se, qui nomen hoc, quod per se *Deum immutabilem*, semper eundem, significat, sibi proprium habebat, eoque volebat, ab Israëlitis tanquam populo sibi peculiari, appellari, vim istius nominis in gratiam populi sui præstiturum, promissâ patribus factâ sancte implendo, habendumque esse ab hoc populo pro vero certoque omnis suæ fiduciæ objecto, quare, alterum illum Dei titulum, qui omnipotentiam ejus designat, *Deus exercituum* *παντοκράτωρ*, *Dominus universi*, ut pasim in S. S. nomini *Jehova* nunc etiam additum videmus. Conf. *Amos.* IV: 13. v: 8.

Habebant itaque Israëlitæ in hoc proprio Dei, tanquam numinis sui tutelarîs, nomine certissimum pignus protectionis Divinæ, suæque, ex ea pendenti, felicitatis, modo fidem ei vicissim datam debitamque religiose fervarent, aut, quando peccassent, in tempore ad ejus clementiam se reciperent, & ad officium suum reverterentur. Ad quod ipsis persuadendum, illa veteris ævi monumenta nunc esse pro-

posi-

posita, facile apparet, & luculentius adhuc elucescit.

ב. Ex sequente *apodosis*, vers. 7—9. Ubi fermone ad populum subito converfo, tum, quid officii ejus fuisset, tum quam longe ab eo descivisset, exponitur;

(α) prius fit, vers. 7. *Et tu sectaberis*, five quæ vis est hujus futuri, pro *imperat. positi*, *sectator Deum tuum*; *pietatem & æquitatem observa*, & *exspecta Deum tuum jugiter*. Animadverti hic meretur in prima formula singularis usus & constructio verbi שׁוּב, quod vulgo sonat, *converti, reverti*; cum enim usus alias ferat, ut, quando de conversione ad Deum sermo est, post se habeat præpos. אֶל *ad*; nunc cum ב constructum, atque adeo significans, *redire cum Deo*, fortius quid sonat, namque idem id valet, ac *communionem arctiorem cum eo constanter colere, partes ejus sectari, ei adsuescere*, quod alias phrasi Biblica est *ambulare cum Deo*, aut, ut supra habuimus, vers. 1. cum eo יָרַד עִם אֱלֹהִים *commearum cum Deo*. Nisi malis, id vertere per *redire in Deum*, ut per construct. prægnantem, de qua vid. Schroeder. Synt. p. 384. fit: *ita convertaris ad Deum, ut ipsi adhærescas, & in ejus fide quasi infixus maneat*.

De integra vero sententia, tribus his formulis expressa, maxime observandum;

vix ferre contextum orationis, ut pro simplici adhortatione, nunc demum instituta; ad agendam poenitentiam, & fiduciam in Deo collocandam, ut vulgo fit, accipiat; cum tota hæc concio magis ad exprobranda populo sua crimina, & ad poenam denuntiandam sit composita, quare magis est, ut credamus, his verbis proponi summam officiorum, ad quæ sibi, tanquam Jehovæ, numini suo tutelari, præstanda Deus hunc populum jam ab initio obligaverat sæpiusque revocaverat, cum ea demum lege fidem suam ei addixisset, seque, sub nomine Jehovæ, ad eum augendum, defendendum, liberandum obstrinxisset, ut a sua parte hic populus ipsi tanquam Deo & Domino suo addictus maneret, *pietatem* יִרְאָה erga Deum, in causa religionis, *æquitatem* erga alios in re civili observaret, atque *jugiter Deum expectaret*, id est, per omnia ab ipsius protectione penderet, eique soli confideret.

Cum autem nihil minus, quam hæc ipsa, sed omnia potius contraria præstiterant, tacita quidem, sed gravis reprehensio in hoc commate continetur, quod optime cohæret cum proxime præcedente, *sive* per modum conclusionis ex illis præmissis, ut sensus sit: *tuum itaque erat Deo tuo adhaerere, pietatem colere; sive* per Ellipsin
fæ.

sæpius obviam verbi דִּבֶּר, *dixit*, cujus exemplum supra habuimus in simili casu Cap. x: 12. in hunc modum: *Jehova est memoriale ejus, qui dixit præcepitque*, quando nimirum populum hunc pro suo adsumsit, & deinde sæpius per suos ministros, Prophetas, *adhære Deo tuo - - - & exspecta Deum tuum*; quæ (a) ultima formula, passim obvia, maximæque amplitudinis, non tantum præscribit officium Deum, ut decebat populum, vinculo foederis cum eo conjunctum, continuo ob oculos habendi, fidendi ejus gratiæ, potentiæ & veracitati, sed etiam promissum salutis, non frustra a Deo, sic exspectato, sperandæ complectitur, ut solet apud Hebr. ejusmodi *Imperativus* (b), alteri subnexus, fructum officii præscripti promittere, & quasi cum imperio, addicere.

(β). Quantum vero praxis populi ab illis

(a) Græcus interpres pro ea habet ἡγνίζω πρὸς Θεόν, sed id manifesto corruptum est ex ἡλπίζω; nunquam enim Hebr. קִוָּה per ἡγνίζω, sed per ἡλπίζω, quemadmodum ejus derivatum קִוָּה per ἡλπίδα, reddere consuevit. Exemplum itaque hoc est, aliis addendum, ex quibus apparet, versioni Græcæ haud raro ope textus Hebr. eandem manum medicam posse adhiberi, quam huic illa solet præstare.

(b) Exempla hujus usus vid. apud Cl. Schroeder-Synt. Hebr. p. 349.

lis officiis, toties inculcatis, differret, graviter ostenditur *vers.* 8 & 9.

In *versu* 8. nomen *Canaän* abrupte positum nominativus est absolutus (ut recte jam notavit (a) *Glassius*) reddendus propterea *ad Canaänem quod attinet; in manu ejus sunt lances dolosæ; amat opprimere.* Quis hic per *Cananæum* intelligi debeat, & si per breviloquentiam suam vates non expresferit, series tamen orationis satis indigitat; idem videlicet populus *Israëliticus*, quem modo *vers.* 7. per *אתה tu* in secunda persona compellaverat, sed de quo nunc, per contemptum in 3 persona loquitur, quemque mox *vers.* 9, nomine *Ephraimi* designat.

Hunc autem populum cum *Cananæis*, quod potuerat, non comparat, sed, quod gravius est, ipsum *Cananæum* dicit, sic adfirmans, eum indignum haberi, qui suo nomine, *Jacobi*, aut *Israëlis* amplius appellaretur, sed *Cananæum* potius dicendum esse, qui non tantum in locum perditæ gentis *Cananæorum*, occupata ejus regione, succeserat, sed etiam eundem animum, eosdem mores dudum induerat.

Nulla itaque lacuna apparet in textu *Hebr.* per *כ* ante *כנען* supplenda, ut legi deberet, *Ephraim similis est Cananæo*, quod mag-

(a) *Philol. S. Lib. III. Tract. I. Can. XXVIII.*

magno conatu persuadere voluit vir Doctus Anonymus in (a) *Differt. Gall.* ad h. l. Omitti quippe solet, majori cum emphasi, & elegantia particulari similitudinis nota 2, de quo vid. *Glasius* p. m. 1157. similemque plane loquendi formam habemus in illo Comici, quod citatur a *Scholiasse Pindari*:

Εὐθὺς φοίνεξ γίνωμαι
τῇ μὲν δίδωμι χειρὶ
τῇ δὲ λαμβάνω.

Illud autem nomen in gentem suam acute vates noster sic transfert, ut simul respiciat ad usum ejus appellativum, quo sæpissime

(a) Vid. *Histoire Critique de la Republ. des Lettres, tant Ancienne que Moderne. Tom. VII. Art. VIII.* ubi idem vir doctus operam, ut puto, quoque perdidit, demonstraturus, nomen Canaan in S. literis nunquam appellative, pro mercatore, poni. Certe contrarium vel ex uno loco, *Jes. XXIII: 8*, nobi constare potest:

Quis decrevit istud in Tyrum, coronatricem illam?
Cujus negotiatores sunt principes,
Cujus כנענים mercatores sunt bonoratisimi orbis terrarum.

Ubi כנענים cum negotiatoribus, velut ejusdem significationis, manifesto permutantur; servata contra vi nominis proprii oratio vehementer claudicaret.

D d d d

fime (a) venit pro *mercatore*, ut passim ad h. l. observarunt interpretes, & ipse docet contextus, ubi mox *lances*, veluti instrumenta mercatoris, ei tribuuntur; ducto hoc loquendi more ex eo, quod præ cæteris gentibus *Cananæi*, Græcis *Phoenices* dicti, mercaturæ studio maxime inclaruerunt, & pro primis ejus inventoribus habiti fuerunt, teste *Plinio* (b): *Mercaturas Poeni invenere*, & *Tibullo* l: 7.

*Utque maris vastum prospectat turribus
æquor*

Prima ratem ventis credere docta Tyrus,

Eo vero graviolem reprehensionem habet, quod *mercator* dicitur, cujus *lances* sint *dolosæ*, quo majori severitate id genus fraudis ex republica Hebr. Deus per expressas leges præscripserat, *Lev. xix: 35, 36. Deut. xxv: 15 sq. coll. Proverb. xi: 1.*

Omnis autem generis fraudes, & violentas etiam oppresiones, quas verbum *פִּזְיוֹן* in altero membro adhibitum, usu suo potis-

(a) Conf. *Job. xl: 30. Proverb. xxxi: 24. Jes. xxiii: 8.*

(b) *Lib. vii. C. lvi. Addatur Diod. Sic Lib. v. C. xx, & quæ huc contulit Jo. Clericus de Phœnicum mercatura ad Gen. xxxiv: 20, 21.*

tisimum exprimit, Synecdochice nunc intelligi debere, vix est, ut moneam, cum vitia hæc essent inter Ephraimitas cum maxime regnantia, vid. *Hof.* IV: 12. *Amos.* VIII: 5, 6. atque æquitati, a Deo iis præscriptæ, *vers.* 7. adversa fronte opposita, per quæ manifestum simul faciebant, nulla se veri Dei, legislatoris sui reverentia teneri, sed cum æquitate omne quoque pietatis, ipsi debitæ, studium procul abjecisse. Auget hanc reprehensionem *vers.* 9 ex eo, quod in media apertissimaque culpæ suam tamen innocentiam & felicitatem jactare non erubescerent. Attamen dicit Ephraim, quando propter ea reprehenditur, *profecto dives factus sum; opes mihi comparavi;*

Quod ad labores meos; non invenient mihi pravitatem, quæ reatus sit.

Continuatur his verbis, ut facile apparet, figura a mercatore desumpta, cui lucrum, per imposturas factum, dulce est, qui bono earum successu ad novas tentandas magis magisque animatur, easque, quando arguitur, facile palliari atque excusari posse confidit, quo minus ob eas a iudice condemnari possit, quæ singula quam apte quadrent in Ephraimitas, feliciori fortuna diu usos, eaque ad insolentiam, contuma-

ciam in peccando, & securitatem de judiciis Divinis abusos, sponte intelligitur; neque in verbis aut phrasibus est, quod nos detineat; notari tamen obiter meretur vera vis vocis *יֵן* in hoc loco; nempe thema ejus deperditum apud Hebr. servarunt nobis Arabes cum notione *facilitatis*, *commoditatis*, ut videre est ex usu verbi *ي* & cognati *ي* inde translati ad (a) *vitæ facilitatem & quietem*, per *fortunam commodiorem*, five *opulentiam*, qua nihil aptius nostro loco, ubi Ephraim jactans inducitur: *dives factus sum, inveni mihi per meas divitias יֵן vitæ genus lautum & facile*, a quo non longe abit versio Græca, hanc vocem apposite exprimens per *ἀναψυχὴν*, ut solet *quies delicata* fructus esse divitiarum, eoque nomine cum illis conjungitur. *Luc. XII: 19.*

B. In secunda, mox sequente, pericopa, *vers. 10 & 11*, novum argumentum ad convincendos Israëlitas de gravitate culpæ suæ repetitur ex fideli cura, quam Deus hucusque in hunc populum impendebat, & adhuc vellet impendere; quod fit *vers. 10* his verbis: *Ego vero Jehova Deus tuus, inde ab Aegypto; adhuc habitare te fa-*

(a) Vid. *Excerpta ex Ham. p. 330 ibique Cl. Schultens. & ad Harir. Confes. II. p. 96.*

facerem in tentoriis, secundum dies promissionis.

In priori illo hemistichio; *Ego vero, vel, Attamen ego Jehova, Deus tuus inde ab Aegypto*, nihil est difficile; exprimit enim satis perspicue singularem constantiam, qua Deus in tuendo, augendoque hoc populo, inde a prima ejus liberatione ex Aeg. non obstante animo ejus ingrato, perstiterat, omniaque sua promissa, tanquam Jehova, Deus Israëlitarum, impleverat; quomodo eadem hæc formula infra redit *Cap. XIII: 4.*

De altero vero major est quæstio; verti vulgo solet, *adhuc habitare te faciam in tentoriis, veluti diebus festivitatis, aut conventus*, atque hinc accipi in modum promissionis, sive de populi liberatione & reductione ex captivitate Asfyr. sive, sensu mystico de beneficiis spiritualibus, tempore N. T. per Euangelium in eum conferendis; sed amplecti illam interpretationem non possum, *partim*, quia non satis convenit cum argumento proxime sequentis orationis, *vers. 11*, quippe quod ad istud tempus finiti exilii referri minime potest, quo, nemo dixerit, *visiones Propheticas fuisse multiplicatas*; cum tamen idem sit habitus sermonis in utroque hoc commate; *partim* quia longius recedit ab indole hujus concionis, quæ tota versatur in expostulatione

Dei cum Isr. ubi promissum ejusmodi locum invenire non solet, nisi post denuntiatam poenam exilii, quod hic nondum factum, ut passim videre est apud Prophetas, & nostrum præsertim, vid. *Cap. XIII: 13 sqq. C. XIV.* Movisse certe videtur hæc ratio *Ill. Grotium*, ut facile videns tam benignæ promissioni hic locum vix esse posse, hanc pericopam converteret in interrogationem, quæ contrariam potius comminationem complecteretur; quod fecit etiam *Cl. Dathius*, dum vertit: *Patiarne ego, ut porro, veluti diebus festis, lætus ædes tuas inhabites?* ut sensus sit, Deum nihil minus permisurum populo tam ingrato & in se rebeli. Sed interrogationis hic nullum est indicium sine quo eam temere fingere nimis videtur licentia; nec ea quoque opus hic est; namque optime omnia sibi constant, si, postquam Deus dixerat: *ego sum Jēbova, Deus tuus inde ab Aegypto*, nunc in hunc modum pergere statuatur: *qui adhuc te habitare facerem in tentoriis*, ut non adeo sit promissio absoluta, quod series orationis minime patitur, sed continuata declaratio benevolentiae & protectionis, quam, ut Deus ante præstiterat, sic adhuc lubenter iis præstare vellet, ut posset secure & tranquille in patria sua vivere, ab illis malis, quibus jam premebantur, quæque

que iis adhuc imminebant, liberandi, nisi ejus benevolentiae cursum, ut ita dicam, sua contumacia fisterent, seque ea plane indignos demonstrarent. Phrasis enim *habitandi in tentoriis*, figurate posita, statum designat tranquillum, lætum & felicem, quo quis, extra metum hostium positus, nec alieno imperio obnoxius, bonis suis libere cum familia sua utitur, quemadmodum *Josua* Rubenitas cum pace ad sua dimittens iis dicebat *Jos. XXII: 4. abite in tentoria vestra, in terram possessionis vestrae*: & adhuc Arabes Scenitæ habitationem suam in tentoriis pro documento tranquillæ libertatis habent, imo *festum* quoque *Tabernaculorum* ideo fuit institutum, ut ita populus Jud. memoriam conservaret & repperet maximi illius beneficii, quo ex servitute Aegypt. in libertatem eductus, & sub unius Dei imperio, sui juris factus erat, *Levit. XXIII: 43*. Accedit, quod ipsum verbum *בֵּית* non qualemcumque habitationem simpliciter exprimat, sed tranquillam, prosperam ac continuam. Additur *כִּימֵי מוֹעֵד* in quo exponendo magnopere variant interpretes; sed dubium mihi non est, quin optime instituant, qui vertunt, *secundum dies constitutos*, aut *promissos*, ut *מוֹעֵד* significat promissionem (a) *condictam*, & firmiter

(a) Conf. *Schultens. Animadv. Philol. Opp. Min.* p. 198.

miter *constitutam*, ipsumque tempus per eam definitum; quando כ non tam est habenda pro *nota similitudinis*, quam pro *mensura* temporis, ut in illo, *Ps. xc: 15. Refice nos כִּימֹת* secundum dies afflictionis nostræ, & *Deut. i: 46*; quod tempus Israëlitis a Deo *condictum*, quo habitarent secure in terra sancta, modo fidem ipsi debitam fervarent, sese extendebat ad finem Oecon. Veteris sive ut alibi hoc exprimitur, a *seculo in seculum*, in loco gemino, qui cum hac sententia nostri oraculi mirifice convenit & conferri meretur, *Jer. vii: 3 & 5 — 7. Si bonas feceritis vias vestras - - - etiam tunc vos faciam quiete habitare in hoc loco, in terra, quam dedi Patribus vestris, a seculo ad seculum.* Quæ conditio ibi expressa, nunc tacite subintelligitur, cum Deus hic declaret, se suis partibus, in implenda promissa ejusmodi continua & secura habitatione per omne tempus V. Oecon. minime defuturum.

Huc etiam facit alterum illud animi Divini specimen, in salutem ipsorum intenti, ad quod provocat *vers. 11. Et locutus sum per Prophetas; & ego visionem multiplicavi, & per Prophetas picturas proposui.* Laudatur, ut facile patet, his verbis, insigne illud & plane singulare beneficium, quo populus Hebr. præ omnibus aliis,

aliis, sub Theocratia usus fuit, ut ad ipsum continuo mitterentur viri, numine Divino aflat, Deique spiritu ducti, quorum ope tam de officio suo, quam etiam de factis futuris, lætioribus, aut tristioribus, certo admoneretur, idque diversis modis, quorum præcipui & celebriores hic recensentur. *Nunc* enim Deus voluntatem suam in ipforum usum revelabat, *loquens ad Prophetas*, sive, ut in textu Hebr. proprie habetur לַיְיָ *super Prophetas*, verba sua de coelo sic iis inspirans, secundum illud Prophetis adeo solemne אֱלֹהֵינוּ *inspiratum Jehovæ*, ut, quæ proferrent, non sua, sed ipsius Dei, per eos loquentis, verba essent, 2 Pet. i: 21; *nunc* per visiones, easque sæpe ecstaticas, unde Prophetæ olim רְאוּ *videntes* eximie dicti fuerunt, & quidem copiosas sæpiusque repetitas, sive, ut textus noster habet, *multiplicatas*; *nunc* per dicta aut facta symbolica, quem modum populum docendi, in ultimo membro, verbum אֲרָמָה *picturas faciebam*, אֲרָמָה *complanavit*, & quidem oblinendo, unde sponte fluxit notio, *imaginem, obducto colore, faciendi*, pingendique, pulcre exprimit, quandoquidem res, de quibus populus Dei nomine erat commonendus, per talia symbola, quasi totidem picturas, suis expressæ coloribus, coram omnium oculis

exponebantur, eoque fortius imprimebantur, ut videre est in matrimonio Hoseæ Symbolico, Cap. I. & III in exemplo Iesaiæ *nudi*, Cap. XX. five potius, *posita tunica exteriori*, prodeuntis, aliisque hujus generis factis, pasim apud Prophetas obviis.

Explicat itaque Deus hoc loco non, quid in posterum factururus esset, ut multi putant, sed quod ex ipsis etiam verbis, hic in *præterito* positus, apparet, singularem operam, huc usque in salutem populi adhibitam, per Prophetas continuo ad id a se excitatos, ut eum in officio suo continerent, viamque veræ felicitatis ei proponerent; quod utique ingens fuit beneficium, ideoque inter alia, a Deo in hunc populum collata, sæpius expresse commemoratur ad incredibilem illius contumaciam, Deique justitiam eum severe punientis, eo magis demonstrandam, vid. *Amos. II: 11. 2 Reg. XVII: 13.* ut hic etiam factum, ubi, post laudata tanta Dei beneficia, graviter notantur Israëlitaë, *vers. seq. 12.* quod nihilofecius universam suam regionem, tam *trans Jordanem*, quam *cis eum* sitam sua iniquitate & idolomania implevisent. Ad illam, five *Trans-Jordanensem* regionem spectat prius hemistichium: *Profecto Gilead*, ubi monumentum fidelitatis, *Deo teste* invocato, quondam

dam fuit erectum, a quo nomen etiam accepit, Gen. xxxi: 48. nunc autem in fedem perfidiæ conversa *vanitas! sane inanitas evaserunt.* Nempe regio hæc Gileaditica, nunc uno verbo, eoque majori cum indignatione, dicitur *יִנּוּ* ubi nil nisi *iniquitatem*, aut *vanitatem* inveni-
 neris; utrumque enim hæc vox complectitur, tam, graves aliorum oppresiones, quam studium idololatriæ, quæ *vanitatis* nomine in S. literis, ut notum, solet venire; potest etiam in eundem sensum altera illa formula non incommode accipi: *prorsus inanitas נִוּוּ evaserunt*, ejus incolæ, Gileaditæ, vacui nimirum ab omni virtutis & pietatis studio, toti contra nequitiae dediti, quomodo *יִנּוּ* & *נִוּוּ*, velut ejusdem significationis, sæpe juxta se ponuntur, aut inter se permutantur, e. gr. *Job. xxx: 3, & 5.* Fert tamen hoc effatum aliam quoque interpretationem, facile præferendam, qua accipiatur de vastatione regionis Gileaditicæ tempore Pekachi, 2 Reg. xv: 29. notata, quo regnante incolis suis, in exilium abductis, & bonis suis omnibus exutis, per Asyrios jam erat exhausta, atque adeo de *poena* ob illam malitiam, per *יִנּוּ* modo expressam, ipsis a Deo inflicta.

Similis est ratio hemistichii posterioris,

E e e e 2 (ad

ad reliquos Israëlitas, *Cis-Jordanenses* spectantis, cujus duo itidem sunt membra; prius illis objicit turpem suam superstitionem hac sententia: *Gilgale sacrificarunt boves, vel, vitulis, ibi erectis, si cum Hieronymo legas לשרים* eo magis detestabilem, quod illo in loco committeretur, ubi majores ipsorum per *circumcisionis* religionem, a qua *Gilgal* dictus fuit, veluti posito pignore, sese Deo, liberatori suo, publice consecraverant; ut constat ex *Jos. v: 9.* hic enim fanum quoque fuisse, & altare celeberrimum vidimus supra ad *Cap. iv: 15.* & *ix: 15.* Ad quam reprehensionem confirmandam facit alterum membrum: *etiam altaria ipsorum, sive cumulus altarium, ex proprietate voculae איל sunt veluti acervi rudium super sulcis agrorum meorum, quando ratio comparationis inter altaria, falsis Diis consecrata, & acervus cum Bocharto (a) repetitur, cum ab eorum vilitate, tum ab eorum frequentia, ut significetur, tot in hac regione, quæ Deo sacra esse debebat, cujus agros propterea suos dicit, ut supra, Cap. x: 4. nunc reperiri, quot acervi pasim in agris essent obvii; sed crediderim potius, sic figurari statum altarium ad hostibus disjectum per universam hanc regionem, quam, excepta fere sola Samaria,*

(a) Hieroz. t. I. p. 1092. E

ria, in potestate sua jam haebant Asfyrii, quomodo *altaria* in poenam idololatriæ *discissa* habuimus, *Cap.* ix: 2. Ideo dicuntur similia *acervis lapideis*; horum enim frequens, & maxime proprius usus est apud Hebræos in describenda vastatione, qua videlicet domos & urbes redigi dicuntur לַגֵּל *in acervum*, ut *Jes.* xxv: 2. לַגֵּלִים ut *Job.* xv: 28. *Jer.* ix: 11. li: 37. vel ex phrasi signata, quæ habetur 2 *Reg.* xix: 25. לַגֵּלִים נְצִים *in acervos rudерum alte eminentes.*

Cæterum elegantiam OO. adamatam, præsertim in nominibus propriis, adfert aliteratio quædam, quæ observatur in voce לַגֵּל & *Galgal*, qualem captatam quoque videmus in verbis de *Gaza*, & *Accaran* adhibitis, *Zeph.* ii: 4, & de *Achzib* atque *Morescha* *Mich.* i: 14, 15.

c. Pergo ad tertium hujus contestationis articulum, *vers.* 13 usque ad initium *vers.* 15. cujus *protasis* partim ex historia Jacobi iterum petita est, partim ex majoribus Dei beneficiis in ejus posteros collatis.

¶ In *protasi* illa, quæ ad Jacobum spectat, *vers.* 13 memoratur ejus fuga & servitus. Equidem Jacobus fugiebat in agrum Syriæ, id est, Mesopotamiam, ita appellatam, quod hæc maxime campestris erat, eoque nomine a reliqua Syria, magis montosa differebat,

bat, quo de argumento vid. *Bochartus* II: 5. p. 83 sqq. *Et serviebat Israël*, idem *Jacobus*, *pro muliere*, ad Rachelem sibi pro conjuge comparandam, cum aliter mori Orientalium satisfacere non posset, longo molestoque labore defungi, & patri ejus Labani, fervilem operam præstare debuit, ut videre est *Gen.* xxix: 18 & 30. quod maximæ indigentiae erat argumentum, ab ejus posteris perpetua memoria conservatum per illam legem *Div. Deut.* xxvi: 5. de primitiis, singulis annis, cum hac confessione offerendis: *pater meus fuit Aramæus אֹבֵד*, *vagus & inops exsul* &c.

Ipsam vero genus laboris servilis, a Jacobo tolerati, ut conjugem sibi acquireret, ultima phrasis plenius indicat, & *pro muliere custodivit*, gregem nempe Labanis, idque per 14 annos; id enim verbum *שמר* *custodire* (a), absolute positum hic significat,

(a) Ut intelligatur, unde fluxerit ille usus verbi *שמר* quo pro *custodire*, *observare* ab Hebræis usurpatur, minime sufficit sola ejus proprietas in *constringendo* sita, unde *שמרים* dictæ *seces*, sive sedimentum illud *constrictum*, quod in liquoribus non commotis, subsidit. Longe certe falleretur, qui cum magno quodam interprete inde eam notionem *custodiendi* explicandamsumeret, quod, qui *custodit* gregem, eum *constringit*, & *compingit*, atque ita curat, ne dissipetur. Aliam enim & veriore rationem hujus usus explicandi nobis aperiunt Arabes, qui.

cat, ex eodem usu, quo de *pastore* speciatim venit *Jer.* xxxi: 10. & *אשר* *custodiam* *Gen.* xxx: 31 ab ipso Jacobo, operam suam ad custodiendum gregem addicente, adhibitum videmus; conf. *Gen.* xxxi: 14. ubi, quanto labore sibi hæc cura constiterit, ipse exponit.

A *Jacobo* vates noster transit ad ejus posteros *vers.* 14. ubi miseræ isti conditioni progenitoris ipsorum, quondam profugi, & servi, alia illa & longe felicior conditio, qua per singularem Dei curam hi dudum fuerant usi, pulcre opponitur: *sed per Prophetam*, Mosen, eximie sic dictum, ut *Deut.* xviii: 18 *Jehova eduxit Israëlem*, Jacob

bi

quibus, ut videre est ad *Harir.* iii. p. 161. & passim in *Arabsiadæ vita Tamerl.* de eo speciatim dicitur, qui *substrinxit a crure suo*, vel *tibia*, *laciniam vestis*, ne sibi impedimento sit, moramque inferat; quomodo hoc verbum exprimit ipsum habitum hominis *prompti & expediti*, sive ad sibi cavendum & fugiendum, de quo maxime frequens est apud Arabas illa *substrictio laciniae*, sive ad agendum, quod curæ sibi cordique est, qualis est *pastoris*, gregi suo magna cura invigilanti, vel etiam *hostis*, occasionem nocendi intento animo observantis, namque in malam partem *וְשׁוּ* quoque adhibetur, ut in illo *Pf.* lxxi: 10 *dixerunt de me inimici mei, & observantes animam meam* ubi certe *observantes animam*, non sunt, qui eam *constringunt*, *compingunt*, sed qui, veluti *substricta lacinia*, ei infidantur, sive, ut præclare dederunt Belgæ nostri, *die op myne ziele loeren*.

bi posteros, *ex Aegypto; & per Prophe-*
tam custoditus est, ipsum nempe Deum,
 opera Mosis, &, qui eum secuti sunt, po-
 puli *judices, & vindices*, eam in rem usum,
pastorem habuit, & Regem commodis ip-
 sius continuo intentum, &, instar pasto-
 ris pro ejus salute excubias agentem; qua
 parte multum profecto posterius præstiterunt
 suo genitori; ille fuga se in Syriam subdu-
 cere debuit, solus, nudus, & inops, ibi-
 que, in regione peregrina, vitam agere fer-
 vilem; hi contra ab ipso Deo, duce Mose,
 quando exeundum ipsis fuit ex Aegypto,
 in omni suo itinere, rebus necessariis ab-
 unde instructi, atque deducti sunt in Ca-
 naänem, terram promissam, ut eam sibi pro-
 priam haberent, ejusque deliciis, in liber-
 tatem adferti, tranquille fruerentur; ille
 duram operam pastoris gregi alieno navare
 debuit; hi contra, Divino beneficio, in
 copiosum gregem ipsi excreverunt, a Deo
 per ministros suos sollicitè *custoditum*, un-
 de titulus *pastoris* in S. tabulis V. T. Deo
 maxime proprius est.

Quam indignum vero in modum tanto
 Dei amorì responderint Israëlitaë, per *apo-*
dos initio *vers. 15.* iis objicitur: *Ephraim*
contra, irritavit Deum acerbissime, in quo
 nihil est obscuri, nec etiam in ultima il-
 la sententia, quæ per modum conclusionis
 sub-

subjicitur: itaque sanguines ejus in eum immittet; five, capitali supplicio, quod criminibus suis promeruit, a Deo, Domino suo & Rege, tanquam severo Judice, tradetur; sic enim sanguines, pro reatu, poenam mortis post se trahente, ponere solent Hebræi, ut satis notum, iique dicuntur a judice immitti, five, quæ vis est verbi nostri שׁוּב (a) laxari, laxato nodo emit- ti, quando, nullo amplius loco clementiæ relicto, pœnæ promeritæ omnique ejus acerbitati reus permittitur; & probrum ejus, id est, ignominiam, quo Deum multis modis & diu affecit, redire ei faciet, efficiet, ut vicissim ipsi quoque Ephraimitæ omnium contentui & ludibrio exponantur, atque ita poenam talionis patiantur, a Deo in exilium Asfyr. expulsi; Conf. similes minas Mich. vi: 16. Jer. xviii: 16 & alibi pas- sim huic populo a Prophetas factas.

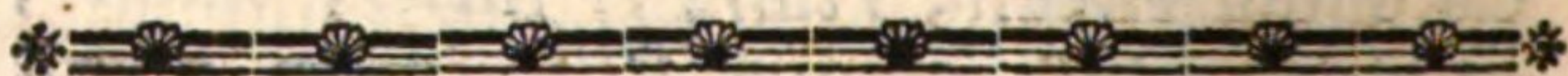
(a) Vid. Cl. Schultens. Ch. Dial. p. 318.

COMMENTARIUS

I N

HOSEAM.

CAPUT XIII.

1. *Quando Ephraim locutus est confusionem, sententiam ipse, Deus, protulit contra Israël:*

Quia reus est factus per Baälem, mortuus est.

2. *Et tamen nunc pergunt peccare, & faciunt sibi simulacrum conflatum ex argento suo; pro sua intelligentia imagines; opus fabrorum universum illud; de illis hi dicunt: homines, qui sacrificant, vitulos osculentur.*

3. *Prop-*

3. Propterea erunt, sicut nubes matutina,
& ut res matutinus diffluens;
Ut gluma, quæ turbine aufertur ex a-
rea, & ut fumus ex fumario.
4. Ego vero Jehova Deus tuus inde ab Ae-
gypto,
Et Deum, me excepto, non experiebaris,
Nec servatorem ullum, præter me.
5. Ego curam tui habui in deserto, in ter-
ra valde siticulosa.
6. Ut pasti sunt, & saturati, saturi eva-
serunt, & extulit se cor eorum; propte-
rea mei obliti sunt.
7. Itaque factus iis sum, ut leo rugiens;
Ut pardus ad viam infiliam.
8. Irruam in eos, sicut ursa, catulis or-
bata,
Et lacerabo septum cordis ipsorum,
Et vorabo eos eo in statu, ut leo;
Bestia agrestis discerpet eos.
9. Corruptio tua, ô Israël! cum in me esset
ipsum auxilium tuum.
10. Vab regem tuum! ubi nunc est, qui te
servet in omnibus urbibus tuis?
Et iudices? de quibus dixisti: da mihi
regem & principes.
11. Dedi tibi regem in ira mea;
Et sustuli in effervescentia mea.
12. Colligata est iniquitas Ephraimi;
Reconditum peccatum ejus.

13. *Dolores parturientis eum invaserunt;
Ille filius insipiens est;
Quando tempus est, non enititur ad per-
rumpendam matricem.*
14. *Ex manu orci eos eripiam,
Ex morte eos vindicabo;
Vah, pestes tuas, ô mors!
Vah, auram tuam venenatam ô orce!
Gemitus removebitur ab oculis meis.*
15. *Quamvis ille, Ephraim, fructus tulerit inter fratres,
Veniet Eurus, ventus Jehovæ, ex deserto adscendens,
Quo exarescet scaturigo ejus,
Et exsiccabitur fons ejus,
Ille diripiet thesaurum omnis vasis pretiosi.*
- Cap. XIV: 1. *Condemnabitur Samaria, quia rebellavit contra Deum suum;
Gladio cadent; parvuli eorum allidentur, & gravidæ eorum effidentur.*

Novum cum hoc Capite incipere oraculum plerique judicant, editumque id esse, postquam regnum x tribuum cum metropoli Samaria ab Asfyriis jam esset eversum, quare, cum pleraque verba, quibus vates in exprimendis ejus regni fati usus est, formam habeant temporis futuri, quæ in hac hypothesis sunt, ea accipiunt tanquam

quam *imperfecta*, ut sæpe *futurum*, quod dicitur, Hebræorum, habet vim temporis *præterit.* aut *imperfecti.* Hanc rationem inter alios tenuerunt Belgæ nostri, ut videre est, exempli gratiæ, *vers.* 8, & 9; ubi verba *futura* sic reddiderunt, ut, prominis iudicii adhuc imminenti, enarrationem rei præteritæ, sive poenæ jam inflictæ, nobis exhiberent.

Sed vix puto, universam concionem ex illa sententia satis recte, aut sine nimis ambagibus, explicari posse; quando certe in reprehensione *vers.* 2, & 3 facta, populus notatur, ut falsis Diis, atque in his *vitulis* suis, ex pristino more colendis operam, eamque publicam, adhuc navans, propterea severe puniendus, ac dissipandus, indicium in eo potius habemus stantis adhuc Samariæ, ubi sedem suam tenuit idololatria, usque ad plenam reipublicæ destructionem, quam expugnatae jam & eversæ, cum nullo constet argumento, tenuissimas illas populi, in exilium expulsi, reliquias, quæ forte in patria sua remanserint, cultum illum vitulorum deinceps adhuc continuasse, eaque de causa nova supplicia subiisse.

Convenit contra hæc concio toto suo argumento ac habitu tam apte cum proxime præcedente, ut pro ejus parte non immeri-

to haberi possit. Pergit enim in demonstranda Dei justitia, qua constituerat, universam hanc gentem, nunc nomine *Ephraimi*, veluti tribus præcipuæ; nunc *Israëlis*, designatam, ut perduellam, nec amplius emendandam perdere, & in manus acerbissimorum hostium tradere. Similis quoque hic regnat orationis forma, modum contestationis civilis, ut in superiori Capite, itidem præ se ferens, per accusationem, ejus confirmationem, & gentis convictæ condemnationem. Quæ actio Divina in pop. Israëlit. exitio suo jam proximum, promovere vatis nostri, per diversas pericopas instituitur, quarum una alteram confirmat & amplificat.

A. Prima habetur tribus primis versiculis, in qua nihil admodum difficile, nisi ipsum ejus initium, cum ob incertam vim vocis *נִלְנָה* alibi non obviæ; tum ob dubiam rationem ipsas voces Hebr. perquam abrupte positas, construendi, usumque verbi *πολύσημις* *נִלְנָה* hoc in contextu definiendi, quibus ex causis ingens nata est, tam apud veteres, quam recentiores, interpretationum diversitas, sed quam non est, ut hic excutiam, cum id ab aliis passim factum sit, a nemine vero plenius & doctius, quam a *Pocockio* in *Comment. Anglico in Hof.* p. 714. sqq.

Cum

Cum autem sententiam suam de loco tam vexato a me rogatus, pro sua humanitate, communicare mecum voluerit, interpretum facile princeps, magnus noster *Venema*, quantum ex ea percepi, operæ pretium mihi videtur, hic subjicere. Nempe verbum רבר *locutus est* non, ut vulgo fit, ad *Ephraim* refert, sed ad ipsum Deum, *Dominum* illum, versu proxime præcedente, sive ultimo Cap. superioris, commemoratum, ut accipi id possit de omni fermone, quo Deus populum Israël. per Prophetas, ministros suos, diu multumque, de officio suo, sed frustra, admonuerat; construit deinde nomen *Ephraim* cum sequente רתח, quod, ad exemplum *Kromayeri* in *Specimine Fontium S. S. apertorum*, p. 92. confert cum Arab. رطح *repulit, contradixit*, unde *defectio, apostasia a religione*; ut sensus effati hic sit: *quemadmodum, sive, quo magis Deus loquitur de officio sibi præstando, eo magis repugnat Ephraim*, in eundem fere modum, quo supra habuimus, *Crp. xi: 2. Quo magis eos vocarunt, eo magis recesferunt ab illis.*

Hinc, quod pro apodofi sequitur, נשא בִּישְׂרָאֵל accipit ex usu illo forensi, quem verbum נשא *tulit*, pasim habet in sententia a iudice promulgata, atque adeo vertit: *ipse, Dominus, a populo suo tam indi-*

digne habitus, *sententiam protulit in Israëlem* ad eum condemnandum, quæ mox subjicitur, æque ut נשד cum ך constructum, *Jes. xxi: 13* sententiam significat, *contra Arabiam* prolatam, qualis alias per שׁו solet exprimi, ut apparet ex plena phrasi, quæ occurrit 2 *Reg. ix: 25*.

Digna profecto est auctoris sui ingenio tota hæc interpretatio; nonnullam tamen relinquit dubitationem illa potestas vocis ררה ex Arabico derivata, nec facile demonstranda verbumque ררה tam absolute acceptum, quod cum altero ררה construendum potius dixeris, si locum hic inveniat, quod de themate رر monent Arabum Lexicographi, id speciatim adhiberi de eo, qui *vitio linguæ unam literam pro alia profert*, aut, qui *confuse perplexeque loquitur*; quod ipsum sono suo, ex quo per οἰνομαστον effictum est, verbum hoc sic satis exprimit. Hac enim ratione ררה per se vix stare poterit, sed unam cum voce ררה efficiet sententiam, quæ ad verbum sonet: *quando Ephraim locutus est confusionem*; quare hunc sensum in versione mea expressi. Quid autem hoc sibi velit, quomodo accipiendum, dubio minime vacat. An significabit malam *Ephraimi* conscientiam, coram Divino tribunali criminum suorum convicti, ideoque hæsitante lingua,

gua, *confuse loquentis*? eo vero in casu magis convenisset verbum ענה quam nostrum דבר, quod, quoties valet, in iudicio loqui; iudici, aut actori; non *reo*, cuius est *respondere*, proprium esse solet, ut *Pf.* L: 7. LI: 6. *Jer.* VI: 10. XII: 1. aliisque in locis.

Forte autem pendet omnis hujus dicti difficultas a meliori quadam lectione, sed, quæ nondum succurrit; quod enim Alexandrinus interpretes דת, vel דתת pro nostro דתת legit, ideoque id per δικάσματα reddidit, quamvis ab *Houbigantio* commendatum, non satis sanum est, ut medicinam textui Hebr. adferre possit. Ampliare itaque malo, quam de loco, mihi dubio, certi quid temere pronuntiare. Interim satis convenit inter omnes *Ephraïmum*, veluti tribum præcipuam, hoc effato perstringi, tanquam causam mali in regnum Israël. derivati, ut factum quoque in fine capitis præcedentis, ex quo pronomen יהוה de Deo, Domino ejus, ibi memorato, omnino videtur accipiendum, hanc sententiam in universum populum ore Prophetæ promulgante: *quia reus factus est per Baälem*, ejusque cultum, severe prohibitum, *moriatur*; capitale supplicium, in idololatrias per Legem Div. constitutum, ei erit subeundum; ut brevi factum, quando, velut cadaver ali-

G g g g

quod,

quod, omnibus suis viribus exhaustum, vi hostium Asfyr. in eum statum est redactus, qui *mors* est, & dici solet, civitatum, atque integrarum gentium, ut *Amos. II: 2.* & *Matth. XXIV: 28.*

Perstiterunt tamen reliqui regni cives, *Ephraimitæ*, in eadem superstitione, quod iis objicit Propheta *vers. 2.* *Et nunc*, non obstante certo vindictæ divinæ periculo, *pergunt peccare*, quod speciatim hic intelligendum de cultu falforum numinum, ex usu signato verbi *מִטָּה*, quem supra vidimus ad *Cap. VIII: 11* ut docent etiam mox sequentia: *Et faciunt sibi simulacrum conflatum ex argento suo; pro sua intelligentia (a) faciunt imagines, opus fabrorum totum illud*, ideoque nihil plane numinis habens, quomodo alibi quoque stultitia idolatriæ exagitur, ut *Pf. cxxxv: 15*, & in loco gemino, *Hof. VIII: 4, 6.*

Describitur autem his verbis, ut puto, cultus Baälis & vitulorum aurcorum præfertim, qui, cum in aliis regionis Israël. locis,

(a) Discescit hic paulum interpres Græcus a textu Hebr. dum pro recepto *בְּחִבּוֹנִים עֲצָבִים* conjectura magis, ut videtur, quam certa ratione ductus, dedit: *κατ' εἰκόνα ἰδόλων*. Pro *ב* tamen cum eo legisse præstiterit *ב* *κατὰ*, secundum, quod habet etiam Codex a *Lilienthalio* recognitus, & editio *Prageris*, A. 1518.

locis, ab hoste occupatis & vastatis ces-
 ret, novo jam studio Samariæ erat instau-
 ratus & multiplicatus; cujus insaniam, opus
 humanum adorantis, insigne hoc est speci-
 men, quod in fine hujus vers. additum vi-
 demus: *de illis* לַהֲלֹחַ quod ad præcedens עַצְבֵּי
imagines, nunc nomine *vitulorum* designa-
 tas, redit, *dicunt illi*, nempe sacrificuli alii-
 que profani istius cultus adfertores, quorum
 solemnem formulam hic per μίμνησιν exprimit
 Propheta: *homines, qui sacrificant, vitulos*
osculentur.

Multi quidem, inprimis veterum, dicti-
 onem Hebr. זִבְחֵי אָדָם *sacrificantes homi-*
num, quam minus dextre Græca versio ex-
 presfit per θύσατε ἀνθρώπους, quasi esfet זִבְחֵי
 אָדָם ad ἀνθρώποθυσίαν retulerunt; sed per-
 peram, quia *de cultu vitulorum*, ab illo *Mo-*
lechi longe diverso, hic agitur, in quo locus
 hostiis humanis non erat, & tempore Hoseæ
 regis teterrimum istud superstitionis genus,
 quod in sacris Molechi usu veniebat, jam
 abrogatum fuisse colligi potest ex 2 Reg.
 xvii: 2. Quare cum *Drusio*, *Bocharto* Bel-
 gisque nostris Hebraismum illum agnosci-
 mus, a *Glassio* probe demonstratum, ex quo
sacrificantes hominum dicitur, *pro iis, qui*
sacrificant. Quando nihil hic est difficile.
 Quod

(a) Philol. S. p. m. 647.

Quod autem hi jussi dicuntur *osculari vitulos*, factum ex more veterum, simulacra Deorum, dato osculo, vel, manu ori admota eaque dein versus illa protensa, venerandi, animumque iis addictum testandi, cujus exemplum expresse habemus i *Reg. xix: 18* & plura (*a*), si opus id esset, facile cumulari possent.

Cum itaque tanta esset & tam manifesta populi culpa, poena a Deo propterea infligenda, ejusque summus gradus, quo regnum x tribuum penitus disjiceretur, ei denuntiatur, *vers. 3. Propterea erunt, sicut nubes matutina & ut ros, sponte diffuens; ut gluma, quæ turbine aufertur ex area, & ut fumus ex fumario.*

Quatuor hic conjunctæ occurrunt similitudines ad eandem rem, five poenam excidii a Deo decretam, eo plenius & elegantius figurandam: habent enim hoc inter se commune, quod demonstrent (1) summam horum impiorum hominum levitatem & vanitatem (2) repentinam & universalem eorum dispersionem e patria sua, velut *area*, tempestati vindictæ Div. ab omni parte aperta & pervia, ut *areas* suas
OO.

(a) Conf. *Gatack. Advers. S.* p. 921, &, quæ de hoc ritu ad *Minucii Octav. II: 5.* observarunt docti interpretes, inprimis autem, quæ notavit *Salmasius* ad *Vopisci Probum.* pag. 186.

OO. habent in aperto campo, ventis undique expositas, in alienas & longe distitas regiones; duæ vero posteriores præterea (3) dispersionem illam proponant, ut repetendam a violentia iræ divinæ, cum *vento & turbine* comparata.

Priores duas formulas supra jam habuimus, *Hof.* vi: 4. quare in altero hemistichio notasse nunc suffecerit verbum grave יסער a rad. סער *arsit, æstuavit*, unde turbo æstu præditus, five ventus urens, qualis in oriente sæpe grassatur, סערה, dictus, qui solet in S. literis imaginem præbere gravissimorum judiciorum Dei, ut *Jer.* xxiii: 19.

Significat itaque ejusmodi *turbine abripi*; & quidem, cum hoc in specie *Pobel* (a) sit positum, quævim habet *actionis reciproce*, omnem illam turbam hominum improborum similem fore *paleæ*, quæ turbine excussa propria sua levitate se rotat, eique se facile asportandam præbet; quomodo nostrum verbum de dispersione populi per exilium Babylon. quoque adhibitum reperimus *Zech.* vii: 14.

De ultima vero voce, ארבה *fumarium*, de cujus significatione aliquando dubitatum fuit, & ex qua manifesto errore *oi ô* fecerunt

(a) Vid. *Schultens. Gramm. Hebr.* p. 304.

runt *locustas*, aut *lacrymas*, nunc satis constat ab צרן propr. *nexuit* (a) commode sic dictos fuisse *cancellos*, sive *foramen opere reticulato* factum ad emittendum fumum.

B. Quæ hætenus summatim fuerunt proposita, sequenti sermone admodum pathetico, usque ad *vers.* 15. amplificantur, & confirmantur; quod enim hi inter se cohæreant, ut partes ejusdem sermonis, indivulsa ferie continuati, vel ex eo colligere licet, quod tota hac pericopa Deus, in prima persona, qua coeperat *vers.* 4. deinceps quoque de se loqui pergit, id præsertim hic agens ut Israëlitarum populum convinceret, eum sua culpa perire, nec ejus causam in se, qui clementiam suam dudum iis demonstraverat, & in posterum adhuc longe luculentius demonstraret, ut habetur *vers.* 14, sed in propriam eorum vitiositatem esse conjiciendam. Huc facit

N. primus articulus v. 4 — 8. ubi Deus (a) singulari sua curæ & clementiæ, quam dudum ei demonstraverat, opponit, quam turpiter ea essent abusi; hinc (b) quam juste propterea plecterentur, & perderentur, ostendit.

(a) Provocat ideo Deus

(a) Ad documenta illius suæ curæ, & quidem (1) generatim ad longum illum usum, quo,

(a) Vid. *Schultens. ad Proverb.* pag. 5.

quo, quantum in ea esset positum, ipsi olim cognoverant *vers. 4.* *Ego autem, Jehova, Deus tuus inde ab Aegypto*, arctissimo foederis vinculo tecum conjunctus, Deus tuus tutelarior, eoque nomine unice a te colendus, qui me talem demonstravi, jam inde ab *Aeg.* ab eo tempore, quo potenti meo brachio in libertatam te adserui, & deinceps, multis magnisque documentis curæ meæ singularis pro tua salute continuo editis; prorsus, ut supra, *Cap. xii: 10.* Quod autem additur *וְלֹא יָדָעְתָּ* &c. multi quidem vertunt: *non cognovisses alium Deum, nec servatorem, præter me*; quasi officii, sed dudum ab iis neglecti, rationem hæc haberent; sed longe rectius cum *Drusio* verbum *וְלֹא* singulari illa vi hic accipitur, qua valet, *aliquid ipso usu cognoscere*, unde nunc habemus, *Deum, præter me, non cognovistis, nec, me excepto, servatorem*; ut sensus sit: etsi aliæ gentes habebant, quos Deos, quos *Σωτήρας* appellarent, earumque superstitionem sæpius tibi sequendam duxeris, tu tamen nihil unquam divini, nullam opem a quolibet eorum in rebus dubiis, aut desperatis percepisti; nullum esse numen expertus didicisti, quod ex malis & periculis te liberaret, præter me, verum illum Deum, a quo solo tanta opera &

be-

„ beneficia, quanta vidisti & accepisti, proficisci poterant ”. Conf. loca gemina *Deut.* xxxii: 12. *Job.* xliii: 9 — 11.

(2) Ad confirmandam hanc sententiam instar omnium est illud specimen, quod *vers.* 5 adfertur, & desumptum est ex miraculosa cura, qua Deus Israël in itinere suo ad terram promissam prospexit: *Ego cognovi te*, id est, ex usu verbi עָרַף pasim obvio, curam tuæ salutis habui, de rebus necessariis tibi prospexi & ibi quidem, ubi omnia illa, quibus ad vitam sustentandam opus erat, deerant, nec nisi, per singularem Dei providentiam, haberi poterant, *in deserto*, nimirum, *terra valde siticulosa*, sive, ut habet textus *Hebr.* תְּלֹאֲבָה, quæ vox est ἀπαξ λεγ. a תְּלֹאֲבָה themate quidem apud *Hebr.* deperdito, sed, quod doctiores Judæorum magistri, in subsidium vocata dialecto Arab. dextre per تَلَوَّى *sitivit* jam exposuerunt; id enim apud Arabas significat, ut patet ex derivato *Loub*, a quo *Lybia*, *sitiens* a Luciano dicta, nomen accepit, iudice Bocharto (a) quo *sitim* vehementiorem, qua quis languet, & vertiginem patitur, speciatim *pecudum*, exprimunt, unde اذل لال ولى iis sunt *cameli siti languidi*, & deficientes, qui potu exclusi huc illuc discurrunt, ut aquam sibi quærant.

Maxi.

(a) *Geogr.* S. col. 297.

Maxime itaque proprium est hoc nomen, in pl. n. positum, quo vis ejus magis intenditur, ad vastum illud & aridum desertum Arabiae designandum, per quod iter habuit pop. Israëlit. tam aqua, quam cæteris rebus, ad victum necessariis plane destitutum, ubi tamen Deus ei omnia, quibus opus habebat, abunde suppeditavit, ut ex *Deut.* viii: 15. aliisque locis satis superque constat, quare nihil hic addo, nisi spernendam mihi nunc minime videri diversitatem a textu Hebr., quam Græca versio hic offert, dum pro vulgato *אני ידעתי* *ego cognovi te*, legit *אני רעיתי* *Egw ἐπολμανον σε; ego pavi te in deserto*; quo certe verbo nihil hic aptius dici poterat, *cum*, quia toto illo itinere Deus se revera *pastorem Israëlis* præstitit, & hoc maxime, ut *θεῶν τι*, laudari poterat, quod desertum tam sterile & siticulosum, velut in aliquod pascuum, in usum populi sui, converterit, eumque ibi per multos annos aluerit; *tum* etiam, quod *vers.* mox seq. *Metaph.* a *pastu* desumptam pulcre continuari videmus, ubi

(b) perstringitur e contrario animus hujus populi ingratus, rerum omnium adfluentia, qua, per Dei *pastoris* sui curam in Canaäne auctus fuerat, ad proterbiam, insolentiam, & ipsius Dei contemptum turpiter abusi, *vers.* 6.

H h h h

Ut

Ut pasti sunt & saturati, saturi evaserunt, & extulit se cor eorum; propterea mei obliti sunt.

Nihil hic est obscuri, sed, quod sæpe usu venit Prophetis Mose recentioribus, ut hujus formulis & auctoritate, qua nulla major erat in pop. Hebr. libenter utantur, id in hac etiam reprehensione facile observatur, quandoquidem, quæ hic legimus, ita conveniunt cum ipsa Mosis oratione, *Deut. xxxii: 15 & viii: 12 sqq.* ut inde videantur desumpta, nec alio commentario indigeant. Suffecerit itaque obiter notasse elegantem ἀντανάγκασιν, quam hic efficit verbum שָׂבַע saturari, bis positum, sed sensu diverso, dum priori loco simpliciter exprimit omnium rerum copiam, quam Dei munere acceperant, mox autem in sensum deteriorem inflexum repetitur ad significanda vitia, qualia conspiciuntur in pecoribus largius & copiosius pastis, veluti protervia, lascivia, insolentia, ut in illo *Deut. xxxii: 10. saginatus feschurun recalcitravit.* Conf. *Proverb. xxx: 9.*

(β) Cum itaque talis ac tantus esset abusus benignitatis Divinæ, inde non poterant non sequi tremendi iræ Div. effectus ad populum tam malignum perdendum & destruendum, quales denuntiantur *vers 7. & 8.*

Ita-

*Itaque factus iis sum, ut leo rugiens; ut
pardus ad viam insiliam.*

*Irruam in eos, sicut ursa, catulis orbata,
& lacerabo septum cordis ipsorum, &
vorabo eos, eo in statu, sicut leo; bes-
tia agrestis discerpit eos.*

Ita comparatæ sunt omnes hæ minæ, ut facile appareat, eas manere in allegoria, modo incepta, & defumta a grege bene pasto, & faginato, qui, cum protervus & insolens evaserit, nec a pastore atque domino suo se duci pateretur, nunc inducitur, ut tradendus feris bestiis, atque ab iis dilacerandus. Graviter autem ea Deus sibi ipsi facienda nunc tribuit, quæ per feroces hostes ejus providentia exsequeretur, quare hic comparet, tanquam ex pastore populi sui amantissimo in truculentum leonem conversus, sive, ut alias loquitur S. S. in hostem acerbum, omnem iræ vehementiam in populum rebellem effundentem, ut factum in plena regni x tribuum cum sua metropoli Samaria destructione per Asfyrios, de qua sub formulis his figuratis omnino agi, res est certissima, & convenit inter omnes.

Servandum vero duxi in mea versione *futurum tempus*, quod servarunt etiam veteres interpretes, ut sermo sit, æque ac in præcedente hujus Cap. parte, de supplicio

Samariæ, nondum everfæ, adhuc infligendo, fecus ac ftatuunt nunc plerique, qui, dum *imperfecta* hic adfumunt, quod factum etiam a Belgis nostris, oraculum hoc accipiunt, ut, post plenam illam destructionem, demum prolatum, quo animi exfultum ad memoriam vindictæ Divinæ tam acerbæ revocarentur. Quamvis enim verbum *וַיִּבֶן* quod primo loco hic occurrit, ante se habeat *Vav convers.* ut dicitur, *futuri in præteritum* inde tamen colligi minime debet, reliqua quoque verba, sine eo absolute in *futuro* posita, in *præterito*, aut potius *imperf.* esse accipienda; contrarium certe nos evidenter docet inter alia locus plane geminus *Jer. v: 6*; ubi, quamvis prima formula, *percutsit eos leo de sylva*, in præter. sit posita, reliqua tamen verba vim *temporis futuri* servant, & omnium consensu de vastatione Hieros. adhuc secutura agunt; nempe, quod ad illum locum dextre notavit *Cl. Venema* in nostro quoque intepretando usu venit, ut prima illa formula *factus sum, veluti leo*, in *præter.* tantum sit posita respectu reliquæ, adhuc futuræ, & brevi secuturæ, plenioris vastationis; quandoquidem per clades ante illatas, veluti a *Tiglat-Pilasero*, & quas etiam nunc patiebantur, Deus se talem jam gesserat, & adhuc gerebat, mox expugnata Samaria, ad
eos

eos penitus pessumdandos progressurus. Locum enim hic habet apta quædam *gradatio*, per quam a malorum, quæ per Div. vindictam paterentur, initio usque ad extrema adscenditur. Initium eorum, & primus veluti gradus in eo est, quod Deus iis factus esset, *tanquam leo*; progressus vero, quod *insiliret, ut pardus, impingeret in eos, ut ursus*; hunc dein excipit ipsa universæ reipublicæ destructio, pulcre figurata per *lacerationem septi cordis*, ut *cor* maxime dicuntur appetere (a) *leones*; & plenam *dilacerationem*, cui quod additum est 𐤇𐤍 nunc non notat, *ibi, eo in loco, sed, eo in statu, five tunc*, conveniens cum Arabum ثم ut supra, *Cap. vi: 7*. *Cor* enim, quod poni solet pro intimo rei cujusque penetrati, vid. *Exod. ix: 14*, collata nunc integra reipublica, ex consueto loquendi more, cum corpore humano, ipsum nobis sistit reipublicæ meditullium, sedem vitæ, atque potentia ejus, qualis erat Regni Israëlitici metropolis, *Samaria*; *pericordium* vero, quod *cordis septum* est, גִּבּוֹר hic dictum, id muniens, & defendens; potiora ejus munimenta, quibus a vi externa defenderetur, ab hoste perrumpenda. Supremum denique destructionis illius gradum in eo habemus, quod

(a) Vid. Boeb. Hieroz. Part. I. p. 740.

quod præterea *discerpendi* essent a *feris bestiis*, five ceteris animalibus carnivoris & ignobilioribus, quæ, quod a leone, similibusque majoribus feris de præda relictum est, solent discerpere & consumere, quales in hoc schemate nobis designant vicinas gentes debiliores & ignobiliores, in residuos Israëlitas, post regnum eorum ab Asfyriis eversum, velut in alicujus cadaveris reliquias, irruentes, eosque pro facile præda reputantes, cujus rei specimina multa sunt apud Prophetas, ubi *Moäbitis*, *Idumæis*, aliisque vicinis gentibus sævitiam suam in victos & dispersos Israëlitas objiciunt, & severam Dei vindictam propterea denuntiant. Vid. e. gr. *Ezech.* xxxv: 5. sqq. xxv: 6. &c.

De ipsis vero animalibus hic memoratis, aut locutionibus inde ductis pauca duntaxat observanda nobis reliquit magni Bochari industria.

Sic quod in *prima* comparatione habetur, ^לשׁ nomen esse leonis animosi, a *rugiendo* ipsi impositum supra vidimus, ad *Cap.* v: 14. secus ac illi estatuit (a), id repetens a themate plane alieno ^נשׁ *niger* fuit. Præterea (2) veram quoque vim verbi ^{נשׂא} in altero membro, nec ipse (b),
nec

(a) *Hieroz.* Part. I. p. 717.

(b) *Ibid.* p. 788 & 791.

nec alii fatis sunt adsecuti, quando id ver-
tunt, *speculabor, observabo*, tanquam ex in-
fidiis, *veluti pardus*, namque unice hic qua-
drat *insiliendi* notio, quam servarunt Ara-
bes sub themate (a), & cognato *ثامر سامر*
unde *bos*, ob impetum videlicet, quo solet
insilire, *لاشوم* iis dictus est, Chald. *חור*,
Hebr. *שור* imo ipsum ejus nomen Lat.
taurus repetendum.

Quanta vero saltus celeritate, quæ per
verbum *אשור* nunc *pardo* tribuitur, in pe-
tenda præda, *pardus* inprimis polleat, cum
aliunde; tum ex locis, ab ipso *Bocharto* ad-
ductis, satis constat inter omnes; utque so-
let in prætereuntes opinione citius insili-
re, sic opportune hic additum est, *insiliam*
עלדרך *juxta viam*, ut significetur, Deum
non tantum aperta vi per hostes, quos im-
mitteret, in eos grasfaturum, sed etiam in-
opinato impetu, ubi se tutos crederent eos
oppressurum esse. In *tertia* denique com-
paratione *vers. 8.* notari obiter meretur,
similitudinem speciatim desumptam esse ab
ursa, & quidem *catulis orbata*, namque
רב שכול ex usu loquendi apud Hebr. *sub*
terminat. (b) mascul. sexum femin. expri-
mit;

(a) Vid. *Kromayeri specimen* p. 97. & *Doct. Mes-*
tingii Dissert. Præsidi Schroedero defensam, inser-
tamque Syllogæ Dissert. Philol. part. II. p. 892.

(b) Vid. *Schroederi Reg. Synt. Hebr. §. XXI.*

mit; tali vero *urfa* nihil est sævius, nihil ejus incurfu formidolosius, qui propterea de re maxime periculosa in adagium abiit, ut videre est *Prov.* xvii: 12 ubi idem verbum *פגש* quod hic occurrit, de urfa gravi mole corporis sui in obviam prædam se *impingente*, quod pp. sonat *פגש*, eamque simul prosternte, positum reperimus; conf. plura hac de re differentem *Bochartum* (a) qui tamen ingenio suo minus feliciter in eo est usus, quod *כר* *ursum* ita dictum crederet a significatione hujus them. qua valet aliquando: *pilosam faciem habuit*, namque dubium esse non potest, quin usus ille potius profluxerit ab *urfo*, q. d. *ursum retulit*; contra *rependi* (b) notio, verbo Arabico maxime propria, & in Hebr. *כבד* quoque conspicua, unde explicandus locus, *Cant.* vii: 10 tantopere convenit *urfo*, animali *tardigrado*, ut inde ejus Etymon esse repetendum pro certissimo merito habeatur.

2. Sequenti articulo, Deus causam omnium malorum, tam quæ experti jam essent, quam adhuc experirentur, non sibi, sed ipsi populo, ejusque defectioni a se, solo ejus vindice, attribuendam esse, graviter

(a) *Hieroz.* Part. i. p. 814.

(b) Vid. *Schult.* ad *Proverb.* p. 325. et elegantissima *Driesseni Dissert.* inserta *Syllogæ* modo laudatæ, Part. ii. p. 1107.

viter asferit, & per partes demonstrat, vers 9—15.

a. Propositio hujus sententiæ admodum pathetica habetur vers 9. *Corruptio tua, ô Israël! cum in me esset ipsum auxilium tuum.* Sic enim sonat textus Hebr. in quo reddendo mirum in modum fluctuant interpretes, quorum diversas sententias data opera excusfit *Herm. Christoph. Engelken* singulari differt. sub hoc titulo, satis splendido, A. 1709 *Rostochii* edita: *Lux in tenebris oriens per expositionem oraculi Hoseani Cap. XIII: 9 de Deo Israël perditore.* Sed pro luce meras tenebras huic oraculo offudit, proposita interpretatione omnium pessima, quasi sensus ejus esset: *perditio tua, Israël! erit a me*, quondam nimirum *auxilio tuo*; quam longe enim id aberret a textu Hebr. ejusque nativa indole, nemo non facile videt, nec operæ pretium, ut a nobis ostendatur.

De prima voce שחתך per modum patheticæ exclamationis abrupte posita ô *corruptionem tuam!* quam in præter. alii vertunt *perdis te*; alii *perdidit te*; *Houbigantius* vero, quasi refingenda esset in שהייתך *ego perdidisti te*: constare nunc debet inter omnes (a) eam esse infin. *Pihbel*, ex more

(a) Vid. de hac forma infin. *Schu't. Gramm. Hebr.* p. 282. vel *Schroederi* p. 64.

re Hebr. pro nomine substant. accipien-
dum, quomodo venit etiam hoc *תורת* in
loco gemino *Deut. xxxii: 5. corruptio e-*
jus! nempe Dei, non; sed filiorum ejus est
macula. Hinc itaque *corruptio tua, o Is-*
raël! nunc valet: ipsi vosmet perdidistis;
quod in tanta crimina, & per illa in per-
niciem ruitis, id omne vestrum est; namque
verbum *תורת* non corruptionem tantum phy-
sicam, five omnis generis mala tristia, sed
etiam *moralem*, vitæ morumque perversita-
tem, unde illa solet oriri, usu Biblico ma-
xime complectitur, ut in illo, *Pf. xiv: 1.*
השחיתו *corruperunt sese; abominanda pa-*
trant; *Exod. xxii: 7. dixit Jehova ad Mo-*
sen: age, descende, quia populus tuus se cor-
rupit, & supra, Hos. ix 9 profunde se cor-
ruperunt.

Neque præteriri debet abruptum di-
cendi genus in hac formula *corruptio tua!*
quippe quod exprimit adfectum dicentis,
& magnitudinem ipsius corruptionis, lon-
ge majorem, quam verbis significari possit,
ac, si diceretur: *o quanta illa tua corrup-*
tio! qua nimirum, spreto vero Deo, cul-
tuque ei debito, ad ficta numina, ad con-
silia & auxilia humana spem suam & fidu-
ciam populus Israël. contulerat, unde,
pro indole Theocratiae sequi nihil aliud
poterat, quam, ut a Deo desertus nullum
ha-

haberet consiliorum suorum successum, sed contra in certam perniciem rueret, ut docent sequentia, præsertim, si sana esset lectio, quam in altero hujus commatis membro præfert versio Græca τίς βοηθήσει σοι *quis tibi auxiliabitur?* unde apparet, antiquum hunc interpretem pro nostro ב' ב' *nam in me*, in suo codice simpliciter legisse ב' *quisnam*; sensu certe optimo, & ad contextum orationis aptissimo; cum enim tanta esset Israëlitis corruptio, valde opportuna est ejusmodi quæstio fortiter negans, & seq. etiam versu, *ubi nunc Rex tuus continuata: quis demum, me spreto, tibi auxilium præstabit? nemo profecto; an servabit te Rex tuus & judices? nihil minus; ubi illi sunt? a me sublati.* Sed non opus est, a textu Masorethico discedere, modo בעזרך *in auxilio tuo*, quod cæteroquin negotium facescit interpretibus, accipiatur ex usu singulari, quem ejusmodi constructio apud Hebr. æque ac Arabas habet, ad interiorum rei, aut personæ, naturam et conditionem emphatice exprimendam, unde hæc dictio *in auxilio tuo*, valet *ipsissimum auxilium*, quicquid eo nomine dignum sit, id omne *in me* est, ut in illo, Proverb. XXIV: 5. *Vir sapiens est in robore, pro robur omne in se habet*, & sic in multis aliis, quorum copiam passim dedit Schultens.

in suis commentariis (a); quomodo facit ad aggravandam Israëlitis *corruptionem*, quæ, dum Deum, a se alienaverat, simul unicuique & certissimum salutis suæ præsidium abjecerat, sibi que propria culpa perniciem contraxerat, nulla ope humana amplius avertendam.

β. Quam enim irrita illa esset, per diversa argumenta Deus mox uberius demonstrat, quorum

(α) Primum desumptum est ex fato regis, cum suis proceribus, ipsis sic erepti, ut nullam inde opem sperare amplius possent; *vers. 10, & 11. Vab regen tuum! ubi, qui te servet in omnibus tuis urbibus? & iudices, de quibus dixisti: da mihi regen & principes.*

Dedi tibi regem in ira mea, & sustuli in mea effervescentia.

Rex hic memoratus cum præcipuis suis consiliariis, quorum erat ejus nomine justitiam administrare, quare *iudices*, & mox *principes* dicuntur, proculdubio non alius est, quam ultimus Rex *Hosea*, ut supra ad *Hos. x.* notavimus, ab Assyriis paulo ante, quam reliqua regni Israëlitis oppida occuparent, ipsamque Samariam obsiderent, victus & carceri incl-

(a) Vid. ad *Jebum* p. 204, 206; nec non *Schroederi Synt. Hebr.* p. 304.

clusus, quo posito nihil in hac pericopa est obscuri, aut, quod pugnet cum ratione temporis, quo editum fuisse hoc oraculum existimamus, sed populo Samariæ, rege suo, & simul cum eo præcipuis suis proceribus orbatae, eoque in statu ab hostibus obsesæ, graviter hoc objici poterat; *ubi nunc Rex ille tuus, qui te servet in omnibus urbibus tuis*, quam vana fiducia deceptus sperabas tibi, Regem sui nominis *servatorem* futurum, quippe quod in ipso nomine *Hosea* continetur, pro bono salutis omine ab iis, ut videtur, accepto; *ubinam est, ut te servet*, qui in potestatem hostium delatus ne se quidem ipse servare potest? Conf. quæ in idem fatum hujus regis supra dicta habuimus *Cap. x: 3, 7, & 15*.

Magnam autem vim in hac objectione habet particula *וְנָ* ei præmissa, sed, quia non nisi hoc in loco, & mox *vers. 14* occurrebat, vulgo parum intellecta; hinc enim factum, ut multi, atque in his etiam *Calvinus* noster eam perperam acciperent pro futuro verbi *וְנָ* *ero*; quasi Deus diceret: *ego ero*, vel *sum* Deus tuus, aliis regibus tibi deficientibus; contra plerique alii eam confunderent cum adverbio satis noto, *וְנָ* *ubi*, quasi nunc pro eo positum esset *וְנָ* per metathesin quandam litterarum, quæ suspecta semper esse debet, hic

autem admitti nulla ratione potest, quia indoles linguae Hebr. non patitur, ut ה, quod in nostra voce *mobile* est, permute-
tur cum ה *paragog.* & *quiescente* alterius par-
ticulae ה"א *ubi*, a qua tam sono suo, quam
significatione inde ducta, maxime differt no-
strum ו"א, cum sit *interjectio exclamantis*,
non *interrogantis*, & quidem ὀνομαστοπεποιημένη
qualis est Latinorum *ab!* & *vab!* conveni-
ens cum Arabum ٤! *ab!* quibus hinc forma-
tum verbum significat: *prae dolore suspira-*
vit, five, *ab! ah!* sæpius *ingeminavit*, &
cum Hebr. ה"א sic usurpato *Joël* 1: 15. prox-
ime vero cum ٤! quod æquæ ac ו"א Syro-
rum speciatim adhibetur in exprimendo ad-
fectu *admirantis*, & cum contemptu *insultan-*
tis; nihil autem aptius hoc adfectu, cui par-
ticula ו"א inservit, tam in carmine illo tri-
umphali de mortis potestate exstincta, *vers.*
14. quam etiam in hac pericopa, ubi per ex-
clamationem hanc patheticam *vab regem, ubi*
nunc est cum suis proceribus? Deus indu-
citur, ut admirans, & simul cum indigna-
tione & contemptu objiciens casum regis, a
quo, cum Deum sibi haberent iratum, sa-
lutem tamen sperare fuerant ausi; quam va-
na enim & stulta fuisset ejusmodi fiducia,
nunc experiebantur, nec dissimulari ampli-
us poterat, illo in manus hostium tradito,
nec unquam redituro, cum ablatus esset,
ut

ut mox sequitur, per iram Dei graviolem, veluti procellam vehementem, omnia obvia dejicientem, de qua vox עברה, ut notum est, solet adhiberi; quare in ipso hoc casu regis, sic iis adempti, certissimum habebant indicium regni sui, cum universa regia potestate mox extinguendi, & ab hostibus delendi.

Quod enim ita deberet accipi iste casus regis & principum, hæc maxime ostendunt, quæ Deus subjicit: *de quibus dixisti: da mihi regem & principes. Dedi tibi regem in ira mea, & sustuli in mea effervescentia.* Respicitur his verbis ad historiam primi regis, aut regis potius potestatis ad preces populi primum constitutæ 1 Sam. viii: 8, 20. quod, quomodo *in ira Dei* factum hic dici possit, quamvis dubitent interpretes, nullam tamen habet difficultatem, cum certum sit ex eadem illa historia, populum cupientem, ut, loco Theocratiae, proprios sibi haberet reges cum regia potestate, Deum graviter offendisse, & propterea severe reprehensum, nec id peccatum ipsi condonatum, fuisse, nisi sub hac lege, 1 Sam. xii: 14 *si in viis Dei manerent*; quod cum non fecerint, dedit utique Deus ipsis *regem in ira sua*, nec stare perpetuo potuit tale regnum, sed delendum erat, ut ibidem, *vers*

25 prædixerat Propheta Samuel: *si perga-*
tis male facere, tam vos, quam rex vester
peribitis, cujus prædictionis effectum nunc
videbant in suo rege Hofea, iis sic erep-
to, ut ipsum quoque regnum Israëlit. cum
illo mox exspiraret, & aboleretur; neque
enim ultima hæc Dei verba: *sustuli eum in*
mea effervescentia, ut multi putant, ad pri-
mum regem Saulum, in cujus rejectione
non tam pœna fuit populi, quomodo hic
consideratur, quam ipsius Sauli, referri
debent, sed ad potestatem regiam, ab ira-
to Deo, simul cum *Hofea* extinguendam.

(b) Alterum argumentum, quo Deus
demonstrat, hunc populum propria culpa
sibi perniciem contrahere, gravi hoc effa-
to continetur, *vers. 12. Colligata est ini-*
quitas Ephraimi, reconditum ejus peccatum;
cujus sententiæ vis maxime pendet ex usu
signato utriusque verbi hic adhibiti (a),
צָרָר & צָפַן quo solent venire de rebus,
quæ, cum curæ nobis sint ideo sollicite in
loculo reponuntur, in unam summam colli-
guntur, & compinguntur, ut suo tempo-
re in usum debitum expromantur. Hinc
itaque ducta metaphora, Deus hoc effato
significat: se culpam Israëlitarum, a longo
tem-

(a) Conf. de vera vi verbi צָרָר *Schroed. de vest.*
Mul. Hebr. p. 289; de altero צָפַן *Schultens. ad*
Proverb. p. 12.

tempore contractam, & novo peccatorum cumulo in dies magis auctam, minime neglecturum, aut oblivioni facile traditurum, quod sibi lubenter persuadebant homines profani, & male securi, sed eam, in omni suo complexu & gravitate, memoria sua, veluti fida custodia, reconditam servare, ut tempore vindictæ, quod nunc aderat, in publicum eam, simul omnem, protraheret, iisque per poenas eo graviores, & longiores, quales in exilio suo dederunt, dignam operum suorum mercedem tandem redderet; quo sensu habes in Græco textu *Proverb. 1: 18.* *ἠστανεῖς αὐτοῖς κακὰ,* & Apostolus, diuturnitatem simul & gravitatem vindictæ Div. demonstraturus *Rom. 11: 5.* de impiis adfirmat eos, *tanquam thesaurum sibi congerere, & recondere iram, in diem iræ.*

(c) Accedit his reprehensio singularis insipientiæ hujus populi, tanquam novæ causæ, cur pereundum ipsi foret, ni Deus per suam clementiam intercedere, & rebus ejus desperatis salutem afferre secum constituisset, *vers. 13, & 14.*

1. Prius, sive reprehensio nova habetur *vers 13: Dolores parturientis eum invaserunt; ille, Ephraim, filius insipiens est; quando tempus est, non enititur ad perrumpendam matricem.* Sic nempe vertenda dictio He-

br. לא יעמד במשבר בנים quæ ad verbum sonat: *non stat in loco effractionis filiorum, sive ore matricis, ubi stare dicitur foetus, non, qui diutius in eo permaneat, ut putarunt Ludov. de Dieu, Schmidius, alique, sed, qui nisu suo partum promovet; verbum enim עמד stare proprie significat niti, conniti, unde pasim occurrit apud Arab. ejusque species octava de omni majori conatu, quo quid data opera efficiendum suscipitur, & infinit. adverbialiter positus notat data opera, firmo proposito aliquid efficere; cujusmodi vis verbi עמד in multis etiam locis Biblicis facile potest observari, ubi non simpliciter valet stare, sed stare cum nisu, & viribus intentis, æque ut Latin. instare alicui, insistere, pro urgere, frequentissimum est; qualis nisus in hunc locum, ubi ad partum transfertur, unice quadrat.*

Ipse vero formulæ hic adhibitæ sunt figuratæ & adagiales, adeoque non nimis ad vivum refecandæ, sed ex usu suo apud veteres Hebr. summatim explicandæ; his autem frequens est Metaphora, qua dolores paturientis iis tribuunt, qui versantur in statu anxietatis & angustiae, ex quo dolores acerbiores patiuntur, unde sponte fluxit, ut exclusio foetus, utpote puerperam mirifice exhilarans & sublevans figuraret tempus

pus salutis & liberationis, statumque lætitiæ ac consolationis inde oriundæ; conf. *Joh.* XVI: 21, sq. quare, ut actum est de salute, tam puerperæ, quam foetus, si nifus illi necessarii deficiant, aut foetus hæreat, ubi jamjam in lucem erumpere deberet, nisi remedium aliquod, aut auxilium extraordinarium adferatur; sic ejusmodi status vera imago est rei plane desperatæ, hominumque id ipsum, quo servari demum possent, ad quod insitus a natura propriæ salutis amor impellere eos deberet, negligentium, omnemque ejus curam abjicientium. Conf. locus plane geminus *Jes.* XXXVII: 3. *dies est angustiae; filii venerunt usque ad locum effractionis*, (quod שבר proprie significat, five, *os matricis*) *sed vis non adest ad pariendum*; ad quem plura de hac phrasi debet optimus *Jesaiæ* interpretes, *Vitringa*.

Inducitur itaque per hanc reprehensionem Ephraimitarum populus, veluti foetus ex angustiis suis non perrumpens, nec in id incumbens, quo significetur, eum tanti esse stuporis, ut, tanquam in re desperata, salutis suæ curam abjiceret, nec, in tempore, ad Deum enixo studio se converteret, quo solo servari, & in novæ felicitatis lucem emicare posset.

Pertinere vero hæc puto, non, quod non-

nullis videtur, ad statum populi, tempore oppugnatae & ad extremam necessitatem adactae Samariae, cum, hoc regno ad exitum a Deo devoto, nulla spes liberationis ex praesenti periculo relicta erat, nec ob ejusmodi spem abjectam, velut *insipientes*, reprehendi poterant, sed potius ad statum ejus in exilio, calamitatibus suis ultra modum adflicti, & stupefacti, quasi in perpetuum actum esset de se sua salute, cum tamen hoc tempus esset, quo Dei beneficio, post graves dolores, veluti parturientis, in exilio suo exantlatos, novae & melioris quidem vitae usum, in patriam reductus reciperet. Quam meam interpretationem magnopere confirmat, quod in simili argumento legimus *Jer. xxx: 5, 6.* ubi nimiam horum exfulum consternationem & desperationem vates his verbis reprehendit: *auditur vox ingentis pavoris; metus est summus, & nihil securitatis; quare vidi omnes viros cum manibus super lumbos, instar parturientis omnesque vultus in pallorem conversos;* mox autem adfirmat *vers. 7* *quamvis hoc tempus sit maximae angustiae Jacobo, tamen ex eo servabitur;* ad quem modum in nostro quoque oraculo insignis promissio de insperata eorum liberatione mox subjicitur, & quod ibi uno verbo, *servabitur tamen*, expressum.

sum est, formulis & figuris amplioribus exornatum proponitur.

(2) Promissionem illam magnificam, & solatii plenissimam habemus *vers. 14. Ex manu orci eos eripiam, ex morte vindicabo eos; vab, pestes tuas, ô mors! Vab, auram tuam venenatam, ô orce! gemitus removebitur ab oculis meis.*

Utrumque illud *futurum*, ex quo vis huius promissionis maxime pendet, *eripiam* eos & *vindicabo*, multi, iique magni nominis interpretes per *imperf. subjunct.* exponunt: *eriperem* & *vindicarem* eos, ut suspensum sit promissum beneficium a tacita, eaque incerta conditione, ex *vers. 13* repetenda, si nempe *sapientiores* & *meliores* sese præstarent; ad quem modum nuperrime *Cl. Dathius* locum nostrum sic dedit: *Ego quidem liberarem, eos ab inferno, atque a morte eos redimerem. Forem pestis tua, ô mors - - - sed nihil est, quod me ad decreti mei mutationem movere possit.* Verum, ut suspecta semper esse debet ejusmodi licentia *futurum absolutum*, in *subjunct.* convertendi, qua parum certi relinquatur certissimis Prophetarum prædictionibus, sic eam minime patitur hoc oraculum, ubi formulæ omnes sunt absolutæ, sine ullo conditionis suppressæ indicio, aut inducendæ necessitate; contra epiniciu

lud, *vah pestes tuas, o mors* (sic enim hæc verti debent) spirat proditque adfectum maximæ lætitiæ ex sensu triumphî de morte certissimi, & veluti jam nunc præsentis oriundum.

Ex quo simul intelligitur, quid statuentum de majori *Houbigantii* audacia, qua verba nostra per modum *interrogationis*, quasi *interrogat*. ante *excidisset*, exposuit, atque hac arte effatum consolationis plenissimum in acerbam comminationem perperam commutavit, cum tamen ejusdem generis promissum sit, quod modo factum vidimus in loco laudato, *Jer. xxx: 7.* atque ita acceptum nexu pulcerrimo cum sententia proxime præcedente *vers. 13* cohæreat. Propositus ibi fuerat status Ephraimitarum in exilio, veluti desperatus, quemadmodum res se habet cum foetu, cui, cum non perumpit matricem, pereundum est, nisi aliunde singulare remedium accesserit, quo demum in lucem protrahatur; cum autem in eo statu sibi versari viderentur, nec ulla salutis via ipsis appareret, opportune Deus hic inducitur intercedens, suamque vim ipsis addicens, per quam eos, quanquam in *mortis*, atque *orci* faucibus hærentes, & jam jam absorbendos, nihilo tamen secius ex *mortis* atque *orci* potestate, quam Hebr. per *manum* exprimunt, animose eriperet, ip-

ipsaque *morte* in ipforum gratium devicta, efficeret, ut triumphum de ea læto animo canere posset, ex hac formula: *vah pestes tuas, ô mors! vah auram tuam venenatam, ô orce!*

Præmittitur his illud *אֵהִי*, quod, ut monuimus ad *vers.* 10 minime verti debet per *ero*, quasi esset a fut. verbi *הָיָה*, nec per *ubi*, quasi positum pro *אֵינִי* sed particula est *irrisioni* inserviens, qua *morti* & *orco* devicto nunc insultatur, & ingens Dei beneficium, in eo conspicuum, lætis laudibus celebratur, quod pestifera sua vi populo Dei nocere amplius non possent; ad quam vim *morti* & *inferno*, omnia perdenti, propriam designandam apte hic conjunctæ sunt, ut factum quoque *Pf.* xci: 6. geminæ voces, *דָּבַר* in *plur. num.* quo significatio intenditur, & *קָטַב*. Prior *pestem* denotat, Hebræis ita dictam a *continua serie* mortuorum, quam abducit, cum thema *דָּבַר* propr. fit, *una, continua serie nectere*; posterior *קָטַב* a them. *קָטַב* quod Arabes (a) conservarunt cum notatione propria *secandi, secando perfindendi*, significationem accepit *veneni lethalis*, & speciatim *auræ pestiferæ*, quæ vim habet intima viscera *findendi*, & repentina sua contagione *enecandi*; quomodo *שַׁעַר קָטַב* *Jes.*

(a) Vid. ad *Harir. Conf.* III. p. 131.

Jes. xxviii: 2. proprie ustio perfissionis est ventus adurens, vi sua venenata penetrantissimus, & כּוּפּ quoque venit loco jam laudato, Ps. xci: 6. ubi conferri merentur, quæ notavit Cl. Venema, p. 202.

In ultima vero formula, quam vulgo vertunt: *poenitentia se abscondet ab oculis meis*, & diverse explicant, nihil mihi videtur simplicius, & simul ad rem præsentem aptius, quam, ut servemus nativam vim vocis כּוּפּ, qua *gemitum* notat, suspiria ex imo pectore ducta, quomodo apud Arabas quoque usurpari solet; hoc enim proximum consequens *mortis cum orco destructæ*, hic verus maximusque tantæ victoriæ fructus, ut *gemitus* & anxietas miserorum a Dei oculis penitus removeatur, nullus ei locus amplius relinquatur, sed cum amplissima lætitia de statu securo, ubi nihil a mortis vehementia metuendum habeant, commutetur.

Quod si, vi phrasium sic constituta, nunc quæramus de ipso eventu, ad quem spectet hoc promissum; primo quidem, & directo sensu reperiri illum puto, optimeque posse demonstrari in liberatione & instauratione exsulum ex captivitate Asyr. sive Babylonica, quemadmodum ea per gradus esset perficienda, atque adeo in omni suo complexu spectata. Illi enim, qui liberandi nunc dicuntur, sunt, ut ex versu

in præced. patet, *Ephraimitæ*, five populus Israël. in exilium abductus, ut huic alibi quoque sub expreso *Ephraimi* nomine reductio ex exilio promitti solet, vid. *Jer.* xxxi: 9. Præterea formulæ, quæ hanc promissionem constituunt, si cum stylo Prophetarum conferantur, & ex eo dijudicentur, ad ipsam illam liberationem hic intelligendam nos sponte ducunt; sic utrumque verbum פֶּדָה & גָּאֹל (a) ex æquo aptum natum ad exprimendam liberationem oppressorum, potenti manu factam, qualis utique hæc fuit, de eodem hoc eventu conjunctum habemus *Jer.* xxxi: 11. *redimet Jehova Jacobum, & vindicabit eum a manu potentioris eo.* Nec minus in eam convenit, quod liberandi dicuntur ex *manu mortis* atque *inferni*, quandoquidem mos est Prophetarum, imperia præpotentia & tyrannica cum *morte*, & *orco*, שְׁאוֹל, five vasta illa vorag-

(a) Conf. de vero horum verborum usu *Cl. Vennema* ad *Jerem.* pag. 732. & de פֶּדָה pl. *Rever. Munting* in *Syll. Dissert. Philol.* t. II. p. 1154 ubi vere monet, errare quam plurimos, qui proprietatem verbi פֶּדָה in *redimendo*, per *lytrum solutum*, sitam esse arbitrantur. Plurima enim sunt loca, in quibus conservata est sola notio *ereptionis*, seu *extractionis* cum vi ac violentia, nullumque locum habet illa *redimendi*, *lytro persoluto*; uti *Deut.* ix: 26. 2 *Sam.* iv: 9 &c.

gine, quæ viventes omnes insatiabili cupiditate haurit atque absorbet, comparare, & speciatim quidem Asfyriacum atque Chaldaicum, quo nullum aliud, ipsorum tempore, populo Dei magis erat funestum, & formidolosum; cuius usus exemplum nobis, instar omnium, esse potest *Habac.* ii: 5. ubi de Rege Asfyrio sive Chald. sub eadem imagine *mortis & orci* loquens dicit: *Ecce! ille dilatavit instar orci* *וְהוּא אֲכַלְתִּים* *aviditatem suam, & instar mortis non satiatur.* Addantur similia loca, *Jes.* v: 13, 14. xxv: 8. xxviii: 18 & quæ ad ea dextre notavit *Cl. Vitrin- ga.*

Denique convenit in hanc, quam dixi, liberationem ex exilio Asfyri. ἐπιλύσιον hic expressum, quo *mors & orcus*, cuius in potestate captivi exfules fuerant, nunc inducuntur, & deridentur ut destructi; *cum*, quia illa liberatio revera conjuncta fuit cum vindicta Dei in hostes populi sui, & per eorum interitum sub Cyro, ac deinceps sub *Maccabæis* procurata, qui character iterum est hujus liberationis apud Prophetas, ut in illo *Jer.* xxxi: 16 *omnes devoratores tui devorabuntur; omnes hostes tui; omnes illi in captivitatem ibunt; tum* quia singulare in ea fuit lætitiæ argumentum, gratis laudibus in honorem Dei liberatoris celebrandum, idque a Prophetis inde solet repeti, ut in illo

10 *Jas.* XLIV: 23. *Jubilate coeli, quia Jekhova hoc effecit; clangite inferiora terræ, quia Jekhova Jacobum redemit, & in Israël se gloriosum exhibuit.* Addatur *Fer.* xxx: 8. Quare merito de eventu tam læto, per quem in statum tranquillum respublica & Ecclesia Judaica fuit restituta, addi etiam in nostro loco hoc potuit, *gemitus remotus erit ab oculis meis, ad eundem modum quo legimus in Jeremiæ vaticinio modo laudato vers. 16. coërce vocem tuam a fletu, & oculos tuos a lacrymis, & vers. 13. luctum eorum vertam in alacrem exultationem.*

Cum autem hæc ita sint, & simili modo reductionem hanc exfulum, ut ingens beneficium a Prophetis prædictam promissamque videamus, religio mihi est, mentem ac cogitationem, ut nunc plerumque fit, ab ea avertere, sed oraculum nostrum directe de illa accipiendum esse, mihi persuadeo. Attamen in externa illa liberatione minime subsistendum, cum tanta sit hujus promissi, in omni sua vi & emphasi accepti, amplitudo, quæ sponte nos ducat ad consummatam populi Dei liberationem die novissimo expectandam, & in ea demum plane censerì possit implenda, quando peccato, ex quo *mors*, & *orcus* vim & pestem suam habet, cum omnibus

fuis effectis destructo, ipsisque corporibus credentium e potestate mortis, & communi illo mortuorum receptaculo, quod nomine $\lambda\omega\psi$ five $\alpha\delta\eta\varsigma$ designari solet, vindicatis, illa salutaris vis Christi *redemptoris*, quam verba $\pi\tau\delta$ & $\lambda\omega\lambda$ stylo Biblico maxime exprimunt, in omnibus ejus membris perfecte se exferet, dabitque in æternum redemptorum gaudium conspiciendam. Consentientem hic habeo ex Patribus Græcis *Theodoretum*, cujus verba (a) ad h. l. digna sunt, quæ hic subjiciam: ταῦτα inquit τυπικῶς μὲν ἐπὶ τῆς ἐπανύδου τῶν Ἰσδαίων γεγένηται· κλεῖ γὰρ τροπικῶς τὴν ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαγωγὴν αἰδὴν καὶ θάνατον· ἐντελὲς δὲ καὶ ἀληθὲς ἐδέξατο πέρας μετὰ τὴν τῆς Σωτῆρος ἡμῶν ἀνάστασιν· τῆς γὰρ ἡμετέρας ἀπαρχῆς ἀναστάσεως, ἅπαντες ἡμεῖς ἐδεξάμεθα τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐλπίδα.

Simul hinc apparet vera ratio, qua Paulus Apostolus I Cor. xv: 55. ubi de resurrectione mortuorum agit, verba ex hoc oraculo defumfit, & ad illam confirmandam adhibuit; namque id faciens proprium ejus sensum sibi non sumfit explicandum, multo minus repudiandum docuit, sed optimo jure atque ex mente Spiritus per Hoseam loquentis ad eum eventum dei novissimæ transtulit, in quo vim suam omnem hoc oraculum obtinebit, & post quem

(a) Vid. Theodor. Opera ex editione Schultzii Tom. II. Part. 2.

quem nihil amplius restabit, quod ad illud in omni amplitudine implendum desiderari possit.

Comparanti vero verba Apostoli cum Græca versione hujus loci, quam sine dubio secutus est, duplex, eaque non levis discrepantia se offert, paucis hic tangenda.

Prior observatur in *ordine* vocum, quandoquidem apud Paulum τὸ κέντρον ex ultimo membro in prius; τὸ ὄρος autem ex priori in ultimum transpositum videmus; quod quidem minutum videri possit, ideo tamen negligi non debet, quod ex ea transpositione, quam sine detrimento sententiæ libere admittere poterat Apostolus, non observata, natus sit illa, minus vera, multorum opinio, veluti *Surenhusii*, *Pocockii*, &, qui hos secutus est, beati mei foceri (a) *Gerdesii*, quasi κέντρον responderet Hebraico דבריים apud Hoseam, idemque significaret; cum tamen hæc usu suo & significatione plurimum differant, nec quicquam inter se commune habeant; convenit autem κέντρον Apostoli cum Hoseæ כּטב, quatenus, ex interpretis Alexandrini consuetudine, κέντρον non tam (b) *stimulum*, quam *plac-*

(a) In *Comment.* ad 1 Cor. xv. p. 549.

(b) *Colf. Ernesti Opusc. Philol.* p. 273.

plagam graviolem significat, quæ perniciem adferat, quare ab iis κέντρον pro כּרִי *putredine*, *Hof.* v: 12. positum videmus. Notari vero hic meretur, quod haud pauci Codices Græci, in quibus eminet *Claramontanus*, nec non vulgatus interpres, cuius auctoritas non temere spernenda, eundem ordinem cum textu Hebr. atque Græca versione nobis conservaverint, quippe legentes: Πᾶ σῶ, θανατε, τὸ νῖκος; Πᾶ σῶ, ἄδη, τὸ κέντρον; quam lectionem, ut veriolem, optimo consilio, *Beza* tam in editione N. T. Latina, quam in suis *Adnot. Majoribus* A. 1694. vulgo receptæ prætulit, cum per eam nativus ordo verborum redeat, & simul elegans, atque pathetica ἀναδίπλωσις, quam nunc efficit vox κέντρον bis posita; primum in fine *vers.* 55, & mox iterum in initio *vers.* 56. Superest itaque altera differentia in voce νῖκος apud Paulum, pro δίκη in Græca versione *Hoseæ*, quam tamen hic secutus est. Placet quidem plerisque, ad eam tollendam, pro recepto δίκη in Græca vers. legere νίκη sic satis conveniens cum Pauli νῖκος. Sed hi non videntur cogitasse, quod νίκη aut νῖκος significatione sua longius differat ab Hebr. כּרִי, quam, ut credi possit, interpretem Græcum vocem כּרִי tam inepte reddidisse, cum nihil in ea sit, quod ad *victoriam* designandam se præbeat;

at;

at; contra: cum כַּחַךְ apud Hebræos satis frequens sit in *contentione forensi*, quam *δίκη* exprimit, mihi longe fit credibilius, sanam esse hanc lectionem in Græca versione qua utimur, Paulum vero pro vulgato *vīnos victoria* scripsisse, quod suspicatus etiam est *Beza vāinos*, ut ejusdem significationis cum *δίκη* quomodo (a) *Cyprianus*, de *Testimon. ad Quirin.* III: 58. alique ex Patribus hunc locum citant, & Paulus, postquam *morti* his verbis insultaverat: Πᾶ σὺ, θάνατε, τὸ νείκος; *ubi nunc, mors! tua contentio*, opportune subjicit illud epinicium *vers. 57.* Deo habeatur *gratia*, danti nobis *victoriam vīnos* ex quo forte id ipsum in *vers. 55.* pro *νείκος* a librariis, lapsu facillimo, illatum fuit.

Sed ad Hoseam revertor, qui, post amplissimum illud promissum, mox redit ad præcipuum hujus sermonis argumentum de everfione regni Ephraimitici a Deo decreta; dum

c. comminationes ea de re, supra *versu* præsertim 3, & 8vo factas, iterum confirmat, *vers. 15*, & primo Cap. XIV. qui, non debent a se divelli, sed conjunctim accipi, cum ejusdem sint argumenti, & ever-

(a) Conf. *Conjecturas Criticas* in N. T. ex Anglico in Germanicum sermonem locupletius editas a Cl. *Schultzio* t. II. p. 437.

everſio reipublicæ, quæ phraſibus figuratis *vers. 15* depingitur; altero magis aperte denuntietur, ex qua hypothefi, quod propheta nunc redeat ad ſuperiores comminationes confirmandas, certa demum oritur & facilis ratio *verſum 15* explicandi, diverſiſſimis cæteroquin & maxime coãctis interpretationibus obnoxium.

82 *α.* Ob oculos ibi ponitur certa Ephraimitarum pernicies, non obſtante priſtina eorum felicitate & potentia: *Quamvis, fructus ille tulerit inter fratres, veniet Eurus, ventus Jeboræ, ex deſerto adſcendens, quo exareſcet ſcaturigo ejus, & exſiccabitur ejus fons; is diripiet theſaurum omnis vaſis pretioſi.*

Duo ſunt ejus membra; in *priori* eſt ſententiæ proferendæ protaſis; *quamvis ille fructus tulerit inter fratres*; Qui de Chriſto, ejusque Eccleſia hæc accipiunt, eorum piæ magis ſunt, quam veræ cogitationes; namque pronomen *ΝΙ* ille manifeſto redit ad *Ephraïmum*, qui toto hoc ſermone eſt ſubjectum orationis, & hoc nomine expreſſe notatus fuerat gravi iſta ſententia, *vers 12. Colligata eſt iniquitas Ephraïmi*, ad quam vates noſter nunc revertens funeſtum iſtius iniquitatis effectum exponit; imo ipſum verbum *פִּרְיָא* ex quo nomen ſuum *Ephraïm* accepit, argumento

nobis est, ad *Ephraimum* hæc omnino pertinere.

Multi quidem id verbum in malam partem accipiunt, quasi significationem suam haberet a derivato פֶּרָא *onagro*, atque hinc explicant de *indomita* Ephraimitarum indoce, quod nuper adhuc fecit Cl. *Dathe* vertens: *cum ille inter populares suos indomitæ sit naturæ*; sed fraudi fuit his, atque aliis, quod putarent, diversa esse themata פֶּרָא & פֶּרָה cum tamen eandem habeant originem, positam in notione *findendi* (a) translata, tam ad *cursum celeriores*, a quo *onager* nomen פֶּרָא accepit (b), ut factum quoque apud Arabas sub cognato فـرّ, quam ad omnis generis *fructum*, qui copiosius ex terra, aut cortice suo, *effunditur*, & se prodat; quare notio *ferendi fructus* non minus nostro פֶּרָא, quam alteri פֶּרָה propria debet judicari, qua nunc significatur pristina Ephraimi *foecunditas*, atque inde orta major ejus opulentia, potentia & dignitas, qua caput *inter fratres*, sive reliquas tribus, extulit, ut eandem supra sub imagine *vitis late se diffundentis* designatam, *Hos. x: 1.* & *Ephraimo* singularem gloriam,

(a) Vid. *Schultens.* ad *Job. p. 1111.* & *Lette* ad *Carmen Caäb p. 143.*

(b) Conf. *Bochart. Hieroz. t. 1. p. 808.*

am, five *gravitatem* adsignatam vidimus *Hof.* ix: 11. Particula vero כִּי, in initio hujus pericopæ posita, habenda nunc non est pro causali, *nam*, quod series orationis respuit, sed idem hoc in loco valet, ac *quamvis*, quemadmodum supra, *Hof.* ix: 12. ut sensus sit: quamvis Ephraimitæ, præ reliquo Israël, floruerint opibus, vi, & dignitate, eaque se jactent, & satis tutos credant a minis & judiciis Divinis, ea tamen non effugient, ut habetur membro posteriori: *veniet*, certo, atque opinione citius, *Eurus, ventus Jehovæ, ex deserto adscendens*, cæt.

Qualis sit ventus, hic & alibi קַדִּים dictus, maxime procellosus, perniciosus, & tam calidus, atque adurens, ut ipsi etiam *fontes*, & *rivi* per eum exsiccentur, pasim ab aliis demonstratum, & usu nobis jam venit ad *Hof.* xii: 2. Describitur, ut *adscendens ex deserto*, quod epitheton solet esse apud prophetas procellæ *veementioris*, quia tales ex vastis & arenosis desertis apud OO. maxime prorumpebant, ut videre est in illo *Jes.* xxi: 1. *ut turbines se provolvunt in Austro*, id est, vasto Arabiæ deserto, ad Austrum sito, ventisque perniciosis, inde sæpius erumpentibus, famoso, *ita veniet*, Rex Babyl. *vastator iste*, ut dicitur *vers. 2. ex deserto, regi-*

gione, procellis suis *formidabili*; nec non *Jer.* XIII: 24. & IV: 11 collato *Zach.* IX: 14. ubi eadem de causa *procellæ ex austro*, sive quæ veniunt ex deserto illo Australi, pro omnium vehementissimis ponuntur. Quæ cum ita sunt, ut plura alia, quæ obmoveri posset, nunc mittam, vehementer dubito, num in loco laudato *Jer.* IV: 11. cum *Cl. Venema* fas sit a constanti illo usu hujus dictionis discedere, & *ventum deserti*, benigniori sensu, de copiis Aegyptiorum amicis, & auxiliariis interpretari.

Dicitur præterea in nostro loco *ventus febovæ*, quo significatur vulgari Euro pestifero longe adhuc vehementior, & perniciosior, quippe a Deo irato, data opera, & per singularem ejus curam in Ephraimitarum poenam immittendus; quæ singula quam apte conveniant in hostilem Asyriorum exercitum, instar procellæ omnia perdentis, adversus regnum x tribuum a Deo excitatum, atque in horribilem vastationem per eum illatam, sponte apparet; ad exercitum enim hostilem hæc spectare vel ex eo satis constat, quod mox, magis proprie, & per modum explicationis subjicitur; *hostis ille*, per ventum procellosum, omniaque disjicientem designatus, *diripiet thesaurum omnis vasis desiderii*, sive omne genus opum, remque pretiosarum; ut factum, expugna-

ta præsertim regni metropoli, Samaria, cuius dirum hoc fatum, continuata comminatione, prædictum descriptumque habemus.

β. vers. 1. Cap. XIV. *Rea peragetur Samaria*; ad gravissimas poenas, quas læsa majestate Dei, veri regis fui, promeruit, condemnanda; hoc enim valet **וְנָח** ab **וְנָח** repetendum, ut supra ad Cap. XIII: 1. vidimus, & docet etiam addita ejus condemnationis ad supplicium rebellibus debitum ratio, *quia rebellavit adversus Deum*, in quo, & reliquis formulis, ad fatum urbis expugnatae, & crudeliter ab hostibus habitæ spectantibus, nihil est ambigui, nec quicquam propterea, quod moram nobis injiciat. Conf. ad Cap. x: 14.

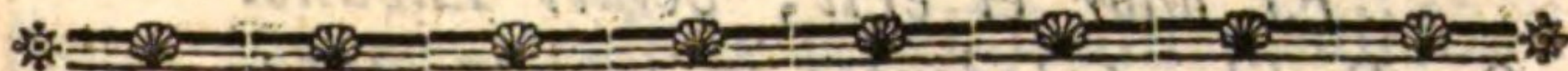

COMMENTARIUS

IN

HOSEAM.

CAPUT XIV: 2—10.

2. *Revertere, ô Israël! ad Jehovam Deum tuum;*

Nam corruisti in pravitate tua.

3. *Sumite vobiscum verba, revertentes ad Jehovam,*

Dicite ei: condones omne delictum, & bonum impertire,

Et offeremus pro juvencis labia nostra.

4. *Assur salutem nobis non præstabit; super equis non vehemur;*

M m m m 3

Nes

*Nec Deos nostros amplius appellabimus o-
pus manuum nostrarum.*

*Quia penes te misericordiam consequitur
pupillus.*

5. *Sanabo aversionem eorum; lubenter eos
amabo;*

Nam aversa est ira mea ab illo.

6. *Ero Israël sicut ros;*

Florebit, ut lilium;

*Et radices suas propagabit, ut Liba-
nus.*

7. *Propagines ejus se diffundent,*

Et erit, instar oleæ decus ejus;

Et odor ei erit, veluti Libano.

8. *Redibunt sedentes in umbra ejus;*

Faecundum habebunt frumentum, &

germinabunt, ut vitis.

Fragrantia ejus, ut vinum Libani.

9. *Ephraim [dicit] quid mihi amplius cum
idolis?*

Ego exaudivi, & intuitus sum illum;

Ego sicut abies patula;

Ex me fructus tuus inventus est.

10. *Quis est sapiens, ut illa intelligat; pru-
dens, ut agnoscat?*

*Nam rectæ sunt viæ Jehovæ, & justi
in iis incedent, sed prævaricatores in
illis corruent.*

Ultimum hic habemus Hoseæ oraculum, lætiori suo argumento a superioribus maxime diverfum, quod perinde nobis esse potest, utrum partem adhuc constituat alteram sermonis præcedentis, an novam complectatur concionem, alio tempore habitam, quando regnum Israëlitarum minarum, huc usque factarum, jam penitus esset destructum; de eo enim satis constat, quod præcipuum est, populum Israëliticum, pro ferali illa sententia de metropoli Samaria delenda, duobus versiculis proxime præcedentibus prolata, nunc spectari, ut in exsilium jam expulsum, ibique presens tristi sensu vindictæ divinæ, ob rebellionem suam in Deum, Regem suum & dominum, in se incumbens. In quo statu cum esset, ultima hac concione vates noster ad blandiorem orationem subito conversus eum erigit, afflictisque exsulibus certam viam salutis ostendit, tam per adhortationem ad veram, & sinceram poenitentiam, quam per amplissimas promissiones gratiæ Divinæ, qua tandem in integrum restituerentur, novisque beneficiis augerentur, addito tandem, pro clausula omnium suarum concionum, & hujus maxime novissimæ, salutari maximique momenti monito, ab omnibus, **omni**

omni tempore, five tristiori, five lætiori ad animum revocando, *versu* 10.

Duæ itaque præcipuæ partes sunt reliqui hujus oraculi

A. in *priori vers.* 2—5 blanda habetur adhortatio, qua Israëli, in exilio Asfyriaco jam versanti, sinceram resipiscentiam commendat & præscribit, velut unicam Deum iratum placandi, gratiamque ejus recuperandi viam. Hic autem illa adhortatio

N. primo *summam* proponitur, *vers.* 2. *Revertere, ô Israël! ad Jëhovam Deum tuum*, a quo, ut tali, per idololatriam, aliæque crimina turpiter defecisti; ad hæc enim vitia, pasim in superioribus concionibus reprehensa, nunc respici, satis ostendit ratio illa, mox addita in altero hujus commatis membro, qua conversionis necessitas demonstratur: *nam corruisti in pravitate tua, q. d. cursus ille pertinax in pravitatis via, quem huc usque tenuistis, nimio vobis constitit; hic omnium malorum causa vobis fuit, quo nisi relicto, &, per conversionem ad veri Dei cultum veramque pietatem, cum meliori mutato, salvi evadere nunquam potestis.* Confer ejusdem hujus formulæ usum, supra *Cap. v: 5.* Hinc 2. *speciatim* ostenditur, qualis, & quomodo comparata esse deberet horum exsulum conversio ad Deum, ut ipsius gratiam

am consequi possent, per formulam illam precum, a Propheta iis præscriptam, *vers. 3, & 4. Sumite vobiscum verba, & revertimini ad Jēhovam; dicite &c.* id est; non postulat a vobis Dominus, ut ad eum accedentes de munere solliciti sitis, quod adducatis ad ipsum placandum; solis verbis, animi contriti, & recte erga eum adfecti testibus, & inde profectis, contentus esse vult; hoc enim secum fert phrasis, *verba secum sumendi*, desumpta a more illo perpetuo Orientalium regem vel principem non adeundi, sine munere, præsertim, quem sibi habent iratum, & placare cupiunt, unde maxime frequens & fere proprium est verbum nostrum מנא de muneribus, quæ quis eo in casu, eaque de causa secum sumit, ut videre est, *Gen. XLIII: 11. 1 Sam. XIV: 8. 2 Reg. VIII: 8.* Ideo Propheta non dixit, ut multi perperam supplent, *hæc verba sumite*, quasi formulam præscripturus, quod sequenti demum membro facit; sed simpliciter *verba*, loco nimirum hostiarum & munerum, quæ ceteroquin Deo, tanquam Regi, sub Oecon. V. ab omnibus debebant offerri, ad ipsum accedentibus, ex lege illa, a Mose sæpius repetita, ne quis vacuis manibus coram Deo compareret; *Exod. XXIII: 15. Deut. XVI: 16.* unde factum, ut sacrificia munerum rationem

haberent, & communi nomine *מנחות* *donorum* dicerentur.

Inducit itaque vates noster hoc loco Israëlitas exfules, five meliorem illorum partem, quam alloquitur, ut sollicitos de Deo placando, sed suæ tenuitatis & inopiæ conscios, nihil ipso dignum, quod offerrent, secum habentes, aut invenientes, quare eos docet, verum & sufficientem Deum ad eundi & placandi modum per *verba*, five, per sinceram & piam confessionem poenitentiae, fidei, & spei in Deo, quippe ipsi longe magis acceptam, quam quævis dona aut sacrificia; non, quasi hæc habenda essent, mox a reditu in patriam, pro abrogatis, cujus contrarium satis constat, sed ut intelligerent, quid in cultu Divino, mediisque ad Deum sibi conciliandum præcipuum esset; ad eundem modum, quo *Micha, Cap. VI.* Judæorum populo quærenti: *qua nam re, quo potissimum munere, instructus, veniam coram Jehova? veniamne in ejus conspectum cum holocaustis? an accepta habebit Jehova millia arietum - - -* non quidem sacrificia illa, lege præscripta, rejicit, sed his, loco suo relictis, majus quid requiri ostensurus respondet *vers. 8. indicavit tibi, ô homo! quid bonum sit; ecquid Jehova requirit a te, nisi ut exerceas jus, cæt. atque Ps. 1: 14. jubentur sacrificare*

ficare confessionem, pro munere Deo grato, acceptoque; maxime autem conveniebat ejusmodi doctrina in hoc tempus, quo reducerentur ab exilio, quandoquidem ita sensim eorum animi præparabantur ad Oecon. Mesfiæ, mox secuturam, ubi, abrogato cultu rituali, unice valeret cultus rationalis, & spiritualis, per *sacrificia justitiæ*, ut dicuntur *Pf. LI: 20*, opposita ad legalia, & typica, in quibus acquiescere Deus non poterat. Altero hujus *versus* 3 membro, & sequenti *versu* 4, formulam exhibet precum, quibus Deum deberent addressare: *dicite ei: condones omne delictum*; cæt. Non quasi hac ipsa præcise verba essent repetenda, sed, ut sit in talibus, summam per hanc formulam indicare voluit: quis deberet esse eorum animus & habitus, pia confessione exprimendus.

Jubentur itaque

(1) Divinam misericordiam, tam ad consequendam delictorum veniam, quam ad nova beneficia impetranda, supplici hac voce implorare; *condona omne delictum, & bonum distribue*.

Prior phrasis, qua veniam petunt, in textu Hebr. ad verbum sonat: *omne aufer, quod delictum est*; auferre autem stylo Biblico Deus dicitur peccatum, tanquam grave & molestum onus, peccatorem pre-

mens, quod ipse nullo modo a se amoliri potest, quando id condonat, culpam inde contractam remittit, gratiæque suæ usum reddit; quod qui seriis precibus contendit, illam demonstrat poenitentiam, qua ad veniam consequendam maxime opus est, per ipsas enim has preces censetur agnoscere, detestari, condemnare, coram Deo, iudice suo supremo, vitæ ante actæ pravitate, sed simul id facere cum spe quadam & fiducia clementiæ Divinæ, in peccatis, etiam gravissimis, modo Deum decentissimo, condonandis conspicuæ, qua nunc erectus, posito metu fervili, ad ipsius gratiam confugere, eamque implorare audeat.

Altera phrasi petunt præterea a Deo, tanquam unico omnis boni fonte, & largitore liberalissimo: *da* vel *distribue*, nobiscum reconciliatus, in signum gratiæ tuæ, nobis redditæ, *bonum*, טוב *ubertatem*, per plenam nempe reipublicæ atque Ecclesiæ restitutionem, reductionem exfulum in patriam, eorumque statum felicem & securum in illa, tandem excipiendum & consummandum uberrima copia meliorum, sive coelestium bonorum Novæ Oeconomiae. Sic ad liberationem populi Israël. ex captivitate Babylon. & bona cum ea conjuncta, favor Dei cum hoc populo

re-

reconciliati quoque refertur *Pf. LXXXV: 2* *sqq. complexus es favore hanc terram, reduxisti captivitatem Jacobi; abstulisti iniquitatem populi tui; texisti omne peccatum ipsorum.* Ideoque Deus mox *versu 7, & 8,* ubi gratiam suam ad has preces ipsis addit, id facit per ejus generis promissa, quæ feliciorē reipublicæ instauratæ statum, bonorumque hujus vitæ ubertatem proximè complectuntur. Tantæ tamen amplitudinis est illud טוב *bonum*, absolute positum, ut bona quoque, omnium maxime optanda, per Mesiam conferenda, omnino in se contineat, & per ea demum perfici possit.

Quod autem ad verbum לקח attinet, quod alias dicitur de eo, qui quid *accipit* ab alio, latius id patet, cum proprie significet *carpere, decerpere*, quod non tantum fit ab *accipiente*, sed etiam sumente quid ad *distribuendum* inter alios (a), quo sensu *donandi, largiendi* nunc manifeste positum est, æque ut *Pf. LXVIII: 19, coll. Eph.*

(a) Conf. *Glasius* p. m. 747. ubi idiotismum hunc linguæ Hebr. quo duæ significationes in uno verbo similiter concurrunt, pluribus exemplis confirmavit. Idem usu quoque venit apud Arabas, quibus, e. gr. verbum *أعطى* tam de eo dicitur, qui *donat*, quam qui *donum accipit*.

Eph. iv: 8. Spectatur enim id *bonum*, veluti donandum a Deo in signum veniæ ipsis concessæ, quodque eum haberent placatum, ut eo in casu munera Regia solebant distribui.

(2) Sequitur officium animi grati, novæque obedientiæ, quam vicissim Deo spondere deberent, ultimo membro hujus 3. *vers. atque*, in gratiam nimirum a Deo ad preces suas recepti, *rependemus* פָּרִים שְׁפָתֵינוּ quas voces vulgo vertunt *juvencos labiorum nostrorum*, sed invita syntaxi Hebr. non enim in *statu constructo* sunt positæ, sed per *appositionem* conjunctæ; ideoque ad verbum sonant *juvencos, qui sunt labia nostra*, id est, *labia nostra offeremus, quæ vicem præstent juvencorum*, per laudes, & gratiarum actiones, Deo reddendas, ut vertit quoque Arabs Ms. apud *Pocockium*. Nec est, ut a textu Hebr. hic abeamus, & cum Græco interprete, quem pro more suo secutus est auctor Epistolæ ad *Hebr. xiii: 15.* pro פָּרִים *juvencos*, legamus פָּרִי נֶאֱרָפֶת. Ipsum enim verbum גְּשָׁלְמָה *rependemus*, five offeremus pro sacrificiis Eucharisticis, hinc שְׁלָמָה dictis, magis postulat receptum פָּרִים *juvencos*, cum illorum maxime usus esset in ejusmodi sacrificiis, ex lege Divina *Lev. iii.* ideoque in simili argumento *juvenci* quoque inducantur

tur *Pf.* LI: 21. Conf. quæ pro recepta lectione data opera disputavit *Jo. Christ. Wolfius* in *Thes. Iken.* t. I. p. 1034.

(3) Præterea, ut decebat redeuntes ad Deum, de fiducia sua, non, nisi in ipso, in posterum collocanda testantur, *vers.* 4. *Asfur salutem nobis non præstabit* &c. Repetendum hic cogitatione nostra ex præcedente versu, illud *dicite ei*, quod ad majorem evidentiam *Syrus* interpres hic adjecit; nam continuatur his verbis formula ibi inchoata; quemadmodum autem prima phrasi: *Asfur nos non servabit*, respicitur ad vanam illam fiduciam, quam in Asfyriorum amicitia olim maximo cum damno collocaverant, sæpe a vate nostro reprehensam, ut *Cap.* v: 13. vii: 11. xii: 2 nunc vero detestantur & condemnant, ut sibi funestam, in Deum contumeliosam, conf. *Jes.* x: 20; sic altera: *super equis non vehemur*, speciatim ad *equitatum* spectat, quem in usum bellicum ab *Aegyptiis* (a) imprimis petere, & quo maxime confidere consueverat, ut apparet, inter alia, ex *Zedechiæ* Regis exemplo, per legatos ab *Aegyptiis*, equi sibi ut mitterentur, contend-

(a) De equis ex Aegypto in Judæam olim adductis, eorumque usu bellico consuli potest *Boch. Hieroz.* t. I. p. 171 sqq.

dentis, *Ezech.* xvii: 15. & ex *Jes.* xxxi: 1.

Pugnabat autem ille usus bellicus equorum, & curruum cum indole veteris Theocratiae, ideoque Judæorum regibus erat interdictus *Deut.* xvii: 16. quandoquidem ea ferebat, ut Judæi, tanquam populus Dei peculiaris, contra opinionem vicinarum gentium, quibus maxima vis militaris (a) in equis & curribus sita erat, omni ejusmodi apparatu destituti, victorias suas & salutem a Dei, pro ipsis pugnantis, favore ac virtute expectarent & consequerentur; cum hic iis esset *pro curru & equis Israël*, ut de Elia, virtute Divina instructo, propterea dicebat Eliza, 2 *Reg.* ii: 12; unde factum, ut fiduciam a veris Israëlitis in solo Deo positam isti sæpe videamus opponi, quam alii in equitatu collocarent; ut in illo *Pf.* xx: 8. *Hi currus; illi equos; sed nos nomen Jēbovæ commemorabimus;* nec non *Pf.* xxxiii: 17, 18. *Equus ipsa falsitas est ad salutem, nec eripiet magnitudine roboris sui; ecce oculus Jēbovæ super timentus ejus, cæt. & Proverb.* xxi: 31. *Equus instruitur ad pugnam, sed Jēbovæ est ipsa salus.*

Immo vera ratio hinc etiam mihi maxime

(a) Confer, quod eam in rem ex vita Muhammedis supra notavi ad Cap. i. p. 56.

xime videtur repetenda, cur inter characteres, ex quibus Mesias verus rex Zionis agnosceretur, hunc etiam expressum videamus apud *Zach.* ix: 9 quod *asino* (a); non *equo* vectus in publicum prodiret; pro documento nimirum, coeleste ejus regnum nulla vi humana armatum, ad legem, a Deo regibus olim præscriptam, iterum compositum iri, veramque Theocratiam per eum esse reducendam, in qua, nihil vi, sed omnia virtute Spiritus Dei perficerentur.

De sequente formula, *opus manuum nostrarum*, humana arte fictas imagines, *non appellabimus amplius Deos nostros*, σεβάσματα, quæ colamus, quibus confidamus, vix est, ut quid moneam; declarat enim fatis aperte ipsorum propositum ab idololatria, cui huc usque addicti fuerant, sed cujus immanem stultitiam nunc agnoscebant, penitus abstinendi; Jehovam contra unice colendi, quippe quem solum, ob suam potentiam & infinitam clementiam, dignum suo obsequio & fiducia fatentur, hac addita sui propositi causa; *namque*, quod hic notat *אֲנִי*, elliptice positum pro *כִּנְאִשׁר*, *in te*,
five

(a) Conferri merentur, quæ de hoc argumento copiosius disputavit Scherlockius, Episcopus Bangorensis in *Biblioth. Britannique* t. I. p. 404. sqq.

Q o o o

five, *penes te misericordiam consequetur*, & consequi solet, *pupillus*, פִּיִּלּוּס qua voce apud Hebræos designatur (a) *neglectissimus* quisque, & aliorum injuriis maxime expositus, simul, qui viribus sibi prospiciendi penitus destitutus est.

Talis autem erat populus exsulum tenuis, inops, vexationibus hostium obnoxius, nec habens, quo se defenderet, quare veritatem illam generalem, multo usu demonstratam de Dei misericordia, & singulari cura erga *pupillos*, tam proprie, quam improprie sic dictos, ad se nunc transfert & inde argumentum repetit certissimum, fiduciam suam in solo Deo, tanquam unico salutis suæ portu & præsidio, ejusque testata misericordia, in posterum collocandi, ut factum quoque in ille *Jer. 111: 23 certe nil nisi fucus est ex collibus - - - certissime in Jehova, Deo nostro, salus Israël.* Conf. quæ supra ad *Hos. 1: 12.* de nomine *Lo-Ruchuma* in illud, *Ruchamæ*, five *misericordiam* a Deo consecutæ notavimus, & hic locum quoque suum inveniunt.

Suffecerit itaque in universum de confessione, duobus his versiculis expressa, atque præscripta, monuisse, accipiendam eam

(a) Conf. Cl. Jo. Willh. Schroeder in Ps. x. p. 294.

eam simul esse in modum vaticinii, quo significetur, ea quoque sic eventura, sive, populum Israël. in exilio suo meliora edoctum, abnegato pristino idololatriæ studio, ad Dei clementiam implorandam, & cultum ejus puriorem recipiendum se denuo conversurum, quod supra ad *Hos.* II: 15, 16. III: 5. prædictum jam vidimus, & pasim prædixerunt reliqui Prophetæ, qui, quando describunt statum moralem populi reducendi in patriam, aut reducti, sæpe id faciunt similem in modum, ei verba præeundo, quibus resipiscientiam suam coram Deo confiteantur, & ad gratiam ejus confugiant, ut *Jer.* III: 21—25. XXXI: 9, 19.

Huc præterea pertinent, & conferri merentur tot eorum oracula, quibus ad Mo-
sis exemplum, *Deut.* XXX: 1, 2. populum Judaicum nobis proponunt, ut in exilio emendandum, & a gravissimis vitiis, quibus ante deditus maxime fuerat, purgandum. vid. *Jes.* I: 24 sqq. *Ezech.* VI: 9. *Pf.* CXV.

Quod enim formulæ, in nostro loco præscriptæ, non simplices sint adhortationes, sed certum simul oraculum de re futura complectantur, atque sic accipi debeant, vel ex eo colligi potest, quod amplissima illa promissa, quibus Deus

maxima beneficia, velut certo speranda, mox addicit, in hac emendatione, ut jam facta, saltem inchoata, sint fundata, eamque supponant.

B. Lætior illa *καταστροφῇ* constituit alteram partem, adhuc reliquam hujus sermonis *vers. 5—9.* ubi Deus inducitur, ad preces populi sui clementer respondens, & utrumque illud, quod *versu 3.* supplices rogaverant, *ut omnia delicta condonaret, bonumque distribueret*, benigne concedens.

N. Quod ad prius; de condonatione delictorum, & gratia sua ipsis reddenda certiores eos facit, *vers. 5. Sanabo aversionem eorum*, h. e. remittam poenam ei debitam, & plagas, propter illam aversionem & defectionem inflictas, refarciam; conf. ad *Hof. vi: 1. Jer. iiii: 22.* contra, *libenter eos amabo*, *נִרְבָּה* id est, amore non tantum spontaneo, sed etiam (a), ex vi interiori hujus vocis, in omnem munificentiam & liberalitatem effuso, quocum convenit illud *Jer. xxxi: 3 protraxi tibi benignitatem*, ubertatem succosam, veluti ex uberibus plenis & copiosis.

Confirmat illud promissum altera formula: *nam ira mea ab eo aversa est; placata, sublati Divinae signis & effectis,* quæ

(a) Vld. *Schultens.* ad *Hamas.* p. 310. & *Letter in Cant. Deb.* p. 14. sqq.

quæ populum huc usque afflixerant; ut *Jes.* xii: 2. ubi Deum propterea celebrans inquit: *ira tua aversa est, & me consolaris; & Ps.* lxxxv: 2 *recollegisti effervescentiam tuam, redire fecisti ab æstu iram tuam.*

2. Posterius, five bonorum ubertas, quam a Deo petierant, luculenter promittitur, idque promissum eleganter amplificatur *vers.* 6—9. *Ero Israël sicut ros &c.* Exhibet autem hæc pericopa prosperum & florentem statum, ad quem respublica & Ecclesia Jud. Dei beneficio sensim evecta est post reditum ab exilio, tempore præsertim Maccab. de qua instauratione cum supra ad loca gemina, *Hos.* ii: 20 *sqq.* vi: 3. xi: 14 jam actum sit, non opus erit ibi dicta nunc repetere, sed suffecerit, quæ huic oraculo magis sunt propria, paucis tetigisse.

Describitur ille status lætior phrasibus figuratis, magnam partem petitis ab arbore, quæ, cum ante, veluti fulmine percussa, plane emortua videretur, imaginem supra præbens *Ephraimi*, in potestatem hostium traditi, atque severe a Deo puniti, *Hos.* ix: 16. xiii: 15. præter omnium opinionem cœlesti munere læte iterum excrefcit, nova veluti vita, novoque recepto vigore, altas agit radices, & frondem su-

am late extendit, ut solent Prophetæ instaurationem hanc populi sub imagine novæ *vivificationis* proponere vid. supra ad *Hof.* vi: 2., quare etiam tanta rerum conversio in universum a Divina virtute, & benedictione, quæ in ea conspicua foret, unice derivatur, dum Deus dicit: *Ego ero Israëli, ut ros*; humum arefactam refocillans, germina, quæ sub ea delitescant, eliciens, vegetans, & foecundans, quare in S. literis frequens est symbolum gratiæ divinæ, novam veluti vitam leni suo influxu producentis, ab aliis satis (a) enucleatum, aptissimumque hoc loco ad instaurationem Israëlis, per singularem Dei benevolentiam, maxime, ut ea consummata fuit sub regno coelesti Mesfiæ, per rorem Spiritus S. copiosius effusi, exprimendum, conf. *Pf.* LXXII: 6, & illud *Jes.* XXVI: 19 *Expergiscite, & cantate habitatores pulveris; nam ros olerum ros tuus*; ubi similem in modum beneficium Dei, quo rempublicam Jud. ex statu veluti mortis in vitam revocaverat, cum rore comparat, qui oleribus, æstu solis exsiccatis, vigorem, & quasi vitam restituit.

Lætos hujus roris coelestis *effectus* sequentia nobis exhibent, ubi (1) comparatur

(a) Vid. quæ de rore mystico disseruit *Vitringa* in *Jes.* II. p. 71.

tur populus Israëliticus, nova quasi vita donatus, cum *lilio*; altero membro hujus *vers. florebit Israël, ut lilium*, fisso calice se expandens, lætoque foliorum & florum honore luxurians, quippe quæ vis est verbi nostri פֶּרַח a Cl. Schroedero demonstrata, ad *Orig. Hebr. Cap. VII. §. XVII.*

Dein (2) ultimo ejus membro ob oculos ponitur majus ejus incrementum sub imagine arboris, firmis radicibus altius jam excrefcentis: *radices suas יָכֶה percutiet*, id est, altius in terram immisas protrudet, *ut Libanus*, sive, ut arbores eo in monte provenientes, & firmitate radicum suarum præ aliis celebres, ut videre est apud *Olaum Celsium, Hierobot. tom. I. p. 116 sqq.*

Hinc (3) continuata figura, *vers. 7.* ob novam & copiosam sobolem, quam populus in patriam reductus proferret, comparatur ulterius cum arbore vegeta, novas propagines magna copia emittente: *diffundent se propagines ejus, יִנְקוּת* proprie *sugentes ejus*, quales sunt novi furculi, qui succum ex radice arboris quasi *sugunt*. Ad-ditur nova metaphora altera parte hujus commatis; *Et erit decus ejus, Israël*, coelesti munere vegetati, & fecundati, *tamquam olea*, quippe apud omnes ob formosam suam speciem, fructuumque utilis-si-mo-

morum copiam (a) in honore semper habita; & odor ei erit, ut *Libano*; cui odor singularis non ideo tribuitur, quasi esset thuris odoriferi patria, atque ab eo nomen suum haberet, ut multi temere (b) crediderunt, sed ob insignem herbarum arborumque fragrantium copiam, quibus confitus erat, teste inter alios *Plinio* H. N. L. XIII. C. 5. Utrumque autem, tam *decus*, quam *odor*, sponte nos ducit ad celebritatem nominis & famæ, qua nova respublica, sic aucta & ornata, late floreret, seque aliis etiam gentibus commendaret. Complectitur denique hanc imaginem florentissimæ prosperitatis effatum Div. quod additur *vers* 8. ubi (1) statim in initio idem populus proponitur, ut arbor patula, & frondosa, gratam umbram aliis præbens, ut sub illa secure vivere, atque bonis suis quiete frui possint: *redibunt sedentes in umbra ejus*; quæ *umbra* nunc non est Dei loquentis, aut Mesfiæ, ut multi volunt, sed, quod ex universæ allegoriæ habitu satis apparet, ipsius reipublicæ Jud. Dei beneficio instauratæ, eoque nomine cum arbore umbrosa comparatæ; quare *reduces*, qui sub ejus umbra federent, accipi quoque non debent, saltem non directè, de gentilibus ad

(a) Vid. *Ol. Cels.* t. II. p. 332 sq.

(b) *Ibid.* t. I. p. 242 sqq.

ad Christum, sub N. T. sese recipientibus, sed proxime ob oculos nobis ponunt, *partim*, reliquias Isr. in exilio Babyl. adhuc hærentes, fratribus suis jam restitutis, sed nunc in patriam quoque redeuntibus, ut participes fierent felicitatis & tranquillitatis, ibi sub imperio Asfamonæorum reductæ, quomodo *Pf.* LXXXV: 5. illæ reliquiæ itidem distinguuntur a fratribus in patriam reversis, ibique tranquille viventibus; *partim*, quoscumque alios advenas & peregrinos, qui fama insignis hujus conversionis, signisque benedictionis Div. in Judæos collatæ permoti, ad illorum Sacra & societatem accederent, & iisdem bonis cum iis uterentur; quod passim de hoc ipso tempore prædixerunt Prophetæ; in his, *Zachar.* VIII: 23 loco maxime notabili. *Erit diebus illis, quum prebendent 10 homines ex omnibus linguis gentium, numerus nempe finitus pro infinito, & satis magno; prebendent autem viri Judæi, id est, qualiscumque, primum veluti oblatis; non autem, ut vulgo accipitur, certi cujusdem, & præ cæteris eximii; abest enim articulus ׀ & mox idem vir, numero plur. designatur, ad quem dicerent illi ethnici: ibimus vobiscum, quia audivimus Deum esse vobiscum.*

Altera phrasis, copiam & ubertatem proventus terræ, qua per benedictionem Div.

P p p p

in

in Canaäne denuo uterentur, exprimens, יָהִי רִגֵן non reddi debet cum Cl. Dathio, aliisque, *augebuntur, ut frumentum*; abest enim nota similitudinis; nec ulla datur necessitas ejus Ellipsin fingendi; sed *foecundum habebunt frumentum*; id enim hic sonat verbum יָהִי a הָיָה, quod a propria notione *roboris compacti* translatum est ad vigorem vegetum, quo quid plenam suam vim exferit, & speciatim ad terram uberem, foecundamque, ut ex sententia Præfidis sui Cl. Schroederi pulcre docuit Rev. Nanninga, Disfert. inserta Syll. Disfert. Philol. t. II. p. 905. Idem itaque hoc est promissum, cum illo, quod supra explicuimus, *Hof. II: 22 terra exaudiet frumentum, & cujus spem profitentur reduces, Ps. LXXXV: 13; ubi dicunt: Etiam Jehova dabit bonum, & terra nostra edet proven-tum suum*

(β) Quod vero ad duas reliquas formulas; *germinabunt ut vitis*, nempe reduces illi; *fragantia ejus*, universi populi, cum vite collati, erit, *ut vini Libani*; conveniunt cum illis, quas vers. 7 habuimus, eandemque felicitatem eleganter amplificat. Verbum autem פָּרַח, quod non tantum de prima gemmarum emissionem apud Hebr. frequentatur, sed latius se (a) extendit.

(a) Conf. Schroederus l. supra ad vers. 6. laudato.

tendit, nunc respicit ad luxuriosam illam germinationem, qua vites alias arbores facile superant, & palmites alios ex aliis continuo ex se emittunt.

De voce vero זכר unde hic habemus זכר, quod vulgo reddunt, *memoria ejus*, Græcus interpres, ὁ μνημόσυρον αὐτοῦ, post ea, quæ notavit Cl. *Schultens.* ad *Proverb.* x: 7. satis nunc constat, per eam significari *fragrantiam, odorem suavem*, qualis est vini generosioris, *Libanici*, hic laudati; eo enim nomine celebre semper fuisse illud, quod in Syria circa montem Libanum provenit, testes habemus, ex antiquis, *Athenæum* L. I. C. 23. *Plinium* L. VII. 20. & recentioris quoque ævi periegetas, copiose adductos ab *Ol. Celsio* t. II. p. 407 sqq. ex quibus unum hic audivisse suffecerit *La Rocque Itiner. Syriæ & Montis Lib.* p. 83, ubi de hoc vino, sibi oblato, scribit. ”
 „ Il seroit difficile de trouver ailleurs du
 „ vin plus excellent, que celui, qu'on
 „ nous presenta; ce qui nous fit juger,
 „ que la reputation des vins du Liban,
 „ dont il est parle dans un Prophete (*Hosea*
 „ nempe nostro) est très bien fon-
 „ dé ” &c.

Lætam denique hanc catastrophem, quam huc usque ut futuram prædixerat Prophe-
 ta, ut magis confirmaret, & exornaret *vers*

9, veluti jam factam ob oculos ponit his usus verbis: *Ephraim, quid mihi cum idolis? Ego examudivi, & intuitus sum illum; ego sicut abies patula; ex me fructus tuus inventus est*; in quibus exponendis, quamvis formulæ per se satis sint planæ ac perspicuæ, magna tamen datur sententiarum diversitas, cum dubium videatur, quisnam sit, qui loquens inducatur; utrum verba sint *Dei*, *Ephraimum* sic alloquentis, eique, ab idololatria converso, gratiam suam denuo addicentis; an *Ephraimi ad Deum*, cultum idolorum coram ipso nunc detestantis, & beneficia Div. in se collata, grato animo celebrantis.

In priori sententia est, atque adeo pro verbis Dei hæc accipit, ne recentiores nunc memorem, *Tremellium*, *Rivetum*, *Pocockium*, *Belgas* nostros, interpretes Alexandrinus, sed paulo longius a textu Hebr. digressus; vertit enim, quasi legisset לאפראים & mox pro לִי mihi, לוֹ אֹתוֹ, in hunc modum τῷ Εφραϊμ. *Ad Ephraimum*, nempe dixit Deus, *quid ei adhuc cum idolis*, ἐγὼ ἐταπείνωσα αὐτὸν καὶ κατισχύσω αὐτὸν. At Deo loquenti vix tribui potest, nec in eum satis convenit sententia, quæ mox subjicitur: *ego sum abies patula*; quamvis enim interpretes id emolliant, quasi Deus sic diceretur ob umbram & protectionem populo suo

suo præstandam, insolens tamen in S. literis de Deo est ejusmodi dictio, & ab ejus persona alienior. Contra maxime convenit in Israëlem, qui paulo ante cum tali arbore, læte virente, jam fuerat comparatus: prima quoque illa verba: *quid mihi amplius cum idolis?* ita sunt comparata, ut potius ostendant, Deum hæc non loqui, cui nihil unquam cum idolis commune fuerat, sed illum populum, qui ea in re diu & plurimum peccaverat, *Ephraimum*, a pessima ista consuetudine nunc toto animo abhorrentem; quod, ut minus ambiguum lectoribus fieret, *Syrus & Chaldeus* post *Ephraim*, verbum אמר *dixit* per consuetam ellipsin suppressam, suppleverunt, reddentes *Ephraim dicit, quid mihi amplius cum idolis?*

Ab altera vero parte mox sequens formula עני ואשורנו אני quæ diversas patitur interpretationes, & illa ultimi hemistichii *ex me fructus tuus inventus*, sive, *præsto est*, magis conveniunt Deo loquenti, optimumque fundunt sensum, si huic potius, quam Ephraimo attribuntur. Hinc itaque credibile mihi fit, alternatim nunc *Ephraimum*, nunc Deum induci loquentem, unumque alteri respondentem; sive, primo membro prioris hemistichii, itemque posterioris, verba haberi *Ephraimi*; u-

troque vero posteriori membro tam hujus, quam illius hemistichii, verba *Dei*; in hunc videlicet modum:

Ephr. *Quid mihi amplius cum idolis?*

Deus. *Ego exaudivi, omni copia instruxi, & intuitus sum ipsum, oculo benigno populum ad me reversum.*

Ephr. *Ego evasi, sicut abies patula!*

Deus. *Ex me fructus tuus inventus est. Læta illa καταστροφὴ, quam admiraris, mihi meæque gratiæ unice debetur.*

Splendent, nisi multum fallor, singulæ sententiæ, sic distributæ, sua luce, & tam aptæ sunt ad personam loquentis, tam *Dei*, quam *Ephraimi*, ut, a quo quæque profecta sit, vix dubium esse possit; eoque minus, quia dialogi inter *Deum* & *Ephr.* exemplum jam aderat *vers. 4 & 5.* ubi nemo non agnoscit personarum loquentium mutationem, quamvis expresse non indicatam, ex ipsa tamen sermonis diversitate facile eruendam, quare mirum videri non potest, si nunc, in fine oraculi, eadem personæ, suppresso solum nomine, alternatim respondentes inducantur. Quantopere autem conveniat ejusmodi dialogismus cum indole *Poëseos Hebr.* quæ sæpe dramatica est, & sine *Poëtæ* interlocutione, aut adscriptis loquentium nominibus diversas inducit personas, sibi respondentes, ut factum

tum quoque in bene multis *Theocriti* & *Virgilii* Bucolicis, post ea, quæ copiose de hoc genere disputavit *Lowthius* *Prælect.* XIX. non est, ut operosius confirmem. Suppetit autem alia adhuc pericopam hanc recte, & in eandem fere mentem interpretandi ratio, a magno nostro *Venema*, pro insigni sua humanitate mecum communicata, quam nefas duco publico invidere, certus, me rem doctis gratisimam facturum, si tam consummati interpretis sententiam mea opera cognoverint, his verbis ab ipso, expressam: " *vers. 9 ἀνακεφαλαίωτιν* continet
 „ pericopæ a *vers. 2.* ejusque prius membrum
 „ adhortationem, seu conditionem, ut *vers.*
 „ 2; posterius promissum. Prius verten-
 „ dum, & supplendum est. Ephraim dic,
 „ vel dicenti: quid mihi adhuc cum ido-
 „ lis? ego respondi & intuebor, seu re-
 „ cta serie disponam ego ipse, sicut abietem,
 „ vel cupresum, longe patentem; ex me
 „ fructus tui inventi sunt. "

Superest tandem salutare monitum, si-
 ve porisma practicum, ex præcedentibus
 eductum, & gravi ratione confirmatum,
 quo non huic tantum oraculo, sed univer-
 so quoque concionum Hoseæ volumini su-
 prema manus imponitur, *vers. 10.*

(1) Monitum sic habet *quis sapiens &*
intelligat illa? diversas Dei vias, & agen-
 di

di modos cum piis & impiis supra demonstratos, atque a perversorum hominum obtreptionibus, in consolationem piorum vindicatos, *distincte* secum *reputet*, & acie mentis, Deum reverentis, in veram illarum viarum rationem, Deo gloriosam, ipsumque amantibus salutarem, *penetret*; quævis est verbi בון propr. *secare*, *secando* *diagnoscere*. Quis prudens, & illa agnoscat? ער' alta mente ea sibi servet reposita; quomodo verbum nostrum ער' *cognoscere aliquid*, idque secum *recondere*, convenit cum usu, quo שמר *conservare* in gemina admonitione Ps. cvii: 43 simul significat, *ad animum revocare*, κατανοεῖν.

Interrogatio autem illa, *quis sapiens? quis prudens?* quam alii aliter exponunt, meo quidem sensu, maxime directæ est ad indicandum, hoc ipsum esse veri sapientis & prudentis officium, si quidem eo nomine dignus habendus sit. Phrasis enim sic posita; *quis sapiens & intelligat illa*, idem valet, ac, *si quis sapiens, si quis prudens est, hoc faciat*; hoc sit ejus opus & labor; oportet eum exempla tam severitatis, quam clementiæ Div. in Dei viis conspicua, ad animum revocare, iis in rem suam uti; oportet, ut iis admonitus ipse justitiam discat, ut ea casibus similibus applicet, ad finem viarum Dei semper attendat, & sic mu-

munitus verum a falso; solidamque felicitatem, a vana ejus specie, nec duratura distinguat!

(2) Ad demonstrandum hujus officii ingens momentum, ejusque necessitatem, & utilitatem facit addita ratio in fine, sive altero hemistichio hujus versiculi: *nam viæ Jehovæ rectæ sunt, & justi in iis incedent; sed prævaricatores in iis corruent.*

Profertur hæc sententia in modum axiomatis practici, secundum quod de viis Dei sit judicandum, ne quid indigni Deo attribuat, aut ipsi, maximo cum damno, a vero tramite aberremus; complectitur enim vero magnam veritatem, de qua nemo, in schola sanctuarii edoctus, dubitare possit, sed quæ se conscientiæ facile approbat, longoque usu confirmata semper stabit inconcussa, & quicquid in contrarium aliquando objici posse videatur, ipso rerum exitu, ut talis, demonstrabitur.

Nempe *viæ Jehovæ rectæ sunt*, & merito sic dicuntur, quandoquidem omnes providentiæ actiones apte inter se conveniunt; ad finem a Deo constitutum recta tendunt, & illæ speciatim, quæ genus humanum spectant, quicquid ei Deus præscribat, quicquid cum eo agat, ad normam justitiæ & æquitatis, sibi semper constantis, tam probe exactæ sunt, quemadmodum passim

Q q q q

in-

inculcat S. Scriptura, vid. e. gr. *Deut.* xxxii: 4. *Pf.* cxl: 17, ut, quamvis aliter de iis judicent homines, aut profani, aut certe imprudentiores, & in iis inveniant, quod obtrectent, tanquam *curvum & iniquum*, ut in illo *Ezech.* xviii: 29: *dicitis: non est æqua via Domini*; pii tamen & justī, quotquot veræ religioni & pietati, ex fide oriundæ, toto animo addicti, constantes se præstant justī & æqui cultores, eas rectas & æquas deprehendant, &, ut tales, lubenter sectentur, laudent, aliisque suo exemplo commendent, quod est in *illis ambulare*, ut de *justis* his mox additur, idque constanter, lætoque cum exitu, cum iis viis insistentes metam felicitatis certo attingant; ad hunc enim felicem piorum exitum phrasin *ambulandi in viis Dei* quoque respicere, docet cæterorum opposita ratio in ultimo membro: sed *prævaricatores*, qui, excusa Dei legisque Div. reverentia & auctoritate, suo vivunt arbitrio, *in iis impingent*, offensionis causas in iis reperiunt, per quas labuntur in crimina, & per hæc simul in exitium, tandem, tardius, ocius, tempore a Deo definito, puniendi; utrumque enim, tam *lapsum in vitia*, quam per ea, *in perniciem* verbum של use suo simul complectitur, quare vim huius effati, multis S. S. locis passim confirmati,

ti, recte expresfit *Syracides*, Cap. xxxix: 24.

Αἱ ὁδοὶ αὐτῶν τοῖς ὁσίοις εὐθεῖαι ἔσται τοῖς ἀνόμοις προσκόμενα. Quæ cum ita sint, veræ pruden-

tiae erit, ut hoc muniti axiomatico de operibus & legibus Div. recte judicemus, nostræque imbecillicitatis memores Spiritum Dei imploremus, quo nos dirigat in viis suis, & in gloriam gratiæ suæ per eas ducat ad portum veræ perpetuæque felicitatis.

Q q q q 2

INDEX

INDEX LOCORUM

S. SCRIPTURÆ.

- Genes.** xxxi: 15. pag. 498
Deuter. xxvi: 5. 592. xxviii: 68. 387. xxx: 5. 68. xxxii: 5. 620. xxii: 10. 612. xxxiii: 10. 205.
Josua vi: 16. 282. vii: 24. 41.
Judicum xi: 23. 345.
I Samuelis xix: 11. 329. xii: 14. 625.
I Regum viii: 1. 57. xi: 38. 365. xii: 21. 57.
II Regum v: 25. 324. xix: 25. 591. xvii: 7. 97.
II Chron. xxviii: 22. 91.
Nehemias iv: 2. 284.
Psalmi xx: 8. 658. xxxi: 12. 344. l: 14. 652. 20. 653. lxxi: 10. 593. lxxix: 20. 499. lxxx. v: 2. 655.
Proverb. xxi: 31. 658. xxiv: 5. 621.
Job vii: 9. 292.
Thren. i: 4. iii: 11. ii: 7. 367. iii: 34. 36.
Eccles. xii: 13. 435.
Jesajas i: 6. 124. 26. 141. ii: 9. 135. v: 5. 113. 13. 4. 636. 18. 259. 24. 441. 250. 138. 14. vi: 15. 97.
 24. 113. vii: 8. 63. viii: 10. 457. ix. seqq. 337. x: 4. 294. 6, 7. 34. 16. 424. xiv: 12. 351. 19. 425. xvii: 5. 3. 13. seqq. 199. xix: 9. 472. 26. 408. xxi: 1. 644. ii: 41. xxii: 8. 579. xxiii: 5. 343. xxviii: 2. 634. 26. 408. xxix: 2. 4. xxxvii: 3. 629. xliv: 23. 637. xlv: 15. 364. xlviii: 10. 473. lvii: 3. 248. lxiv: 7. 335.
Jeremias i: 10. 204. ii: 13. 98. 20. 226. 24. 239. 26. 97. iii: 83. 64. 13. 540. vi: 15. 97. vii: 3 & 5-7. 586. xxix: 12. 14. 278. xxxi: 2. 124. ii: 635. 16. 336. xxxii: 6-9. 140. li: 33. 313.
Ezechiel xxii: 19. seqq. 376. xxiii: 40, 42. 117. xxxi: 20. 125. xxxiv. 26. 286.
Hosea ii: 6. 376. x: 14. 5.
Joël ii: 23. 288. iii: 13. 313.
Amosus ix: 13. 70.
Micha ii: 1. 329. 2. 69. viii: 3, 8. 141.
Ha.

Habacucus II: 5. 636.

Zephania I: 23. 199. III: 13. 141.

Zacharias II: 4. 69. VIII: 3. 8. 241.

Malachias II: 7. 209.

Lucas XIII: 23. 281.

Epist. ad Romanos IX: 25.

seqq. 66. V: 14. 301. XI: 25. 26. 187.

Epist. I ad Corinth. XV: 55. 638-641.

Epist. Jacobi V: 1. 348.

I N D E X

VOCUM HEBRÆARUM.

א.

אֹבֵד *vagus & fugitivus ex-*
sul. 592.

אֲהַב *amores furtivi ab*
adspiravit — flagranter a-
mavit. 159. 374.

אֵי *non pro futuro verbi*
הִיָּה *ero, neque pro vo-*
אֵי *ubi per methathe-*
sin quandam literarum,
sed pro interjectione ex-
clamantis, speciatim in ex-
primendo adfectu admiran-
tis, aut cum contemptu
insultantis 624. 633.

אוֹן *robur; vis atrocissimæ in-*
juræ. 301. 568.

— *vanitas de iniquitate* 580.

— *collato Arabico* **اَوْ** & **اَو**
facilitas & commoditas u-
surpatur de statu commo-
do & lauto vitæ genere.
582.

אוֹר *lux. spec. solis, item ful-*
men. 291.

אֵשׁ *tener amoris affectus, est*
vox formæ infinitivi. 519.

— *verbum* **אֵשׁ** *proprie de*
murmure s. genitu camelo-
rum & roncho dormienti-
um apud Arabas. Hebræis
in usu de murmure lene
fluentis aquæ, & pluralis
אֵשִׁים *de stridentibus, pi-*
pientibus ibid.

אֵלָה *strinxit, adstrinxit. Re-*
fert se ad solemnem obli-
gationem, quæ fit per ju-
ramentum cum proprii
capitis devotione. 457.

— *subst. quercus, a quo dif-*
fert **אֵלֹן** *terebinthus* 217.

אִסוּנָה *firmitas; inde fides fir-*
ma sibi que constans. 139.

אִסַּר *ligavit, coercuit.* 477.

אֵי אֵלֵּי *Leo Dei, & focus al-*
taris holocausti, ex am-
biguo. 40.

אֵרַב *nexuit — spec. insidias,*
malas artes. 330.

אֵרַבָּה *fumarium ob cancel-*
los. 607.

אֵרַבְנוֹם *palatia munita.* 388.

אֵרֶץ *terra, cum ה demon-*
strat. regio signata. sp. de
re-

republica x tribuum. Item
de terra *Asfyriaca* & *Ba-*
bylonica. 33. 75.

אֶרֶץ Arab. *عرب* *connexuit*,
colligavit, spec. de camelo
decumbente. Hinc de vin-
culo, quo vir dato & accep-
to pignore foeminam sibi
despondet. 137.

אִשָּׁם *reus fuit*, *reatum con-*
traxit: metonym. de ma-
lefico ob reatum poenas
luente & sic de ipsa poena
exsilii. 274.

יֵאֵשְׁמוּ *rei peraguntur*; in
lapsum impelluntur, de
reatu & poena. 640. 451.

אֵשׁ יִשִּׁים *placentæ cum uvis*
passis, vel, si constructa
fit vox cum **עֲנָנִים**, *uvæ*
ignitissimæ velut scintilla-
tiones uvarum ab aëre ig-
nis. 160. 164.

ב.

בָּרִים *vec̄tes a בָּרַר fidit*, *fi-*
dendo separavit, *amovit*.

525.

בָּרִים *harioli*, f. *vates* spec.

gentilium a **בָּרַר**, *בָּרַר*
fidit, *aliquid novi commen-*
tus fuit, quasi ex ingenio
effudit. *ibid.*

בֹּרַח *intravit*, de fure do-
mestico clam irrepente.
319.

בֹּהֵן *probare*, *explorare*, ma-
xime per ignem. 437.

בֵּין *distinxit*, *discrevit*. 222.

בִּישׁ Hiph. **הִבִּישׁ** *confusum*
& *perplexum hæere*. 97.

בְּכֹרָה *ficus recentiores*, *præ-*
cociiores. 417.

בָּלָל *madefecit*.

הַחֲבֹלָל *species Hiphoh com-*
misceri spec. de farina a-
qua aut oleo affuso ma-
cerata, subacta, ut inde
placenta conficiatur. 344.

נִבְלַע *absorpsit*. **בִּלְעַ** *absorp-*
tus de voragine cuncta
subito sorbente, spec. de
receptaculo colluviei. 370.

בַּעַל *dominus* & **אִישׁ** *vir* per-
mutantur. 130.

בַּעֲלִים *omne falsorum deo-*
rum genus complectitur.

115.

בִּקְקָ *crepare*, cum crepitu
explodi. Refert se hinc
ad evacuationem & foecun-
ditatem, diverso flexu.

Inde

Inde **בוקק** *vitis foecunda*
vel late se diffundens. 488.
בקש *sollicite quærere, & ma-*
ximo studio inquirere. 274.
ברכה *benedictio; item pluvia*
largissima. 288.
בשת *pudor, de pudendo ido-*
lo. 420.

ג.

גאל *redemit de liberatione op-*
presorum potenti manu
facta; spec. de vi salutari
Christi redemptoris. 635.
 638.
גאון *tumor, fastus, insolentia*
in Deum. 244.
גדר *obstruxit spec. viam ab*
origine refecandi. Hinc
גדרה *sepimentum quodcum-*
que, atque de sepe quo-
que e spinis confecta spec.
de maceria firmiori ex la-
pidibus aut ligno constru-
cta. 101.
גהה *nitidavit.* Inde se trans-
fert ad sanationem vulneris,
quod sanatur, quando ni-
tori suo restituitur. 268.
גול & גיל *verbum mediæ si-*

gnificationis proprie in
orbem agi item consternari.
 461. 463. *spec. de saltati-*
onibus & choreis in vinde-
miis. 393.

גום *non annuli ornatus cau-*
sa naribus inserti, sed li-
nea gemmarum & marga-
ritarum in filum confer-
tarum, qua sive collum s.
frons mulierum in orien-
te exornabatur. 117.

גלסור *dura silex, de statu*
desolato. 431.

גלעד *Gilead nomen regionis,*
non urbis. 306.

גן *Arab. جنة & derivatum*
جـنـون furor insanientis.
Hinc גניס insania. Arab.
جـنـون nomen hominis
insani & malo genio obsessi.
 233.

גרר *traxit — spec. in gut-*
ture, inde vociferatus fuit
s. sonum in gutture traxit,
reciprocavit, gargarizavit.
Hic est forma הגורר, nisi
pro ea legatur verbum
התגורר *non sensu turma-*
tim conveniendi sed semet
incidendi. 347.

גרשה *expulsa, de muliere*
repudiata in lege Mosis.

436.

גשם

R r r r

גשם *pluvia copiosa.* 287.

ג.

דבר *dixit; struxit, spec. fraudes; proprie una continua serienectere. Hinc substantiva*

דברים *de fraudibus* 457,
דבר *de contentione forensi*
דבר. 641.

דברים *pluralis intendens notionem, de peste a continua, quam abducit mortuorum serie sic dicta.* 633.

דהב *coll. verbis affinibus*
זאב, וזב, וזב *fluxit, liquefecit. Inde forma participialis Hiphil מרהבה liquefaciens. Hoc tyrannis proprium, exhaurientibus scil. rempublicam vexationibus & graviorum tributorum multitudinem, quæ dici solunt*
מסים *a מסס liquefactus fuit.* 47, 48.

דוב *ursus, ursa, animal tardigradum, ita dictum a*
דבב *repsit.* 618.

רמה *exscidit se refert ad graviores defolationem, quæ quid funditus excisum & solo æquatum deletur.*

204.

— *complanavit & quidem oblinendo, inde imaginem obducto colore fecit, pinxitque.* 587.

דם *sanguines de cædibus injustis.* 42. 198.

ה.

הבב *ab הבהבי carnem in frusta concidit, & maceravit.* 384.

הבו *Heëbu f. ἥβου, est nomen verbale formæ יבהו reddendum per levitatem ab הבה de re quavis levissima, quæ nullo negotio diffuari potest.* 231.

הוא *pronomen, ille de Deo.* 603.

— *de hostili Assyriæ exercitu.* 452. 645.

— *de subjecto orationis, quod demonstratur cum con-*
temp-

- temptu & indignatione
dicentis. 91.
- היכלות *palatia* a structura
sua ampliori & capacio-
ri sic dicta. 387.
- הלך *ivit spec. diffluit, evane-*
scit. 292.
- ו. 1.
- הואיל *Hiphil* ואל *sectari a-*
liquid animo obstinato.
264.
- ועד a מועד *f. tempus sta-*
tutum. 11.
- *promissio condieta & fir-*
miter constricta. 585.
- וצנן a הציג *proponere aliquem*
tanquam caput scelestum
& devotum ante omnium
oculos. 94.
- ו. 1.
- זבחי אדם *sacrificantes homi-*
num, i. e. homines, qui
sacrificant. 605.
- וור *flexit, avertit, aversatus*
fuit. 382.
- ור *alienum quid, foetidum de*
nausea, fastidio. ibid.
- ורים *peregrini quoad Israe-*
litas non moribus tantum,
sed etiam animo hostili in
eos offensi. 336.
- זכר *memoriale, de nomine*
Jehova. 574.
- זמה *de flagitiis atrociori-*
bus & abominatione dignis.
312.
- זנה *scortatus fuit. Hinc vox*
זנונים gravissima, indomi-
ta libidinis culpa culpa
multiplici furtorum usu i-
dentidem, aggravata. 31.
91.
- זנח *sedit, subsidit, inde ran-*
cidus evasit, item aver-
satus fuit. 362. 367.
- זעם *ferocia proprie spumatio*
linguae. 353.
- זעק *clamavit de oppressis.*
361.
- זרע *seminavit, dispersit. In-*
de composita vox זרעאל
seminavit Deus. 39.
- זרועיו *brachia sua; legen-*
dum potius זרעותי bra-
chia mea. 514.
- זרק

זרק *spargi diffundi.* 337.

ה.

חבר *subst. societas factiosa a-*
liisque infesta. 311.

חבור *adstrictus, sociatus.* 227.

חבש *obligare vulnus.* 277.

חגים *festa anniversaria.* 111.

חדש *mensis, novilunium, i-*
tem *هجره*, *apud Alexan-*
drinos, cerugo. 249.

חדש *collata notione verbi*

Arabici *خ-دش* *trivit, at-*

trivit hinc *خدش* *morbus*

cutim obsidens eamque præ-

scabie atterens. 250.

הול *torquere, σπῆλαιν.* 524.

חוק *constrinxit, de vinculis*

legis & viribus reipublicæ.

350.

הטא *subst. peccatum, seu*

lapsus moralis, item lap-

sus in miseriam. 380.

היה *compegit, compaginavit,*

se transfert non tantum

ad vitam primum datam,

sed etiam ad sanitatem.

284.

הכי *infin.* *pihhel, nodavit,*

speciatim, modo quodam

curvato sedendi, transfer-
tur ad habitum insidia-
toris femet quasi incur-
vantis & ad infiliendum
parati. 310.

הלה *plaga altior, qua cor-*
pus quasi teritur & exco-
riatur. 265.

הליה *mundus muliebris politus,*
117.

הלך *lævigatus, hinc glaber*
& lubricus fuit. 450.

הלש *flagellavit.* 351.

המר *inde מהמר desiderabile,*
de possessionibus magno
pretio comparatis atque
charis. 400.

המר *pietas, origo in uberta-*
te succulenta. Inde spec.
de misericordia & benigni-
tate, latius de omnis vir-
tutis & pietatis studio er-
ga Deum & alios. 29.

הצב *excavavit, exscidit. spec.*
de excavatione puteorum in
petra ad aquam optatam
ex ea eliciendam. Hinc
ad ministerium prophetarum
propter populi duritiem
transfertur. 393.

ט.

טוב *bonum, ubertas, absolu-*
te

te positum de omnium
maxime optandis & per
Mesiam conferendis. 655.
— *pinguedo*. Item *bene* pro
valde, *vehementer* se trans-
fert ad omne quod pul-
chrum est, & *præstans*.

450.

הַטִּיבוֹ *bonas fecerum* scil. i-
magine*s* i. e. pulchras. *ibid.*

טָרַף de leone non prædam
suam *discerpente*, sed *car-*
pente per extrema *trahente*
atque ita *abripiente*. 272.

יָד *manus*, *potestas* de orco.
632.

יָדַע *cognoscere*, spec. experi-
ri malum prædictum. 406.

— *aliquid ipso usu cognosce-*
re. 609.

— pro *agnoscere*, *colere*.
140.

הוֹדִיעַ *cognoscere fecit*, valet
*poenam gravio*re*m* & exem-
plarem inflixit. 258.

יוֹם *dies*, nunc *prælii*; nunc
viçtoriae; nunc *cladis*; de-
nique de tempore *expedi-*
tionis. 73.

יָכַל a הוֹכִיל *prævaluit*.
566.

יָסַר *constrinxit* de vinculis,
legibus & viribus reipub-
licæ. 350.

הִסִּיר *exemplari poena adfice-*
re. inde

מוֹסַר *exemplaris poena*. 342.

יָשַׁב *sedere* de viduis spec.
in luctu, squalore. 170.

כ.

כְּבוֹד *gloria* de dignitate, po-
tentia. Item de populi mul-
titudine. 424.

כֹּהֵן *sacerdos*, collective de
ordine sacerdotum. 201.

כֹּחַ *firmum robur* spec. ætatis
juvenilis aut virilis senec-
tuti decrepitæ oppositum.
328.

כֹּהֵן *eiusdem originis ac* כֹּהֵן
negavit, id quod al-
ter se habere sciat.. Hinc
כֹּהֵן *fallendi studium*.

כַּחֲשִׁים *mendacia*. 198.
323.

כֹּל *omnis* spec. consummatio.
435.

כַּמְרִים non magi ignicoli,
sed sacrificuli a כֹּמֶר in-
cen-

cendit & quidem suffitum. 463.
כנז *cananæus*, appellative
mercator. 579.
כרה *fodit*; de apparatu con-
vivi hospitalis, coll. *Arab.*
כרם *sed in textu Hebræo*
leg. אשכרה a שכר mercede
conduxit. 165.
כרתים *vineæ generosiores*.
 122.
כרת *exscidit de populo*. 366.
כשל *lapsus graviolem, &*
quidem per violentam
mortam designat. 204.
 — *de ejectis in exsilium ve-*
nit. 245.

ל.

לאב *sitivit*, unde **תלאובה**
terra valde siticulosa. 610.
לאם *populus conjunctus & in-*
ter se consociatus. 62.
לכ *cor de judicio, atque pru-*
dentia. 213.
לבט *prostratus fuit*, ubi me-
taphora a jumento claudi-
cante, atque coeco ac
præcipiti impetu semet

allidente observatur. 222.
לקח *sumere spec. mulierem*
in matrimonium. 31.
 — *sumere secum*, maxime
de muneribus, quæ adi-
turi ad regem f. princi-
pem, quem sibi placatum
cupiunt, adferre in ori-
ente solebant. 651.
 — *sumere quid ad distribu-*
endum inter alios; quo
sensu largiendi, donandi
notionem habet, proprie
carpere, decerpere non tan-
tum de accipiente, sed e-
tiam de defumante ad
distribuendum. 655.
לקש *inde טלקוש imber ver-*
nus. 287.
ליץ & לוץ לצץ *obliquavit,*
de benevolentia. 326.

ם.

נאם *rejecit cum indignati-*
one & animo ulcerato.
 442.
נאנאן *forma verbi per נ,*
quod nunc est loco ן
paragogicæ ad intenden-
dam

נשא tulit spec. de iudice,
qui sententiam alta voce
promulgat. Inde

כשא prolatio s. edictum perem-
torium, seu spec. sententia
decretoria.

גהיבות via βασιλικαί, eminen-
tes, ampliores. 101.

— alio flexu orta vis scin-
tillationis ignita. 229.

סוררים refractarii; & de
filio in patrem contumaci.
437. 438.

ע.

ד.

כבב circumdedit, de copiis,
de perfidia. 553.

סגר clausit, muniit.

סגור pericordium s. septum
cordis, id muniens. 616.

סופה turbo, spec. procella
bellica. 370.

סער arsit, aestuavit. 59.

סערה turbo aestu præditus ibid.
item שער, ventus adurens
vel vi sua venenata pene-
trantissimus. 634.

סרה strinxit de dicto omni
impio. 349.

סרר scindere, findere, finden-
do rumpere cum stridore
spec. de indomito & fero-
ci jumento, quod vincula
jugi præ contumacia vio-
lenter conscindit. 225.

ענרה effervescentia a flumine
extra ripas effervescente;
se transfert ad iræ vehe-
mentioris fervorem. 260.

— de ira Dei graviori velut
procella vehementi omnia
obvia disjiciente. 625.

עגלות vituli de uno, eoque
eximio. 461.

עגה placenta a עגג torsit hinc
depsuit. 335.

ערה amicivit se ornatu ele-
gantiori, atque pompæ
publicæ idoneo. 116.

— coetus, speciat. improbus.
343.

עון inde מעון asylum. 546.

עולה iniquitas s. oppressio a
עול quod proprium de lan-
ce libræ pondere nimio
inclinata. 491.

עון perversitas a via distor-
ta populi & perversa.
245.

fon-

- עֲנוֹת *fontes*, legendum עֲנוֹת
perversitates, *pravitates*. 476.
עֵר *fervor* *zelotypi*. 333.
עֲכֹר *vallis Achor*, a עָכַר
turbavit, quod *Achar* sce-
lere suo res *Hebræorum*
perturbaverat. 128.
עָלָה *adscendit*, spec. *expedi-*
tionem fecit. 73.
עָלוּה *insolentia*, *protervia*.
434.
עַל *vinculum jugi ipsas fau-*
ces constringens a לָלַע.
518.
עוֹלָם *perpetuum*, de durati-
one *Oeconom. V.* 138.
עָמַד *stare pro manere super-*
stitem. 472.
— *pro inniti, conniti atque*
stare cum nisu & viribus
intentis, ut Latinis instā-
re, insistere alicui pro ur-
gere. 628.
עֲמָקִים *ubera flaccida*. 433.
עֲמָקִים *uvæ passæ s. arefa-*
ctæ. 434.
עֲנָבִים *uvæ purpuræ*. 417.
עָנָה *vexavit, adflixit*. 130.
עָנָה *cantavit, ut & respon-*
dit, exaudivit. 143.
עֲצָבִים *vincula, idola, eo-*
rum imagines. 228. 604.
עֲקָב *calx*. 565.
עֲקָבָה *aspera, salebrosa via*
difficilioris transitus. 309.
עָשָׂו *oppressus a עָשָׂו de*
fraudibus, oppressionibus
violentis. 26. 605.
עָשָׂו *impegit se in aliquid sua-*
mole. 618.
עָרָה *rupit, erupit, extraxit*.
635.
— *maxime de liberatione per-*
luto lytro. 638.
עָרָה *fatua a עָרָה laxus, re-*
missus fuit. 340.
— *Inde pellexit, spec. de blan-*
ditiis amantis. 124.
עָרָה *visitare instar judicis*
causa satis superque co-
gnita severa punitione
malefici. 115.
פָּרָא

פרא *onager* a notione *scin-*
dendi, transferente se æ.
que ad *cursum celeriore*,
quam ad *omnis generis*
fructum, qui copiosius ex
terra aut cortice effindi-
tur & se prodit. 643.

פרה *fidit*, de proventu co-
piofo. 459.

פרי *germen, surculus*, allitte-
ratio est ad nomen **אפרים**

440.

פרים *juvenci*, non *fructus*.
656.

פרץ *perrupit*, de copiosa er-
uptione in sobolem, *me-*
taphora ducta ab aquis al-
veo pleno ripas superan-
tibus. 198.

פשט *detraxit violenter vestes*.
94.

3.

צדק, צדקה *justitia* stricte
sic dicta; item de *benigni-*
tate f. *liberalitate* Dei ac
hominum. 490.

צו *præceptum* rebelles con-
demnans. 264.

צור *petra*, nomen *Tyri*. 429.

צפה *speculari* de infidante.
414.

צפן *in loculo sollicite repone-*
re, de rebus quæ nobis
curæ sint. 626.

צרר *strinxit, compegit* in lo-
culum ad usum. 626.

ק.

קנץ in *Niphal* **נקבץ** de co-
piis contrahendis, quæ se
ad imperatoris sui man-
datum in unum undique
locum, in eadem castra
recipiunt. 73.

— *colligere spec. rem simul*
collectam & comprehensam
in angulo concludere. Ita
& de sepultura. 575.

קרים *Eurus* dictus maxime
ventus procellosus, perni-
tiosus & tam calidus atque
adurens, ut ipsi etiam fon-
tes & rivi per eum exsic-
centur. 644.

קדשות

קדשות *consecratae mulieres*
Veneri, Priapoque; item
sacerdotes, qua tales. 221.

קום item **קאם** form *Ara.*
meae particip. stetit spec.
de eo quod exseruit omnem
suam vim. 495.

קטב proprie *secuit, secan-*
do perfidit; inde **קטנ** de
veneno lethali, & spec. de
aura pestifera, quæ vim
habet intima viscera *fin-*
dendi & repentina sua con-
tagione enecandi. 633.

קטר *Hiphil הטטר* spec.
suffitum adolere. 166.

קלח a **קלה** *usfit* de stigma-
te maleficis aut vilissimis
inuri solito. Hinc de
graviori ignominia occurrit.
208.

קצה *subst. non spuma sed*
fragmentum ligni. 466.

קצוצי פצה *amputati extremi-*
tate de Arabibus scenitis,
qui agminatim vagantur.
422.

קרב de vase, in quo li-
quor effusus ad extre-
mos margines fensim
quasi adpropinquat, id-
que adeo replet. Hinc
verbi **קרב** potestas in re-
plendo. 330.

קריה *urbs, אל' יג'אנ' de me-*
tropoli, velut Samaria,
vel Hierosolymis. 306, 307.

ראש *herba venenata, aut a-*
mara. 459.

רבב *spissum fieri de numero,*
opibus, potentia, dignita-
te. 207.

רבי de eo, quod præstans,
excellens ac eximium est.
381.

רגל *pes, inde הרגל in spe-*
cie Aramæa הפקר pedis-
sequum egit. 313.

רור *ultro citroque commeavit.*
554.

רחם *misertus fuit; expri-*
mit tenerrimum amoris
affectum, qualis est ma-
tris erga natos ex intimis
quasi visceribus.

רחמים

רחמים *teneritudines, amor tenerrimus, vi pluralis superlativa.* 139.

רכב, *Hiphil הרכיב currui admoveere adungere.* 484.

רע *maritus, proprie compascuus, vitæ focius.* 158.

רפא *sarcivit, verbum medicum.* 268.

רצוצ *confRACTus.* 554.

רשע *pravitas proprie jactatio turbulenta.* 491.

רהת *de eo, qui vitio linguæ unam litteram pro alia profert, aut qui confuse perplexeque loquitur. Inde notio confusio- nis.* 602.

ש.

שאון *fragor a שאה rumpi cum fragore, de tumultu bellico.* 494.

שבבים *frustra, fragmenta, a שבב scidit.* 369.

שבר *fregit, השבר locus effractionis, matricis.* 629.

שבת *Hiphil השבית cesfare fecit Deus regnum Israël.*

lis de plenaria regni destructione. 45.

טשנע *stultus & insaniens ab afflatu numinis, quo vates in furorem & extasin rapiabantur.* 407.

שרר *vehementer incurfavit, hinc subst. שור incurfusio hostilis, violentia.* 401. 561.

שרר *vastabitur, ex Hophal cum dagesch emphonico, indicante graviolem loquentis affectum.* 496.

שוא *inanitas, vacuitas de vastatione.* 589.

שוב *reverti; item de actu sapius redeunte.* 532.

— *notat plerumque repetitum actum, spec. qui priori contrarius, unde pro converti, auferri venit.* 107. 167.

שוה *subst. complanatio de viti foecunda æqualiter racemis obducta.* 448.

שור *insilivit inde שור bos, taurus.*

שוש *unde כשוש, quod non tantum de ipsa lætitia, sed & de tempore hilaritati dicato venit, complectitur in genere omnes dies festos.* 111.

שהל *leo animosus, a rugiendo ita dictus.* 271.

שהר

- שחר** coll. **כרר** *circumivit*, de studio intensiore usurpatur. 274.
זרת *infin.* *pihhel*, *substantive*, corruptio, æque de morali ac physica. 619, 620.
משמטה *obstructio* se refert ad animum f. in odio implacabili f. in vitiis & contumacia obstinatum. 410.
שכמה non *humeralim* a **שכם** *humerus*, sed *Sichemum* versus. 331.
שלם *rependere* f. *offerre* de sacrificiis eucharisticis alias **שלמים** dictis. 656.
שמה de *latitia*, qua compotatores festa convivia inter se agunt. 322.
שמה *mera vastitas* a **שם**. 259.
שם *vento venenato adflare* & *adurere*. 112.
שמר *custodire*, *observare*, de pastore; proprietas non in *constringendo*, *compingendo*, sed *substringendo* vestis laciniam. Inde se refert ad habitum hominis prompti & expediti f. ad fugiendum f. ad cavendum. 593.
משפט *justitia*, de administratione publica. 458.
 — *judicium* f. *disceptatio judicialis*, *judicium Dei*. 239.
שקוי *portiones* a **שקה** *bibit*, spec. de vino apud Arabes; non a **שוק** *desideravit*. 100.
שקר *fraudentia*, societatem civilem turbans. 319.
ש.
שבע *saturari* de bonis, & vitiis. 612.
שרי *agri*, forma collectiva. 459.
שיבה *canities*, a commiscendo ita dicta. 337.
שטים non tantum *defectores* a vera religione, sed & *contumaces contemptores* notat. 242.
שרים *principes* f. *præcipui ministri* eorum a **שרי** *præminuit*. 565.
 ת.

ת.

תלוא *suspensus* de summo gradu auxietatis. 527.

תנה de mercede meretricia. de donis ab Israële velut in exteris gentes impenfis. ibid.

— Idem אתנה, cuius cognatum נתן pretium meretrici datum denotat a תנה coll. נתן tetendit, de

tensione, qua quid porrigitur & in longum extenditur, hinc נתן generale belluarum nomen est, qua scil. in immanem longitudinem extenduntur. Orta inde notio paciscendi mercedem. 114.

העה *quati*, huc illuc jactari incerto & vago impetu. transfertur ad effectum ebrietatis, tam in corpore titubante, quam in animo sui non compote conspiciendum. 215, 216.

תרפים *Teraphim* imagines fatidicæ. 177.

F I N I S.

INDEX

INDEX SYNTACTICUS.

DE PARTICULIS SEPARATIS ET CONJUNCTIS.

ב.

ב in constructione cum nominibus aliquando exprimit interiorē rei aut personæ naturam & conditionem. 621:

— In **בכל זאת** in *omni hoc*, habet usum, *non obstante omni hoc*. 340.

א.

א particula **εξηγητική** copulativa. 129.

— *concedendi vim habet*. 160.

— per *ut* vertenda, exprimit quid ex intentione Dei fieri deberet. 103.

— per *deinceps*. 169.

— ut copula, per *atque ita* f. *in eo statu*. 274.

אב particula sensu averfati-

vo, *attamen, nihilominus*.

171.

ועתה & *nunc*, nota est temporis proxime instantis & conclusioni infervit. 108.

109.

ואנכי & *ego*, adfirmans, longe fortius negat, quam per interrogationem expressam fieri posset. 343.

ב.

ב particula *similitudinis*, pro qua א non substituenda.

95.

— de *mensura temporis*. 586.

באהבם forte בארבים in amore suo. 422.

בערים more gentium. 393.

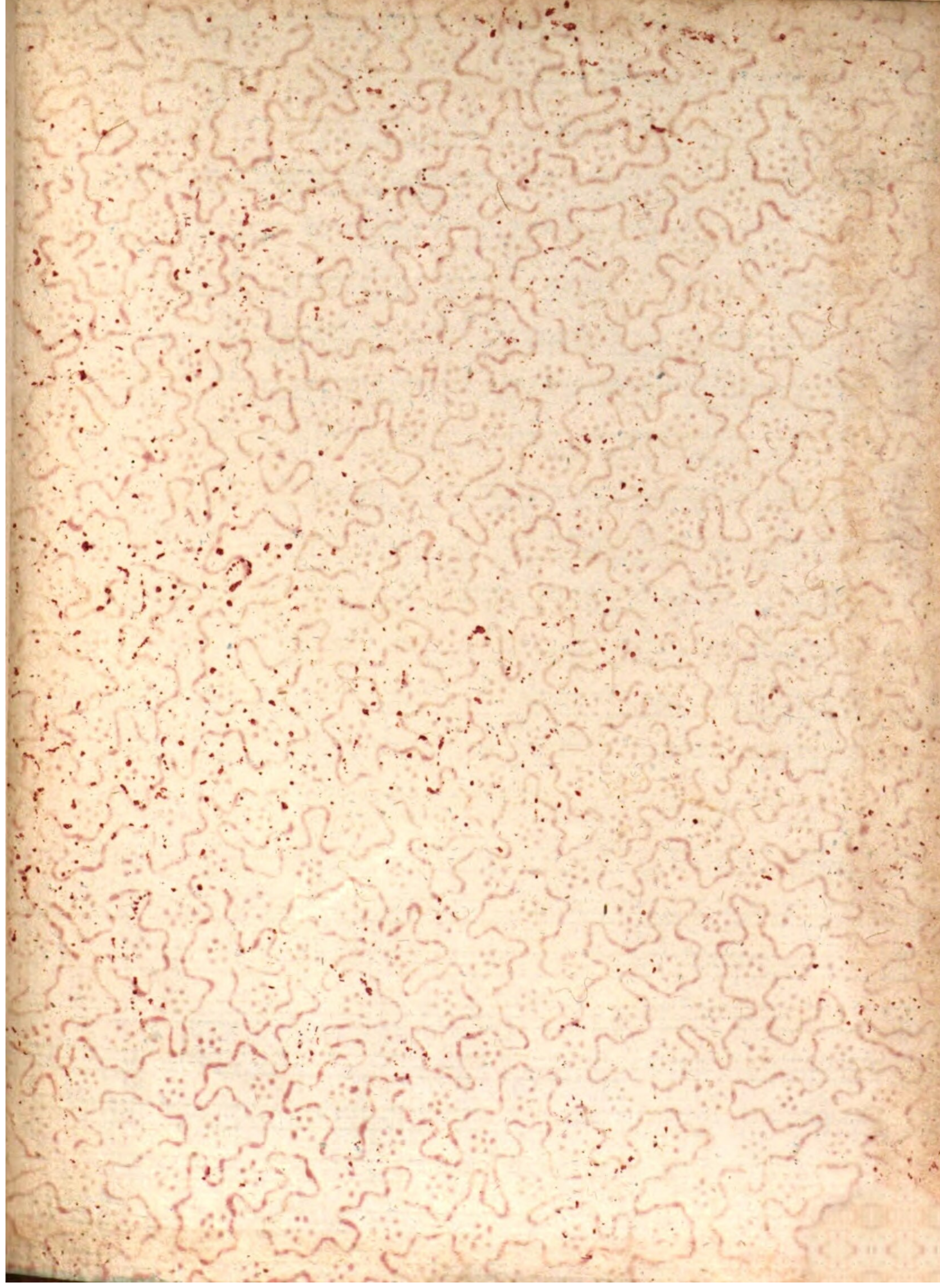
כי particula, *sane, profecto*. 435.

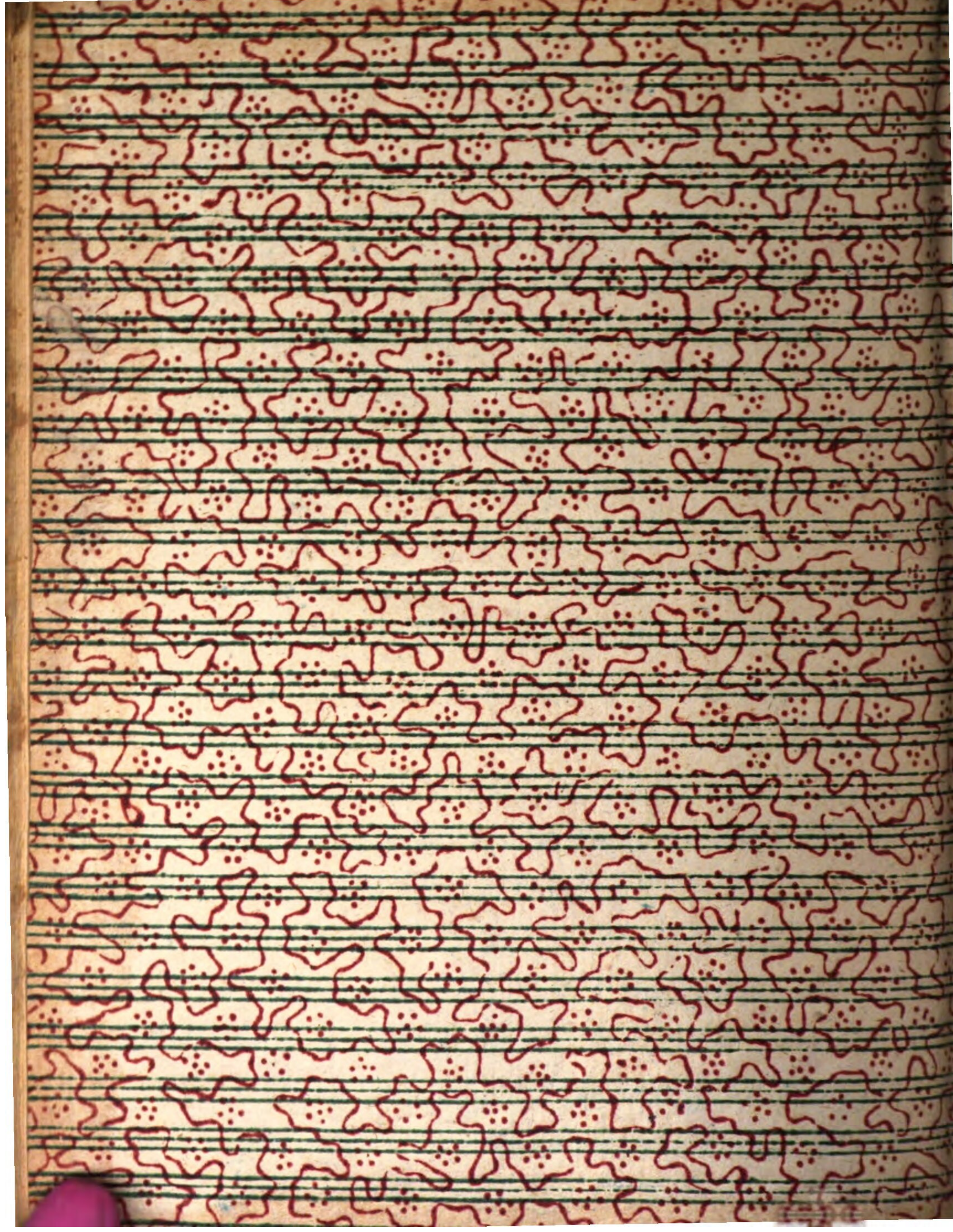
— indicat *pecul. sermonem* al.

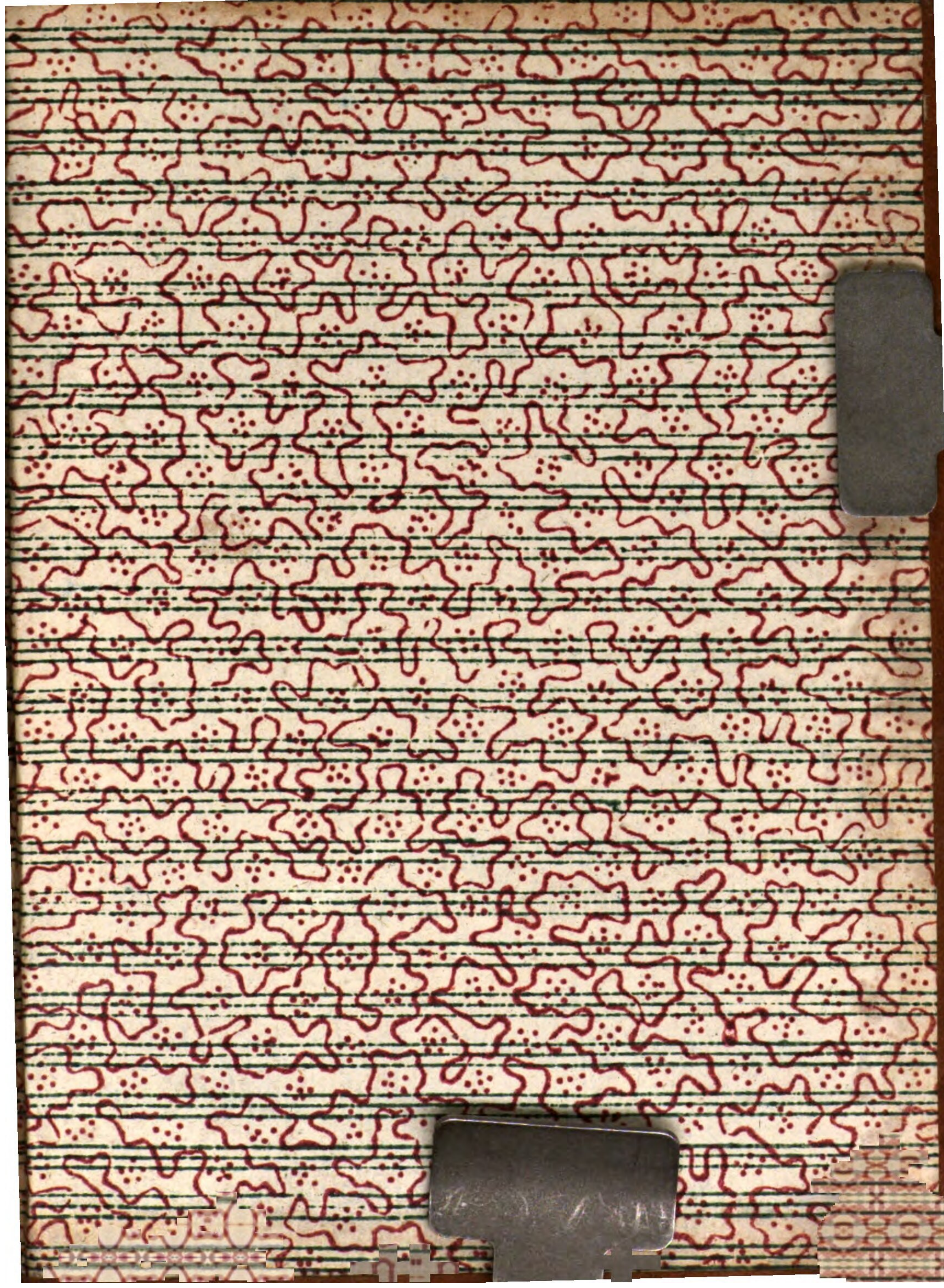
- alterius ex certa quadam
formula habendum. 90.
196.
כִּי notat & *quanyvis*. 644.
כִּיִּם imo *præterea*. 426.
- ל. *præcidere*, hinc etiam *de-*
mere, *auferre*, quasi a
præcidendo. 426.
מִן ab *hominibus*. i. e. *dem-*
tis hominibus, sensu *ne-*
gandi. 405.
מִי a *diebus*. legendum
כִּיִּם velut *tempore*. 471.

- ל particula, valet *oportet*,
necesse est. 433. 563.
לְכֵן particula, eo cum even-
tu. 365.
לִפְנֵי ip̄sis, habet vim re-
ciprocam. 398.
לֵהֶם de *illis*. 605.
לִי sibi i. e. in suum commo-
dum. 484.
— ei, vis *dativi*, quæ non-
nunquam non nimis pre-
mi debet, ut & *Latinis*. 37.
לִפְנֵי pro ejus modo s. ratio.
ne. 488.
- מ. *De speciali usu nonnullarum*
particularum.
מִן quomodo? modus inter-
rogationis adfectum lo-
quentis pulchre exprimit.
529.
מֵן ad legendum מֵן ne. 393.
מֵן אֲשֶׁר אֲמַרָה quas dixit i. e.
de quibus dixit. 113.
מֵן non, pro לִי ei. 23.
מֵן adhuc, infert actum re-
petitum. 157.
מֵן sursum denotat, non do-
minum; pro מֵן אל. 531.
— super sensu *præter*. 409.
מֵן cum sensu *adversandi*. 414.
מֵן ibi de loco. 435.
— idem ac מֵן tunc, eo
in statu. 615.
- מֵן a מֵן a: ab, ex a מֵן

F I N I S.

Manger, Samuel Heinrich,

Commentarius in librum propheticum Hoseae

Franequera 1786

4 Exeg. 542

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10354225-6